

**საინჟინრო-გეოლოგიური
და
გეოეკოლოგიური
განმარტებითი
ლექსიკონი**

(რუსულ-ინგლისურ-ქართულ ტერმინთა შესატყვისობით
და ქართული განმარტებით)

„მეცნიერება“
თბილისი
2005

**საქართველოს გარემოს დაცვისა და
ბუნებრივი რესურსების სამინისტრო**

გეოლოგიის დეპარტამენტი

**ბუნების სტიქიური პროცესებისა და
საინჟინრო გეოეკოლოგიის კვლევების ცენტრი
„სტიქია“**

**საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის
ვახუშტი ბაგრატიონის სახელობის
გეოგრაფიის ინსტიტუტი**

**ივანე ჯავახიშვილის სახელობის
თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
გეომორფოლოგია-გეოეკოლოგიის კათედრა**

**საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის ჰიდროგეოლოგიისა და
საინჟინრო გეოლოგიის კათედრა**

**МИНИСТЕРСТВО ОХРАНЫ ПРИРОДЫ И
ПРИРОДНЫХ РЕСУРСОВ**

Департамент геологии Грузии

**Центр по исследованию природных стихийных процессов и
инженерной геоэкологии**

«Стихия»

**Институт географии им. Вахушти Багратиони
Академии наук Грузии**

**Кафедра геоморфологии и геоэкологии Тбилисского
гос. университета имени Ив. Джавахишвили**

**Кафедра гидрогеологии и инженерной геологии
Грузинского технического университета**

**MINISTRY OF ENVIRONMENTAL PROTECTION
AND NATURAL RESOURCES**

Department of Geology of Georgia

**Research Center of Engineering-Geoecology and Natural Hazards
«Stiqia»**

**Vakhushti Bagrationi Institute of Geography
of the Academy of Sciences of Georgia**

**Department of Geomorphology and Geoecology
Tbilisi Ivane Javakhishvili State University**

**Department of Hydrogeology and Engineering-Geology
Technical University of Georgia**

რუსულ-ინგლისურ-ქართული ლექსიკონი წარმოადგენს რუსულ ანბანზე დაღუბებულ განმარტებით ცნობარს საინჟინრო გეოლოგიასა და გეოეკოლოგიაში. მასში შეტანილია 2000-ზე მეტი ქართულ ენაზე განმარტებული ტერმინი, მათ შორის ისეთებიც, რომლებიც სპეციალურ ტერმინოლოგიაში ჯერჯერობით არ არის მყარად დამკვიდრებული, მაგრამ მათი არსებობა საჭიროდ მიგვაჩნია. ლექსიკონში შეტანილია აგრეთვე ჩვენ მიერ დამუშავებული მრავალი ტერმინი, რომელსაც ვიყენებთ პროფესიულ საქმიანობაში (წიგნს ერთეის გამოყენებული ლიტერატურის ძირითადი სია).

ლექსიკონი განკუთვნილია საინჟინრო გეოლოგიაში, გეოეკოლოგიასა და გეომორფოლოგიაში მომუშავე სპეციალისტების, გარემოს დაცვის საკითხებით დაინტერესებული პირების, სტუდენტებისა და სკოლის გეოგრაფიის მასწავლებლებისათვის. აღსანიშნავია, რომ ამ სახის ლექსიკონი ქართულ ენაზე პირველად გამოდის.

შემდგენლები – გეოლოგიის სახ. დეპარტამენტიდან: გ.მ.ნ.კ. ბ. კვიციანი, პროფ. ემ. წერეთელი, გ.მ.ნ.კ. დ. ბერძენიშვილი, გ.პ.კ. ჯ. წერეთელი; მთავარი სპეციალისტები: ი. წულუკიძე, მ. გაფრინდაშვილი, ი. ჩხეიძე, მ. ჩაღატაშვილი, წამყვანი სპეციალისტები: ლ. ბარამიძე, ი. წერეთელი. საქართველოს მეცნ. აკად. ვახუშტი ბაგრატიონის სახ. გეოგრაფიის ინსტიტუტიდან და ივ. ჯავახიშვილის სახ. თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტიდან: აკად. წვერ-კორ., პროფ. ზ. ტატაშვიძე, პროფ. რ. ხაზარაძე, პროფ. რ. გობეჯიშვილი, პროფ. ი. ბონდირევი; საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტიდან: პროფესორები – ო. ქუცნაშვილი, ლ. ვარაზიშვილი, დ. ჩხეიძე

მთავარი რედაქტორები – საქ. მეცნ. აკად. წვერ-კორ., პროფ. ზ. ტატაშვიძე, პროფ. ემ. წერეთელი

სარედაქციო კოლეგია – ბ. კვიციანი, მ. გაფრინდაშვილი, რ. გობეჯიშვილი, ო. ქუცნაშვილი, დ. ჩხეიძე, რ. ხაზარაძე, ჯ. წერეთელი, ი. წულუკიძე, ი. წერეთელი (მდივანი); პასუხისმგებლები ინგლისურ ტერმინებზე: ნ. ცენტერაძე, ე. ინაშვილი, მ. წერეთელი

რეცენზენტები: პროფ. შ. ცხოვრებაშვილი, პროფ. გ. გობეჩია

Составители – От департамента геологии Грузии: **Б.Д. Квирквелия**, к.г.м.н.; **Э.Д. Церетели**, проф.; **Д.П. Бердзенишвили**, к.г.м.н.; **Д.Д. Церетели**, к.г.н.; главные специалисты: **И.П. Цулукидзе**, **М.В. Гаприндашвили**, **И.В. Чхендзе**, **М.С. Чалаташвили**; ведущие специалисты: **Л.Д. Барамидзе**, **И.О. Церетели**; от института географии им. В.Багратioni АНГ и кафедры геоморфологии и геоэкологии Тбилисского гос. университета им. И. Джавахишвили: **З.К. Таташидзе**, чл.-кор. АНГ, проф.; профессора: **Р.Д. Хазарадзе**, **Р.Г. Гобеджишвили**, **И.В. Бондырев**; от Грузинского технического университета: профессора – **О.З. Куцнашвили**, **Л.И. Варазишвили**, **Д.В. Чхендзе**

Главные редакторы – **З.К. Таташидзе**, чл.-кор. АНГ, проф.; **Э.Д. Церетели**, проф.

Редакционная коллегия – **Б.Д. Квирквелия**, **М.В. Гаприндашвили**, **Р.Г. Гобеджишвили**, **О.З. Куцнашвили**, **Д.В. Чхендзе**, **Р.Д. Хазарадзе**, **И.П. Цулукидзе**, **Д.Б. Церетели**, **И.О. Церетели** (секретарь), **Н.М. Центрадзе**, **Э.Д. Инашвили**, **М.Э. Церетели**, (ответственные за английские термины).

Рецензенты – проф. **Ш.А. Цховребашвили**, проф. **Г.Н. Гобечия**

Compilers – Department of Geology of Georgia: Cand. Geol. Miner. Sc. **B. Kvirkvelia**; Prof. **E. Tsereteli**; Cand. Geol. Miner. Sc. **D. Berdzenishvili**; Cand. Geogr. Sc. **D. Tsereteli**; Chief specialists: **M. Gaprindashvili**, **I. Chkheidze**; Leading specialists: **L. Baramidze**, **I. Tsereteli**; **Vakhushti Bagrationi Institute of Geography of the Academy of Sciences of Georgia**, department of Geomorphology and Geoecology of Tbilisi Ivane Javakishvili State University: CM Georgian Acad. of Sc., Prof. **Z. Tatashidze**, Prof. **R. Khazaradze**, Prof. **R. Gobejishvili**, Prof. **I. Bondyrev**; Technical University of Georgia: Prof. **O. Kutsnashvili**, Prof. **L. Varazishvili**, Prof. **D. Chkheidze**

Editors-in Chief: CM of Georgian Acad. Sc., Prof. **Z. Tatashidze**, Prof. **E. Tsereteli**

Editorial Board: **B. Kvirkvelia**, **M. Gaprindashvili**, **R. Gobejishvili**, **O. Kutsnashvili**, **D. Chkheidze**, **R. Khazaradze**, **D. Tsereteli**, **I. Tsulukidze**, **I. Tsereteli** (secretary); **N. Tsenderadze**, **I. Inashvili**, **M. Tsereteli** (responsible for English terms)

Reviewers: Prof. **Sh. Tskhovrebashvili**, Prof. **G. Gobechia**

ს $\frac{1804010000}{M(607)06}$ 2005

© „მეცნიერება“, 2005

ISSN 99928-962-4-8

ელვინება ცენტრ „სტიქიას“ თანამშრომლებების, შესანიშნავი მეგობრების, პროფესიონალების – მ. ქურდაძის, ლ. ღვინერიას, გ. ლომთათიძის, გ. ჩუბინიძის, ჯ. კაჭახიძის, ბ. ჯაჯანიძის ხსოვნას, რომლებმაც მნიშვნელოვანი წვლილი შეიტანეს საქართველოს ტერიტორიის საინჟინრო-გეოლოგიური და გეოლინამიკური პირობების შესწავლაში.

წინასიტყვაობა

საქართველოს ეროვნული დამოუკიდებლობა აუცილებლად მოითხოვს ქართული ტექნიკური ტერმინოლოგიის დახვეწას და მის დანერგვას. ამის განსაკუთრებული საჭიროებაა გეოლოგიურ მეცნიერებაში, რომლის პრაქტიკული საქმიანობა ათეული წლების მანძილზე მიმდინარეობდა რუსულ ენაზე და ტერმინოლოგიის შექმნასა და დახვეწას ნაკლები ყურადღება ეთმობოდა. ეს, პირველ ყოვლისა, ეხება გეოლოგიური მეცნიერების ისეთ ახალ დარგებს, როგორიცაა საინჟინრო გეოლოგია და გეოეკოლოგია, რომელთა შესახებ დღემდე არ გავეანჩია სრულყოფილად დამუშავებული სასწავლო პროგრამებიც კი. მართალია, ქართველი ტერმინების შეგროვება-დამუშავებას შეუდგნენ ჯერ კიდევ 20-იანი წლებიდან და შემოკლებული ვარიანტების პირველი ქართული „გეოლოგიური ტერმინოლოგია“ გამოიცა კიდევ 1941 წელს აკად. გ. ახვლედიანის რედაქციით, მაგრამ გეოლოგიის სხვადასხვა დარგში დიდი წარმატებით წარმოებულმა კვლევებმა-ძიებამ ცხადყო, რომ არსებულ ტერმინთა მარაგი მაინც არასაკმარისი და ნაწილობრივ მოძველებული იყო. იგი საჭიროებდა გეოლოგიურ ტერმინთა არა მარტო მოცულობის გაზრდას, დახვეწასა და ახლებურად გადამუშავებას, არამედ ცალკეული დარგობრივი მიმართულების ტერმინთა დამუშავებასაც. ამ გარემოებით იყო ნაპარნახევი, რომ 60-იანი წლების ბოლოს გამოვიდა პროფ. დ. უკლებას მიერ დამუშავებული „რუსულ-ქართული“ და „ქართულ-რუსული გეოგრაფიის ტერმინოლოგია“ (რედ. გ. დონდუა, რ. ღამბაშიძე), ხოლო 1996 წ. „გეომორფოლოგიური ლექსიკონი“ (საქ. მეცნ. აკადემიის წევრ-კორ. ზ. ტატაშიძის რედაქციით).

საქართველოს დამოუკიდებლად არსებობის მოკლე პერიოდმა ცხადყო, რომ გეოლოგიური დარგებიდან, პრაქტიკული და შემეცნებითი თვალსაზრისით განსაკუთრებულ საჭიროებას მოითხოვს საინჟინრო გეოლოგიასა და გეოეკოლოგიაში ქართული ტერმინოლოგიის დამუშავება, რადგან საბჭოთა სისტემის პერიოდში საქართველოს მთელ ტერიტორიაზე, ათეული წლების მანძილზე, გეოლოგიის სახ. დეპარტამენტის მიერ ჩატარებული სხვადასხვა მასშტაბისა და შინაარსის

საინჟინრო-გეოლოგიური კვლევები შესრულებულია რუსულ ენაზე. თანამედროვე რეალობიდან გამომდინარე, ყველა არსებული მასალის ანალიზი, განზოგადება, განახლება და საინჟინრო-ბანკის შექმნა საჭიროებს მის ქართულ ენაზე გადამუშავებას, მით უმეტეს ახალი კვლევების განხორციელება. ხსენებული ლექსიკონის დამუშავების ინიციატივა აიღო გეოლოგიის დეპარტამენტმა, შესაბამისი სამეცნიერო-სასწავლო ორგანიზაციების სპეციალისტების მონაწილეობით.

წლების მანძილზე დაგროვილი ტერმინების შინაარსობრივმა დაზუსტებამ და მათმა თანამედროვე მეცნიერულ დონეზე გაანალიზებამ შესაძლებლობა მოგვცა შევედგინა ტერმინთა სამეწიქონი (რუსულ-ინგლისურ-ქართულ) შესატყვისობა და განგვემარტა ქართულად. იმასთან დაკავშირებით, რომ დღემდე საინჟინრო გეოლოგიაში (და მით უფრო გეოეკოლოგიაში), მთელ რიგ შემთხვევებში, ამა თუ იმ ტერმინის შინაარსის შესახებ ერთიანი აზრი არ არსებობს, ან საინჟინრო-სამეურნეო საქმიანობის სხვადასხვა სფეროში აღიქმება განსხვავებული მნიშვნელობით, ჩვენ შეგნებულად მოგვეყავს სხვადასხვა ავტორის განსხვავებული განმარტებები და ზოგჯერ ვიდრეუთ საკუთარ ინტერპრეტაციას, განსაკუთრებით იმ ტერმინებისათვის, რომლებმაც არსებულ ქართულ ლექსიკონში ჯერჯერობით ვერ პოვეს სათანადო შინაარსობრივი დატვირთვა. ლექსიკონის შედგენაში მონაწილეობას ღებულობდნენ საქართველოს მეცნ. აკად. ვახუშტი ბაგრატიონის სახ. გეოგრაფიის ინსტიტუტის, საქართველოს ტექნიკური და თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის წამყვანი მეცნიერ-სპეციალისტები და პედაგოგები.

წარმოდგენილი საინჟინრო გეოლოგიისა და გეოეკოლოგიის რუსულ-ინგლისურ-ქართული ლექსიკონი პირველი ცდაა ამ მეტად რთული საქმის პრაქტიკულად განხორციელებისა და ბუნებრივია, ლექსიკონი დაზღვეული არ იქნება რიგი უზუსტობისა და ხარვეზისაგან. ამიტომ ყველა საქმიანი შენიშვნა და სურვილი დიდი მადლობით იქნება მიღებული და გათვალისწინებული ლექსიკონის მომავალი სრულყოფისას. ყოველი შესაძლო ხარვეზის ან უზუსტობის მიუხედავად, ვფიქრობთ, ლექსიკონი მნიშვნელოვან დახმარებას გაუწევს საინჟინრო გეოლოგიის, გეომორფოლოგიისა და გარემოს დაცვის საქმეში პრაქტიკულად მომუშავე სპეციალისტებს, სტუდენტებს, პედაგოგებსა და ახალგაზრდა მეცნიერებს.

ლექსიკონის შემდგენლები უღრმეს მადლობას უხდიან საქართველოს გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტროს, მისი საქვეუწყებო დაწესებულების, გეოლოგიის დეპარტამენტის ხელმძღვანელობას, რომელთა თანადგომითაც დამუშავდა და გამოიცა აღნიშნული ნაშრომი.

А

АБИОСЕСТОН - Abioscston - აბიო(ს)ს-ტონი - წყალში ატიენარებული მინერალური ნაწილაკები (ზოგიერთი ავტორი მათვე მიაწერს მკედარ ორგანიზმებს).

АБИОТИЧЕСКИЕ ФАКТОРЫ - Abiotic factors - აბიოტური ფაქტორები - გარეგანი არაცოცხალი გარემოს ფაქტორები, რომლებიც გავლენას ახდენენ ცხოველების, მცენარეებისა და, საერთოდ, ბიოცენოზის სიცოცხლესა და გავრცელებაზე.

АБИССАЛЬНАЯ ОБЛАСТЬ - Abyssal area - აბისალური ზონა - ზღვასა და ოკეანეში 3000 მ-ზე მეტ სიღრმეზე (ბათიალური ზონის ქვემოთ) არსებული ზონა. მორფოლოგიურად ეთანაბრება ოკეანის კალაპოტს. ზღვის ქვაბურ ფსკერს, ან ზოგჯერ წყალქვეშა ქედებს. აბისალური ზონის ნალექები წარმოდგენილია ორგანოგენული ლამით, წითელი თიხებით, ვულკანური ფერფლით, კოსმიური მტერის ნაწილაკებითა და სპეციფიკური ფაუნით. აბისალური ზონა ხასიათდება შედარებით მუდმივი მარილიანობითა და ტემპერატურით.

АБЛЯЦИЯ - Ablation - აბლაცია - თოვლისა და ყინულის მასის შემცირება დნობის, აორთქლებისა და მექანიკური ნგრევის (მათ შორის აისბერგის) შედეგად. აბლაციაზე მოქმედებს პაერის ტემპერატურა და ტენიანობა მზის პირდაპირი რადიაცია, ქარის სისწრაფე და ოროგრაფიული პირობები. არჩევენ ყინულქვეშა, შინაგან, ზედაპირულ და მექანიკურ აბლაციას.

АБЛЮВИАЦИЯ - Abluviation - აბლუვიაცია - 1. დენუდაციის სახესხვაობა, რომელიც ხორციელდება წერილმარცვლოვანი მასალის თანაბარი გადარეც-

ხვით, ისეთი ჩამონადენი წყლის ჰაელოთ, რომლებიც არ ერთდებიან ნაკადებად. აბლუვიაციის შედეგად დაგროვილი მასალა წარმოქმნის დელუვიონს (Висоуиш, 1909), 2. მსხვილნამტვერეებიანი მასალის გადაადგილების პროცესი ფერდობზე ქვემოთ, მისი ძირითადი გრენტის წერილი ნაწილაკების ზედაპირული წყლით გარეცხვის შედეგად (Маккавсвв. Калинин, 1969).

АБЛЮВИЙ - Abluvium facial colluvial zone - აბლუვია - მსხვილნამსხვრევეებიანი ნარჩენი მასალა (ლორღი, ლოღი) დარჩენილი ფერდობზე წერილმარცვლოვანი მასალის გარეცხვისა და გატანის შედეგად. ე. შანცერის მიხედვით მიეკუთვნება ფერდობის პროლუვიონს.

АБРАЗИОННАЯ ТЕРМИНАНТА - Equilibrium profile of abrasion - აბრაზიონული ტერმინანტა - აბრაზიული ბაქნის სივანეში განვითარების ზღვარი. ესაა მონაკვეთი, რომელზეც ზეერთკემის ნაკადი ხახუნისა და სიმძიმის ძალის გავლენით კარგავს მთელ ენერჯიას და მასთან ერთად, მყარი ნგრული მასალის გადატანისა და ნგრევის უნარს.

АБСОЛЮТНАЯ ВЛАГОЕМКОСТЬ - Absolute moisture capacity - აბსოლუტური ტენტემპადობა - წყლის ჯამური რაოდენობა ქანში, როცა შეესებულია ყველა მისი სიცარიედე. აბსოლუტური ანუ სრული ტენტევალობა შეიძლება გამოესახოს შეფარდებით, როგორც აბსოლუტურად მშრალი ქანის წონისადმი, ისე მინერალური ნაწილაკების (ჩონჩხის) მოცულობისადმი. ქანის სრული ტენტევალობა მისი ფორიანობის მოცულობასთან შეფარდებით მუდამ ერთის ტოლია.

АБСОЛЮТНАЯ ВЛАЖНОСТЬ ВОЗДУХА - Absolute air humidity - ქაერის

აბსოლუტური ტენიანობა - წყლის ორთქლის რაოდენობა, რომელიც იმყოფება მოცემული მომენტისთვის მოცულობის ერთეულში; გამოიხატება გ/მ³-ში.

АБСОЛЮТНАЯ ВЛАЖНОСТЬ ПОРОДЫ - Absolute rock humidity - ძანის აბსოლუტური ტენიანობა - ტენიანობა, გამოიხატება აბსოლუტურად მშრალი ქანის წონისადმი (გამოშრობილი 105-107°C).

АБСОЛЮТНАЯ (ФИЗИЧЕСКАЯ) ПРОНИЦАЕМОСТЬ - Absolute (physical) permeability - აბსოლუტური (ფიზიკური) შეღწევალობა - ქანის შეღწევალობა ნიშნავს მისი ფორიანობის სივრცის 100%-ით შეესებას ერთგვაროვანი ინერტული სითხით ან აირით. ყველა ქანს, მასზე წნევის ზოგჯერ ძლიერ დიდი ზემოქმედებით ახასიათებს სითხის ან აირის შეღწევალობა. ასეთ შემთხვევაში გაზომულ შეღწევალობას ეწოდება აბსოლუტური (ფიზიკური), განსხვავებით ეფექტური (სასარგებლო) შეღწევალობისგან, რომელიც წარმოადგენს ქანის თვისებას გაატაროს ბუნებრივ პირობებში აირი ან სითხე.

АБСОЛЮТНЫЙ МАКСИМУМ - Absolute maximum - აბსოლუტური მაქსიმუმი - მეტეოროლოგიური ელემენტების ყველაზე დიდი მაჩვენებელი (ჰაერის ტემპერატურა, ატმოსფერული წნევა და სხვ.) რომელიმე ადგილის, მხარის ან მთელი დედამიწისთვის მრავალწლიური დაკვირვების პერიოდში.

АБСОЛЮТНЫЙ МИНИМУМ - Absolute minimum - აბსოლუტური მინიმუმი - მეტეოროლოგიური ელემენტების ყველაზე მცირე მაჩვენებელი (ჰაერის ტემპერატურა, ატმოსფერული წნევა და სხვ.), რომელიმე ადგილის, მხარის ან მთელი დედამიწისთვის მრავალწლიური დაკვირვების პერიოდში.

АБСОРБЦИЯ - Absorption - აბსორბცია - ხსნარიდან გრუნტის ნაწილაკების მიერ (აბსორბენტი) ნივთიერების ფიზიკური შთანთქმა. აღსანიშნავია, რომ აბსორბირებული ნივთიერება შთანთქმება

თანაბრად (მოცულობითი შთანთქმა) გრუნტის ნაწილაკების მთელი მოცულობით. აბსორბცია არ უნდა აურიოთ ადსორბციაში, რაც ნიშნავს ზედაპირულ, ფიზიკურ შთანთქმას.

АВАРИЙНАЯ ЗАЩИТА - Emergency defence means - ავარიული დაცვა - გაერთხილებითი ღონისძიების სისტემა, რომელიც მიმართულია ავარიის მოხდენის საწინააღმდეგოდ (სიგნალიზაცია ასევე ნორმატიული, პროფილაქტიკური და კაპიტალური საინჟინრო ღონისძიებები).

АВАРИЙНАЯ СИГНАЛИЗАЦИЯ - Emergency alarm - ავარიული სიგნალიზაცია - შეტყობინება, გაფრთხილება, ინფორმაცია ავარიის შესახებ გამაფრთხილებელი ნიშნების გამოროთით, შექნილნებით, ხმოვანი სიგნალებით და სხვა.

АВАРИЙНАЯ СИТУАЦИЯ - Emergency situation - ავარიული სიტუაცია - საინჟინრო-გეოლოგიური მდგომარეობა ტერიტორიის ამა თუ იმ უბანზე, ნაგებობაზე, საინჟინრო სამუშაოების შესრულების ადგილებზე, რომლებმაც შეიძლება გამოიწვიოს ან აუცილებლად გამოიწვევს ქანების წონასწორობის დარღვევას, მიწისძვება და ზედაპირული წყლების რეჟიმის შეცვლას, ტერიტორიის მდგრადობის დაცემას გეოლოგიური ან ტექნოგენური მოვლენების წარმოქმნას მათი შესატყვისი საშიში შედეგებით.

АВАРИЙНОСТЬ - Signs of impending catastrophe - ავარიულობა - საშიში გეოლოგიური მოვლენების დახასიათების მაჩვენებელი, რომელიც ხდება განსაზღვრულ დროს პერიოდში და იწვევს ტერიტორიის დაზიანებას, ნაგებობების, შენობების ნგრევას და ადამიანთა მსხვერპლს.

АВАРИЯ - Collapse - ავარია - საინჟინრო გეოლოგიაში აღნიშნავს ტერიტორიაზე განლაგებული შენობებისა და ნაგებობების ნგრევა-დაზიანებას, რომელიც გამოწვეულია გეოლოგიური, ტექნოგენური ან ბუნებრივი მოვლენებით. მოვ-

ღენები ხშირად ვითარდება მოულოდნელად და სწრაფად.

АВИФАУНА - Avifauna - ამიშაშნა - 1. ფრინველთა სახეები, რომლებიც მუდმივად, დროებით, სეზონურად ცხოვრობენ ან შემთხვევით მოხვდნენ ამ ტერიტორიაზე. 2. ფრინველები რომელიც სხვა ადგილიდან.

АВТОГЕНЕЗ - Autogenesis - ავტოგენეზი - თვითწარმოშობა, ეკოლოგია შინაგანი ფაქტორების მოქმედების შედეგად.

АВТОТРОФ - Autotroph - ავტოტროფი - ორგანიზმი, რომლის სინთეზირება ხდება არსებითად მზის ენერჯით არაორგანული შენაერთებიდან ორგანულ ნივთიერებად.

АВТОТРОФЫ И ГЕТЕРОТРОФЫ - Autotroph and heterotrophs - ავტოტროფები და ჰეტეროტროფები - კვების ხასიათის მიხედვით გამოყოფენ ორგანიზმების ძირითად ჯგუფებს: ავტოტროფებსა და ჰეტეროტროფებს. ავტოტროფები თვითონ ქმნიან აუცილებელ ორგანულ ნივთიერებებს გარემოდან შეთვისებული არაორგანული ნივთიერებების ხარჯზე. ჰეტეროტროფული ორგანიზმები, ავტოტროფებისაგან განსხვავებით მოკლებულნი არიან არაორგანული ნივთიერებებიდან ორგანული ნივთიერებების სინთეზის უნარს. ორგანულ ნივთიერებათა სინთეზისა და ცხოველმოქმედებისათვის აუცილებელი ენერჯის მისაღებად ისინი ისეთ საკვებს იყენებენ, რომელიც ცოცხალი ან მკვდარი ორგანიზმების მზა ორგანულ ნივთიერებებს წარმოადგენს.

АВТОЭКОЛОГИЯ - Autoecology - ავტო-ეკოლოგია - ეკოლოგიის ნაწილი, რომელიც შეისწავლის ცხოველური და მცენარეული ორგანიზმების გარემო ფაქტორებზე რეაგირების თავისებურებებს და სახეობის ცხოვრების წესს. ავტოეკოლოგია მოიცავს ინდივიდებისა და პოპულაციის ეკოლოგიას. პოპულაციის ეკოლოგია შეისწავლის პოპულაციებს, ე.ი. ორგანიზმთა (ინდივიდთა) ბუნებრივ ერთობ-

ლიობებს, რომელთათვისაც დამახასიათებელია თვით ორგანიზაციის, თვითრეგულაციის სპონტანური მოქმედებისა და თვითაღწარმოების უნარი.

АГЛОМЕРАТ - Agglomerate - აბლომერატი - ფხვიერი, სხვადასხვა ზომის დაუხარისხებელი ქანის მინერალური ნაშხერევები.

АГЛОМЕРАЦИЯ - Agglomeration; Sintering - აბლომერაცია - ქალაქის, ტიპის დასახლების სივრცობრივი და ფუნქციონალური ერთიანი დაჯგუფება, რომელიც ქმნის საერთო სოციალ-ეკონომიკურ და ეკოლოგიურ სისტემას.

АГРЕГАТЫ ПОЧВЕННЫЕ - Soil aggregates - ნიადაგბუნების აბრეშატები - ნიადაგის კოშტები, რომელთა დიამეტრი მერყეობს 1-10 მმ-მდე, წარმოიქმნებიან ნიადაგების წყალში უხსნადი პატარა ნაწილაკების ცემენტაციით. ასეთი აგრეგატები ნიადაგს აძლევენ კოშტურ სტრუქტურას.

АГРЕССИВНАЯ УГЛЕКИСЛОТА - Aggressive carbon dioxide - აბრეშისილი ნახშირმჟავა - წყალში არსებული თავისუფალი ნახშირმჟავა, რომელიც დამანერეველად (გამხსნეველად) მოქმედებს მარმარილოზე, კირქვაზე, ბეტონზე და ა.შ.

АГРЕССИВНОЕ ДЕЙСТВИЕ ВОДЫ НА БЕТОН - Aggressive influence of water on concrete - წყლის აბრეშისილი მოქმედება ბეტონზე - წყლის უნარი დაშალოს ბეტონი, მოქმედებს რა მასში გახსნილი მარილებით და გახებით ან ბეტონის შემადგენელი ნაწილების გამოტუტის გზით. არსევენ აგრესიულობის შემდეგ სახეებს: 1. ნახშირმჟავურს; 2. გამოტუტვითს; 3. საერთო მჟავიანობითს; 4. სულფატურს; 5. მაგნეზიალურს. 1. ნახშირმჟავური აგრესიულობა ნიშნავს ბეტონის დაშლას $CaCO_3$ -ის გახსნით აგრესიული ნახშირმჟავას მოქმედების შედეგად (როცა CO_2 შედის $CaCO_3$ -თან რეაქციაში); 2. გამოტუტვითი აგრესია ბეტონში $CaCO_3$ -ის გახსნით და ბეტონიდან შეუკავშირებელი კირის $Ca(OH)_2$ გამო-

რეცხვის შედეგად; 3. საერთო მჟავიანობითი აგრესია გამოწვეულია წყალბადის იონის მაღალი შემცველობით. წყალის ამჟღავნებს აგრესიულობას თუ pH 5-ზე ნაკლებია; 4. სულფატური აგრესია მჟღავნდება მაშინ, როცა SO_4 შემცველობა მაღალია. სულფატმდგრადი ცემენტის დროს SO_4 -ის რაოდენობა 4000მგ/ლ-ზე მეტია, სეკულუბროვი ცემენტის დროს კი - 250მგ/ლ-ზე მეტი; 5. მაგნიზიალური აგრესიულობა დამოკიდებულია ცემენტის ხარისხზე.

АГРЕССИВНОСТЬ ВОДЫ - Water aggressiveness - წყლის აბრუნებლობა - წყლის თვისებას გახსნას მინერალები ან ქანები, ასევე სხვადასხვა ხელოვნური საამშენებლო მასალა (ცემენტი, ბეტონი და სხვ) არსებულ სრულ და ნაწილობრივ ხსნადობას, რომელსაც გამოტუტვა ეწოდება და ასევე პირდაპირ და დიფუზიურ გამოტუტვას (გახსნას).

АГРОВЫВЕТРИВАНИЕ ПОЧВ - Agroaeriation of soil - ნიადაგის აბროზამოფიტიზაცია - ნიადაგის არასწორ სასოფლო-სამეურნეო სქიმაობის შედეგად ნიადაგის ნაყოფიერების დაცემა, ნიადაგების აბროზამოფიტიზაცია, როგორც წესი, თან ახლავს ფიზიკური დეგრადაცია და იწვევს ნიადაგის საყარის დაშლას.

АГРОЛАНДШАФТ - Agricultural landscape - აბროლანდშაფტი - 1. ანთროპოგენური ლანდშაფტი, რომლის ბუნებრივი მცენარეულობა ტერიტორიის დიდ ნაწილზე შეცვლილია აბროცენოზით; 2. სოფლის ადგილმდებარეობის პეიზაჟი.

АГРОЛЕСОМЕЛИОРАЦИЯ - Land-agrosilviculture, agricultural afforestation and forest reclamation - აბროსატყომელორაცია - სატყეო მეურნეობის ღონისძიებათა ერთობლიობა, მიმართულია ნიადაგურ-ჰიდროლოგიური და კლიმატური პირობების გაუმჯობესებისაკენ.

АГРОМЕТЕОРОЛОГИЯ - Agrometeorology - აბრომეტეოროლოგია - მეტეოროლოგიის ნაწილი, რომელიც სწავლობს

მეტეოროლოგიურ პირობების (აბინდის) როლს მცენარეების განვითარებაში.

АГРОНОМИЧЕСКОЕ ПОЧВОВЕДЕНИЕ - Agronomic edaphology, Agronomic soil science - აბრონომიული ნიადაგმცოდნეობა - ნიადაგმცოდნეობის ნაწილი, რომელიც სწავლობს ნიადაგს, როგორც საფუძველს სოფლის მეურნეობის წარმოებისათვის, განიხილავს მის თვისებებს, მათში მიმდინარე პროცესებს და სწავლობს ნიადაგის ნაყოფიერებას მცენარეულობის ზრდა-განვითარებისათვის.

АГРОЦЕНОЗ - Agrocenosis - აბროცენოზი - ბიოტიკური გაერთიანება, შექმნილი სოფლის მეურნეობის პროდუქციის მაღალი მოსავლიანობის მიღების მიზნით.

АГРОЭКОСИСТЕМА (АГРОБИОЦЕНОЗ) - Agroecosystem (Agrobiocoenosis) - აბრო-ეკოსისტემა (აბრობიოცენოზი) - არამდგრადი, ხელოვნურად შექმნილი და ადამიანის მიერ რეგულარულად ხელშეწყობილი ეკოსისტემა, სოფლის მეურნეობის პროდუქციის წარმოების მიზნით (საძოვრები, ბოსტანი, ბაღი, ვენახი და სხვა).

АДАПТАЦИЯ - Adaptation - ადაპტაცია - 1. ევოლუციის შედეგად წარმოქმნილი ორგანიზმების შეგუება გარემო პირობებთან, რაც გამოიხატება მათი შინაგანი და გარეგანი თვისებების ცვლილებით; 2. ორგანიზმის ყოველგვარი შეგუება ცვალებად გარემო პირობებთან.

АДАПТИВНАЯ СИСТЕМА - Adaptive system - ადაპტიური სისტემა - ტექნიკური სისტემის კლასი, რომელიც ფლობს უნარს შეეგუოს როგორც ცვალებად გარემო პირობებს, ასევე ამ პირობების ნორმიდან გადახრას.

АДАПТИВНОЕ УПРАВЛЕНИЕ - Adaptive management - ადაპტიური მართვა - პრაქტიკული მოღვაწეობა ეკოსისტემებისა და ბიოლოგიური სახეების მიმართ, რომელიც ითვალისწინებს ეკოლოგიურ ფლექტაციას, არის შექცევადი და მოქნილი.

АДВЕНТИВНЫЕ РАСТЕНИЯ - Adventitious plants - ადვენტური მცენარეულობა - კულტურული ან სარეველა მცენარეულობა, რომელიც წინასწარი განზრახვით ან შემთხვევით არის შემოტანილი ადამიანის მიერ.

АДИАБАТИЧЕСКИЕ ПРОЦЕССЫ - Adiabatic processes - ადიაბატური პროცესები - აირის ან სითხის კუმშვაობა, ან გაფართოება სითხის დაკარგვის ან მიღების გარეშე. ადიაბატურ პროცესში შემკუმშვა იწვევს ტემპერატურის გაზრდას, ხოლო გაფართოება - შემცირებას.

АДСОРБЕНТ - Adsorbent - ადსორბენტი - მყარი ან თხევადი ნივთიერება, რომელთა ნაწილაკების ზედაპირზე ხდება ადსორბცია.

АДСОРБЦИЯ - Adsorption - ადსორბცია - ზედაპირული შთანთქმა.

АЗОНАЛЬНОСТЬ - Azonation - აზონალურიობა - გარემოს შემქმნელი კომპონენტების ლოკალური ურთიერთმოქმედება, ზოგჯერ ანთროპოგენური ფაქტორების, რომლებიც ფარავენ ზონალობის გამოქვადვების თვისებას. აზონალურობა ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ფიზიკურ-გეოგრაფიული და ეკოლოგიური კანონზომიერებაა, რომელიც განსაზღვრავს რეგიონალური ბუნებრივი კომპლექსების ფორმირებას, მათ შორის ეკოსისტემებს; აზონალურობა - რაიმე ბუნებრივი მოვლენის გავრცელება მოცემული ტერიტორიის ზონალური თავისებურებებისაგან დამოუკიდებლად.

АЗОНАЛЬНАЯ РАСТИТЕЛЬНОСТЬ - Azonal vegetation - აზონალური მცენარეულობა - მცენარეულობა, რომელიც არ ქმნის ერთგვაროვან ზონას და ჩანართების სახით გვხვდება სხვადასხვა მცენარეულ ზონებში.

АЗОНАЛЬНЫЕ ВОДЫ - Azonal waters - აზონალური წყლები - მიწისქვეშა წყლები, რომლებიც არ არიან დაკავშირებული პორიზონტალურსა და ვერტიკალურ ზონალურობასთან.

АЗОНАЛЬНЫЕ ПОЧВЫ - Azonal soils - აზონალური ნიადაგები - გარდამავალი წარმონაქმნები ქანებსა და საკუთრივ ნიადაგებს შორის. აზონალურ ნიადაგებში ქანები ჯერ კიდევ მთლიანად შეცვლილი არ არის ნიადაგწარმოქმნელი პროცესებით ან ეს უკანასკნელი წყდება გეოლოგიური გარემოებით, რაც განაპირობებს მათ აზონალურობას.

АЗОТНЫЕ ВОДЫ - Nitrogenous waters - აზოტინანი წყლები - ბუნებრივი წყლები, რომლებიც შეიცავენ ხსნარში აზოტს და მის თანამგზავურ იშვიათ ვაზებს: პელიუმს, ნეონს, არგონს, კრიპტონს, ქსენონს და სხვა.

АКВАКОМПЛЕКС - Aquatic complex - აკვაკომპლექსი - ოკეანის დაყოფის ბუნებრივი ერთეული, ლანდშაფტის ანალოგიური ხმელეთზე, - ოკეანის გარემოს სამგანზომილებიანი უბანი; ხასიათდება წყლის, აირის შემადგენლობის, ფსკერის რელიეფისა და ბიოტების სპეციფიკური თავისებურებებით. აკვაკომპლექსებს გამოყოფენ სანაპირო რაიონებში.

АККЛИМАТИЗАЦИЯ - Acclimatization - აკლიმატიზაცია - აკლიმატიზაციის საწყისი ეტაპი, რაც ნიშნავს მცენარის ან ცხოველის ახალი სახის შექმნას ადგილობრივ (ბიოცენოზი), ან აგროცენოზულ კომპლექსში.

АКУМУЛЯЦИЯ /В ГЕОЛОГИИ/, ОСАДКОНАКОПЛЕНИЕ - Accumulation, sedimentation - აკუმულაცია (ბელოზობიანი), ნალექების დაბროვება - ხმელეთზე ან წყლის აუზში ფსვიერი მინერალური, ან ორგანული პროდუქტების შექმნილი დაგროვების პროცესების საერთო სახელწოდება. არჩევენ ვულკანურ და დანალექ აკუმულაციას, რომელიც შეიძლება მოხდეს წყლის აუზების ფსკერზე (სუბაკვალური აკუმულაცია) და ხმელეთზეც (სუბაერალური აკუმულაცია). გამოიწვევი ფაქტორების მიხედვით არჩევენ აკუმულაციის შემდეგ ტიპებს: ზღვიურს, მდინარეულს, ეოლურს,

მიწნარეულს, ფლუვიოგლაციალურს და სხვა.

АККРЕЦИЯ - Accretion - აკრეცია - გეომორფოლოგიაში - ხმელეთის ზრდა წყალსატევებში, მდინარეების მიერ მოტანილი ნაფენების ხარჯზე.

АКРОТЕРМЫ - Acrotherms - აკროთერმები - ინდოფერენტული თერმი - თბილი და ცხელი სუსტად მინერალიზებული წყაროები (მყარი ნარჩენი სკლ-მდე), რომელთაც აქვთ ბალნეოლოგიური მნიშვნელობა, გამოიყენება თბოფიკაციაში.

АКРОТОПЕГ - Acrotopегe - აკროტოპები - სუსტად მინერალიზებული ცივი წყარო, მიეკუთვნება მინერალური წყლების ჯგუფს.

АКТИВИЗАЦИЯ ГЕОЛОГИЧЕСКИХ ПРОЦЕССОВ И ЯВЛЕНИЙ - Activation of Geological processes and phenomena - გეოლოგიური პროცესების და მოვლენების აქტივიზაცია - მოვლენებისა და პროცესების ინტენსიურობა დროსა და სივრცეში, რომელიც ფასდება განვითარების სიჩქარით, დაზიანებული ტერიტორიის ფართობის გაზრდით, ტერიტორიის ნაგებობების და ადამიანების სიცოცხლის შენარჩუნების საშუალებით.

АКТИВИЗАЦИЯ ДЕФОРМАЦИИ - Activation of deformation - დეფორმაციის აქტივიზაცია - გადაადგილების სიჩქარის ზრდა.

АКТИВИЗАЦИЯ ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО ФАКТОРА - Activation of human factor - ადამიანის ფაქტორის აქტივიზაცია - ადამიანის მოქმედების ისეთი სუბიექტური თვისებები, რომლებიც აძლიერებენ მათ მოქმედებას გარემოსა და საზოგადოებრივ პროცესებზე.

АКТИВНАЯ ЗОНА - Active zone - აქტიური ზონა - ქანების მდგომარეობისა და თისებების დროებითი ცვალებადობის ანომალური ინტერვალი.

АКТИВНАЯ ЗОНА СООРУЖЕНИЙ - Active base zone - ნაბეზონის აქტიური ზონა - 1. ქანებში ნაგებობის შედეგად

გამოწვეული დამატებითი დაძაბულობის გავრცელების ზონა; 2. სამთო დამუშავების შედეგად ქანების განტვირთვის და გამკვრივების გავრცელების ზონა; 3. ზონა, რომლის საზღვრებში შეიმჩნევა მიწისქვეშა წყლების ბუნებრივი რეჟიმის ცვლილებები (მოძრაობის, მიმართულების სიჩქარის, დონეების, წნევის, მინერალიზაციის და სხვა) ნაგებობის ზემოქმედებით; 4. ზონა, რომლის საზღვრებში აღინიშნება მშენებლობითა და ექსპლოატაციით გამოწვეული ქანების დეფორმაცია და დაშლა; 5. ზონა, რომლის საზღვრებში მიმდინარეობს ნაგებობის ზემოქმედებით გამოწვეული გეოლოგიური პროცესების განვითარება (Ломтадзе).

АКТИВНАЯ ПОРИСТОСТЬ - Active porosity - აქტიური ფორიანობა - ფორებისა და სხვა სიცარიელების ერთობლიობა ქანებში, რომლებშიც ხდება მიწისქვეშა წყლების თავისუფალი გადაადგილება მიზიდულობისა და სახუნის გარეშე.

АКТИВНОСТЬ ГЕОЛОГИЧЕСКИХ ЯВЛЕНИЙ - Activity of geological phenomena - გეოლოგიური მოვლენების აქტიურობა - მოვლენების ინტენსიურობა ფართობზე და დროში, განისაზღვრება გავრცელების სისწრაფით; დაზიანებული ტერიტორიის ფართობის ზრდით, ნაგებობებისა და ადამიანთა სიცოცხლის შენარჩუნების საშუალებით (Ломтадзе).

АКТИВНОСТЬ /ИНТЕНСИВНОСТЬ/ КАРСТА - Karst intensity, activity of Karst - კარსტის აქტიურობა (ინტენსიურობა) - კარსტული პროცესის შედარებითი სისწრაფე. თანამედროვე კარსტული პროცესის აქტიურობის მაჩვენებელი (A) რომელიმე ტერიტორიაზე შეიძლება გამოისახოს ფორმულით: $A = W/V100$, სადაც - W გახსნილი ქანის ის მოცულობაა, რომელიც გამოაქვს მიწისქვეშა წყალს კარსტული მასივიდან, ხოლო V - დაკარსტული ქანების საერთო მოცულობა. კარსტის აქტიურობის პროცესის მაჩვენებელი გამოისახება პროცენტებში დროის

გარკვეულ მომენტში მაგ., 1000 წელიწადში (А.А.Макавцев).

АКТИВНОСТЬ ПРОЯВЛЕНИЯ ОПОЛЗНЕЙ И СЕЛЕЙ - Intensity of land-slide and mudflow manifestation - მიწაძვრებისა და ღვარცოფების განვითარებით გამოწვეული გეოლოგიური გარემოს შეცვლის სიდიდე დროის ვარკვეულ მონაკვეთში. პროცესების გააქტიურება გამოიხატება მათი რაოდენობრივი, ფართობული და მოცულობების გაზრდით.

АКТИВНЫЕ ВОЗДЕЙСТВИЯ НА АТМОСФЕРУ - Active influence on atmosphere - აქტიური ზემოქმედება ატმოსფეროში - ატმოსფეროს პროცესის მსვლელობაში ადამიანის ჩარევის სხვადასხვა მეთოდები: ღრუბლებისა და ნისლის გაფანტვა, თოვლისა და წვიმის გამოყოფა ღრუბლებიდან, სეტყვის თავიდან აცილება (ღრუბლებში სხვადასხვა რეაგენტების შეყვანის გზით), ყინვის შესუსტება ან ლიკვიდაცია მიწისპირა ჰაერში (გათბობით, ევამლითა და ვენტილაციის მეშვეობით).

АКТИВНЫЙ (ДЕЯТЕЛЬНЫЙ) СЛОЙ ПОЧВЫ - Active soil bed (layer, stratum) ნიადაგის აქტიური (მოქმედი) შრე - გამოფიტვის ქერქზე განვითარებული ნიადაგის ზედა ჰორიზონტი.

АЛАСЫ - Alassy (depressions in pergelisol) - ალასი - რამდენიმე კილომეტრი დიამეტრის მქონე ბრტყელძირიანი ქვაბული, წარმოშობილი მრავალწლიური მიწისქვეშა ყინულის გალხობით მუდმივ მზრადლობის რეჟიმებში. ალასი ხშირად დაფარულია მდელოებით, ჭაობებითა და ტბებით.

АЛЕВРИТИЗАЦИЯ - Aleuritization - ალემრიტიზაცია - ქანების ქიმიური და ფიზიკური გამოფიტვის შედეგად მტვრისებური ნაწილაკების (ალევრიტის) წარმოშობა.

АЛЛИТИЗАЦИЯ - Allitization - ალიტიზაცია - ქანის ღრმა გამოფიტვის პრო-

ცესი, რის შედეგადაც იშლება პირველადი მინერალები (გარდა კვარცისა და ზოგიერთი მდგრადი მინერალებისა) და ფორმირდება მძიმე მექანიკური შემაღუნლობის გამოფიტვის ქერქი, რომელიც შედგება ალუმინის ჟანციგან და კალიონის გუგუის თიხოვანი მინერალებისაგან. ალიტიზაცია დამახასიათებელია ნესტიანი ტროპიკული და სუბტროპიკული რაიონებისათვის.

АЛЛОХТОННЫЙ - Allochthonous - ალოქტონური - 1. ქანები და სასარგებლო ნამარხები, წარმოშობილი თავდაპირველი გადატანილი მასალისაგან; 2. ნაოჭა სტრუქტურის ნაწილი, რომელიც შეცოცებულია გადაუადვილებელ (ავტოქტონურ) სტრუქტურაზე და წარმოქმნის ტექტონიკურ განფენს.

АЛЬКРЕТ - Alcrete - ალკრეტი - ალუმინის ჟანგიტ გამდიდრებული გამოფიტვის მკერძი ქერქი.

АЛЬПИЙСКАЯ РАСТИТЕЛЬНОСТЬ - Alpine vegetation - ალპური მცენარეულობა - მაღალმთიანი მცენარეულობის ტიპი. ვეხედება ზომიერი სარტყლის ზონაში, ტყის საფარის, სუბალპური მდელოსა და ბუჩქნარის ზემოთ.

АЛЬПИЙСКИЙ ТИП РЕЛЬЕФА - Alpine relief - ალპური ტიპის რელიეფი (ალპური ტიპის მთები) - თოვლითა და ყინულით მუდმივად დაფარული მთები, რომლებიც ხასიათდებიან ციცაბო კლდოვანი ფერდობებით, დაკბილული თხემებით და პიკებით. მთების სიმაღლე დამოკიდებულია გეოგრაფიულ განედზე, კლიმატის კონტინენტურობასა და ფერდობების ექსპოზიციასზე დამახასიათებელია ალპების, კავკასიის, პამირის, ჰიმალაისა და მათი შავავის სისტემებისათვის.

АЛЬТЕРАЦИЯ - Alteration - ალტერაცია - ქანების მინერალოგიური შემადგენლობის შეცვლა, განსაკუთრებით პიდროთერმული პროცესების შედეგად (ქიმიური გამოფიტვა).

АЛЬТЕРИТ - Alterite - ალტერიტი - ქანების ქიმიური გარდაქმნის პროდუქტი.

АМФОТЕРНОСТЬ - Amphoteric capacity - ამფოტერულობა - ზოგიერთი ქიმიური შენაერთის უნარი გამოავლინოს როგორც მჟავე, ასევე ფუჟე თვისება. მაგალითად, ალუმინის ჰიდროჟანკს შეუძლია რეაქციაში შევიდეს მჟავეებთან, ასევე ტუტეებთან. ამფოტერული შენაერთის ტიპურ მაგალითს წარმოადგენს წყალი, რომელიც იშლება H-ისა და OH-ის იონებად.

АНАБИОЗ - Anabiosis - ანაბიოზი - არახელსაყრელ ტემპერატურულ პირობებში სასიცოცხლო პროცესების დროებით შეჩერება ან შეწყვეტა. გარე პირობების შეცვლასთან (ტემპერატურის დაწვეასთან, უწყლობასთან) დაკავშირებით.

АНАЛИЗ ГРАНУЛОМЕТРИЧЕСКИЙ - Granulometric analysis - ბრანულომეტრიული ანალიზი - ფხვიერი ქანების ნაწილაკების ზომათა განსაზღვრა და რაოდენობრივი თანაფარდობა. მსხვილი ნაწილაკების გრანულომეტრიული ანალიზის ყველაზე მარტივი ხერხია გაცრის მეთოდი (ქანის ნაწილაკების დანაწევრება ფრაქციებად), ხოლო თხიფიანი ქანებისათვის აერომეტრიული მეთოდი.

АНАЛИЗ СИСТЕМНЫЙ - System analysis - სისტემური ანალიზი - სისტემების საერთო თეორიის მეთოდი, რომელიც ბოლო ხანებში წარმატებით გამოიყენება ცოდნის ბევრ დარგში. სისტემური ანალიზის სპეციფიკა მდგომარეობს ობიექტების იმ ასპექტში გამოკვლევას, რომელშიც ისინი წარმოადგენენ სისტემებს. სისტემური კვლევის მეთოდი არ შეესაბამება არც თეორიულ და, არც ემპირიულ მეთოდებს. იგი შეიძლება გამოყენებულ იქნეს, როგორც ერთ, ისე მეორე მიმართულებაში (Yesina, 1969) სისტემური ანალიზი შეიძლება დაყოფილ იქნეს: სისტემურ-სტრუქტურულ, სისტემურ-ფუნქციონალურ და სისტემურ-ისტორიულ ანალიზებად, რომლებიც აშუქებენ სამი ურთიერთდაკავშირებული სისტემის ასპექტს (რუჟერარო).

АНАМОРФОИД - Anamorphoid - ანამორფოიდი - რუკა, რომლის საფუძველი შინაარსობრივად დამახინჯებულია.

АНАЭРОБНЫЕ ОРГАНИЗМЫ - Anaerobic organisms - ანაერობული ორბანიზმები - ორგანიზმები, რომლებიც უუანგბადო გარემოში ბინადრობენ (ზოგიერთი ბაქტერიები, უმარტივესნი ლამში მცხოვრები სხვადასხვა უხერხემლოები, პარაზიტული ჭიები და სხვა).

АНАЭРОБНЫЕ ПРОЦЕССЫ - Anaerobic processes - ანაერობული პროცესები - მიკრობიოლოგიური, ბიოქიმიური და ქიმიური პროცესები, რომლებიც მიმდინარეობენ ჰაერში უანგბადის უქმარისობის ან საერთოდ არარსებობის პირობებში, გავრცელებულია დამდვარ წყალსატევებში (მრავალ ტბაში, შავი ზღვის ღრმა ფენებში), ჭაობებში, ჭარბტენიან ნიადაგსა და გრუნტებში.

АНЕМОФИЛ/Ы/ - Anemophile - ანემოფილი - მცენარეულობა, რომელთა დამტვერვა ხდება ქარის საშუალებით.

АНЕМОХОР/Ы/ - Anemochiore - ანემოქორი - მცენარეულობა და სოკოები, რომლებიც ვრცელდებიან ქარის საშუალებით.

АНИЗОТРОПИЯ - Anisotropy - ანიზოტროპია - 1. (ფიზიკაში) სხეულის ფიზიკურ თვისებათა არაერთგვაროვნება, მათი სხვადასხვა მიმართულებით. 2. (ბოტანიკაში) მცენარის სხვადასხვა ორგანოს თვისება, რომელსაც სხვადასხვა მდგომარეობა აქვს გარემო ფაქტორების ერთნაირი ზემოქმედების პირობებში (მაგალითად, სინათლის გავლენით ყლორტები ვითარდება ვერტიკალურად, ხოლო ფოთლები - პორიზონტალურად). 3. (საინჟინრო გეოლოგიაში) ერთნაირი სიდიდის დატვირთვის პირობებში ქანების სხვადასხვა მიმართულებაზე მათი ფიზიკურ-მექანიკური მდგომარეობა და მახასიათებლები იცვლება (არაერთგვაროვნა).

АНИЗОТРОПНАЯ ПОРОДА - Anisotropic rock - ანიზოტროპული ქანი - ქანი,

რომელსაც არაერთგვაროვანი თვისებები (წყალშედწევადობა, წინააღმდეგობა ძერისადმი, კუმშვისადმი, ოპტიკური და სხვა) აქვს სხვადასხვა მიმართულებით.

АНТЕКЛИЗА - Anticline - ანტიკლიზა - ბაქნების ძირითადი ტექტონიკური სტრუქტურა. მსხვილი ბაქნისებური აშაღლება, რომლის განივი კვეთი ასეული კლომეტრებით გაიზომება. გეგმაში მისი ფორმა იზომეტრიული ან წაგრძელებულია. შალითას ნალექები, რომლებიც აგებენ ანტიკლიზას, ხასიათდებიან პერიკლინური განლაგებით. დანალექი საფარის სიმძლავრე სინკლიზასთან შედარებით მნიშვნელოვნად შემცირებულია, ფართოდ არის განვითარებული კონტინენტური და სანაპირო ნალექები. დამახასიათებელია ხარვეზების არსებობა.

АНТИБИОТИК - Antibiotic - ანტიბიოტიკი - ნივთიერება, რომელიც გამოიყოფა ზოგიერთი ორგანიზმის (მაგ., ობიანი სოკოების, ბაქტერიების) მიერ და შესწვევს უნარი გამანადგურებლად იმოქმედოს სხვა ორგანიზმზე.

АНТИСЕПТИК /И/ - Antiseptic - ანტისეპტიკი - ქიმიური ნივთიერება, რომელიც იწვევს მიკროორგანიზმების დაღუპვას მათთან შეხების დროს.

АНТРОПОГЕНЕЗ - Anthropogenesis - ანთროპოგენეზი - 1. ეკოლოგიაში - ბუნებრივი ობიექტების და მოვლენების თვითგანვითარების შეცვლა ადამიანის ზემოქმედებით; 2. ფიზიკურ გეოგრაფიაში - ბუნებრივი ლანდშაფტის შეცვლა ანთროპოგენური მოვლენების ზეგავლენით, რომელსაც თან ახლავს ბიოგენურ და მინერალურ ნივთიერებათა აქტიური ზაცვა. ეს პრიცესი იწვევს ბუნებრივი ლანდშაფტის შეცვლას ანთროპოგენურით; 3. ადამიანის წარმოშობა, მისი სახის ჩამოყალიბება, ე.ი. ადამიანის ფიზიკური სახის ისტორიულ-ევოლუციური ფორმირება (რასობრივი წარმოშობის გათვალისწინებით), მათი შრომითი საქმიანობის, მეტყველებისა და ასევე სა-

ზოგადობის სოციოგენეზის განვითარების მსვლელობაში.

АНТРОПОГЕННЫЕ ПОЧВЫ - Anthropogenic soils - ანთროპოგენური ნიადაგები - ადამიანის საქმიანობით წარმოქმნილი ნიადაგები, რომლებიც შევსებულად, მიზანდასახულად არის ფორმირებული სათბურებისა და „ბოტანიკური ნიადაგებისათვის“ ან სტიქიურადაა წარმოშობილი (ნიადაგები მიწაქვედაა და სამთო გამოჩენილებზე). საზღვარი ანთროპოგენურ ან გაკულტურებულ ნიადაგებს შორის არ არის მკაცრად გამოყვანილი. ზოგიერთი ავტორი ანთროპოგენურ ნიადაგებს მიაკუთვნებს სარწყავ და დაშრობილ ნიადაგებს.

АНТРОПОГЕННЫЕ ФАКТОРЫ - Anthropogenic factors - ანთროპოგენური ფაქტორები - ეკოლოგიური ფაქტორების ჯგუფი, რომელიც მოიცავს ადამიანის მიერ სხვადასხვაგვარი ფორმის ზემოქმედებას, ბომბრავალფეროვნებასა და საერთოდ გარემოზე. ანთროპოგენური ფაქტორი შეიძლება იყოს პირდაპირი (განადგურება, შემოტანა, აკლიმატიზაცია და დაცვა) და არაპირდაპირი (ლანდშაფტის და მათი ცალკეული კომპონენტების შეცვლა - ტყის გაჩეხვა, მოხვნა, გადაწვა, რელიეფის ტრანსფორმაცია და სხვა). არაპირდაპირი ანთროპოგენური ფაქტორები იწვევენ ცხოველთა და მცენარეთა სამყაროს და მათ სახეებში დიდ ცვლილებებს.

АНТРОПОГЕННЫЙ РЕЛЬЕФ - Anthropogenic relief - ანთროპოგენური რელიეფი - რელიეფი, რომელთა ფორმები წარმოქმნილიან ადამიანის სამეურნეო-საინჟინრო საქმიანობის შედეგად.

АНТРОПОГЕОЦЕНОЗ - Anthropogenic geocenosis - ანთროპოგენური ცენოზი - რეგონალურად შეზღუდული სისტემური ურთიერთქმედება სამეურნეო კოლექტივისა და მათ მიერ ათვისებულ ტერიტორიას შორის (ტერმინი იხმარება ადამიანის ადრეული ეტაპის ისტორიის აღსანიშნავად).

АНТРОПОЛОГИЯ - Anthropology - ანთროპოლოგია - მეცნიერება, რომელიც შეისწავლის ადამიანის წარმოშობის ევოლუციას და მისი რასის ფიზიკური ცვლილებების კანონზომიერებას.

АНТРОПОСИСТЕМА - Anthropogenic system - ანთროპოსისტემა - ერთ მთლიანობაში განვითარებული კაცობრიობა, რომელიც მოიცავს ადამიანს როგორც ბიოლოგიურ სახეს, ასევე მის მატერიალურ და სულიერ კულტურას.

АНТРОПОХОР /Ы/ - Anthropochore - ანთროპოქორი - მცენარეულობა და სოკოები, რომელთა ჩანასახი (თესლი, სპორები) შემთხვევით ვრცელდება ადამიანის მიერ (შრომის იარაღების და სხვა საშუალებების გამოყენების შედეგად).

АНТРОПОЦЕНОЗ - Anthropocenosis - ანთროპოცენოზი - ადამიანის მასობრივი ბინადრობის განსაზღვრული რაიონი, რომელშიც ის ახორციელებს სოციალურ-საწარმო საქმიანობას; წარმოადგენს ლოკალურ შეზღუდულ სისტემას.

АНТРОПОЭКОЛОГИЯ - Anthropoecology - ანთროპოეკოლოგია - ადამიანისა და მისი წინაპრების ევოლუციური ეკოლოგია. სინონიმი: ადამიანის ეკოლოგია.

АПВЕЛЛИНГ - Upwelling - აპველინგი - ოკეანის სიღრმისეული ცივი წყლის ამოწევა, რომელიც მდიდარია ბიოგენური (ბიოფილური) ქიმიური ელემენტებით; პროცესი მიმდინარეობს ზღვის ციცაბო მატერიკული ფერდობიდან ქარის მიერ გამოწვეული ზედაპირული წყლების მიქცევით. აპველინგის ზონა მდიდარი რეგიონია თევზის რეწვისათვის.

АПОБИОСФЕРА - Apobiosphere - აპობიოსფერო - ატმოსფეროს მაღალი ფენა (60-80 კმ-ს ზევით), რომელიც მოკლებულია ცოცხალ არსებებს, ხოლო ბიოგენური ნივთიერება ხედება მცირე რაოდენობით. აპობიოსფერო მეგაბიოსფეროს ერთ-ერთი სტრუქტურული ნაწილია.

АПОГЕЙ - Apogee - აპომეა - დედამიწიდან ყველაზე მეტად დაშორებული მთვა-

რის ან დედამიწის ხელოვნური თანამგზავრის ორბიტის წერტილი.

АППРОКСИМАЦИЯ - Approximation - აპროქსიმაცია - რომელიმე ფუნქციის სიდიდის (პირველ რიგში მათემატიკურის) ან გამოთვლის სქემის შეცვლა სხვა მათდამი ეკვივალენტურით და უფრო მარტივით, რომლისთვისაც უკვე არსებობს ან შეიძლება უფრო იოლად იქნეს მიღებული განსაზღვრული გადაწყვეტილება (ამოხსნა).

АРБОРИЦИД - Arboricide - არბორიციდი - ქიმიური ნივთიერება, რომელსაც იყენებენ არასასურველი ხეების ან ბუჩქების გასანადგურებლად.

АРЕАЛ - Areal - არეალი - ფართობი, სივრცე, რომელზედაც გავრცელებულია ესა თუ ის მოვლენა: ქიმიური ელემენტების ხსნარი, ზედაპირული და მიწისქვეშა წყლების გაბინძურება და სხვა (Ломтаძე).

АРЕАЛ МИРА - World areal - მსოფლიო არეალი - სახეობის გავრცელების საზღვრები მთელ მსოფლიოში.

АРЕАЛ ПОТЕНЦИАЛЬНЫЙ - Potencial areal - პოტენციური არეალი - 1. რეგიონი, რომელიც დაუსახლებელია რომელიმე სახით, მისთვის არსებულ ხელსაყრელ ეკოლოგიურ პირობებში; 2. დასახლებული სახის ყოფილი ადგილი, სადაც შენარჩუნებულია მისი არსებობისათვის პირობები, მაგრამ ის განადგურებული იქნა (შესაძლებელია ადამიანის მიერ).

АРЕАЛ РАСШИРЯЮЩИЯСЯ - Expanding areal - ბაზარტომპაჰი არეალი - ადგილი, რომელიც ბიოლოგიური ან ანთროპოგენური მოვლენების განვითარების შედეგად ფართოვდება.

АРЕАЛ ЭКОЛОГИЧЕСКИЙ - Ecological areal - ეკოლოგიური არეალი - რეგიონი, სადაც სახეობას შეუძლია იცხოვროს მისთვის მისაღებ პირობებში იმისდა მიუხედავად, თუ სად მდებარეობს რეგიონი და განცალკევებულია თუ არა ის ამ სახისათვის გადაულახავი წინააღმდეგობებით.

АРЕОМЕТР - Arcometer, hydrometer - არეომეტრი - ხელსაწყო, რომლითაც იზომება სითხის სიმკვრივე.

АРЕОМЕТРИЧЕСКИЙ МЕТОД - Arcometric method - არეომეტრიული მეთოდი - ფხვიერი ქანების გრანულომეტრიული ანალიზის მეთოდი. ემყარება სუსხიის სიმკვრივის განსაზღვრას.

АРИДНЫЕ ПОЧВЫ - Arid soils - არიდული ნიადაგები - ნიადაგები, რომლებიც ფორმირდებიან იქ, სადაც აორთქლება მეტია ვიდრე სინოტივე და არ მიმდინარეობს ჩარეცხვის პროცესი სიღრმეში. ადგილი აქვს ნიადაგში და ნიადაგის ქვემო ფენებში კარბონატების, სულფატების, ქლორიდების დაგროვებას. ეს ნიადაგები ძირითადად განვითარებული არიან მშრალ ველებზე, ნახევრად უდაბნოებში და უდაბნოებში.

АРИДНЫЙ КЛИМАТ - Arid climate - არიდული კლიმატი - ზომიერად ცივი მკვეთრად კონტინენტური კლიმატი, რომლის დროსაც ატმოსფერული ნალექები არ არის საკმარისი მცენარეთა ვეგეტაციისათვის; მიწათმოქმედება შეიძლება მხოლოდ ხელოვნური მორწყვით.

АРИДНЫЙ ЛАНДШАФТ - Arid landscape - არიდული ლანდშაფტი - ლანდშაფტი, რომელიც ფორმირდება მშრალი, რბილი ანდა ცხელი კონტინენტური კლიმატის პირობებში.

АРКТИЧЕСКИЕ (ПОЛЯРНЫЕ) ПУСТЫНИ - Arctic Deserts - არქტიკული (პოლარული) უდაბნო - მიწის ზედაპირული ეკოსისტემები, რომლებიც ვითარდებიან ექსტრემალურ ეკოლოგიურ პირობებში, ხასიათდებიან სითბოს დეფიციტით, ზედაპირი მთლიანად დაფარულია მრავალწლოვანი ყინულებით და მიწის ზედა გამყინვარებებით, რომლებიც ხასიათდებიან სახეების გაერთიანების სიღარიბით, უჭირავთ აზიის, ამერიკის უკიდურესი ჩრდილო ნაწილი, კუნძულები: გრენლანდია, ფრანც იოსების მიწა, ასალი მიწის ჩრდილო კუნძული, ჩრდილოეთის მიწა, კანადის ჩრდილო ნაწი-

ლი და სხვა. აქ ქაერის ტემპერატურა ძალიან დაბალია და ქრის ძლიერი ქარები. ამ რეგიონისათვის დამახასიათებელია პოლარული დღე და ღამე.

АРСАН - Arsan - არსანი (არშანი) - ცივი ნახშირწყლების და აზოტოვანი თერმული წყლების სახელწოდება ციმბირსა და მიწოდლებულში.

АРТЕЗИАНСКАЯ/ПОВЕРХНОСТЬ - Artesian surface - არტეზიული (კიეზომეტრიული) ზედაპირი - წარმოსახვითი ზედაპირი, რომლის დონეზე ამოდის არტეზიული წყალი გაბურღული ჭით ან სხვა სამთო გამოწვევებით. რუკაზე გამოისახება იზოპიეზებით. არტეზიური ზედაპირი შეიძლება იყოს დადებითი, თუ ის მიწის ზედაპირის ზემოთ არის ან უარყოფითი, თუ ის მიწის ზედაპირის ქვემოთაა.

АРТЕЗИАНСКИЕ ВОДЫ - Artesian waters - არტეზიული წყლები - მიწისქვეშა წყლები, რომლებიც მოთავსებული არიან შედარებით ღრმად განლაგებულ წყალშემცველ შრეებში, წყალგაუმტარ შრეების შორის, ქმნიან აუზს და იმყოფებიან დაწნევის ქვეშ. ჭაბურღილით გახსნის შემთხვევაში მათი დონე იწევს წყალშემცავი ფენის სახურავის ზემოთ და დიდი დაწნევის შემთხვევაში აღწევს მიწის ზედაპირს და იძლევიან შადრევანს.

АРТЕЗИАНСКИЙ БАССЕЙН ПОДЗЕМНЫХ ВОД - Artesian basin of ground waters - მიწისქვეშა წყლების არტეზიული აუზი - წყალშემცველი შრეების კომპლექსი, რომელიც ქმნის სტრუქტურებს სინკლიზის ან სინკლინალური ჩაღრმავებების სახით. არტეზიულ აუზში არჩევენ კეების, წნევისა და განტვირთვის არეებს.

АРТЕЗИАНСКИЙ ВОДОНОСНЫЙ ГОРИЗОНТ - Artesian aquifer, artesian water bearing horizon - არტეზიული წყალშემცველი კორიზონტი - ქანის ფენა ანუ შრე, რომელიც შეიცავს არტეზიულ მიწისქვეშა წყალს.

АРТЕЗИАНСКИЙ КОЛОДЕЦ - Artesian well - არტეზიული ჰა - ჭაბურღილი, რომელიც ხსნის არტეზიულ წყალს.

АРТЕЗИАНСКИЙ СКЛОН - Artesian slope - არტეზიული შპარლოზი - არტეზიული მიწისქვეშა წყლის ასიმეტრიული აუზი, რომელიც შედგება მონოკლინურად განლაგებული ან გამოსოლილი წყალშემცველი ფენებისაგან (მთიანი რეგიონის განაპირას).

АРЫК - Arick - არიკი - არხის ადგილობრივი სახელწოდება შუა აზიაში. ეს სახელწოდება აერთიანებს დიდ და პატარა წყალმიყვან არხებს.

АСЕКВЕНТНЫЕ ОПОЛЗНИ - Asquential landslides - ასეკვენტური მშრბრბნი - მეწყვრები განვითარებული ერთგვაროვან არაშრრებრივ ქანებში, რომელთა გადაადგილება ხდება მრუდხაზოვან ზედაპირზე. ასეთ ზედაპირს დაცურების დინამიკურ ზედაპირს უწოდებენ.

АССИМИЛЯЦИЯ - Assimilation - ასიმილაცია - 1. ბიოლოგიაში - ნივთიერების გარდაქმნა, რომელიც შემოდის გარედან ორგანიზმში (პროტოპლაზმაში, მის უჯრედში ან მარაგად ილექება); 2. ხალხის შერწყმა, რომლის დროსაც ერთნი ლებულობენ ენას, კულტურას, ტრადიციებსა და ბუნებითარგებლობის მაგალითებს სხვა ხალხისაგან, ე.ი. ეროვნებათა ასიმილაცია. 3. აზოტის ასიმილაცია - მცენარეთა მიერ აზოტის შეთვისება.

АССОЦИАЦИЯ РАСТИТЕЛЬНАЯ - Plant association - მცენარეთა ასოციაცია - მცენარეული საფარის ძირითადი კლასიფიკაციური ერთეული. იგი ხასიათდება შედარებით მუდმივი ფლორის შემადგენლობით, სასებებს შორის რაოდენობრივი შეფარდებით /მათ შორის განსაკუთრებული დომინანტების არსებობით/, ადგილსამყოფელის ერთგვაროვანი პირობებით, განსაზღვრული სტრუქტურით, რომელიც გამოისახება ფიზიონომიურობაში და წლიური განვითარების რიტმში.

АССОЦИАЦИЯ СКЛОНОВЫХ ПРОЦЕССОВ ПАРАГЕНЕТИЧЕСКАЯ - Paragenetic association of slope processes - შპარლოზის პროცესების პარაგენეტიკული ასოციაცია - ერთი და იმავე ფერდობზე მიმდინარე პროცესების ერთობლიობა. განპირობებული ერთგვაროვანი მექანიკური შემადგენლობით და კოლექიონის კონსისტენციით; ქმნიან მდგრად საშუალომრავალწლიურ წარმონაქმნს.

АССОЦИЯ - Associon - ასოციაცია - სუცესიურად (სერიულად) განვითარებადი მცენარეულობის ქვედანაყოფი (მაგ. ტყის ბორეალური ჭაობი).

АТМОСФЕРА - Atmosphere - ატმოსფერო - გაზების გარსი, რომელიც გარს აკრავს დედამიწის ბირთვს.

АТМОСФЕРНОЕ ДАВЛЕНИЕ - Atmospheric pressure - ატმოსფერული წნევა - წნევა, რომელსაც ატმოსფერული ჰაერი აწარმოებს მასში მოთავსებულ საგნებზე და მიწის ზედაპირზე. სტატისტიკური წონასწორობის პირობებში ატმოსფერული წნევა ატმოსფეროს ყველა წერტილში ან დედამიწის ზედაპირზე გამოიხატება ზედნადები ჰაერის სეექის სიმალდის წონით. მისი საფუქველიდან სიმაღლის ზრდასთან ერთად ატმოსფერული წნევა კლებულობს ჰაერის ტემპერატურის ვერტიკალური განაწილების მიხედვით. პორიზონტალური მიმართულებით ატმოსფერული წნევა ნაწილდება არათანაბრად და იცვლება დროში. ატმოსფერული წნევის საშუალო („ნორმალური“) სიდიდე ზღვის დონეზე დაახლოებით 1013მმ-ის (ვერცხლის წყლის სეექის სიმაღლე 760მმ) ტოლია; 5კმ-ის სიმაღლეზე ის ნახევრად მცირდება.

АТМОСФЕРНЫЕ АЭРОЗОЛИ - Atmospheric aerosols - ატმოსფერული აეროზოლიზი - დისპერსიული სისტემები, რომლებიც შედგებიან მყარი და თხევადი ნაწილაკებისაგან და გაფანტული არიან ატმოსფეროში.

АУТОЭКОЛОГИЯ - Autecology - აუტოეკოლოგია - ეკოლოგია სიტყვის ეი-

წრო მნიშვნელობით. მეცნიერება, რომელიც შვისწყალის ურთიერთობას ცალკეულ ორგანიზმსა და გარემოს შორის.

АФОТОБИОСФЕРА - Aphotobiosphere - აფოტობიოსფერო - ბიოსფეროს ნაწილი, სადაც ვერ აღწევს მზის სხივი /მიდროსფეროსა და ლითოსფეროში/.

АФОТОСФЕРА - Photosphere - აფოტოსფერო - ზღვაში, ღრმა წყალსატეეში სიცოცხლის განვითარების არე მზის სხივების გარეშე (ოკეანეში იწოდება აფოტურ ზონად).

АФТЕРШОК - Aftershock - აფტერშოკი - ძლიერი მიწისძვრის შემდეგ მომყოლი სუსტი ბიძგები.

АХРОНОЗ - Achronizm - აქრონოზი - დიდ მანძილზე გადანაცვლებიას საათის სარტყლის მკვეთრი ცვალებადობით გამოწვეული ჯანმრთელობის დროებითი შერყევა.

АЭРАЦИЯ ВОДЫ - Water aeration - წყლის ამრავნი - წყლის ჟანგბადით გამდიდრების პროცესი, ბუნებრივი და ხელოვნური გზით (В.Д. Ломтадзе).

АЭРАЦИЯ ПОТОКА - Flow aeration - ნაპადის ამრავნი - წყლის გაჯერება ჰაერის ნაკადით, რომელიც ხდება წყლის დიდი სიჩქარით მოძრაობის დროს.

АЭРОБИОЗ - Aerobiosis - ამრობიოზი - სიცოცხლე თავისუფალი ჟანგბადის პირობებში.

АЭРОБНЫЕ ОРГАНИЗМЫ - Aerobic organisms - ამრობული ორგანიზმები - ორგანიზმები, რომელთა არსებობისთვის აუცილებელია თავისუფალი ჟანგბადი. ასეთია ორგანიზმთა უმრავლესობა. ორგანიზმები, რომლებიც უჟანგბადო

გარემოში ბინადრობენ მათ ანაერობები ეწოდებათ.

АЭРОБНЫЕ ПРОЦЕССЫ - Acrobic processes - ამრობული პროცესები - ორგანიზმის ნარჩენების გახრწნის პროცესები, რომლებიც მიმდინარეობენ თავისუფალი ჟანგბადის არსებობის პირობებში (В.Д. Ломтадзе).

АЭРОЗОЛЬ - Aerosol - ამროზოლი - მკვრივი ან თხევადი ნაწილაკები, რომლებიც იმყოფებიან ატივტივებულ მდგომარეობაში გახსიებული გარემოში. ატმოსფეროში აეროზოლი გვხვდება დიდი რაოდენობით როგორც ბუნებრივი (ველკანების ამონთხევა, ტყის ხანძარი), ასევე ანთროპოგენული წყაროებიდან. დადასტურებულია, რომ ატმოსფეროში მუდმივად არის არანაკლებ 250 მილიონი ტონისა ატივტივებული ნაწილაკები.

АЭРОСФЕРА - Acrosphere - ამროსფერო - მიწის გარსი, რომელიც შედგება ატმოსფეროსაგან, ნიადავისა და ნიადაგქვეშა ჰაერისაგან.

АЭРОТАКСАЦИЯ - Acrotaxation - ამროტაქსაცია - ბუნებრივი რესურსების ხარისხობრივი და თვისებრივი შეფასება /ძირითადად ტყის, მათი თვალთვალისა და საზღვრის ან აეროფოტოსურათების ანალიზის საფუძველზე.

АЭРОФИТ - Acrophyte - ამროფიტი - მცენარე, რომელიც ღებულობს ყველა ძირითად საკვებ ნივთიერებას მხოლოდ ატმოსფეროდან, წვიმის წყლის ან ნემის და მასში გახსნილი ნივთიერების შემწვობით. აეროფიტები ძირითადად ხის ტანზე, ტოტებზე და ხეთა ფოთლებზე ცხოვრობენ.

Б

БАЗИС ВЫВЕТРИВАНИЯ - Weathering base - ბამოფიტის ბაზისი - გამოფიტის ზონის ქვედა საზღვარი. ქანების სტრუქ-

ტურულ-ლითოლოგიური განსხვავებით და ნაპრაღიანობის ხარისხის მიხედვით გამოიყოფილი ბაზისი აღწევს სიღ-

დასხვა სიღრმეს. გამოფიტვის ქერქის გადარეცხვისას გამოფიტვის ბაზისი შიშვლდება და ქმნის მეტ-ნაკლებად მოსწორებულ ზედაპირს.

БАЗИС ДЕНУДАЦИИ - Denudation base - დენუდაციის ბაზისი - დონე, რომელიც შეეფარდება ფერდობის პროფილის გარდატეხას და ჰყოფს მას უფრო ციცაბო და დამრეცი დაქანების უბნებად (ამ უკანასკნელთან წყდება მასის მოძრაობა ფერდობზე). დენუდაციის ბაზისის მიმართ ხდება მასის სიბრტყითი დაშლა-გადაადგილება გრავიტაციული ძალებით, რომლის ინტენსიურობა განისაზღვრება ფერდობის დაქანებით, არჩევენ: 1. ადგილობრივი დენუდაციის ბაზისს, რომელიც ჰყოფს ფერდობის სხვადასხვა უბნებს, საიდანაც მასის ჩამოტანა დამოკიდებულია მათ სხვადასხვა დონეზე; 2. დენუდაციის საერთო ბაზისს, რომელიც დაკავშირებულია მდინარის ან წყლის აუზის დონესთან, ანუ იმ ადგილთან, სადაც წყდება გრავიტაციული გადაადგილება და შესატყვისად სიბრტყებრივი გარეცხვაც; 3. მოცემულ ადგილზე დენუდაციური პროცესების გამოვლინების შესაძლო ქვედა ზღვარს; მთის ძირი, ნაკადის ან წყალსატევის დონე სადამდეც შესაძლებელია ფერდობიდან გადარეცხილი, ან გამოფიტული მასალის გადაადგილება.

БАЗИС ДЕНУДАЦИИ СТРУКТУРНЫЙ - Structural denudation base - სტრუქტურული დენუდაციის ბაზისი - მეკრივი ქანების გამოსავალი ფერდობზე, რომლებიც ზემოთ განლაგებული ფერდობის უბნებისათვის ქმნიან დენუდაციის ბაზისს. რამდენიმე სტრუქტურული ბაზისის არსებობა კი განაპირობებს საფეხურისებური სტრუქტურული ფერდობის წარმოშობას, სტრუქტურული ტერასების სერიებით (В. Д. Ломтадзе, 1999).

БАЗИС КАРСТА - Base level of karst - კარსტის ბაზისი - დონე, რომლის მიმართაც ვითარდება კარსტი. იგი შეიძლება მდებარეობდეს ეროზიის ბაზისის ქვე-

მოთ, მიწისქვეშა წყლების ცირკულაციის დონემდე.

БАЗИС ОПОЛЗНЯ - Lowest level of landslide - მიწხრის ბაზისი - მეწყრის დაცურების ყველაზე დაბალი დონე (Макаев, 1971).

БАЗИС ПЕРЕМЕЩЕНИЯ ПОДЗЕМНЫХ ВОД - Base level of underground water migration - მიწისქვეშა წყლების გადაადგილების ბაზისი - ზედაპირული მრედი, რომელიც გადის მოცემული ტექტონიკური დეპრესიის პირობითი უღრმის დაბალ ეროზიულ საზღვრზე და ყოფს მიწისქვეშა წყლების ორ სარტყელს: ზედა - გამოფიტვის და ცირკულაციის სარტყელს და ქვედა - წყლის ტიპების დიფერენციაციისა და ფორმირების სარტყელს.

БАЗИС ЭРОЗИИ - Base level of erosion - ეროზიის ბაზისი - აუზის (ბასენის) დონე, რომელშიც ჩადის წყლის ნაკადი, სადაც ის კარგავს ცოცხალ ძალას და პრაქტიკულად წყდება ეროზიული პროცესი (ნაკადის ძირის გარეცხვა). ეროზიის ბაზისი შეიძლება იყოს ადგილობრივი (მოცემული ნაკადისათვის), რეგიონალური (მრავალი ნაკადის წყალშესაერთები აუზი), და საერთო (ხმელეთის აუზებისათვის - მსოფლიო ოკეანის დონე) (В. Д. Ломтадзе, 1999).

БАКТЕРИОЛОГИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ВОДЫ - Bacteriological analysis of water - წყლის ბაქტერიოლოგიური ანალიზი - წყალში ბაქტერიების რაოდენობის განსაზღვრა, მათი სახეები და კოლონიების რაოდენობა. სასმელი წყლის შეფასებისათვის განისაზღვრება ნაწლავის ჩხირის შემცველობა წყლის განსაზღვრულ რაოდენობაში. ამის მიხედვით არჩევენ: 1. ჯანმრთელს (1 ნაწლავის ჩხირი 100 სმ³ წყალში); 2. საკმარისად ჯანმრთელს (1 ნაწლავის ჩხირი 10 სმ³ წყალში); 3. საუჭევოს (1 ნაწლავის ჩხირი 1 სმ³ წყალში); 4. არაჯანმრთელს (გატუჭყიანებული 1 ნაწლავის ჩხირი 0.1 სმ³ წყალში) და 5. სრულიად უეარგისს (1 ნაწლავის ჩხირი 0.01 სმ³ წყალში).

БАЛАНС ГРУНТОВЫХ ВОД - Under-ground water balance - ბრუნტის წყლის ბალანსი - განსაზღვრული რაიონის გრუნტის წყლის წრებრუნვის რაოდენობრივი გამოხატვა. შემოსავლის ნაწილი წარმოდგენილია ატმოსფერული ნალექების კეების ხარჯზე, წყლის ორთქლის კონდენსაციით, ტბისა და მდინარის წყლის ფილტრაციით. ხოლო გასავალი ნაწილი - მიწისქვეშა ნაკადით და გრუნტის წყლის აორთქლებით.

БАЛАНС ДЕНУДАЦИОННЫЙ - Denudational balance - დენუდაციონური ბალანსი - თანაფარდობა შემოსავალსა და მასალის დენუდაციურ გატანას შორის. დენუდაციური ბალანსი შეიძლება გამოითვალოს რომელიმე რელიეფისათვის მთლიანად ან ცალკეული ფერდობებისათვის.

БАЛАНС КОЛЛЮВИЯ - Balance of colluvium - კოლუვიის ბალანსი - ბალანსი ფერდობის რომელიმე განსაზღვრულ ფართობზე კოლუვიური ნალექების შემოტანასა და გატანას შორის.

БАЛАНС НАНОСОВ - Balance of detritus - ნატანის ბალანსი - სანაპირო ზონის განსაზღვრულ უბანზე ზღვის ნატანის შემოსავლის და გასავლის შეფარდება. იგი ხასიათდება დროის გარკვეულ მონაკვეთში მათი შემოსავლის და გასავლის რაოდენობის თანაფარდობის ჯამით.

БАЛАНС УВЛАЖНЕНИЯ - Balance of wetting, Humidification balance - ღატენინების ბალანსი - სხვაობა მოცემულ რაიონში, დროის გარკვეულ მონაკვეთში ნალექების რაოდენობასა და აორთქლებას შორის.

БАЛАНС ЭНЕРГЕТИЧЕСКИЙ БИОСФЕРЫ - Power balance of biosphere - ბიოსფეროს ენერგეტიკული ბალანსი - ბიოსფეროში შთანთქმული და გამოსხივებული ენერგიის აღგებრული ჯამი.

БАЛАНСОВЫЕ МЕТОДЫ В ФИЗИЧЕСКОЙ ГЕОГРАФИИ - Balance methods in physical geography - ბალანსის მეთოდები

ბი შიზიკურ გეოგრაფიაში - ნიეთიერების ან ენერგიის განსაზღვრული რაოდენობა, რომელიც შემოდის ლანდშაფტის გარსში სხვადასხვა მოცულობით, ხერხით და სხვადასხვა წყაროებიდან და გაედინება მისგან სხვადასხვა მიმართულებით. შემოსავლისა და გასავლის შედარება იძლევა სხვაობას ბალანსში (სალდოს), ახასიათებს პროცესების დინამიკას და შესასწაველი ობიექტის განვითარების მიმართულებას.

БАЛАНСОВЫЙ УЧАСТОК (ПЛОЩАДКА) - Balance area, platform - საბალანსო უბანი - წყალშემკრები აუზის ტერიტორიის მცირე ნაწილი, რომელიც ალტურულია მეტეოროლოგიური, კიდრომეტრიული და კიდროგეოლოგიური ხელსაწყოებით, რომელთა საშუალებითაც ხდება წყლის ბალანსის ელემენტების განსაზღვრა.

БАЛКА - Ravine - ხეხი - (გეოლოგიაში) გეხეღება ვაკისა და მთისწინეთის რელიეფში, ტყეელების და ველების ზონებში, ხასიათდება დელუვიონით დაფარული დამრეცი ფერდობებით, ძირითადი ქანები იშვიათად შიშვლებიან; ჩვეულებრივად მშრალია ან მასში მიედინება წყლის დროებითი ნაკადი. გენერაციული თვალსაზრისით ხევი წარმოადგენს ხრამის განვითარების შემდგომ სტადიას. ის აღწევს განვითარების განსაზღვრულ ეტაპს, როცა მისი სიგრძივი პროფილი და ფერდობები იძენენ წონასწორობას, ეროზიული პროცესი დროებითი და მუდმივი წყლის ნაკადების მოქმედების შედეგად ნელდება და წყდება.

БАЛЛАСТНОЕ КОРЫТО - Ballast trough - ბალანსტური მარცლი - მატარებლის ან მძიმე ავტორანსპორტის მოძრაობის შედეგად გზის ვაკისზე წარმოქმნილი ღრმული ამოვსებული ბალანსტით. იგი იზრდება ქვეით, კრებს ატმოსფერულ ნალექებს და იწვევს გზის ვაკისის დეფორმაციას.

БАР - Bar - ბარი - 1. ზღვის ფსკერის სანაპირო ნაწილში აღმართული ზღვი-

ლის მწკრივი, რომელიც ნაპირის საერთო მიმართულებას იმეორებს და აგებულია ზღვიური ნატანი მასალით (ქვიშა, როჭკი, ნიჟარები). 2. მეტ-ნაკლებად ვრცელი, გაშლილი ტერიტორია, ჩვეულებრივ დასახლებული, სახნავმიწებიანი, რომელიც მიმდებარე მთიანი რელიეფის ფონზე თვალსაჩინო დაბალი მდებარეობით და რელიეფის მარტივი პლასტიკით ხასიათდება (ზ. ტატაშიძე, 1996წ).

БАРЕЖИН/ПЕРИЙ/ - Barce - ბარეჟინი - ორგანული ნალექი, რომელიც წარმოიქმნება წყლის ზედაპირზე გამოსავალთან, გოგირდ-წყალბადიანი წყალმცენარეების გაერცელების მიდამოებში, სადაც მცენარეები ხარობენ გოგირდიან წყლებში, განსაკუთრებით როცა წყლის ტემპერატურა 30°-ზე მეტია.

БАРИЧЕСКАЯ ДЕПРЕССИЯ - Bar depression - ბარიული დეპრესია - დაბალი ატმოსფერული წნევის ოლქი, ჩაკეტილი (ციკლონი) ან ჩაუკეტავი (ლარტაფი) იზობარებით.

БАРИЧЕСКАЯ СТУПЕНЬ - Bar step - ბარიული საშუაშური - ვერტიკალური მანძილი, რომელზედაც ატმოსფერული წნევა ერთეულით ეცემა. მიწის ზედაპირზე სტანდარტულ პირობებში (წნევა 1000 მმ, t=0°) ბარიული საფეხური ტოლია 8მ/მმ-ის. ტემპერატურის 1°-ით გაზრდისას იზრდება 0.4%-ით. 5 კმ სიმაღლეზე ბარიული საფეხური 15 მ/მმ-ს ტოლია; 18 კმ სიმაღლეზე კი დაახლოებით 70 მ/მმ-ია.

БАРРАЖ - Barrage - ბარაჟი - 1. მიწისქვეშა ზღუდე (წინააღმდეგობა), კაშხალი ან წყლის ნაკადის შუნტური (ნარანდი) შეზღუდვა, მისი გარეცხვის სიჩქარის შემცირების მიზნით ან წყლის დიდი ხარჯის თავიდან ასაცილებლად. 2. ჰიდროტექნიკაში - ღვარცოფული ნაკადების დამჭერი ნაგებობა (საგუბარი, კაშხალი) ან მათი სისტემა.

БАРХАН (Б) - Barkhan - ბარხანი - უდაბნოსა და ნახევარუდაბნოს ქვიშის რელიეფის მოძრავი ბორცვები, ორიენტირე-

ბული ქარის მიმართულების განედურად. მყარ გრუნტზე დახრეობებული ცალკეული და ჯგუფური ბარხანები ქვიშის ნაკლებობისას დაბალია (0.5-დან რამდენიმე მეტრამდე), მაგრამ შეიძლება 100 მ-ზე მეტ სიმაღლესაც მიაღწიოს. ბარხანებისათვის გვემაში დამახასიათებელია ნახევრადმთვარისებური ან ნამკლესეპური მოხაზულობა, ვრძელი და დამრეცი (5-14°), საქარე და ციცაბო (30-33°) მყუდრო ფერდობები, რომლებიც ქარის მიმართულებით წაგრძელებულ „რქებში“ გადადის. ქვიშით მთლიანად დაფარულ ფერდობზე, ქარის სხვადასხვა რეჟიმის პირობებში, ბარხანები სხვადასხვა ფორმას იძენენ და წელიწადში რამდენიმე სანტიმეტრიდან ასეულ მეტრამდე შეიძლება გადაადგილდნენ.

БАССЕЙН - Basin, Reservoir - აუზი - 1. ჰიდროლოგიაში - დედამიწის ზედაპირის ნაწილი, საიდანაც ხდება წყლის ნაკადის მოხვედრა მდინარეებში, მდინარეთა სისტემაში, ტბაში ანდა ზღვაში. თითოეული მდინარის ან ტბის აუზი, შეიცავს ზედაპირულ და მიწისქვეშა წყალშემკრებებს, რომელთა საზღვრები, როგორც წესი, სშირად ერთმანეთს არ ემთხვევიან. 2. გეოლოგიაში - აუზის ქვეშ იგულისხმება განსაზღვრული ქანების ან სასარგებლო წიაღისეულის გაერცელების არე (მაგალითად: არტზინული მიწისქვეშა წყლის ბასეინი, დონეცკის ნახშირის ბასეინი და სხვა).

БАССЕЙН ОТСТОЙНЫЙ - Settling basin - სალამი აუზი წყლის აუზი, რომელიც წმენდს წყალში ატიენარებული ნაწილაკებისაგან გამოწვეულ სიმღვრივეს, გამოიყენება გამდინარე წყლების გასაწმენდათ. წყალსაცავები და სხვა უბნები, წყლის დაბალი დინების სიჩქარით, ნაკადის კალაპოტებში თამაშობენ წყლის აუზის როლს. ამიტომ იღამებიან.

БАТИАЛЬ - Bathyal - ბატიალი - ოკეანის ან ზღვის ეკოლოგიური ზონა, რომელიც ეკოლოგიურად განსხვავდება სხვა ზონებისაგან, მდებარეობს სუბლიტო-

რალურსა (შელფის ფარგლებში) და აბისალურ ზონებს შორის, ჩვეულებრივ, 200-500 მ-დან 1000-3000 მ-მდე წყლის ზედაპირიდან. ბათიალის ფაუნის ბინადრობის არე უმთავრესად დაკავშირებულია მატერიკისა და კუნძულთა კალთებითან.

БЕДЛЕНД (ДУРНЫЕ ЗЕМЛИ) - Badland - ბედლენდი (უპარბისი ალქატი მიწები) - ღრმად და მკვეთრად დანაწევრებული მიწათმოქმედებისათვის უფარვითი მთისწინეთი ან განცალკავებული მაღლობები, რომლებიც აგებულია თიხოვან ან სუსტად შეცემენტი ქანებით. ხეების ქსელის სიღრმე და სისქირე ისეთია, რომ მათი ციცაბო, გაშლელბული კალთები ქმნიან ბასრ თხემებს გართულბულს კვილანებით, პირამიდებით და ობელისკებით. ბედლენდები წარმოიქმნება უმთავრესად სემიარიდული და არიდული ჰაეის ოლქებში წყალგაუმტარ თიხან ქანებზე ატმოსფერული ნალექების და დროებითი ნაქადების მოქმედებით.

БЕЗОТХОДНАЯ (МАЛООТХОДНАЯ) ТЕХНОЛОГИЯ - Technology without waste - უნარჩუნო ტექნოლოგია - თანახმად ООН-ის გადაწყვეტილებისა ეს არის პრაქტიკული გამოყენება ცოდნის მეთოდებისა და საშუალებების, რათა ადამიანის მოთხოვნილების ფარგლებში ისინი უზრუნველყოფილი იქნენ რაციონალურად გამოიყენონ ბუნებრივი რესურსები და ენერგია, რათა დაიცვან გარემო პირობები.

БЕНТАЛЬ - Bental - ბენტალი - წყალსატევის ფსკერი დასახლებული ორგანიზმებით, რომლებიც ბინადრობენ გრუნტზე ან მის სიზრქეში.

БЕНТОНИТ - Bentonite - ბენტონი - მონტმორილონიტიანი თიხა, რომელსაც აქვს მკვეთრად გამოსახული კოლოიდური (მათ შორის სორბციული) თვისებები. მონტმორილონიტის გარდა ბენტონიტი ხშირად შეიცავს ჰიდროქსარსებს, კაოლინიტს, კრისტობალიტს, ცეოლიტებს

და სხვა მისერალებს. ბენტონიტური თიხების ყველა მსხვილი საბადოები წარმოიშვა ეულკანური ფერფლისა და ტუფების წყალქვეშა დაშლის შედეგად (საქართველოში - გუმბრინის და ასკანის, აშშ-ში - ბლეკ-სელსი და ა.შ.) მრავალი ქვეყნის თიხებს, რომლებიც თვისებებით ახლოსაა ბენტონიტებთან, აქვთ თავისი სახელწოდებები (საქართველოში - გუმბრინი და ასკანიტი), სინონიმი: ბენტონიტური თიხა.

БЕНТОС - Benthos - ბენტოსი - ორგანიზმები, რომლებიც ცხოვრობენ ზღვის ფსკერზე, ისინი შეიძლება იყონ: მიმაგრებული, მჯდომარე (წყალმცენარეები, ღრუბლები, მარჯნები და სხვა); მოხრელები (მოლუსკები, ჭიები), მხოხავეები (კიბოსნაირები, კანნესიანები) ან თავისუფლად მოცურავენი ზღვის ფსკერზე. ბენტონით მდიდარია ზღვისპირა რაიონები და ოკეანეები, განსაკუთრებით ატლანტიკისა და წყნარი ოკეანის ჩრდილო-დასავლეთ ნაწილში.

БЕНТОФАГ - Benthophage - ბენტოფაგი - ცხოველები, რომლებიც იკვებებიან წყალსაცავების ფსკერზე მცხოვრები ორგანიზმებით.

БЕНЧ - Bench - ბენჩი - 1. ტალღების მოქმედების (აბრაზიის) შედეგად სანაპიროს ძირითადი ქანებით აგებულ ნაწილში მოსწორებული რელიეფი გამოწვეული სანაპირო ხაზის რყეეით; 2. ბენჩი - აბრაზიული ბაქანი, რომელიც ჩვეულებრივ მოკლებულია ზღვის ნალექებს და ძირითადი ქანებითაა აგებული.

БЕРЕГОВАЯ ЗОНА - Coastal zone shore - სანაპირო ზონა - მოიცავს სამ გეომორფოლოგიურ ელემენტს: ნაპირს, წყალქვეშა ფერდობს და პლაჟს.

БЕРЕГОВАЯ ЛИНИЯ - Coastal line - სანაპირო ხაზი - ხმელეთთან შეხების გასწვრივ მრავალწლიური საშუალო ზღვის დონე.

БЕРЕГОВОЙ ВАЛ - Beach barrier offshore bar - ნაპირის ზმინული - რელიეფის მარტივი სანაპირო ფორმა, გაჭიმული

მის გასწვრივ, წარმოშობილი სანაპირო ზღვიური ან ტბიური ნატანის ხარჯზე, მცენარეულობის მნიშვნელოვანი როლით, რომელიც ხელს უწყობს ზეინჯლის ზედაპირის დამაგრებას.

БЕРЕГОВОЙ ПОДВОДНЫЙ СКЛОН - Coastal submarine slope - სანაპირო წყალქვეშა შირაღლი - ნაპირის მიმდებარე წყლიანი ობიექტის ფსკერის ნაწილი, რომლის რელიეფი წარმოიქმნება ტალღებით და დინებებით. ის შეესატყვისება წყლის ზედაპირის თანამედროვე საშუალო მრავალწლიურ დონეს, რომლის ზედა საზღვრად ითვლება წყლის მრავალწლიური თანამედროვე კიდე, ხოლო ქვევითად მაქსიმალური სიღრმე, რომელზედაც აღწევს წყლის მოქმედება და იწვევს ნატანის მოძრაობას.

БЕРМА - Berm, banguette - ბჰბი - მიწის ნაგებობის კონსტრუქციული ელემენტი, რომელიც წარმოადგენს მოედანს (ფართობს), რომელსაც აკეთებენ ნაყარის, ფერდოს ამონათხარის, კარიერებისა და არსების გვერდებზე მათი გადამრეცების საწინააღმდეგოდ და მდგრადობის გაძლიერებისათვის, ასევე წვიმისა და ნაღნობი წყლების რეგულაციისათვის, ფერდოს გადარეცხვიდან დასაცავად და ნაყარისა და ჩამონამეწყვი მასალის დასაჭერად. ბევრ ზე განლაგებენ ექსკავატორს და სხვა სამთო მანქანებს, ღვამენ სატრანსპორტო და სხვა დანადგარებს (Ломтадзе, 1999).

БЕССТОЧНАЯ ОБЛАСТЬ - Drainless zone - ბაუმფინარი ზონა - შიგამატერიკული ჩამონადენის ზონა, რომელსაც არ გააჩნია ოკეანესთან კავშირი მდინარეთა სისტემებით. ამ ტიპის ტერიტორიები დაკავშირებულია არიდულ-მშრალ ზონებთან, აგრეთვე ბრტყელ ზედაპირიან ადგილებთან სუსტად გამომხატული რელიეფით.

БЕТОННАЯ ПОДУШКА - Concrete pillow - ბეტონის ბალიში - ბეტონის ან რკინაბეტონის მასივი (პლიტა) შენობის ან ნაგებობის ქვეშ მისი მდგრადობის გაზ-

რდის მიზნით. გამოიყენება მშენებლობის განსაკუთრებულ პირობებში, დაკარსტულ, ლიოსურ, ძლიერ ან არათანაბარ კუმშვის უნარის მქონე გაყინულ ისეთ გრუნტებზე, რომლებიც ძლიერ იცვლიან თავის თვისებებს გადნობის ან წყლით დასველების პირობებში.

БИНАРНАЯ СИСТЕМА - Binary system - ბინარული სისტემა - მოდული, რომელიც ახასიათებს გეოლოგიური გარემოსა და ნაგებობების ურთიერთდამოკიდებულებას და საინჟინერო სამუშაოების წარმოებას. გამოიყენება მშენებლობის გეოლოგიური პირობების შესწავლის დროს (В. Д. Ломтадзе, 1999).

БИОГАЗ - Sewage gas - ბიოგაზი - გაზის ნარევი (მთავლობითი შემადგენლობა: მეთანი 55-65%, ნახშირმჟავის გაზი 35-45%, აზოტი, წყალბადი, გოგირდწყალბადის ნარევი), რომლებიც წარმოიქმნებიან სოფლის მეურნეობის ნარჩენების გახრწნის შედეგად (ნაკელი, თივა) და ცელულოზური ანაერობული ორგანიზმებისაგან, როცა პროცესში მონაწილეობენ დუღილის გამომწვევი მეთანური ბაქტერიები.

БИОГЕННАЯ СРЕДА - Biogenic medium - ბიოგენური ბარემო - გარემო, რომლის წარმოშობაში ძირითადად მონაწილეობენ ორგანიზმები (განსაკუთრებით მცენარეული საფარი). ფართო გაგებით ბიოგენური გარემო მთელი ბიოსფეროა.

БИОГЕОХИМИЧЕСКАЯ ЭНДЕМИЯ - Biogeochemical endemism - ბიოგეოქიმიური ენდემი - ადამიანის, ცხოველებისა და მცენარეულობის დაავადება, რომელიც გამომწვეულია მოცემულ რეგიონში ზოგიერთი ქიმიური ელემენტების სიჭარბით ან ნაკლებობით. მაგალითად, ჩიყვით დაავადება გამომწვეულია ბუნებრივ წყლებსა და საკვებში იოდის ნაკლებობით.

БИОГЕОЦЕНОЗ - Biogeocenosis - ბიოგეოცენოზი - დედამიწის ზედაპირის გარკვეულ უბანზე ურთიერთშეპირობებული კომპლექსი, ამ უბნისათვის და-

მახასიათებელი გეოლოგიური წყობით, ნიადაგებით, წყლის რეჟიმით, მიკროკლიმატით, მცენარეული გაერთიანებებით, ცხოველთა სამყაროთი და მიკროორგანიზმებით. ყველა ელემენტები, რომლებიც შედიან ამ კომპლექსში იმყოფებიან სპეციფიკურ ურთიერთდამოკიდებულებაში როგორც ერთმანეთში, ასევე გარემომცველი ბუნების დანარჩენ მოვლენებთან.

БИОГЕОЦЕНОЗ КОРЕННОЙ - Basic biogeocenosis - ძირითადი ბიოგეოცენოზი - შეესაბამება გეოგრაფიულ (ბუნებრივ-ანთროპოგენურ) ადგილმდებარეობის პირობებს, რომელიც ადამიანის მოღვაწეობით დარღვეული არ არის.

БИОГЕОЦЕНОЛОГИЯ - Biogeocenology - ბიოგეოცენოლოგია - მეცნიერული დისციპლინა, რომელიც არკვევს ბიოგეოცენოზების ფორმირების, ფუნქციონირებისა და განვითარების კანონზომიერებებს.

БИОИНДИКАТОР - Bioindicator - ბიოინდიკატორი - ცოცხალი ორგანიზმები, რომელთა არსებობის, მდგომარეობისა და ქცევის მიხედვით შეიძლება მსჯელობა გარემო პირობების ცვალებადობის ხარისხზე, მათ შორის გამაჭუჭყიანებელი ნივთიერების არსებობაზე.

БИОЛИНЫ - Biolines - ბიოლინები - ორგანიზმთა ცხოველქმედების გაზისებური, თხევადი და მყარი პროდუქტები, რომლებიც ცვლიან გარემოს. ბიოლინების კლასიფიკაცია დაყოფილია ჯგუფებად: ანტიბიოტიკები, ფიტონციდები და სხვა.

БИОЛИТЫ - Biolites, biogenic or organic rocks - ბიოლიტები - ქანები ან მინერალები, რომლებსაც აქვთ ბიოგენური წარმოშობა ანუ შედგებიან მცენარეულობის და ცხოველების ნარჩენებისაგან, ასევე მათი ცხოველქმედების პროდუქტებისაგან.

БИОЛОГИЧЕСКАЯ АВАРИЯ - Biological catastrophe - ბიოლოგიური ავარია (კატასტროფა) - სახიფათო ბიოლოგიური ნივთიერების დაუშვებელი რაოდენობით

გავრცელება, რასაც შეიძლება მოჰყვეს ადამიანის მსხვერპლი, ინფექციური დაავადება, დაიხოცოს პირუტყვი, დაბინძურდეს სასოფლო-სამეურნეო სავარგულები, ცოცხალი ბუნება.

БИОЛОГИЧЕСКАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ - Biological safety - ბიოლოგიური უსაფრთხოება - მოსახლეობის, შინაური ცხოველების, მცენარეებისა და გარემოს დაცვის ღონისძიებები იმ ხიფათისგან, რომელიც ბიოლოგიურ-სოციალური წყაროდან წარმოიშობა.

БИОЛОГО-СОЦИАЛЬНАЯ КАТАСТРОФА - Biological-social catastrophe - ბიოლოგიური-სოციალური კატასტროფა - მდგომარეობა, რომლის შედეგადაც წარმოიშობა განსაკუთრებით სახიფათო და ფართოდ გავრცელებული (ადამიანის, შინაური ცხოველის ან მცენარის) ინფექციური დაავადებანი, რაც იწვევს ადამიანის ცხოვრებისა და მოღვაწეობის ნორმალური პირობების დარღვევას, ეშუქრება ადამიანისა და პირუტყვის სიცოცხლეს, სასოფლო-სამეურნეო კულტურებსა და მოსაიავალს.

БИОЛОГИЧЕСКАЯ ОЧИСТКА ВОДЫ - Biological purification of water - წყლის ბიოლოგიური გაწმენდა - წყლის უვნებელყოფის მეთოდი, რომელიც დაფუძნებულია დაშლისა და ორგანული ნივთიერების მინერალიზაციაზე მიკროორგანიზმების ცხოველყოფური მოქმედებით (გამწმენდი გუბე, სარწყავი ველი, ფილტრაციის ველი, ბიოლოგიური ფილტრი და სხვ.).

БИОЛОГИЧЕСКИЕ МЕТОДЫ ЗАЩИТЫ - Biological methods - მცენარეთა დაცვის ბიოლოგიური მეთოდი - არასასურველი ორგანიზმების რიცხოზობის შემცირება სხვა ცოცხალი ორგანიზმების მეშვეობით (მტაცებლების, პარაზიტების, ავადმყოფობის გამორყევის და სხვა).
БИОЛОГИЧЕСКИЕ РЕСУРСЫ - Biological resources - ბიოლოგიური რესურსები - მოიცავენ გენეტიკურ რესურსებს, ორგანიზმები ან მათი ნაწილები, პოპულა-

ცია ან რომელიმე სხვა, ეკოსისტემის ბიოთიკური კომპონენტი, რომელსაც აქვს რეალური ან პოტენციური სარგებლობა ან ფასი ადამიანისათვის.

БИОЛОГИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ВОДЫ - Biological analysis of water - წყლის ბიოლოგიური ანალიზი - წყალში მცენარეული და ცხოველური მიკროორგანიზმების რაოდენობის განსაზღვრა.

БИОЛОГИЧЕСКИЙ КРУГОВОРОТ - Biological rotation, cycle - ბიოლოგიური წრებრუნვა - ნივთიერებისა და ენერჯის მცირე წრებრუნვა, ენერჯის და ნივთიერებათა ცვლა მცენარეულობასა და ნიადაგს შორის, რომელიც ხდება ჩვეულებრივად ერთ ბიოეკოსისტემაში. იგი მოიცავს სხვადასხვა ელემენტის წრებრუნვას, რომელსაც ითვისებს მცენარეულობა ნიადაგიდან ან პაერიდან.

БИОЛОГИЧЕСКОЕ НАКОПЛЕНИЕ - Biological accumulation - ბიოლოგიური დაგროვება - რამდენიმე ქიმიური ნივთიერების კონცენტრაცია (პოსტიციდების, მხივე მეტალის, რადიონუკლიდების და სხვა) ეკოსისტემის ტროფიკულ ჯაჭვში.

БИОМ - Biom - ბიომი - მსხვილი სისტემურ-გეოგრაფიული დანაყოფი ბუნებრივ-კლიმატური ზონის ფარგლებში. მაგალითად, ნესტიანი კლიმატური ტყეების ბიომი.

БИОМАССА - Biomass - ბიომასა - ცოცხალი ორგანიზმების ნივთიერებათა რაოდენობა გრამებში, რომელიც მოდის სმელეთის ზედაპირზე (ჩვეულებრივ 1მ²) ან წყლის მოცულობაზე (1მ³). ბიომასის სიდიდე დამოკიდებულია ორგანიზმის სახეობრივ შედგენილობაზე, მათი ცხოვრების პირობებსა და წლის დროზე. ბიომასის გამოკვლევა საშუალებას იძლევა შეფასდეს უბნის (სმელეთის) ან აკვატორიის პროდუქტიულობა და განისაზღვროს ცხოველთა რეწვა და სხვა.

БИОСФЕРА - Biosphere - ბიოსფერო - 1. ბიოსფერო ეკოსისტემების ერთობლიობა. იგი წარმოადგენს დედამიწის ზედაპირის გარეგან გარსს, რომელიც მას

კოსმოსურ გარემოსაგან მიჯნავს; 2. ბიოსფერო არის გეოგრაფიული სარტყლის ერთ-ერთი სფერო, რომელიც მოიცავს ატმოსფეროს, ლითოსფეროსა და ჰიდროსფეროს ცოცხალი ორგანიზმებით დასახლებულ ნაწილს. ბიოსფეროს ზედა საზღვარი იმყოფება 10-12 კმ-ზე დედამიწის ზედაპირიდან, ხოლო ქვედა საზღვარი - 2-3კმ-ით ქვემოთ ზედაპირიდან; 3. დედამიწის ცოცხალი გარსი, რომელმაც თავისი განვითარების პერიოდში ფიზიკურ-ქიმიური ფაქტორების გავლენით გაიარა ბიოლოგიური ეპოქები და იმყოფება შესატყვის დინამიკურ წონასწორობაში (2-3 მილიარდი წელი).

БИОТА - Biota - ბიოტა - ეკოსისტემების ბიოტური ნაწილი; ისტორიულად ჩამოყალიბებული ცოცხალი ორგანიზმების ერთობლიობა (მცენარეები, მიკროორგანიზმები და ცხოველები), გაერთიანებული საცხოვრებელი ტერიტორიით.

БИОТИЧЕСКИЕ ФАКТОРЫ - Biotic factors - ბიოტური ფაქტორები - ორგანიზმთა ყველა სახის ურთიერთობა. ყოველი ორგანიზმი მუდმივად განიცდის სხვა ორგანიზმების პირდაპირ და არაპირდაპირ ზემოქმედებას, რომელიც დაკავშირებულია თავისი ან სხვა სახეობის წარმომადგენლებთან.

БИОТОП - Biotope - ბიოტოპი - 1. ოლქი ერთგვაროვანი პირობებით, დაკავებული განსაზღვრული ბიოცენოზით; 2. გარემო ფაქტორების კომპლექსი, რომელიც აუცილებელია ზოგიერთი ორგანიზმის ან მათი თანასაზოგადოების არსებობისათვის.

БИОЦЕНОЗ - Biocenosis - ბიოცენოზი - დედამიწის გარკვეულ მონაკვეთზე არსებულ ცოცხალ ორგანიზმთა ნებისმიერი ერთიანობა, რომელსაც აქვს როგორც ორგანიზმებს შორის, ისე ორგანიზმებსა და მათ ადგილსამყოფელს შორის მხოლოდ მისთვის დამახასიათებელი ურთიერთობა. ბიოცენოზი ქმნის თავისი განსაკუთრებულ გარემოს - ბიოგარემოს.

БИОЭНЕРГЕТИКА - Bioenergetics - ბიო-ენერგეტიკა - მეცნიერება ენერჯის გარდაქმნის მექანიზმზე ორგანიზმის ცხოველყოფის პროცესში. ბიოენერგეტიკა ფართო გაგებით ნიშნავს დედამიწის ბიოსფეროს ბიოლოგიური ენერგეტიკის ერთობლიობის წარებუნებას, რომელიც მიმდინარეობს ბიოსფეროში დასახლებული ორგანიზმების მშვეობით.

БЛЮДЦЕ (ЗАПАДИНЫ СТЕПНЫЕ БЛЮДЦА) - Minor depression - ვილიის ლამბაჰისნაშური ჩაღრმავება (შოსურა) - პატარა დამრგვალებული, ჩაეტილი ჩაღრმავება, რომელიც ხშირად გვხვდება ლიოსური ქანების გაერცელების სტეპისა და ნახევრად უდაბნოს ოლქებში.

БОГАРНОЕ ЗЕМЛЕДЕЛИЕ, БОГАРА - Bogar - ურუჰავი მიწათმოქმედება - სოფლის მეურნეობის კულტურების წარმოება მორწყვის გარეშე იმ რაიონებში, სადაც ძირითადად განვითარებულია მორწყვითი მიწათმოქმედება. ძირითადად გავრცელებულია მთის წინა ადგილებში და ოასისების კიდეებში.

БОКОВОЕ ДАВЛЕНИЕ - Lateral pressure - ბპვრდითი წნევა - წნევა, რომელიც წარმოიქმნება ვერტიკალური დაწოლით და იწვევს გრუნტის ნაწილაკების გვერდით გადაადგილებას.

БОКОВОЕ ТРЕНИЕ - Lateral friction - ბპვრდითი ხახუნი - ხახუნის ძალა, განვითარებული მყარი სხეულის გვერდით ზედაპირზე.

БОЛОТНАЯ РАСТИТЕЛЬНОСТЬ - Swamp (mire) vegetation - ჭაობის მცენარეულობა - მცენარეთა ერთობლიობა, გაერცელებული ჭარბტენიან ნიადაგზე.

БОЛОТНЫЕ ВОДЫ - Swamp water - ჭაობის წყლები - ჭაობიან ნალექებთან დაკავშირებული წყლები. ჭაობის წყლები ისათვის შედარებით დიდი რაოდენობითაა დამახასიათებელი რკინისა და ორგანული ნივთიერების შემცველობა. რადგან მცენარეული ნარჩენები მთლიანად

არ იხრწნება, ჭაობის წყლებს აქვთ მჟავე (იშვითად ნეიტრალური) რეაქცია და აგრესიული არიან ბეტონისადმი. რკინის დიდი რაოდენობა ჭაობის წყლებში იწვევს რკინის მინერალების წარმოშობას (ვივიანტი, სიდერიტი), როდესაც $PH > 7.2 - 7.4$

БОЛОТНЫЙ ГАЗ - Swamp gas - ჭაობის ბაზი - გაზების ნარევი, წარმოქმნილი ბუნებრივ პირობებში ქაერის შეღწევის გარეშე მცენარეული ნარჩენების გახრწნის დროს. იწვევს ძირითადად მეთანის შემცველობის გამო, რომელიც პირველად ჭაობის გაზში იქნა აღმოჩენილი.

БОЛОТО - Swamp, bogmoor - ჭაობი - დედამიწის ზედაპირის ჭარბტენიანი ნაწილი, დაფარული ტორფის ფენით, რომლის სიმძლავრე აღწევს არანაკლებ 0,3 მ-ს. სხვა ჭარბტენიანი უბნები იწოდება დაჭაობებულ მიწებად. არჩევენ: დაბლობის (ავტროფულს), მაღლობის (ოლიგოტროფულს) და გარდამავალ (მეზოტროფულ) ჭაობებს.

БОР - Coniferous forest - წიწვინანი ტყე - უფრო ხშირად იხრდება ქვიშაან ნიადაგზე.

БОРА - Bora - ბორა - ძლიერი და მძაფრი ქარი, რომელიც მთის ფერდობზე ზემოდან ქვემოთ ქრის. ზამთარში იწვევს საგრძნობ აცივებას. დამახასიათებელია დაბალი მთის ქედების და ზღვის საზღვარზე.

БОРЕАЛЬНАЯ ОБЛАСТЬ - Borial area - ბორეალური ოლქი - ჩრდილო ნახევარსფეროს ზომიერი სარტყელი ცივი კლიმატით, მეკეთრად გამოსატყული წლის დროით (А.Д. Ломтадзе).

БОРЕАЛЬНАЯ ЭПОХА - Boreal epoch - ბორეალური ეპოქა - ერთი ეპოქათაგანი, რომელიც გამყინვარების პერიოდის შემდეგ დადგა. მისი კლიმატი იყო შედარებით მშრალი, დასაწყისში ცივი, ხოლო შემდეგ უფრო თბილი.

БОРЕАЛЬНЫЕ ЭЛЕМЕНТЫ ФЛОРЫ - Boreal elements of flora - ფლორის ბორე-

ალური ელემენტები - მცენარეულობის სახე გაერკვლებული ჩრდილო ნახევარსფეროს ტაიგის ზომიერ სარტყელში.

БОРНЫЕ ВОДЫ - Boric waters - ბორიანი წყლები - წყალი, ბორის ნორმაზე მეტი შემცველობით.

БОРОВАЯ ТЕРРАССА - Pine-forest terrace - ბორული ტერასა - სახელწოდება დაბალი ქვიშიანი ჭალის ზედა ტერასისა, რომელიც დაფარულია წიწვიანი ტყით.

БОРЬБА С ОПУСТЫНИВАНИЕМ - Desert control - ბაშლაბანოშასთან ბრძოლა - მოიცავს მოქმედებებს, რომლებიც არიან მიწის რესურსების კომპლექსური განვითარების ნაწილი არიდულ, ნახევრად არიდულ და მშრალ სუბ-ჰუმიდურ რაიონებში მდგრადი განვითარებისათვის, რაც გულისხმობს: ა) მიწის დეგრადაციის თავიდან აცილებას ან შემცირებას; ბ) ნაწილობრივ დეგრადირებული მიწის რეაბილიტაციას; გ) გაუდაბნოებული მიწების მელიორაციას.

БРИЗЫ - Breeze - ბრიზები - ქარები, რომლებიც დღე-ღამის განმავლობაში ქრიან ზღვისა და დიდი ტბების სანაპიროდან. დღისით ბრიზები ქრიან ზღვიდან (ტბებიდან) გამობარი სანაპიროსაკენ, ღამით - გაციებული სანაპიროდან ზღვისკენ (ტბისკენ). ბრიზის ევრტიკალური სიმძლავრე რამდენიმე ასეული მეტრია. იგი კარგად არის გამოხატული ზაფხულის მდგრად ამინდში.

БРОВКА - Brow, lip - ქილა - ფერდობის გადაღუნვის ხაზი, რომლის ქვემოთაც ფერდობი უფრო ციცაბო ან ფლატე ხდება. ხშირად ამ ტერმინს იყენებენ ტერასის გადაღუნვის ადგილის აღსანიშნავად. ტერასის იმ ადგილს, სადაც ის მიბჯენილია ფერდობზე, ზურგის ნაკერს უწოდებენ.

БРОВКА СКЛОНА - Brow of slope - შირლოვის ქილა - ფერდობის ზედა საზღვრისა და თხემის გამყოფი ხაზი.

БУГОР - Hummock, knoll, hillock - ბორცვი - იზოლირებული კონუსისებური, ხშირად გუმბათისებური ამალღება მკვეთ-

რად გამოხატული ძირის მოხაზულობით. ბორცვი ხასიათდება დამრეცი (25-მდე) ფერდობებით, ჩვეულებრივად, ბრტყელი ან ოდნავ ამობურცული მწვერვალით, რომლის სიმაღლე 100 მ-ს არ აღემატება და წარმოადგენს რელიეფის მარტივ, ჩაკეტილ ფორმას.

БУРТЫ ВСПУЧИВАНИЯ - Swelling hummocks - ამობურცვის ბორცვები - მკირე ზომის ერთწლიანი ჰიდროლაკოლითი. „**БУМЕРАНГ ЭКОЛОГИЧЕСКИЙ**“ - „Ecological boomerang“ - „მკოლომბიური ბუმბრანგი“ - ეკოლოგიური გართულების ხატოვანი სახელწოდება გამოწვეული კანონების, წესების, ეკოლოგიის პრინციპებისა და ბუნების გამოყენების ცუდი აღრიცხვით. საზოგადოების განვითარებაში ეკოლოგიის შეხედულობის უგულებელყოფით.

БУНА - Spur dike, dike dam, groin, - ბუნა - ჰიდროტექნიკური ნაგებობა, რომელიც იცავს ზღვის ნაპირებს წარცხვისა და ნგრევისაგან და ამცირებს ტალღების შემოქმედებით გამოწვეულ სანაპირო პლიაჟმფორმირებელი მასალის გადატანა-გადაადგილებას.

БУНКА - Bunker - ბუნკერი - სანგრძლივი ფორტიფიკაციული დაკეითი ნაგებობა. საინჟინრო გეოლოგიაში და საამშენებლო სამუშაოების პირობებში გამოიყენება როგორც ფხვიერი მასალის სათავსო, რომელსაც ბოლოში აქვს განტვირთვისათვის საჭირო მოწყობილობა.

БУРОВАЯ СКВАЖИНА - Borehole - ჭაბურღილი - ბურღვით შესრულებული ვერტიკალური, დახრილი ან პორიზონტალური, ცილინდრისებური სამთო გამოწვევა. არჩევენ ჭაბურღილის შემდეგ ელემენტებს: 1. ჭის პირი - ჭაბურღილის დასაწყისი მიწის პირიდან; 2. სანგრევი - ჭაბურღილის ძირი; 3. კედელი - შიდა გვერდითი ზედაპირი. დანიშნულების მიხედვით არჩევენ: აგეგმითს, საყრდენს, სტრუქტურულს, საძიებოს, საცდელს, საექსპლუატაციოსა და სათვალთვალოს.

ბბეფ - Reach, poll, race - ბიუზი - შემტბორი ნაგებობის ზემოთ ან ქვემოთ განლაგებული მდინარის ან არხის უბანი.

ბიუბეტ - Pump-room - ბიუპეტი - მინერალურ წყაროზე მოწყობილი ნაგებობა, საიდანაც უშუალოდ იღებენ სასმელად მინერალურ წყალს.

ბ

ბაკუუმ-ფილტრი - Vacuum-filters - შილტრი-მაკაჰში - ჩასასობი ფილტრი, შეერთებული შემწვოვ კოლექტორთან. გამოიყენება სუსტად წყალგამტემი ქანების ამოშრობის მიზნით, განსაკუთრებით მტურავე ქანებში.

ბალ ვიპირანია - Bulging arch - ამოტპრცვის ზვინული - ზედაპირის ტალღისებური ამოწევა, განლაგებულია ძირითადად მეწყერის ქედა ნაწილში, ორიენტირებულია მისი მოძრაობის მართებულად და გამოწვეულია დამეწყრული ქანების შეკუმშვით და ამოტტრცვით.

ბალ პროტივო ეროზიონნი - Anti-erosion bar - მროზიის საწინააღმდეგო ზვინული - ფერდობზე მიწყერილის ნაგებობა, რომელიც იცავს ფერდობს ზედაპირული წყლებით დანგრევისაგან. არჩევენ ორი სახის ზვინულს: წყალდამტტერს და წყალსარინს (წყლის გადაგდება).

ბალ-ტერრასა - Bar-terrace - ტარასა-ზვინული - მიწის ხელოვნური ნაგებობა, რომლის დანიშნულებაა ზედაპირული წყლების (გამდნარი და თავსხმა კოქსპირული წვიმების) რეგულირება ფერდობის პროვილის შეცვლის გზით.

ბალუნი - Boulders - კაბარი - ნამსხვრევი ქანის მსხვილი დამრგვალებული მასალა, რომელთა ზომა 200მმ-ს აღემატება. წარმოშობის მიხედვით არჩევენ: კონტინენტურს (აღუეიური, მყინვარული, დედეუეიური, პროლეუური) და ზღვიურს. სიდიდის მიხედვით: მსხვილს (500-1000მმ); საშუალოს (250-500მმ) და წერილს (100-250მმ-მდე).

ბეკოვბე კოლბანია კლიმატა - Secular variation of climate - კლიმატის სავკჰნეპრინი რჩევა - კლიმატის პერიოდული ან რითმული ცვალეზადობა, რომელიც მიმდინარეობს მრავალი ათეული ან ასეული წლის განმავლობაში და პროგრესული ხასიათი არა აქვს. კლიმატის უშუალო მერყეობის მიზეზი ატმოსფეროს ცირკულაციის ინტენსიურობის ცვალეზადობაა და, როგორც ჩანს, დაკავშირებულია მზის სისტემის აქტიურობის ცვალეზადობასთან.

ბერტიკალნია ზონალნია პოდზემნბე ვობ - Vertical zonation of underground waters - მიწისქვეშა წყლების ვერტიკალური ზონალობა - მიწისქვეშა წყლების კანონზომიერი განაწილება ლითოსფეროს ვერტიკალურ ტრილში (ზევიდან ქვემოთ).

ბერხნი კონტურნე ვობე - Upper contour waters - ზედა კონტურული წყლები - ნავთობის პიდროგეოლოგიაში ფენის წყალი, რომელსაც უჭირავს ნავთობშემცველი ქანის ზედა ნაწილი და იკვებება ზედაპირული წყლებით.

ბერხნი ბბეფ - Head water - ზედა ბიუზი - წყალსაცავის ნაწილი, რომელიც ემიჯნება კაშხალს დინების ზემო მხრიდან.

ბერხნი პრედელ პლასტიჩნია - Upper limit plasticity - პლასტიკურობის ზედა ზღვარი - ტენიანობა, რომლის დროსაც გრუნტი პლასტიკური მდგომარეობიდან გადადის დენად მდგომარეობაში.

ВЕРХНИЙ ФРОНТ - Hcan front; upper front - ზედა ფრონტი - ატმოსფეროს ფრონტი, რომელიც ვერ აღწევს დედამიწის ზედაპირს.

ВЕРХОВОДКА/СЕЗОННАЯ ВОДА - Leakage water, Vadose. Temporary water - მიწისპირა წყალი (სეზონური წყალი) - მიწისქვეშა წყლები, განლაგებული მიწის ზედაპირთან ახლოს, გრუნტის წყლების დონის ზემოთ. ამ წყლების დონე ძლიერ მერყეობს და დამოკიდებულია პიდრომეტეოროლოგიურ პირობებზე. გვაღეის დროს ხშირად ქრებიან, ხოლო ზამთარში იყინებიან.

ВЕРХОВЫЕ БОЛОТА /ОЛИГОТРОФНЫЕ БОЛОТА - Upland moor. high moor (oligotrophic boggy) - მაღლიზი ბაობაზი - (ოლიგოტროფული ჭაობები) - ჭაობები მცენარეულობის დიდი ნარჩენებით, ვითარდება ატმოსფერული წყლების კეების პირობებში, ახასიათებთ ამობურცული ფორმა. ასეთი ჭაობები წარმოიშობა ხავსის დაგროვების ხარჯზე და მათი სიმაღლე სწრაფად იზრდება ცენტრალურ ნაწილში, სადაც წყლის მიწერა-ლიზაცია მინიმალურია.

ВЕРШИНА - Top, apex, summit - მწვერვალი - მთის, ქედის ან მასივის ყველაზე მაღალი ნაწილი.

ВЕРШИНА ОПОЛЗНЯ - Top of landslide - მწვერვის წვერ - ჩამომეწყრილი მასის ყველაზე მაღალი კიდე, რომელსაც აქვს ამობურცული მოხაზულობა.

ВЕСОВАЯ ВЛАЖНОСТЬ ПОРОДЫ - Gravimetric rock humidity - ძანის წონითი ტენიანობა - წყლის წონის შეფარდება ქანის ჩონჩხის წონასთან.

ВЕСОВАЯ ПОРИСТОСТЬ /ПОЛНАЯ ВЛАЖНОСТЬ/ ГРУНТА - Gravimetric ground porosity (humidity of ground) - ბრუნტის წონითი უორიანობა (სრული ტენიანობა) - ქანის ყველა ფორში მოთავსებული წყლის წონის შეფარდება ქანის ჩონჩხის წონასთან.

ВЕТРОВЫЕ ТЕЧЕНИЯ - Wind-generated current - ძარის ღინება - დინება, რომე-

ლიც ვითარდება ქარის ხახუნის ძალის ზეგავლენით ზღვისა დ ოკეანის ზედაპირზე. ქარის დინება ხშირად მიოცავს წყლის ზედაპირულ ფენას 100-200 მ სიღრმემდე.

ВЕЧНАЯ МЕРЗЛОТА - Perpetually frozen ground, permafrost, pergelisol - მუდმივი მზრალობა - გაყინული ქანის ფენა, რომელიც არ დნება რამდენიმე ათეული და ასეული წელი.

ВЕЧНОЗЕЛЕНЫЕ ДОЖДЛИВЫЕ ТРОПИЧЕСКИЕ ЛЕСА - Every green tropical humid forest - მარადმწვანე ტრიპიკული წვიმიანი ტყეები - ტერიტორია, სადაც ბიოლოგიური მრავალფეროვნება თავის კულმინაციას აღწევს წვიმიან ტროპიკულ ტყეებში. ისინი ვადატიმულია ეკვატორის გასწვრივ, სადაც ნალექების რაოდენობა წელიწადში 5500 მმ-ს აღწევს. წვიმიანი ტყეებისათვის დამახასიათებელია ენდემური ოჯახის სიმრავლე.

ВЕЧНЫЕ СНЕГА - Perpetual snow, perennial snow - მუდმივი თოვლი - თოვლისა და ყინულის ფენა, რომელიც დევს მთელი წლის განმავლობაში. თბილ და ზომიერ ქვეყნებში გავრცელებულია მთების მწვერვალებზე, ხოლო პოლარულ ოლქებში - დაბლობებზეც.

ВЕЩЕСТВЕННЫЙ СОСТАВ НАНОСОВ - Material composition of detritus - ნატანის ნივთიერი შემადგენლობა - ნატანის საერთო მასაში სხვადასხვა წარმოშობის ნაწილაკების პროცენტული შემადგენლობა.

ВЕЩЕСТВО АНТРОПОГЕННОЕ - Anthropogenic matter - ანთროპოგენური ნივთიერება - დედამიწის სფეროში ადამიანის საქმიანობის შედეგად შეტანილი ქიმიური შენაერთები.

ВЗМОРЬЕ - Beach - სანაპირო ზღვა - ზღვის სანაპირო ზოლი, რომელიც მოიცავს ბუხტებს, უბებს, კუნძულებსა და ზღვის აკვატორიის ნაწილს.

ВЗМОРЬЕ УСТЬЕВОЕ - Outfall beach - სანაპირო ზღვა შესართავთან - ზღვის

ან ოკეანის სანაპირო ზოლი, სადაც შეიმჩნევა მდინარეული დინების გავლენა და წარმოიქმნება დელტის წყალქვეშა ნაწილი.

ВЗРЫВ ДЕМОГРАФИЧЕСКИЙ - Demographic burst - დემოგრაფიული აფეთქება - ქვეყნის მოსახლეობის სწრაფი ზრდა, გამოწვეული სოციალურ-ეკონომიკური ან საერთო ეკოლოგიური ცხოვრების პირობებით.

ВЗРЫВ ПОПУЛЯЦИОННЫЙ - Population burst - კოკულაციური აფეთქება - რომელიმე ინდივიდის ან სახეობის მკვეთრი რიცხოვრების ზრდა, დაკავშირებული მათი რეგულაციის მექანიზმთან.

ВИД ВЫМЕРШИЙ - Extinct species - ბადამუხანაშვილი სახმ - სახე, რომელიც გაქრა ბიოსფეროს ევოლუციური ცვლილებების გამო.

ВИД ИСЧЕЗАЮЩИЙ - Extincting species - ბამაძროზაძი სახმ - მცენარის ან ცხოველის სახეობა, რომელსაც ემუქრება სრული გაქრობის საშიშროება, რადგან მათი სახეობის რიცხოვრება, პოპულაციის ბუნებრივ პირობებში, არ არის საკმარისი არსებობის შენარჩუნებისათვის.

ВИД РЕКУЛЬТИВАЦИИ - Recultivation type - რეკულტივაციის სახმ - სხვადასხვა მიმართულების რეკულტივაცია, რომელიც შეესატყვისება რეკულტივაციური მიწების შემდგომ გამოყენებას სასაღბო მეურნეობაში (სახნავად, სათიბად, მრავალწლიანი ნარგავებისათვის და სხვ.).

ВИЗУАЛЬНОЕ НАБЛЮДЕНИЕ - Visual observation - ვიზუალური დაკვირვება - ბუნებრივ წარმონაქმნებზე უშუალოდ შეიარაღებული თვალით დაკვირვება.

ВИЗУАЛЬНЫЙ АНАЛИЗ ГРАНУЛОМЕТРИЧЕСКОГО СОСТАВА ГРУНТОВ - Visual analysis of ground granulometric composition - ბრუნტაშის ბრანშლომიტრიული შემადანილოვის ვიზუალური ანალიზი - ქანების მექანიკური შედგენილობის ანალიზის მარტივი მეთოდი,

რომლის დროსაც ხდება ქანების ნიმუშების შედარება იმ ნიმუშებთან, რომლისთვისაც არსებობს ზუსტი გრანულომეტრიული ანალიზი. ვიზუალური ანალიზი გამოიყენება ველზე ქანების წინასწარი გრანულომეტრიული შედგენილობის განსაზღვრისათვის.

ВИСКОЗИМЕТР - Viscositymeter. fluidimeter - ვისკოზიმეტრი - სითხის სიბლანტის გამომი ხელსაწყო.

ВИСЯЧАЯ ДОЛИНА - Hanging valley - ედინარის დაკიდებული ხეობა (მწი) - მდინარის ისეთი ხეობა, რომლის შესართავი საფეხურივით აწელება მეორე ხეობას, ზღვასა და ტბას ან სხვა რელიეფის დაბალ ფორმებს (В.Д. Ломтадзе. 1999).

ВИСЯЧИЕ БОЛОТА - Hanging bogs - დაკიდებული ჭაობები - ჭაობები ფერდობზე წარმოიშობა იქ, სადაც წყალშემცველი ქანები გამოდიან დედაქვის ზედაპირზე. შესატყვისი რელიეფის პირობებში მიგვანიშნებს ქანის წყალშემცველობაზე.

ВИХРЬ - Whirlwind - ბრიზალი - ატმოსფერული წარმონაქმნი ქაერის მბრუნავი მოძრაობის დროს. მაგალითად: ციკლონი, ქარბორბალა, ძლიერი გრიგალი და სხვა.

ВКУС ВОДЫ - Taste of water - წყლის ბემო - წყლის თვისება, რომელიც დამოკიდებულია მასში გახსნილ მარილებსა და აირებზე.

ВЛАГОЕМКОСТЬ ГРУНТОВ - Moisture capacity of ground - ბრუნტის ტანტმპაძროზა - ქანის შესაძლებლობა მოითავსოს ფორებში და დაიტოს ნაწილაკების ზედაპირზე წყლის გარკვეული რაოდენობა. რიცხოვრებულ გამოიხატება ტენიანობის ერთეულის ნაწილით ან პროცენტებით ქანის აბსოლუტურად შშრალო წონიდან. არჩევენ შემდეგ ტენტეადლობს: 1. ჰეროსკოპულს; 2. მქსიმალურ მოლეკულურს; 3. კაპილარულს; 4. სრულს.

ВЛАГОМЕР - Moisture tester. moisture meter. hygrometer - ტანტმპოტი - რომელიმე ნიუ

თიერების ან ბუნებრივი წარმონაქმნის ტენიანობის სწრაფშოში ხელსაწყო. ტენზომეტრების უმეტესობა ემყარება ელექტროწინალობის განსაზღვრას ანდა ნიუთონების დიელექტრიკულ გამტარებლობას, რომელიც ტენის შეცვლის მიხედვით იცვლება.

ВЛАГОМЕРЫ ПОЧВЕННЫЕ - Soil moisture meter - ნიადაგის ტენზომომი - ხელსაწყო, რომელიც საშუალებას იძლევა გაიზომოს ნიადაგის ტენიანობა არაპირდაპირი გზით (ელექტრო, სათბური, მექანიკური და სხვა ნიშნების მიხედვით).

ВЛАЖНОСТЬ ВОЗДУХА - Air humidity - ჰაერის ტენიანობა - ჰაერში წყლის ორთქლის შემცველობა. არჩევენ აბსოლუტურ, ხედრით და ფარდობით ტენიანობას.

ВЛАЖНОСТЬ ГОРНЫХ ПОРОД - Rock humidity - ქანის ტენიანობა - წყლის რაოდენობა, რომელიც იმყოფება მოცემულ პირობებში ქანის ფორებში, ნაპრალებსა და სხვა სიცარიელებში. იგი განისაზღვრება ქანის ნიმუშის წონის სხვაობით მის ბუნებრივ ტენიან პირობებში და $105^{\circ}-110^{\circ}$ -ზე გამომშრობის შედეგად. არჩევენ: ა) წონით ტენიანობას - წყლის წონისა და ქანის ნიმუშის წონის პროცენტული შეფარდება მისი გამომშრობის შემდეგ; ბ) მოცულობით ტენიანობას - წყლისა და ქანის მოცულობების შეფარდება; გ) დაყვანილ ტენიანობას - ქანში მოთავსებული წყლის მოცულობის პროცენტული შეფარდება მთელი ქანის მოცულობასთან და ტენიანობის სხვა ფორმებს.

ВЛИЯНИЕ ПРИРОДНЫХ И ТЕХНОГЕННЫХ ФАКТОРОВ НА ИЗМЕНЕНИЕ ГЕОЛОГИЧЕСКОЙ СРЕДЫ - Influence of natural and technogenic factors on geological environment changes - ბუნებრივი და ტექნოგენური ფაქტორების გავლენა გეოლოგიურ გარემოს ცვლილებაზე - 1. ბუნებრივი ფაქტორებს მიეკუთვნება: კლიმატი, ზედაპირული და მიწისქვეშა

წყლები, გეოლოგიური აგებულება და ყველა ის თანამედროვე გეოლოგიური პროცესები, რომლებიც გავლენას ახდენენ არსებულ გეოლოგიურ გარემოზე. 2. ტექნოგენურ ფაქტორებს მიეკუთვნება ადამიანის ყოველგვარი საინჟინრო-სამეურნეო საქმიანობა, რომელიც ზემოქმედებას ახდენს გეოლოგიურ გარემოს შემადგენელ ცალკეულ ელემენტებზე ან მთლიან მის სისტემაზე.

ВНУТРЕННИЕ/ИНТЕРНАЛЬНЫЕ, СВЯЗАННЫЕ/ВОДЫ - Interstitial/internal combined/ water - შინაგანი (ინტერნალური, შიდაპირისული) წყლები - წყლები ქანის პლასტიკურ ზონაში, სადაც ფორები, ნაპრალები და სხვა სიცარიელები არ არის და ქანი შეიცავს მხოლოდ კონსტიტუციურ ან ცეოლიტურ წყალს. **ВОДА, КАК ЭКОЛОГИЧЕСКИЙ ФАКТОР** - Water. as ecological factor - წყალი, როგორც ეკოლოგიური ფაქტორი - წყალი შედის ყველა ორგანიზმის შემადგენლობაში, მისი დაკარგვა საშიშია ყველა მათგანისათვის. არის სახეები, რომლებიც უძლებენ სხეულის წონის 1/4-ის დაკარგვას წყლის ხარჯზე; მაგრამ უმრავლესობა, თუ წონის 10-20%-ს დაკარგავს იღუპება. ამიტომ, წყლის ბალანსსა და ადაპტაციებს, რომლებიც ემსახურება წყლის მიღებას და შენარჩუნებას უდიდესი მნიშვნელობა აქვს.

ВОДА ОСМОТИЧЕСКАЯ - Osmotic water - ოსმოსური წყალი - წყალი, რომელიც დაკავშირებულია მინერალების ზედაპირთან ქანებსა და ნიადაგებში.

ВОДА СО СВОБОДНОЙ ПОВЕРХНОСТЬЮ - Water with free surface - წყალი თავისუფალი ზედაპირით - მიწისქვეშა წყალი, რომლის ზედაპირზე წნევა ატმოსფერული წნევის ტოლია.

ВОДНАЯ РАСТИТЕЛЬНОСТЬ - Aquatic vegetations - წყალმცენარეები - მცენარეები, რომლებიც იზრდებიან წყალში, ტივტივებენ წყლის ზედაპირზე ან მთლიანად ჩაძირული არიან მასში.

ВОДНО-БАКТЕРИАЛЬНАЯ СЪЕМКА - Water-bacterial survey - წყალ-ბაქტერიული აბჰეშვა - ბაქტერიული, აგეგმვის ერთ-ერთი მეთოდი, რომელიც განსხვავდება გრუნტის ჩვეულებრივი ბაქტერიული აგეგმვისაგან იმით, რომ ბაქტერიის განსაზღვრა ხდება გრუნტის ან არტეზიული წყლების სინჯებში.

ВОДНЫЕ СВОЙСТВА ГОРНЫХ ПОРОД - Aquicous properties of rocks - ქანების წყლოვანი თვისებები: ტენეცეადობა, წყალშეღწეადობა, კაპილარული აწევა, წყალმადეობა, გაჯირჯევა, შეკლება და სხვა.

ВОДОЗАБОР ПОДЗЕМНЫХ ВОД - Underground water intake - მიწისძვშვა წყალპის წყალასაღები - საინჟინრო ნაგებობა მიწისქვეშა წყლების, მდინარეების, წყალსაცავების, წყალსადენების, სარწყავი, ჰიდროენერგეტიკული და სხვა სისტემების წყლის შესაგროვებლად. მიწისქვეშა წყალსაღებს აკეთებენ როგორც ცალკეული ჰაბურდილების, ჰების, ასევე კიარიზების და გალერეების სახით.

ВОДОМЕР - Water meter - წყალსაზომი - ხელსაწყო, რომელიც გვიჩვენებს გამდინარე წყლის რაოდენობას მოცემულ კონტურში (მილის, არხის კვეთი) ცნობილი საწყისი მომენტიდან დროის ამ მომენტისათვის. იგი გამოსახულია მასის ან მოცულობის ერთეულის რიცხვით ანდა მოცემული დროის შუალედის ხარჯის სიდიდით. წყალსაზომს, რომელიც უჩვენებს წყლის ხარჯს დროის ერთეულში უწოდებენ ხარჯთზომს.

ВОДОНАСЫЩЕННОСТЬ ПОРОД - Water saturation of rocks - ქანების წყალნაჯარობა - ქანის ნიმუშის ფორების, ნაპარაღებისა და სხვა სიცარიელების წყლით შევსება, რომლიდანაც წინასწარ გამოდენილია ვაკუუმით ჰაერი და 150 ატმ წნევით დატორხვით შევსებულია წყლით. რაოდენობრივად წყალნაჯერობა გამოისახება შთანთქმული წყლის

რაოდენობის შეფარდებით მშრალი ქანის წონასთან. წყალნაჯერობა მეტია წყალშთანთქმულობაზე, რომელიც მიმდინარეობს ჩვეულებრივ ტემპერატურასა და წნევაზე.

ВОДОНЕПРОНИЦАЕМОСТЬ (ВОДОУПОРНОСТЬ) - Waterimpermeability, water resistance - წყალშეღწეადობა - ქანების თვისება არ გაატაროს თავისუფალი წყალი ბუნებაში არსებული დაწნევის გრადიენტის დროს. პრაქტიკულად წყალგაუქტარ ქანებს მიეკუთვნება თიხები, უსაბრადო კირკვები, მასიური კრისტალური ქანები, თიხაფიქლები, კრისტალური ფიქლები და სხვა.

ВОДОНОСНЫЙ ГОРИЗОНТ - Aquifer, water-bearing horizon - წყალმცხველი ორიზონტი - შრე ან შრის ნაწილი გაჯერებული წყლით.

ВОДОНОСНЫЙ ПЛАСТ - Aquifer, water-bearing bed - წყალმცხველი შრე - შეიცავს თავისუფალ (გრაუტაციულ) წყალს შრეებში, რომელთა ლითოლოგიური შედგენილობა ერთნაირია და მეტნაკლებადან ერთნაირი ფორებით და წყალშეღწეადობის სიდიდით ხასიათდება.

ВОДОБЕСПЕЧЕННОСТЬ - Water provision - წყლით უზრუნველყოფა - წარმოების, სარწყავი ფართობების, სახალხო მეურნეობისა და მოსახლეობის ფაქტიურად არსებული წყლით უზრუნველყოფის ხარისხი.

ВОДОУДАЧА - Water yield - წყალდაცმა - წყლით გაჯერებული ქანის თვისება გასცეს წყალი სიმძიმის ძალით.

ВОДООТЛИВ - Water pumping - წყალამოღება - მიწისქვეშა ან ზედაპირული წყლების მოშორება ქვაბულიდან, ტრანშიდან, შახტიდან და სხვა მიწისქვეშა გამონამუშევრებიდან, სამშენებლო ან სამთო სამუშაოების შესრულების დროს.

ВОДОПОГЛОЩЕНИЕ - Water absorption - წყალშთანთქმა - ქანის თვისება შთანთქოს წყალი, ვამოსახება შთანთქმული წყლის რაოდენობის შეფარდებით აბსოლუტურად მშრალი ქანის წონასთან.

ВОДОПОЛЬЗОВАНИЕ - Water management - წყლის სარგებლობა - წყლის რესურსების გამოყენების პირობები და ფორმები: 1. წყლის ობიექტების გამოყენება ყოველგვარი მოთხოვნილებების დასაკმაყოფილებლად როგორც მოსახლეობისათვის, ისე მუერნობისათვის; 2. წყლის გამოყენება საყოფაცხოვრებო და სამეურნეო მიზნებისათვის თავისთავად კალაპოტში ნაკადიდან გადაყვანის გარეშე (მაგალითად, პიდროელექტროსადგურისათვის, წყლის წისქვილისათვის და სხვ.).

ВОДОПОНИЖЕНИЕ - Water reduction - წყლის დაწევა - პიეზომეტრიული ან თავისუფალი წყლის ზედაპირის ხელოვნური დაწევა.

ВОДОПОТРЕБЛЕНИЕ - Water consumption - წყალმომხარება - წყლის მოხმარება წყლის ობიექტიდან ან წყალმომარაგების სისტემიდან. არჩევენ: უკან დაბრუნებულს თავისთავად კალაპოტში და უკან დაბრუნებული წყლის მოხმარებას. პირველ შემთხვევაში აღებული წყლის მთელი ნაკადი რჩება თავისივე კალაპოტში, ხოლო მეორე შემთხვევაში წყალი ისარგებდა ფილტრაციაზე, აორთქლებასა და სხვა.

ВОДOPPONИЦAEMOCТЬ ГPУHTOB - Permeability of soils - ბრუნტის წყალშეღწევა - გრუნტის ფილტრაციული თვისება.

ВОДОПУНКТ - Water point - წყალპუნტი - მიწისქვეშა წყლების ბუნებრივი გამოსავალი ანდა ხელოვნურად გახსნილი წყაროები, ჭაბუკრილები და სხვა.

ВОДOPAZДЕЛ - Divide watershed - წყალბამფოში - ხაზი, რომელიც ყოფს ზედაპირულ ნაკადს ორი ურთიერთსაწინააღმდეგო მიმართულებით. მთიანი რელიეფის პირობებში წყალგამყოფი ჩვეულებრივად ემთხვევა ქედის თხემის მიმართულებას.

ВОДОСБОPНAЯ BOPONKА - Drainage cone - წყალშემკრები ძაბრი - დროებითი ნაკადების სათავეში ძაბრისებური

ან კონკრისებური ფორმის ჩაღრმავება. წყალშემკრები ძაბრის ფერდობები ჩატრილია ერთოთხეული ღარებით, რომლებიც ზემოთ დატოტვილია და ერთდება ქვემოთ დინების საერთო ღარში.

ВОДОСБОPНAЯ ГАЛЛЕРEЯ - Drainage gallery - წყალშემკრები ბაქრა - პორიზონტალური ან დახრილი მიწისქვეშა ნაგებობა წყალშემკველი ქანებიდან მიწისქვეშა წყლების შესაკრებად.

ВОДОСБОPНЫЕ СООPУЖEНИЯ - Drainage constrictions - წყალშემკრები ნაგებობები - ნაგებობა ზედაპირული და მიწისქვეშა წყლების ნაკადების შესაკრებად; გამოიყენება მორწყვისათვის, დასაშრობად, წყალმომარაგებისათვის, ხეტის დასაცურებლად, მეთევზეობისათვის, მეფრინველეობისათვის და სხვა.

ВОДОСБОPНЫЙ БАССЕЙН - Drainage basin, catchment area - წყალშემკრები აუზი - ფართობი, საიდანაც ზედაპირული და მიწისქვეშა წყლები ჩაედინება მდინარეში, ტბაში ან ზღვაში.

ВОДОТОК - Stream flow, water course - წყალსაბინარი - კალაპოტში დენადი წყალი (რე, ნაკადული და სხვა). არჩევენ: დროებითს, სეზონურსა და მუდმივს.

ВОДОУСТОЙЧИВОСТЬ - Water resistance - წყალშეღწევა - ქანების თვისება, შეინახოს თავისი მდგომარეობა, სიმტკიცე და მდგრადობა წყალთან ურთიერთმოქმედების დროს.

ВОДОХPАНИЛИЩЕ - Reservoir, water collecting area, pond - წყალსაცავი - მდინარის კალაპოტში ან ჩაღრმავებულ ზედაპირზე დამბის მოწყობით ხელოვნურად შექმნილი წყალშემკრები.

ВОДЫ БОЛОТНЫЕ - Swamp waters - ბაობის წყლები - ჭაობის ნალექებთან დაკავშირებული წყლები რკინისა და ორგანული ნივთიერების ჭარბი შემცველობით.

ВОДЫ ВАДОЗНЫЕ - Vadose waters - მადლოსური წყლები - ატმოსფეროდან დამიწის ქერქში მოხვედრილი წყლები, დაკავშირებული მუდმივ წრებრუნვასთან.

ВОДЫ ВОСХОДЯЩИЕ - Ascending waters - ალმაჰალი წყლები - წნევიანი ანუ არტეზიული წყლები (Лаице, 1955).

ВОДЫ ВУЛКАНИЧЕСКИЕ - Volcanic waters - ვულკანური წყლები - ვულკანური ლავების გაციებისას გამოყოფილი წყლები.

ВОДЫ ГИДРОКАРБОНАТНЫЕ - Hydrocarbonaceous waters - კიდროკარბონატული წყლები - ბუნებრივი წყლები, რომელთა ქიმიურ შემადგენლობაში ჰიდროკარბონატული იონები ჭარბობს. **ВОДЫ ГЛУБИННЫЕ** - Internal waters - სიღრმის წყლები - სიღმიდან მომდინარე სხვადასხვაგვარი წარმოშობის ბუნებრივი წყლები.

ВОДЫ ГРЯЗЕВЫХ СОПОК - Mud cone waters - ტალახის პირამიდის წყლები - ტალახის ბორცვის ყელში არსებული მინერალური წყალი: იოდის, ბრომის, ბორისა და მეთანის შემცველობით.

ВОДЫ ЖЕЛЕЗИСТЫЕ - Chalybeate waters - რკინიანი წყლები - წყლები რკინის გაზრდილი შემცველობით.

ВОДЫ ЗОНЫ КАПИЛЛЯРНОГО ПОДНЯТИЯ - Capillary uplift zone waters - კაპილარული აწევის ზონის წყლები - ქანების წერილ კაპილარებში მოთავსებული წყალი, შეკაეებულია კაპილარული ძალებით და არა აქვს კავშირი მის ქვემოთ არსებულ მიწისქვეშა წყლებთან.

ВОДЫ ИНФИЛЬТРАЦИОННЫЕ - Infiltration waters - ინფილტრაციული წყლები - მიწისქვეშა წყლები, რომლებიც წარმოშობილია ატმოსფერული ნალექების ჩაჟონვით ქანებში.

ВОДЫ КАЛЬЦИЕВЫЕ - Calcic waters - კალციუმიანი წყლები - ბუნებრივი წყლები კალციუმის იონის სიჭარბით.

ВОДЫ ЛЕЧЕБНЫЕ - Curative, Medicinal waters - სამკურნალო წყლები - ტემპერატურისა და მინერალიზაციისაგან დამოუკიდებლად სამკურნალო თვისებების ბუნებრივი წყლები.

ВОДЫ МЕТАНОВЫЕ - Methanic waters - მეთანიანი წყლები - მეთანის აირიანი ბუნებრივი წყლები.

ВОДЫ МИНЕРАЛЬНЫЕ - Mineral waters - მინერალური წყლები - წყლები, რომლებიც შეიცავენ დასაშვებ ნორმაზე ნაკლებ ან მეტ მთელ რივ სპეციფიკურ კომპონენტებს.

ВОДЫ НИТРАТНЫЕ - Nitrate waters - ნიტრატის წყლები - წყლები, ძირითადად NO_3 -ის ანიონი შემცველობით.

ВОДЫ ПОВЕРХНОСТНЫЕ - Superficial waters, surface waters - ზედაპირული წყლები - დეჰამიწის ზედაპირზე მუდმივად ან დროებით გაერქვებული ყოველნაირი ბუნებრივი წყალი.

ВОДЫ ПОДЗЕМНЫЕ - Underground waters, subsurface waters - მიწისქვეშა წყლები - წყლებში, რომლებიც იმყოფებიან დეჰამიწის ქერქის ქანების წყებებში, ყველანაირ ფიზიკურ მდგომარეობაში.

ВОДЫ СВЯЗАННЫЕ - Combined waters, bound waters - ბმული წყლები - მიწისქვეშა წყლები, ქიმიურად და ფიზიკურად დაკავშირებული ქანების მყარ ნაწილებთან, გრაეიტაციული წყლებისაგან განსხვავებით, ისინი თავისთავად ვერ გადაადგილდებიან.

ВОДЫ СЕДИМЕНТАЦИОННЫЕ - Sedimentary waters - სედიმენტაციური წყლები - წყლები, რომლებიც ნალექების დალექვის პროცესში ხვდებიან სტრატოსფეროში და ინახებიან მასში ამა თუ იმ დროის განმავლობაში.

ВОДЫ СУЛЬФАТНЫЕ - Sulphate waters - სულფატური წყლები - ბუნებრივი წყლები, სულფატ-იონის სიჭარბით.

ВОДЯНЫЕ ЖИЛЫ - Water veins - წყლიანი ძარღვები - მიწისქვეშა წყლები, დაკავშირებული დიდ ღია ნაპარალებთან ან ძლიერ დანაპარალებულ ზონასთან.

ВОЗБУДИТЕЛИ БОЛЕЗНЕЙ - Pathogen, pathogenic organism - ავადმყოფობათა ბაქტერიული წყლები - მცენარეების, ცხოველებისა და ადამიანის დაავადებათა გამომწვევი არაზოოტული ორგანიზმები.

ВОЗВЫШЕННОСТЬ - Upland, elevation, hill - მაღალწიმი - ვაკის ან ზეგანის მაკრორელიეფის დადებითი ფორმა, რომლის შეფარდებითი სიმაღლე 200-500 მეტრს აღწევს, ჭარბობს ბორცვიანი ან ვაკებუქობიანი რელიეფი.

ВОЗДЕЙСТВИЕ ГОРНОГО ПРОИЗВОДСТВА НА СРЕДУ - Mining impact on environment - სამთო წარმოების ზემოქმედება გარემოზე - მრავალგვარი გამოვლინება პირდაპირი ან არაპირდაპირი ზემოქმედებით ბუნებრივ ლანდშაფტზე. ყველაზე მეტი ზემოქმედება მიწის ზედაპირზე ხდება სასარგებლო ნამარხების ღია მეთოდით დამუშავების დროს, რომლის წილი შეადგენს სამთო სამუშაოების 75%.

ВОЗДЕЙСТВИЕ ТРАНСПОРТА НА ОКРУЖАЮЩУЮ СРЕДУ - Impact of transport on environment - ტრანსპორტის ზემოქმედება გარემოზე - ტრანსპორტის უშუალო ზემოქმედება გარემოზე ხდება ხმაურის გზით, ხოლო გატუქვიანება მის მიერ გამოწვეული მანვან კომპონენტებით. ავტომობილების მიერ გამოშვებული გაზები შეიცავს 280-მდე მანვან ნივთიერებებს. ზოგიერთი მათგანი სასიათღება კონცეროგენული თვისებებით. წუხილს იწვევს მსოფლიო ავტოპარკის განუწყვეტელი ზრდა: 1950 წელს ის შეადგენდა 48 მილ. ცალის, 1970 წ. - 181, 1980 წ. - 320 მილ. ცალს, ხოლო 2000 წ. - 550 მილ. ცალს. ისინი წვავენ ასობით მილიონ ტონა განუხლებად ნავთობპროდუქტებს. დასავლეთ ევროპა ხარჯავს მთელი მსოფლიო ნავთობპროდუქტების 45%-ს. გამოყოფილი გაზი მიზეზია ქალაქში მკავე ნალექებისა და ასევე რესპირატორული დაავადებების. სხვადასხვა ტრანსპორტიდან ავტომობილი გამოზოლავს ყველაზე ცუდ კომპონენტებს. მაგალითად, აშშ-ში 80-იანი წლების შუა პერიოდში ყველაზე მეტი გამოწვეული მოდიოდა ნახშირბადის ოქსიდზე (წლიურად 90 მილ.ტ.), აქედან ავტოტრანსპორტზე - 66 მილ.ტ.; ზღვის ტრანსპორტზე

- 1,5 მილ. ტ.; ავიაციაზე - 1,0 მილ. ტ. ამჟამად ბევრი ქვეყნის მეცნიერები აქტიურად მუშაობენ ტრანსპორტის ელექტროენერჯიაზე გადაყვანისათვის, ასევე - წყალბადზე და სხვა.

ВОЗДЕЙСТВИЕ ЧЕЛОВЕКА НА ГИДРОСФЕРУ - Human impact on hydrosphere - ადამიანის ზემოქმედება ჰიდროსფეროზე - ადამიანები უკვე ახდენენ გავლენას პლანეტის ჰიდროსფეროზე და წყლის ბალანსზე, ირღვევა დიდი ტბებისა და მდინარეების ბუნებრივი რეჟიმი. ამას ხელს უწყობს ჰიდროტექნიკური ნაგებობები (წყალსაცავები, სარწყავი სისტემები და წყლების გადაყვანა), სარწყავი ფართობების გადიდება, მშრალი ტერიტორიების გაწყვიანება, ურბანიზაცია, მტკნარი წყლების გატუქვიანება და სხვა. ამჟამად მსოფლიოში 30 000-მდე აშენებული ან მშენებარე წყალსაცავია, რომელთა საერთო მოცულობა 6000 კმ³-ზე მეტია.

ВОЗДЕЙСТВИЕ ЧЕЛОВЕКА НА ЗЕМНУЮ КОРУ - Human impact on earth's crust - ადამიანის ზემოქმედება დედამიწის ქარქში - ადამიანი თავის მოღვაწეობით ხშირად ერევა დედამიწის ქერქის ცხოვრებაში და ხდება რელიეფის წარმოშობის მძლავრი ფაქტორი. დედამიწის ზედაპირზე წარმოიქმნენ რელიეფის ტექტონოგენური ფორმები, როგორცაა: ნათხარი, ბორცვი, კარიერი, კვაბული, ნაყარი, ტერიკონი და სხვა. აღინიშნება მიწის ქერქის ჩაღუნვა დიდი ქალაქებისა და წყალსაცავების ქვეშ. ამ მოვლენებს მთიან რაიონში მიყვავართ ხელოვნური სეისმური მოვლენების წარმოშობამდე. შენიშნულია ხელოვნური მიწისძვრები, რომლებიც გამოწვეულია ხელოვნური წყალსაცავების შექმნით. ასეთი ტიპის მიწისძვრა კარგადაა შესწავლილი ტაჯიკეთში (მდინარე ვახშზე) ძლიერ ზემოქმედებას დედამიწის ზედაპირზე ახდენს სამთო მრეწველობა, განსაკუთრებით რომცა ღია მეთოდით აწარმოებენ ამოღებას. მიწის ზედაპირის ანთროპო-

გესული ცვლილებები დაკავშირებულია დიდი ჰიდროტექნიკური სამუშაოების მშენებლობის ჩატარებასთან. 1988 წლისთვის მსოფლიოში ამშენებული იყო 360 ჰელატინა (კაშხალი), სიმაღლით 160-300 მეტრამდე. ჰელატინების ჯამურ წონას და გამოტუტვის პროცესებს მივყავართ მათ საფუძვლის მნიშვნელოვან ჩაჯდომამდე და ნაპრალებს წარმოშობამდე. ჰელატინების დაჯდომა (ბრატსკის, უსტილშოკის) აღწევს 10 მმ -ს წელიწადში. აღსანიშნავია, რომ იაპონიის ქალაქებში: ტოკიოში და ოსაკაში წყლის ამოქანვის და ქანების შემკიდროების გამო ქალაქებმა დაიწია 4 მეტრით წელიწადში.

ВОЗДЕЙСТВИЕ ЧЕЛОВЕКА НА ЖИВОТНЫЙ МИР - Human impact in fauna - ადამიანის ზემოქმედება ცხოველთა სამყაროზე - ცხოველები მცენარეულობასთან ერთად თამაშობენ არსებით როლს ქიმიური ელემენტების მიგრაციაში, რომელიც საფუძვლად უდევს ბუნებაში ურთიერთკავშირს. ისინი საჭიროა ადამიანის არსებობისათვის, როგორც საკვები წყარო და სხვადასხვა რესურსები. ადამიანის სამეურნეო მოღვაწეობამ დიდი გავლენა მოახდინა პლანეტის ცხოველთა სამყაროზე. 1600 წლიდან დედამიწაზე გადაშენდა 94 სახის ფრინველი და 63 სახის ძუძუმწოვარი. გადაშენდნენ აგრეთვე ცხოველები: ჩანთოსნები, მგლები, ზღვის ძროხა და სხვანი. ბოლო წლებში ადამიანის მიერ გამოყენებულმა პასტიციდებმა (მინერალურმა სასუქებმა) უარყოფითად იმოქმედეს ცხოველთა სამყაროზე. მათ გამოიწვიეს ოკეანეებისა და ხმელეთის მცენარეების გატუქვანიება, რაც ხშირად უარყოფითად მოქმედებს ადამიანსა და ცხოველებზე.

ВОЗДЕЙСТВИЕ ЧЕЛОВЕКА НА КЛИМАТ - Human impact on climate - ადამიანის ზემოქმედება კლიმატზე - ა. მ. რიბჩიკოვის მიხედვით (1990წ.) ადამიანის სამეურნეო მოღვაწეობით მიუღწეო მსოფლიოში ყოველწლიურად ატმოსფერო-

ში გაამატეს უკუიანებელი ნივთიერებები შეადგენდა: გოგირდის დიოქსიდი - 190 მილ. ტონას, აზოტის ოქსიდი - 65 მილ. ტონას, ნახშირწყლების ოქსიდი - 25,5 მილ. ტონას, ქლოროფტორ-ნახშირწყლები (ფრეონი) -1,4 მილ. ტ. და ა.შ. ყოველწლიურად სათბობის წვის შედეგად დამატებით ატმოსფეროში გამოიბოძებოდა - 700 მილ. ტ. მტვრისა და გაზისებური შენაერთები. ყველაფერს ამას მოყვება ანთროპოგენული გატუქვანიების კონცენტრაციის ზრდა ატმოსფეროში, რაც ახდენს გლობალურ გავლენას კლიმატზე და იწვევს ნევატიურ შედეგებს: „პარნიკელ ეფექტს“, ოზონის ფენის გაქრობას, მუავე წვიმებს და სხვა. პარნიკული გაზის კონცენტრაციის ზრდა ატმოსფეროში იწვევს კლიმატის გლობალურ დათბობას. ქაერის საშუალო ტემპერატურამ აიწია 0,5-0,6°C ინდუსტრიული პერიოდთან შედარებით, ხოლო 2000 წლისათვის მისმა ზრდამ შეადგინა -1,2°C, ხოლო 2025 წლისათვის შეიძლება გახდეს 2,5°C (ბუდკო, 1989) ბიოსფეროსათვის კლიმატის ასეთ ცვლას შეიძლება აქონდეს როგორც უარყოფითი, ისე დადებითი ეკოლოგიური შედეგები.

ВОЗДЕЙСТВИЕ ЧЕЛОВЕКА НА МОРСКОЕ ПОБЕРЕЖЬЕ - Human impact on seacoast - ადამიანის ზემოქმედება ზღვის სანაპიროზე - ეს არის საზღვრის ზონა (ტიპიური ეკოტოპი), რომელიც ზღვასა და ხმელეთს შორის ხასიათდება ძველი და ახალი სანაპირო რელიეფის ფორმირებით და ორგანიზმების გაურთიანებით, შედგება ზღვისპირეთისაგან, სანაპიროსა და პლაჟისაგან. ოკეანის სანაპირო ხაზის სიგრძე შეადგენს 777 000 ვრძივ კილომეტრს, რომელიც ძირითადად აკუმულაციურ ნაპირს წარმოადგენს. დედამიწაზე ჭარბობს ისეთი ნაპირები, რომლებიც განიცდიან ჩაძირვას (სიქსპრით 1-5 მმ წელიწადში) და სტაბილიზაცია, რაც მნიშვნელოვნად

პარნიკული ეფექტის ეკოლოგიური შედეგების განხილვისას.

ოკეანის სანაპიროსთან დაკავშირებული ადამიანის სხვადასხვაგვარი, ეკონომიური თვალსაზრისით, მნიშვნელოვანი სამეურნეო მოღვაწეობა, რომელიც ყოველწლიურად ზრდის ანტიროპოგენულ დატვირთვის სანაპირო ზოლზე. თანახმად OOH-ის შეფასებისას 2000 წლისათვის მოსახლეობის 70%-ზე მეტი განთავსებული იქნება ოკეანის სანაპიროს ვიწრო ზოლში (სიგანით 60 კმ-მდე), ამჟამად ამ ზოლში განლაგებულია 100-ზე მეტი ნავსადგური, მათ შორის ისეთი გიგანტები როგორცაა როტორდამი, იოკოგამა (ტვირთბრუნეით 150 მილ.ტ.) ნიუორკი, ლონდონი, მარსელი და სხვა. სანაპიროს თანამედროვე გარეცხვა გამოწვეულია როგორც ბუნებრივი ისე ანთროპოგენული მიზეზებით. ე. ბერდის (1990) მიხედვით 70%-ზე მეტი აკუმულაციური სანაპირო იხევს ნაპირისკენ სიჩქარით 10 სმ წელიწადში, ხოლო ქვიშაქვიწნარიანი სანაპირო 1,0 მ-მდე წელიწადში. ეს პროცესი კავკასიაში ძირითადად გამოწვეულია ანთროპოგენული პროცესებით. ბოლო წლებში სერიოზულ საშიშროებას იწვევს ძლიერი ანთროპოგენული ზემოქმედება ტროპიკულ რაიონების სანაპირო ზონებში.

ნეგატიურ ზეგავლენას ახდენს სანაპირო ეკოსისტემაზე ადამიანის რეკრეაციული მოღვაწეობა და ტურიზმი, განსაკუთრებით ინდოეთის ოკეანის კუნძულებზე. ზემოთ აღწერილი პირობები გავრცელებულია დედამიწის თითქმის ყველა ზღვისა და ოკეანის სანაპიროზე.

ВОЗДЕЙСТВИЕ ЧЕЛОВЕКА НА РЕЧНЫЕ ЭКОСИСТЕМЫ - Human impact on fluvial ecosystems - ადამიანის ზემოქმედება მდინარეთა ეკოსისტემაზე - ეს მოუღწია განსაკუთრებით გაიზარდა ბოლო ათწლეულში, რაც გამოიწვია ანთროპოგენულმა ფაქტორმა. მრავალი მდინარის სისტემაში (მისისიპი, რეინი, სენა, დუნაი, ოდერი და სხვა) აღინიშნება

ნატრიუმის, კალიუმის, მაგნიუმის, ქლორის და სხვა იონების ზრდის ტენდენცია და მძიმე მეტალების არსებობა. საერთაშორისო კომპლექსურმა ექსპედიციამ „ლურჯი დუნაი - 90“ აჩვენა, რომ ისეთი დიდი მდინარე როგორცაა დუნაი განიცდის ძლიერ ანთროპოგენულ დატვირთვის. თანდათან დიდდება ჩამდინარე წყლების რაოდენობა, რომელიც 2000 წლისთვის აღწევდა 76 მ³-ს, ე.ი. გაიზარდა 1,4-ჯერ 1985 წელთან შედარებით. დუნაის ძირის ნალექებში აღინიშნება მნიშვნელოვანი კონცენტრაცია მძიმე მეტალების (რკინა, ცინკი, სპილენძი, ტყვია, ნიკელი, კობალტი, კადმიუმი), უარესდება მიკრობიოლოგიური ხარისხი. მდინარე მსხვილ საწარმოო ცენტრებში გადინებისას იქნეს მუტაგენურ თვისებას. დუნაის ყველა ვასინჯულ უხერხემლოებში და თევზებში გამოვლენილია მდგრადი მოსტიციდები. ასეთივე მდგომარეობაა მსოფლიოს უმრავლეს მდინარეში. თანამედროვე ჰიდროგენეროულმა მშენებლობამ ძლიერ დაარღვია მდინარეების ბუნებრივი რეჟიმი. აღსანიშნავია, რომ არაორგანიზებულმა თევზჭერამ მნიშვნელოვნად შეამცირა მათი რაოდენობა მდინარეებში. გააუზუსტებდას განსაკუთრებით განიცდიან მცირე მდინარეები (სიგრძით - 100 კმ ან წყალშემკრები აუზით 2000 კმ-მდე) განსაკუთრებით ტიპურია მათი დევრადაციისათვის ორი მიზეზი: არარეგულირებული ხე-ტყის დაკრება და ინტენსიური ანთროპოგენული ნიადაგების ეროზია.

ВОЗДЕЙСТВИЕ ЧЕЛОВЕЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ НА ЛАНДШАФТЫ - Human activity influence on landscape - ადამიანის საქმიანობის ზემოქმედება ლანდშაფტზე - ლანდშაფტის შეცვლა თავის მხრივ იწვევს დადებით და უარყოფით შედეგს სამეურნეო მოღვაწეობასა და ადამიანის ჯანმრთელობაზე. ლანდშაფტზე ზემოქმედებას შეიძლება პქონდეს შემდეგი მიზანი: ა) ბიოლოგიური პრო-

დექტიულობის გადიდება ან რესურსების ზრდა (მიწის სასოფლო-სამეურნეო დამუშავება, სხვადასხვა სახის მეღიორაცია); ბ) ზოგიერთი რესურსის დაგროვება (მათი მარაგის შექმნა, მაგ., წყალსაცავის სახით); გ) ადამიანის ირგვლივ არსებული ვარემოს გადახსნა (ინფექციის ბუნებრივი კერების ლიკვიდაცია და სხვ.); დ) საქმიანობის პირობების გაუმჯობესება (ლანდშაფტის კეთილმოწყობა: გზის გასწვრივ თოვლის დამცველი ნარგავების გაშენება, ნაყარის შექმნა ტრანსპორტის მოძრაობისათვის, მეწვერი და ზევისაშიში მდგომარეობის საწინააღმდეგო ღონისძიებები და სხვ.) ლანდშაფტის კომპონენტების ურთიერთკავშირის, ასევე მათ კავშირს მომიჯნავე ლანდშაფტებთან მიეყვართ იქამდის, რომ მის ერთ-ერთ კომპონენტზე მიზანდასახულ ზემოქმედებას ხშირად თან ახლავს წინასწარგანუსაზღვრული ზემოქმედება მის სხვა კომპონენტებზე. პრაქტიკულად თითქმის ადამიანის საქმიანობის ყველა ფორმა (საწარმოო, რეკრეაციული, მეცნიერული) მუდმივად ან პერიოდულად მოქმედებს მათზე. დღეისთვის ადამიანის საქმიანობამ მიიღო გლობალური ხასიათი და იგი ვართოვდება მოსახლეობისა და ტექნიკის ზრდასთან ერთად. ლანდშაფტზე ზემოქმედება იწვევს მისი მდგომარეობის სხვადასხვაგვარ ცვლილებას (კომპონენტების რეჟიმსა და მთელი ლანდშაფტის).

ВОЗДУШНО-СУХОЙ ГРУНТ - Air-dry ground - ჰაეროვანი-მშრალი ბრუნტი - გრუნტი, რომელიც გრავიტაციული წყლის გარეშეა და შეიცავს მხოლოდ ფიზიკურად შეკავშირებულ წყალს (ჰიგროსკოპული, აკური).

ВОЗОБНОВЛЕНИЕ ЭКСПОЗИЦИЙ - Renewal of exposition - მასპოზიციის ბანახლმბა - ძირითადი ქანების გამოსავალი (გაშოვლება) მიწის ზედაპირზე, რომლებიც განიცდიან შემდგომ გამოფიტვას, დაშლასა და გადატანას. ექპოზიციის

განახლება წარმოადგენს დენუდაციის ინტენსიურობის ფუნქციას.

ВОЗРАСТ ЛАНДШАФТА - Age of landscape - ლანდშაფტის ასაკი - დროის მონაკვეთი, რომლის საწყისიდან ჩვენ დრომდე ლანდშაფტი ფუნქციონირებს ერთი ინვარიანტული სტრუქტურის პირობებში. ლანდშაფტის ასაკის განსაზღვრა შეიძლება მხოლოდ მისი წარმოშობის დროის განსაზღვრით.

ВОЗРАСТ СКЛОНА - Age of slope - შპრ-ლოზის ასაკი - 1. ფერდობის არსებობის ხანგრძლივობა; 2. იმ ფაქტორის (ტექტონიკური, ეულკაზოგენური ან ენდოგენური) მოქმედების დროს, რომელმაც შექმნა ფერდობის ძირითადი თავისებურება. **ВОКЛЮЗ** - Voeluse - შოკლუსი - დიდი, ცვალებადი დებიტის კარსტული წყარო.

ВОЛНОВОЕ ТЕЧЕНИЕ - Wave stream - ტალღური მინება - დინება, რომელიც წარმოიშობა სანაპირო ზონაში ტალღების ენერჯის ტრანსფორმაციის შედეგად.

ВОЛНОПРИБОЙНАЯ ЗОНА - Wave-cut zone - ზმირთცემის ზონა - ტალღების დაშლის ზონა. მას უწოდებენ აგრეთვე ტალღების ზვირთცემის ან ბურუნის ზონას. ზვირთცემის ნაკადთან ერთად ეს ზონა სანაპიროს ყველაზე უფრო დინამიკური და აქტიური ნაწილია.

ВОЛНЫ МОРСКИЕ - Sea waves, swell - ზღვის ტალღები - წყლის რყევითი მოძრაობა ზღვებში ან ოკეანებში, ხდება ეპიზოდურად (ატმოსფერული წნევა, ქარი, მიწისძვრა) ან მუდმივი (მიმდევრული) ძალით. ტალღები წყლის ზედაპირზე წარმოიშობიან ერთმანეთის მიყოლებით, ზვირთებად და ახასიათებთ მათ შორის ჩაღრმავებები. არჩევენ: ტალღის ყველაზე დაბალ ნაწილს - ძირს; ყველაზე მაღალ ადგილს - თხემს; სიმაღლეს - ვერტიკალური მანძილი ძირიდან თხემამდე; სიგრძეს - მანძილი ერთიმეორეს მიმყოლ ტალღებს შორის და პერიოდს - დროის მონაკვეთი, რომელშიც ტალ-

და გაირბენს მისი სიგრძის ტოლ მანძილს.

ВОРОНКА ДЕПРЕССИЙ - Cone of depression - ღპარმსიის ძაბრი - გამონამუშეურიდან წყლის ამოქაჩვის შედეგად გრუნტის წყლის დონის ან არტეზიული წყლისა და წნევის დაწვევა.

ВОРОНКА КАРСТОВАЯ - Bedding cave, sink hole, funnel sink - ძარსტული ძაბრი - სხვადასხვა ფორმისა და სიდიდის შეკრული ღრმელები, რომლებიც ხვეით აუცილებლად ფართოვდებიან, რითაც განსხვავდებიან შახტებისა და ტუბებისაგან. წარმოიშობა კირქვების, თაბაშირის, ქვაბარის გასხნისა და გამოტუტვის შედეგად.

ВОРОНКА СУФОЗИОННАЯ - Cone of suffosion - სუფოზიონი ძაბრი - სუფოზიის შედეგად წარმოქმნილი ძაბრის-მაგვარი უარყოფითი ფორმა.

ВРЕМЕННАЯ ЗОНА - Temporary zone - ღრომბითი ზონა - ტერიტორია ერთნაირი მრავალწლიური რეჟიმის დამოუკიდებელი სწრაფცვლადი ფაქტორებით და, ასევე, შესატყვისად მეწყერიული და ღვარცოფების პროცესებით.

ВРЕМЕННОЕ ПРОТИВЛЕНИЕ ГОРНОЙ ПОРОДЫ НА СЖАТИЕ /ПРЕДЕЛ ПРОЧНОСТИ НА СЖАТИЕ/ - Temporary compressive resistance of rocks /Ultimate compressive strength/ - ძანის ღრომბითი წინაღობა კუმშვაზე (სიმტკიცის ზღვარი კუმშვაზე) - ზღვრული დატვირთვა, რომელზედაც ძანის ნიშეში იმსხვრევა. გამოისახება კვ/სმ²-ში. ძანის სიმტკიცის მახასიათებელია.

ВРЕМЕННЫЕ РЯДЫ ОПОЛЗНЕЙ И СЕЛЕЙ - Temporary series of landslides and mudflows - ღპარცოფებისა და მუჭრების ღრომბითი რიბი - თანმიმდევრობითი რიცხვითი მნიშვნელობა, რომელიც ახასიათებს ეგზოგენური გეოლოგიური პროცესების (ეგპ) სისტემის ელემენტების (კომპონენტების) მდგომარეობის შეცვლას დროში. განირჩევიან დროებითი რიგები, რომლებიც ახასიათებენ

ბენ მეწყერებისა და ღვარცობების კანკითარებას, მათი აქტიურობის გამოვლინებას და აგრეთვე ფაქტორების პროცესების რიგს.

ВРЕМЯ ДОБЕГАНИЯ - Travel time, transit time - ბარბანის ღრო - დროის მონაკვეთი, რომლის განმავლობაში წყლის მასა, ან წყალდიდობის დროს მისი თხემი გადის მოცემულ მანძილს.

ВРЕМЯ ПРЕБЫВАНИЯ - Stay period - ყოფნის ღრო - წყლისა და ინდიკატორის ნაწილაკის ყოფნის დრო პიდროლოგიური და პიდროლოგიური ობიექტში.

ВСАСЫВАНИЕ ПОРОДОЙ - Suction by rocks - ძანის მიერ შეწევა - ძანის ფორების მიერ წყლის შთანთქმა.

ВСКРЫША - Stripping, removal - ბაღახსნა - სასარგებლო ნამარხის კარიერული მეთოდით დამუშავების დროს ფუჭი სახურავი ძანების გადახსნა.

ВСКРЫШНЫЕ ПОРОДЫ - Removal rocks - ბაღახსნის ზონის ძანები - ძანები, რომლებიც ხურავენ სასარგებლო ნამარხს, ექვემდებარებიან მოხსნასა და გადაადგილებას ღია სამთო სამუშაოების ჩატარების პროცესში. მიწის რეკულტივაციის მიმართულება და მეთოდი დამოკიდებულია გადახსნის ზონის ძანების შემადგენლობასა და თვისებებზე, რომლებიც გადატანილი უნდა იყოს ნაყარის სახით.

ВСТРЕЧНОЕ ПЕРЕМЕЩЕНИЕ НАНОСОВ - Cross displacement of detritus - ნატანის შემხვედრი ბაღაღმბილება - ტალღებისა და დინების განსაკუთრებული რეჟიმის საფუძველზე ნატანის გადაადგილება ნაპირის გასწვრივ, ნაყარის საწინააღმდეგო მიმართულებით.

ВТОРИЧНЫЕ ПУСТОТЫ - Secondary interstices - მეორადი სიცარიელეები - ფორები და სხვა სიცარიელეები, რომლებიც წარმოიქმნებიან სხვადასხვა მიზეზის გამო, ძანის წარმოქმნის შემდეგ.

ВУЛКАН ГРЯЗЕВОЙ - Mud volcano - ტაღახის მულკანი - ბრტყელი ან კონუსური ფორმის დიდი ბორცვი, რომ-

ლის წვერზე განვითარებულ ძაბრისებრი კრატერიდან პერიოდულად ანდა განუწყვეტლად გამოიყოფა ვაზი, წყალი (ზოგჯერ ნავთობის აკით) და თხევადი თიხის შემცველი ტალახი.

ВУЛКАНИЧЕСКИЙ РЕЛЬЕФ - Volcanic relief - ვულკანური რელიეფი - ვულკანური ლავებით წარმოქმნილი რელიეფი. ტიპური ვულკანები ხასიათდება კონუსისებური ფორმის მაღლობებით, რომელთა იზოლირებულ სიმაღლეებს ფერდობებზე ახასიათებთ ჰიდროგრაფიული ქსელის რადიალურად განლაგება.

ВЫБРОС ПРЕДЕЛЬНО ДОПУСТИМЫЙ - Maximum admissible outburst - ზღვრულად დასაშვები გამონახორლქვი - გაჭუჭყიანებული ქაერის რაოდენობა დროის ერთეულში, რომელიც არ უნდა აღემატებოდეს დასაშვებ კონცენტრაციას. მისი გადაჭარბება ცვლის გარემოს, რაც ადამიანის ჯანმრთელობისათვის საშიშია.

ВЫВАЛЫ - Inrush - ბამოვარდნა - ქვების გამოვარდნა და ცვენა კლდოვანი მასივისაგან.

ВЫВЕТРИВАНИЕ - Weathering, erosion - ბამოვრძიტვა - დედამიწის ზედაპირზე მინერალებისა და ქანების დაშლისა და გარდაქმნის პროცესი ფიზიკური, ქიმიური და ბიოლოგიური აგენტების შედეგად. გამოფიტვის მანევებლად, ჩუქულეზრივ, იყენებენ გამოფიტვის კოეფიციენტის ხარისხს ($K_{\text{в}}$), რომელიც წარმოადგენს გამოფიტული ქანის ნიმუშის სიმტკიცის შეფარდებას ამავე ქანის გამოუფიტავი ნიმუშის სიმტკიცესთან. $K_{\text{в}}$ -ს მნიშვნელობის დამოკიდებულების მიხედვით კლდოვანი ქანები იყოფა: გამოუფიტავად ($K_{\text{в}}=1$), სუსტად გამოფიტულად ($1 > K_{\text{в}} \geq 0.9$), გამოფიტულად ($0.9 > K_{\text{в}} \geq 0.8$) და ძლიერ გამოფიტულად ($K_{\text{в}} < 0.8$). გამოფიტვის პროცესის შედეგად ყალიბდება გამოფიტვის ქერქი, რომელიც ჭრილში ხასიათდება ზონალური პროფილით. ზედა ზონა გამოირჩევა ქანის ღრმა ცვლილებებით. ისინი ეთარდებიან ქვედა ზონის ხარჯზე, რომელ-

შიც გამოფიტვის ხარისხი სიღრმის ზრდასთან ერთად ეცემა. არსევენ ფიზიკურ და ქიმიურ გამოფიტვას. განიყოფენ აგრეთვე ქანების წყალქვეშა გამოფიტვის განსაკუთრებულ ტიპს (მაღლისროლიზი). ამ გამოფიტვის მაგალითს წარმოადგენს მონტმორილინიტური თიხების წარმოშობა ზღვის ფსკერზე ვულკანური ფერფლის ხარჯზე. ფიზიკური და ქიმიური გამოფიტვა მჭიდროდაა დაკავშირებული ერთმანეთთან (ისინი მიზდინარეობენ ბიოქიმიური პროცესების მონაწილეობით). გამოფიტვის ინტენსიურობა და მისი პროფილი დამოკიდებულია მრავალ ფაქტორზე, კერძოდ, ძირითადად გეოლოგიურ-პეტროგრაფიულ თავისებურებებზე, მათ მინერალოგიურ შედგენილობაზე, სტრუქტურაზე, ტექსტურაზე, ნაპრაღიანობაზე, რელიეფის მორფოლოგიასა და ადგილის ფიზიკურ-გეოგრაფიულ პირობებზე.

ВЫВЕТРИВАНИЕ ГЛУБИННОЕ - Deep abyssal weathering - სიღრმული ბამოვრძიტვა (საშქანწარბი) - მინერალების შეცვლილი პროცესების ერთობლიობა, რომელიც მიმდინარეობს ვრუნტის წყლის დონეზე დაბლა, სადაც, სხნარის ცირკულაცია ნაპრაღების არარსებობის გამო, პრაქტიკულად არ მიმდინარეობს, ანდა ძლიერ ვართულებულია.

ВЫВЕТРИВАНИЕ ДИФФЕРЕНЦИАЛЬНОЕ - Differential waethering - ღოვრანწანილური ბამოვრძიტვა - გამოფიტვა, რომელიც მიმდინარეობს არაერთგვაროვანი ლითოლოგიური ქანების შემადგენლობაში, ქმნის რელიეფის სპეციფიკურ ფორმას. სინონიმი: შერჩევითი გამოფიტვა.

ВЫВЕТРИВАНИЕ МЕХАНИЧЕСКОЕ - Mechanical weathering - მშანწარბი ბამოვრძიტვა - ქანებისა და მინერალების დაშლის პროცესი, რომელიც მიმდინარეობს ქანის მოცულობის პერიოდული ცვალებადობის გამო, ტემპერატურის დღელამურ რყევასთან დაკავშირებით.

ВЫВЕТРИВАНИЕ МОРОЗНОЕ - Frost weathering - ყინვითი გამოწმება - ქანის მექანიკური დამსხვრევის პროცესი იმ ოლქებისათვის, სადაც კაერის ტემპერატურის რყევა ხდება 0°-იანი იზოთერმიდან გარდამავალ საზღვრებში.

ВЫВЕТРИВАНИЕ ПОПЯТНОЕ - Retrogressive weathering - უკუსვლითი გამოწმება - გამოფიტვის გაძლიერება ციკაბო ფერდობის ქვედა ნაწილში, რის შედეგადაც ხდება ფერდობის უკან დახევა. დამახასიათებელია არიდული კლიმატის ზონისათვის.

ВЫВЕТРИВАНИЕ СОЛЕВОЕ - Saline weathering - მარილოვანი გამოწმება - ქანის დაშლა ნაპარაღებში მარილების გამოკრისტალებით. ეს პროცესი არიდული და სემიარიდული კლიმატური ობიექტებისათვისაა დამახასიათებელი.

ВЫВЕТРИВАНИЕ УСИЛЕННОЕ - Intensified weathering - მაძლიერებული გამოწმება - გამოფიტვა, რომელიც მიმდინარეობს ამ ტერიტორიისათვის უჩვეულოდ დიდი სიჩქარით და განისაზღვრება ქანების სტრუქტურის, ლითოლოგიის, მიკროკლიმატისა და სინოტივის პირობებით.

ВЫВЕТРИВАНИЕ ЭНДОГЕННОЕ - Endogenic weathering - ენდოგენური გამოწმება - ძირითადი ქანების შედარებით გაძლიერებული გამოფიტვა ნოტიო, ფხვიერი ფენების ქვეშ. ენდოგენური გამოფიტვა ნოტიო ტროპიკებში ციკაბო ფერდობის ძირისა და საფეხურის მოჭრის ერთ-ერთი მიზეზია.

ВЫЕМКА ПОРОД ВАЛОВАЯ - Cross extraction of rock - ქანის მთლიანი ამოღება - ქანის ამოღება მასივიდან დაუნაწილებლად ბიოლოგიური რეკულტივაციის შესაბამისი მოთხოვნის გათვალისწინებით.

ВЫЖИМАНИЕ ПЛАСТИЧНОЕ - Plastic squesing out - პლასტიკური გამოწმება - ქანის პლასტიკური მასის მოძრაობა, რომლის სიზრქე დეტრუსიული მეწ-

ყრის წარმოშობის დროს დაწეულია ფერდობის ძირის ქვემოთ. სინონიმი: იქულებითი სრიალი.

ВЫМЫВАНИЕ ПОЧВ - Soil washing - ნიადაგის გამორთმება - პროცესი, რომლის დროსაც ნიადაგის ზედაპირზე მიდინარე ან ნიადაგში ჩაყოხილი წყალი აშორებს ნიადაგს უფრო მცირე ნაწილაკებს, ან იმ ნაწილაკებს, რომელთა ხვედრითი წონა წყალზე ნაკლებია.

ВЫПУЧИВАНИЕ - Bulge, puff-up - ამობურცვა - ქანის ზედაპირის ადგილობრივი აწევა, გაჯირჯეების ან სამთო წნევის შედეგად.

ВЫРАБОТАННЫЙ КАРЬЕР - Worked out quarry - გამომწმეველი კარიერი - გამოწმეველი სივრცე, რომელიც ჩნდება ერთი კარიერის საზღვრებში სასარგებლო წიაღისეულის ამოღებისა და გადახსნილი ქანების გამოტანის შედეგად. ასეთ კარიერებში სამთო საქმეაობი შეწყვეტილია.

ВЫСОКОГОРНЫЙ АЛЬПИЙСКИЙ РЕЛЬЕФ - Mountainous Alpine relief - მაღალმთიანი ალპური რელიეფი - მაღალმთიანი მყინვარულ-ნივალური რელიეფი, მკვეთრად გამოსახული კლდოვანი პიკებით, ღრმა ვარცკლისებური და ტროგული ხეობებით. ამ სახის რელიეფს უწოდებენ „ალპურს“, რომლისთვისაც დამახასიათებელია ძველი და ახალი გამყინვარება.

ВЫСОКОГОРЬЕ - Highland, highmountains - მაღალმთიანეთი - რელიეფი, რომელსაც არა აქვს ზუსტი რაოდენობრივი და სარისხობრივი განსაზღვრა. ჩვეულებრივად, მაღალმთიანეთში გულისხმობენ ვერტიკალურ სარტყელს 2-3 ათასი მეტრის ზემოთ. ეს ზონა გაშიშვლებულია ან დაფარულია მცენარეულობით.

ВЫСОТА ДАВЛЕНИЯ ПЬЕЗОМЕТРИЧЕСКАЯ ВЫСОТА / Piezometric height, piezometric level - წნევის სიმაღლე (პიეზომეტრული სიმაღლე) - ჰიდროგეოლოგიაში - წყლის სვეტის სიმაღლე ბურღილში, ჭასა და სხვა გამონამუ-

შეეარში, იზომება სანგრევიდან წყლის დონემდე. წნევის სიმაღლეს მიმატებულ სანგრევის სიმაღლე, პირობით შესადარებულ სიბრტყემდე, იძლევა პიეზომეტრული წნევის სიდიდეს.

ВЫСОТА КАПИЛЯРНОГО ПОДЪЯТА В ГОРНОЙ ПОРОДЕ - Height of capillary ascent in rock - ძანამში კაპილარული აწევის სიმაღლე - წყლის სვეტის სიმაღლე, რომელიც შეიძლება დაიჭიროს კაპილარულმა ძალებმა (ზედაპირული დაქიშეულობა, რომელიც ვითარდება ქანის ფორებში წყლისა და ქაერის გაყოფის საზღვარზე). კაპილარული აწევის სიმაღლე კაპილარების დიამეტრის პროპორციულია.

ВЫЩЕЛАЧИВАНИЕ - Leaching, lixiviation - ბამოტუტმა - მიხერალიდან რომელიმე ნივთიერების გახსნა და გამოტანა მისი კრისტალური მესერის მოლიახობის დაურღვევლად, ჩაშის როცა გახსნილი კრისტალი მოლიახად იშლება.

ВЫЩЕЛАЧИВАНИЕ ГОРНЫХ ПОРОД - Leaching of rocks - ძანამის ბამოტუტმა - გახსნის შერევეით პროცესი და ქახეობის ცალკეული შემადგენელი ნაწილაკების გამოტანა მიწისქვეშა წყლებით: პირველ რიგში, იოლად ხსნადი ნატრიუმის ქლორიდების, კალიუმისა და სხვ; შემდგომ - სულფატებისა და კალციუმის კარბონატების, რაც იწვევს კარსტულ მიოვლებებს.

Г

ГАЗ БОЛОТНЫЙ - Marsh gas, methane - ზაოზის ბაზი - ბუნებრივ პირობებში მცენარეული ნარჩენების გახრწნის შედეგად წარმოქმნილი გაზის ნარევი.

ГАЗЛИФТ /ЭРЛИФТ/ - Air-lift - ბაზლიფტი (ერლიფტი) - მოწყობილობა შეკუმშული ქაერთ (ერლიფტი) ან ბუნებრივი გაზით (გაზლიფტი) სითხის ამოსაღებად. გარდა ნავთობისა და წყლის ამოღებისა, გაზლიფტი გამოიყენება სხვადასხვა ხსნარისა და სითხის ამოსაღებად ქიმიურ წარმოებაში, ასევე საბადოებიდან წყლის ამოსაქცევადა და სხვა. ამჟამად გაზლიფტს გახესკალატიას უწოდებენ.

ГАЗОВАЯ ДИНАМИКА - Gas dynamics - ბაზის დინამიკა - სწავლება აირისა და აირიანი სითხის მოძრაობის შესახებ.

ГАЗОВАЯ ШАПКА - Gas cap - ბაზის ძაში - ნავთიანი გაზის დაგროვება გახსნილი ნავთიანი შრის ამოწეულ ნაწილში.

ГАЗОВОЕ ДАВЛЕНИЕ - Gas pressure - ბაზის წნემა - 1. ჰიდროგეოლოგიაში

გაზის წნევა წყლის ზედაპირზე. აირის წნევამ შეიძლება განაპირობოს აირწვევიანი წყლის წარმოშობა და გააძლიეროს მიწისქვეშა წყლების წნევითი მოძრაობა. 2. წნევა, რომელიც მოქცეულია აირშემცველ ფენაში.

ГАЗОНАПОРНЫЕ ВОДЫ - Gas-zone water - ბაზაწნევიანი წყლები - წყლები, რომლებიც ამოიწვეიან ნაპრალებში, ბუნებრივებსა და სხვა გამოწამშევერებში გაზის წნევის ან წყლიდან გამოყოფილი გახსნილი გაზების შედეგად.

ГАЗОУСТОЙЧИВОСТЬ РАСТЕНИЙ - Gas resistant ability of plants - მცენარის მზობა ბაზისაღში - მცენარის თვისება შეინარჩუნოს თავისი სიცოცხლე ტოქსიკური გაზების დიდი რაოდენობით კონცენტრაციის პირობებში.

ГАЛЕРЕЙНЫЕ ЛЕСА - Gallery forests - ბალერეისბაზის ტყე - ტყე, რომელიც ვიწრო ზოლად მიუყვება მდინარეთა უტყეო ზონებს. უფრო ვიწრო ვაგებით - მდინარისპირა ტყე (შეა აზიაში ტყეების ტყეები).

ГАЛЕЧНИК - Shingle - ქნზნარი - ფხვიერი, მსხვილი, დანალექი, კონტინენტური ან ზღვიური ქანი, შედგება ცალკეული, სუსტად ან კარგად დამუშავებული მომრგვალო, ან მრგვალი კენჭებისაგან, რომელთა ზომა მერყეობს 20-დან 200მმ-ის ფარგლებში ზომების მიხედვით არივენ: მსხვილს (60-200მმ), საშუალოსა (40-60მმ) და წვრილს (20-40მმ). კენჭნარის შეაღებები შეიძლება იყოს ცარიელი ან შევსებული წვრილი (ქვიშიანი, ალკერიტული) მასალით.

ГАЛМИРОЛИЗ - Halimytolysis - კალმიროლიზი - წყალქვეშა გამოფიტვა. მინერალური მარცვლების და ქანების მექანიკური, ქიმიური და ბიოქიმიური გარდაქმნის პროცესების ერთობლიობა წყალსატევების ფსკერის ზედაპირზე.

ГАЛОГЕННЫЕ ПОРОДЫ /ГАЛОИДЫ, ГАЛОЛИТЫ/ - Halogen rocks /haloids/ - კალოგენური ქანები (კალოიდები და კალოლიტები) - დანალექი ქანები, წარმოშობილი ქიმიური გზით მარილიანი ხსნარებიდან სხვადასხვა მარილის გამოქვითვის შედეგად.

ГАЛОФИТ - Halophyte - ბალოფიტი - მცენარეულობა, რომლებიც შეგუებულია არსებობას დამარილიანებულ ნიადაგებზე (მშრალი ველის, უდაბნოსა და ზღვის სანაპიროს მცენარეები).

ГАЛЬКА - Rubble, pebble, shingle - ქნზი (ქვამრგვალი, რიჩის ძვა) - იხილეთ კენჭნარი.

ГЕЛИ - Gel - კელი - წარმონაქმნი ზოლების კოაგულაციის შედეგად.

ГЕЛИОФИТЫ - Heliophytes - კელიოფიტი - სინათლის მოყვარული მცენარეულობა. მცენარეულობა, რომელთაც განვითარებისათვის ესაჭიროებათ სინათლის დიდი რაოდენობა.

ГЕЛОФИТЫ - Helophytes - კელოფიტები - ჭაობის მცენარეები.

ГЕНЕЗИС - Genesis - ბნზისი - გეოლოგიაში წარმოშობა რაიმე გეოლოგიური წარმონაქმნებისა (ქანების, სასარგებლო წიაღისეული საბადოების და სხვ.), რომ-

ლებიც წარმოიქმნენ, გარკვეულ პირობებში, გეოლოგიური პროცესების ზეგავლენებით. ვენეზისის დადგენას დიდი მნიშვნელობა აქვს გეოლოგიური წარმონაქმნების ბუნების შესაქობად, გეოლოგიური პროცესების საერთო თეორიის შესამუშავებლად.

ГЕНЕЗИС ПОДЗЕМНЫХ ВОД - Underground water genesis - მიწისქვეშა წყლების ბნზისი - მიწისქვეშა წყლების ფორმირების პროცესი ბუნებრივ-ისტორიული ფაქტორების ზეგავლენით და აგრეთვე ადამიანის სამეურსეო საქმიანობით.

ГЕНЕРАЛЬНЫЕ СХЕМЫ ЗАЩИТЫ ТЕРРИТОРИЙ - General scheme of territory protection - ტერიტორიის დაცვის ბნზირალური სქემა - წინასწარი მონაცემები, რომლებიც განსაზღვრავენ საერთო მეთოდიკას და მოცულობებს ევზოგენური გეოლოგიური პროცესების მავნე მოქმედების წინააღმდეგ ბრძოლისათვის რომელიმე რაიონში ან დიდ რეგიონში.

ГЕНЕТИЧЕСКАЯ КЛАССИФИКАЦИЯ КЛИМАТОВ - Genetic classification of climate - კლიმატის ბნზიტიკური კლასიფიკაცია - კლიმატის კლასიფიკაცია მისი წარმოშობის მიხედვით. კლიმატის წარმოშობის ძირითად ფაქტორად გენეტიკური კლასიფიკაციის დროს მიღებულია ატმოსფეროს საერთო ცირკულაცია. კლიმატის ტიპი განისაზღვრება ადგილის მდებარეობით მისი ამა თუ იმ ნაწილის საერთო ცირკულაციის მექანიზმებთან შედარებით.

ГЕНЕТИЧЕСКАЯ КЛАССИФИКАЦИЯ ПОДЗЕМНЫХ ВОД - Genetic classification of underground water - მიწისქვეშა წყლების ბნზიტიკური კლასიფიკაცია ემყარება მათი წარმოშობის თავისებურებას. ფორმირების პირობების მიხედვით გამოყოფენ შემდეგ მიწისქვეშა წყლებს: გამოტუტვის, სელიმენტაციურს და სხვა. ხოლო ქიმიური კომპონენტების შედგენილობის სიკარბით: პიდროკარბონა-

ტულის, ხელფატურის, ქლორიდულს და სხვა.

ГЕНЕТИЧЕСКАЯ ОДНОРОДНОСТЬ - Genetic homogeneity - ბუნებრივი ერთობა - გეოგრაფიული კომპლექსის ერთობა. განპირობებული მისი წარმოშობითა და განვითარებით. გენეტიკური ერთგვაროვნების ხარისხი და ხასიათი დამოკიდებულია გეოკომპლექსის რანგზე.

ГЕНОЦИД - Genocide - ბუნობი - მთავარად ცალკეული ჯგუფების განადგურება. ცხოვრების აუტანელი პირობების შექმნით. რასობრივი, ნაციონალური, ეთნიკური, კულტურული და რელიგიური თვისებებიდან გამომდინარე. ასევე სპეციალურად ცხოვრების ისეთი პირობების შექმნა, რომლებიც წინასწარ გაანგარიშებულია ამ ეთნიკური ჯგუფების სრული ან ნაწილობრივი ფიზიკური განადგურებისათვის, მათ შორის მშობიარობის ხელშეწყობით.

ГЕОБИОНТ - Geobiont - ბიოგეოცენოზი - მიწაში ან წინააღმდეგ ბიოლოგიური სახე.

ГЕОБОТАНИКА - Geobotany - ბოტანიკა - მკვლევარებმა მკვლევართა გავრთიანების შესახებ.

ГЕОБОТАНИКА ИНДИКАЦИОННАЯ - Indicative geobotany - ინდიკაციური ბოტანიკა - გეობოტანიკის დარგი (მკვლევარებმა მკვლევარულ საფარზე), რომელიც შეისწავლის მკვლევარულობას, როგორც ინდიკატორის გამოყენების თეორიას და პრაქტიკას გარემოს სხვადასხვა პირობებში, მათ შორის ლითოლოგიაში, პედროლოგიაში, ნიადაგებში და სხვა.

ГЕОГРАФИЧЕСКАЯ ЗОНА - Geographic zone - ბიოგეოგრაფიული ზონა - დედამიწის სუბპროტინის განედური და სონალური ფიზიკურ-გეოგრაფიული დაყოფის ერთ-ერთი ელემენტი მდებარე საფეხური, გამოცალკევებული გეოგრაფიულ სარტყელში. გეოგრაფიული სარტყლისგან

განსხვავებით, გეოგრაფიული ზონა ხასიათდება არა მარტო თერმული რეჟიმის ერთიანობის პირობებით, არამედ ტენიანობითაც, რაც მიუთითებს ლანდშაფტის ბიოლოგიური კომპონენტების ერთიანობაზე (მკვლევარულობის, ნიადაგებისა და სხვა). ასევე ეკოლოგიური, გეოლოგიური პროცესების განვითარების ხასიათზე.

ГЕОГРАФИЧЕСКИЙ КОМПЛЕКС - Geographic complex - ბიოგეოგრაფიული კომპლექსი - გეოკომპლექსი, გეოსისტემა, ბუნებრივ-ტერიტორიული კომპლექსი, გეოგრაფიული კომპონენტების კანონიერი შესატყვისობა (რელიეფი, კლიმატი, სუბპროტინული წყლები, ნიადაგი, მკვლევარულობა, ცხოველური საბუნებრობა, რომელიც იმყოფება როგორც ერთიერთდამოკიდებულებასა და ერთიერთმეორისპირებაში და ქმნის ერთიან ეკოლოგიურ სისტემას. გეოგრაფიული კომპლექსი სხვადასხვა რიგისა - ფაქციისა და გეოგრაფიულ ზონაზე და სხვა.

ГЕОГРАФИЧЕСКИЙ ЛАНДШАФТ - Geographic landscape - ბიოგეოგრაფიული ლანდშაფტი - 1. გეოგრაფიული ლანდშაფტი, ფართო გაგებით, გეოგრაფიული ან ბუნებრივი ტერიტორიალური კომპლექსის სინონიმია (მაგ., ტაიგის ზონა ცალკე პროვინციაა, ან ამ ზონის რაიონია); სოფელ ამ ტერმინს - „გეოგრაფიულ ლანდშაფტს“ ბიოლოგიური მნიშვნელობა ენიჭება (ტაიგის ლანდშაფტი, ტაიგის ლანდშაფტი); 2. ვიწრო გაგებით გეოგრაფიული ლანდშაფტი არის კონკრეტული ტერიტორია ერთგვაროვანი წარმოშობით, განვითარების ისტორიითა და განუყოფელი სონალური და ასონალური ნიშნებით, აქვს ერთიანი გეოლოგიური ფუნდამენტი, ერთგვაროვანი ტიპის რელიეფი და საერთო კლიმატი; აგრეთვე ნიადაგებისა და ბიოცენოზების შესატყვისი ერთგვაროვანად შეხამებული პედროლოგიული პირობებით.

ГЕОГРАФИЧЕСКИЙ ПОЯС - Geographic belt - ბიოგეოგრაფიული სარტყელი - მი-

წის ზედაპირის განივსონალური, ფიზიკურ-გეოგრაფიული დაყოფის უმაღლესი საფეხური, რომელიც ხასიათდება თერმული პირობების ერთიანობით. გეოგრაფიული სარტყლის ტენიანობა შეიძლება იყოს მკვეთრად განსხვავებული, რაც იწვევს მათ შემადგენლობაში სხვადასხვა გეოგრაფიული ზონის შექმნას.

ГЕОГРАФИЧЕСКИЙ ЦИКЛ - Geographic cycle - ბეობრაჟიული ციკლი - რელიეფის სტადიების: ახალგაზრდობის, მოწიფულობისა და სიბერის თანმიმდევრობითი ცვლა, რომელიც მთავრდება „თითქმის ვაკის“ ან პენეპლენის წარმოშობით. დედამიწის ქერქის აწევას შეუძლია გამოიწვიოს პენეპლენის ეროზიული დანაწევრება (რელიეფის გაახალგაზრდაება) და მისცეს დასაწყისი ახალ გეოგრაფიულ ციკლს.

ГЕОГРАФИЯ ЖИВОТНЫХ - Zoological geography of animals - ცხოველთა ბეობრაჟია - მეცნიერება ცხოველთა სახეების გავრცელების კანონებსა და უფრო მსხვილ ტაქსონომეტრულ კატეგორიებზე. იგი ცხოველთა გეოგრაფიულ გაერთიანებასთან ერთად შედის ზოოგეოგრაფიაში. ცხოველთა გეოგრაფია სწავლობს მათი სახეების, ჯიშების, ოჯახების გავრცელების არეალებს და ზოოლოგიური ტაქსონომიების კატეგორიებს. ამასთან ერთად, დედამიწის სხვადასხვა რეგიონის ფაუნებს, მათ წყობას, არეალების ფორმას და ფაუნის შედგენილობას ისტორიულ ჭრილში ან თანამედროვე რეგიონების ეკოლოგიური მდგომარეობის თვისებებიდან (ცხოველთა ეკოლოგიური გეოგრაფია) გამომდინარე.

ГЕОГРАФИЯ РАСТЕНИЙ, ФИТОГЕОГРАФИЯ - Plant geography, phytogeography - მცენარეთა ბეობრაჟია, ფიტობეობრაჟია - მეცნიერება მცენარეული სახეების გავრცელების კანონზომიერებაზე.
ГЕОДИНАМИЧЕСКИЙ РЕЖИМ ПРОЦЕССА - Geodynamic regime of process - პროცესის ბეოდინამიკური რეჟიმი -

გეოდინამიკური რეჟიმის დროში ცვალებადობის ანალიზისა და ინფორმაციის კოდირებისათვის შემოგვაქვს სამი კლასიფიკატორი: სტაბილური, ფონური, ექსტრემალური (წეროვანი, ტატაშიც, კვირკველია). სტაბილურ სიტუაციადა აღიქმება ის დონე, როდესაც პროცესების აქტიუზაციის რეჟიმი იწყობება მიღებული ფონური მანუვლებლის ზღვრის ქვემოთ. ფონური რიომიკის ქვეშ გვესმის პროცესების ინტენსივობის ის რაოდენობრივი მანუვლებელი, რომლის განვითარება-აქტიუზაცია ფიქსირებულ პერიოდში ექცევა ატმოსფერული ნალექების საშუალო მრავალწლიური რეჟიმისა და ნორმალური (მიღებული) ანთროპოგენური დატვირთვის დონის საზღვრებში. ექსტრემალურ სიტუაციადა აღიქმება ტერიტორიის ისეთი მდგომარეობა, როდესაც პროცესების განვითარება იღებს პაროქსიზმულ ხასიათს დიდ ფართობებზე რეგიონის ან ქვეყნის მასშტაბით, იწვევს განსაკუთრებით დიდ მატერიალურ ზარალს და სტიქიურ უზედურებებს.

ГЕОИДАЛЬНАЯ ЭВСТАЗИЯ - Geoidal eustasy - ბეოიდალური ევსტაზია - ოკეანის დონის რყევა, რაც გამოწვეულია გეოიდის ფორმის შეცვლით.

ГЕОИЗОБАТА - Geoisobath - ბეოიზობატა - რუკაზე დედამიწის ზედაპირიდან ერთნაირი სიღრმის შემაერთებელი ხაზები.

ГЕОИЗОТЕРМА - Geoisotherm - ბეოიზოთმერმა - ხაზები რუკაზე ან გეგმაზე, რომლებიც აერთებენ ერთნაირი ტემპერატურის წერტილებს მიწის ქერქში.

ГЕОИЗОТЕРМИЧЕСКАЯ/ИЗОТЕРМИЧЕСКАЯ, ГЕОТЕРМИЧЕСКАЯ/КАРТА - Geoisothermal/isothermal, geothermal/ map - ბეოიზოთმერმული (იზოთმერმული, გეოთმერმული) რუკა - რუკა, რომელზედაც დატანილია თანაბარი ტემპერატურების, გრადიენტებისა და გეოთერმული საფეხურების ხაზები.

ГЕОИНФОРМАЦИОННАЯ СИСТЕМА - Geoinformation system - ბეოინფორმაციონალი სისტემა - /ვის/ მრავალფუნქციონალური სისტემა, რომელიც გამოიხატავს სივრცული მონაცემების შესაგროვებლად, დასამუშავებლად მოდელირებასა და ანალიზისათვის, მონაცემებისა და ვიზუალური ასახვისათვის და მათი გამოყენებისათვის გამოთვლითი ამოცანების გადასატრელებად. ვის ძირითადი დანიშნულება მდგომარეობს დედამიწის ცალკეული ტერიტორიების შესახებ ინფორმაციის ფორმირებაში, აგრეთვე მრავალრიცხოვანი მომხმარებლისათვის სივრცობრივი მასალის დროულ მიწოდებაში. მის საფუძველზე იქმნება ეკოლოგიური მონიტორინგის, სასარგებლო წიაღისეულის დამუშავების ეფექტურობის შეფასების, გეოფიზიკური გამოკვლევებისა და კადასტრირების სისტემები.

ГЕОКРАТИЧЕСКИЕ КОЛЕБАНИЯ УРОВНЯ МОРЯ - Geocratic fluctuation of sea level - ზღვის დონის ბეოკრატული რყევა - წყლის აუზში ლითოსფეროს რელიეფის ზედაპირის შეცვლით გამოწვეული დონის რყევა.

ГЕОКРИОЛОГИЯ/МЕРЗЛОТОВЕДЕНИЕ/ - Geocryology - ბეოკრიოლოგია (მზრალ-მცროსნიშნა) - მეცნიერება, რომელიც სწავლობს მიწის ქერქის გაყინვას და გადნობას, მის განვითარებასა და გაფრცქვლებას. ასევე შეისწავლის გაყინული ზონის ნიადაგების, გრუნტებისა და ქანების შედგენილობას და თავისებურებას, წყობას და თვისებებს, თანმხლებ ბუნებრივ პროცესებს და ადამიანის სამეურნეო საქმიანობის გავლენას.

ГЕОЛОГО-ТЕХНОГЕННАЯ СИСТЕМА - Geologic-technogenetic system - ბეოლოგო-ბიოტექნოგენური სისტემა - გეოლოგიური გარემოს ნაწილი ტექნოგენურ ობიექტებთან ურთიერთობებში, რომელიც თავსდება გეოლოგიურ გარემოზე გავლენის ზონის მოქმედების ფარგლებში,

ტერიტორიალურ-სამრეწველო კომპლექსებში, სამრეწველო ქალაქების აგლომერაციაში, მის ნაწილებში ან ცალკეულ ტექნოგენურ ობიექტებში.

ГЕОЛОГИЧЕСКАЯ СРЕДА - Geological environment - ბეოლოგოგენური გარემო (ოქსიანაშვილის მიხედვით) - საინჟინერო ნაგებობათა და სხვა სამეურნეო ობიექტების ის გარემოსცველი გეოლოგიური სივრცე, რომელიც უშუალოდ განსაზღვრავს მშენებლობის და ექსპლუატაციის საინჟინერო-გეოლოგიურ პირობებს.

ГЕОЛОГИЧЕСКАЯ СТРУКТУРА - Geological structure - ბეოლოგოგენური სტრუქტურა - სხეულების წოდის ფორმები, რომლისგანაც შედგება დედამიწის ქერქი მოცემულ უბანზე.

ГЕОЛОГИЧЕСКИЕ ПРОЦЕССЫ - Geological processes - ბეოლოგოგენური პროცესები - პროცესები, რომლებიც ცვლის დედამიწის რელიეფს, იწვევს ქანებისა და მინერალების დაშლა-შეცვლას. გეოლოგიური პროცესები იყოფა ორ ჯგუფად: 1. ენდოგენური, რომელიც დაკავშირებულია მიწის შინაგან ენერჯისთან. 2. ეგზოგენური, რომელიც წარმოიშობა გარეგანი ენერჯის ზემოქმედების შედეგად.

ენდოგენურ პროცესებს მიეკუთვნება: ეპიროგენეზისი, ოროგენეზისი, მეტამორფიზმი, ვულკანიზმი და მიწისძვრა. ეგზოგენურ პროცესებს მიეკუთვნებიან: გამოფიტვა, ვადატანატრანსპორტირება, დენუდაცია, ნალექების დაგროვება, დიპენეზისი. თითოეული მათგანი მოიცავს სხვადასხვა სახის ქვეპროცესებს.

ГЕОЛОГО-ЭКОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ - Geologic and ecological investigations - ბეოლოგო-ბიოლოგოგენური ბეოლოგოგენური - გეოლოგიური, ჰიდროლოგიური, გეოგეოლოგიური, საინჟინერო-გეოლოგიური, გეოგეოლოგიური, გეოქიმიური, რადიოგეოქიმიური, გეოდინამიკური გამოკვლევები მიმართულია ეკოლოგიური ამოცანების გადაჭრისთვის. კვლევების ჩატარება ხდება გეოლოგიური მეცნიერების

მეთოდების გამოყენებით, ასევე ეკოლოგიის, ნიადაგმცოდნეობის, ლანდშაფტ-მცოდნეობის და სხვა მეცნიერებათა კონკრეტულის მონაცემების გამოყენებით.

ГЕОЛОГО-ЭКОЛОГИЧЕСКАЯ КАРТА-ГEOLOGIC-AND ecological map - ბაიოლოგიური გეოლოგიური რუკა - გეოლოგიური გარემოს და მასში მიმდინარე პროცესების კარტოგრაფიული ასახვა, რომელიც გაელენას ახდენს ეკოსისტემებზე და ადამიანის საცხოვრებელ გარემოზე, ამ გაელენის და მისი დინამიკის ინტენსივობის ინტეგრალური შეფასებით.

ГЕОЛОГИЧЕСКИЕ ЯВЛЕНИЯ - Geological phenomena - ბაიოლოგიური მოვლენები - შედეგია გეოლოგიური პროცესისა, რომელიც გამოსატყლია რელიეფის ახალი ფორმების წარმოქმნით, ქანებისა და მინერალების შეცვლით და შექმნით.

ГЕОМОРФОГЕНЕЗ - Gcomorphogenesis - ბაიომორფობიზმი - რელიეფის ფორმების წარმოშობა დედამიწის ზედაპირზე მათი ისტორიის განვითარებასთან დაკავშირებით.

ГЕОМОРФОЛОГИЯ - Gcomorphology - ბაიომორფოლოგია - გეოლოგიურ-გეოგრაფიული მეცნიერება დედამიწის ზედაპირის ფორმებზე (რელიეფზე) და მთლიანად დედამიწაზე, მათ წარმოშობაზე, გარეგნულ სახეზე, ევოლუციაზე და გეოგრაფიული გავრცელების კანონზომიერებაზე. ასხევაებენ: ზოგად გეომორფოლოგიას, რეგიონალურს, გამოყენებითსა და პლანეტარულს.

ГЕОМОРФОЛОГИЧЕСКИЕ УРОВНИ - Gcomorphological levels - ბაიომორფოლოგიური დონეები - ზედაპირი, წარმოქმნილი დინამიკური წონასწორობის დროს ენდოგენური და ეგზოგენური პროცესების შედეგად.

ГЕОМОРФОЛОГИЧЕСКИЙ ЦИКЛ - Gcomorphological cycle - ბაიომორფოლოგიური ციკლი - რელიეფის განვითარების ეტაპი, რომელიც მოიცავს დანაწევრების დიფერენციაციისა და მოსწო-

რების ეპოქას. ასეთი ციკლები წარმოადგენს გეომორფოლოგიური ისტორიის ბუნებრივ დანაწილებას. ამას ადასტურებს საფეხურები, ძველი პოლიგენეტიური ზედაპირული მოსწორებები, მდინარეული და ზღვიური ტერასების დუნუდაციური ზედაპირები და სხვა. მოძრაობის მიზნებით შეიძლება იყოს დედამიწის ქერქის დინამიკა, კლიმატის ცვალებადობა და სხვ.

ГЕОМОРФОМЕТРИЯ - Gcomorphometry - ბაიომორფომეტრია - მეცნიერული მიმართულება, რომელიც შეისწავლის რელიეფის ფორმის გეომეტრიას.

ГЕОСИСТЕМА - Geosystem - ბაიოსისტემა - გეოლოგიური ბუნებრივი და ხელოვნური ობიექტების ერთიერთმიქმედების ერთობლიობა. ფორმირდება საინჟინრო და სხვა სახის ნაკვობების, კომპლექსებისა და ტექნიკური საშუალებების მშენებლობისა და ექსპლუატაციის შედეგად, რომლებიც ერთიერთმიქმედებენ ბუნებრივ გარემოსთან. გეოსისტემის სტრუქტურა მოიცავს ორ ქვესისტემას: ბუნებრივი ობიექტების ქვესისტემას (გეოლოგიური სხეული, ნიადაგი, მცენარეული საფარი, წყლები), რომელიც წარმოადგენს გეოსისტემის ბუნებრივ საფუძველს (მათ შორის გეოლოგიური გარემოსი) და ხელოვნური ობიექტების ქვესისტემას (მიწისზედა და მიწისქვეშა ობიექტები, წყალსაცავები და ა.შ.).

ГЕОСТАТИЧЕСКОЕ ДАВЛЕНИЕ - Geostatic pressure - ბაიოსტატიკური წნევა - წნევა მოცემულ ქანზე მის ზემოთ განლაგებული ქანებისაგან.

ГЕОТАКСИЯ - Geotaxis - ბაიოტაქსია - ცოცხალი ორგანიზმის მოძრაი რეაქცია, რომელიც გამოწვეულია ან რეგულირდება გრავიტაციით.

ГЕОТЕРМИЧЕСКАЯ СТУПЕНЬ - Geothermal gradient - ბაიოთერმული საფეხური - ვერტიკალური მანძილი მიწის ქერქში, მუდმივი ტემპერატურის ზონის ქვემოთ, რომელზედაც ტემპერატურა მატულობს

1°C-ით. გეოთერმული საფეხურის სიღრმე ადგილის მიხედვით ცვალებადია, მერყეობს 5-150მ-მდე და საშუალოდ 33მ-ის ტოლია.

ГЕОХИМИЧЕСКИЕ ТИПЫ ВОД - Geochemical types of waters - წყლების გეოქიმიური ტიპები - ბუნებრივი წყლების ტიპები, რომლებიც ხასიათდებიან ქიმიური შედგენილობის, გეოლოგიური და გეოგრაფიული მდგომარეობის გარკვეული ნიშნებით.

ГЕОХИМИЧЕСКИЕ ФАЦИИ - Geochemical facies - გეოქიმიური ფაციესი უბანების დაგროვებას განსაკუთრებულ ფიზიკურ-ქიმიურ პირობებში. მის ფორმირებას დასეციფიკური გეოქიმიური თვისებების ჩამოყალიბებას, რომლებსაც ისინი ინარჩუნებენ გეოლოგიური დროის კრილში (Пустовалов, 1933-1940).

ГЕОХИМИЧЕСКИЙ ЛАНДШАФТ - Geochemical landscape - გეოქიმიური ლანდშაფტი - ტერიტორიის უბანი, რომელზედაც ხორციელდება ხარისხობრივად ატმოსფეროს, ლითონფეროს და პიდროსფეროს ქიმიური ელემენტების თავისებური მიგრაცია.

ГЕОХИМИЯ ЛАНДШАФТА - Geochemistry of landscape - ლანდშაფტმცოდნეობის დარგი, რომელიც სწავლობს ქიმიური ელემენტების მიგრაციას ლანდშაფტში.

ГЕОХИМИЯ ПОДЗЕМНЫХ ВОД - Geochemistry of underground waters - მიწისქვეშა წყლების გეოქიმიკა - პიდროგეოლოგიის ნაწილი, რომელიც შეისწავლის მიწისქვეშა წყლების ქიმიურ შედგენილობას, ფორმირებასა და გავრცელებას მიწის ქერქში ქიმიური ელემენტების მიგრაციის საერთო პირობების ფონზე.

ГЕОЭКВИВАЛЕНТНОСТЬ - Geoequivalence - გეოქიმიკაალანტურობა - ადამიანის მიერ შექმნილი კულტურული ლანდშაფტის შეფარდება პროცესის ცვლის ინტენსიურობით (მათ შორის

ენერგეტიკულობის მანევრებლებით) ოდესჯაც; მის ადგილზე ჩვეულებრივი ლანდშაფტის შემადგენლობასთან და ნივთიერების მასასთან.

ГЕОЭКОЛОГИЯ - Geocoology - გეოეკოლოგია - მეცნიერული მიმართულება, რომელსაც ზოგჯერ განიხილავენ, როგორც გეოკრაფიის ნაწილს, მკორეხი, როგორც გეოლოგიისას. მოკვიწოდებენ განიხილოთ აგრეთვე, როგორც ნგრევის, გეოლოგიური ვარემოს დანავიანების, მისი რესურსების დაცვის (ტექნოგენური ზემოქმედებით) და მისი დარვის გზებისა და მეთოდების კანონზომიერების შემსწავლელ მეცნიერებას. აქედან გამომდინარე სათვლია, რომ კოეკოლოგიის ამოცანას შეადგენს საოკეანო გეოლოგიის ტრადიციული პრობლემები და საკითხები (В. Д. Ломтадзе).

ГЕОЭКОЛОГИЧЕСКАЯ СТАБИЛЬНОСТЬ - გეოეკოლოგიური სტაბილურობა - იგულისხმება ბუნებრივი და ანთროპოგენული სისტემების ერთობლივი ფუნქციონირება, რომელიც იწყებს მათი სტრუქტურის უმნიშვნელო შეცვლას ანთროპოგენული ზემოქმედებით.

ГЕРБИЦИД - Herbicide - ჰერბიციდი - ნივთიერება, რომელიც გამოიყენება სოფლის მეურნეობაში სარეცლა (არასასურველი) ბალახუელობის შერჩევითი ასრული განადგურებისათვის, ზოგჯერ აგრეთვე ბუჩქებისა და ხე-მცენარეულობის მოსასპობად. დიდი დოზებით ჰერბიციდები საშიშია ცოცხალი არსებებისათვის (მათ შორის ადამიანისათვის).

ГЕТЕРОТЕРМИЯ - Heterothermy - ჰტეროთერმია - წარმოადგენს ორგანიზმების ფიზიოლოგო-ეკოლოგიურ ადაპტაციის სპეციალურ ფორმას, რომელიც უზრუნველყოფს ნივთიერებათა ცვლის მაღალ დონეს ცხოველთა აქტიურობის პროცესში და ენერჯის მკირე დანაკარგს ზამთრის (ძილის) პროცესში.

ГЕТЕРОТРОФИЧЕСКИЕ ОРГАНИЗМЫ - Heterotrophic organisms. holozoic organisms - ჰეტეროტროფული ორგანიზმები -

ორგანიზმები, რომელთა საკვებად საკმარისა მზა ორგანული ნივთიერება. ისინი ზქმნებიან ავტოტროფული ორგანიზმებისაგან. პეტროტროფული ორგანიზმების ჯგუფს მიეკუთვნებიან ცხოველები, ბაქტერიები და სოკოვანი მცენარეები (სოკოები).

ГИБРИДИЗАЦИЯ - Hybridization - პიბრიდინაცია - ორი ან რამდენიმე სახეობის განსხვავებული მემკვიდრეობითი ნიშან-თვისებების მქონე ფორმების შეჯვარება.

ГИГРОСКОПИЧЕСКАЯ ВЛАЖНОСТЬ - Hygroscopic humidity - პიბროსკოპული ტენიანობა - ქანის ტენიანობა, რომელიც განპირობებულია მისი პიგროსკოპიულობით, ე.ი. მისი თვისებით ჰაერიდან მოახდინოს ორთქლისებური წყლის სორბირება.

ГИГРОСКОПИЧНОСТЬ ГОРНЫХ ПОРОД - Rock hygroscopicity - ქანების პიბროსკოპულიობა - ქანებს თვისება, მიიზიოს ჰაერიდან ორთქლისებური ტენი. **ГИГРОФИТЫ - Hygrophytes** - პიბროფილიზმი - ცხოველები, რომლებსაც საცხოვრებლად ესაჭიროებათ მაღალი ტენიანობა. მათ მიეკუთვნებიან ნესტიანი წყალსაცავების სანაპიროსა და ნოტიო ტყის ქვედა იარუსების ბინადარნი და ასევე გამოქვაბულების ცხოველები (ბაყაყები, გომბეშოები, წვიმის ჭიები და სხვა).

ГИГРОФИТЫ - Hygrophytes - პიბროფილიზმი - მიწისზედა მცენარეულობა, რომელიც ხარობს ჰარტენიან ნიადაგებსა და ჰაერის პირობებში; უმეტესად ტენიან ჩრდოლოვან ტყეებსა და ჰაობებში.

ГИДАТОФИТЫ - Hydatophytes - პიბოტოფილიზმი - წყალმცენარეები, მთლიანად ან ნაწილობრივ წყალში მცხოვრებნი. წყლიდან ამოღების შემთხვევაში შრებიან და იღუპებიან.

ГИДРАВЛИКА - Hydraulics - პიბრაულიკა - მეცნიერება სითხეების მოძრაობისა, წონასწორობის კანონებსა და პირობებზე, ამ კანონთა გამოყენების

მეთოდებსა და მათ გამოყენებაზე პრაქტიკული ამოცანების გადასაწყვეტად.

ГИДРАВЛИЧЕСКИЙ НАПОР - Hydraulic head - პიბრაულიკური დაწნევა - მიწისქვეშა წყლების წნევა, რომელიც დაძირილებულია წყალშემცველი პორიზირების წოდის სიღრმეზე გამოსხატება წყლის ვერტიკალური სვეტის სიმაღლით.

ГИДРАВЛИЧЕСКИЙ РАДИУС - Hydraulic range (radius) - პიბრაულიკური რადიუსი - ნაკადის ცოცხალი კვეთის ფართობის შეფარდება დასველებულ პერიმეტრთან. პიდრავლიკური რადიუსის ხაზობრივი სიდიდე უწყვტებს, თუ ცოცხალი კვეთის ფართობის რა ნაწილი მოდის პერიმეტრის დასველებული ერთეულის სიგრძეზე.

ГИДРАТАЦИЯ - Hydration - პიბრატაცია - მინერალწარმოშობი რეაქციები, რომლებიც მიმდინარეობენ წყლის შთანთქმით, ასევე წყლის შთანთქმა კოლოიდებისა და მინერალების მიერ, რომლებიც შეიცავენ ცეროტიურ წყალს. **ГИДРОБИОНТЫ - Hydrobionts** - პიბროზბიონტი - ორგანიზმები, რომლებიც ცხოვრობენ წყალში.

ГИДРОГЕЛЬ - Hydrogel - პიბროგელი - ცივი სახის გელი, რომელიც შეიცავს წყლის ფაზას. გელები წარმოქმნიან ჟელატინს.

ГИДРОГЕОЛОГИЯ - Hydrogeology - პიბროგეოლოგია - მეცნიერება მიწისქვეშა წყლების შესახებ; მიწისქვეშა პიდროფეროს, ლითოსფეროს, ბიოსფეროსა და ასევე ადამიანის ურთიერთმოქმედების პროცესების შესახებ. პიდროგეოლოგია შეისწავლის შემდეგ ძირითად საკითხებს: 1. მიწისქვეშა წყლების წარმოშობას; 2. მიწისქვეშა წყლების ქიმიური შედგენილობის წარმოქმნას; 3. მიწის ქერქში წყალშემცველი შრეების თანამედროვე განაწილებას და მათ გავრცელებას; 4. მიწისქვეშა წყლების მოძრაობას; 5. მიწისქვეშა წყლების რეჟიმს; 6. მიწისქვეშა წყლების გეოლოგიურ ისტორიას; 7. მიწისქვეშა წყლებ-

ის გამოყენებას. 8. მიწისქვეშა წყლების ფიზიკურ თვისებებს.

ГИДРОГЕОХИМИЯ - Hydrogeochemistry - ჰიდროგეოქიმია - მეცნიერება ქიმიური ელემენტებისა და მათი შენაერთების მიგრაციის შესახებ ბუნებრივ წყლებში, გეოლოგიური მდგომარეობის, მათი ფორმირების და მდებარეობის მიხედვით.

ГИДРОГРАФ - Hydrograph - ჰიდროგრაფი - წყლის ხარჯის ცვლილებების გრაფიკი წყლის დროის რომელიმე მონაკვეთში (В. Д. Ломтадзе).

ГИДРОДИНАМИКА - Hydrodynamics - ჰიდროდინამიკა - მეცნიერება სითხეების მოძრაობის შესახებ ვარუდ ძალების ზემოქმედებით, ასევე სითხესა და შემხვებ სხეულებს შორის მექანიკურ ურთიერთქმედებაზე მათი ფარდობითი მოძრაობისას. ჰიდროდინამიკა წარმოადგენს ჰიდრომექანიკის ნაწილს.

ГИДРОДИНАМИЧЕСКАЯ АВАРИЯ - Hydrodynamic accident (catastrophic) - ჰიდროდინამიკური ავარია (კატასტროფა) - ჰიდროლოგიური ნაგებობის დაზიანება, რასაც თან სდევს წყლის მასის დიდი სიჩქარით გავრცელება, რამაც შეიძლება გამოიწვიოს დამაზიანებელი ზემოქმედება ადამიანზე, შინაურ ცხოველებზე, სასოფლო-სამეურნეო სავარგულეებზე, ობიექტებსა და გარემოზე.

ГИДРОДИНАМИЧЕСКИЙ НАПОР - Hydrodynamic head - ჰიდროდინამიკური ღაწმევა - პიეზომეტრული და ანქარებული დაწნევების ჯამი.

ГИДРОДИНАМИЧЕСКОЕ НАПРЯЖЕНИЕ - Hydrodynamic stress - ჰიდროდინამიკური ღაძახულობა - დაძახულობა წყლით გაჯერებულ გრუნტებში, რომელიც წარმოიქმნება გარეგანი წნევების ცვლილების შედეგად.

ГИДРОДИНАМИЧЕСКИЕ ПРОЦЕССЫ И ЯВЛЕНИЯ - Hydrodynamic processes and phenomena - ჰიდროდინამიკური პროცესები და მოვლენები - ჰიდროდინამიკური პროცესებსა და მოვლენებს

მიეკუთვნება: ფილტრაცია; მექანიკური სუფოზია; მცურავი ქასები; სიბრტყობრივი ვადარეცხვა; ხვევები; მდინარის ველი; ღვარცოფები; ტალღაქვის ნიშები (წაღო), პლატფორმები, ვადაქმნაელები და ნაპირები, წყალსაცავები (Л. Д. Бельиц, В. В. Попов, 1975).

ГИДРОИЗОБАТЫ - Hydroisobath - ჰიდროიზობათი - ერთნაირი სიღრმის წერტილების შემაერთებელი ხაზები გეგმაზე (რუკაზე) მიწის ზედაპირიდან გრუნტის წყლის დონემდე.

ГИДРОИЗОГИПСЫ - Contour of water table - ჰიდროიზოგიფსები - გრუნტის წყლის ზედაპირის ერთნაირი სიმაღლის წერტილების შემაერთებელი ხაზები პირობითი ნულოვანი სიბრტყის მიმართ.

ГИДРОИЗОПЛЕТЫ - Hydroisopleth - ჰიდროიზოპლეთები - ხაზები ვერტიკალურ ჭრილზე, რომლებიც აერთებენ სხვადასხვა დროს სხვადასხვა ჰის წყლის ერთნაირი დონის წერტილებს. ჰიდროიზოპლეთები გამოიყენება გრუნტის წყლის დინამიკის გამოსავლენებლად.

ГИДРОИЗОСТАТИЧЕСКИЕ КОЛЕБАНИЯ УРОВНЯ МОРЯ - Hydroisostatic fluctuation of sea level - ზღვის ჰიდროიზოსტატიკური დონის რყევა - თეორიულად მოსალოდნელი დონის რყევა, გამოწვეული დედამიწის ქერქის აწევა-დაწევით. პროცესი გამოწვეულია წყლის მოცულობის შემცირებით ან გადიდებით ტრანსგრესიის ან რეგრესიის შედეგად.

ГИДРОЛАККОЛИТЫ - Hydrolaccoliths - ჰიდროლაკოლითები - მზრალი ქანების ზონაში წყლის გაყინვის შედეგად წარმოშობილი ამობურცვის ბორცვები.

ГИДРОЛИЗ СОЛЕЙ - Hydrolysis of salts - მარილუბის ჰიდროლიზი - მარილებს გახლეჩა (გაპობა) წყლის მოქმედების შედეგად და თავისუფალი მყავის ან ტუტის (ფუჭის) წარმოქმნა.

ГИДРОЛОГИЧЕСКИЙ ГОД - Hydrologic year - ჰიდროლოგიკური წელი - წლის

მონაკვეთი, რომელიც გამოიყენება ცალკეულ შემთხვევაში ჰიდროლოგიური მონაცემების დამუშავებისას, მდინარის რეჟიმის ბუნებრივი ფაზების მახასიათებლების მისაღებად; აქვს პირობითი ხასიათი (1 ოქტომბრიდან - 30 სექტემბრამდე, ზოგჯერ 1 ნოემბრიდან - 31 ოქტომბრამდე).

ГИДРОЛОГИЧЕСКОЕ РАЙОНИРОВАНИЕ - Hydrologic zonation - ჰიდროლოგიური რაიონირება - დედამიწის ზედაპირის ან მისი ნაწილის დაყოფა ცალკეულ უბნებად (რაიონებად), რომლებიც ერთნაირი ზედაპირული და ვრუნტის წყლების ჰიდროლოგიური რეჟიმით ხასიათდებიან. დაფუძნებულია მდინარეების წყლის ან ყინულის რეჟიმის თავისებურებასა ან სხვადასხვა ტერიტორიის წყლის ბალანსზე.

ГИДРОМЕХАНИКА - Hydromechanics - ჰიდრომექანიკა - მექანიკის ნაწილი, რომელიც სწავლობს სითხეების მოძრაობის კანონებს მყარ სხეულებთან შეხებისას.

ГИДРОМОДУЛЬ - Hydromodulus - ჰიდრომოდული - წყლის ხარჯი, რომელიც უნდა მიეწოდოს სარწყავი ფართობის ყველა პექტარს მორწყვის სეზონის ამა თუ იმ მომენტში.

ГИДРОМОРФНОЕ ПОЧВООБРАЗОВАНИЕ - Hydromorphic soil formation - ჰიდრომორფული ნიადაგმომქმნა - ნიადაგების წარმოქმნის პროცესი, რომელშიც მონაწილეობას ღებულობს ატმოსფერული და დამატებითი ტენიანობა (ზედაპირული ჩამონადენი, ვრუნტის წყლები). იმაზე დამოკიდებულებით, თუ რა რაოდენობით მონაწილეობს დამატებითი ტენიანობა, ფორმირდება ან ნახევრად ჰიდრომორფული ნიადაგები, ზონალური ნიადაგების მახასიათებლებით (მდელო-შემიწვა, ეჟერის, ჭაობის ნიადაგები და ა.შ.), ან სპეციფიკური ჰიდრომორფული ნიადაგები (ჭაობის, დამარილებული).

ГИДРООТВАЛ/НАМЫВНОЙ ОТВАЛ/ - Hydropile /washed-in pile/ - ჰიდროპირილი - წყლის საშუალებით დაღეკილი და დაკროვილი მასალა - ყრილი, რომელიც ხორციელდება ჰიდროტრანსპორტის გამოყენებით.

ГИДРОСАЛЫЗЫ - Hydrosalse - ჰიდროსალსაზი - ტალახის ბორცვები, წარმოქმნილი ჰიდროლაკლითებიდან მრავალწლიანი მზრალიობის ზონის მარილიანი ტბების სანაპიროებზე.

ГИДРОСТАТИЧЕСКИЙ НАПОР - Hydrostatic head - ჰიდროსტატიკური ღაწნა - (ნ. პავლოვის მისხედვით) - პოტენციური ენერჯიის მარაგი, გამოხატული ორი სიდიდის ჯამით: პირობით მიღებული შესადარებელი სიბრტყის და დაყვანილი წნევის სიმაღლის წერტილების ნიშნულებით. ჰიდროსტატიკურ დაწნევას განსაზღვრავენ წყლის აწევით პიეზომეტრულ მიღში, ე.ი. ატმოსფეროს (ან სხვა) წნევის გათვალისწინებით წყლის ზედაპირზე.

ГИДРОСТАТИЧЕСКИЙ/ПЬЕЗОМЕТРИЧЕСКИЙ/ УРОВЕНЬ - Hydrostatic level /piezometric/ - ჰიდროსტატიკური (პიეზომეტრული) დონე - ვრუნტის წყლის აწევის სიმაღლე ჭაში ან ბურღილში. ჰიდროსტატიკური დონე იზომება ასათვლელი სიბრტყიდან, მაკ. ზღვის დონიდან, დედამიწის ზედაპირიდან, წყალგაუმტარი შრიდან და სხვა.

ГИДРОСФЕРА - Hydrosphere - ჰიდროსფერა - დედამიწის წყლის გარსი, რომელიც მოიცავს მსოფლიო ოკეანეებისა და ხმელეთის წყლებს (მდინარეები, ტბები, მყინვარები).

ГИДРОФИЛЫ ИЛИ ГИДРОБИОНТЫ - Hydrophiles or Hydrobiontes - ჰიდროფილიანი ან ჰიდრობიონტები - წყლისადმი დამოკიდებულების მიხედვით, მკენარეთა ანალოგიურად, ცხოველებიც შეიძლება გაიყოს რამდენიმე ეკოლოგიურ ჯგუფად. წყალში მცხოვრებ ცხოველებს უწოდებენ ჰიდროფილებს ან ჰიდრობიონტებს. ჰიდროფილებს მიეკუთ

ენებიან მხოლოდ ძლიერტენიანი ადგილსამყოფელის ბინადარნი.

ГИДРОФИТЫ - Hydrophytes - ქილორ-ფიტანი - წყალხმელეთა მცენარეები, რომლებიც ნაწილობრივ წყალში არიან. იზრდებიან წყალსაცავების ნაპირებზე, ჭაობებში. გავრცელებული არიან სხვადასხვა კლიმატურ პირობებში.

ГИДРОХИМИЯ - Hydrochemistry - ქილორქიმია - მეცნიერება ბუნებრივი წყლების ქიმიის შესახებ. თანამედროვე ჰიდროქიმიის ძირითად ამოცანას წარმოადგენს გენეტიკური კავშირის დადგენა წყლის ქიმიურ შედგენილობასა და იმ მოვლენებს შორის, რომლებიც განსაზღვრავენ ამ შედგენილობას.

ГИПЕРГЕНЕЗ - Hypergenesis - ქიპერგენეზი - გეოქიმიური ცნება, შემოღებული ა. ფერსმანის მიერ. აქვს ორმაგი გაგება: 1. ფართო, რომელიც შეესაბამება „გეოზენურ პროცესებს“ და მოიცავს სტადიებს /ტიპებს/: საკუთრივ ჰიპერგენეზს, პედოგენეზს, სინგენეზს, დიაგენეზს, კატაგენეზს, პიდროგენეზს, ბიოგენეზს, ტექნოგენეზს; 2. ვიწრო - საკუთრივ ჰიპერგენეზი, რომელიც მოიცავს მხოლოდ კრისტალური ქანების ჰიპერგენულ შეცვლას. ამჟამად ავტორთა უმრავლესობას ჰიპერგენეზი ფართო გაგებით ესმით, როგორც გამოფიტვის სინონიმი /არა მარტო ზედაპირული, არამედ სიღრმითი გამოფიტვა/.

ГИПОЦЕНТР - Hypocentre - ქიპცენტრი - ოლქი მიწის სიღრმეში, რომელიც მიწისძვრების დროს წარმოადგენს რხევითი მოძრაობის უშუალო წყაროს; მიწისძვრის კერის ოლქი-ადგილი.

ГИРЛО - Narrow strait delta arm - ბანტო-ტაბა - ტერმინი, რომელიც მიღებულია დიდი მდინარეების დელტებში განტოტების აღსანიშნავად.

ГИПСОМЕТРИЯ - Hypsometry - ქიფსომეტრია - გეოდეზიის დარგი, რომელიც განსაზღვრავს ადგილის აბსოლუტურ და შეფარდებით სიმაღლეებს და

მათ რუკაზე. გეგმაზე ან პროფილზე დატანას.

ГЛАВНЕЙШИЕ ГИДРОЛОГИЧЕСКИЕ И ГИДРОГЕОЛОГИЧЕСКИЕ ПРОЯВЛЕНИЯ КАРСТА - Main hydrological and hydrogeological manifestation of karst - ქარსტის უმთავრესი ქილოლოგიური და ქილოგეოლოგიური გამოვლინებანი - მდინარეებისა და დელტების გაქრობა; უბნები, სადაც ნაწილობრივ იკარგება წყალი მდინარეში; ლოკალური გასწვრივი დეპრესია; დიდი კარსტული წყაროები; კარსტული წყლების განტვირთვის კერები მდინარეების კალაპოტებსა და ტბებში; სუბსარისული წყაროები; კარსტული ტბები: ა) ზედაპირული კვებით, ბ) მიწისქვეშა კვებით, ვ) შერეული კვებით; მიწისქვეშა მდინარეები; მიწისქვეშა ტბები.

ГЛАВНЫЕ ИСТОЧНИКИ ЗАГРЯЗНЕНИЯ АТМОСФЕРЫ - Main sources of atmosphere pollution - ატმოსფეროს ბაზაზაჰიანანანის მთავარი წყაროები - ატმოსფეროს ჰაერის გატუქციანების მთავარ მიზეზად ინდუსტრიულ ქვეყნებში ითვლება აუტომანქანები და ტრანსპორტის სხვა სახეები. საწარმოო ობიექტებიდან ყოველწლიურად ატმოსფეროს ჰაერში ხვდება 200 მლნ. ტონა ნახშირბადის ოქსიდი, 151 მლნ. ტონა გოვირდის ოქსიდი, 50 მლნ. ტონა აზოტის ოქსიდი, 50 მლნ. ტონაზე მეტი სხვადასხვა ნახშირწყლები, 250 მლნ. ტონაზე მეტი წვრილდისპერსული აეროზოლები და სხვა. ყველაზე სუფთა ჰაერი ოკეანის ზედაპირის სივრცეშია. სოფლებსა და სხვა მცირე დასახლებულ პუნქტებში ჰაერი შეიცავს დასაშვებზე 10-ჯერ მეტ მტვრის ნაწილაკებს, ხოლო პატარა ქალაქებში ასეთი გატუქციანება 35-ჯერ მეტა დასაშვებზე. სამრეწველო ცენტრების თავზე მტვრით გაუფენთილი ღრუბლები შეიცავენ 150-ჯერ მეტ მტვრს, ვიდრე ოკეანის თავზე. დიდი სამრეწველო ქალაქების თავზე გატუქციანებული ჰაერი 1.5-2 კმ სიმაღლეზე აღწევს. ეს ქვედი ზოგჯერ

ულობით სხივების 20%-ს შთანთქავს. სოფლებსა და რაიონებში ატმოსფეროს გატუტყიანების მთავარ მიზეზად ითვლება მეცხოველეობისა და მეფურინველეობის ფერმები, ხორცის წარმოების ობიექტები, პესტიციდები და სხვა.

ГЛЯЦИОЭВСТАТИЧЕСКИЕ КОЛЕБАНИЯ УРОВНЯ ОКЕАНА - Glaciovstastic variation of ocean level - ოკეანის დონის ბლაცოიუმსტატიკური რყევა - მსოფლიო ოკეანის დონის რყევა, გამოწვეული კონტინენტალური მყინვარული საფარის გადიდებით ან შემცირებით.

ГЛЕЙ - Gley, gumbo - ბალპაპული ჰორიზონტი - გეოლოგიური ჭრილის ნაწილი, თიხა და თიხნარი ქანები, რომელიც ხასიათდება მოლურჯო-მონაცრისფრო ან არაერთგვაროვანი ნაცრისფერ-უანგიანი შეფერილობით, ესტრუქტურა და მცირეფორიანი, საკმარისად მკერვი და ოდნავ ბლანტი, წარმოიშობა ნიადაგის ჭარბი ტენიანობით, რომელიც ართულებს ჰაერის შეჭრას და განაპირობებს ადღგენითი პროცესების განვითარებას. ჩვეულებრივად, გაღებულ ჰორიზონტს ახასიათებს წვრილდისპერსიული შედგენილობა ვიდრე საგებ ქანს. გაღებულ ჰორიზონტი უარყოფით გავლენას ახდენს ველურ და კულტურულ მცენარეულობაზე.

ГЛЕТЧЕР - Gletcher, glacier - მყინვარი - ყინულის ერთიანი მასა ჩაწოლილი მთის ხეობაში.

ГЛЕТЧЕР КАМЕННЫЙ - Rock gletcher - ძვინანი ბლატჩერი - 1. მორეული მასალისაგან შემდგარი ქვის ნაკადი, რომლის საფარის ქვემოთ არის ყინული; 2. ნამტვრევების ძალიან დიდი გროვა, რომელიც გამოდის ცირკებიდან ან კარებიდან, ნიშისებური ჩაღრმავებიდან, ყინულოვანი ცირკის ზემოდან ენების სახით. მათი წარმოშობა ჯერ მთლიანად დადგენილი არ არის. ერთნი გაღებულ თვლიან ღორღის გრავიტაციულ ნაკადად, მეორენი - ჩამონაკცევის უმოძრაო მასად, ხოლო მესამენი მცირე

ყინულების განსაკუთრებული ტიპის აკუმულაციად მიიხსენიენ, მათი შემცირების პერიოდში.

ГЛИНА - Clay - მიხა - რბილი შეკავშირებული დანალექი ქანი, რომელშიც ჭარბობს თიხური მინერალები, მთლიანობას ინარჩუნებს მოლეკულების ურთიმომიხიდულობით და წვრილი ნაწილაკების შეჭიდულობით (თიხის ნაწილაკების $d < 0.005$ მმ-ზე, სხვა კლასიფიკაციით მათი $d < 0.001$ მმ-ზე). საინჟინრო-გეოლოგიური კლასიფიკაციით თიხებს მიეკუთვნება ქანი, რომელიც შეიცავს 30%-ზე მეტ თიხის ნაწილაკებს, რომელთა $d < 0.005$ მმ-ზე, ხოლო პლასტიკურობის რიცხვი > 17 -ზე. თიხის ფხვნილი შერეული წყალთან იძლევა წებოვან ბლანტ მასას, რომელსაც შეუძლია შეინარჩუნოს მოცემული ფორმა. გენეზისით არჩევენ სხვადასხვა სახის თიხებს: ლაგუნურ, მდინარეულ, ზღვიურ, ტბიურ, დელტურ, ფლუვიოგლაციურ და სხვა.

ГЛИНИСТАЯ СУСПЕНЗИЯ - Argillaceous suspension - მიხოვანი სუსპენზია - დისპერსული სისტემა, რომელშიც დისპერსული ფაზა წარმოდგენილია თიხის ნაწილაკებით, ხოლო დისპერსული გარემო - წყლით.

ГЛУБИНА ВОЛНОВОГО ВОЗДЕЙСТВИЯ - Depth of wave action - ტალღების ზემოქმედების სიღრმე - წყალსატევის სიღრმე, იმ დონემდე სანამ ტალღური მოძრაობის ზემოქმედება ფსკერზე აღინიშნება.

ГЛУБИНА ПРОМЕРЗАНИЯ - Freezing depth - გაყინვის სიღრმე - გრუნტის გაყინვის სიღრმის დონე მოცემული ადგილისათვის.

ГЛУБИННЫЕ ДЕФОРМАЦИИ - Abyssal deformations - სიღრმითი დეფორმაციები - მიწის ქერქში მიმდინარე სიღრმითი დეფორმაციები, გამოწვეული გეოლოგიური და ტექნოგენური ფაქტორების ზემოქმედების შედეგად.

ГЛУБИНЫЙ РИПЕР - Abyssal bench mark - სიღრმითი რიპერი - მოწყობი-

ლობა სიღრმითი დეფორმაციის განსაზღვრისათვის მეწყრის დაცურების ზედაპირზე.

ГЛУБОКОВОДНОЕ МОРЕ - Deep sea - ღრმა ზღვა - ზღვა, რომელშიც ქარის ტალღების გავრცელება არ შეიზღუდება მისი სიღრმით.

ГЛЫБЫ /ОТЛОМЫ/ - Blocks, lumps - ლოდები - დაკუთხული, დაუშუშავებელი ქანის ნამტვრევები. თავისი ზომებით და სხვა მონაცემებით კაქარის შესატყვისია.

ГНАММАСЫ - Gnammas - გნამასი - ჩაღრმავება ძირითად ქანებში, რომელიც განპირობებულია დიფერენცირებული გამოფიტვით.

ГОДОГРАФ - Hodograph - კოდოგრაფი - დინების სისწრაფის განაწილების გრაფიკი ვერტიკალურ პრილში.

ГОЛОВА ОПОЛЗНЯ - Head of landslide - მთის თავი - მეწყრის სხეულის ზედა ნაწილი.

ГОЛОЛЕД - Runc - ლიკინული - მეკრივი ყინულის ფენა, წარმოშობილი დედამიწასა და საგნებზე, მათ ზედაპირზე გადაცივებული წვიმის წვეთებისა და ნისლის დაყინვისას.

ГОЛЬЦОВЫЕ ТЕРРАСЫ - Terrace of bald mountains - ბოლცური ტერასები - მთის ტერასები, სოლიფლუქციური ტერასები, ტყის ზონის ან ალპური მდელოს ზემოთ. ზედაპირი არასწორი ფორმისაა, ოდნავ დახრილია და შემოფარგლულია რამდენიმე ათეული მეტრის სიმაღლის საფეხურებით. ხშირად ქმნიან საფეხურების სერიას, რომლებიც ჩამოდიან მთის ფერდობებზე. მათი წარმოშობა დაკავშირებულია მყინვარულ გამოფიტვასთან და სოლიფლუქციასთან.

ГОМЕОГИДРИЧЕСКАЯ РАСТИТЕЛЬНОСТЬ - Homeohydric vegetation - კომოკიდრიული მცენარეულობა - მცენარეულობა, რომელსაც წყლის შთანთქმა-გაცემის რეგულაციის მექანიზმი კარგად აქვს განვითარებული.

ГОМЕОСТАТИЗМ - Homeostatism - ჰომეოსტატიზმი - ცხოველურ ორგანიზმში მიმდინარე როული რეაქციების ერთობლიობა, რომელთა დანიშნულებაა სხვადასხვა შინაგანი ვარჯის მდგრადი წონასწორობის დაცვა; საინჟინრო გეოლოგიაში გეოლოგიური ვარჯის სისტემაში შემავალი ელემენტების ის ერთობლიობა, რომელიც კანაპირობებს მისი დინამიკური წონასწორობის შენარჩუნებას და ეს სტაბილურობა იქნება მანამდე, ვიდრე დამატებით ფაქტორების შემოქმედებით არ მოხდება მისი რომელიმე კომპონენტის კონვერსია.

ГОМОГЕННЫЙ - Homogeneous - კომოგენური - შედგენლობით, წარმოშობით, თვისებებით ერთგვარი, საპირისპიროპეტროგენური (იხ. უცხო სიტყვათა ლექსიკონი).

ГОРА - Mountain - მთა - განცალკევებული ამაღლება, სიმაღლით 200 მ-ზე მეტი, უფრო ხშირად, სხვადასხვა ფორმის, ციკაბო ფერდობებით და მეკეთრად გამოსახული ძირით. მთებსა და მათ შვერვალებს აქვთ სხვადასხვა ფორმა.

ГОРЛО - Throat - ქაღალა - სრუტე, რომელიც აერთებს უბეს ან შიდა ზღვას ვარე ზღვასთან.

ГОРНАЯ ВЫРАБОТКА - Worked out quarry - სამთო გამონამუშევარი - სივარული მიწის ქერქში, წარმოქმნილი სასარგებლო ნაპარსების და ფუქი ქანების გამოტანით.

ГОРНАЯ ЦЕПЬ - Mountain chain, mountain range - მთაბრძანა - რამდენიმე მაღალი მთის ქედი ერთი მიმართულებით გავრძელებული.

ГОРНОЕ ДАВЛЕНИЕ - Rock pressure - მთის წნევა - მიეკუთვნება გრავიტაციულ პროცესს, წარმოიშობა გამონამუშევრების თავზე მდებარე ქანის წონის შედეგად მიწისქვეშა სამუშაოების შესრულების დროს, ასევე მთის მასივის ტექტონიკური დაქონულობის განტვირთვის შედეგად. მთის წნევის სიდიდე დამოკიდებულია მთის მასივის გეოლო-

გოერ ავტოულებასე, მიწისქვეშა გამოზომუშევაარის სიღრმესე, ჰიდროგეოლოგიურ და სხეა პირობებზე (В. В. Попов, 1979).

ГОРНО-ЛУГОВОЙ ПОЯС - Mountain-meadow belt - მთა-მდელო(ს სარტყელი - მდელო სარტყელი მთაში. ხშირად სუბალპური სარტყლის მახასიათებელი. ზოგჯერ, გარდა სუბალპური სარტყლისა, მთის მდელოს სარტყელში აერთიანებენ ალპურ მდელოსა და ასევე დაბალი განედის მთის ზედა სარტყელს.

ГОРНОПЛАНИРОВОЧНЫЕ РАБОТЫ - Mine planning works - სამთო(ი-მოსწორებითი სამუშაოები - სამუშაოები მოწის უვარების ნაწილის ზედამართის მოსწორებისათვის (ფერდობის, ყრილის, ამონახარის და სხეა).

ГОРНОПРОМЫШЛЕННЫЙ РАЙОН - Mining region - სამთო(ი)მრეწველო(ზონის რაიონი - ინდუსტრიული ოლქი, სადაც მაქსიმალური განვითარება მოვა სამთო მრეწველობის ლანდშაფტზე.

ГОРНЫЕ УТРОГИ - Mountain spurs - მთის ბანშტომბები - მთავარი ქედიდან გამოშავალი მეორე რივის გვერდითი მთის ქედები.

ГОРНЫЕ ЭКОСИСТЕМЫ - Mountain ecosystems - მთის ეკოსისტემები - ტერიტორიის მცირე მონაკვეთზე აღნიშნული ერთმანეთისგან სრულიად განსხვავებული ლანდშაფტური პირობები და სასიცოცხლო გარემო.

ГОРНЫЙ КРЯЖ - Mountain range: ridge - დაბალი მთის ქედი - ქედი, ბრტყელი ან სუსტად გამოხატული მწვერვალით, ხანდახან დანაწევრებული და დენუდირებული ცალკეულ პლატოსებურ სიმაღლებად.

ГОРНЫЙ ЛАНДШАФТ - Mountain landscape - მთის ლანდშაფტი - მთის მდელოზე ლანდშაფტი, რომლისთვისაც დამახასიათებელია იარუსული წყობა, ლანდშაფტის სარტყლისებური განლაგება, კლიმატის კონტრასტულობა. ყველა ეს თვისება დამოკიდებულია კლიმატის ხასიათზე, რელიეფის ექსპოზიციანზე და გეოლოგიურ აგებულებაზე.

ГОРНЫЙ МАССИВ - Mountain mass, massif - მთის მასივი - მთის რელიეფი, რომელსაც სიგრძე და სივანე დაახლოებით თანაბარი ზომისა აქვს.

ГОРНЫЙ НАДЗОР - Mining supervision - სამთო(ი) ზედამხედველო(ზონა) - კონტროლის სისტემა სამთო სამუშაოების წარმოებისას სასარგებლო წიაღისეულის სწორი ექსპლუატაციისათვის.

ГОРНЫЙ ОБВАЛ - Mountain creep: rock fall - კლდეშვამი - მთის ფერდობიდან ქანების მასის მოწყვეტა და მათი სწრაფი გადაადგილება ფერდობის ძირისაკენ.

ГОРНЫЙ ПРОХОД - Mountain pass - კლდეპარი - ღრმად ჩატრილი უნაკირა, მოხერხებული გადასასვლელი მთიან რაიონში დიდი სიმაღლის ქედზე; მტკიცე ქანებში გამოშეშეული ვიწრო, გამკოლი ხეობა. სინონიმი: კლუზი, ვიწრობი, კარი.

ГОРНЫЙ УДАР - Mountain shock - სამთო(ი) ღარტყმა - ქანების სწრაფი, ინტენსიური ადგილობრივი დაშლა სამთო გამოზომუშევის სანვრეში, რომელსაც თანახლავს ძლიერი გუგუნის, რყევა და პაერის ტალღა.

ГОРНЫЙ УЗЕЛ - Mountain plexus - მთის კვანძი - ადგილი, სადაც ერთდება რამდენიმე მთის ქედი ან მთავრებილი.

ГОРНЫЙ ХРЕБЕТ - Mountain range, ridge, crest - ქედი - ხაზობრივად გაჭიმული, სიგრძით მნიშვნელოვანი, სიმაღლით 2(X) მ-ზე მეტი, ციცაბო ურთიერთსაწინააღმდეგო ხშირად კლდოვანი ფერდობებით, ახასიათებთ მეკვთრად გამოსახული წყალგამყოფი ხაზი.

ГОРОДА-СПУТНИКИ - Satellite towns - თანამშზაპრი ქალაქები - ქალაქები, რომლებიც განლაგებულია საწარმოო ცენტრების ახლოს და მისწრაფიან მისკენ როგორც სამეურნეო, ისე საყოფაცხოვრებო კულტურული თვალსაზრისით. თანამშზაყერი ქალაქის თავისებურებას წარმოადგენს მათი მცხოვრებლების ყოველდღიური კავშირი ძირითად ქალაქთან. თანამშზაყერი ქალაქები

შეიძლება იყოს საცხოვრებელი, საკურორტო, სამრეწველო და სხვა.

ГОРОДСКОЙ КЛИМАТ - Urban climate - ქალაქის კლიმატის თავისებურება, რომელიც განასხვავებს მას გაშლილი ადგილის კლიმატიდან. იგი სხვა თანაბარ პირობებთან განისაზღვრება ქალაქის სიდიდით, დავგეზარებით, განაშენიანებით, მრეწველობის განვითარებით, რის გამოც ქალაქის ტერიტორიაზე იზრდება ტემპერატურა, ეკვება ფარდობითი ტენიანობა და ქარის სიჩქარე. ზაფხულობით ხშირია ქალაქის ბრიზი - ქაერის გადატანა დღისით განაპირა ზონიდან უფრო გამობარი ცენტრისაკენ, რასაც თან ახლავს ძლიერი კონვექცია და რუბლებითა და ნაღვეებით; ქალაქში, ზამთარში ხშირია ნისლი, ქალაქის ქაერის გაკეამლიანებით იზრდება გაუმჟირვალობა და მცირდება მზის ნათება.

ГОСУДАРСТВЕННАЯ ГИДРОГЕОЛОГИЧЕСКАЯ КАРТА - State hydrogeological map - სახელმწიფო კიდროგეოლოგიური რუკა - გარკვეული მასშტაბის კიდროგეოლოგიური რუკა, შედგენილი ერთნაირი პრინციპით და მეთოდით მეცნიერებისა და მეურნეობის მოთხოვნილებათა დაკმაყოფილების მიზნით.

ГРАВЕЛИТ - Gritstone - ბრამელიტი - შეცემენტებული სრეში.

ГРАВИЙ - Gravel - ხრშში - ფხვიერი კონტინენტური ან ზღვიური წარმოშობის დამრგვალდებულ-ნამტერევიანი (ფხვიერტური) შედგენილობის ქანი. ცალკეული ნამტერეების სიდიდე იზომება 2-40 მმ-ის ფარგლებში: იყოფა მსხვილ (40-20 მმ), საშუალო (20-10 მმ), წვრილ (10-4 მმ) და ძალიან წვრილ (4-2 მმ) ნამტერეთა ფრაქციებად.

ГРАВИРАЗВЕДКА - Geophysical exploration (prospecting) - ბრამიზაზპრება - დაზვერვის გეოფიზიკური მეთოდი, რომელიც დაკავშირებულია გაზომებთან, კვლევებთან და სიმძიმის ძალის ცვალებადობის გეოლოგიურ ანალიზთან ან მის

გრადიენტებთან, გაზომვები მიწის ზედაპირზე ეი მოკლებული რაიონის გრავიტაციული ველის შესწავლით (В. Д. Ломтара, 1999).

ГРАВИТАЦИОННАЯ ВОДА - Gravity water - ბრამიტაციონალი წყალი - წყალი, რომელიც მოძრაობს სიმძიმის ძალით ნიადაგსა და გრუნტში; მასში მოქმედებს ჰიდროლინამიკური წნევა.

ГРАВИТАЦИОННЫЕ ПРОЦЕССЫ И ЯВЛЕНИЯ - Gravitation processes and phenomena - ბრამიტაციონალი პროცესები და მოვლენები - გრავიტაციული პროცესებს და მოვლენებს მიეკუთვნება: მიწყურები; ჩამოქცევა (ჩამოხვავება, ჩამოსახვავი); ჩამოსაშალი; ოსოვი; ჩამოსაცური; თოვლის ზევი; მთის წნევა; ქანების დაძვრა (В. В. Попов, 1975).

ГРАД - Hail - სმტყვა - წლის თბილი პერიოდის მყარი ნალექი, რომელიც მოდის ყინულის არათანაბარი ფორმის პატარა ნაწილაკებით, ზომით 5-დან 55 მმ-მდე. იშვიათად 15-20 სმ დიამეტრამდე; მსხვილი სეტყვა სტიქიური უბედურებაა.

ГРАДИЕНТ МИНЕРАЛИЗАЦИИ ПОДЗЕМНЫХ ВОД - Underground water mineralization gradient - მიწისქვეშა წყლის მინერალიზაციის გრადიენტი - წყლის მინერალიზაციის სხვაობა ორ პუნქტში (ქაბურღილში) გაყოფილი მათ შორის მანძილზე (კმ) ანდა უფრო ზუსტად ფილტრაციის გზის სიგრძეზე.

ГРАДИЕНТ НАПОРА - Pressure gradient - დაწნევის გრადიენტი - დაწნევის დაწნევა შეფარდებული ფილტრაციის გზის სიგრძის ერთეულთან.

ГРАДИЕНТ ПОТОКА - Gradient of flow - ნაპარის გრადიენტი - დაწნევის დაზრდნის სიდიდე ფილტრაციის გზის სიგრძის ერთეულზე.

ГРАНИЦА ПОДЗЕМНОГО ВОДОСБОРА - Limit of underground drainage system - მიწისქვეშა წყალშეშპრების საზღვარი - იმ ქანების გავრცელების ფართობის საზღვარი, რომელთა ფარგლებშიც ხდება მიწისქვეშა წყალშეკრება.

ГРАНУЛОМЕТРИЧЕСКИЙ/МЕХАНИЧЕСКИЙ/АНАЛИЗ - Granulometric analysis (mechanical analysis) - ბრანშულ-ომეტრიული (მექანიკური) ანალიზი - ფხვიერი ქანების ზომებისა და რაოდენობრივი მახვენებლების შეფარდება მოცემულ წონით ერთეულში და გამოხატული პროცენტებში. გრანულომეტრიული ანალიზის შესრულების ყველაზე მარტივ მეთოდს წარმოადგენს გაცრის მეთოდი.

ГРАНУЛОМЕТРИЧЕСКИЙ СОСТАВ - Granulometric composition - ბრანშულ-ომეტრიული შემადგენლობა - გრანულომეტრიული ანუ მექანიკური შედგენილობა იძლევა ქანის დახასიათებას მისი შემადგენელი მინერალური ნაწილაკების ზომების მიხედვით და არის მისი ერთ-ერთი სტრუქტურული მახვენებელი. გრანულომეტრიულ შედგენილობას გამოხატავენ ქანში სხვადასხვა ზომის ფრაქციების ურთიერთშეფარდებით აბსოლუტურად მშრალი ნიმუშის წონასთან. განსაზღვრული ზომის მარცვლეუბს ჯგუფს უწოდებენ მექანიკური შედგენილობის ფრაქციებს. მარცვალთა ზომებს, ჩვეულებრივად, გამოხატავენ მმ-ში. გრანულომეტრიული შედგენილობა მიუთითებს მინერალურ შედგენილობაზეც და ასევე ქანის გენეზისზე. ამ მეთოდს საინჟინრო გეოლოგიაში ეწოდება გრანულომეტრიული ანუ მექანიკური ანალიზი.

ГРАНУЛОМЕТРИЧЕСКИЙ/ЗЕРНОВОЙ, МЕХАНИЧЕСКИЙ/СОСТАВ ГОРНЫХ ПОРОД - Granulometric (grain, mechanic) composition of rocks - ქანების ბრანშულ-ომეტრიული (მარცვლოვანი, მექანიკური) შემადგენლობა - ქანში სხვადასხვა სიდიდის ფრაქციის პროცენტული შედგენილობა (ერთნაირი მარცვლები-სა და ნაწილაკების ერთიანობა). დანალექი ქანების გრანულომეტრიული შედგენილობის კლასიფიკაცია გამოისახება შემდეგი სახით (ნაძვალეების ზომები მმ-ში): კაჭარი - მსხვილი >500,

საშუალო - 500-250, წერილი - 250-100; კენტი (ღორღი) - მსხვილი - 100-50, საშუალო - 50-25, წერილი - 25-10; ხრეში მსხვილი - 10-5, წერილი - 5-2; ქვიშა ძალიან მსხვილი - 2-1, მსხვილი - 1-0.5, საშუალო - 0.5-0.25, წერილი - 0.25-0.1, წმინდა - 0.1-0.05, მტვრისებური - 0.05-0.005; თიხა <0.005.

ГРАФИК ГЕНЕТИЧЕСКОГО ТИПА ПОДЗЕМНЫХ ВОД - Chart of underground water genetic type - მიწისქვეშა წყლების გენეტიკური ტიპების ბრანშული (გ. სულინის მიხედვით) - მიწისქვეშა წყლები ქიმიური შედგენილობის სისტემატიზაციის გრაფიკული გამოხატვის მეთოდი გულისხმობს კავშირს ქიმიურ შედგენილობასა და მიწისქვეშა წყლების წარმოშობას შორის.

ГРАФИК-КВАДРАТ - Chart-square - ბრანშული-კვადრატის - კორელაციური დიაგრამა, რომელიც საშუალებას იძლევა დაუპირისპიროთ მიწისქვეშა წყლების ანიონური, კათიონური შედგენილობა და მინერალიზაციის სიდიდე, აგრეთვე განესაზღვროთ წყლის ქიმიური შედგენილობის დამოკიდებულება მის სხვადასხვა გენეტიკურ ტიპებთან, რასაც სწორად იყენებენ მიწისქვეშა წყლების ქიმიური ანალიზის შედეგების პირველადი სისტემატიზაციისათვის. გრაფიკ-კვადრატების რიცხვი ყოველწლიურად იზრდება, ჯერჯერობით უნივერსალური მოხერხებული მეთოდი მიღებული არ არის.

ГРЕБЕНЬ ГОРНЫЙ - Ridge, mountain range - მთის მხმეტი - მთის ქედის ან მასივის ყველაზე მაღალი ნაწილი (ვიწრო გაგებით - ყველაზე მაღალი წერტილების შემაერთებული ხაზი); საწინააღმდეგო მიმართულების ფერდობების შეერთების ადგილი, სადაც მორიგეობენ მწვერვალები და თხემის შედარებით დაწვეული ადგილები, ჩვეულებრივ, წარმოადგენს წყალგამყოფს.

ГРЕБЕНЬ МЕЖОПЛУЗНЕВОЙ - Interland-slide crest - მიწაშორშუა მხმეტი - ფერ-

დობის გადაუადგილებელი ნაწილი, რომელიც მდებარეობს მეწყრულ სხეულებს შორის.

ГРИФОН - Gryphon: mud gryphon - ბრიფონი - წყალშემტყვევლი ქანიდან მიწისქვეშა თავმოყრილი წყლის გამოსავალი ნაკადის სახით.

ГРОТ - Grotto. cave - მკვიშვი (მხი) - 1. მკირე სიღრმის გამოქვაბული თაღისებური ჭერით და ფართო გამოსავალით; 2. ვიწრო გასასვლის შემდეგ ვაფართოებული გამოქვაბული; 3. წაღო (ხიში) მყინვარის ბოლოში, სადაც გამოედინება გამდნარი წყლის ნაკადი (ხშირად უწოდებენ მყინვარულ გროტს ან მყინვარის ტიშკარს); 4. პორიზონტალური კარსტული კალდერის გამოსავალი ზედაპირზე, რომლიდანაც გამოედინება მიწისქვეშა მდინარე (ეოკლეზი); 5. გროტი - თითქმის ოზომეტრიული ფორმის მქონე ან ოდნავ წაგრძელებული მომცრო კარსტული სიღრე, რომლის სიგრძესივსავე და სიმაღლე თითქმის თანაბარია.

ГРУНТ ДОННЫЙ - Bottom ground - შსკმარის ბრუნტი - ქანი ან ნაფენები წყალსატევის ფსკერზე. ტერმინი ჰიდროგრაფიულია, მაგრამ ხშირად იყენებენ ზღვისა და წყალსატევის ფსკერის აგეგმვის დროს.

ГРУНТ ОТВАЛЬНЫЙ - Dumped ground - ნაჰარი ბრუნტი - სამთო სამუშაოების შესრულების პროცესში ლითოსფეროდან ამოღებული ქანები. ისინი ხშირად ტოქსიკურია. გამოიყენება უარყოფითი ფორმების ამოსავლებად, საგზაო მშენებლობაში და ზოგჯერ მრეწველობაში ნედლეულად.

ГРУНТОВЕДЕНИЕ - Soil science - ბრუნტმცოდნეობა - საინჟინრო გეოლოგიის დარგი, რომელიც სწავლობს გრუნტების გენეტიკურ ტიპებს, პეტროგრაფიულ შედგენილობას, სტრუქტურას და ფიზიკურ-მექანიკურ თვისებებს, როგორც გეოლოგიური გარემოს შემადგენელ ცვლემენტს, საინჟინრო ნაგებობის ბუნებრივ

საფუძველს, ადამიანის საინჟინრო-სამეურნეო საქმიანობასთან დაკავშირებით.

ГРУНТОВЫЙ БАСЕЙН - Subsoil water - ბრუნტის წყლის აუზი - გრუნტის წყლის ნაკადის აუზი.

ГРУНТОВЫЙ МАССИВ - Ground massif - ბრუნტის მასივი - გრუნტი ბუნებრივ პირობებში.

ГРУНТОВЫЙ ПОТОК - Underground flow - ბრუნტის წყლის ნაკადი - გრუნტის წყლის ნაკადი ანუ მიწისქვეშა ეწნეო წყლის დინება რომელიმე მიმართულებით.

ГРУНТЫ - Ground, soil, earth - ბრუნტები - ყოველგვარი ნიადაგი და ქანი, რომელიც განიხილება როგორც დისპოკურად დროში ცვალებადი მრავალკომპონენტური სისტემა და გამოიყენება ადამიანის საინჟინრო-სამეურნეო საქმიანობისათვის. გრუნტებს ახასიათებს სხვადასხვა გენეზისი, ასაკი, შედგენილობა, თვისებები. ზოგიერთი მათგანი შეიძლება გაერცვლებულ იქნეს დიდ მასივებზე, ზოგიც ლოკალურად. გრუნტებში ფიზიკურ-მექანიკური თვისებების მსხვერვით არჩევენ: 1. კლდოვანს - მაღალმექანიკური სიმტკიცით და პრაქტიკულად წყალგაუმტარს; 2. ნახევრად კლდოვანს - კლდოვანთან შედარებით უფრო დაქვეითებული ფიზიკურ-მექანიკური მაჩვენებლებით; 3. რბილ - შეკავშირებულს (თიხოვანი) მაღალი დეფორმაციული პლასტიკური თვისებებით; 4. ფხვიერ შეუკავშირებელს, ნაძტოვებს; 5. განსაკუთრებული შედგენილობის და თვისებების მქონეს (ლამი, ტორფი, ტექნოგენური, მზრალი და მცურავი).

ГРЯДА - Ridge, range - სმარი - 1. ხშირად ვიწრო, გაჭიმული, ამაღლებული რელიეფი ან ბორცვების ჯაჭვისებური მწკრივი; მათი ფერდობის დაქანება 20°-ია და ზოგჯერ მეტიც, სიმაღლე 200 მ-მდე. აქვთ ბრტყელი და მომრგვალებული მწვერვალები და მკვეთრად გამოსახული ძირის ხაზი. ისინი წარმოადგენენ

რელიეფის მარტივ, ჩაკეტილ ფორმას, ზოგჯერ ძლიერ რთულს. 2. ერთმანეთს მიყოლებული და ერთი მიმართულებით ორიენტირებული ქედების ერთობლიობა, დანაწევრებული განივი და ვრძივი მდინარეთა ხეობებით.

ГРЯЗЕВОЕ МИНЕРАЛЬНОЕ ОЗЕРО - Mineral mud lake - ტალახის მინერალური ტბა - ტბები, რომელთა ფსკერზეც იღუქება წვრილდისპერსული ლამები; გამოიყენება ბალნეოლოგიაში როგორც სამკურნალო, ასევე მინერალური ტალახის სახით.

ГУДЖИР - Gudzhir - ბუჯირი - სოდის ნალექი ტბებში.

ГУМИДНАЯ ОБЛАСТЬ - Humid area - კუმიდური ოლქი - რეგიონი, სადაც ატმოსფერული ნალექები ჭარბობს აორთქლებას.

ГУМУСИРОВАННЫЙ СЛОЙ ПОЧВЫ - Humic soil layer - ნიადაგის კუმუსირებუ-

ლი შენა - სხვადასხვა გენეტიკური ტიპის ნიადაგის ზედა აკუმულაციური ჰორიზონტი (ჰორიზონტი „ა“, ნაწილობრივ ჰორიზონტი „ბ“), რომელიც შეიცავს 1%-ზე მეტ პუმუსს.

ГУСТОТА РЕЧНОЙ СЕТИ - River drainage density - მდინარის ქსელის სიხშირე - აუზის ყველა მდინარის სიგრძეთა ჯამის შეფარდება (მათ შორის მშრალისაც) ვრძივ კმ-ში, აუზის ფართობთან გამოსახული კმ-ში.

ГУСТОТА ТРЕЩИН - Density of fractures - ნაპრალების სიხშირე - ახალიაქებს ქსელების ნაპრალების ინტენსიურობა იმ შემთხვევაში, როცა ნაპრალები ქანებში განაწილებულია სისტემაურად. ნაპრალების სისტემების სიხშირე არის სიდიდე, რომელიც იზომება ნაპრალების რაოდენობით და კვეთენ პერპენდიკულარის სიგრძის ერთეულს აღმართულს მათი სიბრტყეებისადმი (Смехов, 1962).

Д

ДАВЛЕНИЕ ГИДРОДИНАМИЧЕСКОЕ - Hydrodynamic pressure - ჰიდროდინამიკური წნევა - წნევა, რომელსაც მოძრავი წყლის ჰაელი (ნაკადი) ანეითარებს ქანის ნაწილაკებზე.

ДАВЛЕНИЕ ГИДРОСТАТИЧЕСКОЕ - Hydrostatic pressure - ჰიდროსტატიკური წნევა - სითხის სვეტის წნევა პირობით დონეზე, რომელიც შედგება სითხის თავისუფალი ზედაპირის წნევისა და ჭარბი წნევისაგან. იზომება სითხის სვეტის სიმაღლის ერთეულში ან ატმოსფეროებში.

ДАВЛЕНИЕ ГРУНТА - Soil pressure - ბრუნტის წნევა - ქანიტ გამოწვეული წნევა შემოფარგლულ კონსტრუქციებზე ანდა გარემოზე.

ДАВЛЕНИЕ ЗАБОЙНОЕ - Face pressure - საბრძოლის წნევა - წნევა მოქმედ საბ-

რეეში, (ჭაბურღილში), რომელიც სიღრმითი მანომეტრით იზომება უშუალოდ მოქმედ ჭაბურღილში.

ДАВЛЕНИЕ НАБУХАНИЯ - Swelling pressure - ბაჯირჯვების წნევა - წნევა, რომელიც ვითარდება თიხოვანი ქანების გაჯირჯვების შედეგად და იწვევს ქანის მოცულობის ზრდას წყლის შთანთქმის შედეგად (В. Д. Ломтадзе).

ДАВЛЕНИЕ НА УСТЬЕ СКВАЖИНЫ - Well mouth pressure - წნევა ჰაბურღილის პირზე წარმოშობილი წნევა, როცა ის კვეთს შრებრივ წნევიან ჰორიზონტებს და აღებატება სითხის სვეტის წნევას. ჭაბურღილის პირზე წნევა იზომება მანომეტრით; მისი სიდიდე დამოკიდებულია სითხის სვეტის წონაზე და რიცხობრივად ტოლია შრებრივი წნევისა და სითხის სვეტის

წონის წნევის სხვაობისა ჰაბურლილის პირიდან გასხნილ პორიზოზტატდუ. პირი აღნიშნავს ჰაბურლილის მიერ დედამიწის გადაკეთის ადგილს (ბერეღვის დასაწყისს).

ДАВЛЕНИЕ ПОРОВОЙ ВОДЫ - Pore water pressure - წორ(ო)მანი წყლის წნემა - ფხიერი და თიხოვანი ქანების ფორების შემავსებელი წყლის ჰიდროსტატიკური წნევა.

ДАРСИ - Darcy - ღარსი - ქანებში წყალშედწევადობის საზომი ერთეული.

ДВИЖЕНИЕ ВЫВЕТРИВАНИЯ - Weathering movement - ბანოწიშტვიტი მოძრაობა - ნამტერევი მასალის მოძრაობა, რომელიც ხორციელდება გამოფიტვის შედეგად. ნამტერეების შემდგომი დაქუცმაცებისას გამოფიტვის ქერქში ფერდობზე ყოველი ნამტერევი გადაადგილდება მისი დაშლის შედეგად იმ სიდიდევად, რომელიც ახალი ნამარალის სივანის ტოლია. რაც მეტია ნამარალები, მით მეტია ნამტერეების გადაადგილების სიდიდე. ნამტერეების შემდგომი დაქუცმაცებისას გამოფიტვის მოძრაობის სიდიდე იზრდება.

ДВИЖЕНИЯ МАССОВЫЕ СПОНТАННЫЕ - Massive spontaneous movement - მასიური სპონტანური მოძრაობა - გამოფიტვის ქერქის ხელი დაკურება ფერდობზე კომპლექსური ფაქტორების ზემოქმედებით, რომელთა შორის მთავარ მამორავეებელ ძალად ითვლება სიმძიმის ძალა. ეს პროცესი მიმდინარეობს ყველა ზედაპირზე, რომელთა დახარის სიდიდე 3-5-ზე მეტია.

ДВИЖЕНИЯ МАСС СВОБОДНЫЕ - Free movement of masses - მასების თავისუფალი ბადააღბილმა - მასების გადაადგილება ფერდობზე ქანების გამოფიტვის შედეგად გამოწვეული შეკავშირების დაკარგვით და შემდგომ მათი სიმძიმის ძალით ვადანაცვლებით. მათ მიეკუთვნება: ქვათაცევა, ჩამოქცევა/ჩამოხვეება, ქვათა ნაკადი, კურუმები.

ДВИЖЕНИЯ МАСС СВЯЗНЫЕ - Tenacious movement of masses - მასების შმაპშვი-

რმეული ბადააღბილმა - ფერდობზე გამოფიტვის ქერქის კორექქემა დაღმავალი მოძრაობა, ნამტერევი საფეხის მასალის ხელი ჩამოქცეებით.

ДВУХЖИДКОСТНЫЙ ПОТОК - Biliquid stream - (ო)რბიტიბიანი ნაკადი - ორი სხვადასხვა სიბლანჭის სიხის ვაქცეკავებული მოძრაობა ერთ ნაკადში (მაგ., ნავთის შევიწროება წყლით), რომლის დროსაც ქანის ფენაში ვადაადგილდებიან ნავთისა და წყლის ან ნავთისა და გაზის ხარევი და ა.შ.

ДВУХСЛОЙНЫЙ ПЛАСТ - Two (double)-layer bed (stratum) - (ო)რბიანი შმა - ფენა, რომელიც ვერტიკალურ ქრილში შედგება ორი შრისაგან და აქვს განსხვავებული ფილტრაქიული თვისებები. ნეეულებრივ, ბუნებაში ზედა შრე სუსტად წყალშედწევადია, ხოლო ქვედა - კარგი წყალშედწევადობით ხასიათდება.

ДЕБИТОМЕТР - Flowmeter - ღმბიტ(ო)მპური - წყლის ხარევის გაწიში ხელსაწყო.

ДЕБИТ/ПРОИЗВОДИТЕЛЬНОСТЬ/СКВАЖИНЫ/КОЛОДЦА/ - Discharge of well - ზაბურლილის ღმბიტი - წყლის მოცულობა მიღებული ჰაბურლილიდან დროის ერთეულში, ვახისაზღერება ლიტრების რაოდენობით წამში, კუბურ მეტრებში, საათებში, დღეებში. დებიტთან თავის მნიშვნელობით ახლოა ტერმინი „ხარჯი“, რომელიც რეკომენდებულია ვინმართთ მიწისქვეშა წყლების საკადის რაოდენობის ვასაზომად.

ДЕВАСТАЦИЯ - Devastation - ღმბატა(ია) - ბუნებრივი ვარკმოს ისეთი მღვოზარეობა, რომელშიც აღარ მიმდინარეობს თვითრეველირების და თვითაღდგენის პროცესი (ე. წერეთელი).

ДЕГАЗАЦИЯ - Degassing - ღმბაზაცია - ვაზის ბუნებრივი ან ხელოენური გამოყოფა სითხიდან (მაგ., თიხოვანი ხსნარიდან) ან რომელსიმე ბუნებრივ კოლექტორიდან.

ДЕГИДРАТАЦИЯ - Dehydration - ღმბიღრატაცია (ბაშუქლომა) - ქანებიდან და

მინერალებიდან წყლის გამოყოფის პროცესი.

ДЕГРАДАЦИЯ ЗЕМЕЛЬ - Land degradation - მიწის დეგრადაცია - ბიოლოგიური ან ეკონომიკური პროდუქტიულობის მქონე ურწყავი, სარწყავი, სახნავი მიწების, აგრეთვე საძოვრების, ტყეების კომპლექსის შემცირება ან დაკარგვა გამოწვეული პროცესით ან პროცესების ერთობლიობით არიდულ და მშრალ სუბჰუმიდურ რაიონებში, რაც გამოწვეულია ადამიანის საქმიანობით ან ისეთი მოვლენებით, როგორცაა: ა) ქარის ან წყლის მიერ გამოწვეული ნიადაგის ეროზია; ბ) ნიადაგის ფიზიკური, ქიმიური და ბიოლოგიური, ან ეკონომიკური ხარისხის გაუარესება; ვ) ბუნებრივი მცენარეული საფარის ხანგრძლივი დაკარგვა.

ДЕГРАДАЦИЯ ЗОН МЕРЗЛЫХ ПОРОД/ КРИОЛИТОЗОН/ - Degradation of frozen rock zones (cryolithozone) - მზრალი ძანების ზონის დეგრადაცია - ტემპერატურის აწვეა იწვევს სიმძლავრისა და ფართობის შემცირებას, აგრეთვე გაყინული წყლების წყვეტილობის ზრდას (სინონიმი - მზრალიობის დეგრადაცია).

ДЕГРАДАЦИЯ ЛАНДШАФТА - Landscape degradation - ლანდშაფტის დეგრადაცია - შეუქცევადი ცვლილებები, რომელიც მთლიანად არღვევს მის სტრუქტურას, რაც იწვევს ლანდშაფტის მიერ უნარის დაკარგვას შესარულოს რესურსი და გარემო აღდგენილი ფუნქციები.

ეკოლოგიური წონასწორობის დარღვევა შეიძლება გამოწვეული იქნეს როგორც ხელოვნური, ასევე ანთროპოგენული მიზეზებით. დღევანდელ ცხოვრების პირობებში ლანდშაფტის დეგრადაცია ხშირად ხდება ადამიანის უკონტროლო მოქმედებით. ლანდშაფტზე ანთროპოგენულმა ზემოქმედებამ დეგრადაციამდე მიიყვანა სმელეთის მრავალი ეკოსისტემები.

ДЕГРАДАЦИЯ ПОЧВ - Soil degradation - ნიადაგების დეგრადაცია - ნიადაგებ-

ის თვისებების თანდათანობით გაუარესება (გუმისის შემცველობის შემცირება, სტრუქტურის დარღვევა, ნაყოფიერების შემცირება), რაც გამოწვეულია ნიადაგწარმოქმნის თვისებების შეცვლით როგორც ბუნებრივი პირობებით, ასევე ადამიანის სამეურნეო მოქმედებით, კერძოდ: ეროზოზით, პოსტიციდებით გატუქვიანებით, მეორადი დამარილიანებით და არასწორი აგროტექნიკით. ატმოსფეროს გატუქვიანების გადიდების (ოქსიდებით, აზოტით, კოვირდით) შედეგად წამოიჭრა მუდამ წვიმების პრობლემა და მათი მოქმედება ნიადაგების ფუნაზე დამტკიცებულია, რომ დაბალი ტექნოგენური სიმყავის ზემოქმედებით გამოირჩევიან ტუნდრისა და ტაიგის ზონის ნიადაგები, ხოლო დიდი გავლენით - სტეპების (ველის) უდაბნოს რაიონის ნიადაგები. ყოფილ საბჭოთა კავშირში ანთროპოგენული სიმყავის ზემოქმედების პროცესები მოდის დასავლეთ რაიონებზე (სულფატების გამოყოფა I-2 ტ/კმ² - წელიწადში), სადაც ფორმირდება ეწერი და ქვიშიანი ეწერები, რომლებიც ხასიათდებიან დაბალი მდგრადობით, რაც ხელს უწყობს მათ დეგრადაციას.

ДЕЗИНТЕГРАЦИЯ ПОРОД - Desintegration of rocks - ძანების დეინტეგრაცია - ქანის დაშლა სხვადასხვა ზომის ნამტერეებად, მათი შედგენილობის შეცვლის გარეშე. პროცესი მიმდინარეობს ფიზიკური გამოფიტვის გავლენით.

ДЕЙСТВИТЕЛЬНАЯ СКОРОСТЬ ДВИЖЕНИЯ ПОДЗЕМНЫХ ВОД - Virtual speed of underground waters - მიწისძვეშა წყლების მოძრაობის ნამდვილი სიჩქარე - მიწისქვეშა წყლების მოძრაობა ქანების ფორებსა და ნაპრალებში, განისაზღვრება ინდიკატორის საშუალებით, რომელიც შეჰყავთ წყალშემცველ ქანში ან მიწისქვეშა ნაკადის ხარჯის გაყოფით ფართობის ფილტრაციულ კვოზე (ნაპრალებისა და ფორების ფართობი). **ДЕЙСТВУЮЩЕЕ ГИДРОСТАТИЧЕСКОЕ ДАВЛЕНИЕ** - Active hydrostatic pres-

sure - მოქმედი კიდროსტატიკური წნემა - ორ წერტილს შორის მიწისქვეშა ნაკადის წნევის სხვაობა მისი მოძრაობის გზაზე.

ДЕЛЮВИЙ - Talus - დელუვიონი - სხვადასხვა პეტროგრაფიული შედგენილობის წარმოშობის, რომელიც ფარავს მაღლობების ფერდობებს. წარმოადგენს ძირითადი ქანების გამოფიტვის პროდუქტებს, გადაადგილებულს მაღლობების ფერდობებზე წვიმისა და თოვლის წყლის მოქმედებით.

ДЕЛЮВИЙ ИСКОПАЕМЫХ ПОЧВ - Fossil soil talus - ბანანარხმეული ნიადაგბუნია დელუვიონი - დელუვიონი განამარხებული ნიადაგების კირიზონტებით, რომლის ჩამოყალიბება ხდება წყვეტილად, დინამიკურად წყნარი პალეოგეოგრაფიული რეჟიმის პირობებში.

ДЕЛЮВИЙ СЕПАРАЦИОННЫЙ - Separational talus - სეპარაციული დელუვიონი - წარმოიქმნება ნორმალური დელუვიონისაგან თიხიანი და მტერიანი ნაწილაკების გამორეცხვის ხარჯზე.

ДЕЛЯПСИВНЫЕ ПОЛЗНИ (ПО А. П. ПАВЛОВУ) - Delapsing landslide (by A. P. Pavlov) - დელაპსური მოწყობები (ა. პავლოვის მიხედვით) - ჩამომეწყობება, რომელიც წარმოიქმნება ფერდობის ქვედა ნაწილში (მაგ., გამორეცხვის შედეგად) და თანდათან ვითარდება ფერდობზე აღმა ქანების ახალი მასის თანდათანობითი ჩამოცურებით.

ДЕМОГРАФИЯ - Demography - დემოგრაფია - სტატისტიკის დარგი, რომელიც იკვლევს მოსახლეობის სქესობრივ და ასაკობრივ შემადგენლობას და მის დინამიკას (შობადობა-სიკვდილიანობას, მიგრაციას და სხვა); ხალხთაღწერილობა.

ДЕМОГРАФИЧЕСКИЙ ВЗРЫВ - Abrupt growth of population - დემოგრაფიული აფეთქება - მოსახლეობის მკვეთრი პერიოდული ზრდა.

ДЕНУДАЦИЯ - Denudation - დენუდაცია - ტერმინი პირველად გამოყენებულ იქნა

წ. ლაიელის მიერ მცენარეული საფარის განადგურების პროცესის აღსანიშნავად. მოგვიანებით მანვე გამოიყენა ტერმინი დენუდაცია ერთობლივი პროცესი მიწის ზედაპირიდან ნამტერევი მასალის გადაადგილების აღსანიშნავად, რომლის შედეგადაც მიშეღდება მათ ქვეშ ვანლაგებულ ქანები. უფრო მოგვიანებით წ. ლაიელმა ეს ტერმინი გამოიყენა ვიწრო გაგებით, მდინარისა და ზღვის ტალღების ნგრევითი მოქმედების აღსანიშნავად. მას შემდეგ დღემდე ტერმინი დენუდაცია ესმით სხვადასხვაგვარად როგორც ფართო გაგებით, ისე ვიწრო მნიშვნელობით. დენუდაციის მნიშვნელობა სხვადასხვა ავტორების მიხედვით: 1. ევზოგენური პროცესების სინონიმი (Мушкетов, 1926); 2. ქანების ნგრევის ერთობლივი პროცესები, ნამტერევი მასალის ჩამოტანა-გადატანა და დაშლის პროდუქტების შემდგომი დალექვა (Попов, 1966); 3. ქვეყნის რევიონის საერთო დადაბლება ევზოგენური პროცესების ერთობლივი მოქმედების შედეგად. სინონიმი: მოსწორება, პლანაცია (Богданович, 1907); (Потяева, 1971); 4. ქანების ნგრევა, გამოფიტვა, გადატანა, ყოველგვარი ევზოგენური პროცესების ერთობლივი მოქმედების შედეგად (Зупан, 1914); 5. გამოფიტული მასალის მასიური გადაადგილება ფერდობზე - სიბრტყითი გადარეცხვის პროცესი (Плотников, 1948); 6. გამოფიტული პროდუქტების მოცილება, გადაადგილება. დენუდაციის პროცესში მთავარ მაშობრებულ ძალას წარმოადგენს სიმძიმის ძალა, რომელიც გამოვლინდება უშუალოდ ან სხვადასხვა მოძრაი გარემოს მეშვეობით. ვიწრო გაგებით დენუდაცია არის გამოფიტული მასალის გადაადგილება სიბრტყითი წარეცხვისა და გრავიტაციული მოძრაობის შედეგად; ფართო გაგებით, ეს არის გამოფიტული მასალის გადაადგილება პროცესების ერთობლიობით და მათი შემდგომი აკუმულაციით. (ინგლისურ-საქსონურ ლიტერატურაში

ტერმინ „დენუდაციას“ იყენებენ ეროზიის სინონიმად).

ДЕНУДАЦИЯ АНТРОПОГЕННАЯ - Anthropogenic denudation - ანთროპოგენური დენუდაცია - დენუდაცია წარმოქმნილი და გააქლიერებული ადამიანის ზემოქმედების შედეგად.

ДЕНУДАЦИЯ ИЗБИРАТЕЛЬНАЯ - Selective denudation - შერჩევითი დენუდაცია - ქანების დაშლა და გამოფიტვის პროდუქტების გადატანა სხვადასხვა ინტენსიურობით, იმისდა მიხედვით, თუ როგორია ქანების პეტროგრაფიული შედგენილობა და ფიზიკურ-მექანიკური თვისებები. შერჩევითი დენუდაციის შედეგად მდგრადი ქანების ადგილზე წარმოიქმნება დადებითი (გამოფიტვის ნარჩენები, მონადირიკი), ხოლო სუსტი იოლად დასაშლელი ქანების ადგილზე უარყოფითი რელიეფის ფორმები. დენუდაციის პროცესის ინტენსიურობა საგრძობლად იცვლება ქანების მდგრადობისა და სიმტკიცის მიხედვით.

ДЕНУДАЦИЯ ПЛЮВИАЛЬНАЯ - Pluvial denudation - პლუვიალური დენუდაცია - დენუდაცია, რომელიც დაკავშირებულია კლიმატის ინტენსიური დატენიანების ეტაპთან და თან სდევს ატმოსფერული ნალექების მნიშვნელოვანი ზრდა.

ДЕНУДАЦИЯ ТЕХНОГЕННАЯ - Technogenic denudation - ტექნოგენური დენუდაცია - დენუდაცია, გამოწვეული სამთო-გეოლოგიური და საინჟინრო საქმიანობით.

ДЕПРЕССИОННАЯ ВОРОНКА - Conical depression - დეპრესიული ძაბრი - მიწისქვეშა წყლების პიეზომეტრული ზედაპირი, რომელიც ძირს იწევს ამოქანვის შედეგად.

ДЕПРЕССИОННАЯ ВОРОНКА ПЛАСТОВОГО ДАВЛЕНИЯ - Bed pressure conical depression - შპნის წგმვის დეპრესიული ძაბრი - ექსპლუატაციაში მყოფი ბურღილის ირგვლივ წარმოშობილი დაქვეითებული წნევის ზონა, რომელსაც აქვს ძაბრის ფორმა.

ДЕПРЕССИЯ - Depression - დეპრესია - 1. ვრცელი ვაკეები - ყოველნაირი დადაბლება დედაპირის ზედაპირზე; ვიწრო ვაკეებით - ნაღრმავება ან ქვაბული, რომელიც ძვეს ზღვის დონეზე დაბლა (მშრალი დეპრესია - ტურფანის, სარიყამის ნაღრმავება; წყლით ამოვსებული დეპრესიები: კასპის ზღვა, მკედარი ზღვა და სხვა); 2. დეპრესია - მიწის ზედაპირის ტექტონიკური ჩაწევა, მოლოანად ან ნაწილობრივად ამოვსებული ნალექებით.

ДЕПРИВАЦИЯ /ЭКОЛОГИЧЕСКАЯ/ - Ecological deprivation - დეპრივაცია (მკოლოზიზმური) - ეკოლოგიური მდგრადობის დაკარგვა ბიოლოგიური გაერთიანების გამარტივების შედეგად.

ДЕРЕПЦИЯ - Dereption - დერეპცია - წყალქვეშა დენუდაცია, რომელიც წარმოიშობა წყლის ნაკადის მექანიკური ზემოქმედებით.

ДЕСЕРПЦИЯ - Deserption - დესერპცია (ჩამოცოცება, დაწევა) - 1. ფხვიერი წარმონაქმნის ნელი გადაადგილების ან ჩამოცოცების პროცესი ფერდობზე, ვითარდება ნალექების მასის მოცულობის რყევით და განუწყვეტელი სიმძიმის ძალის მოქმედებით; ქანების ფხვიერი მასის შეკავშირებული ან ფარული ნელი გადაადგილება; თვალისათვის შეუმჩნეველი დაცურება მასის მოცულობის შეცვლის შედეგად, გამოწვეული გათბობით ან გაცივებით, გამოშრობით, დასველებით, დნობით და გაყინვით. სინონიმები: კრიპი, ჩამოცოცება, დაწევა. 2. ძირითადად ფხვიერი მშრალი გამოფიტვის პროდუქტების საფარის შემოკობა გამოწვეული ერთობლივი ზემოქმედებით გრავიტაციისა და იმ ძალისა, რომელიც წარმოიქმნება გაფართოებითა და შეკუმშვით ტემპერატურის ცვალებადობის დროს; 3. ფხვიერი ნალექების პლასტიკური დინება /ჩამოცურება/ ფერდობზე მათი კონსისტენციის შეცვლის შედეგად, თიხან ან თიხნარიან ქანებში; 4. ქანების კრიოგენული ჩამოცურება ფერდობზე.

ДЕСЕРПЦИЯ ГИДРОГЕННАЯ - Hydrogenic desorption - ქიმიკონსერვაციული დესორპცია - ფხვიერი მასალის მოძრაობა ფერდობზე მისი მოცულობის შეცვლის შედეგად, რომელიც გამოწვეულია გაჯერებებით ტენიანობისა და შეკლებით გაშრობისას.

ДЕСЕРПЦИЯ КРИОГЕННАЯ - Cryogenic desorption - კრიოგენული დესორპცია - ფხვიერი მასალის მოძრაობა ფერდობზე მისი მოცულობის შეცვლისას, რომელიც გამოწვეულია გაყინვით და გადნობით (Каплина, 1965; Гравие, 1969).

ДЕСКВАМАЦИЯ - Desquamation, peeling, exfoliation - დესკვამაცია - ქანის აქერცვლა, აშრეება ფენებად, გამოწვეული ტემპერატურის მკვეთრი ცვლადობით, ჩვეულებრივად გეხვდება უდაბნოში და მალაქთთან ადგილებში. მექანიკური გამოფიტვის სახესხვაობა, რომლის შედეგად წარმოიქმნება მსხვილკუთხოვანი ნამსხვრევების გროვა. სინონიმები: აქერცვლა, ექფოლიაცია (Обручев, 1931).

ДЕСОРБЦИЯ - Desorption - დესორბცია - ადსორბენტის ზედაპირიდან ადსორბირებული ნივთიერებების მოშორება.

ДЕСТРУКТОРЫ (РЕДУЦЕНТЫ) - Destructors - დესტრუქტორი (რედუცენტი) - ორგანიზმები, რომლებიც ხრწნიან ორგანულ ნარჩენებს (ბაქტერიები, სოკოები, მიკოოროგანიზმები) და წარმოადგენენ ბიოლოგიური მიმოქცევის დამამთავრებელ რეოლს.

ДЕСТРУКЦИЯ - Destruction - დესტრუქცია /დანგრევა, დაშლა/ - 1. სუბაერალური და სუბაკვალური დენუდაციის ერთობლიობა; 2. ქანების სტრუქტურის დაშლისა და გადატანის ყველა პროცესი. შეიცავს დენუდაციისა და დისერპციის პროცესებს.

ДЕТАЛЬНАЯ СХЕМА - Detail scheme - დეტალური სქემა - ტეროტორიის და ობიექტების დაცვის სქემა ქალაქებისა და მსხვილი საწარმოო კვანძების გენერალური გეგმის შედგენის სტადიაზე.

ДЕТЕРАЦИЯ - Deteration - დეტერაცია - გამოფიტვის პროდუქტების მოცილება მათი წარმოშობის ადგილიდან. დენუდაციის ნაწილი.

ДЕТРИТ - Detritus - დეტრიტი - ნივთიერება ან მცენარეულობის ნამტკრვევებისაგან შემდგარი მასალა.

ДЕФИЦИТ ВЛАЖНОСТИ - Humidity deficit - ტენიანობის დეფიციტი - სხაობა გაჯერებისათვის საჭირო ორთქლის დრეკადობასა და ქაერში მყოფი ორთქლის დრეკადობას შორის.

ДЕФИЦИТ НАНОСОВ - Detritus deficit, overburden deficit - ნატანის დეფიციტი - ნატანის უკმარისობა სანაპირო ზოლში, ხშირად წარმოიშობა ტექნოგენური ზემოქმედებით, რასაც თან ახლავს ნაპირების ძლიერი ვარცხნივა. ნაკადის ნატანის დეფიციტი განისაზღვრება მისი არასრული დატვირთვით. აქუმულაციური ნაპირი ამ დროს განიცდის ვარცხნივას.

ДЕФИЦИТ НАСЫЩЕНИЯ /ДЕФИЦИТ УПРУГОСТИ, НЕДОСТАТОК НАСЫЩЕНИЯ/ - Saturation deficit - ბაჯამპის დეფიციტი (დრეკადობის დეფიციტი, ბაჯამპის უკმარისობა) - სხვაობა სრულ ტენტევადობასა და ქანის ბუნებრივ ტენიანობას შორის.

ДЕФЛЯЦИЯ ГОРНЫХ ПОРОД НА ОТВАЛАХ - Rock deflation on piles - ქანების დეფლაცია ნაჭარხამ - ნეორელიეფური ტექნოგენური ფორმების დაშლა ქარის ზეგავლენით, რაც ხდება ფხვიერი ფრაქციის (ქვიშის და ალექურიტული მასალის) გამოცვლის-გამოქარვისა და გაფანტვის შედეგად.

ДЕФЛЮКЦИЯ - Defluction - დეფლუქცია - 1. ძლიერი დატენიანებული გრუნტის ნელი გადაადგილება ფერდობზე ჩამოცურების გზით, რომელიც შეიცავს ნამტკრვევი მასალის სხვადასხვა რაოდენობას, ან მის ვარეშეა. ბლანტი კლასტიკური კონსისტენციის გრუნტის არსებობის პირობებში ნამტკრვევი მასალის საფარის მოძრაობა ფერდობზე. სოლიე-

ლუქციის საპირისპიროდ დეფლოუქცია დამახასიათებელია პუმიდური კლიმატის მხარეებისათვის; 2. გამოფიტვის ქერქის გადაადგილება ფერდობზე; 3. ნამტერევი მასალისგან შემდგარი საფარის დაცურება; 4. ჩამოცურებითი მოძრაობა; ფარული ჩამოცურება.

ДЕФОРМАЦИЯ - Deformation, distortion; alteration - დეფორმაცია - მყარი სხეულის ფორმის ან მოცულობის შეცვლა გარე ან შიგა ძალების მოქმედების შედეგად მასის შეუცვლელად. დეფორმაციის მთავარი სახეებია: გაჭიმვა, კუმშვა, ძვრა, გრეხა, ღუნვა და სხვა. ქანების დეფორმირებადობის თვისებების ძირითად მაჩვენებელს წარმოადგენენ: დრეკადობის მოდული, განივი დეფორმაციის მოდული, გეგრდითი წნევის კოეფიციენტი, კუმშვადობის კოეფიციენტი და ფარდობითი კუმშვადობის კოეფიციენტი.

ДЕФОРМАЦИЯ ГОРНЫХ ПОРОД - Rock deformation - ქანების დეფორმაცია - ქანების ფორმისა და მოცულობის შეცვლა ტექტონიკური ძალების ზეგავლენით. დეფორმაცია შეიძლება მოხდეს ქანების მოცულობის შეცვლასთან დაკავშირებით, როცა მოქმედებს პიდროსტატიკური წნევა ან მოცულობა და სხეულის ფორმები ან მარტო ფორმები, მიმართული ძალების ზეგავლენით. ამ უკანასკნელის მოქმედებისას წარმოიქმნება სამი სახის დეფორმაცია: დრეკადი (ელასტიკური), პლასტიკური და წყვეტილი. 1. დრეკადი დეფორმაციის დროს იცვლება სხეულის ფორმა, მაგრამ როგორც კი მადეფორმირებელი ზემოქმედება შეწყდება, სხეულის წინანდელი ფორმა აღდგება; 2. პლასტიკური დეფორმაციის დროს სხეულის ფორმის შეცვლა ხდება წყვეტის გარეშე, მაგრამ ელასტიკური (დრეკადი) დეფორმაციისგან განსხვავებით, პლასტიკური დეფორმაცია შეუქცევადია. პლასტიკურ დეფორმაციას განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს სიღრმეში, იგი წარმოიქმნება

განასახლერელი მიმართულებების დიფერენციალური მოძრაობის დროს; 3. წყვეტილი დეფორმაციას თან ახლავს მთლიანობის დარღვევა ნაპარალების წარმოქმნით და ხლეჩით. დედაშიწის ქერქის აგებულებაში ადგილი აქვს პლასტიკურსა და წყვეტილი დეფორმაციებს.

ДЕФОРМАЦИЯ ПОРОДЫ ПРИ РАЗРУШЕНИИ - Destructive deformation; collapse strain - ქანების დეფორმაცია დაშლის პროცესში - დეფორმაცია, რომელიც იწვევს სხეულის მთლიანობის შეუქცევად დაშლას.

ДЕФОРМИРУЕМОСТЬ ПОРОД - Rock deformability - ქანების დეფორმირებადობა - ქანის თვისება, განიცადოს დეფორმაცია გარეშე დატვირთვით.

ДЕХЛОРИРОВАНИЕ ВОДЫ - Water dechlorination - წყლიდან ნარჩენი ქლორის მოშორება - წყლის განთავისუფლება ნარჩენი ქლორისგან.

ДЕШИФРОВОЧНЫЕ ПРИЗНАКИ - Deciphering signs - ბაშშიზრამი ნიშნები - ლანდშაფტის კომპონენტების ფოტოგამოსახულების და ინდიკატორების თავისებურება. მათ მიეკუთვნებიან: ფერი, ფორმა, კონტრასტულობა, სურათის ზომები, სურათის გამოსახულება და ტონალობა.

ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ В ОБЛАСТИ ОХРАНЫ ОКРУЖАЮЩЕЙ СРЕДЫ - Activity in the field of environment protection - საქმიანობა ბარამოს ლავის სუპროში - სამეწარმეო, სამეურნეო ან ყველა სხვაგვარი საქმიანობა განასახლებსა და განვიითარების, გეგმებისა და პროექტების განსარჩევლებას, ინფრასტრუქტურული პროექტების განაშენიანებისა და სექტორული განვითარების გეგმების, წყლის, ტბის, მიწის, წიაღისა და სხვა ბუნებრივი რესურსების დაცვის, გამოყენებისა და სარგებლობის პროექტებისა და პროგრამების განსორციელების ჩათვლით, ასევე არსებული საწარმოების მნიშვნელოვანი რეკონსტრუქცია ტექნიკური და ტექნოლოგიური განახ-

ლება, რომლებიც ასდგენენ ან შეუქმლიათ მოახდინონ გაველენა გარემოს მდგომარეობის ხარისხზე.

ДЕЯТЕЛЬНЫЙ СЛОЙ - Active layer - მონქმედი შრე - სეზონურად გაღსობადი შრე.

ДИАГЕНЕЗ ПОРОДЫ - Rock diagenesis. rock lithification - ძანის დიპენენი - პროცესი, რომელიც მიმდინარეობს ძანში მისი წარმოშობიდან დაშლამდე და მასალად გადაქცევაამდე, წარმოადგენს საწყის ნიუთიერებას ახალი ძანების წარმოსაქმნელად მისთვის დამახასიათებელი თვისებებით; ანუა ლითოგენეზის ეტაპი, ნალექის გარდაქმნა დანალექი ძანად (ლითოპიკაციის პირველი სტაია) (В. Д. Ломтадзе).

ДИАГРАММА ГРАНУЛОМЕТРИЧЕСКОГО СОСТАВА - Diagram of granulometric composition - ძანის ბრანულომეტრიული შემადანილოვის დიბრამა - გრუნტის გრანულომეტრიული ანალიზის შედეგნილობის გრაფიკული გამოსახვა.

ДИАГРАММА ФЕРЕ - Diagram of phere - შერის დიბრამა - გრაფიკი, რომელიც გამოხატავს სამკომონენტიანი მინარევის შედეგნილობას.

ДИАКЛАЗЫ - Diaclaste - დიაკლაზი - ტექტონიკური ნაპრალი, რომლის გასწერივ არ მომხდარა ძანების ვადაადგილება.

ДИВЕРГЕНЦИЯ ПОТОКОВ НАНОСОВ - Detritus stream divergence - ნატანის ნაკადის დივერგენცია - სანაპირო ზოლის დივერგენცია - უბნიდან ნაკადის გაყოფა საწინააღმდეგო მიმართულებით. ნაკადის ნატანის დივერგენციული პირობები იქმნება, უმთავრესად ზღვაში შეწეული სანაპირო ხაზის ზონაში, რომლისგანაც იკვებება ნატანის ნაკადი ორივე მიმართულებით. ნატანის შემოტანის შეწყვეტას დივერგენციის უბანზე მიყევართ კონტურის გასწორებამდე და დივერგენციის შეწყვეტამდე.

ДИНАМИКА - Dynamics - დინამიკა - 1. მექანიკის დარგი, რომელიც სწავლობს

სხეულთა მოძრაობის კანონებს მათზე მოქმედ ძალებთან დაკავშირებით; 2. გეოდინამიკა სწავლობს გეოლოგიური პროცესების დინამიკის ცვალებადობის კანონებს, მათ გამოწვევე ფაქტორებთან ურთიერთკავშირში.

ДИНАМИКА ГАЗОВАЯ - Gas dynamics - ბაზური დინამიკა - სწავლება აირების მოძრაობასა და აირგაჯერებულ სითხეებზე.

ДИНАМИКА ПОДЗЕМНЫХ ВОД - Underground water dynamics - მიწისქვეშა წყლების დინამიკა - სწავლება მიწის ქერქში მიწისქვეშა წყლების მოძრაობის შესახებ, რომელიც მიმდინარეობს როგორც ბუნებრივი, ასევე ხელოვნური ფაქტორების გავლენით.

ДИНАМИЧЕСКАЯ ВЯЗКОСТЬ ЖИДКОСТИ - Dynamic viscosity of liquid - სითხის დინამიკური სიზლანტი - ძალა, რომელიც ეწინააღმდეგება 1 სმ ფართობის მქონე სითხის ფენის გადაადგილებას 1 სმ-ზე, 1 სმ/წმ სიჩქარით.

ДИНАМИЧЕСКАЯ ГЕОЛОГИЯ - Dynamic geology - დინამიკური გეოლოგია - მექანიერება იმ პროცესების შესახებ, რომლებიც მიმდინარეობენ ლითოსფეროს და მის ზედაპირზე (Горшков. Якушева. 1979. Общая геология. Москва).

ДИНАМИЧЕСКИЙ УРОВЕНЬ - Dynamic level - დინამიკური დონე - მიწისქვეშა წყლების დონე, რომელიც დაბლა იწვევს წყლის ამოქანვის შედეგად ან მაღლა იწვევს წყალ შემცველ პორიზონტში წყლის ჩაწნეხით.

ДИНАМИЧЕСКОЕ СОПРОТИВЛЕНИЕ - Dynamic resistance - დინამიკური წინააღობა - გრუნტის თვისება გაუწიოს წინააღმდეგობა როგორც უეცარ, ისე პერიოდულად მოქმედ დატვირთვებს დროის მცირე მონაკვეთში.

ДИСЛОКАЦИИ ОПОЛЗНЕВЫЕ - Landslide dislocation - მუხრული დისლოკაციები - ძანების წოლის ფორმების დარღვევა. გეოლოგიული მეწერული მოვლენე

ბით, გამოიხატება წვეტებსა და შრეების აშლილობაში.

ДИСПЕРСНАЯ /ДИСПЕРСИОННАЯ/ СРЕДА - Dispersion medium - დისპერსიული ბარემო - ფაზა, რომელიც უმეტესწილად, დიდი რაოდენობითაა კოლოიდურ ხსნარში გამხსნელი, რომელშიც განაწილებულია (გახსნილია) მეორე (დისპერსიული) ფაზის ნაწილაკები.

ДИСПЕРСНАЯ ФАЗА - Dispersion phase - დისპერსიული ფაზა - ნივთიერება, გაფანტული დამხსნერეულ მდგომარეობაში დისპერსიულ გარემოში, მაგალითად, თხიხანი ნაწილაკები სუსპენზიაში, ნოტიო ან წყალგაჯერებულ ქანში (В. Д. Ломтадзе).

ДИСТАНЦИОННОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ ЭКОСИСТЕМЫ - Remote study of ecosystems - მკონსტანტის დისტანციური კვლევა - ინფორმაციის მიღება ბუნების ეკოსისტემაზე უკონტაქტო (ტელემეტრიული) მეთოდებით.

ДИСТИЛЛЯЦИЯ - Distillation - დისტილაცია - სითხის გამოსხა დაწმენდის და კონცენტრაციის შეცვლის მიზნით.

ДИСТРОФИЧЕСКОЕ ОЗЕРО - Dystrophic lake - დისტროფიული ტბა - ხასიათდება ჰუმინური მჟავების მაღალი შემცველობით, მაღალი მჟავიანობითა და მოყავისფრო ფერით, ჟანგბადის ძალიან დაბალი შემცველობით; მცენარეულობა ღარიბადაა წარმოდგენილი, თევზებიც არ ბინადრობენ.

ДИФРАКЦИЯ ВОЛН - Wave diffraction - ტალღების დიფრაქცია - ტალღის ფრონტის მოხრა წყლის ზედაპირზე წინააღმდეგობის შეხვედრისას (მაგ., მოლის ბოლო), ან ვიწრო ადგილში გასვლის შედეგად. ამ პროცესს თან ახლავს ტალღის ფრონტის გაჭიმვა, რომელსაც სდევს ტალღური სიხეების დიფერენცია და ენერგიის დაცემა ფრონტის ერთეულის სივრცეზე.

ДИФУЗИЯ - Diffusion - დიფუზია - პროცესი, რომელსაც მიჰყავს გახსნილი ნივ-

თიერება ბუნებრივ თანაბარ განაწილებაზე ხსნარის მოელ მოცულობაში.

ДОЖДИ КИСЛОТНЫЕ /КИСЛОТНЫЕ ОСАДКИ/ - Acid rain (acid precipitation) - მჟავა შუბგანილობის წვიმა (მჟავა ნალექები) - წვიმა და თოვლი, რომლებიც ხასიათდებიან მჟავა რეაქციით, წარმოების გამონაბოლქვის ატმოსფეროს ტენში გახსნის გამო. ისინი თავის მხრივ მჟავა რეაქციას გადასცემენ წყალსატევებსა და ნიადაგებს, რასაც თან სდევს წყალში მობინადრე ორგანიზმების განადგურება, ასევე ტყეების ზრდამატების შემცირება.

ДОЛИНА МЕРТВАЯ - Dead valley - მკვდარი ველი - 1. წყლის ნაკადებს მოკლებული კარსტული ველები; 2. მიტაცებული ხეობის უწყლო მონაკვეთი, მიტაცების ადგილის ქვემოთ.

ДОПУСКАЕМАЯ НАГРУЗКА - Permissible load - დასაშვები დატვირთვა - დატვირთვა, რომელიც შეიძლება მიეყენოს ქანს, ნაგებობას ან მის ნაწილს მათი დაზიანების გარეშე.

ДОПУЩАЕМОЕ /ПРЕДЕЛЬНОЕ/ НАПРЯЖЕНИЕ - Permissible stress, /ultimate strain, strenght/ - დასაშვები (ზღვრული) დაძაბულობა - ცდის მიხედვით დადგენილი ნორმატიული სიდიდე, რომელიც ტოლია ზღვრული დაძაბულობის შეფარდებისა მოცემული მასალისათვის დასაშვები სიმტკიცის მარათან. უკანასკნელი ინიშნება საინჟინრო ნაგებობის კონსტრუქციის თავისებურებით, მისი ხანგრძლივობის, გამძლეობისა და დატვირთვის საიმედოების გათვალისწინებით და ასევე გათვლის მეთოდის სიზუსტით და სხვა. არჩევენ დასაშვებ დაძაბულობას გაჭიმვაზე, კუმშვაზე და სხვა.

ДРЕВНИЕ БЕРЕГОВЫЕ ЛИНИИ - Ancient shore line - ძველი სანაპირო ხაზები - იხმარება ძველი სანაპირო რელიეფის ფორმების და ნალექების კომპლექსების აღსანიშნავად, რომლებიც აფიქსირებენ ზღვის სანაპიროს წარსულში. ძველი სანაპიროს ხაზის ერთ-ერთ ელ-

მენტს წარმოადგენს სანაპირო ტერასე-ბი. აგრეთვე ტალღათაცემის ნიშნების არსებობა, აბრაზიული საფეხურები, მსხვილმარცვლოვანი მასალების და-გროვების ადგილები, გარეცხვის ნიშ-ნები და სხვა.

ДРЕВНИЕ ОПОЛЗНИ - Palcolandslide, an-
cient rock-slide - ძველი მიწძრახვა - მეწ-
ყრები, რომლებმაც განიცადეს ძვრები
გეოლოგიურ წარსულში სხვა გეოლო-
გიურ პირობებში და წარმოქმნილი არი-
ან ეროზიის ბაზისა და ზღვის დონის
ცვალებადობის შედეგად.

ДРЕНАЖ - Drainage - დრენაჟი - დაშრო-
ბის მეთოდი, რომელიც უზრუნველყ-
ოფს გრუნტის წყლების დონის დაწე-
ვას სხვადასხვა დრენებით (პორიზონ-
ტალური ან ვერტიკალური).

ДРЕНАЖНЫЕ ВОДЫ - Drainage water -
დრენაჟული წყლები - წყლები, რომლე-
ბიც იკრიბებიან სადრენაჟო ნაგებობით.

ДРЕНАЖНЫЕ СИСТЕМЫ - Drainage sys-
tem - სადრენაჟო სისტემები - სხვადასხვა
ტიპის მიწისზედა ან მიწისქვეშა ნაგე-
ბობები ზედაპირული და მიწისქვეშა
წყლების შეკრებისა და გადაგდებისა-
თვის დაშრობის მიზნით.

ДРЕНАЖНЫЙ КОЛОДЕЦ - Drainage well -
სადრენაჟო ჭა - გრუნტის წყლის დო-
ნის დასაწევი ნაგებობა.

ДРЕНИРОВАННАЯ ПЛОЩАДЬ - Drained
area - დრენირებული ფართობი - ფარ-
თობი, სადაც ბუნებრივად ხდება გრუნ-
ტის და ზედაპირული წყლების განტვირ-
თვა (დრენირება), ან თუ ბუნებრივი პი-
რობები ხელს არ უწყობს მასინ დრენი-

რება ხდება ხელოვნური საშუალებე-
ბით (მაგ., ღია არხებით ან მიწისქვეშა
გამონამუშევრებით).

ДРЕН - Drain - დრენი (სადინარი) - მიწის-
ქვეშა წყალსადენი (უფრო ხშირად მი-
ლები) გამოიყენება ნიადაგების დაშრო-
ბისა და აერაციისათვის, სოლო ზედმე-
ტად ტენიან ნიადაგებში მიწისქვეშა
წყლების დონის დასაწევად.

ДРЕСВА - Gruss; landwaste - ხშირბა - სხ-
ვადასხვა ქანის ფიზიკური გამოფიტვის
შედეგად მიღებული ფხვიერი მასალა,
რომელიც შედგება დაუშუშავებელი ქა-
ნიების ნამტვრევებისაგან; მათი ზომები
იცვლება 2-20 მმ-ის ფარგლებში.

ДЮН - Dune, sand drift - დუნა - ქვიში-
ანი ბორცვი ან ბორცვები, წარმოშობილი
ქარის მოქმედებით ზღვის, ტბისა და
მდინარის ქვიშიან სანაპიროზე. ქარს
გადააქვს და მოძრაობაში მოაყვას ქვი-
შის მარცვლები. დიუნის გასწვრივი
პროფილი ასიმეტრიულია, მისი ქარ-
ზურგის მხარის ფერდობის დაქანება 35°-
ს აღწევს, ხოლო ქარპირის - 15°-მდე.
დიუნი მოძრაობს ქარის გაბატონებუ-
ლი მიმართულებით და ფორმირდება
იმ ქვიშის მასალისგან, რომელიც მოაქვს
წყალს ზღვის, ტბისა და მდინარის სან-
აპიროზე. დიუნები წარმოიქმნება (სხვა-
დასხვა განედზე კლიმატური პირობებ-
ის დამოუკიდებლად, რითაც განსხვავდე-
ბიან არიდული პირობებისათვის დამახა-
სიათებელი ბარხანებისგან. დიუნებსა
და ბარხანებს შორის მორფოლოგიური
განსხვავება განისაზღვრება ბუნებრივი
პირობებით.

Е

ЕВРИТЕРМИЧЕСКИЕ ВИДЫ - Euryther-
mic species - მკრთომრებული სახეობები
- ცხოველთა სახეობები, რომლებიც წყ-
ლის ტემპერატურის დიდ დიაპაზონში

ცხოვრობენ. მაგ., მუცელფეხიანი მო-
ლუსკები, რომლებიც უძლებენ ტემპერ-
ატურას (-1)°C-დან (+10)°C-ს და ეკუთვნიან
პოიკილოთერმულ ჯგუფს.

ЕДИНИЦА ДАРСИ - Darcy unit - ღარსის ერთეული - ქანებში წყალშედწვეადობის საზომი ერთეული. ღარსის ერთეულად მიღებულია ქანის ისეთი წყალშედწვეადობა, რომლის დროსაც 1 სმ განივეკეთში, 1 სმ სიგრძის და 1 ატმ. წნევისას 1 წამის განმავლობაში, ერთი სანტაუზის სობლანტის სითხის ხარჯი შეადგენს 1 სმ³-ს.

ЕДИНИЧНЫЙ /УДЕЛЬНЫЙ/ РАСХОД ПОТОКА - Specific stream flow - ნაკადის ერთეული (ხმდარიტი) ხარჯი - ნაკადის ხარჯის სიდიდე, მისი სივანის ერთეულზე.

ЕМКОСТЬ ПОТОКА НАНОСОВ - Denitus stream capacity - ნატანის ტმვალობა ნაკადში - ნატანის მასალის მაქსიმალური რაოდენობა, რომელსაც შესწევს უნარი დროის ერთეულში არსებული ჰიდრომეტეოროლოგიურ პირობებში გადაინაცულოს ნაპირის გასწვრივ ნაკადში. ნატანის ტევადობა ნაკადში დამოკიდებულია ფსკერის და პლაჟის დაქანებაზე, ტალღების პარამეტრებსა და კუთხეზე, რომლითაც ისინი ეკვირან ღია ზღვას, სისწრაფესა და დინების მიმართულებაზე, ასევე ზღვის სანაპირო ნატანის თვისებებზე.

ЕКМОСТЬ РЕКРЕАЦИОННАЯ - Recreational capacity - რეკრეაციული ტმვალობა - ტერიტორიის ან ზღვის აკვატორიის შესაძლებლობის უნარი მიიზიდოს დამსვენებლები, დააკმაყოფილოს მათი განსაზღვრული რაოდენობა ფსიქოფიზიოლოგიური კომფორტით და სპორტულ-გამაჯანსაღებელი ღონისძიებების ჩატარებით, ბუნებრივი გარემოს ან ანთროპოკულტურის კომპლექსის დეგრადაციის და სპეციალური მოწყობილობის სწრაფი ცვეთის გარეშე. რეკრეაციული ტევადობა ისე, როგორც რეკრეაციული დასაშვები დატვირთვა, გამოიხატება ადამიანების რაოდენობაში ფართობის ერთეულზე.

ЕМКОСТЬ СРЕДЫ - Medium capacity - ბარემოს ტმვალობა - სახეობის და

გაერთიანების რაოდენობა, რომელთა მოთხოვნილობა შეიძლება დაკმაყოფილდეს მოცემული ადგილსამყოფელის რესურსებით ან უმნიშვნელო ზიანით შემდგომი კეთილდღეობისათვის. როცა პოპულაციის რიცხოზობივობა აღემატება გარემოს ტევადობას, ანდა ექსპლუატაცია აღემატება პროდუქციას, მაშინ რესურსები იღვევა და პოპულაცია იწყებს შემცირებას, ხოლო, როცა პროდუქციის სისწრაფე მატულობს, მაშინ გარემოს შეუქალა დააკმაყოფილოს მეტი მრავალრიცხოვანი პოპულაცია.

ЕМКОСТЬ СРЕДЫ ХОЗЯЙСТВЕННАЯ - Economic capacity of environment - ბარემოს სამეშურნო ტმვალობა - გარემოს ფიზიკურ-ქიმიური ტევადობის ზღვარი, რომლის გამოღვევას სამეურნო მოღვაწეობის შედეგად მიეყავართ არასასურველ ცვლილებებამდე (ეკოლოგიური წონასწორობის გადაადგილებამდე და სხე).

ЕСТЕСТВЕННАЯ ВЛАЖНОСТЬ ПОРОДЫ - Natural humidity of rock - ძანის ბუნებრივი ტენიანობა - წყლის რაოდენობა ქანის ბუნებრივი წოლის პირობებში. წყლის რაოდენობრივი შემცველობა ქანში გამოიხატება: 1. წონითი ტენიანობით - წყლის წონის შეფარდება ქანის ჩონჩხის წონასთან; 2. მოცულობითი ტენიანობით - წყლის მოცულობის შეფარდება ქანის მოცულობასთან; 3. დაყვანილი ტენიანობით - წყლის მოცულობის შეფარდება ჩონჩხის მოცულობასთან; 4. შეფარდებითი ტენიანობით - წყლის მოცულობის შეფარდება ქანში ფორების მოცულობასთან. ძანის ბუნებრივი ტენიანობა გრუნტის წყლების დონის ზემოთ იცვლება დროში. ამ დონის ქვემოთ ტენიანობა მაქსიმალურია ქანების ამ ფორიანობისათვის ან ახლოა მაქსიმალურ სიდიდესთან, ხოლო შეფარდებითი ტენიანობა ერთის ტოლია ან ახლოა მასთან.

ЕСТЕСТВЕННАЯ ФИЛЬТРАЦИЯ - Natural filtration - ბუნებრივი ფილტრაცია -

წყლის გაწმენდა გამაჭვავიანებელი ატიენარებული ნაწილაკებისაგან, ქანის მცირე სომის ფორებსა და სიცარიელეებში წყლის გადაადგილების შედეგად. **ЕСТЕСТВЕННОЕ ГИДРОХИМИЧЕСКОЕ ПОЛЕ** - Natural hydrochemical field - ბუნებრივი ჰიდროქიმიური ველი - ფაქტიური დაკვირვების შედეგად შემსწავლელი ნივთიერებათა განაწილება მიწისქვეშა წყლებში.

ЕСТЕСТВЕННЫЕ ШАХТЫ - Natural mine, natural pit - ბუნებრივი შახტები - კარსტული შახტები მნიშვნელოვანი სიღრმის ევრტიკალური კედლებით.

ЕСТЕСТВЕННЫЙ КОЛОДЕЦ - Natural well - ბუნებრივი ჰა - კარსტული არხი

ევრტიკალური კედლებით, რომლის სიღრმე მეტია მის განივკვეთზე.

ЕСТЕСТВЕННЫЙ ОБЪЕМНЫЙ ВЕС - Natural volume weight - ბუნებრივი მოცულობით წონად ან უბრალოდ მოცულობით წონად მიღებული ნაითვალის ქანის მოცულობითი ერთეულის წონა, ბუნებრივი ტენიანობით და წყობით, გამოიხატება გრ/სმ³-ში ან ტ/მ³-ში. რიცხობრივად ქანის ბუნებრივი მოცულობითი წონა ახასიათებს მის შედარებით სიმკვრივეს ბუნებრივი წონის პირობებში. რაც უფრო მეტია ქანის მოცულობითი წონა, მით უფრო მეორევი აგებულებისაა იგი.

Ж

ЖЕЛЕЗОБАКТЕРИЯ - Iron bacteria - რკინის ბაქტერიები - ბაქტერიები, რომლებიც ჟანგავენ რკინის ქვეყანის მარილებს და წარმოქმნიან გაუხსნელი რკინის ჰიდრატების ჟანგს. რკინის ბაქტერიების მონაწილეობის შედეგად წარმოიშობა ჭაობების რკინის მადანი. ხშირად ამ ბაქტერიების მოქმედების შედეგად ადგილი აქვს გრუნტების ქიმიურ-მექანიკური თვისებების ცვლილებებს.

ЖЕОД - Geode, voog, vug - ჭიშკრი - სიცარიელე მაგმურ ქანებში (განსაკუთრებით ბაზალტებში), შეყვებული რომელიმე მინერალით (კვარციით, კალციტით, და სხვ.).

ЖЕСТКИЕ СВЯЗИ В ПОРОДАХ - Rigid bonding in rocks - ხისტი კავშირი ქანებში (მჭიდროდ შემავსირებული ქანები) - ქანების ისეთი შინაგანი კავშირი, რომელიც ექვემდებარება დეფორმაციას, მაგრამ არ უბრუნდება თავის პირვანდელ ფორმას მასზე მექანიკური ზეგავლენის შეწყვეტის შედეგად.

ЖЕСТКОЕ ОСНОВАНИЕ - Rigid base - ხისტი საფუძველი - საფუძველი, რომე-

ლიც დატვირთვის შედეგად დეფორმაციას არ ექვემდებარება.

ЖЕСТКОСТЬ НЕКАРБОНАТНАЯ - Non-carbonated hardness - არაკარბონატული სიხისტე - სხვაობა საერთო სიხისტესა და კარბონატულ სიხისტეს შორის.

ЖИВОПИСНОСТЬ ЛАНДШАФТА - Landscape picturesqueness - ლანდშაფტის სიმშვენიერე - ლანდშაფტის სუბიექტური, ესთეტიკური თვისებების შეფასება (კომფორტულობა და ინფორმირებულობა) ჩვეულებრივ გამოიხატება ბალებში.

ЖИДКАЯ СОСТАВЛЯЮЩАЯ СЕЛЕЙ - Mudflow liquid component - ლპარტოვის თხევადი შემადგენელი - წყალი, რომელიც იმყოფება ლვარცოვის ნაკადის შემადგენლობაში.

ЖИЛЯЯ ЗОНА - Residential zone - საცხოვრებელი ზონა - საცხოვრებელი რაიონების, სასოგადოებრივი ცენტრების (ადმინისტრაციული, მეცნიერული, სასწავლო, სამედიცინო, სპორტული და სხვ.) და ასევე საერთო დანიშნულების მწვანე ნარგავების (ბაღების, პარკების) განლაგების ზონა.

ЖИЛЬНЫЕ ИСТОЧНИКИ - Lode spring - ძარღვის წყაროები - წყარო, რომელიც გამოედინება ცალკეული ღია ნაპრალიდან.

ЖИЗНЕПОДДЕРЖИВАЮЩИЕ ФУНКЦИИ ЭКОСИСТЕМ - Life-support func-

tions of ecosystems - ეკოსისტემის ცხოვრების უზრუნველყოფის ფუნქცია - ცოცხალი ორგანიზმების ერთიერთდამოკიდებულება, მათ პოპულიაციაზე, გაერთიანებაზე და ფიზიკო-ქიმიურ პროცესებზე გარემო პირობებში.

3

ЗАБОЙ - Face, stop - სანბრძენი - სამთო გამონამუშევარის (შტოლნა, შურფი და სხვა) ან საბურღი ჭის ბოლო. სამთო სამუშაოების ან ბურღვის პროცესში სანგრევი გადაადგილება დანიშნული გამონამუშევრის მიმართულებით.

ЗАБОЛАЧИВАНИЕ - Bogging, swamping - დაბარბაზა - 1. ჭაობის წარმოშობის პროცესი მიწის ზედაპირის ძლიერ ტენიან ადგილებზე, რაც გამოწვეულია წყლის გაძნელებული მოძრაობით წყალგაუმტარი შრის მიწის ზედაპირთან ახლო განლაგებით ან აორთქლების რეჟიმის შეცვლით; 2. წყალსატევების დაფარვა ჭაობის მცენარეულობით, რომელიც განსაკუთრებულ ძალეოგეოგრაფიულ პირობებში წარმოშობენ ტორფს.

ЗАБОЛОЧЕННОСТЬ /ТЕРРИТОРИИ/ - Swamping - ჭაობიანობა (ტერიტორიის) - მიწების დატენიანებული (ზოგჯერ დაჭაობებული ტბების გათვალისწინებით) ტერიტორიის საერთო ფართობის ნაწილი (ჩვეულებრივ გამოიხატება პროცენტებში).

ЗАВАЛ - Goaf - ჩამონადგმენი - ქანების ჩამოქცევა სამთო გამონამუშევრებში, რომელიც არღვევს კავშირს მათ ცალკეულ უბნებს შორის.

ЗАГРЯЗНЕНИЕ - Pollution, contamination - ბაზაზჰიანება - 1. გარემოში შემოტანილი ან ადგილზე შექმნილი ახალი, ამ გარემოსთვის არადაზიანებასთანმიმკვეთი ფიზიკური, ქიმიური ან ბიოლოგიური აგენტები, ანდა ამ დროისთვის ჩვეულებ-

რიეზე უფრო ჭარბი საშუალო ბუნებრივ მრავალწლიურზე მეტი დონის აგენტების კონცენტრაცია გარემოში; 2. ფიზიკური, ქიმიური ან ბიოლოგიური აგენტების როდენობის მომატება წინა პერიოდის ნორმასთან შედარებით (მაგ., მდინარის წყლის ამღვრევა წვიმის შემდეგ). გატუქყიანება შეიძლება მოხდეს ბუნებრივი მიზეზით (ბუნებრივი გატუქყიანება), ადამიანის ზემოქმედებით - ანთროპოგენური გატუქყიანება ან მრეწველობის ნარჩენების ნიადაგში მოხვედრის შედეგად - სამრეწველო გატუქყიანება.

ЗАГРЯЗНЕНИЕ АТМОСФЕРНОГО ВОЗДУХА - Air pollution - ატმოსფერული ჰაერის დაბინძურება - ატმოსფერული ჰაერის შედგენილობის ცვლილება მასში დაბინძურებულ ნივთიერებათა არსებობის გამო.

ЗАГРЯЗНЕНИЕ ПОДПОЧВЫ /ЛИТОСФЕРЫ/ - Lithosphere pollution, sybsoil contamination - ნიადაბქვეშა ბაზაზჰიანება (ლიტოსფეროსი) - ქანების წყებაში ანთროპოგენური გატუქყიანების შეჭრა. განსაკუთრებით საშიშია, როცა ქანებში მარხავენ ან ჩაქაჩავენ საწარმოო ნარჩენებს. ხშირად გატუქყიანებას იწვევს პესტიციდებისა და მინერალური სასუქების გამოყენება სეარგულებზე.

ЗАГРЯЗНЕНИЕ ПРИРОДНЫХ ВОД - Natural water pollution - ბუნებრივი წყლების ბაზაზჰიანება - ტოქსიკური და სხვა ნივთიერების აკუმულაციის პროცესი წყლებში, აგრეთვე მიკროორგანიზმებ-

ის გამრავლება ბუნებრივი და ტექნოგენური ფაქტორების ხარჯზე, რომელსაც საბოლოოდ მიუყვართ ზღვრულად დასაშვები კონცენტრაციისა და სახელმწიფო სტანდარტის ნორმატივების მომატებამდე, რაც წყალს ხდის უფარვის სასმელად და სხვა მიზნებისათვის.

ЗАГРЯЗНЯЮЩЕЕ ВЕЩЕСТВО - Soililng matter, polluting substance - ღამაზინძუმრეპალი ნივთიერება - ატმოსფეროს პაერში გაბნეული ნივთიერება, რომელიც არ შედის მის მუღმიე (ბუნებრიე) შემადვენლობაში.

ЗАДЕРЖЕНИЕ ОТВАЛОВ - Pile sodding - მიწაჭრილის ღაკორღინება - ნიადაგდამცეული ბალახეული ცენოზების შექმნა მოსწორებულ ნაყარის ზედაპირზე ან მის ფერდობზე.

ЗАЖОР - Ice-dam - შინულხპარბილი - ყინულის წერილი ფრაქციის და მცირე ზომის ნატეხების შეგროვება - თავმოყრა მდინარის კალაპოტში, რაც იწვევს წყლის დინების კვეთის შევიწროებას და მასთან დაკავშირებული წყლის დონის აწევას.

ЗАКАЗНИК - Reservation - აღკვეთილი (ნაქრძალი) - ბუნებრივი ტერიტორიის უბანი, რომელშიც ადამიანისათვის დროებით ან მუღმიეად აქრძალულია სამუერნეო მოქმედება, რათა დაცული იქნეს ერთი ან რამდენიმე იშეიათი ჯინის მნიშვნელოვანი ცოცხალი ბუნება, ან ლანდშაფტის სიმშენიერე. ამჟამად 3000-მდე ნაქრძალია ფართობით 40 მიღკა. ისინი სხედასხეა დანიშნულებიასა: კომპლექსური, ბოტანიკური, გეოლოგიური, პიდროგეოლოგიური, ზოოლოგიური და სხეა.

ЗАКАРСТОВАННЫЕ ПОРОДЫ - Karsted rock - ღაკარსტული ქანები - ქანები, რომლებშიც განეითარებულია კარსტული სიცარიელები.

ЗАКОЛ - Deep fracture in rocks - კიღული (ჩანატქაქი) - ღრმა ნაქრალი ქანებში, რომელიც წარმოიშობა მათი დაქერით.

ЗАКОН ГУКА - Hooke's law - გუკის კანონი - შედარებით დეფორმაცია - ჯ. პირდაპირი პროპორციულია ძაბვის: $a = \lambda \cdot E$. სადაც E დრეკადობის მოდულია. ეს არის დრეკადი სხეულის კანონი, როგორცაა მაგარი კლდეანი და ნაწილობრიე შედარებით მაგარი ნახეურად კლდეანი ქანები (B. Д. Ломтадзе. 1999).

ЗАКОН ДАРСИ - Darcy's law - ღარსის კანონი - სითხის ფილტრაციის კანონი ფორიან გარემოში; გამოხატავს ფილტრაციის სიქარის ხაზოვან დამოკიდებულებას გიდრაველიკური გრადიენტიდან (B. Д. Ломтадзе).

ЗАКОН НЕРАВНЫХ СКЛОНОВ - Law of unequal slopes - არათანაბარი შპრღობის კანონი - პრინციპი, რომლის თანახმადაც, თუ ქედის მოპირდაპირე ფერდობებს აქვთ სხედასხეა დაქანება, მაშინ ციცაბო ფერდობი ირეცხება უფრო იქარა, ვიდრე დამრეცი და წყალგამყოფი ხაზი ვადანიაცელებს დამრეცი ფერდობისაკენ. ამ კანონს ექვემდებარება საფეხებების უყუსელა და მადლობების ფერდობების განეითარება.

ЗАКОН РАВНЫХ СКЛОНОВ - Law of equal slopes - თანაბარი შპრღობის კანონი - პრინციპი, რომლის თანახმად, თუ ორი მეზობელი მდინარე ჩაჭრილია თანაბარ სიდრმეზე, აქვთ ერთნაირი დაქანება და წყლიანობა, მაშინ მათ ემყოფე შუამდინარეთის ფერდობებს განეითარე ერთნაირი დახრილობა და სიგრძე.

ЗАКОН ТОЛЕРАНТНОСТИ - Law of tolerance - ტოლერანტობის კანონი - ორგანიზმის (სახის) აყეაების მალიმიტირებელ ფაქტორად შეიძლება იყოს ეკოლოგიური ზემოქმედების როგორც მინიმუმი, ისე მაქსიმუმი. ამ უკანასკნელთა შორის დიაპაზონს განსაზღვრავს ორგანიზმის ატანობის სიდიდე (ტოლერანტობა).

ЗАКОН ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ КОРРЕЛЯЦИИ - Law of ecological correlation - ეკოლოგიური კორელაციის კანონი - ეკო

სისტემაში, ისე როგორც სხვა რომელიმე მთლიან ბუნებრივ-სისტემურ წარმონაქმნებში (განსაკუთრებით ბიოტიკურ გაერთიანებაში) ყველა მასში შემავალი ცოცხალი სახე და აბიოტიკური ეკოლოგიური კომპონენტები ფუნქციონალურად შეესაბამებიან ერთმანეთს. სისტემის რომელიმე ნაწილის გამოვარდნას (მაგ., სახის განადგურებას) თან მოჰყვება ყველა ამ სისტემის ნაწილთან მჭიდროდ დაკავშირებული სხვა მისი ნაწილების გამოვარდნა და ფუნქციონალური შინაგანი დინამიკური წონასწორობის შეცვლა.

ЗАКРЕПЛЕНИЕ ГРУНТОВ - Soil fastening - ბრუნტის ბამბარმბა - გრუნტის თვისებების ხელოვნური შეცვლა მშენებლობის ჩასატარებლად მათი წოლის ბუნებრივ პირობებში სპეციალური ფიზიკურ-ქიმიური დამუშავებით.

ЗАКРЫТАЯ ПОРИСТОСТЬ (ТРЕЩИНОВАТОСТЬ) - Closed porosity (jointing) - დახშული ფორიანობა (ნაპარალიანობა) - კლდოვან და ნახევრადკლდოვან ქანებში დახშული ფორების ან ნაპარალების არსებობა.

ЗАКРЫТОСТЬ СИСТЕМЫ - Closing of system - სისტემის ჩაკმტილობა - სისტემის გარემოსგან მთლიანად იზოლირება.

ЗАЛЕЧИВАНИЕ ТРЕЩИН - Fissure healing, welding - ნაპარალების შეშმაბა - ქანებში მინერალიზებული ნივთიერებებით ნაპარალების შევსების ბუნებრივი პროცესი. ნაპარალების შევსებას საინჟინრო გეოლოგიაში დიდი მნიშვნელობა აქვს, რადგან მისი საშუალებით მატულობს ქანის სიმტკიცე და მცირდება წყალგამტარიანობა, განსაკუთრებით ძლიერ დანაპარალიანებული ქანების შემთხვევაში. თუ ნაპარალები შევსებულია უბრალო ნივთიერებებით (კაჟმიწით) ისინი ქმნიან თავისებურ მესერს, რომელიც ქანებზე უფრო მტკიცეა.

ЗАЛИВ - Bay, gulf - შბა - ოკეანის (ზღვის) ნაწილი, რომელიც შეჭრილია სიღრმე-

ში ხმელეთისაკენ და სუსტად გამოიყოფა ძირითადი წყლის აუზიდან.

ЗАЛУЖЕНИЕ ОТВАЛОВ - Pile-swalling, pile lavning, grassing - ნახარის მოლქპპა (ბაბაღაზინანბა) - ღონისძიებათა კომპლექსი პროდუქტიული ბალახეულის საფარის შექმნისა და აღმოკუნებისათვის.

ЗАМОРАЖИВАНИЕ ГРУНТОВ - Soil freezing, glaciation - ბრუნტაბის ბაჟინმა - წყალშემცველი გრუნტების გამაგრება /მაგ., მცურაეების/ ხელოვნური გაყინვის მეთოდით სამთო და საამშენებლო სამუშაოების იოლად შესასრულებლად.

ЗАНДРОВАЯ РАВНИНА - Outwash plain, driftless plain, frontal apron - ზანდრული მპპა - დამრეცტალღოვანი ვაკე, რომელიც მდებარეობს უშუალოდ ბოლო მორენის წინ. მიეკუთვნება ყინულოვანი კომპლექსის გარე ზონას. აგებულია ყინულოვანი წყლების შრეებრივი ნალექებით: კენჭნარით, ხრეშით, ქვიშებით, რომლებიც მორენების გადარეცხვის პროდუქტებს წარმოადგენს.

ЗАПАСЫ ВОДЫ ВЕКОВЫЕ - Secular water resources - წყლის საშუაუნობრივი მარაბი - მიწისქვეშა წყლების მარაგი წყალშემცველ პორიზონტებში თავისუფალი ზედაპირით წყლის ზონის მერყეობის ქვემოთ და მარაგი, რომელსაც შეიცავს წნევიანი წყალშემცველი პორიზონტი. ბუნებრივ პირობებში წყლის საუკუნეობრივი მარაგი იცვლება მხოლოდ გეოლოგიური დროის ტრილში.

ЗАПАСЫ ДИНАМИЧЕСКИЕ - Dynamic reserves - დინამიკური მარაბი - მიწისქვეშა წყლების ნაკადის ბუნებრივი ხარჯი. დინამიკური წყლის მარაგი განისაზღვრება მიწისქვეშა ნაკადის ფორმულით ან არაპირდაპირი გზით, მიწისქვეშა წყლების კვების რაოდენობის მიხედვით.

ЗАПАСЫ РЕГУЛИРОВОЧНЫЕ - Controlled reserves - რმბულირმბაღი მარაბი - სტატიკური მარაგი თავისუფალი ზედაპირის მქონე მიწისქვეშა წყლების დონის მერყეობის ზონაში.

ЗАПАСЫ СТАТИЧЕСКИЕ - Static resources - სტატიკური მარაგები - გრავიტაციული წყლის მოცულობა, რომელიც იმყოფება წყალშემცველ ქორიზონტში ან აუზში. სტატიკური მარაგის სიდიდე განისაზღვრება გეომეტრიული ზომებით და წყალნაჯერი შრიდან წყალგაცემით.

ЗАПАСЫ ЭКСПЛУАТАЦИОННЫЕ - Exploitation resources - სამსახურშატაციო მარაგი - მიწისქვეშა წყლების რაოდენობა, რომელიც შეიძლება მიღებულ იქნეს ტექნიკურ-ეკონომიკურად გამართული რაციონალური კაპტაჟის საშუალებით, გაანგარიშებული საექსპლუატაციო დროის პერიოდში.

ЗАСОЛЕНИЕ ПОЧВ - Soil salinization, ground salting - ნიადაგების დამლაშება - ნიადაგებში იმ მარილების დაგროვება, რომლებიც მავნე სასოფლო-სამეურნეო მცენარეებისათვის. მარილიანად ითვლება ნიადაგები წყალში ხსნადი მარილების 0.25%-ზე მეტი შემცველობით. დამარილიანების წინააღმდეგ ბრძოლის ხერხებია: გრუნტის წყლის დონის დაწვეა, დრენაჟი, გარეცხვა და სხვა.

ЗАСУХА - Drought - ბზალვა - ბუნებრივი მოვლენა, რომელიც უარყოფითად მოქმედებს მიწის რესურსების საწარმოო სისტემაზე.

ЗАСУШЛИВЫЕ, ПОЛУЗАСУШЛИВЫЕ И СУХИЕ СУБГУМИДНЫЕ РАЙОНЫ - Arid, semi-arid and dry subhumid regions - არიდული, ნახევრად არიდული და შერაღი სუბნოტიო რაიონები - პოლარული და სუბპოლარული რეგიონებისგან განსხვავებული რაიონები, რომლებშიც წლიური ნალექების თანაფარდობა პოტენციურ აროთქლებასთან ცვალებადობს 0.05-დან - 0.65-მდე.

ЗАТОПЛЕНИЕ - Flooding - ღატბორვა - გარკვეული დროით ტერიტორიის წყლით დაფარვა, წყალდიდობის, წყალმეტობისა და წყალმოვარდის პერიოდში.

ЗАЩИТА АТМОСФЕРНОГО ВОЗДУХА - Air protection - ატმოსფერული ჰაერის

დაცვა - სახელმწიფო ღონისძიებათა სისტემა ატმოსფერული ჰაერის დამაბინძურებელი ნივთიერებებისგან დასაცავად.

ЗАЩИТА ОКРУЖАЮЩЕЙ СРЕДЫ - Environmental protection - გარემოს დაცვა - ადმინისტრაციულ, სამეურნეო, ტექნოლოგიურ, პოლიტიკურ-სამართლებრივ და საზოგადოებრივ ღონისძიებათა ერთობლიობა, რომელიც უზრუნველყოფს გარემოში არსებულ ბუნებრივი წონასწორობის შენარჩუნებას და აღდგენას.

ЗАЩИТНОЕ ЛЕСОРАЗВЕДЕНИЕ НА ОТВАЛАХ - Protecting forest growing on piles - დამცველი ტყის ბანაშინიანება ნაშარვა - ქარისა და წყლის ეროზიისაგან ტექნოგენური რელიეფის ზედაპირის დაცვის და სოფლის მეურნეობის ნათესების პროდუქტიულობის გაზრდის მიზნით მასიურ-კულტურული ტყის განაშენიანება.

ЗЕЛЕНЫЕ НАСАЖДЕНИЯ - Green plantations - მწვანე ნარბაჰები - თანამედროვე დასახლებული პუნქტების მწვანე ნარგავების მთავარი ფუნქციაა სანიტარიულ-ჰიგიენური, რეკრეაციული, სტრუქტურულ-დაცემარებითი, დეკორატიული გარემოს შექმნა. გამწვანების სისტემის მთავარი მოთხოვნაა თანაფარდობა და უწყვეტობა. გამწვანების მთავარი ელემენტებია: პარკები, ბაღები, გამწვანებული საცხოვრებელი და საწარმოო რაიონები, სანაპიროები, ბუღევარები, სკვერები, დამცველი ზონები და სხვა.

ЗЕМЕЛЬНЫЙ ОТВОД - Allotment of a plot - მიწის ბამოჰოვა - მიწის კონკრეტული უბანი, რომელიც გადაეცემა სარკებლობისათვის ორგანიზაციას, წარმოებას, მეურნეობას ან პიროვნებას განსაზღვრული მიზნობრივი დანიშნულებით (მათ შორის სამთო წარმოებას საკარიერო მეურნეობისთვის).

ЗЕМЕЛЬНЫЙ ФОНД ПЛАНЕТЫ - Land fund of the planet - პლანეტის მიწის ფონდი - ოОН-ის მიხედვით მსოფლიო მი-

წის ფონდი შეადგენს 13,17 მილიარდ ჰა-ს, ის იყოფა: მიწები, რომლებიც მუშაუდება შეადგენს დაახლოებით - 1,5 მილიარდ ჰა-ს (11%), საძოვრები-3,2 მილიარდ ჰა-ს (24%), ტყეები და ბუჩქნარი - 4,07 მილიარდ ჰა-ს (31%) და სხვა სივრცე (ქვიშინი, ქვიანი - 4,4 მილიარდ ჰა-ს (34%).

ЗЕМЛЕВАНИЕ - Grounding, soiling - ბამიწინანება (მიწით ბანოშირება) - ნიადაგის გაუმჯობესების კომპლექსი ნოყიერი მიწების, ასევე პოტენციურად ნოყიერი ნიადაგის მოჭრის, ტრანსპორტირებისა და ამ ნიადაგებით ნაკლებად ნოყიერი მიწების დაფარვა.

ЗЕМЛЕТРЯСЕНИЕ - Earthquake - მიწისძვრა - სეისმური მოვლენები ანუ მიწისქვეშა ბიძგები და მიწის ზედაპირის რყევა. გამოწვეული დედამიწის ქერქში ან მანტიის ზედა ნაწილში მოულოდნელი გადაადგილებისა და წყვეტის შედეგად, რომლებიც ურცევლდება დიდ მანძილზე დრეკადი ტალღების სახით. მიწისძვრის მიზეზი მეტწილად დაკავშირებულია დედამიწის წიაღში პოტენციური ენერგიის კინეტიკურ ენერგიაში მყისურ გადასვლასთან, აგრეთვე უულკანურ მოვლენებთან.

ЗЕМЛЯ - Land, ground - მიწა - ხმელეთის ბიოპროდუქტული სისტემა, რომელიც მოიცავს ნიადაგს, მცენარეულ საფარს, სხვა ბიომასებს და გეოლოგიურ, ჰიდროლოგიურ და გეოლოგიურ პროცესებს, რომლებიც მოქმედებენ ამ სისტემაში.

ЗЕРКАЛО ГРУНТОВЫХ ВОД - Underground water table - მიწისქვეშა წყლების საფარი - მიწისქვეშა წყლების თავისუფალი ზედაპირი.

ЗЕРКАЛО СКОЛЬЖЕНИЯ - Gliding surface - სრიალის სარკმ ნიბრტხმ/ - ქანებზე ხახუნით შექმნილი გლუვი სიბრტყე წარმოქმნილი მათ უძრავ ზედაპირზე პორიზონტალური გადაადგილების შედეგად. სრიალის სარკე უმეტესწილად წარმოიშობა ტექტონიკური გადაადგილებისას და მეწყრების ცოცვითი მოძრაობისას.

ЗЕРНОВОЙ СОСТАВ ГОРНЫХ ПОРОД - Granular composition of rocks - ქანის მარცვლოვანი შედგენილობა - იგივე, რაც ქანის გრანულომეტრული შემადგენლობა.

ЗОЛА БУРОУГОЛЬНАЯ - Browncoal ash - მურა ნახშირის ნაცარი - მტვრისებური პროდუქტი, მიღებული თბოელექტროსადგურებში მურა ნახშირის წვის შედეგად.

ЗОЛЬ - Sol colloidal solution - ზოლი - კოლოიდური ხსნარი - პეტეროგენული დისპერსიული სისტემები მეტად მაღალი დისპერსიულობით. გელებისაგან განსხვავებით, ზოლების დისპერსიული ფაზების ნაწილაკები /მიცვლები/ არ არიან დაკავშირებული სივრცობრივ სტრუქტურებთან.

ЗОЛЛИ - Kettle hole - ზოლლი - მცირე ზომის მრგვალი ფორმის ჩაღრმავებები, რომლებიც დიდი რაოდენობით გვხვდებიან ძველი მეოთხეული გამყინვარების მხარეებში ზანდრულ ვაკეებზე, უმეტესწილად შეესებული არიან მცირე ზომის ტბებით. ზოლების უმეტესობა წარმოიქმნება ცალკეული დამარხული ლოდების გაღსობით.

ЗОЛОТВАЛ - Ashdispasal arca, ash dump - ნაცარის საჭრელი აღბილი - სპეციალური ადგილი, გამოყოფილი ელექტროსადგურში გამოუმუშავებული ნაცარის დასაგროვებლად და შესანახად.

ЗОНА - Zone - ზონა - (ჰიდროგეოლოგიაში) ტერმინი, რომელიც ხშირად იხმარება ოლქის, ფართობისა და რაიონის ტოლფასად.

ЗОНА АЭРАЦИИ - Aeration zone - აერაციის ზონა - მიწის ქერქის ყველაზე ზედა ზონა, მოქცეული მიწის ზედაპირსა და გრუნტის წყლების სარკეს შორის. აერაციის ქანების ფორებში, ნაპრალებისა და სხვა სიცარიელებებში იმყოფება აფსკური და კაპილარული წყლები. იშვიათად მათში ჩაიყოფება გრავიტაციული წყლები. სიცარიელებების მნიშვნელოვანი ნაწილი დაკავებულია წყლის ორ-

თქლით და ჰაერით. წყლის ორთქლის ყოფნა სიცარიელებში ყველაზე უფრო დამახასიათებელია აერაციის ზონისათვის.

ЗОНА БИОЛОГИЧЕСКОГО ЗАГРЯЗНЕНИЯ - Zone of biological pollution - ბიოლოგიური ღაბინძურების ზონა - ტერიტორია ან აკვატორია, რომლის ფარგლებშიც გავრცელებულია ან შეტანილია სახიფათო ბიოლოგიური ნივთიერებები, ან პათოგენური მიკროორგანიზმები, რომლებიც ხიფათს უქმნიან ადამიანის სიცოცხლესა და ჯანმრთელობას, შინაურ ცხოველებსა და მცენარეებს, აერეთვე გარემოს.

ЗОНА ВЕРОЯТНОЙ ПРИРОДНОЙ ЧРЕЗВЫЧАЙНОЙ СИТУАЦИИ - Zone of expected (probable) natural emergency situation - მოსალოდნელი (სამარაპული) ბუნებრივი საგანგებო სიტუაციის წარმოშობის საშიშროება. **ЗОНА ВЛИЯНИЯ СКВАЖИНЫ (КОЛОДЦА)** - Zone of well effect - ჰაბშურლილის ბაშენის ზონა - შრის ნაწილი მოქმედი ჰაბურლილის გარშემო. განისაზღვრება პიდროდინამიკური ველით, რომელიც მოცემული ჰაბურლილისათვის, მისი სანგრევის ზონაში, წარმოადგენს დერევისიელ ძაბრის წნევის მნიშვნელოვანი დაწვეით.

ЗОНА ВЫВЕТРИВАНИЯ - Belt of weathering layer - ბამოჟიტის ზონა - მიწის ქერქის ზედა ნაწილი, რომელშიც მიმდინარეობს გამოფიტვის პროცესები. მის სიღრმეს ზოგიერთი მეცნიერი 0.5 კმ-მდე ითვალისწინებს. ინტენსიური გამოფიტვის პროცესები, ჩვეულებრივ, ვრცელდება მსოფლიო რამდენიმე ათეული მეტრის სიღრმეზე.

ЗОНА ВЫЩЕЛАЧИВАНИЯ - Leached (out) zone - ბამოტშტის ზონა - მადნეული (სულფატური) ნამარხების ზედაპირული ზონა, რომელიც არ შეიცავს მადნის

მინერალებს გამოტუტვის პროცესის გამო. დამახასიათებელია მრავალი ნაწიწკლული ტიპის (პორფირული) სპილენძის მადნისათვის.

ЗОНА ГОДОВЫХ И СЕЗОННЫХ КОЛЕБАНИЙ ТЕМПЕРАТУРЫ - Zone of annual and seasonal temperature variation - ტამპერატურის წლიური და სემონური რყმის ზონა - მიწის ქერქის ზედა ნაწილი, სადაც ქანის ტემპერატურა წლის განმავლობაში იცვლება ჰაერის ტემპერატურის ცვალებადობის ზეგავლენით.

ЗОНА ЗАТОПЛЕНИЯ - Zone of inundation - ღატპორვის ზონა - ტერიტორია, რომელიც იფარება წყლით, მდინარეებში წყალდიდობისა და წყალმოვარდნის პირობებში, როდესაც მათი კალაპოტები ვერ ატარებენ წყლის მაქსიმალურ ხარჯს, ანდა დახშულ ტბებში წყლის დონე აიწვეს მაქსიმალურ ზღურამდე.

ЗОНА ЗЕЛЕНАЯ - Green zone - მწმანმ ზონა - 1. ქალაქარეთ ტერიტორია დაკავებული ტყით ან ტყე-პარკებით, რომლებიც ასრულებენ დაცვით, სანიტარიულ-პიგიენურ ფუნქციებს და ჩვეულებრივ წარმოადგენენ მოსახლეობის დასახევენებელ ადგილს; 2. ფართო სარტყელი /50 კმ-მდე/ ქალაქების ან სხვა დასახელებული პუნქტების ირგვლივ, სადაც შემორჩენილია ხელუხლებელი მცენარეულობა, ბუჩქნარი, ბალახეული საფარი და ცხოველთა სამყარო, რომელთა მიზანია შექმნან გარემოს ვაწმენდის პირობები.

ЗОНА ИЗБЫТОЧНОГО УВЛАЖНЕНИЯ - Superfluous humidification zone: surplus wetting zone - ჰარბი ღატმნიანბის ზონა - დედამიწის ის ზონა, რომლის ფარგლებშიც მოსული ატმოსფერული ნალექები წლის განმავლობაში, მრავალწლიან პერიოდში, საშუალოდ აღემატება ორთქლების სიღრმეს.

ЗОНА ИНФИЛЬТРАЦИИ - Infiltration zone - ინფილტრაციის ზონა - ზონა, რომ-

ლის ფარგლებში ხდება წყლის ჩაჟონება /ინფილტრაცია/.

ЗОНАЛЬНОСТЬ ГИДРОДИНАМИЧЕСКАЯ ПОДЗЕМНЫХ ВОД - Underground water hydrodynamical zonation - მიწისქვეშა წყალბის ჰიდროდინამიკური ზონალობა - ვერტიკალურ ჭრილში სხვადასხვა ზონების გამოყოფა ქანების წყალგაცვლის აქტიურობის მიხედვით.

ЗОНАЛЬНОСТЬ ГРУНТОВЫХ ВОД - Ground water zonation - ბრუნტის წყალბის ზონალობა - მიწის ქერქში გრუნტის წყლების განაწილების კანონზომიერება ცალკეული ადგილებისათვის დამახასიათებელი თვისებებით.

ЗОНА МНОГОЛЕТНЕМЕРЗЛЫХ ПОРОД /ОБЛАСТЬ ВЕЧНОЙ МЕРЗЛОТЫ, КРИОЛИТОЗОНА/ - Pergelisol zone, perpetually frozen zone - ძანნების მრავალწლიური ბაჟინფარების ზონა /მუდმივი მზრალობის ოლქი, კრიოლიტოზონა/ - ლითოსფეროს განსაკუთრებული ნაწილი ან ოლქი, რომელიც აგებულია მრავალწლიური მზრალი ნიადაგებისგან, გრუნტებისა და ქანებისგან.

ЗОНА НАСЫЩЕНИЯ - Zone of saturation - ბაჟინფარების ზონა - მიწის ქერქის ნაწილი, სადაც წყალგამტარი ქანები გაჯერებულია წყლით.

ЗОНА НЕДОСТАТОЧНОГО УВЛАЖНЕНИЯ - Zone of insufficient wetting, humidification - არასაკმარისად დატენიანებული ზონა - მიწის ზონა, სადაც აორთქლების სიდიდე წლის განმავლობაში აღემატება მოსულ ატმოსფერულ ნალექებს.

ЗОНА НЕУСТОЙЧИВОГО УВЛАЖНЕНИЯ - Zone of unstable humidification - არამდგრადი დატენიანების ზონა - გარდამავალი ზონა გაჯერებულიდან გაუჯერებელ მდგომარეობამდე.

ЗОНА ОБРУШЕНИЯ - Collapse zone - ჩამონგრევის ზონა - ქანების დაძვრის ის ნაწილი, რომელსაც თან სდევს ჩამონგრევა.

ЗОНА ОКЕАНА /МОРЯ/ ЭКОЛОГИЧЕСКАЯ - Ocean sea ecological zone - ოკეანის /ზღვის/ ეკოლოგიური ზონა - ოკეანის ან ზღვის ზონა, რომელიც მკვეთრად განსხვავდება ბუნებრივი პირობებით მისი დანარჩენი ნაწილისგან. მათგან არჩევენ: სანაპირო, ღია ზღვის და ღრმა წყლის ზონებს.

ЗОНА ОПОЛЗНЕВЫХ СМЕЩЕНИЙ - Zone of landslide displacement - მუჟრების ბადანაცვლების ზონა - მეწყრის სხეულის ყველაზე მეტად დეფორმირებული ქვედა ნაწილი, რომელიც მდებარეობს გადაუნაცვლებელი ქანების საზღვარზე.

ЗОНА ОСЛАБЛЕНИЯ ПОРОД - Zone of rock weakness - ძანნების შესუსტების ზონა - ზონა, რომლის ფარგლებში ქანების სიმტკიცე დაქვეითებულია ამა თუ იმ ფაქტორის ზემოქმედებით.

ЗОНА ОТДЫХА - Recreation zone - მასვენების ზონა - ტრადიციულად გამოყენებული ბუნებრივი ან სპეციალურად ორგანიზებული ტერიტორია, რომელსაც დასახლებული პუნქტის მოსახლეობა იყენებს დასასვენებლად. ეს ზონა, ჩვეულებრივ, მდებარეობს მწვანე ზონაში, ასევე შეიძლება იყოს დასახლებულ პუნქტში (პარკი, სკვერი და სხვ.).

ЗОНА ПИТАНИЯ СЕЛЕВОГО ПОТОКА - Mudflow alimentation zone - მკარცოფის ნაკადის კვების ზონა - აუზის ნაწილში განლაგებული ღვარცოფების მყარი და თხევადი შემადგენლის ძირითადი კვების კერები, რომელთა ფორმირებით ხდება ღვარცოფული ნაკადების წარმოქმნა.

ЗОНА ПЛАСТИЧНОСТИ ГОРНЫХ ПОРОД - Zone of rock plasticity - ძანნების კლასტიკურობის ზონა - მიწის ქერქის ღრმა ზონა, სადაც სამთო წნევის მოქმედებით ქანებში იხურება ყველა სიციარიელი.

ЗОНА ПОДПОРА ПОДЗЕМНЫХ ВОД - Underground water zone - მიწისქვეშა წყლის შუბტოროვის ზონა - ზონა, სადაც

მიწისქვეშა წყლების დონის აწევა ხდება წყალსაცავების გავლენით.

ЗОНА ПОСТОЯННОЙ ГОДОВОЙ ТЕМПЕРАТУРЫ ЗЕМНОЙ КОРЫ - Zone of constant annual temperature of earth crust - დედამიწის ძირის მუდმივი წლიური ტემპერატურის ზონა - დედამიწის ქერქის ზონა, სადაც ქანებს მიწის ზედაპირიდან აქეთ მუდმივი ტემპერატურა და ახლოა ქაერის წლიურ საშუალო ტემპერატურასთან. ეს ტემპერატურა დამოკიდებულია ადგილის კლიმატურ, ლითოლოგიურ, გეოლოგიურ და რელიეფურ პირობებზე.

ЗОНА ПРОМЕРЗАНИЯ - Freezing zone - ბაყინვის ზონა - დედამიწის ქერქის ზედაპირული ნაწილი, სადაც, გრავიტაციული წყლები ზამთარში გარდაიქმნებიან ყინულად.

ЗОНА ПРОСАДКИ, ПРОВАЛОВ - Subsidence, caving sink zone - დაჭვრების, ჩაძვრის ზონა - ზედაპირის უბანი (ნაწილი), რომელიც მდებარეობს ჩამონგრევის ზონის თავზე ქანების მთლიანობის წყვეტით ან უწყვეტად.

ЗОНА РАЗГРУЗКИ СЕЛЕВОГО ПОТОКА - Mudflow relaxation zone - ლვარცოვის ნაკადის განტვირთვის ზონა - აუზის ნაწილი, სადაც ხდება ლვარცოვის მყარი ნაწილის მოძრაობის ჩაქრობა.

ЗОНА САНИТАРНОЙ ЗАЩИТЫ - Sanitary protection zone - სანიტარული დაცვის ზონა - მანძილი დასახლებული პუნქტებიდან იმ ობიექტამდე, რომელთა ტექნოლოგიური პროცესები წარმოადგენენ გარემოზე მავნე ფიზიკური და ბიოლოგიური ზემოქმედების წყაროს.

ЗОНА СЕЗОННОМЕРЗЛЫХ ПОРОД/СЕЗОННАЯ МЕРЗЛОТА - Zone of seasonally frozen ground - სეზონურად მზრალი ძანების ზონა (სეზონური მზრალობა) - ნიადაგებისა და ქანების გრუნტების ის ზონა, სადაც წლის განმავლობაში ადგილი აქვს მათ პერიოდულ გაყინვასა და გაღვობას.

ЗОНА ТРАНЗИТА СЕЛЕВОГО ПОТОКА - Mudflow transit zone - ლვარცოვის ნაკადის ტრანზიტის ზონა - აუზის ნაწილი, რომელშიც მიმდინარეობს უკვე ჩამოყალიბებული ლვარცოვის ნაკადის მოძრაობა, აქვე ხდება მისი შევსება მყარი მასალით გვერდითი და ხიდრბითი ეროზიის ხარჯზე.

ЗОНА ТРЕЩИИ ЗАКОЛА - Fracture spalling zone - ნაპრაღის ჩამოხმობის ზონა - ზონა, რომლის ფარგლებში დროის განმავლობაში მეწყრული პროცესების მოქმედებით მოწყდება ქანის მორიგი ბლოკი.

ЗОНА ФОРМИРОВАНИЯ СЕЛЕЙ - Mudflow formation zone - ლვარცოვის ჩამოყალიბების ზონა - აუზის ნაწილი, სადაც მდებარეობს ლვარცოვების ჩამოყალიბების ძირითადი კერები.

ЗОНА ЦЕМЕНТАЦИИ - Cementation zone - ცემენტაციის ზონა - ზონა, რომლის ფარგლებში ქანების ფორმებში იღვქება შემაცემენტებელი ნივთიერება.

ЗОНЫ ГЕОГРАФИЧЕСКИЕ/ЛАНДШАФТНЫЕ, ПРИРОДНЫЕ - Geographical/landscape, natural/ zone - გეოგრაფიული ზონები /ლანდშაფტური, სუნამარივი/ - დედამიწის ზედაპირის ლანდშაფტურ გეოგრაფიული დანაწილება, რომლებიც ხასიათდებიან მსგავსი ბუნებრივი პირობებით ვასწვრივი განვრცობით, თანდათანობითი შეცვლით განივი და პიფსომეტრიული სიმაღლეების მიხედვით. მათ არ ახასიათებთ მკვეთრად გამოხატული ვადასელის საზღვრები, თანდათანობით გადადიან ერთი მხორგში. არსევენ გეოგრაფიული ზონის ორ ტიპს: განედურს (პორიზონტალური) და ვერტიკალურს.

ЗЫБУН/ТРЯСИНА - Free-floating margin of mat /quagmire/ - ჭაობიანი ალპილი (ჭანპრობი) - ადგილი, რომელიც დაფარულია მცენარეული საფარით /სიმკლავრით 1-2 მ/, ადამიანის მოძრაობისას ადგილი აქვს გრუნტის აწეუ-დაწევას.

წარმოშობიან ტბებსა და სხვა ბუნებრივ წყალსატევებში მცენარეულობის ფესვებისა და ღეროების ურთიერთგადახლართვის შედეგად.

ЗЫБЬ - Swell, surge, ripple - ჰაველი /ლიტვინი/ - გრძელი, დამრეცი ტალღები

ოკეანის და ზღვის ზედაპირზე. წარმოშობიან ქარის ტალღებისგან მათი სრული შეწყვეტის ან ტალღების გამოსვლის შემდეგ, მათი წარმოშობის რაიონიდან აკვატორიის იმ ნაწილში, სადაც ქარი არ ქრის.

И

ИЕРАРХИЯ ГЕОСИСТЕМ (КЛАССИФИКАЦИЯ ИЛИ ТАКСОНОМЕТРИЧЕСКИЙ РЯД ГЕОХОР) - Hierarchy of geosystem/classification or taxonomic series of geochore/ - გეოსისტემის იერარქია /კლასიფიკაცია/

კაცია ან გეოქორის ტაქსონომეტრიული რიგი/ - გეოსისტემის თანდაქვემდებარება /გეოქორი/, დაფუძნებული მათი „სიერცობრივი მოზაიკის“ კარტოგრაფიულ გამოვლინებაზე /ვ.სენოვა/.

სიდიდის განზომილება	გეოქორის რიგი	
1	2	
პლანეტარული	პლანეტარული გეოსისტემა ფიზიკურ-გეოგრაფიული სარტყელი ფიზიკურ-გეოგრაფიული ოლქების ჯგუფი სუბკონტინენტი და მისი შესატყვისი მდებარეობა	
რეგიონალური	ფიზიკურ-გეოგრაფიული ოლქი	
	განედური ზონალებით ბუნებრივი ზონა ქვეზონა პროვინცია	ვერტიკალური სარტყლებით პროვინციების ჯგუფი პროვინცია
ტიპოლოგიური	მაკროგეოქორა /ოლქი, ღანდშაფტი/ ტოპოგეოქორა /რაიონი/ მეზოგეოქორა /ადგილი, ადგილთა ჯგუფი/ მიკროგეოქორა /ადგილი/ ელემენტარული პეტეოგენული არეალი ელემენტარული გეოქორა	

ИЗБИРАТЕЛЬНАЯ ДЕНУДАЦИЯ - Selective denudation - შერჩევითი დენუდაცია - დენუდაცია, რომლის ინტენსიურობა საგრძნობლად იცვლება გავრცელებული ქანების სიმტკიცისა და მდგრადობის მიხედვით.

ИЗМЕНЕНИЕ ГЕОЛОГИЧЕСКОЙ СРЕДЫ ПРИ РАЗРАБОТКЕ МЕСТОРОЖДЕНИЙ ПОЛЕЗНЫХ ИСКОПАЕМЫХ - Geological medium /environment/ change at mining - გეოლოგიური გარემოს შეცვლა სასარ-

გვლო წიაღისეულის საბადოს დამუშავებისას - სასარგებლო წიაღისეულის დამუშავების შედეგად ხდება საინჟინრო-გეოლოგიური პირობების ცვლილება და გეოლოგიური გარემოს შესაბამისი გარდაქმნა საბადოს კონტურის გარეთ.
ИЗОБАРЫ - Isobar - იზობარა - ატმოსფერული წნევის თანაბარი ხაზები.
ИЗОБАТЫ - Isobath, depth contour - იზობათები - წყლის აუზის თანაბარი სიღრმის ხაზები /ტბა, ზღვა, ოკეანე/.

ИЗОКЛИПЫ - Isoclinal line - იზოკლინაპ-ბი - ხაზი, რომლის გასწვრივ სინქარის ეპექტორს აქვს ერთი და იგივე მიმართულება.

ИЗОПЬЕЗЫ/ГИДРОИЗОПЬЕЗЫ - Isopiestic line/hydroisopiestic line/ - იზოპიესპი-ბი /ჰიდროიზოპიესპიზმი/ - ხაზები გეომაზე ან რუკაზე, რომლებიც აერთებენ ერთნაირი, პიეზომეტრული დონეების მქონე წერტილებს.

ИЗОСЕЙСТЫ - Isoscismal line - იზოსეისტაპი - იმ წერტილების შემაერთებული ხაზები რუკაზე, რომლებშიც მიწისძვრა თანაბარი ძალით გამოვიდა.

ИЗОТАХИ - Isotach - იზოტაქი - სითხის მოძრაობის ერთნაირი სინქარის მქონე წერტილების შემაერთებული ხაზები.

ИЗОТРОПИЯ - Istrophy - იზოტროპია - აირების, სითხეების, ამორფული ნივთიერებების თვისებათა ერთგვარობა ყველა მიმართულებით (საპირისპირო ანიზოტროპია).

ИЗОТЕРМИЧЕСКИЙ - Isothermal - იზოთერმული - 1. რაც ერთნაირი, მუდმივი ტემპერატურის პირობებში ხდება. 2. რაც ერთნაირ, მუდმივ ტემპერატურას ინარჩუნებს.

ИЗОТЕРМЫ - Isotherms - იზოთერმები - 1. საშუალო ტემპერატურის ადგილთა შემაერთებული ხაზები რუკაზე.

2. ერთნაირი ტემპერატურის წერტილების შემაერთებული ხაზები, სითბური პროცესების გამომხატველ დიაგრამაზე.

ИЗОТРОПНЫЕ ПОРОДЫ - Isotropic rock - იზოტროპული ქანები - ქანები, რომლებიც ყველა მიმართულებით ერთნაირი საინჟინრო-გეოლოგიური თვისებებით ხასიათდებიან (В. Д. Ломтадзе).

ИЛОВАЯ РАПА - Silt brine - ლამიანი მარილ-კაშუ - ავსებს სიცარიელესა და ფორებს ტბისა და ზღვის ლამიან ნალექებში.

ИНВАРИАНТ ЛАНДШАФТА - Landscape invariant - ლანდშაფტის ინვარიანტი - (ლათინური სიტყვიდან შეუცვლელი) ინვარიანტად ითვლება ნებისმიერი რანგ-

ის გეოსისტემის თვისება, რომელიც ტრანსფორმაციის პროცესში გარე სეიზოქმედების შედეგად რჩება პრაქტიკულად უცვლელი. ყოველი ინვარიანტი ბოლოს და ბოლოს ექვემდებარება გარდაქმნას, მაგრამ არა დინამიკის სახით, არამედ ევოლუციური პროცესის ვანეთოარებით. ლანდშაფტის ინვარიანტად ითვლება მისი ევრტიკალური, პორიზონტალური და დროებითი სტრუქტურა. ინვარიანტული თვისებების საფუძველზე შეიძლება მოხდეს ლანდშაფტის იერარქიული, გენეტიკური კლასიფიკაცია (Сочини. 1978).

ИНВЕНТАРИЗАЦИЯ НАРУШЕННЫХ ЗЕМЕЛЬ - Inventory of disturbed land - უზარბისი მიწების ინვენტარიზაცია - მიწების აღრიცხვა და კარტოგრაფირება მათი ფართობისა და ხარისხობრივი მდგომარეობის განსაზღვრით.

ИНВЕНТАРИЗАЦИЯ ПРИРОДНЫХ РЕСУРСОВ - Inventory of mineral resources - ბუნებრივი რესურსების ინვენტარიზაცია - რაოდენობის აღრიცხვა, თვისება, მარაგის დინამიკა და ექსპლუატაციის ხარისხი, ბუნებრივი რესურსების სხვადასხვა სტატისტიკური ანგარიშის შესაღვენად, დაცვის პროგრამის და რაციონალური გამოყენებისათვის.

დარღვეული მიწების ინვენტარიზაცია შეიცავს: აღრიცხვასა და კარტოგრაფირებას, მათი ფართობის განსაზღვრას და თვისებებს. ტყის რესურსების ინვენტარიზაცია შეიცავს: ტყის ფართობს, სტატისტიკურ აღრიცხვას, ვატიანების ხარისხს, ტყის შედგენილობის თვისებას, ტყის მარაგს, ყოველწლიური ზრდის რაოდენობას, ტყის ექსპლუატაციის რაოდენობას, ტყის მეურნეობის ორგანიზაციას.

ИНГРЕССИЯ МОРЯ - Sea ingression - ხლვის ინგრესია - ზღვის შემოჭრა ხმელეთზე, როცა ზღვის სანაპირო ზოლის ევსტატიკური დონის აწევის ან ხმელეთის ტექტონიკური დაწევის გამო იტბორება სანაპიროს დაბალი ადგილები

/მდინარის შესართავეები, დაბლობები და სხვ./

ИНДЕКС /ПОКАЗАТЕЛЬ/ - Index - ინდექსი /მაჩვენებელი/ - ტერმინი ინდექსი გამოიყენება სხვადასხვა მოვლენების მაჩვენებლის აღსანიშნავად. ასე, მაგალითად: არიდულობის ინდექსი, ტენიანობის, გატუქვითანების, ჰუმიდურობის, მოსახლეობის სიმჭიდროვის ინდექსი და სხვ.

ИНДИКАТОР - Indicator - ინდიკატორი - ფიზიკური მოვლენა, ქიმიური ნივთიერება ან ორგანიზმი, რომელთა არსებობა, რაოდენობა ან მდგომარეობის შეცვლა (ინტენსიურობის, ფერის, მოქმედების და სხვა) მიუთითებს მათ თავისებურებებზე ან გარემოს თვისებების შეცვლაზე. არჩევენ: ბოტანიკურ, პიდროლოგიურ, ლანდშაფტურ და სხვა ინდიკატორებს.

ИНДИКАТОР ЗАГРЯЗНЕНИЯ - Pollution indicator - ბაზუზჰშიანბის ინდიკატორი - იძლევა სიგნალს გამატუქვითანებლის რაოდენობის ან ხარისხობრივი შემადგენლობის შეცვლაზე გარემო პირობებში. შეიძლება იყოს ფიზიკური, ქიმიური და ბიოლოგიური ვარიანტებით. ბიოლოგიური გატუქვითანების ინდიკატორს ასევე უწოდებენ აპრობიონტებს.

ИНДИКАТОР ЛАНДШАФТА - Landscape indicator - ლანდშაფტის ინდიკატორი - ლანდშაფტწარმომშობი ელემენტები: (კლიმატი, რელიეფი, ნიადაგი, მცენარეულობა, გეოლოგიური აგებულება, მიწისქვეშა და ზედაპირული წყლები, გეოლოგიური მოვლენები), რომლებიც ლებულობზე მონაწილეობას ერთგვაროვანი ხასიათის მქონე ტერიტორიის წარმოქმნაში (В. Д. Ломтадзе, 1999).

ИНДИКАЦИОННОЕ ДЕШИФРИРОВАНИЕ - Indicational deciphering, indication interpretation - ინდიკაციური დეშიფრირება - აეროკოსმიური ავგემის მასალის დეშიფრირება, რომელიც დაფუძნებულია ინდიკატორებისა და ინდიკატების კავშირის გამოყენების საფუძველზე.

ИНЖЕНЕРНАЯ ГЕОДИНАМИКА - Engineering geodynamics - საინჟინერო გეოლოგიის მეცნიერული მიმართულების ერთ-ერთი ნაწილია. სწავლობს გეოლოგიურ პროცესებს და მოვლენებს როგორც ბუნებრივად წარმოქმნილს, ასევე ტერიტორიის საინჟინერო-სამეურნეო გამოყენებასთან კავშირში. საინჟინერო გეოდინამიკის საბოლოო ამოცანას წარმოადგენს გეოლოგიური პროცესების მეცნიერული საფუძვლებისა და მართვის მეთოდების დამუშავება და გეოლოგიური გარემოს რაციონალური გამოყენება. საინჟინერო გეოდინამიკა სწავლობს და ამუშავებს: 1. ყველა სახის ეგზოგენური და ზოგიერთი ენდოგენური პროცესებისა და მოვლენების გავრცელების კანონზომიერებებს, რომლებშიც მიმდინარეობენ დედამიწის ზედაპირზე და მიწის ქერქის ზედა პერიზონტებში; 2. ადამიანის საინჟინერო-სამეურნეო საქმიანობასთან დაკავშირებული გეოლოგიური პროცესების წარმოქმნის კანონზომიერებებს; 3. სხვადასხვა გეოლოგიური პროცესებისა და მოვლენების განვითარების დინამიკასა და მექანიზმს, მათი გამოვლინების ფორმებს და სხვადასხვაგვარი ბუნებრივი და ხელოვნური ფაქტორებით განპირობებას; 4. გეოლოგიური პროცესების შესაძლო გავლენას რაოდენობრივი და ხარისხობრივი მეთოდებით შეფასებას ტერიტორიის და ნაგებობის სიმდგრადეზე და მათი ექსპლუატაციის პირობებზე; 5. გეოლოგიური პროცესებისა და მოვლენების საშიშროების თეორიული საფუძვლების პროგნოზს, მათი განვითარების ლოკალიზაციას ან გაუვნებლობას და ტერიტორიის საინჟინერო დაცვით ღონისძიებებს.

ИНЖЕНЕРНАЯ ГЕОЛОГИЯ - Engineering geology - საინჟინერო გეოლოგია - გეოლოგიური მეცნიერების დარგი, რომელიც სწავლობს ნაგებობების მშენებლობის საინჟინერო-გეოლოგიურ პირობებს, გეოლოგიური გარემოს რაციონალურ

გამოყენებასა და დაცვის საკითხებს, გეოლოგიური პროცესებისა და მოვლენების განვითარებასთან კავშირში. მისი კვლევის პრობლემების სფეროში შედის: ტერიტორიის საინჟინრო-გეოლოგიური პირობების ფორმირების, გეოლოგიური გარემოს ზონაში მოქცეული ქანების ფიზიკურ-მექანიკური თვისებების, ბუნებრივი გეოლოგიური და საინჟინრო-სამეურნეო საქმიანობით გამოწვეული პროცესებისა და მოვლენების კანონზომიერების დადგენა. ეს არის პრობლემათა კრიტერიუმი, რომელიც ახასიათებს ტერიტორიის საინჟინრო-გეოლოგიური პირობების არაერთგვაროვნებისა და ცვალებადობის კანონზომიერ განაწილებას, გეოლოგიური სივრცის ორგანიზაციას, გეოლოგიური პროცესებისა და მოვლენების პროგნოზირებას და მართვას ადამიანისთვის საჭირო მიმართულებით.

ИНЖЕНЕРНАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ЧЕЛОВЕКА - Human engineering activity - ადამიანის საინჟინრო საქმიანობა - ყოველგვარ ნაგებობათა აგება და მისი თანმსლები სამუშაოები.

ИНЖЕНЕРНАЯ МЕЛИОРАЦИЯ ГРУНТОВ - Ground engineering reclamation - ბრუნტაპის საინჟინრო მელორაცია - გრუნტების ბუნებრივი მდგომარეობის ხელოვნური გაუმჯობესება; ჩვეულებრივად დაკავშირებულია მიძივ საპასუხისმგებლო ნაგებობათა აშენებასთან არახელსაყრელ გეოლოგიურ პირობებში. ძირითადად გამოიხატება შემდეგში: 1. მექანიკური სიმტკიცისა და წყალმედულობის გაზრდაში; 2. წყალშელწვეადობის შემცირებაში; 3. გაუწყლოებაში. ეს შეთოდება: ცემენტაცია, გათიხვა, ბითუმიზაცია, გაყინვა, დაშრობა და სხვ.

ИНЖЕНЕРНАЯ ПЕТРОЛОГИЯ - Engineering petrology - საინჟინრო პეტროლოგია - საინჟინრო გეოლოგიის ნაწილი, რომელიც შეისწავლის ქანებს საინჟინრო თვალსაზრისით.

ИНЖЕНЕРНО-ГЕОЛОГИЧЕСКАЯ ГРУППА ПОРОД - Engineering-geological group (complex) of rocks - ქანების საინჟინრო გეოლოგიური ჯგუფი - ი. კოპოვის მიხედვით. ეს არის ქანების ისეთი დაყოფა, რომელიც უნდა გამოიყოს საინჟინრო-გეოლოგიურ რუკაზე იმ შემთხვევაში, როცა მათი წილის ხასიათი და ერთმანეთზე განლაგებული ქანების განსხვავებები არ იძლევა საშუალებას აისახოს მოცემულ მასშტაბში რუკაზე და საანგარიშო საქმეებში. უფრო ხშირად საინჟინრო-გეოლოგიურ ჯგუფებად გამოყოფენ პორიზონტალურად განლაგებულ შრეობრივ მცირე სიმძლავრის ფენებს, რომლებიც თავისი თვისებებით ერთმანეთისაგან განსხვავდებიან.

ИНЖЕНЕРНО-ГЕОЛОГИЧЕСКАЯ КЛАССИФИКАЦИЯ ГОРНЫХ ПОРОД (Ф. Саваренский) - Engineering-geological classification of rocks (F. Savarenski) - ქანების საინჟინრო-გეოლოგიური კლასიფიკაცია (ფ. სავარენსკი) - საინჟინრო გეოლოგიაში სხვადასხვაგვარი გენეტიკური და პეტროგრაფიული შედგენილობისა და ფიზიკურ-მექანიკური თვისებების მიხედვით ქანები ერთიანდებიან ხუთ ჯგუფად: 1. მაგარი კომპაქტური კლდოვანი ქანები - პრაქტიკულად არა კუმშვადი, მტკიცე. მას მიეკუთვნება მასიურ-კრისტალური, მაგმური, მუცამორფული და მტკიცედ შეცემენტებული დანალექი ქანები; 2. შედარებით მაგარი, კომპაქტური, სუსტად კუმშვადი, საკმარისად მტკიცე ნახევრად კლდოვანი ქანები. მასვე მიეკუთვნება წინა ჯგუფის გამოფიტული, ნაპრალოვანი, სუსტად შეცემენტებული, წყალში ხსნადი და ლბობადი დანალექი ქანები; 3. ფხვიერი, შეუკავშირებელი ქანები - კარგად წყალშელწვეადი ქვიშები, კენჭნარი და სრენი; 4. რბილი შეკავშირებული თიხოვანი ქანები - ბმული ძლასტიკური და მაღალი დეფორმირებადი თვისებებით, წყალშეუღწევადი. სიმტკიცე დამოკიდებულია ტვ. ახობის ხარისხზე; 5. რბილი,

ფხვიერი, განსაკუთრებული შედგენილობის, მდგომარეობისა და თვისებების მქონე სუსტი ქანები – ტორფი, მზრალი ლამი, ნაყარი გრუნტი და სხვ. ქანების სპეციალური კლასიფიკაციიდან ყველაზე უფრო გავრცელებულია: მზრალეობის მიხედვით, მზიდის უნარის მიხედვით; დამუშავების ხერხისა და სიძნელე-

ის მიხედვით; ქანის სიმაგრის მიხედვით; წყალშედწევადობის ან წყალშთან-თქმის ხარისხის მიხედვით. ქვემოთ მოყვანილია ქანების საინჟინრო-გეოლოგიური კლასიფიკაციის ცხრილები ფ. სავარენსკისა და ვ. ლომთაძის მიხედვით. ასევე ზოგადი კლასიფიკაცია - ვ. სერგეევის მიხედვით:

ბოუნტის ზოგადი კლასიფიკაცია ე. სერგეევის მიხედვით:

კლასები	ჯგუფები	ქვეჯგუფები
ხისტკაემორიანი ქანები	მაგმური	სიღრმული (ინტრუსიული) ამომყრქვეული (ეფუზიური)
	მეტამორფული	რეგიონალური-მეტამორფული კონტაქტური-მეტამორფული
	დანალექი შეცემენტებული	მსხვილმონატეხოვანი შეცემენტებული წერილმარცვლოვანი შეცემენტებული თიხოვანი და მტერისებური გამაგრებული
	ქიმიურად და ბიოლოგიურად დანალექი	კაჟიანი რკინოვანი კარბონატული სულფატური ქალოიდური
ქანები ხისტი კაემორის გარეშე	თიხოვანი და მტერისებური	თიხოვანი ლიოსიანი (ალევიტიული)
		მსხვილნატეხოვანი ქვიშიანი
ნიდაგები	ნიდაგები	ზონალური ინტრაზონალური
ხელოვნური გრუნტები	ხელოვნური გრუნტები	კულტურული ფენები ნატანი ნაყარი ხელოვნურად გაუმჯობესებული ხელოვნურად გაუარესებული

ИНЖЕНЕРНО-ГЕОЛОГИЧЕСКАЯ СРЕДА - Engineering-geological medium (environment) - საინჟინრო-გეოლოგიური გარემო - ლითოსფეროს ის ნაწილი, რომელიც განიცდის სხვადასხვა ტიპის ნაგებობათა ზემოქმედებას, მათ შორის ღრმა მიწისქვეშა გამომუშავებებიდანაც. ამ მეცნიერული მიმართულების მთავარი ამოცანაა გამოუმუშავებულ იქნეს კომპლექსური საინჟინრო-გეოლოგიური პროგნოზირების მეთოდები რაციონალური საპროექტო დასკვნისა და საინჟინრო-გეოლოგიური კვლევის მეთოდის შესრულებისათვის, საინჟინრო ლონისიბების დასასაბუთებლად ბუნებრივ

გარემოზე წარმოების მავნე ზემოქმედების თავიდან აცილების მიზნით. უნდა აღინიშნოს, რომ ცნება საინჟინრო-გეოლოგიური გარემოს დაცვა უფრო ფართო გაგებაა, ვიდრე „საინჟინრო-გეოლოგიური გარემოს რაციონალური გამოყენება“, რადგან პირველში იგულისხმება არა მარტო ოპტიმალური საინჟინრო გადაწყვეტილებების მიღება, არამედ აუცილებელი ღონისძიებების დასახვა საინჟინრო-გეოლოგიური გარემოს აღდგენა-გაუმჯობესებისათვის (Голодков-скал, 1976).

ИНЖЕНЕРНО-ГЕОЛОГИЧЕСКАЯ СЪЕМКА - Engineering-geological survey - საინ-

ჰინრო-გეოლოგიური ღაბებზვა - სამუშაოების კომპლექსი, რომლებიც მოიცავენ საველე, ლაბორატორიულ და კამერალურ კვლევებს, რათა შეფასებული იქნეს ტერიტორიის საინჟინრო-გეოლოგიური პირობები.

ИНЖЕНЕРНО-ГЕОЛОГИЧЕСКИЕ ИСЫС-КАНИЯ - Engineering-geological research (examination) - საინჟინრო-გეოლოგიური ძიება - სამუშაოების კომპლექსი, რომლებიც მოიცავენ საველე, ლაბორატორიულ და კამერალურ კვლევებს, რათა შეფასებულ იქნეს ტერიტორიის საინჟინრო-გეოლოგიური პირობები კონკრეტული მშენებლობისათვის.

ИНЖЕНЕРНО-ГЕОЛОГИЧЕСКИЕ ИС-СЛЕДОВАНИЯ ПОРОД - Engineering geological investigation (study) of rocks - ქანების საინჟინრო-გეოლოგიური კვლევა - ქანების თვისებათა ბუნების კვლევა, რომელიც გამოაღვდნს მათი ფიზიკურ-მექანიკური თვისებების ფორმირების ხასიათს, სივრცობრივი ცვალებადობის კანონზომიერებას და პროგნოზირებისათვის, მათზე ადამიანის საინჟინრო საქმიანობის გავლენის შესახებ, ქანების საინჟინრო-გეოლოგიური თვისებების ცვლილებების დადგენის მათი ფიზიკურ-მექანიკური თვისებების ხელგონური გაუმჯობესების მიზნით.

ИНЖЕНЕРНО-ГЕОЛОГИЧЕСКИЕ СВОЙ-СТВА ПОРОД - Engineering-geological property of rocks - ქანების საინჟინრო-გეოლოგიური თვისებები - ქანების თვისებები, რომლებიც განისაზღვრება მათზე ადამიანის საინჟინრო საქმიანობის გავლენით.

ИНЖЕНЕРНО-ГЕОЛОГИЧЕСКИЕ УСЛО-ВΙΑ ТЕРРИТОРИИ - Engineering-geological conditions of territory - ტერიტორიის საინჟინრო-გეოლოგიური პირობები - ტერიტორიის თავისებურება, რომელიც განსაზღვრავს ადამიანის საინჟინრო მოღვაწეობისათვის ზელსაყრელი პირობების ხარისხს.

ИНЖЕНЕРНО-ГЕОЛОГИЧЕСКИЕ УЧАС-ТКИ - Engineering-geological section (area) - საინჟინრო-გეოლოგიური უბნები - საინჟინრო-გეოლოგიური ქვერაიონის ნაწილი, რომელიც საინჟინრო-გეოლოგიური დარაიონების ყველაზე უფრო წვრილ ქვედანაყოფს წარმოადგენს. დეტალურ რუკაზე გამოყოფენ ერთი რომელიმე ნიშან-თვისებით მაგ.: მდგრადობით, განვითარებული გეოლოგიური პროცესების ხასიათით, ქანების თვისებებით და სხვ.

ИНЖЕНЕРНО-ГЕОЛОГИЧЕСКИЕ ЯВЛЕ-НИЯ - Engineering-geological phenomena - საინჟინრო-გეოლოგიური მოვლენები - გეოლოგიური გარემოს მდგრადობის მკვეთრი ცვლილება, გამოწვეული ადამიანის საინჟინრო-სამეურნეო საქმიანობით.

ИНЖЕНЕРНО-ГЕОЛОГИЧЕСКИЕ ПРО-ЦЕССЫ - Engineering-geological processes - საინჟინრო-გეოლოგიური პროცესები - გეოლოგიური პროცესები, რომლებიც წარმოიშობიან მშენებლობის ან საინჟინრო-გეოლოგიური სამუშაოების შედეგად (ეს ტერმინი ლიტერატურაში იწოდება ტექნოგენურად).

ИНЖЕНЕРНО-ГЕОЛОГИЧЕСКИЙ КОМПЛЕКС - Engineering-geological complex - საინჟინრო-გეოლოგიური კომპლექსი - სტრატეგრაფიული თანმიმდევრობით განლაგებული ქანების წყება, რომელიც ხასიათდება ურთიერთმსგავსებით ანდა საინჟინრო-გეოლოგიური მახასიათებლების კანონზომიერი ცვალებადობით.

ИНЖЕНЕРНО-ГЕОЛОГИЧЕСКИЙ ПОД-РАЙОН - Engineering-geological subregion - საინჟინრო-გეოლოგიური ძვირაიონი - რაიონის ნაწილი, რომელიც განსხვავდება გეოლოგიური ჭრილით, გეოლოგიური პირობებით, ფორმებით და თანამედროვე გეოლოგიური პროცესების განვითარების მასშტაბებით.

ИНЖЕНЕРНО-ГЕОЛОГИЧЕСКИЙ ПО-ТЕНЦИАЛ ТЕРРИТОРИИ - Engineering

geological potential of territory - ტერიტორიის საინჟინრო-გეოლოგიური პოტენციალი (გოლოვკოვსკაიას მიხედვით, 1989) - ტერმინი გამოიყენება გეოლოგიური გარემოს მდგომარეობის შეფასების მიზნით საინჟინრო-სამეურნეო საქმიანობის ზემოქმედებასთან მიმართებაში. მის ქვეშ იგულისხმება გეოლოგიური გარემოს კომპლექსური თვისებები, განსაზღვრული მისი ყველა კომპონენტის შედგენილობით, სტრუქტურითა და მდგომარეობით: ქანებით, მიწისქვეშა წყლებით, გეოლოგიური პროცესებით. ყველა ცალკე აღებული კომპონენტის წვლილი ტერიტორიის საერთო მდგრადობის შეფასებაში დამოკიდებულია მისი სამეურნეო გამოყენების ხასიათზე და საინჟინრო-გეოლოგიური თვისებების პრიორიტეტზე. სისტემის მდგრადობის შეფასების ყველა კრიტერიუმი ჯამდება.

ИНЖЕНЕРНО-ГЕОЛОГИЧЕСКИЙ РАЙОН - Engineering-geological area - საინჟინრო-გეოლოგიური რაიონი - ქანების კომპლექსისაგან შემდგარი საინჟინრო-გეოლოგიური ოლქის დიდი ნაწილი, რომლებითაც ტერიტორიის ეს ნაწილი (რაიონი) განსხვავდება ოლქის დანარჩენი ტერიტორიული ნაწილის შემადგენელი ქანების კომპლექსებისაგან.

ИНЖЕНЕРНО-ГЕОЛОГИЧЕСКИЙ РЕГИОН - Engineering-geological region - საინჟინრო-გეოლოგიური რეგიონი - ყველაზე უფრო მსხვილი ტაქსონომეტრიული დანაყოფი ტერიტორიის საინჟინრო-გეოლოგიური დარაიონების დროს. მოიცავს რომელიმე გეოსტრუქტურულ ერთეულს. გამოიყოფა ძირითადი მახასიათებლების ერთობლიობით - ძირითადი ქანებისა და საფარის ნალექების ხასიათის, ჰიდროგეოლოგიური და გეომორფოლოგიური პირობებით და გეოლოგიური პროცესებით. ჩვეულებრივ, გამოიყოფა წერილმასშტაბიან სამომხილვო რუკებზე.

ИНЖЕНЕРНО-ГЕОЛОГИЧЕСКОЕ ОБСЛЕДОВАНИЕ - Engineering-geological in-

vestigation (inspection) - საინჟინრო-გეოლოგიური გამოკვლევა - სამეურნეო, რომლებიც მოიცავენ მარშრუტულ (საველე) და კამერალურ გამოკვლევას, ტერიტორიის საინჟინრო-გეოლოგიური შეფასების მიზნით.

ИНСОЛЯЦИЯ - Insolation - ინსოლაცია - მიწის ზედაპირის მზით განათება.

ИНТЕНСИВНОСТЬ ЗЕМЛЕТРЯСЕНИЯ В БАЛЛАХ - Earthquake intensity - მიწისძვრების ინტენსიურობა ბალაში - მიწისძვრების ინტენსიურობა არის მიწისძვრის კერის არეში გამოყოფილი ენერჯის რაოდენობა, რომელიც შემდეგ გარდაიქმნება სეისმური ტალღების ენერჯიაში და მიწის ზედაპირზე იწვევს სხვადასხვა ხარისხის ნგრევებსა და დეფორმაციას. უმრავლეს ქვეყანაში მიწისძვრების ინტენსიურობა გამოიხატება 12 ბალიანი შკალით (MSK-64), რომელიც დამუშავებულია მედედევის მიერ: 1. - შეუმჩნეველი მიწისძვრა, შეიმჩნევა მხოლოდ სეისმოგრაფებით, ადამიანი ვერ შეიგრძნობს (1 ბალი); 2. - ძლივს შესამჩნევი მიწისძვრა, შეიგრძნობა მხოლოდ ცალკეული პირების მიერ, თუ ისინი იმყოფებიან მოხვედრულ მდგომარეობაში, განსაკუთრებით ზედა სართულზე (2 ბალი); 3. - სუსტი რყევა, შეიგრძნობა მკირერიცხოვანი პირების მიერ შენობის შიგნით, ღია ცის ქვეშ - მხოლოდ ხელსაყრელ პირობებში. შეიმჩნევა ჩამოკიდებული საგნების რყევა (3 ბალი); 4. - შესამჩნევი რყევა, შეიმჩნევა შენობის შიგნით ადამიანთა უმრავლესობის მიერ. ზოგიერთი მძინარე იღვიძებს, იგი ჰგავს მძიმე სატიერთო მანქანისგან გამოწვეულ რყევას. ზანზარებს ფანჯრები, ჭურჭელი, ჭრიჭინებს იატაკი, კედელი, ღია ჭურჭელში წყალი ოდნავ იწყებს რყევას (4 ბალი); 5. - საკმაოდ ძლიერი მიწისძვრა - შეიგრძნობა შენობის შიგნით. მძინარეთა უმრავლესობა იღვიძებს, გარბის შენობიდან. ცხრველები წუხან, შენობები ირყევა, დაკიდებული საგნები ძლიერ ქანაობს, სურა-

თები ადგილიდან იხერის, ჩერდება საათის ქანქარა, ზოგიერთი საგანი იქცევა, კარები და ფანჯრები იხურება და იღება, ჭურჭლებიდან გადმოიღვრება წყალი, რყევა აჟავს მძიმე საგნების ვარდნას 'შენობის' შიგნით, ზოგჯერ იცვლება წყაროს დებიტი (5 ბალი); 6. - ძლიერი მიწისძვრა - 'შეიგრძნობა' უმრავლესობის მიერ როგორც 'შენობაში', ისე ღია ცის ქვეშ. ცხოველები გამორბიან ნაგებობებიდან, ზოგჯერ იმტერევა ჭურჭელი, ვარდება წიგნები, გადაადგილდება ავეჯი, ისმის რეკვა სამრეკლოდან, ხშირად ხდება 'შენობების' დაზიანება, მეწყერების წარმოშობა, იცვლება წყაროს დებიტი და ჭაში წყლის დონე (6 ბალი); 7. - ძალიან ძლიერი მიწისძვრა, ადამიანი შეშინებულია და ფეხზე ძლივს დგას, რყევა აღინიშნება იმ პირების მიერ, ვისაც მანქანა მიჰყავს, რეკავენ დიდი სამრეკლოები, როგორც წესი, ზიანდება 'შენობები', წარმოიშობა მეწყერები, მილგამტარებზე ჩნდება რღვევის ადგილები და ნაპრალები ქვის ღობეებში, წყლის ზედაპირზე წარმოიშობა ტალღები, წყალი ხდება მღვრიე, იცვლება წყლის დებიტი წყაროებში და დონე ჭებში, ზოგიერთი წყარო ქრება (7 ბალი); 8. - დამანგრეველი მიწისძვრა, იწყება 'შენობების' მძიმე დაზიანება, ადამიანის შიში და პანიკა, მათ შორის ვისაც მანქანა მიჰყავს, იმტერევა ხის ტოტები, გადაადგილდება ავეჯი, ხშირად დაკიდებული ფარები ზიანდება, ჩვეულებრივ, აკურის სახლები იღებს მეორე ან მესამე ხარისხის დაზიანებას, ზოგიერთ ქვის სახლს უჩნდება ნაპრალი, ძეგლები იძვრის ადგილიდან. მილგამტარები წყდება, ქვის ღობეები ინგრევა, იწყება მეწყერების მასიური წარმოქმნა, გრუნტებში ჩნდება ნაპრალები, გამშრალი ჭები ივსება წყლით, ზოგიერთ მთაგანში ქრება, იცვლება წყაროების დებიტი და ჭების დონეები (8 ბალი); 9. - გამანადგურებელი მიწისძვრა - 'შენობების' მასიური დაზიანება, ავეჯის დაზიანება, ცხო-

ველები ღმუიან, ძეგლები და დანადგარები იქცევა, 'შენობებში' შეიმჩნევა მესამე და მეოთხე ხარისხის დაზიანება, ხდება მილსადენების გაწყვეტა, წყალსაცავების სერიოზული დაზიანება, რკინიგზის გამრუდება და ვხატკეცილების დაფორმაცია, ვახსაკუთრებით მისი გამტარი ნაწილის გრუნტებში წარმოიშობა ნაპრალები, იწყება მეწყერების და კლდეზვავების ფართო წარმოშობა. წყლის ზედაპირზე ჩნდება დიდი ტალღები (9 ბალი); 10. - მომსპობი მიწისძვრა - 'შენობათა' მასიური ნგრევა, უძრავლესობა განიცდის მეოთხე და მეექვსე ხარისხის დაზიანებას, ზიანდება დამბები და კაშხალები, ხიდები, ხდება რკინიგზის გამრუდება, მიწისქვეშა მილსადენების წყვეტა, გზის საფარი და ასფალტი ხდება ტალღისებური, მდინარეების პარალელურ კალაპოტში წარმოიშობა განიერი წყვეტები, ციცაბო ფერდობებიდან ჩამოდის ფხვიერი ნაყარი, წარმოიშობა დიდი მეწყერები, კლდეზვავები; ჩნდება ახალი ტბები, მდინარეებიდან და არხებიდან ხდება წყლების ამოხეფვა (10 ბალი); 11. - კატასტროფული მიწისძვრა - იწყება კაპიტალური 'შენობების', ხიდების, დამბებისა და რკინიგზების სერიოზული დაზიანება, ვხატკეცილები მგზავრობისათვის 'უეარვისი' ხდება, ინგრევა მიწისქვეშა მილგამტარები, მიწის ზედაპირზე ჩნდება განიერი ნაპრალები და გადაადგილდება ვერტიკალური და პორიზონტალური მიმართულებით, ადგილი აქვს ფერდობების მასიურ ჩამონგრევა-ჩამოქცევას (11 ბალი); 12. - ძლიერი კატასტროფული მიწისძვრა - მიწის ზედაპირის რადიკალური შეცვლა, ყველა სახის მიწისქვეშა და მიწისზედა ნაგებობების ძლიერი დაზიანება ან ნგრევა (12 ბალი).

ИНТЕНСИВНОСТЬ ПРОЯВЛЕНИЯ ОПОЛЗНЕЙ И СЕЛЕЙ - Intensity of landslide and mudflow manifestation - მეწყერბინისა და ღვარცოფუბის ბამოვლენის ინტენსიურობა - მეწყერებით და ღვარ-

ცობებით დაზიანებული ტერიტორია. სასათადგო დაზიანების შესაბამისი კოეფიციენტით.

ИНФАУНА - Infauna - ინფაუნა - ორგანიზმთა ერთობლიობა, რომლებიც ცხოვრობენ გრუნტში ღრმად, ეფლობიან ფხვიერ ქანებში ან ჩაიბურღებიან მავარ სუბსტრატში.

ИНФИЛЬТРАЦИЯ - Infiltration - ინფილტრაცია - ფორებში წყლის ჩაჟონება. გრუნტში ჩაჟონილი ნალექების შეფარდებას მოსულ ნალექებთან ეწოდება ინფილტრაციის კოეფიციენტი, გამოისახება პროცენტებში.

ИНФЛЮАЦИЯ - Inflow - ინფლუაცია - ხედაპირული წყლების შეღწევა ვერტიკალური მიმართულებით მიწის ქერქში ნაპრალებით, კარსტული არხებით და ძაბრებით, რომლებშიც არ მოქმედებს კაპილარული ძალა (Щеко, 1980).

ИНФОРМАТИКА - Informatics - ინფორმატიკა - მოღვაწეობის დარგი, რომელიც აწარმოებს გამოკვლევებს ინფორმაციის მიღების პროცესებზე, გადაცემაზე, დამუშავებაზე, შენახვაზე, წარდგენაზე, შექმნის პროცესების გადაწყვეტაზე, დანერგვაზე და ინფორმაციული ტექნიკისა და ტექნოლოგიის გამოყენებაზე საზოგადოების ცხოვრების ყველა სფეროში.

ИНФРАСТРУКТУРА - Infrastructure - ინფრასტრუქტურა - სამეურნეო და კულტურული ობიექტებისა და დარგის კომპლექსი, რომელიც ემსახურება წარმოებას, შეადგენს მათ საფუძველს (გზები, არხები, ხიდები, ტრანსპორტი, ენერგეტიკა და სხვ.).

ИРРИГАЦИОННАЯ ЭРОЗИЯ - Irrigational erosion - ირიგაციული ეროზია - ვითარდება მიწების არასწორი მორწყვის პირობებში; ხშირად თან სდევს სარწყავი არხების გვერდების გადარეცხვა, ნგრევა და დეფორმაცია.

ИРРИГАЦИЯ - Irrigation - ირიგაცია - 1. ჰიდროტექნიკის დარგი, რომელიც სწავლობს მიწების ხელოვნური მორწყვის

საკითხებს; 2. ხელოვნური მორწყვის პროცესი.

ИСПЫТАНИЕ ГРУНТОВ НА НЕСУЩУЮ СПОСОБНОСТЬ (ПРОБНОЙ НАГРУЗКОЙ) Bearing capacity of grounds (loading test) - ბრუნტის ბამოცლა მხინის უნარიანობაზე (სასინჯო ღატმირ-თმომ) - საველე და ლაბორატორიულ პირობებში ხდება გრუნტის მექანიკური სიმტკიცის განსაზღვრა გარე ძალების დატვირთვით.

ИСПЫТАНИЕ ГРУНТОВ НА РАЗМОКАНИЕ - Soil soaking test - ბრუნტის ბამოცლა ღალბობაზე - თიხოვანი ქანების საველე და ლაბორატორიული გამოცდა წყალმედვობაზე. წყალმედვობის სიმტკიცე განისაზღვრება წყალში ნაწილაკების დაშლის სიჩქარითა და ხასიათით გარკვეულ დროში.

ИСПЫТАНИЕ ПОРОДЫ НА НАБУХАНИЕ - Rock swelling test - ძანბის ბამოცლა ბაჯირჯმვაზე - რბილი შეკეპირებული ქანების გამოცდა გაჯირჯევაზე წყლის შთანთქმის შედეგად, რომლის დროსაც განისაზღვრება მისი მოცულობის ზრდა.

ИСПЫТАНИЕ ПОРОДЫ НА РАСТЯЖЕНИЕ - Rock stretching test - ძანის ბამოცლა ბაჰიმვაზე - ქანის ნიმუშების დეფორმაციის ლაბორატორიული განსაზღვრა გამჭიმავი ძალების ზემოქმედებით.

ИСПЫТАНИЕ ПОРОДЫ НА СДВИГОВОМ ПРИБОРЕ - Rock test on displacement instrument - ძანის ბამოცლა ძვრის ხმლსაწმომზე - ქანის წინააღმდეგობის განსაზღვრა ძვრაზე ლაბორატორიული მეთოდით, ასევე ქანების ნიმუშების ძვრის დეფორმაციის განსაზღვრა საცდელი ძვრის მეთოდით ფიქსირებულ სიბრტყეზე სხვადასხვა ნორმალური დაძაბულობის პირობებში.

ИСПЫТАНИЕ ПОРОДЫ НА ТРЕХОСНОЕ СЖАТИЕ - Triaxial compression test - ძანის ბამოცლა სამწმომძან კუმშვაზე - ქანის ნიმუშის წინააღმდეგობის ლაბორატორიული განსაზღვრა დაშლისადმი

გვერდითი და ღერძული წნევის სხვადასხვა თანაფარდობის დროს და ფორივანი წყლების სხვადასხვა დრენაჟის პირობებში.

ИССЛЕДОВАНИЯ ГИДРОГЕОЛОГИЧЕСКИЕ - Hydrogeological investigation - ჰიდროგეოლოგიური კვლევები - მიწისქვეშა წყლების განლაგების, გაერყელების, დაგროვების, განტვირთვისა და შედგენილობის ბუნებრივი პირობების შესწავლა, ასევე იმ პირობებისა და თვისებების განსაზღვრა, რომლებიც შეისწავლიან მიწისქვეშა წყლების გამოყენების ტექნიკურ ღონისძიებებს და რეგულირების საკითხებს.

ИСТОЧНИК /РОДНИК, КЛЮЧ/ - Spring, well - წყარო - მიწისქვეშა წყლის კონცენტრირებული ბუნებრივი გამოსავალი უშუალოდ მიწის ზედაპირზე ან წყლის ქვეშ. წყაროები შეიძლება იყოს აღმავალი და დაღმავალი.

ИСТОЧНИК ВЫДЕЛЕНИЯ ЗАГРЯЗНЯЮЩЕГО ВЕЩЕСТВА - Contaminant release source - ღამაზინტაქრებულ ნივთიერებათა გამოყოფის წყარო - ობიექტი, რომლიდანაც ხდება დამაბინძურებელ ნივთიერებათა გამოყოფა (ტექნოლოგიური დანადგარი, აპარატი და სხვ.).

ИСТОЧНИК ГРУППОВОЙ - Group spring - ჯგუფური წყარო - წყაროები, რომლებსაც გააჩნიათ მიწისქვეშა წყლები ერთმანეთისადმი ახლოს განლაგებულია.

ИСТОЧНИК ИЗОТЕРМИЧЕСКИЙ - Isothermal spring - იზოთერმული წყარო - წყარო, რომლის ტემპერატურა ადგილის საშუალო წლიური ტემპერატურის ტოლია.

ИСТОЧНИК НИСХОДЯЩИЙ - Gravity spring - ღამაზინტაქრული წყარო - იკვებება გრუნტისა და საერთოდ უწნეო წყლებით. წყალი მოძრაობს ზევიდან ქვევით. წყალშემცველი შრის კვების არიდან დრენაჟის ადგილისაკენ (წყლის გამოსავალი-საკენ).

ИСТОЧНИК ПРИРОДНЫХ ЧЕРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЙ - Source of natural emergency situation - ბუნებრივი საბაზიზო სიტუაციის წყარო - სახიფათო ბუნებრივი მოვლენა ან პროცესი, რომლის შედეგადაც გარკვეულ ტერიტორიაზე ან აკვატორიაზე შეიქმნა, ან შესაძლოა შეიქმნას საფრთხეობა სიტუაცია.

ИСТОЧНИК РАСПЫЛЕНИЯ ЗАГРЯЗНЯЮЩЕГО ВЕЩЕСТВА - Contaminant dispersion source - ღამაზინტაქრებულ ნივთიერებათა გაფრქვევის წყარო - ობიექტი, რომლიდანაც ხდება ატმოსფერულ ჰაერში დამაბინძურებელ ნივთიერებათა გაფრქვევა (საკვამლე მილი, სავენტილაციო შახტი და სხვა).

ИСТОЧНИКИ ВРЕМЕННЫЕ - Intermittent spring - ღრობიტი წყაროები - მოქმედებენ მხოლოდ დროებით, ძლიერი, ხანგრძლივი წვიმების შემდეგ ან წლის გარკვეულ სეზონში (სეზონური წყაროები).

ИСТОЧНИКИ ЖИЛЬНЫЕ - Lode spring - ძარღვული წყაროები - ცალკეული ღია ნაპრალებიდან ნაკადის სახით გამომდინარე წყაროები.

ИСТОЧНИКИ КАРСТОВЫЕ - Tubular spring, solution Spring - ძარსტული წყაროები - კარსტული წყლების გამოსავალი მიწის ზედაპირზე.

К

КАДАСТР - Cadastre - კადასტრი - მონაცემების სისტემატიზებული კრებული, რომელიც ობიექტებისა და მოვლენების რაოდენობრივ და ხარისხობრივ აღწერისაგან შედგება, რიგ შემთხვევებში მათი ეკონომიკური შეფასებით. მოიცავს მათ ფიზიკურ-გეოგრაფიულ დახასიათებას, კლასიფიკაციას, მონაცემებს დინამიკაზე, შეისწავლის ხარისხობრივ და ეკოლოგიურ-სოციალურ-ეკონომიკურ შესახებ, რომელსაც თან ერთვის კარტოგრაფიული და სტატისტიკური მასალები.

КАДАСТР ДЕТЕРИОРАЦИОННЫЙ - Deteriorative cadastre - დეტერიორაციონული კადასტრი - გარემო პირობების გაუარესების მონაცემების კრებული - ქაერის, წყლის, ნიადაგების გატუქვიანების, მათი ეროზიის, მცენარეულის განადგურების და სხვ., შედგენილი რეგიონალურ ტერიტორიაში კარტოგრაფიულ მასალაზე დაყრდნობით. ყველა გამატუქვიანებელი წყაროსა და ასევე სხვა დარღვევების გათვალისწინებით და მათი მონაწილეობის ხარისხით გარემოს გატუქვიანებაში.

КАДАСТР ЭКОЛОГО-ЭКОНОМИЧЕСКИЙ - Ecological-economic cadastre - ეკოლოგიურ-ეკონომიკური კადასტრი - ტერიტორიის ბუნებრივი რესურსების პოტენციალის მონაცემების სისტემატიზებული კრებული. მოიცავს აგრეთვე ყველა მონაცემს კონკრეტული რეგიონის ინტეგრალურ რესურსებზე.

КАНАЛ СТОКА СНЕЖНОЙ ЛАВИНЫ - Snow avalanche drainage channel - ზვამის ჩამოსვლის ღარი - თოვლის ზვავის გამოჩეხანი ღარი, სატრანზიტო მუდმივმოქმედი რელიეფის უარყოფითი მორფოლოგიური ფორმა, რომელიც განიცდის თანდათანობით გაღრმავებასა და გაფართოვებას.

КАНЦЕРОГЕНЫ - Carcinogen - კანცეროგენები - ფიზიკური აგენტები, რომელიც

ორგანიზმში იწვევს ავთვისებიანი სიმსივნის განვითარებას. კანცეროგენებს ჰყოფენ: ქიმიურ, ფიზიკურ და ბიოლოგიურ ნივთიერებებად. ხშირად გვხვდება ისეთი კანცეროგენები, როგორცაა პოლიციკლური, არომატული ნახშირწყლები. ამ ჯგუფში შედის 200-მდე აგენტი. კანცეროგენური ნივთიერებებით ნიადაგების გატუქვიანება ხდება თვითმფრინავებისა და ავტომანქანებისაგან გამონაბოლქვი გაზების ზეგავლენით, ასევე საწარმოო დაწესებულებების, თბოელექტრო სადგურების ხარჩენებითა და გამოყოფილი გაზებით. ნიადაგში კანცეროგენები ხვდებიან ატმოსფეროდან მსხვილ და საშუალო დისპერსულ მტერის ნაწილაკებთან ერთად, ასევე ნათობის გაჟონვისა და მისი პროდუქტების გადატუქვიანების შედეგად.

КАПЕЖ /КАПЕЛЬ/ - Water drip - წვეთა (წვეთი) - მიწისქვეშა წყალი, რომელიც ჟონავს წვეთების სახით სამთო გამონამუშევრების სახურავიდან ან კედლებიდან.

КАПЕЛЬНО-ЖИДКАЯ СВОБОДНАЯ ВОДА - Drop-liquid free water - წვეთოთხვამლი თავისუფალი წყალი - წყალი, რომელშიც მოქმედებს ჰიდროდინამიკური წნევა და გადაადგილება სიმძიმის ძალით.

КАПИЛЛЯРНАЯ ВЛАГОЕМКОСТЬ - Capillary moisture capacity - კაპილარული ტენტივადობა - წყლის რაოდენობა, მოთავსებული ქანების კაპილარულ სიცარიელებში, მათი წყლით სრული შესვლისას, კაპილარული აწვევის ზონაში. გამოისახება წყლის წონის შეფარდებით მშრალ ქანთან პროცენტებში.

КАПИЛЛЯРНАЯ ВОДА - Capillary water - კაპილარული წყალი - წყალი კაპილარულ ფორებში, ნაპრალებსა და ქანის სხვა სიცარიელებში. კაპილარული წყალი ავსებს უმცირეს სივრცეებს ნიადაგის და გრუნტის ნაწილაკებს შორის

და იგი კაპილარული შეჭიდულობის ძალებითაა ნიადაგებში, ბმულ მდგომარეობაში. აორთქლების გავლენით კაპილარული წყალი შეიძლება გადაადგილდეს ზემოთ და შექმნას აღმავალი ჭაუკლი.

КАПИЛЛЯРНАЯ КОНДЕНСАЦИЯ - Capillary condensation - კაპილარული კონდენსაცია - ორთქლის კონდენსაცია კაპილარებში.

КАПИЛЛЯРНОЕ ДАВЛЕНИЕ - Capillary pressure - კაპილარული წნევა - წნევა, წყლის კაპილარული აწევის სიმაღლის შესაბამისი.

КАПИЛЛЯРНОЕ ПОДНЯТИЕ - Capillary rise (ascent) - კაპილარული აწევა - წყლის აწევა კაპილარულ სივარულიებში გრავეიტაციული წყლის თავისუფალი ზედაპირიდან ზედაპირული დაქიმულობის გავლენით, წყლისა და ატმოსფეროს გაყოფის ზედაპირზე.

КАПИЛЛЯРНОСТЬ ГОРНЫХ ПОРОД - Capillarity (attraction) of rocks - ქანების კაპილარობა - მოვლენების ერთობლიობა, განპირობებული სითხის მოლეკულებსა და მყარ სხეულს შორის ძალების ერთიერთმოქმედებით მათ საერთო საზღვარზე. ქანების კაპილარობა ხასიათდება სითხეების მიერ მყარი სხეულის დასველებით, ან არდასველებით, ზედაპირული დაქიმულობის გამო, სითხის აწევა-დაწევათი ძლიერ წერილ კაპილარებში სიბრტყეთა შორის მენისკის შექმნით. ბოლო გამოკვლევებმა გვიჩვენა, რომ კაპილარული წყლის აწევა ხდება პიდრატაციის იონების და მოლეკულების ენერჯის შედეგად მყარი და თხევადი ფაზის მოსაზღვრე ზედაპირზე, რაც მის ელექტრო-ქიმიურ ბუნებაზე მიუთითებს.

КАПИЛЛЯРНЫЕ ПОРЫ - Capillary (filamentous) pore - კაპილარული ფორები - მცირე ზომის ნაპრალები, ფორები, ღრუები და სხვა სივარულიები ქანებში, სადაც წყალი და სხვა სითხეები გადაადგილდებიან კაპილარული ძალის მოქ-

მედებით. ფორების ზომა პირობითად მიღებულია 0,0002-1,0 მმ, ნაპრალების ზომა - 0,0001-0,25 მმ.

КАПИТАЛОВЛОЖЕНИЯ НА РЕКУЛЬТИВАЦИЮ - Investment on reclamation - კაპიტალდასაზღვრა რეკულტივაციაზე - ხარჯი მიწის რეკულტივაციაზე, რომელიც ვათვალისწინებულია მის ორგანიზაციაზე განუხრეველ მიწათმოქმედებლისა.

КАПТАЖНЫЕ СООРУЖЕНИЯ - Catchment structure - საკაპტაჟო ნაბნეობები - ნაგებობა მიწისქვეშა წყლების შესაკრებად (ტები, ვერტიკალური და პორიზონტალური ბურღილები, კალერეები და სხვ.).

КАР - Corrie; circus - ქარი - ბუნებრივი სავარძლისებური ჩაღრმავება მთის მწვერვალის ზონაში, რომელიც წარმოიშობა ნივაცური პროცესების შედეგად. ზოგიერთი კარი ამოუსებულია მცხვარებით ან ფირნით, ზოგან - სესონური თოვლის დაკროვილი მასით ან წყლით (მაღალმთიანეთის ტბები).

КАРРЫ - Swallow hole; sink hole - კარმანი - შეერილებისა და სავარცხლების სისტემა გაყოფილი სესტად დაკლანჩილი ღარებით - ევლებით, რომლებიც წარმოიშობიან ხსნადი ქანების ზედაპირზე გამდინარე წყლის ჭავლის მოქმედებით (ატმოსფერული, მდინარეული, ზოგჯერ ზღვისა და ტბის ტალიების მოქმედების ზონაში). ზაიცევის მიხედვით, ეს პროცესი ახასიათებს კარსტის საწყის სტადიას. კარები წარმოადგენს შიშველი კარსტრისთვის დამახასიათებელ უარყოფით მიკრო (ზოგჯერ მეზო-) ფორმებს, რომელთა სიღრმე რამდენიმე სანტიმეტრიდან რამდენიმე მეტრამდე აღწევს, ჩნდება დაბზარულ და დანაპრალიანებულ კარსტვად ქანების ზედაპირზე წვიმების, ლანქერის, იშვიათად ზღვისა და მდინარის წყლის ქიმიური მოქმედებით. განასხვავებენ კარების მორფოლოგიურ ტიპებს: ნაპრაღურ, ღარაკულ, თხროლისებურ, ბრტყელ, მილისებურ, მენ-

დრულ და სხვა. ზოგჯერ კარები ქმნის რთულ დატოტვილ ქსელს და დიდ ფართობებს მოიცავს, მათ კარულ ველებს უწოდებენ.

KAPCT - Karst - ქარსტი - ქანების გამოტუტვასა და გახსნასთან დაკავშირებული მოვლენა, რომელსაც თან სდევს სხვადასხვა სახის მიწისქვეშა სიცარიელებებისა და რელიეფის უარყოფითი ზედაპირული ფორმების წარმოქმნა. კარსტული ფორმები შეიქმნევა როგორც ხსნად ქანებში, ასევე მათზე განლაგებულ უხსნად ქანებში, მათი ჩაქცევის შედეგად. არჩევენ კარსტის ზედაპირულ და მიწისქვეშა ფორმებს. პირველს მიეკუთვნება კარები, ძაბრები და სხვა, ხოლო მეორეს – მღვიმეები, შახტები და ა.შ.

KAPCTOBAЯ ИHTENSИBHOCTЬ - Karst intensity - კარსტული ინტენსივობა - კარსტული პროცესების ინტენსივობის საზომს წარმოადგენს მისი ციკლის ან ფაზის ხანგრძლივობა, კიმიური დენუდაციის სიდიდე, ჩაქცევის წარმოშობის საშუალო პერიოდულობა, ზედაპირული ან მიწისქვეშა ფორმების სიმჭიდროვე (ცალი/კმ² ან ცალი/1000კმ²), მათ ხაზობრივი (ცალი/100მ) და მოცულობითი (ცალი/10⁶ მ³) სიმჭიდროვე, დაკარსტების ფართობლივი და მოცულობითი კოეფიციენტები (%), მღვიმეთა სავალების სიხშირე (მ/კმ²).

KAPCTOBAЯ KOPPOЗИЯ - Karst corrosion, karst rust - კარსტული კოროზია - დენუდაციის სპეციფიკური სახეობა, რომელიც მიმდინარეობს წყალში ხსნად ქანებში ფიზიკურ-ქიმიური და ბიო-ქიმიური პროცესების ზემოქმედებით.

KAPCTOBOME YЩEЛЬE - Karst gorge, karst ravine - კარსტული ხეობა - მდინარეული ხეობა კარსტულ მხარეში რელიეფის სპეციფიკური ფორმებით და მოვლენებით.

KAPCTOBЫE BOДЫ - Karst water - კარსტული წყალბაზი - მიწისქვეშა წყლები, რომლებიც ავსებენ კარსტულ სიცა-

რიელებს ქანებში. კარსტული წყლები - მიწისქვეშა წყლების განსაკუთრებული კლასია, რომელიც გამოირჩევა თავისებური რეჟიმით და დიდი წარმატობით (В. Д. Ломтадзе. 1999).

KAPCTOBЫE BOPOHKИ - Karst cone - კარსტული ძაბრები - მიწის ზედაპირზე წარმოშობილი ჩაღრმავებები, რომელთაც აქეთ ჯამისებური, თევზისებური, ფინჯნისებური, ფიალისებური ან ცილინდრისებური ფორმები; წარმოიშობიან წყალში ხსნად ქანებში. ძაბრების ჯგუფს უწოდებენ კარსტულ ველებს.

KAPCTOBЫE KOTЛOBIHЫ - Karst kettlehole - კარსტული ძვაპულაზი - დახშული კარსტული ჩავარდნილი ადგილი, ხშირად რთული ფორმებით; სიგანით 100-200 მ-ზე მეტი, სიღრმე კი 5-10 მ-ზე მეტი.

KAPCTOBЫE ПPOЦECCЫ - Karst process - კარსტული პროცესები - მიმდინარეობენ ზედაპირული და მიწისქვეშა წყლების მოქმედებით ხსნად ქანებში და წარმოქმნიან სხვადასხვა სახის ფორმებს და სიცარიელებებს. მათ თან ახლავთ ჩავარდნები, სახურავის ჩაჯდომა, ძაბრების წარმოშობა და სხვა მიწის ზედაპირის დეფორმაციები. ხსნადობის მიხედვით ქანებში გამოიყოფა ორი ძირითადი ჯგუფი: 1. ძნელად ხსნადი კარბონატული ქანები (კირქვა, დოლომიტი, კარცი, კლასტური ქანები კარბონატული ცემენტით); 2. ადვილად ხსნადი ქანები: სულფატური (თაბაშირი), სულფატურ-კარბონატული, ქვამარილი.

KAPCTOBЫE CУФOЗИИ - Karst suffosion - კარსტული სუფოზიები - მოვლენები, რომლებიც ვითარდებიან კარსტვად ქანებში უხსნადი ნაწილაკების შემცვემენტბელი მასის გახსნის ხარჯზე და ამის შემდეგ ჩამოშლილი მასალის მექანიკური გატანით. ქვიშაქვებსა და კონგლომერატებში ხსნადი მასალის არსებობის შემთხვევაში წარმოიქმნება მღვიმეები, რომლებსაც მეტწილად გეორაბის ფორმა აქვთ. კარსტული სუფო-

ზეები თავს იჩენს აგრეთვე თიხიანი კარსტის პირობებში, ეს მოვლენები კარგად არის გამოხატული დასავლეთ საქართველოში.

КАРТИРОВАНИЕ ОТВАЛОВ - Spoil mapping - ნაჰარის რუკის შეღებვა - რუკის შედგენის პროცესი, რომელზეც ასახულია კარიერული ნაყარი და სხვა ტექნოგენური ბიოგეოცენოტიური კომპლექსების სხვადასხვაგვარი მორფოლოგიური და პეტროგრაფიული პარამეტრებით.

КАРЬЕРНОЕ ПОЛЕ - Quarry field - კარიერის ველი - საბადო ან მისი მასივის ნაწილი, რომელიც მოიცავს საფარის და სასარგებლო წიაღისეულის შემცველ ქანებს და განკუთვნილია ღია კარიერული დამუშავებისათვის.

КАТАСТРОФА - Catastrophe - კატასტროფა (უბაღურება) - ყოველგვარი ცვალებადობა მომხდარი გარემოპირობებში, რომელიც დაღუპვის საშიშროების ქვეშ აყენებს ყოველგვარ ცოცხალს.

კატასტროფა ნიშნავს გარემოს სტაბილური სისტემის მდგომარეობის დარღვევას განსაზღვრულ ადგილზე და განსაზღვრულ დროს. ამიტომ სტიქიური უბედურების მთავარი მიზანი უნდა გამოიხატებოდეს სისტემის სტაბილურობის უზრუნველყოფის პირობების შესწავლასა და მცდელობაში - დაეადგიონოთ მიზეზი.

კატასტროფა არა მარტო მოულოდნელი უბედურებით გამოიხატება (მიწისძვრა, ვულკანური ამონანთხევეები, გეოლოგიური პროცესები და სხვ.), არამედ ხანგრძლივი საკუთნობრივი მოვლენებითაც, მაგალითად, ქ. ვენეციის მსგავსი ნელი დაძირვა და სხვ.

კატასტროფა ძირითადად სამი სახეობისაა: ბუნებრივი, ტექნოგენური, ბიოლოგიურ-სოციალური. აღნიშნულ კატასტროფებს თავისი შემადგენელი მახასიათებლების მიხედვით ყოფენ. 1. ბუნებრივი: გეოლოგიური, ჰიდროლოგიური, მეტეოროლოგიური; 2. ტექნოგენური: რა-

დიაკოელი, ქიმიური, ბიოლოგიური, ჰიდროლოგიური, ხანძრები და აფეთქებები, სატრანსპორტო - მავისტრალური; 3. ბიოლოგიური-სოციალური.

КАТАСТРОФА В ПОДЗЕМНОМ СООРУЖЕНИИ - Underground construction accident - კატასტროფა მიწისძვრა ნაგებობებში - სახიფათო შემთხვევა მაღაროში, მიწისქვეშა საწყობში ან საცავში, სატრანსპორტო გვირაბში, რომელიც დაკავშირებულია ობიექტების მოულოდნელ ნგრევასთან, რასაც შეიძლება მოჰყვეს ადამიანის მსხვერპლი და მატერიალური ზარალი.

КАТАСТРОФА ЭКОЛОГИЧЕСКАЯ - Ecological catastrophe, ecological disaster - ეკოლოგიური კატასტროფა - 1. ბუნებრივი ანომალია (ხანგრძლივი გვალვა, საქონლის მასიური გაწყვეტა და ა.შ.), ხშირად წარმოიქმნება ბუნებრივ პროცესებზე ადამიანის საქმიანობის პირდაპირი და არაპირდაპირი ზემოქმედებით, რომელსაც მიეყვართ ძლიერ არახელსაყრელ ეკონომიკურ შედეგებამდე ან გარკვეული რეგიონის მოსახლეობის მასიური დაღუპვამდე; 2. ტექნიკური მოწყობილობის ავარია (ატომური ელექტროსადგურის, ტანკერის და ა.შ.), რომელიც იწვევს გარემოს ძლიერ არახელსაყრელ ცვლილებებს და ეკონომიკურ ზარალს.

КАТУНЫ - Mud roll, gravel fillet - ღამრბაზაშული თიხის ქოშტატი - ნაგორი თიხის კოშტები, რომლებიც წარმოშობიან ზეირთცემის ზონაში და წყალქვეშა კანიონებში, კლივებზე, ბენჩზე, ან წყალქვეშა ფერდობებზე თიხიანი ქანების გარეცხვის შედეგად. დამრგვალებული ნაგორი თიხის კოშტების ზომები მერყეობენ 10-15 სმ-მდე ჩვეულებრივ, მეკრივია, ქვიშიან პლაჟზე თევობით ინარჩუნებენ ფორმას. შტორმების დროს იშლებიან.

КВОТА ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ПРИРОДНЫХ РЕСУРСОВ - Quota of natural resources utilization - ბუნებრივი რესურსების

სარგებლოების კვლავ - კანონით დამტკიცებული, ბუნებრივი რესურსებით სარგებლობის ნორმა, რომელიც გამოიყენება დადგენილი წესების მიხედვით, ეკონომიკის ნებისმიერი დარგის განვითარებისა და საზოგადოების სხვა მატერიალური მოთხოვნილებების დაკმაყოფილების მიზნით. ეკოტა წარმოადგენს ბუნებრივი რესურსების ნორმირებულ, მოსაპოვებელ რაოდენობას (ნაწილს), რომლის ამოღება არ ახდენს არსებით ზეგავლენას ამა თუ იმ სახეობის აღწარმოების დინამიკაზე (დებულება პროექტი ვარ. დატ. სამინისტრო ბუნებრივი რესურსებით სარგებლობის ეკოტების შესახებ).

КИНЕМАТИКА - Kinematics - კინემატიკა - თეორიულ მექანიკაში - მექანიკის ნაწილი, რომელიც სწავლობს მოძრაობას მისი გამომწვევი მიზეზებისგან დამოუკიდებლად.

КИСЛОРОДНЫЕ ВОДЫ - Oxygenous water - ჰანბაზადიანი წყლები - შეიცავენ თავისუფალ ჟანგბადს. ჟანგბადიანი წყლები დამახასიათებელია მხოლოდ შრის ზედა ფენისათვის, სადაც მიმდინარეობს ჟანგვითი პროცესები.

КИСЛОТНОСТЬ ПОРОД - Rock acidity (acidity) - მანუბის მჟავიანობა - ქანების შემადგენელი ელემენტები, მჟავე რეაქციით, ტოქსიკურია მცენარეულობისათვის. ნიადაგში და ქანებში არსევენ აქტიურ, გაცვლით და ჰიდროლიტურ მუქიანობას.

КЛАССИФИКАЦИЯ БИОМОВ - Biome classification - ბიომების კლასიფიკაცია - ბიომი რეგიონალური, ან უფრო მსხვილი გეოგრაფიული ერთეულის ბიოსისტემაა, რომელიც ხასიათდება რომელიმე ძირითადი მცენარეულობის ტიპით და ფაუნით (მაგ., ზომიერი სარტყლის ტყეების ბიომი). ეკოსისტემების ბიომურ კლასიფიკაციას საფუძვლად უდევს მაკროსტრუქტურული ნიშნები. ხმელეთის ბიომებს გამოყოფენ მცენარეულობის

ბუნებრივი ნიშნებით, ხოლო წყლის ეკოსისტემებს - ფიზიკური და გეოლოგიური თავისებურებებით.

КЛАССИФИКАЦИЯ ЛАВИН - Avalanche classification - თოვლის სკამპის კლასიფიკაცია (ბ. ტუშინსკის მიხედვით) - არსევენ ზეგების სამი სახის კლასიფიკაცია: I. თოვლის ტიპის და მდგომარეობის მიხედვით: 1. ქარბუქის მშრალი თოვლი, თოვლის ფიცრები; 2. ქველი ქარბუქის ტენიანი თოვლი; 3. ფირნის სველი თოვლი. II. მორფოლოგიის მიხედვით: 1. საფუქველი - თოვლის მასის მოწყვეტა და დასრიალება სწორი ფერდობის მთელ ზედაპირზე; 2. ღარული ზეგა - თოვლის მასის ჩამოსვლა და აგორება მკაცრად ფიქსირებულ კალაპოტში; 3. მსტომარე ზეგა - თოვლის მასის თავისუფალი ვარდნა - გადაადგილება ციკაბო ფერდობებზე. III. ზეგემქმერები მორფოლოგიის მიხედვით: 1. ეროზიული ჩაჭრა; 2. დენუდაციური ძაბრი; დეფორმირებული „კარი“. ზეგის ტიპებში მოძრაობის მიხედვით გამოიყოფა: 1. მშრალი „ოსოვი“; 2. ღარული ტენიანი ზეგა ეროზიული ჩაღრმავებიდან; 3. მსტომარე სველი ზეგა დეფორმირებული „კარი“-დან.

КЛАССИФИКАЦИЯ ОБВАЛОВ - Collapse classification - კლდე ნაწკაპის კლასიფიკაცია - 1. ვ. ლომთაძის მიხედვით: 1.1 გამოვარდნა - ციკაბო ფერდობებიდან და ფლატეებიდან ცალკეული ლოდებისა და ქვების სახით, რომლებიც გზის დიდ ნაწილს გაივლიან ჰაერში. 1.2 ჩამონაკცევი - ქანების მასის ჩამოქცევა როგორც მათი ცალკეული ლოდების, ასევე მისი დიდი შვერილების, რომლებიც გზადაგზა გორავენ. ყირადგებიან და იმსხვრევიან. 2. მ. როინიშვილის მიხედვით: 2.1 კლდოვანი ანუ ქვიანი: ა) მსხვილი (რამდენიმე 100 მ³ ან 1000 მ³); ბ) მცირე (150-200 მ³); გ) ცალკეული ქანების ნამტვრევების ვარდნა და გორება (ქვათა ცვენა). 2.2 მიწის ჩამონაკცევები - წარმოიქმნებიან თიხ-

იან, ქვიშიან, ხრეშიან, ღორღიან და იოლად გამოსაფიტავ და ნახევრადკლდოვან ან სუსტად შეცემენტებულ ქანებში. 2.3 შერეული ჩამონაკცევეები - წარმოიქმნებიან კლდოვან ქანებზე განლაგებულ ფხვიერ ან სუსტად შეცემენტებულ გრუნტებში.

КЛАССИФИКАЦИЯ ОБЛОМОЧНЫХ И ГЛИНИСТЫХ ПОРОД ПО РАЗМЕРАМ / ПО Г.И. ЕРШОВОЙ / - Size classification of detrital and clay rocks - ნამტვრეპი და ოიხოვანი ქანების კლასიფიკაცია (ბ. ი. ერშოვას მიხედვით):

ნამტვრე- ვების ზომა მმ-ში	ნამტვრე- ვების ხასიათი	ქანების ჯგუფი	ფხვიერი ქანები		შეცემენტებული ქანები	
			შეღება დამრგვა- ლებული ნამტვრე- ვისაგან	შეღება დაკუთხული, დაუმუშავე- ბული ნამტვრე- ვისაგან	შეღება დამრგვალე- ბული ნამტვრე- ვისაგან	შეღება დაკუთხული, დაუმუშა- ვებული ნამტვრე- ვისაგან
1	2	3	4	5	6	7
> 100			ლოდები		ლოდების ბრეჩიები	
1000-500 500-250 250-100	კაჭარი მინატე- ხები	მსხვილ- ნამტვრე- ვიანი (ფსეუი- ტები)	კაჭარი: მსხვილი საშუალო წერილი	მონამსხვრევი: მსხვილი საშუალო წერილი	კაჭრებიანი: კონგლომერატი მსხვილ- კაჭარიანი საშუალო- კაჭარიანი წერილ- კაჭარიანი	ბრეჩიები: მსხვილნამ- ტვრეებიანი საშუალო- ნამტვრე- ვებისანი წერილნამტვ- რეებისანი
100-50 50-25 25-10	კენტი ლორღი		კენტი: მსხვილი საშუალო წერილი	ლორღი: მსხვილი საშუალო წერილი	კონგლომერა- ტები: მსხვილკენტო- ვანი საშუალოკენ- ტოვანი წერილკენ- ტოვანი	ბრეჩიები: მსხვილლორ- ღიანი საშუალო- ლორღიანი წერილ ლორღიანი
10-5 5-2.5 2.5-1	ხრეში, ხეინტა		ხრეში: მსხვილი საშუალო წერილი	ხეინტა: მსხვილი საშუალო წერილი	გრაველიტები: შეინტი საშუალოხრე- შიანი წერილხრე- შიანი	ხეინტარი: მსხვილხეინ- ტიანი საშუალო- ხეინტიანი წერილ- ხეინტიანი
1-0.5 0.5-0.25 0.25-0.1	ქვიშა	წერილ- ნამტვრე- ვებიანი ქვიშა (ფსა- მიტები)	მსხვილი ქვიშა საშუალო წერილი		ქვიშაქვა: მსხვილმარცლოვანი საშუალომარცლოვანი წერილმარცლოვანი	
0.1-0.05 0.005-0.01	ალევიტი	ალევიტი	ალევიტები: მსხვილი წერილი		ალევილიტები: მსხვილალევილიტური წერილალევილიტური	
0.01-0.001 <0.001	პელიტი	თიხოვანი ქანები	თიხები მსხვილპელიტური (მსხვილ-დისპერსიული) წმინდა პელიტური (წმინდა დისპერსიული)		გამკერიეპელიტი არგილიტები	

КЛАССИФИКАЦИЯ ОПОЛЗНЕВЫХ ТРЕЩИН - Landslide fracture classification - მღვჳრჳლი ნაპარალმბის კლასიფიკაცია - (ტერ-სტრუჳანინის მიხედვით) - ნაპარალები გამოიყოფა ორი ნიშნის მიხედვით: 1. მიზეზი, რომელიც იწვევს მათ დაძაბულობას: ა) გაჭიმვა; ბ) გაჭიმვა და ძვრა; ვ) დაძვრა; დ) შეკუმშვა და ძვრა; ე) შეკუმშვა. 2. სრული დეფორმაციის ექტორის მიმართულებით ნაპარალის სიბრტყის მიმართ: ა) დაწვეული; ბ) პორიზონტალური; გ) აწვეული.

КЛАССИФИКАЦИЯ ОПОЛЗНЕВЫХ ФАКТОРОВ - Classification landslides factors - მღვჳრჳლი ფაქტორების კლასიფიკაცია - I. კეილის, 6. მასლოვის და სხვათა მიხედვით: 1. ფაქტორები, რომლებიც მოქმედებენ გადაადგილების ძალის სიდიდეზე; 2. ფაქტორები, რომლებიც მოქმედებენ გადაადგილების ძალის სიდიდის საწინააღმდეგოდ. II. ე. ემელიანოვის მიხედვით: 1. პირობები, რომლებიც განსაზღვრავენ მდგრადობის კოეფიციენტის სიდიდეს არსებულ მომენტში; 2. პროცესები, რომლებიც ცვლიან მდგრადობის კოეფიციენტებს დროში: ა) რომლებიც იწვევენ დროებითი მდგრადობის კოეფიციენტის შექცევად ცვლას, განსაზღვრავს მის პერიოდულ და არაპერიოდულ მერყეობას; ბ) იწვევენ მდგრადობის კოეფიციენტის შეუქცევადობის ცვლას, განაპირობებენ მის ცალმხრივ ცვლილებას (რომელზეც მუდამ ზედ ედება პერიოდული რყევა).

КЛАССИФИКАЦИЯ ОПОЛЗНЕЙ - Classification of landslides - მღვჳრების კლასიფიკაცია - საინჳინრო-გეოდინამიკაში მეწყრების მრავალი კლასიფიკაცია არსებობს, რომლებიც დამყარებულია ზოგად რეგიონალურ და კერძო კლასიფიკაციებზე, მათ გეოლოგიურ თავისებურებებზე, წარმოშობის პირობებზე, ასაკზე, ქანების დეფორმაციაზე და სხვ. ყურღა მათგანი იმსახურებს გარკვეულ ინტერესს, რომელთა ჩამოთვლა და დახასიათება ავტორთა მიერ ჩატარებული

კლასიფიკაციის გათვალისწინებით პრაქტიკულად ძნელად შესაძლებელი და გამოსაყენებელია, აქედან გამომდინარე, წინამდებარე ლექსიკონში განვიხილავთ მხოლოდ არსებითს.

მეწყრების კლასიფიკაციაში გამოიყოფა სამი მთავარი ჯგუფი: პირველი ჯგუფის მეწყრების საერთო კლასიფიკაცია გამოიყენება ყველა რაიონისათვის და დაფუძნებულია ნიშნებზე, რომლებიც ახასიათებენ მეწყრული პროცესების თავისებურებას; გამოიყენებიან აკვემის დროს სხვადასხვა მეთოდით ფერდობის მდგომარეობის გამოანგარიშებისათვის; მეწყრების პროგნოზირებისათვის და სხვადასხვა მეწყრსაწინააღმდეგო ღონისძიებათა განსაზღვრისათვის.

მეორე ჯგუფის მეწყრების კერძო კლასიფიკაციებიც ასევე გამოიყენება ყველა რაიონისათვის, დაფუძნებულია ნიშნებზე, რომლებიც არსებითია მეწყრების ცალკეული ფაქტორების განვითარების შეფასებისათვის; გამოიყენება მეწყრსაწინააღმდეგო ღონისძიებათა შერჩევისა და შეფასებისათვის.

მესამე ჯგუფში შემავალი მეწყრების რეგიონალური კლასიფიკაციები გამოიყენებიან მხოლოდ მეწყრების გავრცელების ცალკეული რაიონებისათვის, დაფუძნებულია ნიშნებზე, რომლებიც ახასიათებენ მათი წარმოშობის რეგიონალურ განსხვავებებს; გამოიყენება მეწყრების მონაცემების სისტემატიზაციისათვის მათი ფართოდ გავრცელების რაიონებში და ამ გავრცელების ზოგიერთი კანონზომიერების გამოვლენისათვის. პირველი ჯგუფის მეწყრების კლასიფიკაცია (მეწყრების საერთო კლასიფიკაცია)

1. მეწყრების კლასიფიკაცია ქანების წატაცების მიხედვით (К. И. Богданович, 1911).
2. მეწყრების კლასიფიკაცია დამეწყრილი ფერდობის სტრუქტურის და მათი ზედაპირული გადაადგილების მიხედვით (Ф. П. Саваренский, 1934).

3. მეწყურების კლასიფიკაცია ქანების დეფორმაციის და გადაადგილების მექანიზმის მიხედვით (Вернсс, 1958).

4. მეწყურების კლასიფიკაცია მათი ასაკისა და ფაზების განვითარების მიხედვით (Попов, 1946).

5. მეწყურების კლასიფიკაცია გეოლოგიური წარმოშობის პირობების მიხედვით (Е.П.Емсльянова, 1968).

6. მეწყურების კლასიფიკაცია მათი მორფოლოგიის მიხედვით, საინჟინრო-გეოლოგიური ავეგმვის დროს (Е.П.Емсльянова, 1961).

6.1 მეწყურების კლასიფიკაცია დამეწყურინი რაონის მორფოლოგიის მიხედვით;

6.2 მეწყურების კლასიფიკაცია მათი მორფოლოგიის მიხედვით, როგორც კომპლექსური ნიშნებით, რომლებიც გამოხატავენ მათი წარმოშობის პირობებს, ფერდობის მიტაცების სიღრმესა და გადაადგილების მექანიზმს.

6.3 მეწყურების მორფოლოგიის ელემენტების კლასიფიკაცია

მეორე ჯგუფის მეწყურების კლასიფიკაცია (განსაკუთრებული კერძი)

1. მეწყურების კლასიფიკაცია ფერდოს სიღრმის მიტაცების მიხედვით (А.Каллеи, 1846).

2. მეწყურების კლასიფიკაცია მათ წარმოშობაში მიწისქვეშა წყლების როლის მიხედვით (Е.П.Емсльянова, 1959).

მესამე ჯგუფის მეწყურების კლასიფიკაცია (რეგიონალური კლასიფიკაცია)

1. მეწყურების მოძრაობის დაკავშირება გარკვეულ სტრატეგრაფიულ პორიზონტთან და ქანების გენეზისთან, რომლებიც მონაწილეობენ გადაადგილებაში (Драников, 1949).

2. მეწყურების მიკუთვნება სხვადასხვა გენეზისის ფერდობთან ან მეწყურების წარმოშობის ძირითად მიზეზთან (მაგალითად: აბრაზიული მეწყერი, ეროზიული და ხელოვნური (И.Б.Корженовский, 1960).

ქვემოთ მოყვანილია საქართველოში გავრცელებული მეწყურების ძირითადი

კლასიფიკაცია (ე. დ. წერეთლის მიხედვით) წარმოშობის, სახეებისა და გადაადგილების მიხედვით. ამ კრიტერიუმებით გამოიყოფა:

1. დასრიალების მეწყურები - როცა გადაადგილების მასა თითქმის ისარჩევებს პირველყოფილ სტრუქტურას ან განიცდის მცირე დეფორმაციას. ამ სახის მეწყურები ძლიერ გავრცელებულია ბუნებაში. მათში გამოიყოფა, ე.წ. „სველი“ მეწყურები, რომელთა გადაადგილება ხდება ფიზიკური დეფორმადებადი პორიზონტის კონსტანციების ცვალებადობით და მშრალი მეწყურები. როცა ადგილი აქვს ბლოკის ან ქანების წყების გადაადგილებას ქვემოთ ფერდობზე დაშრეების მიმართულებით, რაც ხდება გრავიტაციული დამაბულობის პიკის მიღწევის შედეგად (თრიალეთის ჩრდილო ქედზე და სხვა მონოკლინალურ ქედებზე, თბილისის დიდ ტეროტორიაზე).

2. ძვრის მეწყურები, როცა ხდება ქანების მოწყვეტა და მასივის შემდეგი გადაადგილება. ისინი ძირითადად დამახასიათებელია სანაპიროს და ხელოვნურად მოკვეთილი ფერდოსათვის.

3. მცოცავი მეწყურები - ახასიათებთ ქანების ნელი და ხანგრძლივი გადაადგილება ან ფერდობზე დაფარული დეფორმადებადი ნალექების უწყვეტი მთლიანობა, რომელიც მოძრაობს სიმძიმის ძალით და თანმხლები ვარე ფაქტორებით (Григоренко, Кюнтцель და სხვ., 1992).

4. პლასტიკური მეწყურები, რომლებიც იძვრიან ქაოსური გადაადგილების დროს, წარმოადგენენ ცალკეული უბნების მთლიან მეწყურულ სხეულს ბლანტი პლასტიკური ძვრის სახით და უწყვეტი დეფორმაციით. ისინი წარმოიქმნებიან ნამტვრევებთან თიხის განფენებაში ან სუსტად ლიტოფიცირებულ თიხიან ქანებში, გადაამტვრინებული ატმოსფერული და გრუნტის წყლების გავლენით პლასტიკურ კონსისტენციის

მდგომარეობამდე. საქართველოში ასეთი მეწყერები ხშირია მთის წინა რაიონებში.

5. ნაკადი მეწყერები, ჩვეულებრივად ფორმირდებიან ნამეტრევიანი თიხის წარმონაქმნებში არამდგრადი სტრუქტურით, სიმკვრივის დაქვეითების მაღალი თვისებებით და ტენიანობით, გამოწვეულია გაჯირჯევება-შეკლებით. ისინი მოიტაცებენ ქანების მასივს, რომლებშიც ტენიანობა, ხოლო შესატყვისად სიბლანტე და მოძრაობის სიჩქარე ფართოდ მერყეობს სიღრმეზე და დროზე დამოკიდებულებით. მათთვის დამახასიათებელია გარკვეული მორფოლოგიური ფორმა (წაგრძელებული, მყინვარისებური, მსხლისებური), დიდი სიჩქარე (10-150 სმ-დან 10-100 მ დღე-ღამეში) და მცირე სიღრმე (1-5 მ). ნაკადი მეწყერის სახესხვაობას წარმოადგენს, ჩამონაცური და ჩამოცოცებადი, რომლებიც წარმოიქმნიან ციცაბო ფერდობებზე, გამოფიტული აქტიური ქერქის ყველაზე ზედა პორიზონტებში და მთლიანად დაკავშირებულია ატმოსფერულ ნალექებთან.

6. ჩამოქცევის (ჩამონგრევის) მეწყერები - აერთიანებენ გრავიტაციული მოვლენებით გამოწვეულ მეწყერებს: ჩამონახევას და ზეამეწყერებს. პირველი ჯგუფი იწყება დასრიალების ან ძვრის პროცესებით და ეითარდებიან ჩამონგრევისაკენ (მადნეულის - კავთისხევის, კელასურის, ლასკადურის, მარელისის, ზედა დიშის, მეორე სვირის და სხვა მეწყერები). მეორე ჯგუფი წარმოიშობა როგორც ტიპური ზეავი, და შემდეგ მიცოცავენ ფერდობზე, როგორც დასრიალების ან პლასტიკური გადადგილების მეწყერი (ბერტაეანის, ტეიშის, უბისის, ხევის, ნაქერალის და სხვ.). მათი გადაადგილება ხდება ციცაბო ფერდობზე, ცალკეული გამოფიტვის ზონის უბნებზე, ნაპრალებსა და წყვეტებზე, რომლებშიც ხდება წყლის აქტიური ცვლა.

7. გათხევადებული მეწყერი (პიდროდინამიკური დაშლის - по Тихонову, 1968) -

საქართველოს ფარგლებში განვითარებულია, ძირითადად, კოლხეთის დაბლობზე, სადაც წარმოიშობიან მაღალმგრძობიარე ძლიერ გაჯერებულ დინებამდე ქვიშა ლამიან გრუნტებში, რომლებიც ხასიათდებიან ტიქსოტროპიული თვისებებით. ისინი წარმოიქმნიან უფრო მეტად ირივაციული არხებისა და ნაპრალების ბორცვებზე, სადაც პიდროდინამიკური ძალის შედეგად გადატენიანებული გრუნტები გადადიან დენად მდგომარეობაში.

ქანების პორიზონტალური წოლის პირობებში, დანაწევრებული ღრმა ეროზიულ ჩაჭრებში, ხშირად ვლინდება კომპესირებული ცოცვა. ასეთი პროცესების გათვლით მდინარე ვერეს ტალევეში (ქ. თბილისი) მოხდა მეკრივი ტბიური ნალექების გამოწერა და მდინარის კალაპოტის გადაადგილება მარცხენა კლდოვანი ნაპირისაკენ.

წარმოშობის ძირითადი ფაქტორების მიხედვით, რომლებიც შეესაბამებიან გეოდინამიკური მდგომარეობის გარკვეულ რანგებს, გამოიყოფა შემდეგი ჯგუფის მეწყერები: ა) სანაპირო (ანუ ბახისური) მეწყერები, ბ) ტექტოსესისმოვებული, გ) კონსისტენური (პიდროტენური ანუ კლიმატოგენური), დ) კარსტულ-სუფოზიური, ე) კრიოგენული, ვ) ტექნოგენური (ანთროპოგენური).

КЛАССИФИКАЦИЯ ОСЫПЕЙ ПО СОСТАВУ МАТЕРИАЛА - Talus classification of according to material composition - შვაშმინის კლასიფიკაცია მასალის შემადგენლობის მიხედვით - პ. ი. შუშკინის მიხედვით გამოიყოფა შვაშმინის შემდეგი ტიპები:

ა) მსხვილნატეხოვანი ლოდები, წარმოდგენილი მასიური კრისტალური ქანებით. ნამსხვრევეების ზომა > 100 მმ-ზე მეტია. ნაყარის დაქანების საშუალო კუთხე 37°-ია.
 ბ) საშუალონატეხოვანი ლორღი, დაკუთხული, ძირითადი პეტროგრაფიული შედგენილობა წარმოდგენილია ამონთხეული და მტკიცე დანალექი ქანებით,

ნამსხვრევების ზომა მერყეობს 200-100 მმ-ის ფარგლებში, ნაყარის დაქანების საშუალო კუთხეა 35°-ია.

გ) წერილნატეხოვანი ხეინკა, დაკუთხული. ძირითადი პეტროგრაფიული შედგენილობა - ძლიერ გამოფიტული მტკიცე ქანები, ნამსხვრევების ძირითადი ზომა 2-20 მმ, დაქანების საშუალო კუთხე - 32°.

დ) სხვადასხვა სახის ნატეხები ფილისხეობური და ფირფიტისებურა გლუვი ზედაპირით, ძირითადი პეტროგრაფიული შედგენილობა - ფიქლები და დანალექი ქანები, ნაყარის დაქანების საშუალო კუთხე - 30°.

КЛАССИФИКАЦИЯ ОСЫПЕЙ ПО СТЕПЕНИ ПОДВИЖНОСТИ - Mobility degree classification of taluses - შვეშაბის კლასიფიკაცია მათი მოძრაობის მიხედვით - არჩევენ შემდეგ ტიპებს:

1. მოძრავი „ცოცხალი“ მოძრაობის კოეფიციენტი 1.0

2. საკმარისად მოძრავი, ჩაქრობის ნიშნები, როგორც წესი, არ შეიმჩნევა, მოძრაობის კოეფიციენტი 0.7-1.0.

3. ნელა მოძრავი, ჩაქრობადი - აქვს სუსტი კვება, მოძრაობის კოეფიციენტი 0,5-0,7.

4. შედარებით უძრავი, შემჭიდროებული, ახალი მასალის მატება არ იგრძნობა, მოძრაობის კოეფიციენტი >0.5.

ჩამონაშალის მოძრაობის კოეფიციენტი ტოლია $K=a/\phi$. სადაც a - ჩამონაშალი ზედაპირის კუთხე;

ϕ - ფერდის ბუნებრივი დაქანების კუთხე, რომელიც შედგება ნაშალი მასალიდან.

КЛАССИФИКАЦИЯ ПОРОД ПО КОЭФФИЦИЕНТУ КРЕПОСТИ (ПО М.М. ПРОТОДИАКОНОВУ) - Hardness coefficient rocks classification - ძანაბის კლასიფიკაცია სიმაგრის კოეფიციენტის ბათვალისწინებით (მ. მ. პროტოდიაკონოვის მიხედვით):

1	2	3	4
ქანების კატეგორია	ქანების ხარისხი	ქანების სახელწოდება	ქანების სიმაგრის კოეფიციენტი
I	უმადლესი სიმაგრის	ყველაზე მაგარი, მკერივი კვარციტები, ბაზალტები და სიმაგროთ გამოჩეული ქანები	20
II	ძალიან მაგარი	ძალიან მაგარი გრანიტისებური ქანები, კვარციანი პორფირი, ძალიან მაგარი გრანიტი, კაჟინი ფიქალი, ზემოთ ჩამოთვლილებზე ნაკლები სიმაგრის კვარციტები, ყველაზე მაგარი ქვიშები და კირქვები	15
III	მაგარი	გრანიტი (მკერივი) და გრანიტული ქანები, ძალიან მაგარი ქვიშები და კირქვები, კვარციანი მადნეული ძარღვები, მაგარი კონგლომერატი, ძალიან მაგარი რკინის მადანი	10
III-ა	იგივე	კირქვები (მაგარი), არამტკიცე გრანიტი, მაგარი ქვიშაქვები, მაგარი მარმარილო, დოლომიტი, კოლჩედანები	8
IV	საკმაოდ მაგარი	ჩვეულებრივი ქვიშაქვა, რკინის მადნები	6
IV-ა	იგივე	მაგარი ფიქლები, ფიქლისებური ქვიშაქვები	5
V	საშუალო სიმაგრის	მაგარი თიხა, ფიქალი, არამტკიცე ქვიშაქვა და კირქვა; რბილი კონგლომერატი	4

1	2	3	4
V-ა	იგივე	სხედასხეაგვარი ფიქლები (არამტკიცე), მკერიეი მერგელი	3
VI	საკმაოდ რბილი	რბილი ფიქალი, რბილი კირქვა, ცარცი, ქვაშარილი, თაბაშირი, მზრალი გრუნტი, ანტრაციტი, ჩვეულებრივი მერგელი. დაშლილი ქვიშაქვა, შეცემენტებული კენჭები და ხეიწა, ქვიანი გრუნტები	2
VI-ა	იგივე	ღორღიანი გრუნტი, დაშლილი ფიქალი, შემკერიეებული კენჭები და ღორღი, მაგარი ქვანახშირი, გამაგრებული თიხა	1.5
VII	რბილი	თიხა (მკერიეი), საშუალო, ქვანახშირი, მაგარი თიხოვანი გრუნტი	0.9
VII- ა	იგივე	მსუბუქი ქვიშიანი თიხა, ლიოსი, მსუბუქი, ხრეში, რბილი ნახშირი	0.8
VIII	მიწისებური	მცენარეული მიწა, ტროფი, მსუბუქი თიხნარი, სველი ქვიშა	0.6
IX	ფხვიერი	ჩამონაშალის ქვიშა, წერილი ხრეში, ნაყარი მიწა, მოპოებული ნახშირი	0.5
X	მცურაეი	ჭანკრობი (მცურაეი ქანი), ჭაობიანი გრუნტი, გათხევადებული ლიოსი და სხვა გათხევადებული გრუნტები	0.3

КЛАССИФИКАЦИЯ ПРОТИВООПЛЗНЕВЫХ МЕРОПРИЯТИЙ - Classification of antilandslide measures -

მეწარმის რეკონსტრუქციის ღონისძიებების კლასიფიკაცია - I. ბუნებრივ პირობებში ინტენსიურად ჩარევა: 1) პასიური ან პროფილაქტიკური ღონისძიება - ყველა შესაძლებელი აკრძალვა (მიწის მოჭრა, მცენარეულობის განადგურება, გადახენა, მორწყვა, აფეთქებითი სამუშაოები და ა.შ) და შეზღუდვა (ტრანსპორტის მოძრაობის სინქრონი, აფეთქების ძალა და სხვ.); 2) აქტიური (ანუ საინჟინრო) - საეკოლოგიური მეწყერსაწინააღმდეგო ნაგებობანი და ღონისძიებანი. II. ფერდობის მდგრადობის აუცილებელი მარაგის შექმნის პირობების მიხედვით ღონისძიება, რომელიც შეწყვეტს ან შეანელებს ფერდობის მდგრადობის კოეფიციენტს.

მეწარმის რეკონსტრუქციის ღონისძიებების კლასიფიკაცია - განივი პროფილის ფორმის მიხედვით: ა) ვიწრობი, ხერგლი - ვიწრო და ღრმა ხეობა, კლდოვანი დაკიდებული ფერდობებით, ფსკერი თითქმის მთლიანად დაკავებულია მდინარის კალაპოტით; ბ) კანიონი - ღრმა ხეობა ძალიან ციცაბო, ხშირად სუსტად დანაწევრებული, საფეხურიანი ფერდობებით და ვიწრო ფსკერით, რომელიც მთლიანად დაკავებულია მდინარის კალაპოტით; გ) „V“ - მაგარი (სამკუთხედისებური) ხეობა-ციცაბო ან საშუალოდ დახრილი პირდაპირი, ან ამობურცული ფერდობებით, რომელიც ეშვება მდინარის კალაპოტში, უკავია მთელი ფსკერი ან მისი დიდი ნაწილი; დ) ვარცლისებური - შედარებით ციცაბო შეზენილი ფერდობებით და განიერი ჩახენილი დაქანებული ფსკერით; მთიან რაიონებში მყინვარების მოქმედების შედეგად წარმოქმნილ ასეთ ხეობებს ეწოდება ტროგები, რომელთა ფერდობებზე ხშირად შეინიშნება დამრეცი მოედნები (ტროგის საბეჭურები); ე) ჭაღის (ყუთის მსგავსი, ტრაპეციისებური) ხეობა - განიერი, ბრტყელი ფსკერით, რომლის ნაწილი უჭირავს კალაპოტს, უფრო დამრეცი ფერდობებით; ვ) არამკუთხედისებური ფერდობებით, ფსკერი

თითქმის მთლიანად დაკავებულია მდინარის კალაპოტით; ბ) კანიონი - ღრმა ხეობა ძალიან ციცაბო, ხშირად სუსტად დანაწევრებული, საფეხურიანი ფერდობებით და ვიწრო ფსკერით, რომელიც მთლიანად დაკავებულია მდინარის კალაპოტით; გ) „V“ - მაგარი (სამკუთხედისებური) ხეობა-ციცაბო ან საშუალოდ დახრილი პირდაპირი, ან ამობურცული ფერდობებით, რომელიც ეშვება მდინარის კალაპოტში, უკავია მთელი ფსკერი ან მისი დიდი ნაწილი; დ) ვარცლისებური - შედარებით ციცაბო შეზენილი ფერდობებით და განიერი ჩახენილი დაქანებული ფსკერით; მთიან რაიონებში მყინვარების მოქმედების შედეგად წარმოქმნილ ასეთ ხეობებს ეწოდება ტროგები, რომელთა ფერდობებზე ხშირად შეინიშნება დამრეცი მოედნები (ტროგის საბეჭურები); ე) ჭაღის (ყუთის მსგავსი, ტრაპეციისებური) ხეობა - განიერი, ბრტყელი ფსკერით, რომლის ნაწილი უჭირავს კალაპოტს, უფრო დამრეცი ფერდობებით; ვ) არამკუთხედისებური ფერდობებით, ფსკერი

მოსწორებული, შერბილებული ფერდობების წარეცხილი ფორმებით. II. განივი პროფილის ხასიათის მიხედვით არჩევენ სიმეტრიულ და ასიმეტრიულ ხეობებს. სიმეტრიულს მიეკუთვნება - ვიწრობი, კანიონები, ზოგიერთი V-ი მაგვარი და ვარცლისებური ხეობები. ასიმეტრიულს მიეკუთვნება ხეობების დიდი ნაწილი, რომელთა ფერდობის მორფომეტრიული მანყენებლები (სივრძე და დახრილობის კუთხეები) არაერთგვაროვანია. III. გასწორივი პროფილის მიხედვით არჩევენ: ა) გამჭოლ ხეობებს, რომლებიც კვეთენ წყალგამყოფ ქედს განივი მიმართულებით; ბ) დაკიდებულ ხეობებს, რომელთა შესართავი წყდება საფეხური-სებურად ადგილობრივ ეროზიულ ბაზისთან. გ) ბრმა ხეობებს - კარსტულ მხარეებში განვითარებულ ხეობებს, სადაც წყალი შთაინთქმება კარსტულ ძაბრებში.

КЛАССИФИКАЦИЯ СЕЛЕВЫХ БАС-СЕЙНОВ - Classification of mudflow basins - ღვარცოფების აუზების კლასიფიკაცია - საინჟინრო გეოლოგიაში მიღებული ღვარცოფების აუზების კლასიფიკაცია მათი წარმოშობის (გენეზისი) და საშიშროების კომპლექსური შეფასების (ღვარცოფების განმეორების სიხშირე, გამოტანილი მასალა და მიყენებული ზარალი) მიხედვით. 6. კოლოტილინი ღვარცოფსაშიშროების მიხედვით გამოყოფენ და აუზის სხვადასხვა ხარისხის 5 კატეგორიას: 1. აუზი, რომელიც გამოირჩევა აქტიური ღვარცოფმოქმედებით და წარმოქმნის კატასტროფული ხასიათის ღვარცოფს; 2. აუზი, რომელშიც ღვარცოფმოქმედება მიმართულია ჩაქრობისაკენ; 3. აუზი, რომელშიც თითქმის მთლიანად შეწყვეტილია ღვარცოფების მოქმედება; 4. აუზი, რომელიც იძლევა ხრამის ტიპის გამონატანს; 5. აუზი, რომელშიც ზოგჯერ წარმოიქმნება დიდი დამანგრეველი ძალის „სეისმური“ ჩამონაცური.

КЛАССИФИКАЦИЯ СЕЛЕВЫХ МАСС - Classification of mudflow mass - ღვარცოფის მასის კლასიფიკაცია - ღვარცოფის მასის შედგენილობის მიხედვით არჩევენ ტალახ-ქვიანს, ტალახიან და წყალ-ქვიან ღვარცოფს. შემადგენელი წყლის გენეზისის მიხედვით გამოყოფენ: თავსებური წვიმების, თოვლის დნობის, შერეული გენეზისის და გლაციალურს. აღნიშნულია შემთხვევები ღვარცოფული ნაკადის წარმოშობისა მიწისქვეშა წყლის განტვირთვის შედეგად. ცალკე ჯგუფად გამოიყოფა ღვარცოფები წარმოშობილი დაკუბებული წყალსაცავების გარღვევისას და უელკანური ამოფრქვევის შედეგად, რომლებსაც თან სდევთ თოვლისა და მყინვარის კატასტროფული დნობა. ასეთ ღვარცოფულ ნაკადებს ეწოდება ლახარი.

КЛАССИФИКАЦИЯ СЕЛЕВЫХ ОЧАГОВ - Classification of mudflow hearths - ღვარცოფის კერების კლასიფიკაცია - საინჟინრო-გეოლოგიური პირობების შესწავლის დროს განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ანიჭებენ ღვარცოფების კერების კლასიფიკაციას და მეტად მნიშვნელოვანია მათი წარმოშობის მიხედვით. ა. შეკო გამოყოფს კერების ოთხ ჯგუფს: 1. კერებს, რომლებიც დაკუბებულია ფხვიერი მასალის დაგროვებასთან დროებითი მდინარეების კალაპოტებში; 2. კერებს, რომლებიც დაკუბებულია მდინარეების შეგუბებასთან, მათ ჩამოქონებთ: თანამედროვე და ძველი ნიშნობაქცევი, ასევე ხელოვნური კაშხლები; 3. კერებს, რომლებიც დაკუბებულია თანამედროვე მყინვარების მოქმედებასთან; 4. უელკანის მოქმედებასთან დაკუბებულ კერებს.

КЛАССИФИКАЦИЯ СЕЛЕВЫХ ПОТОКОВ /по С.М. Флейшману/ - Classification of mudflow - ღვარცოფული ნაკადების კლასიფიკაცია (ს. მ. ფლეიშმანის მიხედვით) - ღვარცოფული ნაკადის მყარი მინერალური და ფრაქციული შემადგენლობა რაოდენობის მიხედვით, რომე-

ლიც განსაზღვრავს მის სტრუქტურულ-რეოლოგიურ ბუნებას, გამოიყოფა ორი ტიპის ნაკადით: 1. სტრუქტურულ-შეკავშირებული, სადაც წერილდისპერსიული თიხოვანი და მტერიანი ნაწილაკები ერთმანეთთან დაკავშირებულია წყალკოლოიდური კავშირით და რის გამოც ნაკადის მოძრაობა ხორციელდება ერთიანი ვრავიტაცეული პროცესით; 2. უსტრუქტურულ-შეკავშირებელი, რომელიც მოძრაობის პროცესში ან ილექტვა კალაპოტის ფსკერზე, ან ალწვეს გამოტანის კონუსამდე.

КЛАССИФИКАЦИЯ ТЕХНОГЕННЫХ ЛАНДШАФТОВ - Classification of technogenic landscapes - ტექნოგენური ლანდშაფტის კლასიფიკაცია - სისტემატიკა, რომელიც დამყარებულია მათი ჯგუფებად გაერთიანებაზე, გენეზისისა და სტრუქტურის მსგავსებიდან გამომდინარე.

КЛАССИФИКАЦИЯ ФАКТОРОВ ЭКОЛОГИИ - Classification of ecological factors - ეკოლოგიის ფაქტორთა კლასიფიკაცია - თანამედროვე ეკოლოგიაში კლასიკურად ითვლება ეკოლოგიურ ფაქტორთა დაყოფა აბიოტურ და ბიოტურ ფაქტორებად. პირველი ჯგუფი აერთიანებს კლიმატურ ფაქტორებს, ნიადაგის თვისებებს, წყლის ქიმიურ თვისებებებს და სხვ. მეორე ჯგუფი კი - ორგანიზმის ურთიერთობის ფორმებს - კონკურენციას, მტაცებლობას, პარაზიტისმს, სიმბიოზს და სხვ. ზოგჯერ გაძნელებულია ესა თუ ის ფაქტორი მიაკუთვნო პირველ ან მეორე ჯგუფს.

КЛАСТАЦИЯ - Clastation - კლასტაცია - 1. ქანების დანაწევრება-დამსხვრევა, გამოფიტვა; 2. ნამტვრევი ნალექების წარმოშობის პროცესი.

КЛАСТОКАРСТ - Clastokarst - კლასტოკარსტი - მიწისქვეშა წყლების ქიმიური და მექანიკური ზემოქმედება ნამტვრეუდანალექ ქანებზე (ლიონები, ლიოსური თიხნარები, თიხები), რომლებიც შეიცავენ მნიშვნელოვანი რაოდენობით ხსნად მინერალებს, ანდა ხსნადი ცემენ-

ტით შეცემენტებულ ქანებს (ქვიშაქევი, კონგლომერატები).

КЛИМАТ - Climate - კლიმატი - ამა თუ იმ ადგილის, მეტეოროლოგიურ პირობათა ერთობლიობა, ამინდის რეჟიმი, ჰავა.

КЛИМАТОГРАФИЯ - Climatography - კლიმატოგრაფია - კლიმატოლოგიის ნაწილი, რომელიც აღწერს დედამიწის სხვადასხვა ნაწილის ჰავის და მისი გეოგრაფიული განაწილების კანონზომიერებას.

КЛИНТ - Clint - კლინტი - 1. ციცაბო კლიფი სანაპიროზე; 2. მაგარი ქანის შრის გამოსავალი მთის ფერდობზე, მდინარის ნაპირზე ან მის კალაპოტში; 3. შიშველი ღია პლატო, აგებული კირქვებისგან და გადაკეთილი ღია ნაპრაღით; 4. კირქვების ზედაპირზე წყლით გახსნის შედეგად წარმოქმნილი ნაპრაღები.

КЛИПП - Remnant, klippe - კლიპი - 1. ძველი ქანების და ტექტონიკური საფარის ნარჩენი; 2. ფრიალო კლდე.

КЛИФ - Cliff - კლიფი - 1. ძირითადი ქანების ფლატე ან ციცაბო საფეხური ზღვის ან ტბის სანაპიროზე, რომელიც წარმოშობილია აბრაზის შედეგად. ტერმინი იხმარება აგრეთვე მაღალი, ციცაბო კლდოვანი მთისა და ხეობის ფერდობების აღსანიშნავად; 2. უბანი, რომლის ზედაპირი 40°-ზე მეტი დახრილობისაა; მაღალი და ძლიერი ციცაბო კლდოვანი საფეხური მთიან მხარეში ან ზღვის სანაპიროზე.

КЛЮЧЕВЫЕ БОЛОТА - Spring bog - წყაროს ჭაობი - წარმოიშობა და იკვებება ატმოსფერული და წყაროს წყლებით.

КОАГУЛЯЦИЯ - Coagulation - კოაგულაცია - კოლოიდური და ზოგიერთი უფრო უხეში დისპერსიული სისტემის შეცვლის პროცესი, გამოწვეული მისი მდგრადობის დარღვევით. კოაგულაციის პროცესში კოლოიდური ნაწილაკები ერთმანეთს ეწყებებიან, ზომაში დიდებიან

იმ დონემდე, რომ კარგავენ კოლოიდურ თვისებებს და გამოიყოფიან ნალექის სახით.

КОЛЕБАНИЯ УРОВНЯ МОРЯ (ОКЕАНА) - Sea (ocean) level variation - ზღვის (ოკეანის) დონის რყევა - ხმელეთისა და ზღვის ზედაპირის ურთიერთმდებარეობის ვერტიკალური შეცვლა.

КОЛЕБАТЕЛЬНЫЕ ДВИЖЕНИЯ ЗЕМНОЙ КОРЫ - Fluctuation of crustal movement - მიწის ქერქის რყევა მიწ-რაობა - მიწის ქერქის დიდი სეგმენტების ნელი-დაღმავალი და აღმავალი, ცვალებადი მოძრაობები დროში. მიწის ქერქის მოძრაობის სიჩქარე აღწევს მილიმეტრის მესამედი ნაწილიდან რამდენიმე სანტიმეტრამდე წელიწადში. ასეთი მოძრაობები გეხვდება თითქმის ყველგან.

КОЛИ-ТИТР - Coli-titre - კოლი-ტიტრი - წყლის ბაქტერიული გაჯუჭვიანების მანკენიშელი.

КОЛИЧЕСТВО И СЖАТОСТЬ ПОПУЛЯЦИИ - Population amount and density - კოპულაციის რიცხოვნობა და სიმჭიდროვე - კოპულაციის რიცხოვნობა - ესაა ინდივიდის საერთო რაოდენობა მოცემულ ტერიტორიაზე. რიცხოვნობა უფრო კონკრეტულ ხასიათს ღებულობს, როდესაც იგი სივრცის ერთეულშია გამოხატული. ასეთ შემთხვევაში შეგვიძლია ვიმსჯელოთ კოპულაციის სიმჭიდროვის შესახებ. სიმჭიდროვეს გამოხატავენ ორგანიზმთა რაოდენობით (ან ბიომასით) ფართის (ან მოცულობის) ერთეულზე.

КОЛЛЮВИЙ - Colluvium - კოლუვიონი - დაგროვება, ტერმინი გამოიყენება ფხვიერი ნამტვრევი მასალისათვის, რომელიც გროვდება გრავიტაციის ხარჯზე ფერდობის ან კლიფის ძირში შლიფების, ჩამონაშალი კონუსებისა და მეწყერული ნალექების სახით. თანამედროვე კოლუვიის ტიპური ნალექებია მთის ფერდობზე განვითარებული ლოდნაროვანი და ლორღ-ლოდნაროვანი ნალექები.

КОЛЛИОВИЙ ВЫВЕТРИВАНИЯ - Weathering colluvium - ბამოფიტის კოლუვიონი - ფხვიერი ნამტვრევი მასალა, რომელიც გადაადგილება ფერდობის ზედაპირზე მოცემულ წერტილში, ქანების გამოფიტვის ხარჯზე.

КОЛЛЮВИЙ ОБРУШЕНИЯ - Collapse colluvium - ჩამონგრევის კოლუვიონი - ჩამონატყვევის და ჩამონაშალის დანაგროვი.

КОЛЬМАТАЖ - Colmatage - კოლმატაჟი - თიხის ან ლამის ნაწილაკების ბუნებრივი ან ხელოვნური ჩარეცხვა ფორებსში.

КОММЕНСАЛИЗМ - Commensalism - კომენსალიზმი - კოპულაციების ან ცალკეული ინდივიდების ურთიერთდაძოკიდებულების ისეთი ფორმაა, როდესაც თანასაზოგადოების ერთ-ერთი წევრი - კომენსალი, სარგებლობას იღებს თანაცხოვრებიდან, ხოლო მეორე წევრი - მასპინძელი - ასეთ სარგებლობას არ იღებს. კომენსალებს შორის კოაქციები ერთმანეთისადმი „ამტანიანობით“ ხასიათდება. კომენსალიზმის ერთ-ერთ ფორმას წარმოადგენს ფორეზია, ე.ი. მოულენა, როდესაც მასის მქონე ორგანიზმი თავის სხეულზე ატარებს უფრო მცირე ზომის მეორე ინდივიდს. ფორეზიის მაგალითს წარმოადგენს ტიპას ცხოვრება ფუნგორიების სხეულზე.

КОМПЛЕКСНЫЙ ЭКОЛОГО ЭКОНОМИЧЕСКИЙ ПРОЕКТ - Integrated conservation development project - კომპლექსური ეკოლოგო-ეკონომიური პროექტი - პროექტი, რომლის მიზანია შემოინახოს ბიომრავალნაირობა და მოცემული რეგიონის ეკონომიური განვითარება.

КОМПЛЕКСНОЕ (РАЦИОНАЛЬНОЕ) ПРИРОДОПОЛЬЗОВАНИЕ - Integrated environmental management - ბუნების კომპლექსური (რაციონალური) ბამოყენება ან - გარემოცული გარემოს გამოყენება, ბუნების დამცველი ღონისძიებების კომპლექსური მართვა.

КОМПОСТ - Compost - კომპოსტი - სასუქი, მიღებული ორგანული ნივთიერებების მიკრობების გახსნის შედეგად, მათ შორის კომუნალური ნარჩენებოდანაც.

КОМПРЕССИОННЫЕ ИСПЫТАНИЯ - Compression tests - კომპრესიასზე ბამოცლა - გრუნტის ლაბორატორიული გამოცდა და შეკუმშვაზე სხვადასხვა დატვირთვით, რის შედეგადაც ვლინდება დამოკიდებულება გრუნტის შეკუმშვის სიდიდესა და დატვირთვის შორის.

КОМФОРТНОСТЬ ЛАНДШАФТА - Landscape comfortability - ლანდშაფტის კომფორტულობა - ლანდშაფტის თვისება გამოიწვიოს სუბიექტური გრძობა და სიმშვიდის ობიექტური მდგომარეობა ბუნებრივ გარემოში, რომელიც ამჟღავნებს ნერვულ სისტემას და უზრუნველყოფს ადამიანის ჯანმრთელობას.

КОМФОРТНОСТЬ СРЕДЫ - Environment comfortability - ბარამოც - კომფორტულობა - მოცემულ გარემო პირობებში ჯანმრთელობის სრული სუბიექტური გრძობა და ობიექტური მდგომარეობა ბუნებრივი და სოციალ-ეკონომიკური მანქვენებლების ჩათვლით.

КОНВЕКЦИОННЫЕ ТЕЧЕНИЯ - Convection current - კონვექციური დინამები - სიმკვრივით გამოწვეული დინება - პორიზონტალური ნაკადი ზღვასა და ოკეანეში. ვითარდება წყლის არაერთგვაროვანი სიმკვრივის განაწილებით, რაც გამოწვეულია სივრცესა და დროში წყლის არაერთნაირი ტემპერატურითა და მარილიანობით. კონვექციურ დინებას მიეკუთვნება ასევე წყლის ვერტიკალური გადაადგილება, რაც გამოწვეულია ამ მიმართულებით მისი სიმკვრივის სხვადასხვაობით.

КОНВЕКЦИЯ - Convection - კონვექცია - გარემოს ცალკეულ უბნებში ტემპერატურისა და სიმკვრივის ცვალებადობით გამოწვეული სითხის ან გაზის მასის შესაბამისი გადაადგილება.

КОНЖЕЛИФЛЯЦИЯ - Congelifixion - კონჟელიფლიუსცია - გალხობილი ან

სეზონურად გაყინული გრუნტის მასის ფერდობზე გადაადგილება; მასების მოძრაობა, რომელიც დაკავშირებულია გაყინვასა და გალხობის ცვალებადობასა და ტემპერატურის რყევის რეჟიმთან; დეფორმაციები, რომლებიც დაკავშირებულია ამობურცვასა და გალხობასთან მიუძღვით მზრალ გრუნტებში. ნამსხვრევი მასალის შალითის გადაადგილება ფერდობზე გალხობილი და გაყინული ქანების კონტაქტზე. კონტაქტზე გრუნტი ხასიათდება ბლანტი-დენადი კონსისტენციით, ზემოთ ბლანტი პლასტიკურობით. გრუნტის დენადობა პერიგლაციურ პირობებში, რომელიც წარმოიქმნება ნიადაგის ქვეშ მიუძღვით მზრალ გრუნტში.

КОНЖЕЛЯЦИЯ - Congelation - კონჟელაცია - „გაყინვის“ შემცველი სინონიმი.

КОНКУРЕНЦИЯ /В ЭКОЛОГИИ/ - Competition - კონკურენცია (ეკოლოგიაში) - პროცესი, როცა ორი სახეობა ერთმანეთზე ახდენს არახელსაყრელ გავლენას, ისინი ერთმანეთის კონკურენტები არიან საკვების მოპოვებაში, თავშესაფრის ძებნაში, გამრავლების ადგილის შერჩევაში და სხვ., ასეთ სახეებს კონკურენტებს უწოდებენ.

КОНСИСТЕНЦИЯ ГЛИНИСТЫХ ГРУНТОВ - Claysoil consistency - თიხოვანი გრუნტების კონსისტენცია - გრუნტის ნაწილაკების მოძრაობის ხარისხი მათზე მექანიკური მოქმედების შედეგად. ეს პროცესი დამოკიდებულია გრუნტის ტენიანობაზე, დისპერსიულობის ხარისხზე, მინერალურ შედგენილობაზე და სხვ.

КОНСТИТУЦИОННАЯ ВОДА - Constitutional water - კონსტიტუციური წყალი - წყალი მინერალებში, რომლებიც შედიან კრისტალურ მესერში იონების სახით. თვითონ წყალი წარმოიშობა მინერალების სრული დაშლის შემდეგ.

КОНСУМЕНТЫ - Consumers-heterotrophic organisms - კონსუმენტი - ქეტე

როტროფული ორგანიზმები, რომლებიც ხმარობენ პირველად პროდუქციას და მათში დაგროვილ ენერჯიას, რომელთა ერთადერთ კვების წყაროს წარმოადგენს პროდუქტები (ავტოტროფული ორგანიზმები).

КОНТАКТ-ВОДО-ГАЗОВЫЙ - Gas water surface - წყალ-აირი მანი კონტაქტი - ნავთობისა და გაზის საბადოებში წყლისა და გაზის გამყოფი ზედაპირი. წყალი ამ ზედაპირზე, როგორც ყოველთვის, იმყოფება წნევის ქვეშ.

КОНТРОФОРС - Counterfort, buttress, abutment - კონტრფორსი - 1. კედლის ვერტიკალური საბჯენი, აგებული მისი გარეთა მხრიდან, რომელიც თავის წონით ხელს უწყობს ობიექტის მდგრადობას; 2. მეწყრული ცირკის ციცაბო კედის წინ წაწეული ძირითადი ქანებით აგებული ბუნებრივი ზღუდე, რომელიც წინააღმდეგობას უწევს კონკრეტულ უბანზე მეწყრული სხეულის გადაადგილებას.

КОНУРБАЦИЯ - Conurbation - კონურბაცია - ურთიერთახლომდებარე და ეკონომიურად მჭიდროდ დაკავშირებული ქალაქების ჯგუფი. კონურბაციის ცენტრად ითვლება დიდი ქალაქი. კონურბაციის განსაზღვრული თვისებაა ეკონომიკური ცხოვრების ერთობლიობა, კავშირგაბმულობისა და ტრანსპორტის საერთო განვითარება.

КОНУС ВЫНОСА - Debris cone - ბამოტანის კონუსი - რელიეფის ფორმა, რომელსაც აქვს სუსტად ამობურცული, ნახევრად კონუსის სახე, წარმოშობილი ნატანი მასალის დაგროვებით მდინარეების და დროებითი ნაკადების შესართავებში.

КОНЦЕНТРАЦИЯ ПРЕДЕЛЬНО ДОПУСТИМАЯ - Maximum allowable concentration - შიდაშრისა და მასალის კონცენტრაცია - გარემოში საშუალო ნივთიერების მაქსიმალური რაოდენობა, რომელიც პრაქტიკულად ცოცხალი ორგანიზმების ცხოვრებაზე უარყოფითად არ მო-

ქმედებს, მათ შორის ადამიანებზეც. ესენია ძირითადი მანვენებლები, რომლებიც გამოიყენება ჰაერისა და წყლის გარემოს კონტროლისათვის. არსებობს მანვე შენაერთების (კალკული ნორმირებული დაყოფა ჰაერში, სამუშაო ზონაში და დასახლებულ პუნქტებში. ყველა გამაჯუჭვიანებელი ნივთიერებისათვის დადგენილია ორი ნორმატივი: ერთჯერადი მაქსიმალური და სადღეღამისო საშუალო. პირველი აუცილებელია ადამიანის რეფლექტორული რეაქციის გაფართოებისათვის (სუნის აღქმა, თვალებში სინათლის შეგრძნება და სხვა). ატმოსფეროს გამაჯუჭვიანებლების მცირე დროით შემოქმედებისას (20 წუთის განმავლობაში), მეორე - საერთო ტოქსიკური კანცეროგენური და სხვა გასაშუალებელი გავლენა 24 საათის განმავლობაში.

КОПАНЫЙ КОЛОДЕЦ - Dug well - ამოთხრილი ზა - ნაგებობა მიწისქვეშა წყლების მისაღებად, რომელსაც აქვს შახტისებური ფორმა, კედლები გამაგრებულია ქვის, რკინაბეტონის ან მეტალის რგოლებით. ხშირად კედლების გამაგრება ხდება ხის მასალით.

КОРА ВЫВЕТРИВАНИЯ - Crust of weathering, residuum - ბამოტანის ძირი - ქანების კომპლექსი, რომლებიც წარმოიშობიან კონტინენტურ პირობებში ლითოსფეროს ზედა ნაწილში მაგმატური, მეტამორფული და დანალექი ქანების გარდაქმნით, მათზე გამოფიტვის ფაქტორების ზემოქმედებით. ფორმირდება უმთავრესად ჩაფონვისა და აერაციის ზონაში, მის საზღვრებს ქვემოთ კი ზედაპირული წყლების ფილტრაციისთვის განსაკუთრებით ხელსაყრელ პირობებში - ქანების აშლილობის ზონებსა და მათი სხვადასხვა შედგენილობის კონტაქტებზე. გამოფიტვის ქერქი გამოიყოფა წარმოქმნილი ქანისა და ქვიჩის ფიზიკური დაშლის შედეგად, რომლის წარშობაში ძირითადი როლი ეკუთვნის ქიმიურ და ბიოლოგიურ პროცესებს. საწყი-

სი ქანების ხასიათსა და ხარისხის შეცვლიდან გამომდინარე, განისაზღვრება ქერქის რამდენიმე გეოქიმიური ტიპი, რომლებიც, თავის მხრივ, იყოფა სახეობად, გამოფიტვის საბოლოო პროდუქტების მინერალური შედგენილობიდან გამომდინარე. საინჟინრო-გეოლოგიური ამოცანების გადაწყვეტის დროს ქანების გამოფიტვის ხარისხის შეფასებას უდიდესი მნიშვნელობა აქვს, რადგან ეს არის პროცესი, რომელიც განწყვეტილივით ვითარდება და რომლის ინტენსიურობა დამოკიდებულია როგორც ქანების თვისებებზე, მათ მინერალოგიურ შედგენილობაზე, სტრუქტურულ-ტექსტურულ აგებულებაზე, ასევე ადგილის ფიზიკურ-გეოგრაფიულ პირობებზე. ქანების გამოფიტვისას იცვლება როგორც მისი გარეგნული იერი და შეფერილობა, ასევე მისი ფიზიკური და ნივთიერი თვისებები.

КОРД - Corde - კორდი - ნიადაგის ზედაპირული ფენა, სადაც გადახლართულია მრავალწლიანი ბალახების ცოცხალი და მკვდარი ფესვები, ყლორტები და სხვ. ძალიან დიდ როლს ასრულებს ატმოსფერული ნალექებისა და ნიადაგის ჩამონადენის შეკავებასა და შთანთქმვაში. კორდი ყველაზე მეტად დამახასიათებელია მდელოებისათვის, აგრეთვე ყამირი სტეპებისათვის. კორდის განადგურება მოხვნის ან მოუწყვსრიგებელი ძოვების შემთხვევაში ხელს უწყობს ნიადაგების გამოშრობას და ხშირად მათი გაძლიერებული ეროზიისა და დეფლაციის მიზეზი ხდება.

КОРРАЗИЯ - Corrasion - კორაზია - ქანების გახეხვის, ამოკმისა და გაპრიალების პროცესი მათზე ნამსხვრევი მასალის გადაადგილებით წყლის, ქარისა და მყინვარის ფაქტორებით.

КОРРОЗИЯ ПОЧВЕННАЯ - Soil corrasion - ნიადაგის კოროზია - იგივეა, რაც ნიადაგების გამოტუტვა.

КОСВЕННЫЕ УБЫТКИ - Indirect loss - არაპირდაპირი ღანაპარბი - ყველა და-

ნაკარგი, განპირობებული პირდაპირი ზარალით: მაგ., საწარმოს (გაჩერება) გაცდენა ტრანსპორტის შეფერხებით, გამოწვეული გზების გეოლოგიური პროცესებით დაზიანების გამო.

КОЭФИЦИЕНТ АНИЗОТРОПИИ - Anisotropic rate - ანიზოტროპიის კოეფიციენტი - სიდიდე, რომელიც ახასიათებს ქანის თვისებების დამოკიდებულებების ხარისხს იმ მიმართულებით, რომლის მიხედვით ხდება გაზომვა ქანების თვისებების მაჩვენებლების (სიმტკიცის, წყალშეღწევადობა, დრეკადი ტალღების გაერცვლების სიჩქარე და სხვ.) (В.Д. Ломтадзе, 1999).

КОЭФИЦИЕНТ БОКОВОГО ДАВЛЕНИЯ /РАСПОРА/ - Coefficient of lateral pressure (thrust) - ბმარდითი წნევის კოეფიციენტი (ბანბზანა) - ქანის გვერდითი წნევის სიდიდის შეფარდება მის მიერ გამოწვეული ვერტიკალური დატვირთვით. გვერდითი წნევის კოეფიციენტი შეადგენს: ქვიშებისათვის - 0,3, თიხნარებისთვის - 0,5, თიხებისთვის - 0,7, ნახევრადკლდოვანი ქანებისთვის - 0,2-0,3, კლდოვანისთვის - 0,01.

КОЭФИЦИЕНТ БОКОВОГО РАСШИРЕНИЯ - Lateral expansion coefficient - ბმარდითი ბაზარტოვასის კოეფიციენტი - შეფარდება პორიზონტალურ და ვერტიკალურ დეფორმაციებს შორის, გრუნტის ნიმუშის კუმშვის დროს შეზღუდული გვერდითი გაფართოების პირობებში. გვერდითი გაფართოების კოეფიციენტი დამოკიდებულია გრუნტის სიმკვრივეზე, რაც უფრო მკვრივია გრუნტი, მით მეტია გვერდითი გაფართოების კოეფიციენტი.

КОЭФИЦИЕНТ ВНУТРЕННЕГО ТРЕНИЯ - Internal friction coefficient - შიბა ხახშნის კოეფიციენტი - ქანის ძვრის წინააღობის მაჩვენებელი, რომელიც გამოწვეულია გრუნტის ნაწილაკებს შორის ხახუნის ძალით. განისაზღვრება ცდის შედეგად ძვრაზე, როგორც შიგა ხახუნის ტანგენსის კუთხე.

კოეფიციენტი ვოდონასყენების - Water-saturation coefficient - წყალნაჯირობის კოეფიციენტი - ქანის წყალშთანთქმის სიდიდის შეფარდება ამავე ქანის წყალნაჯირობის სიდიდესთან (კლდოვანი და ნახევრად კლდოვანი ქანებისათვის).

კოეფიციენტი ვოდოთდამცემის - Water yield ratio - წყალბაძამცემის კოეფიციენტი - წყლის მოცულობის პროცენტული შეფარდება, რომელიც შეუძლია გასცეს ქანმა მის სრულ ტენეტევადობასთან, ანდა სხვაობა სრულ ტენეტევადობასა და მოცულობით ტენიანობას შორის.

კოეფიციენტი ვოდოპროვითის - Water conductivity ratio - წყალბამტარიანობის კოეფიციენტი - წყალშემცველი პორიზონტის ფილტრაციის კოეფიციენტის, წარმოებული მის სიმძლავრეზე, განზომილება - მ/დღე-ღამე.

კოეფიციენტი ვსკრისი - Ratio of overburden - ბაღახსნის კოეფიციენტი - ფუჭი ქანების მოცულობების შეფარდება მადნის მოცულობასთან, საბადოს ღია მეთოდით ექსპლუატაციის პირობებში.

კოეფიციენტი ვსკოსტის - Coefficient of viscosity - სიბლანტის კოეფიციენტი - სითხესა და აირების თვისებების რაოდენობრივი დახასიათება - წინააღმდეგობა გაუწიოს სითხის ერთი ნაწილის გადაადგილებას მეორის მიმართ.

კოეფიციენტი ვაკარსტოანოტი - Karst ratio - ლაპარსტულობის კოეფიციენტი - მთელი კარსტული სივარეულების მოცულობის შეფარდება ამ სივარეულების შემცველი ქანების მოცულობასთან.

კოეფიციენტი ვკომპრესიის (უქმობის, სჟიმამობის) გრუნტის - Coefficient of soil compression (consolidation, compressibility) - ბრუნტის კომპარსიის კოეფიციენტი (ბამპკრიმება, კუმპკამობა) - სიდიდე, რომელიც უჩვენებს

ნებს კუმპკამობის ხარისხს, როცა გრუნტის გვერდითი გაფართოება შეზღუდულია. განისაზღვრება გრუნტის კომპრესიული გამოცდის მოხაჯებებით.

კოეფიციენტი ნასყენების პოდოვითი (სტეპენი ვლჟნოსტი, ოტნოსიტელნაია ვლჟნოსტი) - Rock water saturation factor (degree of humidity, relative humidity) - ქანის წყლით ბაჯირობის კოეფიციენტი (ტენიანობის ხარისხი, ფარდობითი ტენიანობა) - სიდიდე, რომელიც უჩვენებს ქანის ფორების წყლით ამოყების ხარისხს. გამოიხატება ერთეულის ნაწილებში ან ქანში მყოფი წყლის რაოდენობის (ნეულებრივი სმ) პროცენტული შეფარდებით მოცემული ნიშნის სივარეულების ჯამურ მოცულობასთან.

კოეფიციენტი პლოტნოსტი (ოტნოსიტელნაია პლოტნოსტი) პესკის - Sand density coefficient (specific density) - ძვიშუბის სიმკვრივის კოეფიციენტი (ფარდობითი სიმკვრივე) - მაქსიმალური და ბუნებრივი ფორიანობის კოეფიციენტების სხვაობის შეფარდება მაქსიმალური და მინიმალური ფორიანობის კოეფიციენტების სხვაობასთან.

კოეფიციენტი პოდვმნოგო პიტანია - Underground alimantation coefficient - მიწისქვეშა კვების კოეფიციენტი - მდინარეში მიწისქვეშა ნაკადის ჩადინების სიდიდის შეფარდება მდინარის საერთო სიდიდესთან. მიწისქვეშა ნაკადის სიდიდე დგინდება მდინარეთა და მათი ნაკადების პიდროგრაფის დაშლით. პიდროგრაფი ნიშნავს წყლის ხარჯის კვლევადობას დროში წლის ან სეზონის პერიოდში.

კოეფიციენტი პორისტოსტი - Porosity ratio - ფორიანობის კოეფიციენტი - ფორების მოცულობის შეფარდება ქანის ჩონჩხის მოცულობასთან, გამოხატულს ერთეულის ნაწილებში.

კოეფიციენტი რაზმიაგჩაემობის - Softening ratio - ღარბილუმის კოეფიციენტი - ქანების (ნახევრადკლდოვანი,

მერგელები, არგილიტები და სხვ.) სიმტკიცის შემცირების მანევრებული დატენიანების შედეგად. დაღობის კოეფიციენტი წარმოადგენს სიმტკიცის ზღვრების შეფარდებას კუმშვაზე, ნიმუშის წყლით გაჯერებამდე და მის შემდეგ.

КОЭФФИЦИЕНТ СДВИГА - Displacement ratio - ძვრის კოეფიციენტი - ქანის საერთო წინაღობის მანევრებული ძერისადმი, განპირობებული ხახუნისა და შევიდულობის ძალებით. განისაზღვრება ცდით ძერაზე, როგორც ძერის კუთხის ტანგენსი.

КОЭФФИЦИЕНТ СКОРОСТИ ФИЛЬТРАЦИИ - Filtration rate coefficient - ფილტრაციის სიჩქარის კოეფიციენტი - სიდიდე, რომელიც ფამოხატავს ფილტრაციის ნამდვილ სიჩქარეს ქანის ფორებში ან ნაპრალებში, როცა დაწნევის გრადიენტი ერთის ტოლია.

КОЭФФИЦИЕНТ СТРУКТУРНОЙ СЖИМАЕМОСТИ ГРУНТА - Ground structure compressibility ratio - ბრუნტის სტრუქტურული კუმშვადობის კოეფიციენტი - მანევრებული, რომელიც ახასიათებს ბუნებრივი სტრუქტურული შეკავშირების გაველენას კუმშვადობაზე ქანის გამოშრობი პროცესში.

КОЭФФИЦИЕНТ СТРУКТУРНОЙ ПРОЧНОСТИ - Structural strength factor - სტრუქტურული სიმტკიცის კოეფიციენტი - სტრუქტურის გაველენის მანევრებული გრუნტის სიმტკიცეზე. განისაზღვრება ბუნებრივი სტრუქტურის მქონე გრუნტის ნიმუშის გაჭყლეტის დროებითი წინაღობის მანევრებლის შეფარდებით დარღვეული სტრუქტურის მქონე იმავე გრუნტის გაჭყლეტის დროებითი წინაღობის მანევრებელთან, მაგრამ იგივე ტენიანობითა და ფორიანობით, რაც ახასიათებდა ამავე ნიმუშს დაურღვეველი სტრუქტურის პირობებში.

КОЭФФИЦИЕНТ СЦЕПЛЕНАЯ - Adhesion factor - შებიძულობის კოეფიციენტი - სიდიდე, რომელიც ახასიათებს

ქანის წინააღმდეგობას ძერისადმი, განპირობებული ქანების ნაწილაკების ურთიერთშორის შექიდეულობის ძალით, განისაზღვრება ცდის მონაცემების შედეგით ძერაზე.

КОЭФФИЦИЕНТ УСТОЙЧИВОСТИ - Coefficient of stability - მდგრადობის კოეფიციენტი - ძალისმიერი მოქმედების ჯამის შეფარდება, რომელიც ამაგრებს მექანიკური სისტემის მდგრადობას (მაგ., ნაგებობის) ძალისმიერი ზემოქმედების ჯამთან, რომელიც იწვევს აღნიშნული მდგრადობის რღვევას.

КОЭФФИЦИЕНТ ФИЛЬТРАЦИИ / ПО ДАРСИ - Coefficient of filtration - ფილტრაციის კოეფიციენტი (მარსის მიხედვით) - ფილტრაციის სიჩქარე, როცა წნევის გრადიენტი ერთის ტოლია. ფილტრაციის კოეფიციენტს გამოხატავენ სმ/წმ-ში ან მ/დღე-ლაშეში.

КРАТЕР - Crater, vent - კრატერი - ძაბრისებური ჩაღრმავება ვულკანის კონუსის მწვერვალზე ან ფერდობზე, რომლის დიამეტრი რამდენიმე ათეული მეტრიდან რამდენიმე კმ-მდე შეიძლება აღწევდეს. კრატერს გააჩნია ერთი ან რამდენიმე ყელი, რომლიდანაც ამოიღებება (ამოინთხევა) ან ამოიტყორცნება ლავა და მავის სხვა პროდუქტები. კრატერები აღინიშნება აგრეთვე ციური სხეულების (მთვარე, მარსი და სხვ.) ზედაპირზე და მათი წარმოშობა დაკავშირებულია მეტეორიტებისა და ასტეოიდების (მეტეორული კრატერები) ვარდნასთან ანდა ვულკანის მოქმედებასთან.

КРЕПОСТЬ ГОРНЫХ ПОРОД - Hardness of rocks - ქანების სიმბაზრე - ქანების წინაღობა გარე ძალების ზემოქმედებაზე; გამოისახება ქანების სიმბაზრის კოეფიციენტით (იხ. ქანების კლასიფიკაცია სიმბაზრის კოეფიციენტის გათვალისწინებით, მ. გ. პროტოდიაკონოვის მისედვით).

КРИВАЯ ГРАНУЛОМЕТРИЧЕСКОГО /МЕХАНИЧЕСКОГО/ СОСТАВА - Granulometric (mechanic) composition curve - ბრან-

ულომეტრიული (მექანიკური) შედეგნილოზის მრუდი - ქანის გრანულომეტრიული (მექანიკური) შედეგნილოზის გრაფიკული გამოსახულება. ორდინატთა ლერძზე დატანილია ყოველი ფრაქციის შედეგნილოზის წონითი პროცენტის, ხოლო აბსცისთა ლერძზე - ნაწილაკების ზომის (დიამეტრის) ლოგარითმი.

КРИЗИС ТЕРМОДИНАМИЧЕСКИЙ /ТЕПЛОВОЙ/ - Thermodynamic (thermal) crisis - თერმოდინამიკური კრიზისი (სითბური) - 1. მიწისპირა ატმოსფეროს შესაძლო გადასურება ენერჯის ისეთი რაოდენობის მიღების შედეგად, რომელიც საგრძნობლად აღემატება ბუნებრივად გაფანტულ მიწის სითბოს; 2. ბუნებრივი სისტემის სპონტანური დაშლა ადამიანის საქმიანობის შედეგად.

КРИЗИС ЭКОЛОГИЧЕСКИЙ - Ecological crisis - მკოლოგიური კრიზისი - 1. დაბალი ურთიერთდამოკიდებულება კაცობრიობასა და ბუნებას შორის, რომელიც ხასიათდება განვითარების შეუსაბამობით საწარმოო ძალებსა და საწარმოო ურთიერთობებს შორის ადამიანთა საზოგადოებაში, ბიოსფეროს რესურსებსა და მის ეკოლოგიურ შესაძლებლობებთან. ეკოლოგიური კრიზისი ხასიათდება არა იმდენად ადამიანის გაძლიერებული ზემოქმედებით ბუნებაზე, რამდენადაც ადამიანის მიერ შეცვლილი ბუნების მექანიკური ზემოქმედებით საზოგადოების განვითარებაზე; 2. ფართო გაგებით ეკოლოგიური კრიზისი არის ბიოსფეროს ფაზის განვითარება, რომელშიც ხდება ციცხალი ნივთიერებების ხარისხობრივი განახლება (ერთი სახეობის გადაშენება და მეორის წარმოშობა).

КРИОГЕН - Cryogene - კრიოგენი - ბაზისის ზედა მოსწორებული ზედაპირი, გამოშუშავებული მაღალ პოლკურ სარტყელში მზრალ-ნივალური და მზრალ-სოლიფლუქციური პორცესებით (Худяков, Никитова, 1975).

КРИОГЕНИКА - Cryogenics - კრიოგენიკა - დაბალი ტემპერატურის ფიზიკის სპეციალური დარგი. მისი გამოკვლევის საგანს წარმოადგენს კრიოგენული ტემპერატურის პირობებში სხვადასხვა ნივთიერების ცვლის კანონზომიერება. **КРИОГЕННАЯ СТРУКТУРА** - Cryogenic structure - კრიოგენული სტრუქტურა - გაყინული ქანების აგებულება, რომელიც ვანპირობებელია ზომებით, ფორმით და შემაღენელი ნაწილების ორიენტაციებით.

КРИОГЕННАЯ (МОРОЗНАЯ) ТЕКСТУРА - Cryogenic (frost) texture - კრიოგენული (ყინვისმიერი) ტექსტურა - გაყინული ქანების წყობა, წარმოშობილი გაყინვის პროცესში.

КРИОГЕННЫЕ МИНЕРАЛЫ - Cryogenic mineral - კრიოგენული მინერალური - მინერალები, რომლებიც არსებობენ მხოლოდ 0°-ზე დაბალი ტემპერატურის დროს (ყინული, კრისტალოიდრატი).

КРИОГЕННЫЕ ПРОЦЕССЫ - Cryogenic process - კრიოგენული პროცესები - ფიზიკური, ფიზიკურ-ქიმიური და ფიზიკურ-მექანიკური პროცესები, რომლებიც წარმოიშობიან ნიადაგისა და ქანების გაყინვის შედეგად.

КРИОГЕННЫЕ ЯВЛЕНИЯ - Cryogenic phenomenon - კრიოგენული მოვლენები - განსაკუთრებული გეოლოგიური მოვლენა, რომელიც წარმოიშობა მიწისქვეშა წყლების, ნიადაგების, გრუნტებისა და ქანების გაყინვისა და გალხობის შედეგად (В.Д. Ломтадзе).

КРИОСФЕРА - Cryosphere - კრიოსფერო - 1. დედამიწის სფეროს წყვეტილი გარე ატმოსფეროს, პიდროსფეროსა და ლითოსფეროს შეხების საზღვარზე ხასიათდება ყინულის არსებობით ან მისი არსებობის დიდი პერიოდით (Реймерс, 1990); 2. თერმოდინამიკური ვარსი, რომელიც მოიცავს ატმოსფეროს, პიდროსფეროსა და ლითოსფეროს განსაზღვრულ ოლქებს. კრიოსფეროსთვის დამახასიათებელია უარყოფითი ტემპერატურა (Маккавев, 1971).

КРИОФИЛЫ ИЛИ МИКРОТЕРМИЧЕСКАЯ РАСТИТЕЛЬНОСТЬ - Cryophiles or microtherm vegetation - კრიოფილური ანუ მიკროთერმული მცენარეულობა (სიცივი მთხმარეულობა) - მცენარეული საფარი, რომლისთვისაც ოპტიმალურია დაბალი ტემპერატურა. ისინი ცხოვრობენ პოლარულ ოლქებსა და მაღალ მთიანეთში.

КРИОФИТ - Cryophyte - კრიოფიტი - მშრალი ადგილსამყოფლის სიცოცხეობა მცენარეულობა.

КРИП - Creep - კრიპი - 1. ფართოდ გამოყენებული ტერმინი გრუნტების ნელი მასიური მოძრაობის აღსანიშნავად ფერდობზე. კრიპი ხშირად ძალიან დიდ გაფლენას ახდენს ზომიერ პუმიდურ პირობებში ფერდობების ჩამოყალიბებაზე; 2. ფსიქიური საფარის გადაადგილება ქვემოთა ფერდობზე, გრუნტის მასის მოცულობის პერიოდული ცვლილების გაფლენით, გამოწვეული ტემპერატურის მერყეობით, ცვლადი გაყინვითა და გაღვლით, გაჯირჯეებით და თიხიანი შემადგენელი ნაწილაკების დატენიანებისა და გამოშრობისას მოცულობითი ცვლილებებით.

КРИТЕРИЙ ЭКОЛОГИЧЕСКИЙ - Ecological criterion - ეკოლოგიური კრიტერიუმი - ნიშნები, რომელთა საფუძველზე ხდება ეკოლოგიური სისტემების პროცესებისა და მოვლენების შეფასება, განსაზღვრა ან კლასიფიკაცია. ეკოლოგიური კრიტერიუმები მეტად მნიშვნელოვანია პროექტის ეკოლოგიური დასაბუთებისათვის, ეკოლოგიური დაგეგმარებისათვის, პროგნოზირებისა და ეკოლოგიური ექსპერტიზისათვის, ყველა ტიპის ეკოლოგიური და ეკოლოგიურ-ეკონომიკური შეფასებისათვის, ასევე ბუნებათსარგებლობის ღონისძიებებისათვის.

КРИТИЧЕСКАЯ ГЛУБИНА ДО УРОВНЯ ГРУНТОВЫХ ВОД - Critical depth ap to ground waters level - კრიტიკული სიღრმე ბრუნტის ფყლების დონემდე -

სიღრმე დედამიწის ზედაპირიდან, რომლის ზემოთაც გრუნტის მინერალიზებული წყლის დონის აწევა გამოიწვევს ნიადაგის ფენის დამარილიანებას.

КРИТИЧЕСКАЯ ПОРИСТОСТЬ ПЕСКОВ - Critical porosity of sand - ძვიშუბის კრიტიკული შორიანობა - კრიტიკული ფორიანობის ქვეშ იკულისხმება ფორიანობის ისეთი მნიშვნელობა, რომლის დროსაც ქვიშების ძვრის პროცესში არ შეიმჩნევა ცვლილებები ქვიშის სიმკვრივეში (მოცულობითი წონის ან ფორიანობისა, რომელიც ახასიათებს მის სიმკვრივეს).

КРИТИЧЕСКАЯ СКОРОСТЬ - Critical rate - კრიტიკული სიჩქარე - წყლის ნაკადის საშუალო დინება, რომლის დროსაც ხდება მისი ფსკერიდან ნაწილაკების შეტივტივებულ მდგომარეობაში გადასვლა ე.ი. ნაწილაკების მასობრივად გადაადგილება და შესატყვისად ეროზიის პროგრესული განვითარება (В.Д. Ломтадзе. 1999).

КРУГОВОРОТ БИОЭЛЕМЕНТОВ - Rotation of bioelements - ბიოელემენტების წარმართვა - ორგანიზმში ნივთიერებათა შედგენილობის ცვლა გამოიხატება შემდეგ პორცენტში: ორგანიზმთა სიცოცხლე შეუძლებელია, თუ მასში საკმარის რაოდენობით არ იქნება ისეთი კათიონი, როგორცაა: კალიუმი, კალციუმი და მაგნიუმი. მათ უჭირავთ მშრალი წონის მესამედი, ამიტომ მათ მაკროელემენტებს უწოდებენ. რკინა, ბორი, თუთია, სპილენძი, მაგნიუმი, მოლიბდენი, ქლორის ანიონი კი მცირე რაოდენობითაა საჭირო მშრალი წონის მეშვიდედი, ამიტომაც ისინი მიკრო ანუ ოლიგოელემენტებად იწოდებიან. ნიადაგში აღნიშნულ ელემენტთა აბსოლუტური და შეფარდებითი კონცენტრაცია დიდ როლს ასრულებს მცენარეული საფარის შემადგენლობის განსაზღვრაში. ხმელეთზე ბიოგენური კათიონების ძირითადი წყარო ნიადაგია, რომელიც წარმოიქმნება ქანების დაშლისას.

КРУПНООБЛОМОЧНЫЕ ПОРОДЫ - Coarse detrital rock - მსხვილნატეხიანი ქანები - ქანები, რომლებიც თავის შემადგენლობაში შეიცავენ დიდი რაოდენობით 2მმ-ზე მეტი ზომის ნაწილაკებს. გამოირჩევა ბმული და არაბმული მსხვილნატეხიანი ქანები. ბმულ მსხვილნატეხიან ქანებში ცალკეული ნამტვრევებიან ქანებში ცალკეული ნამტვრევი შეკავშირებულია თიხიანი ამ ქვიშა-თიხიანი მასალით.

КСЕРОФИЛЫ - Xerophil - ქსეროფილიანი - მიეკუთვნებიან ისეთ ცხოველებს, რომლებიც ცხოვრობენ ტენის დეფიციტის პირობებში (მწერების დიდი ნაწილი, ძუძუმწოვრების ნაწილი, ქვეწარმავალთა მრავალი წარმომადგენელი).

КСЕРОФИТЫ - Xerophyte - ქსეროფიტები - მცენარეები, რომლებიც დაბალი ტენიანობის პირობებში იზრდებიან. ახასიათებთ შეგუების განსაკუთრებული უნარი წყლის დეფიციტის მიმართ. შეგუება ხელს უწყობს აორთქლების შემცირებას და წყლის დაგროვებას გვალვიანი პერიოდისთვის. მათი ქსოვილები სხვა მცენარეებზე უკეთ ახდენენ

წყლის ცვლის რეგულაციას, ამიტომ აქტიურნი რჩებიან გვალვიან პერიოდშიც.

КУРГАН - Barrow, tumulus - კორღანი - იზოლირებული მრგვალი, 50 მეტრამდე სიმაღლის მაღლობი ვაკეზე. მისი ძირი ხასიათდება მკვეთრი მოხაზულობით. ყორღანები ხელოვნური წარმოშობისაა.

КУРУМ (ПОТОК КАМЕННЫЙ) - Stone stream. rock-stream - ქარშში (ძმპისი ნაკადი) - ქვების, ლოდებისა და ლორღის ნაკადი, რომელიც ნელა მოძრაობს გაშიშვლებული მთის ფერდობზე ყინვითი ბიძგის, სოლიფლუქციისა და სიმპიომის ძალის (გრავიტაციული მოძრაობის) გაულებით.

КУЭСТЫ - Cuestas - კუესტები - ასიმეტრიული სერი, რომელიც წარმოიქმნება ერთი მიმართულებით დახრილი (მონოკლინური) სხვადასხვა სიმკვრივის შრეთა ზედაპირული გადარეცხვის შედეგად. კუესტის დამრეცი კალთა ემთხვევა ეროზიისაღმმ მდგრადი შრის დაქანებას, ციცაბო კი დაშრეების ჭრილს წარმოადგენს.

Л

ЛАВИНА СНЕЖНАЯ - Snow avalanche - ტოვლის ზვამი - თოვლის მასა, რომელიც კლდეზუავის მსგავსად ვარდება ან სრიალებს მთის ციცაბო ფერდობებზე და ახასიათებს დიდი დამანგრეველი ძალა. ზვავის კვების არეს წარმოადგენს მთის ფერდობის ძაბრისა და ცირკისებურ ჩაღრმავებებში დაგროვილი თოვლი. წარმოშობის მიხედვით გამოირჩევა ზამთრის მშრალი და მტვრისებური ზვავები და გაზაფხულის სველი გრუნტის ზვავები, რომლებიც დიდი რაოდენობით შეიცავენ ქანების ნამსხვრევ მასალას და აკუმულაციის არეში წარმოქმნიან კონუსისებურ ფორმებს.

ЛАВИНА КАМЕННАЯ - Stone avalanche - ძმის ზვამი - რეიმერსის მიხედვით მთის ფერდობიდან წყლით გაჯერებული ნიადავის ჩამოცოცება, რომელსაც თან მოაქვს მსხვილი ქვები, ხეები და ა.შ. წარმოშობიან ზაფხულის პერიოდში ფერდობებზე, რომელთა დაქანება 25-40°-ის ტოლია, ხოლო ნიადავის ფენის სისქე 90 სმ-მდე. ნალექების რაოდენობა დღე-ღამეში უნდა აღემატებოდეს 120-130 მმ-ს. **ЛАВИНООПАСНАЯ ТЕРРИТОРИЯ** - Avalanche prone territory - ზვამსაბიშვამი ტერიტორია - მთიანი რეგიონი, რომელზედაც არსებობს ზვავის მოწყვეტის პოტენციური საშიშროება, ამ შემთხვე

ვაში ექმნება საშიშროება ადამიანის ჯანმრთელობას, სიცოცხლეს, სამრეწველო ობიექტებსა და გარემოს (გარემოს დაცვის ინსტიტუტი, 2002წ.).

ЛАГУНА - Lagoon, pond - ლაგუნა - წყალმარხი ჩაკეტული სივრცე სანაპირო ზონაში, განცალკავებული ზღვიდან.

ЛАМИНАРНОЕ/ПЛЕНОЧНОЕ/ТЕЧЕНИЕ - Laminar flow - ლამინარული /აუსაქური/ დინება - აირის ან სითხის მოძრაობა ცალკეული თხელი ფენის სახით (ან პარალელური ჭაფლით) ისე, რომ ერთმანეთში არ ირხევიან. ლამინარულ მოძრაობას ადგილი აქვს განსაზღვრულ (კრიტიკულ) სიჩქარემდე, როცა სიჩქარე აჭარბებს კრიტიკულს, ლამინარული მოძრაობა გადადის ტურბულენტურ (გროვალისებურ) მოძრაობაში.

ЛАНДШАФТ - Landscape, topography, country - ლანდშაფტი - ბუნებრივი კომპლექსი, წარმოშობილი კლიმატური, ლითოლოგიური, ჰიდროგეოლოგიური, გეომორფოლოგიური, ნიადაგ-გეობოტანიკური და სხვა ფიზიკურ-გეოგრაფიული პირობების კანონზომიერი შერწყმით. კლიმატი, ქანები, ზედაპირული და მიწისქვეშა წყლები, რელიეფი, ნიადაგები და მცენარეულობა ითვლებიან ლანდშაფტის კომპონენტებად. მათი ურთიერთშესამებით ყოველი ლანდშაფტი ქმნის თავისებური ხასიათის განსაკუთრებულ განკერძოებულ ადგილმდებარეობას.

ЛАНДШАФТ АНТРОПОГЕННЫЙ - Anthropogenic landscape - ანთროპოგენური ლანდშაფტი - მისი სტრუქტურა და წარმოშობა დაკავშირებულია ადამიანის მრავალმხრივ საქმიანობასთან.

ЛАНДШАФТ ГЕОХИМИЧЕСКИЙ - Geochemical landscape - ბეოქიმიური ლანდშაფტი - დაკავშირებულია ერთი ტიპის მეზორელიეფის უბნის ზედაპირთან და ხასიათდება ნიადაგებისა და ნიადაგწარმოქმნელი ქანების ერთნაირი შედგენილობის და რაოდენობის

ძირითადი ქიმიური ელემენტებით, ასევე ამ ტიპის ელემენტების მიგრაციით.

ЛАНДШАФТ ГОРНО-ПРОМЫШЛЕННЫЙ - Mining landscape - სანაპირო წარმოების ლანდშაფტი - ანთროპოგენური ლანდშაფტის სახესხვაობა, რომლის სტრუქტურა და ფორმირება განპირობებულია სამთო მოპოვების და სამთო გადამამუშავებელი წარმოების მოქმედებით.

ЛАНДШАФТ ГОРОДСКОЙ - Urban landscape - ქალაქის ლანდშაფტი - ანთროპოგენური ლანდშაფტის ტიპი, შექმნილი შენობებით, ქუჩებით, პარკებითა და ქალაქისათვის დამახასიათებელი სხვა ინფრასტრუქტურით. სინონიმი: ურბანისტული ლანდშაფტი.

ЛАНДШАФТ ИНДУСТРИАЛЬНЫЙ - Industrial landscape - ინდუსტრიული ლანდშაფტი - ტექნოგენური ლანდშაფტის სახესხვაობა, შექმნილი გარემოზე მსხვილი სამრეწველო კომპლექსების სემიკმედებით.

ЛАНДШАФТ КУЛЬТУРНЫЙ - Cultural landscape - კულტურული ლანდშაფტი - მიზანდასახულად შექმნილი ანთროპოგენური ლანდშაფტი, რომელიც ფლობს საზოგადოებისთვის მიზანშეწონილ სტრუქტურებს და ფუნქციონალურ თვისებებს.

ЛАНДШАФТ НАРУШЕННЫЙ - Violated landscape - დარღვეული ლანდშაფტი - ანთროპოგენური ტიპის ლანდშაფტი, რომელიც შეიქმნა ბუნებრივი რესურსების არარაციონალური გამოყენებით.

ЛАНДШАФТНО-ГЕНЕТИЧЕСКИЙ РЯД - Landscape-genetic series - ლანდშაფტურ-ბენედიქტური რიგი - ბუნებრივი ტერიტორიული კომპლექსის ისეთი რიგი, რომელშიც უკანასკნელი ერთიმეორესადმი განლაგებულია ისეთი თანმიმდევრობით, როგორც იცვლებიან დროში რომელიმე პროცესის განვითარებისას და გამოიყენებიან მათი განვითარების სხვადასხვა განსაზღვრისთვის.

ЛАНДШАФТ ОПТИМАЛЬНЫЙ - Optimal landscape - ოპტიმალური ლანდშაფტი

- 1. ლანდშაფტი, რომელიც შეესატყვისება გამოყენების განსაკუთრებულ ფორმას (მაგ., რეკრეაციის მიზნებისათვის და სხვ.); 2. ლანდშაფტი, რომელიც მკაფიოდ აღწერს შეესატყვისება განსაზღვრული ჯგუფის მოსახლეობის მოთხოვნილებას (მაგ., სტუმრის მომთაბარე ხალხის მოთხოვნილებას და სხვ.).

ЛАНДШАФТ ОХРАНЯЕМЫЙ - Protected landscape - ლანდშაფტი, რომელშიც აკრძალულია ყველაფერი ან რეგლამენტირებულია სამეურნეო საქმიანობის ზოგიერთი სახე.

ЛАНДШАФТ ПРИРОДНЫЙ - Natural landscape - ბუნებრივი ლანდშაფტი - არ არის შეცვლილი ადამიანის საქმიანობით და ხასიათდება ბუნებრივი განვითარებით.

ЛАНДШАФТ РЕКУЛЬТИВИРОВАННЫЙ - Recultivated topography - რეკულტივირებული ლანდშაფტი - ლანდშაფტი, რომელშიც დარღვეულმა მიწებმა გაიარა რეკულტივაციის ყველა ეტაპი. ასეთი ლანდშაფტის სტრუქტურა და ფუნქციონირება რეკულტირდება ადამიანის მიერ.

ЛАНДШАФТ ТЕХНОГЕННЫЙ - Technogenic landscape - ტექნოგენური ლანდშაფტის სახესხვაობა, რომლის ფორმირება და სტრუქტურა განპირობებულია ადამიანის საწარმოო საქმიანობით და დაკავშირებულია მძიმე ტექნიკის გამოყენებასთან.

ЛАНДШАФТ ТЕХНОГЕННЫЙ АКУЛЬТУРНЫЙ - Uncultured technogenic topography - ტექნოგენური არაკულტურული ლანდშაფტი - ლანდშაფტი, რომლის ტერიტორიაზე ტექნოგენური ფაქტორების გავლენით შესამჩნევად გაუარესდა ბიოლოგიური პროდუქტიულობა, სანიტარული, ესთეტიკური, რეკრეაციული და სხვა სასარგებლო თვისებები.

ЛАНДШАФТ ТЕХНОГЕННЫЙ КУЛЬТУРНЫЙ - Cultured technogenic topography - ტექნოგენური კულტურული ლან-

დშაფტი - ოპტიმიზებული ლანდშაფტი, რომელზეც ტექნიკის ზემოქმედების შედეგად გაუმჯობესებულია მისი ბუნებრივი, სამეურნეო და ესთეტიკური თვისებები. აქ შედის ისტესიური და რაციონალური სამეურნეო გამოყენების ლანდშაფტი, ასევე რეკულტივირებული მიწები და სხვ.

ЛАНДШАФТНАЯ СЪЕМКА - Topography survey - ლანდშაფტური აბჰეზივა - ლანდშაფტის საველე გამოკვლევა, რომლის მთავარი მიზანია ლანდშაფტური რუკის შედგენა. ლანდშაფტური ავეკემის უმუალო ობიექტს წარმოადგენს ფაციესები (გეოგრაფიული ვაკეებით) და სხვადასხვა სახის ადეკლები, რომელთა საზღვრები დაიტანება ტოპოგრაფიულ საფუძველზე ან აეროფოტოსურათებზე. ფაციესების დეტალური, მსხვილმასშტაბიანი ავეკემა ჩვეულებრივ ფართობლივია. ცალკეული ადეკლების ავეკემისათვის ტარდება მარშრუტული ავეკემა, რომელიც შერწყმულია საყრდენი უბნების შესწავლასთან.

ЛАНДШАФТНАЯ ЭКОЛОГИЯ (ЭКОЛОГИЯ ЛАНДШАФТОВ, ГЕОЭКОЛОГИЯ) - Landscape ecology (geocology) - ლანდშაფტური ეკოლოგია (ლანდშაფტის ეკოლოგია, გეოეკოლოგია) - ტერმინი შემოღებულია კ. ტროლეს მიერ 1939 წელს, რათა გამოისახოს ორი მიდგომის გაერთიანების მიზანშეწონილობა: „ჰორიზონტალური“, რომელიც შეესაბამება ბუნებრივი მოვლენების სივრცობრივ ურთიერთმოქმედებას (ძირითადად აეროფოტოავეკემის მასალებით) და „ვერტიკალური“, რომელიც ახდენს მოვლენების ურთიერთდამოკიდებულების შესწავლას განსაზღვრული ეკოტიპის, ეკოსისტემის ჩარჩოებში. დღეისათვის ტერმინი გამოიყენება სამეშაო მიმართულებების აღსანიშნავად: 1. ლანდშაფტის შესწავლა ხდება მცენარეულობა და გარემოს შორის ეკოლოგიური დამოკიდებულების ანალიზის მეთოდით; 2. სტრუქტურისა და ბუნებრივი

კომპლექსების ფუნქციონირების შესწავლა ტოპოლოგიურ დონეზე; 3. ბუნებრივი კომპლექსების შემადგენელი ნაწილების ურთიერთმოქმედებისა და საზოგადოების ზემოქმედების შესწავლა ლანდშაფტის ბუნებრივ შემადგენლობაზე, სივთიერებისა და ეხერჯიის ბალანსის ახალიზის საფუძველზე. ამრიგად, ლანდშაფტის გეოლოგიის ქვეშ ყველაზე ხშირად იკვლიან სხვა ლანდშაფტის მსოფლიოდ ბუნებრივი შედგენილობის გამოკვლევა (არსებულის ან პოტენციურად შესაძლებლის).

ЛАНДШАФТНЫЕ КАРТЫ - Landscape map, topography map - ლანდშაფტური რუკები - გამოხატავენ ვეოგრაფიულ კომპლექსებს და მათ სიერცობრივ შეფარდებას. ადგენენ სხვადასხვა მასშტაბებში. არჩევენ რუკების შემდეგ ჯგუფებს: 1. მსხვილმასშტაბიან დეტალურს (1 : 10000 და უფრო ხშირი) ან ფაქტების რუკებს; 2. გაერთიანებულ მსხვილმასშტაბიან (1 : 10000 - 100000), რომლებზეც აღინიშნება მიწები; 3. საშუალო მასშტაბიანს (1 : 200000, 1 : 1000000), რომელიც იძლევა ადგილის განზოგადებულ დახასიათებას; 4. წერილმასშტაბიანს (1 : 1000000 უფრო წერილი), რომელზეც გამოისახება ლანდშაფტი. ლანდშაფტის ყველა რუკა ტოპოლოგიურია.

ЛАНДШАФТООБРАЗУЮЩИЕ ФАКТОРЫ - Landscape forming factor - ლანდშაფტწარმოქმნიელი ფაქტორები - კლიმატი, გეოლოგიური აგებულება, რელიეფი, ნიადაგები, მცენარეულობა და ლანდშაფტის სხვა კომპონენტები, რომლებიც მოსაწილეობას დებენ ვეოგრაფიული კომპლექსის ჩამოყალიბებაში. მიღებულია, ყველა ლანდშაფტწარმოქმნიელი ფაქტორი დანაწილდეს ზონალურად (კლიმატი, ნიადაგები, მცენარეულობა, ცხოველთა სამყარო) და აზონალურად (რელიეფი, გეოლოგიური აგებულება).

ЛАТЕРИТ - Laterite - ლატერიტი - ელექვიდური წარმოშობის ქანი, იქმნება ალიუმო-სილიკატებით მდიდარი ქანების გამოფიტვის შედეგად ცხელი, სოტო კლიმატის პირობებში, ნეველებრივ ხასიათდება წითელი ფერით. აქვს მაგარი, ძლიერ ფორიანი ან შივისებური წიკობა, შედგება ძირითადად, კაოლინისაგან, თიხამიწის ოქსიდებისაგან, რკინისა და ტიტანისაგან; ნეველებრივ შეიცავს გიფსიტსა და ვალუაზიტს (В. Д. Ломтадзе, 1999).

ЛАТЕРИТНЫЕ ПОЧВЫ - Laterite soil - ლატერიტული ნიადაგები - ფორმირდება ნოტიო ტროპიკულ ტყეებში. მათი ძირითადი დამახასიათებელი ფერებია: თეთრი, ყვითელი, ყავისფერი, ჭარბობს წითელი, რაც დაკავშირებულია ლატერიტული ნიადაგების შედგენილობაში დიდი რაოდენობით რკინის, ალუმინის და მცირე რაოდენობით ტიტუმებისა და ტიტუმშიწების არსებობასთან. პროფილის ზედა ნაწილში კუმუსი შეადგენს 4-6%-ს, ქვემოთ მცირდება, რვაქცია მკაფეა. **ЛЕД - Ice - ყინული** - მინერალი, მაგარი სხეული, რომელსაც ახასიათებს სხვადასხვა მოდიფიკაცია, შეესაბამება განსაზღვრულ გარეუკან პირობებს. საინჟინრო გეოლოგიაში განიხილება, როგორც ქანი, ყველა მისი დამახასიათებელი თვისებით.

ЛЕД ИНФИЛЬТРАЦИОННЫЙ - Infiltration ice - ინფილტრაციული ყინული - წარმოშობილია თოვლისგან ამ უკანასკნელის ფორებში წყლის ჩაჟონვის (ინფილტრაციის) შედეგად.

ЛЕЖИВЫЙ ТЕРМОМЕТР - Slow thermometer - ზანტი თერმომეტრი - იღებს ვარჯიშის ტემპერატურას ნელა და ინარჩუნებს ხანგრძლივი დროით, გამოიყენება პრაქტიკულ გეოთერმიაში ქანებისა და მიწისქვეშა წყლების ტემპერატურის გასაზომად, ასევე სამთო გამონამუშევრებსა და ჭაბურღილებში.

ЛЕСНАЯ ЗОНА - Forest zone - ტყის ზონა - ზომიერი კლიმატის ტყის ზონა, რო-

მელიც განლაგებულია ტყეებში და ტყესტეპებს შორის.

ЛЕСНОЙ КЛИМАТ - Silvan (sulvan) climate - ტყის კლიმატი - მატერიკის ზომიერი განედის კლიმატი, სადაც იზრდება ტყეები. არსებობს ტაიგის კლიმატს მკაცრი ზამთრით და შედარებით ნაკლებკონტინენტალური ფოთლოვანი ტყის კლიმატს.

ЛЕСНЫЕ ГОРНЫЕ ПОЯСА - Silvan mountain belt - ტყიანი მთის სარტყლები - ბუნებრივი მაღალი სარტყლები, რომლებიც ხასიათდებიან ტყის ღანდშაფტის სიჭარბით. მთის სარტყლის სიმაღლეების სიდიდეები დამოკიდებულია მთების მდებარეობაზე განედურ სარტყელში. ისინი ყველაზე დიდ განვითარებას ვერტიკალურ ჭრილში აღწევენ ეკვატორულ განედზე, საიდანაც თანდათან ვიწროვდებიან როგორც ჩრდილოეთისაკენ, ასევე სამხრეთისაკენ.

ЛЕСОВОДСТВО - Silviculture, forestry - მმტყვევება - ტყის მოშენების მეთოდების შესწავლა, მათი მოვლა და წარმოების გადიდება.

ЛЕСОМЕЛИОРАЦИЯ - Silvan reclamation - ტყის მელიორაცია - აგრომელიორაციის დარგი, რომელიც სწავლობს ტყეს და მისი პრაქტიკული გამოყენების ღონისძიებებს. მისი მიზანია გარდაქმნას ბუნებრივი პირობები სოფლის მეურნეობის კულტურების მოსაველიანობის გასაძვივლად. ტყის მელიორაციული ღონისძიებების კომპლექსი გათვალისწინებულია მცირეტყიანი ოლქების გატყიანების ფართობის გაზრდისათვის მისი ოპტიმალურ მანევრებლად /15 - 25%/. ზედმეტად დანოტიოებულ ზონაში ტყის მელიორაცია გამოიყენება ნიადაგების დასაშრობად ძლიერ ამოროთქლებელი ცვენარეებით, მორწყვის ზონაში კი გრუნტის წყლის დონის დაბლა დასაქვივად (დამარილიანების თავიდან ასაცილებლად). მთებში ღვარცოფებისა და ეროზიების შესასუსტებლად და მეწყერული ფერდობების დასამაგრებლად.

ЛЕСОМЕЛИОРАЦИЯ ОТВАЛОВ - Silvan reclamation of pile - ნაქარხნის ტყის მელიორაცია - ნაქარხნე ბუნებრივი პირობების გაუმჯობესება ტყის ნარგავების განაშენიანებით.

ЛЕСОРАЗВЕДЕНИЕ НА ОТВАЛАХ ЛЕСНОЙ РЕКУЛЬТИВАЦИЯ / - Pile foresting (silvan reclamation) - ტყის ბანაშენიანება ნაქარხნე /ტყის რეკულტივაცია/ - ტყის შექმნა და გამოსრდა მელიორაციული, ეროზიის საწინააღმდეგო, მინდორსაცავის, ღანდშაფტგამწვანების, სახეტარიულ-პოეტიურ და საზოგადო დანიშნულებებისათვის.

ЛЕСОХОЗЯЙСТВЕННОЕ НАПРАВЛЕНИЕ РЕКУЛЬТИВАЦИИ ЗЕМЕЛЬ - Silvan way of land recultivation - მიწების რეკულტივაციის სატყეო-სამეურნეო მიმართულება - უვარგის მიწებზე ტყის სხვადასხვა ტიპის ნარგავების გაშენება.

ЛЕСС - Loess - ლიოსი - მოყვითალო, წერილმარცვლოვანი, ძლიერფორიანი ქანი, რომელიც, გარდა თიხოვანი მინერალისა, შეიცავს კვარცის მარცვლებს, ქარსს, მინდურის შტაპს, კალციტს და რკინის ჟანგს. დამახასიათებელია კარბონატის ჩანარები და განამარსებული ნიადაგების პორიზონტები. ლიოსების სიმძლავრე ძალიან მცირე ზომიდან 400 მეტრამდეა. ლიოსი ნაყოფიერია. წერილი მიწა, რომელიც წარმოშობს ლიოსს, გროვდება უდაბნოს ელექვიური ჩასაღისგან. კარდა ამისა, არსებობს ტბიური, მდინარეული, მყინვარული და სხვა წარმოშობის ლიოსები.

ЛЕССОВИДНАЯ ПОРОДА - Loess rock - ლიოსისმსგებრი ქანი - ახასიათებთ ლიოსის ზოგიერთი თვისება.

ЛЕССОВЫЙ „КАРСТ“ - Loess „karst“ - ლიოსის „ქარსტი“ - მეტ-ნაკლებად მსხვილი სიკაბილეები ლიოსისებრი ქანებში, წარმოშობით მექანიკური ან ხაწილობრივი ქიმიური სუბსოლიის შედეგად. **ЛИДО** (ПО-ИТАЛЬЯНСКИ - КОС) Lidó - დიოდო (პო-იტალიანსკი) - დიოდო

სანაპირო დინების ზემოქმედებით მდინარეული ნარიყიდან ლიმანთან შერთვისას ვიწრო, გრძელი, ნალექის სახით.

ЛИЗИМЕТР - Lysimeter - ლიზიმეტრი - ხელსაწყო იმ წყლის რაოდენობის გასაზომად, რომელიც იხარჯება ფილტრაციაზე არსებულ გეოლოგიურ პირობებში ან საერთოდ ამა თუ იმ პირობებში ზედა ფენებიდან. წარმოადგენს მეტალის ან რკინა-ბეტონის ავზს, რომელშიც თავსდება ნიადაგის მონოლითი ან ჩვეულებრივი ნაყარი გრუნტი. წყალშემკრებ ტურეტელში გროვდება გრუნტში გაჟონილი წყალი, რომლის მოცულობა იზომება მენზურით ან ავზაკით (В. Д. Ломтадзе, 1999).

ЛИКВИДАЦИЯ СКВАЖИН - Liquidation, elimination of well (drillholes) - ჰაჰშრლინის ლიკვიდაცია - სამუშაოები, რომლებიც ტარდება ჰაბურლილის გამოყენების დაბთაერების შემდეგ ადგილის გეოლოგიური მდგომარეობის აღდგენის მიზნით. მოიცავს: სამაგრი მილების ამოღებას, ჰაბურლილის ტამპონაჟს თიხით ან ცემენტით და ჰაბურლილის აღმნიშვნელი ნიშნის დადგმას.

ЛИМАН - Liman, lagoon - ლიმანი (ბარძნ. ყურა) - გეგმაში კლაკინილი, წაგრძელებული ყურე, დაბალი ნაპირებით, წარმოიშობა ზღვის მიერ ვაკის მდინარეთა შესართავეების ან სანაპირო ჩადაბლებების დატბორვით. ლიმანი შეიძლება იყოს ზღვისკენ ღია (უბე) და ზღვისგან დახურული (ცელის ფორმის მსგავსი ქვიშის ნალექებით გამოყოფილი) - დამახასიათებელია შავი ზღვისთვის.

ЛИМАННОЕ ОРОШЕНИЕ - Liman irrigation - ლიმანური მორწყვა - ჩამონადენით სარგებლობის მეთოდი, რომელიც ყალიბდება თოვლის დნობის დროს გაზაფხულზე ნიადაგის ერთჯერადი მორწყვისთვის. ამ მიზნით იყენებენ რელიეფის ჩადაბლებულ ადგილებს, რომლებიც იტბორება წყლით (ლიმანი). არჩევენ ბუნებრივ, ხელოვნურ, მუდმივ და დროებით ლიმანებს.

ЛИМИТИРУЮЩИЙ ФАКТОР - Limiting factors - მალიმიტირებელი ფაქტორი - ეს არის ეკოლოგიური ფაქტორი (სინათლე, ტემპერატურა, ნიადაგი, ბიოგენური ნივთიერებები და სხვა), რომელიც გარემოს განსაზღვრულ პირობებში ზღუდავს ორგანიზმების ცხოველქმედების გამომჟღავნებას. ამ ცნების საწყისი მოდის ბ. ლიბისის (1840) „მინიმუმის კანონიდან“ - მცენარეულობის ზრდა დამოკიდებულია იმ მკვებაე ელემენტზე, რომლებიც ნიადაგში იმყოფებიან მინიმალური რაოდენობით. ამ კანონს Ю. Одум-მ (1986) დაუმატა ორი დამხმარე პრინციპი: პირველი - შემზღუდავი, რომელიც შეიძლება გამოყენებულ იქნეს მხოლოდ სტაციონალურ პირობებში, ე.ი. როცა ენერჯისა და ნივთიერების მოღონება და გადინება ბალანსირებულია. მეორე - სხვადასხვა ფაქტორის ერთობლივქმედება. მაგალითად, ზოგიერთ მცენარეს ესატიროება მცირე რაოდენობის თუნუქი, თუ ის იზრდება არა მზის შუქზე, არამედ ჩრდილში. მაშასადამე, თუნუქის კონცენტრაცია ნიადაგში მცირე ალბათობით შეიძლება იყოს მალიმიტირებელი ჩრდილის მცენარისათვის.

ЛИНЕЙНАЯ ЭРОЗИЯ - Linear erosion - ხაზოვანი ეროზია - ქანებისა და ნიადაგების გარეცხვა ფერდობზე ზედაპირული წყლით, რომელიც მიედინება ფერდობზე მდგრად კალაპოტში, რასაც მოჰყვება ხრამების, ხევების, ხეობების წარმოშობა. უფრო ხშირად ვითარდება მცენარეულობით ღარიბ ან საერთოდ დაუკორდებელ ფერდობებზე.

ЛИНЕЙНОЕ УПЛОТНЕНИЕ - Linear consolidation (solidification) - ხაზოვანი შიმშილოვება - გრუნტის გამკვრივება, რომელიც იმყოფება ხაზოვან (პირდაპირ) დამოკიდებულებაში მუდმივ მზარდ კუმშვად დატვირთვასთან.

ЛИНЕЙНЫЙ ЗАКОН ФИЛЬТРАЦИИ (ЗАКОН ДАРСИ) - Linear law of filtration (Darcy's law) - შილტარაციის ხაზოვანი კანონი (ღარსის კანონი) - სითხის

ფილტრაციის კანონი ფოროვან გარემოში, რომელიც გამოხატავს ფილტრაციის სინქარის ხაზოვან დამოკიდებულებას დაწვევის გრადიენტისგან.

ЛИНЗЫ ПРЭСНОЙ ПОДЗЕМНОЙ ВОДЫ - Fresh underground water lens - მტკნარი მიწისქვეშა წყლების ლინზები - მტკნარი მიწისქვეშა წყლების განლაგება მის ქვეშ მდებარე მარილიან წყლებზე, რომლებიც დიდი სიმკვრივის გამო შედარებით წყალგაუმტარია, პრაქტიკულად არ ერევა, ან ძნელად ერევა მასზე მცურავ მტკნარ წყალში. მცურავი მტკნარი წყლის ლინზები ჩვეულებრივ განლაგებულია ქვიშებში, რომლებიც უმთავრესად განვითარებულია ზღვის. სანაპირო ზოლსა და ქვიშაიან უდაბნოებში.

ЛИНИЯ ЗАПЛЕСКА - Lapping line - შშშ-შშშის ხაზი - ზეირთცემის ზედა საზღვარი.

ЛИНИЯ ИСТОЧНИКОВ - Spring line - წყარომზის ხაზი - ხაზი, რომელზეც განლაგებულია წყაროები. ხშირად ეს ხაზი თანხედენილია დედამიწის ზედაპირზე ტექტონიკური რღვევების ან წყალშემცველი პორიზონტის გამოსოფლის ადგილებთან.

ЛИНИЯ ПАДЕНИЯ - Line of dip - ღაძანების ხაზი - ხაზი ქანის სახურავის სიბრტყეზე ან საგებზე, რომელიც პერპენდიკულარულია გავრცელების ხაზის. მიმართულია ქვემოთ ქანის დაქანებისაკენ ან რღვევის სიბრტყისაკენ (В. Д. Ломтадзе, 1999).

ЛИНИЯ ПРОСТИРАНИЯ - Line of strike - ბავრტობის ხაზი - შრის (ფენის ძარღვის და სხვა) საგების ან სახურავის გადაკვეთის ხაზი, ანდა წყვეტის სიბრტყის პორიზონტალურ სიბრტყესთან (В. Д. Ломтадзе).

ЛИНИЯ СВОБОДНОЙ ВОДНОЙ ПОВЕРХНОСТИ - Line of free water table - წყლის თავისუფალი ზედაპირის ხაზი - გამყოფი ხაზი მშრალ და სველ გრუნტ-

ებს შორის, ერთი ატმოსფეროს ტოლი წნევის მოქმედების დროს.

ЛИПКОСТЬ ГРУНТА - Ground stickiness: soil adhesiveness - ბრუნტის მწკნარება - გრუნტის თვისება მიეწებოს საგანს, რომელთანაც ის შეხებაშია. მწებვარება დამახასიათებელია თიხიანი ქანებისთვის, როდესაც ისინი იხყოფებიან ტენიან მდგომარეობაში. თიხების მწებვარების ხარისხზე, ტენიანობის გარდა, მოქმედებს გრანულომეტრიული და მიკროალური შედგენილობა და შთანთქმადი ფუძეები. მწებვარების გადიდება ტენიანობის ზრდასთან ერთად ხდება მხოლოდ განსაზღვრულ ზღვრამდე მწებვარების სიდიდე იზომება ძალით, რომელიც აუცილებელია მიწებებულ სხეულის ასაგლეჯად, გამოისახება გ/სმ²-ით.

ЛИТИФИКАЦИЯ ПОРОД - Rock lithification - ქანების ლითიფიკაცია - ხანგრძლივი გეოლოგიური პროცესები, წარმოქმნილი ნალექების დალექვის დასაწყისის შემდეგ და რომელსაც მიჰყავს ისინი გამკვრივებამდე და ქანად გადაქცევამდე. ლითიფიკაციისთვის დამახასიათებელია დეჰიდრატაციის პროცესი და ქიმიური და კოლოიდური ნივთიერებების გამოკრისტალება; ახალი ნივთიერებების შემოტანით ნალექების მინერალური შედგენილობის შეცვლა და მათი გამკვრივება გადაძებვარე ქანების დაწვევის შედეგად.

ЛИТОГЕНЕЗ - Lithogenesis - ლითოგენეზი - პროცესების ერთობლიობა, რომლის შედეგად წარმოქმნილი ქანი განაპირობებს მის თანამედროვე სახეს.

ЛИТОДИНАМИЧЕСКАЯ СИСТЕМА - Lithodynamic system - ლითოდინამიკური სისტემა - სანაპირო ზონის დიდი უბანი, სხვა ანალოგიური უბნებისაგან დამოუკიდებელი თავის რეჟიმითა და ნატანით.

ЛИТОКЛАЗЫ - Lithoclaste - ლითოკლასები - გაწყვეტის ნაპრალები მიწის ქერქში.

ЛИТОЛОГИЯ - Lithology - ლითოლოგია - მეცნიერება ქანების შედგენილობაზე, სტრუქტურაზე, ტექსტურასა და გენეზისზე მადნის ჩათვლით.

ЛИТОМОНИТОРИНГ - Lythomonitoring - ლითომონიტორინგი - 1. სამეურნეო საქმიანობისა და ბუნებრივი ფაქტორების ზეგავლენის ქვეშ მყოფი გეოლოგიური გარემოს მდგომარეობის შესწავლის, პროგნოზისა და კონტროლის სისტემა, მისი რაციონალური გამოყენების და დაცვის მიზნით. 2. ტექნიკური და ბუნებრივი ფაქტორების ზემოქმედებით გეოლოგიური გარემოს მდგომარეობის ცვლილებებზე დაკვირვების, პროგნოზისა და მართვის სისტემა (Епишин, Трофимов, 1985). 3. ფუნქციონალური დანიშნულებიდან გამომდინარე ლითომონიტორინგი (გეომონიტორინგი) შედგება კონტროლისა და მართვის ბლოკებისაგან. კონტროლის ბლოკი ითვალისწინებს პერმანენტულ დაკვირვებას გეოლოგიური გარემოს მდგომარეობასა და პროცესების „ქცევის“ ხასიათზე, მათი ცვლილებების ტენდენციებზე დროსა და სიერცეში, აღრიცხვა-კადასტრირებასა და შეფასებას იმ ბუნებრივი და ტექნოგენური ფაქტორებისას, რომლებიც უშუალოდ თუ არაპირდაპირ გავლენას ახდენენ პროცესების მსვლელობისა და ცვლილებების მიმართულებაზე; მართვის ბლოკში შედის: ა) ავტომატიზებული ინფორმაციული სისტემის ინტელექტუალური უზრუნველყოფა, ეროვნული ინფორმაციული ბანკის ტექნოლოგიის შემუშავება, მიღებული ინფორმაციის სისტემური ანალიზი, განზოგადება, მოკლე და გრძელვადიანი პროგნოზების დამუშავება და, პროცესების მოსალოდნელი საშიშროების რისკიდან გამომდინარე, ინფორმაციის ოპერატიული მიწოდება; ბ) საინჟინრო დაცვითი სისტემა, რომელიც ითვალისწინებს სტიქიური პროცესების საწინააღმდეგო რაციონალური ღონისძიებების შეფასებას, მათ ანალიზსა და სრულყოფას, საშიში მოვ-

ლენების შერბილებების თავიდან აცილების თუ შედეგების ლიკვიდაციის ოპერატიული და ხანგრძლივად ვასატარებელი ღონისძიებების შემუშავებას (წერეთელი, ტატაშიძე, კვიციანი).

ЛИТОСФЕРА - Lithosphere - ლითოსფერო - დედამიწის ზედა მყარი გარსი, ახასიათებს დიდი სიმტკიცე და ქვემდებარე ასტენოსფეროში ვადადის თანდათანობით მკვეთრი საზღვრის გარეშე. ლითოსფეროს სიმძლავრე მერყეობს 30-70 კმ ფარგლებში.

ЛОЖБИНА - Hollow - ლაჯბინა - ღარისებური ეროზიულ-დენუდაციური ფორმების საერთო სახელწოდება. ხასიათდება დამრეცი, სუსტად გამოსატული ტალღეით, რბილი მოხაზულობის, ხშირად დაცორდებული ფერდობებით. არჩევენ: ეროზიულ, მყინვარულ, დეფლაციურ, კარსტულ, აბლიაციურ და სხვა სახეებს.

ЛОЖЕ ОПОЛЗНЯ - Landslide-bed - მძვ-ხრის საბეჭდი - ქანები, რომლებიც ქვეშ უდევს მეწყრის დაცურების ზედაპირს და მათ მიერ წარმოქმნილ რელიეფს.

ЛОКАЦИИ - Locations - ლოკაციები - გეოგრაფიულად ან ეკოლოგიურად განსაზღვრული ადგილი, სადაც ერთი რომელიმე უარყოფითი მოვლენა გავლენას იქონიებს წარმოდგენილი ტაქსონის მთელ პოპულაციაზე ან სუბპოპულაციაზე.

ЛОЩИНА - Ravine - ლაჯბინა - სეზონური და დროებითი ნაკადებით წარმოშობილი სიგრძეზე გაქმნილი ვარცლი-სებრი ჩაღრმავება. ხასიათდება დამრეციკორდოვანი ფერდობებით. განვითარების შემდეგ ეტაპზე გადადის ხეეში.

ЛУГОВОЙ МЕРГЕЛЬ - Meadow marl - მადლოზ მმრბელი - ფხვიერი, ფხვნილისებური ნახშირმჟავა - კალციუმის მასა, ტიურ-ჰაობის ტიპის ნალექები, წარმოიშობა წყალსატევებში, ხსნარიდან CaCO₃-ის გამოყოფის შედეგად. ხშირად მას უწოდებენ ტბის თოვლს ან მინდვრის კირქვას, ხოლო თიხიან სახესხ-

ვაობას - მტკნარი წყლის ან მდელოს მერველს. გამოიყენება კირის გამოსაწევადა და ამზადებენ ცემენტს.

ЛУГОВЫЕ СТЕПИ - Meadow steppe - მღმლო - სტეპები - გარდამავალი რგოლი, ტყესტეპსა და სტეპს შორის, სხვადასხვა ბუნებრივ პირობებში, განსხვავებულია როგორც ფლორის, ისე ფაუნის შემადგენლობით.

ЛУЧЕВОЙ ВОДОЗАБОР - Radial water intake - სხივური წყალსაღები - ნაგებობა

წყლის ასაღებად, რომელიც შედგება შახტისებური ჭისა და მისგან რადიალურად გამოშავალი ჰორიზონტალური ფილტრებისაგან.

ЛЫДЫ ПОДЗЕМНЫЕ - Subsurface ice - მიწისქვეშა ყინული - გვხვდება მზრალ ნიადაგებში, ქანებსა და ვრუტებში. შედის მიწის ქერქის შემადგენლობაში, როგორც მონომინერალური, ასევე პოლიმინერალური ქანების შემადგენელი ნაწილი.

М

МАКРОКЛИМАТ - Macroclimate - მაკროკლიმატი - მსხვილი გეოგრაფიული რეგიონის, ზონის, ოლქის ან მთელი დედამიწის კლიმატი. მაკროკლიმატის კანონზომიერება შედარებით სრულად აისახება მსოფლიო კლიმატურ რუკაზე. უპირისპირდება მეზო და მიკროკლიმატს.

МАКСИМАЛЬНАЯ ГИГРОСКОПИЧЕСКАЯ ВЛАЖНОСТЬ - Maximum hygrosopic humidity - მაქსიმალური ჰიგროსკოპული ტენიანობა - იძენენ ქანები შთანთქმის გზით (სორბცია) ჰაერიდან, რომელიც მთლიანად გაჯერებულია ორთქლით (ფარდობითი ტენიანობა 95 - 98 %). ეს ტენიანობა ახლოა ან პრაქტიკულად ტოლია ქანში ფიზიკურად ბმული ადსორბირებული წყლის მაქსიმალურად შესაძლო შემცველობისა.

МАКСИМАЛЬНАЯ ГИГРОСКОПИЧНОСТЬ (МАКСИМАЛЬНАЯ ГИГРОСКОПИЧЕСКАЯ ВЛАГОЕМКОСТЬ) ПОРОДЫ - Maximum hygrosopicity of rock (maximum hygrosopic capacity) - ქანების მაქსიმალური ჰიგროსკოპულობა (მაქსიმალური ჰიგროსკოპული ტენტეადობა) ორთქლისმაგვარი წყლის მაქსიმალური რაოდენობა, რომელსაც შთანთქავს ქანი ჰაერიდან. ხშირად გამოისახება წონით

თი სახით აბსოლუტურად მშრალი ქანის მიმართ პროცენტებში ან ერთეულის ნაწილებში.

МАКСИМАЛЬНАЯ МОЛЕКУЛЯРНАЯ ВЛАГОЕМКОСТЬ ГРУНТА - Maximum molecular moisture capacity of ground - მრუნტის მაქსიმალური მოლეკულური ტენიანობა - გრუნტის ნაწილაკებით შეკავებული ჰიგროსკოპული და აკური წყლის მაქსიმალური რაოდენობა. გამოისახება დამოკიდებულებაში: აბსოლუტურად მშრალი ქანის წონისადმი, ქანის მთელი მოცულობისადმი, ქანის მარცვლევისა და ფორების მოცულობისადმი. უფრო ხშირად გამოისახება წონით ერთეულებში აბსოლუტურად მშრალი ქანისადმი.

МАРГИНАЛЬНЫЕ ЗЕМЛИ - Marginal land - მარბინალური მიწები - მიწები, რომლებშიც სითბოსა და ტენის ბალანსი იმდენად არამდგრადია, რომ შეიძლება დარღვეულ იქნეს ბუნებრივი და ანთროპოგენური ფაქტორების უმნიშვნელო ზეგავლენით (დამახასიათებელია არიდული და სემიარიდული კლიმატური მხარეებისათვის).

МАРЦИАЛЬНЫЕ ВОДЫ - Marcial water - მარციალური წყლები - ცივი მიწისქვე

'მა წყლები, რომლებიც შეიცავენ გოგირდმჟავარკინის მარილებს

МАТЕМАТИЗАЦИЯ НАУЧНОГО ЗНАНИЯ - Mathematization of science - მამკნიერული ცოდნის მათემატიზაცია - ბუნებრივ, ტექნიკურსა და საზოგადოებრივ მეცნიერებაში მათემატიკური თეორიისა და მეთოდების გაგების გამოყენება, დაფუძნებული მათ მიერ შესწავლილი ხარისხობრივი დამოკიდებულებებისა და სტრუქტურების რაოდენობრივ ანალიზზე.

МГНОВЕННАЯ НАГРУЗКА - Momentary load - წამიერი დატვირთვა - მოქმედებს დროის ხანგრძლივობის მინიმალურ ინტერვალში.

МЕЖДУРЕЧЬЕ - Interfluve - მდინარეთაშორისი - წყალგამყოფი სივრცე, რომელიც მოთავსებულია ორი სხვადასხვა მდინარის ხეობათა შორის. ტერმინი ისმარება ვაკის ტერიტორიებისათვის, სადაც მდინარეთაშორისი სივრცე შეიძლება იკავებდეს დიდ ფართობს, სხვადასხვა გენერაციის რელიეფის ზედაპირით.

МЕЗОКЛИМАТ - Mesoclimate - მესოკლიმატი - დედამიწის ზედაპირის შედარებით მცირე უბნების კლიმატი, განსხვავებული მთელი გეოგრაფიული რაიონის საერთო კლიმატური პირობებისგან და ხშირად არადასახსიათებელი მათი საერთო პირობებისათვის.

МЕЗОРЕЛЬЕФ - Mesorelief - მესორელიეფი - უჭირავს შუალედური ადგილი მაკრორელიეფსა და მიკრორელიეფს შორის (მაგ, ხეობები, ქვაბულები და სხვ).

МЕЗОСФЕРА - Mesosphere - მესოზსფერო - ატმოსფეროს ფენა სტრატოსფეროსა და იონოსფეროს შორის 40—50 კმ სიმაღლიდან 80—85 კმ სიმაღლემდე. ახსიათებს ტემპერატურის დაწვევა სიმაღლის ზრდასთან ერთად 0°-დან (-)90°-მდე. **МЕЗОФИЛЬНЫЕ РАСТЕНИЯ** - Mesophylic plant - მესოფილური მცენარეული - წარმოადგენენ გარდამავალ ჯგუფს

თერმოფილურსა და კრიოფილურ მცენარეთა შორის. ფართოდ არის გავრცელებული და ხასიათდებიან ტემპერატურული ადაპტაციის დიდი დიაპაზონით.

МЕЗОФИЛЫ - Mesophile - მესოფილური - ცხოველები, რომლებიც ბინადრობენ საშუალო ტენიანობის პირობებში. მათ მიეკუთვნება ზომიერი სარტყლის ცხოველთა უმრავლესობა.

МЕЗОФИТНЫЕ РАСТЕНИЯ - Mesophytic plant - მესოფიტური მცენარეული - მათ მიეკუთვნებათ მცენარეები, რომელთაც შეუძლიათ გადაიტანონ ხანმოკლე ზომიერი გვალვა, იზრდებიან საშუალო ტენიანობის პირობებში, ზომიერი სითბოს რეჟიმში, კარგი მინერალური კვებით. მესოფიტებს შეიძლება მიეკუთვნეთ ტროპიკული ტყეების ზედა იარუსების მარადმწვანე საგანების ფოთლოვანი მცენარეები, მარადმწვანე სუბტროპიკული ტყეების მერქნიანი ჯიშები, მთისა და ბარის, მდელოს მცენარეულობა და სხვ.

МЕЛАНЖ - Melange - მელანჟი - ხანგრძლივი განვითარების თავისებური ნაირსახოვანი ბრექჩიების რთული ზონები. მელანჟური ზონის კლდეზეაური და კლდეზეაურ-მეწყურული ბრექჩიები საწყის პერიოდში ილექება რღვევებით შემოფარგლულ შედარებით ღრმა ზღვის აუზში. შემდეგში მათი გადამუშავება მიმდინარეობდა შეცოცებების განვითარების ზონაში. მელანჟის შემადგენლობაში შედიან ტუფები და დიაბაზური შედგენილობის ვულკანიტები, კიპერბაზიტები, წითელი იასპი, რადიოლიარიტები, კირქვებისა და არცთუ იშვიათად გაურკვეველი წარმოშობის მეტამორფული ქანების და სხვა პეტროგრაფიული შედგენილობის ლოდები და ლინზები. ჩვეულებრივ მელანჟის შემადგენლობაში ლოდებისა და ლინზების განლაგება ქაოსურია. ლოდები ატარებენ მსხერვეისა და ერთიერთგადაადგენების კვლებს, ხშირად ცოცვის სიბრტყე

ბით. მელანჟის ზონები დაკავშირებულია გეოსინკლინური ნაოჭა სისტემების განაპირა დიდ სიღრმულ რღვევებთან. მელანჟებში არჩევენ ტექტონიკურს, დანალექს და რთული გენეზისისას. ტექტონიკური მელანჟი დაკავშირებულია ზეწრულ ტექტონიკასთან, რომელიც წარმოადგენს კონსენდიმენტაციური ტექტოგენეზისის ფაზის გამოსახვას. დანალექ მელანჟში შედის „ველური ფლიში“ (ოლისტოლიტები და ოლისტოსტრომი). ყველაზე უფრო გავრცელებულია რთული (შერეული) მელანჟი. მელანჟი ფართოდაა გავრცელებული სმელთაშუა ზღვის მოძრავ სარტყელში, ირანში, თურქეთში, კარპატებში, ყირიმში, კავკასიაში (განსაკუთრებით მცირე კავკასიონში) და ა.შ. საინჟინრო გეოდინამიკაში მნიშვნელოვანია მელანჟური ნალექების ტიპების დადგენა, რადგან მათთვის დამახასიათებელია განსაკუთრებულად შესუსტებული ზონების არსებობა და სეისმოგრაფიკაციული მოვლენების განვითარება.

МЕЛИОРАТИВНЫЕ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫЕ КУЛЬТУРЫ - Reclaimed agricultural vegetation - მელიორაციული სოფლის მეურნეობის კულტურები - მათი განაშენიანება აუმჯობესებს და ხელს უწყობს რეკულტივირებული მიწების ნაყოფიერების ზრდას (ძირითადად მრავალწლიანი ცერცოვანი ბალახეულობა).

МЕЛИОРАТИВНЫЙ ПЕРИОД В СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОЙ РЕКУЛЬТИВАЦИИ - Reclamation period in agricultural recultivation - მელიორაციული პერიოდი სოფლის მეურნეობის რეკულტივაციაში - პერიოდი, რომლის განმავლობაში ხდება აღდგენის პროცესში მყოფი მიწების გაუმჯობესება მელიორაციული და აგროტექნიკური მეთოდების გამოყენებით ნორმის ფარგლებში მოიყვანება ნიადაგებისა და ქანების ყველა ფიზიკური, ქიმიური და ბიოლოგიური მაჩვენებელი.

МЕЛИОРАЦИЯ - Reclamation - მელიორაცია - სოფლის მეურნეობაში გამოყენებული მიწების ძირითადი თვისებების გაუმჯობესება ქაობების დაშრობით, ფსიკური ქანების დამაგრებით, მიწის ხელოვნური მორწყვით და სხვ.

МЕЛИОРАЦИЯ ГРУНТОВ (В ИНЖЕНЕРНОЙ ГЕОЛОГИИ) - Reclamation of soil - ბრუნტაჟის მელიორაცია (საინჟინრო გეოლოგიაში) - გრუნტის თვისებების ხელოვნური გაუმჯობესება სხვადასხვა სახის მშენებლობასთან დაკავშირებით.

МЕЛИОРАЦИЯ ПОРОД ОТВАЛОВ АГРОФИЗИОЛОГИЧЕСКАЯ - Agrophysical reclamation of pile rocks (dump rocks) - ნაპარი ქანების აბრ(ო)ზიონიკური მელიორაცია - სამო-ტექნიკური აგრომელიორაციული კომპლექსური ხერხებით ნაყარი ქანების ზედაპირის ფორმირება და დამუშავება მცენარეულობისთვის ნიადაგების არახელსაყრელი ფიზიკური თვისებების გასაუმჯობესებლად (სიმკვრივე, სიმკვრე, სტრუქტურა, წყობა და სხვ.).

МЕЛИОРАЦИЯ ПОРОД ОТВАЛОВ БИОЛОГИЧЕСКАЯ - Biological reclamation of pile (dump) rocks - ნაპარი ქანების ბიოლოგიური მელიორაცია - ბიოლოგიურად ვარგისი ასათვისებელი ქანების ნაყოფიერების ზრდა, მათზე აგრომელიორაციული კომპლექსის დონისძიებათა ზემოქმედებით მოიცავს აგროტექნიკური სისტემის მეთოდებს, ორგანული და მინერალური სასუქების შეტანას, მრავალწლიური პარკოსანი, ცერცოვანი კულტურების დათესვას და სხვ.

МЕЛКОВОДЬЕ - Shallow water. shoaliness - წყალმარჩობა - ოკეანებსა და ზღვების ფსკერის რელიეფის აწეული ადგილები სიღრმის უეცარი შემცირებით, რაც გაუღენას ახდენს ტალღების გავრცელებაზე, დინებაზე, ცოცხალ ორგანიზმებს და ა.შ. წყალმარჩი ადგილი, რომლის სიღრმე 10-20 მ-ს არ აღემატება, ნაოსნობისათვის საშიშია.

МЕЛКОЛИСТВЕННЫЙ ЛЕС - Small-leaved forest - წვირღვ(ოთლოვანი ტყე -

ტყე, რომელსაც ზამთრობით ფოთლები ცვივა და ქმნის თხელ ფოთლოვან საფარს. წერილფოთლოვანი ტყის ქვეშ ვითარდება ჩრდილის მოყვარული ბალახეულობა. მათ როგს მიეკუთვნება არყის, ვერხვისა და სხვა ტყეები.

МЕЛКОСОПОЧНИК - Hummocky topography, hillocky area - წმრილბ(ო)რაქიანი რელიეფი - არიდული (ზომიერად ცივი), ქვეყნებისთვის დამახასიათებელი რელიეფის ტიპი. წარმოადგენს უწყსრივად გაბნეული გორაკებისა და სერების შერწყმას ტაფობებთან და ხეობებთან. წერილგორაკები ჩვეულებრივ ძირითადი ქანებით, მათი შეფარდებითი სიმაღლე 50-100 მ-მდეა.

МЕРЗЛЫЕ ПОЧВЫ И ПОРОДЫ - Frozen soil and rock - მზრალი ნიადაგები და ქანები - ნიადაგები და ქანები უარყოფითი ან ნულოვანი ტემპერატურით, რომლებშიც შემცველი წყალი მთლიანად ან ნაწილობრივ გადაქცეულია ყინულად; აცემენტებს ნიადაგს და ქანს.

МЕРТВАЯ ЗЫБЬ - Dead swell - ფრთონა - გრძელი და დამრეცი ტალღები ოკეანის, ან ზღვის ზედაპირზე, წარმოიშობა ქარის ტალღებისაგან.

МЕСТНОСТЬ - Area, region, country, land - ადგილი - ლანდშაფტის უფრო დიდი შემადგენელი მორფოლოგიური ნაწილი: უროჩიშნების ჯგუფი, დაკავშირებული რელიეფის ცალკეულ მსხვილ ფორმებთან (ხეობები, წყალგამყოფები და სხვ.) ნიადაგწარმოქმნელი ქანების სიზრქის რყეები (მაგალითად, ქვიშები მორენული საგნებით). ლანდშაფტის უბნები, რომლებიც განირჩევიან ფართობრივი შეფარდებით ერთი და იმავე ტიპების უროჩიშნებთან (მაგალითად, ქვედა დაბალი ჭალის ჭაობი, ბორეალური ტერასა).

МЕСТНЫЕ ВЕТРЫ - Local wind - ადგილობრივი ქარები - ქმნიან განსაკუთრებული ამინდის რეჟიმს განსაზღვრულ გეოგრაფიულ რაიონში და ხასიათდებიან ხშირი განმეორებადობით.

МЕСТНЫЕ ВОДЫ - local water - ადგილობრივი წყლები - მიწისქვეშა წყლები, რომლებიც დაკავშირებულია გარკვეულ ქანებთან და გაანინათ გავრცელების უმნიშვნელო ფართობები.

МЕСТНЫЙ СТОК - Local run-off - ადგილობრივი ჩამონადენი - ზედაპირული ჩამონადენი, რომელიც ფორმირდება ერთგვაროვან ფიზიკურ-გეოგრაფიულ რაიონში.

МЕСТОРОЖДЕНИЕ МИНЕРАЛЬНЫХ ВОД - Mineral water deposit - მინერალური წყლის საბადო - მიწისქვეშა მინერალური წყლების ბუნებრივი დაგროვება, რომელთა მოცულობა და კონტურები ცვალებადია სივრცესა და დროში და დამოკიდებულია მათი შემცველი ქანების გეოსტრუქტურაზე, მიწისქვეშა პიდროსფეროს სხვა წყლების მიმართ განლაგებაზე და მისი ექსპლუატაციის ხასიათზე.

МЕТАМОРФИЗАЦИЯ (МЕТАГЕНЕЗ) ВОД (РАССОЛОВ) - Metamorphization (metagenesis) of water (brine) - წყლების (მარილხსნარების) მეტამორფიზაცია (მეტაგენეზი) - წყლის ურთიერთქმედება გარემოსთან მოცემულ პირობებში, რომელიც განაპირობებს მიწისქვეშა წყლის კიმიური შემადგენლობის გარკვეული მიმართულებით შეცვლას.

МЕТЕОРОЛОГИЧЕСКИЕ КАТАСТРОФЫ - Meteorological disasters - მეტეოროლოგიური კატასტროფები - სხვადასხვა ბუნებრივი ფაქტორების ან მათი ერთობლიობის ზემოქმედებით ატმოსფეროში წარმოქმნილი პროცესები და მოვლენები, რომლებიც ახდენენ ან შეუძლიათ მოახდინონ დამაზარალებელი ზემოქმედება ადამიანებზე, შინაურ ცხოველებზე, სასოფლო-სამეურნეო სავარგულებზე, სამრეწველო ობიექტებსა და გარემოზე (გარემოს დაცვის ინსტიტუტი - 2002 წ.).

МЕТОД АНАЛОГОВ - Analogue method - ანალოგიის მეთოდი - მეტეოროლოგიაში - ამინდის გრძელვადიანი პროგ-

ნოზი, რომელსაც საფუძველად უდევს დასკვნა მომავალ ატმოსფერულ პროცესებსა და მომავალ ამინდზე, ადრე მოსხდარი მოვლესების ანალოგიის საფუძველზე.

МЕТОД ВЕДУЩЕГО ФАКТОРА - Leading factor method - წამყვანი ფაქტორის მეთოდი - ფიზიკურ-გეოგრაფიული დარაიონების პრაქტიკაში მიღებული მეთოდი, რომლის დროსაც რეგიონების საზღვრების გაზარებისას მსდევლობაში ღებულობენ. პირველ ყოვლისა, ამ რეგიონისთვის წამყვან ფაქტორს, რომელიც განსაზღვრავს ძირითადი გეოგრაფიული კომპლექსის ყველა დანარჩენ კომპონენტს. ყოველ ტაქსონომეტრულ ერთეულს ახასიათებს თავისი წამყვანი ფაქტორების კომპლექსი.

МЕТОД ГИДРОДИНАМИЧЕСКИЙ - Hydrodynamic method - ჰიდროდინამიკური მეთოდი - მიწისქვეშა წყლების ხარჯვის გაზომვის მეთოდი, დონის დაწევისა და ფილტრაციული ნაკადის სხვა მახასიათებლებით, მიწისქვეშა პიდროდინამიკური ფორმულების გამოყენებით.

МЕТОДИКА - Methodics - მეთოდობა - მეთოდებისა და საშუალებების ერთობლიობა სისტემური და თანმიმდევრობითი სამუშაოების ჩასატარებლად.

МЕТОД ИНФИЛТРАЦИИ - Infiltration method - ინფილტრაციის მეთოდი - ბუნებრივ პირობებში ფილტრაციის კოეფიციენტის განსაზღვრა შერფიდან წყლის ინფილტრაციის მეთოდით (გამოიყენება ბონდირევის, კამენსკის, ზამბრინის, ბინდენმანის, ნესტეროვის მეთოდები).

МЕТОД КЛЮЧЕЙ - Key method - საკვანძო მეთოდი - ტერიტორიის გამოკვლევის ერთ-ერთი მეთოდი, რომლის დროსაც მსხვილი ტერიტორიული კომპლექსი (ფიზიკურ-გეოგრაფიული რაიონი, ლანდშაფტი და სხვ.) შეისწავლება, ამოიცნობა დეტალური გამოკვლევის მცირე, მაგრამ ტიპურ უბნებზე. ასეთი უბნები თავისებური „გასაღებია“ ამ კომპლექ-

სისათვის დამახასიათებელი ძირითადი კანონზომიერების დახადვხად.

МЕТОД НАЛИВА В ШУРФЫ - Pit filling method, falling read test - შურფში ჩახსნიის მეთოდი - ქანების ფილტრაციის კოეფიციენტის განსაზღვრა აერაციის ზონაში, შურფში წყლის ჩახსნის მეთოდით.

МЕТОДЫ НАЛОЖЕНИЯ - Superposition method - სუპერპოზიციის მეთოდი - ფიზიკურ-გეოგრაფიული დარაიონების ერთ-ერთი მეთოდი, რომლის დროსაც ერთმანეთზე ადებენ დარაიონების ცალკეულ სხვადასხვა სქემას (გეომორფოლოგიურს, ნიდაგების, გეობოტანიკურს, ზოოგეოგრაფიულს). ასეთი კერძო ცალკეული სახეებისა და რაიონების კონტურების ხაზების საზღვრების ურთიერთდამოხვევის ანალიზი ას მათი სიახლოვე იძლევა საშუალებას, რათა გამოიყოს პირველ ეტაპზე ფიზიკურ-გეოგრაფიული რეგიონები.

МЕТОДЫ БОРЬБЫ С ЗЛОВЫМИ ПРОЦЕССАМИ - Methods of (α) colian process control - ექსტრ პოლიციკლიკური პროცესების მეთოდები - 1. ქანების ზედაპირული დამავრება მცენარეულობით ან შემაცემენტებელი ნივთიერებებით; 2. ქარისგან დაცვა სხვადასხვა ქვიშადასაქერი საშუალებებით; 3. ისეთი კონსტრუქციის ნაგებობების შექმნა, რომლებიც აკუმულაციას არ იწვევენ.

МЕТОДЫ КОЛИЧЕСТВЕННОЙ ОЦЕНКИ РОЛИ РАЗЛИЧНЫХ ФАКТОРОВ В ВОЗНИКНОВЕНИИ ОПОЛЗНЕЙ (ПО Е. П. ЕМЕЛЬЯНОВОЙ) - Method of quantitative estimation of different factors role in landslide forming - მეთოდების წარმოშობის სხვადასხვა ფაქტორის როლი რაოდენობრივი მუშახასნის მეთოდები (ე. მელიანოვი) - 1. ანალიზური - ფაქტორის გავლენის განსაზღვრა ფერდობის მდგრადობის კოეფიციენტის სიდიდესზე K: ა) K-ს აბსოლუტურ სიდიდესზე, ბ) K სიდიდის შეფარდებითი ცვალებადობა (%-ში); შეიძლება გამოყენ-

ბუღ იქნეს იმ შემთხვევაშიც როცა აბსოლუტური სიდიდე K უცნობია; 2. სინთეზური ან სტატისტიკური კავშირის გამოვლინება ფაქტორებსა და მეწყერულ მოვლენებს შორის, მათი შეპირისპირებით დროში ან სივრცეში, კორელაციის კოეფიციენტის გამოთვლა და სხვა სტატისტიკური კავშირის მანევრებლები (იხილეთ - Справочник по инженерной геологии - 1974г.).

МЕТОДЫ ОЦЕНКИ ЗАКАРСТОВАННОСТИ - Method of evaluation of karsting - ღაქარსტულობის შეფასების მეთოდი - არსებობს ქანებისა და ტერიტორიის დაკარსტულობის მიახლოებითი შეფასების რამდენიმე მეთოდი: 1. შესასწავლ ტერიტორიაზე კარსტული ფორმების დათვლის მეთოდი. კარსტული ძაბრების, ტბების, მშრალი ღუღუღების და სხვა სახის კარსტული წარმონაქმნების რიცხვითი შეფარდება აღებული ფართობის ერთეულზე, რომელიც უნდა განხორციელდეს სხვადასხვა გეომორფოლოგიური ელემენტების, გეოლოგიური აგებულების ტექტონიკური სტრუქტურების გათვალისწინებით. ტერიტორიის დაკარსტულობა განისაზღვრება აგრეთვე კარსტების ფართობის ჯამური შეფარდებით დაკარსტული ქანების ფართობთან; 2 სიცარიედეების მოცულობის განსაზღვრის მეთოდი, რომელიც წყალშემცველი პორიზონტის დონის ბუნებრივი დაწვეისა და შახტიდან წყალამოღებისას გადმოდინებული წყლის რაოდენობის ტოლია. ეს მეთოდი გამოიყენება შესასწავლი წყლების ნაპრაღიანობისა და დაკარსტულობის მხოლოდ ზედა ნაწილისათვის, რომლისთვისაც შესაძლოა მიწისქვეშა წყლების ბალანსის გამოთვლა; 3. დაკარსტულობის განსაზღვრის რეგონალურ მეთოდად გამოიყენება სეისმო და ელექტროძიების გეოფიზიკური მეთოდები; 4. ნაპრაღიანობისა და დაკარსტულობის განსაზღვრა ხშირად ხდება ნაპრაღებისა და სიცარიედეების გაზომვით გაშიშვლებაზე, კარიერებზე, სამთო გამო-

ნამუშევრების გვერდებზე, შლივებზე, ბურღილის კერნებზე მათი ჯამური სიგრძის ან ნაპრაღების ფართობის გამოთვლით (პროცენტებში), შეფარებული სამთო გამონამუშევრებით ვახსნილი ქანების ფართობთან ან მის მოცულობასთან; 5. გამოიყენება აგრეთვე საცდელი სამუშაოების შედეგები და დაკვირვებები მიწისქვეშა წყლების რეჟიმზე (ამოქმევა, ამოტუმბვა, ჩასხმა, დაჭირხსა და სხვ.) 6. ქანის დაკარსტულობის მანივნებლად გამოიყენება ბურღილში გამრეცხი სიოხის დაკარგვა და მისი რაოდენობა; 7. დაკარსტულობის მოცულობა შეიძლება განისაზღვროს მდინარის კალაპოტის ზოგიერთ უბანზე, მასში განვითარებული კარსტული პროცესების შედეგად დაკარგული წყლის რაოდენობით.

МЕТОДЫ СПОСОБЫ РЕКУЛЬТИВАЦИИ - Recultivation method - რეკულტივაციის მეთოდი (ხარხაზი) - მოქმედებათა სისტემა, რომელიც გამოიყენება რეკულტივაციის დროს, მოიცავს მოსწორებას, ფერდობის შექმნას, მოხსნას, ტრანსპორტირებას, ნიადავით დაფარვასა და ნოყიერი ნიადავის შეტანას სარეკულტივაციო მიწებზე, აგროტექნიკური და ფიტომედიცინური მეთოდების გამოყენებას, მიმართულს მცენარეული საფარის აღდგენისა და ცხოველთა დამკვიდრებისათვის.

МЕТР ДЕНУДАЦИОННЫЙ - Denudation metre - დენუდაციური მეტრი - დრო (ათას წლებში), რომლის განმავლობაში მდინარის აუზის ზედაპირი დენუდაციური პროცესების ერთობლივი ზეციქმედებით დაბლდება მ-ით.

МЕХАНИЗМ ОПЛЗНЕВОГО ПРОЦЕССА - Landslide process mechanism - მეწყერული პროცესის ელემენტების მდგომარეობის თანმიმდევრობითი ერთობლიობა, გამოწვეული ბუნებრივი ან ანთროპოგენური ფაქტორების ზემოქმედებით, რომელსაც ფერდობის ამგებები ქანები მიჰყავს დეფორმაციამდე.

МЕХАНИКА ГРУНТОВ - Soil mechanics - ბრუნსტანის მმქანნიკა - მეცნიერული დისციპლინა, რომელიც შეისწავლის ქანის დაძაბულობას, დეფორმაციას, სიმტკიცის პირობებსა და ურუნტების მდგომარეობას, მათი მდგომარეობისა და თვისებების შეცვლას. უმთავრესად - ვარე მექანიკური პირობების ზემოქმედებით.

МЕХАНИЧЕСКАЯ ПОГЛОТИТЕЛЬНАЯ СПОСОБНОСТЬ ПОЧВ - Mechanical absorptivity of soil - ნიადაგის მმქანნიკური შთანთქმითი უნარი - ნიადაგების უნარი, შეაჩეროს მცირე ზომის ატივზარებულ მდგომარეობაში მყოფი ის ნაწილაკები, რომლებიც გაიჟონება ნიადაგში.

МЕХАНИЧЕСКАЯ ПРОЧНОСТЬ ТВЕРДЫХ ГОРНЫХ ПОРОД - Mechanical strength of hard rocks - მჟარი ქანის მმქანნიკური სიმტკიცე - ქანების თვისება დაძაბულობის გაელენით წინააღმდეგობა გაუწიოს დატვირთვის შედეგად წარმოქმნილ დაშლას. არჩევენ: მექანიკურ სიმტკიცეს კუმშვაზე, გაჭიმვაზე, კუნებაზე, ჭრასა და დარტყმაზე.

МЕХАНИЧЕСКАЯ СУФОЗИЯ - Mechanical suffosion undermining - მმქანნიკური სუშოზია - გრავიტაციული წყლის მიერ ფხვიერი ქანის მცირე ნაწილაკების გამოტანა. ეს პროცესი იწვევს ქანის ფორიანობის ზრდას, მის საერთო გაფხვიერებას, წყლის შეღწევადობის ზრდასა და სიმტკიცის დაქვეითებას.

МЕХАНИЧЕСКИЙ СОСТАВ ПОРОДЫ - Mechanical composition of rock - ქანის მმქანნიკური შემადგენლობა - გრანულომეტრიული შედგენილობის სინონიმი.

МИГРАЦИЯ АНАДРОМНАЯ - Anadromous migration - ანადრომული მიგრაცია - გამრავლების მიზნით ცხოველთა მიგრაცია ზღვიდან მდინარეში.

МИГРАЦИЯ КАТАДРОМНАЯ - Catadromous migration - კატადრომული მიგრაცია - გამრავლების მიზნით წყლის ცხოველების მიგრაცია მდინარიდან ზღვაში.

МИГРАЦИЯ НАСЕЛЕНИЯ - Migration of population - მოსახლეობის მიგრაცია - ხალხის გადაადგილება ან გადასახლება სხვადასხვა ვადით (მოკლე ან ხანგრძლივი დროით) სტატისტიკით ვათვალისწინებული საზღვრების გადაკვეთით. მოსახლეობის მიგრაცია როდელი საზოგადოებრივი პროცესია, რომელიც ეხება ბუნების გამოყენების პრაქტ მხარეს და ხშირად მასზე დამოკიდებული. არჩევენ ვარე მიგრაციას (ემიგრაცია და იმიგრაცია), შიდა მიგრაციას (სახელმწიფოს შიგნით) და მიგრაციის სხვა ფორმებს.

МИКОЦЕНОЗ - Mycocenosis - მიკოცენოზი - სოკოების ბიოტიკური ერთიანობა, ბიოკენოზის ნაწილი.

МИКРОКЛИМАТ - Microclimate - მიკროკლიმატი - გეოგრაფიული ლანდშაფტის რომელიმე მცირე უბნისთვის დამახასიათებელი ქაერის მასა - კლიმატი.

МИКРОЛАНДШАФТ - Microlandscape - მიკროლანდშაფტი - დაბალი ფიზიკურ გეოგრაფიული კომპლექსის ლანდშაფტი, ფაკციის სინონიმი.

МИКРОРЕЛЬЕФ - Microrelief - მიკრორელიეფი - რელიეფის წვრილი ფორმები, რომელთა ზომები ჩვეულებრივ რამდენიმე მეტრს არ აღემატება. წარმოიშობა უმეტესად ევზოგენური პროცესებით. ზოგჯერ მათ ანთროპოგენური ეცენიზის აქვთ.

МИКРОЭЛЕМЕНТЫ - Microelement - მიკროელემენტები - ბუნებაში უაღრესად მცირე რაოდენობით არსებული ქიმიური ელემენტები (მცენარეულ და ცხოველურ ორგანიზმებში, ნიადაგებსა და წყლებში).

МОДЕЛИРОВАНИЕ - Modelling, model test - მოდელირება - რთული ობიექტის მოულოდენისა და პროცესების ექლეს მეთოდები მათი გამარტოებული იმიტირების (ნატურალური, მათემატიკური და ლოგიკური) მეშვეობით. დაფუძნებულია მსგავსების თეორიაზე.

МОДЕЛИРОВАНИЕ ИНЖЕНЕРНО-ГЕОЛОГИЧЕСКОЕ - Engineering-geological modelling - საინჟინერო-გეოლოგიური მოდელირება - ქანის ან გეოლოგიური პროცესის ლაბორატორიული კვლევა ბუნებრივი პირობების ხელოვნური შექმნით.

МОДЕЛЬ ДИФFUЗИОННОГО ПЕРЕМЕЩЕНИЯ - Model of diffusive displacement - დიფუზიური გადაადგილების მოდელი - მიწისქვეშა წყლებისა და ინდიკატორის მოძრაობის მოდელი, რომელიც ითვალისწინებს პიდროლინამიკურ დისპერსიას და დიფუზიას.

МОДУЛЬ ОБЩЕЙ ДЕФОРМАЦИИ - Modulus of general deformation - საერთო დეფორმაციის მოდული - ნიშნავს პროპორციულობის კოეფიციენტს ქანების საერთო შედარებითი დეფორმაციასა და მათ გამოწვევს დაძაბულობას შორის. დრეკადი მოდულის ანალოგიურია. იგი გამოხატავს საერთო დეფორმაციებს (შექცევადსა და შეუქცევადს) და მათ გამოწვევს დაძაბვას შორის პროპორციულობას. საერთო დეფორმაციის მოდულს გაანინა დაძვების განზომილება. ქანების დეფორმაციულობის თვისების მთავარ მახასიათებელს წარმოადგენს განივი დეფორმაციის კოეფიციენტი, რომელიც გამოხატავს ფარდობითი განივი დეფორმაციებისა და გრძივი დეფორმაციების ფარდობას. განივი დეფორმაციების კოეფიციენტი წარმოადგენს გრძივ და განივ ფარდობით დეფორმაციათა შორის პროპორციულობის კოეფიციენტს, რომელიც კლდოვანი და ნახევრად კლდოვანი ქანებისათვის იცვლება 0.1-დან 0.4-მდე.

МОДУЛЬ СТОКА - Run-off modulus - ჩამონადენის მოდული - წყლის რაოდენობა, რომელიც დროის ერთეულში ჩამოედინება წყალსაკრები ფართობის ერთეულიდან. გამოიანგარიშება წყლის ხარჯის გაყოფით წყალსაკრების ფართობზე. გამოიხატება ლ/წმ კმ²-ში ან მ³/წმ კმ²-ში. ეს დახასიათება ხშირად გამოიყენება

ტერიტორიაზე ჩამონადენის ვაჟურ(კვლევის რეკების შედგენისათვის).

МОДУЛЬ УПРУГОСТИ, МОДУЛЬ ЮНГА - Modulus of elasticity - ღრმკაღლიპის მოდული (იუნგის მოდული) - წარმოადგენს დაძვასა და მის შესატყვის დეფორმაციას შორის პროპორციულობის კოეფიციენტს: რიცხობრივად დრეკადობის მოდული ტოლია დაძვისა (კმ/სმ²-ზე), რომელმაც განაპირობა ერთის ტოლი ფარდობითი დეფორმაცია. მისი სიდიდე ახასიათებს ქანების სიხისტეს, ე.ი. უნარს - გაუწიოს დრეკადი წინააღმდეგობა ხაზობრივ დეფორმაციას.

МОЛАССЫ - Molassa - მოლასები - მსლაერი (რამდენიმე კილომეტრამდე) დანალექი ქანების წყება (კონგლომერატები, ქვიშაქვები, მერგელები და თიხები), რომლებიც გროვდებიან ორგანული განვითარების ეტაპზე კიდურა და მთათაშუა როფებში. მოლასების წარმოშობა ძირითადად ხდება გეოსინკლიზების განვითარების დასკვნით სტადიაზე. მოლასებს ახასიათებთ ციკლოფორობა და ხლართული შრეობრივობა.

МОЛЕКУЛЯРНАЯ ВЛАГОЕМКОСТЬ - Molecular moisture capacity - მოლეკულური ტანტანვადობა - გრუნტის თვისება, შეითვისოს ფორებში და შეაკავოს ნაწილაკების ზედაპირზე წყლის გარკვეული რაოდენობა.

МОЛЕКУЛЯРНАЯ ВОДА - Molecular water - მოლეკულური წყალი - მილეკულური მიზიდულობის ძალებით ქანებში წყლის შეკავება სიკარიელებების კედლებსა და ნაწილაკების ზედაპირზე.

МОНАДНОК - Monadnock - მონადნოკი - მკირვე სიდიდის იზოლირებული შთენილები, რომლებიც აგებულია გამოფრთვისადმი უფრო მდგრადი ქანებით, ვიდრე გარემომცველი ადგილები; ტერმინი იხმარება მეტწილად ჩრდ. ამერიკაში, იგი შემოიტანა უ. დევისმა (1893წ.)
МОНИТОРИНГ - Monitoring - მონიტორინგი - საინჟინერო გეოლოგიაში დაკვირვებათა სისტემა, კონტროლი ტერი-

ტორიის მდგომარეობის შესახებ, რათა რაციონალურად იქნეს გამოყენებული ბუნებრივი რესურსები და განსახლებული გარემოს დაცვის საკითხები. მონიტორინგის ორგანიზაციის დროს წამოიჭრება აუცილებლობა სხვასხდასხვა დონის მრავალი ამოცანის გადასაწყვეტად. ი. გერასიმოვი შემოგვათხა მონიტორინგის სამი საფეხური: 1. პირველ საწყის საფეხურზე ძირითადი ყურადღება ექცევა გარემოს მდგომარეობასა და მის ზეგავლენას მოსახლეობის ჯანმრთელობაზე. მონიტორინგის ეს საფეხური ეყრდნობა დაკვირვებათა სისტემის სადარაჯოებსა და სანიტარიულ-ჰიგიენურ სამსახურს; 2. მეორე საფეხურზე დაკვირვების ძირითად ობიექტად და კონტროლად გამოდიან ტერიტორიულ-ბუნებრივი, ბუნებრივ-ტექნიკური და დემოგრაფიული გეოსისტემები. მონიტორინგის ამ საფეხურებისათვის არსებითი მანქანებლება ენერგომასის ცვლა, ბიოპროდუქტიულობა, მაქსიმალურად დასაშვები გატუჟყიანების კონცენტრაციის სიღრდე და გეოსისტემის თვითგაწმენდის უნარი. დაკვირვება უნდა მოხდეს სტაციონარების საფუძველზე, სპეციალურ, ზონალურ ან რეგიონალურ პოლიგონებსა და საყრდენ უბნებზე; 3. მესამე საფეხურის ძირითადი ამოცანაა გლობალური დაკვირვება გარემოს პარამეტრებზე, კერძოდ, ატმოსფეროს დამტვერიანებაზე, ტენიანობის მსოფლიო ბალანსზე, მსოფლიო ოკეანის გატუჟყიანებაზე, ხმელეთისა და ოკეანის ბიოსფერო-დექტების შეცვლაზე და სხვა. დაკვირვების მიზანია - ამ ცვლილებების, ასევე ადამიანის საქმიანობისა და მისი ჯანმრთელობის მდგომარეობის შეფასება. გლობალური მონიტორინგის ქსელის საფუძველი უნდა შეადგინოს ბიოსფერული პოლიგონების სისტემაში, რომელშიც უნდა ჩაერთოს ბუნებრივი ნაკრძალები, ასევე ადამიანის მიერ შექმნილი ზონები. მონიტორინგის სისტემის წარმატებითი ფუნქციონირება დამოკიდე-

ბულია სტაციონარული დაკვირვებისა და დისტანციური მეთოდების სრულყოფაზე, ასევე ინფორმაციის - ბანკების შექმნაზე, მათი ანალიზის სისტემაზე, მართვისა და დაგეგმარების ორგანიზაციებისადმი ინფორმაციის ოპერატიულ გადაცემაზე. ამჟამად მონიტორინგი ვანსაკუთრებით ეფექტურად ხორციელდება აეროკოსმოსური დაკვირვებებით.

МОНИТОРИНГ АВИАЦИОННЫЙ - Aircraft monitoring, aviation monitoring - ავიაციური მონიტორინგი - ხორციელდება თვითმფრინავიდან, ვერტმფრენიდან ან სხვა საფრენი აპარატიდან, რომლებიც ვერ აღწევენ კოსმოსურ სიმაღლეზე.

МОНИТОРИНГ БАЗОВЫЙ - Basic monitoring - საბაზო მონიტორინგი - დაკვირვება საერთო ბიოსფერულ, ძირითადად ბუნებრივ მოვლენებზე, მათზე რეგიონალური ანთროპოგენური გავლენის გათვალისწინების გარეშე. სინონიმი ფონური მონიტორინგი.

МОНИТОРИНГ БИОЛОГИЧЕСКИЙ - Biological monitoring - ბიოლოგიური მონიტორინგი - 1. დაკვირვება ბიოლოგიურ ობიექტებზე (სახეების არსებობასა და მათ მდგომარეობაზე); 2. მონიტორინგი ბიონდიკატორების დახმარებით (ჩვეულებრივ ბიოსფეროს ნაკრძალების ბაზაზე).

МОНИТОРИНГ ГЛОБАЛЬНЫЙ - Global monitoring - გლობალური მონიტორინგი - დაკვირვება სამყაროს პროცესებსა და მოვლენებზე, დედამიწის ბიოსფეროსა და მის ეკოსფეროზე მთელი ეკოლოგიური კომპონენტების ჩართვით და გაფრთხილება მოსალოდნელი ექსტრემალური სიტუაციების წარმოქმნაზე.

МОНИТОРИНГ ДИСТАНЦИОННЫЙ - Remote monitoring - დისტანციური მონიტორინგი - საავიაციო და კოსმოსური მონიტორინგის ერთობლიობა. ზოგჯერ ამ ცნებაში გულისხმობენ გარემოზე დაკვირვებას ხელსაწყოების საშუალებით, რომლებიც დადგმილია ძველად

მისაწვდომ ადვილებში (მთებში) და ინფორმაციის გადაცემა ხდება ავტომატიკის მეშვეობით დაკვირვების ცენტრში (რადიოთი, თანამგზავრებით და სხვ).
МОНИТОРИНГ ИМПАКТНЫЙ - Impact monitoring - იმპაქტური მონიტორინგი - რეკონსტრუქციული და ლოკალური ანთროპოგენური ზემოქმედების მონიტორინგი განსაკუთრებით საშიშ ზონებსა და ადგილებში.

МОНИТОРИНГ КОСМИЧЕСКИЙ - Space monitoring - კოსმოსური მონიტორინგი - კოსმოსური დაკვირვების საშუალებებით წარმოებული მონიტორინგი.

МОНИТОРИНГ ОКРУЖАЮЩЕЙ СРЕДЫ - Environment monitoring - ირბვლივი ბარემოს მონიტორინგი - დაკვირვება: რგველი გარემოზე და გაფრთხილება მოსალოდნელ კრიტიკულ სიტუაციაზე, რომელიც მანე და საშიშია ადამიანისა და სხვა ცოცხალი ორგანიზმებისათვის.

МОНИТОРИНГ РЕГИОНАЛЬНЫЙ - Regional monitoring - რეგიონალური მონიტორინგი - დაკვირვება პროცესებსა და მოვლენებზე რომელიმე რეგიონის ტერიტორიის ფარგლებში, სადაც ეს პროცესი და მოვლენები შეიძლება განიზრჩოდნენ მთელი ბიოსფეროსათვის და მახასიათებელი ბაზური ფონიდან ბუნებრივი ხასიათით და ანთროპოგენური ზემოქმედებით.

МОНИТОРИНГ ЭКЗОГЕННЫХ ГЕОЛОГИЧЕСКИХ ПРОЦЕССОВ - Monitoring of exogenous geological process - ეზოგენური გეოლოგიური პროცესების მონიტორინგი - 1. ინფორმაციული სისტემა, რომელიც მოიცავს რეჟიმისა და ეგზოგენური გეოლოგიური პროცესების პროგნოზის შესწავლას და მათი შესაძლო მოხდენის შესახებ ინფორმაციის გაცემას; 2. ეგზოგენური გეოლოგიური პროცესების მონიტორინგში იგულისხმება რეგულარული დაკვირვების სისტემა ამ პროცესების რეჟიმზე და მათი განვითარების პროგნოზი ბუნებრივი და

ანთროპოგენური ფაქტორების ზემოქმედებით. აგრეთვე ითვალისწინებს ეგზოგენური გეოლოგიური პროცესებიდან გამომდინარე ნეგატიური მოვლენების აცილების ან შესუსტების რეკომენდაციების შემუშავებას, განსაკუთრებით ადამიანთა უსაფრთხოების უზრუნველყოფას, რომლებიც ცხოვრობენ მათი ინტენსიური გამოვლინების ზონებში (Шель).

МОНОЛИТ - Monolith - მონოლიტი - განსაზღვრული ფორმისა და სიდიდის ქანის ნიმუში, აღებული სტრუქტურის დაურღვეველად ბუნებრივი წოლის პირობებში.

МОНОМЕТР ГЛУБИННЫЙ - Abyssal monometre - სიღრმეში მონომეტრი - ჭაბურღილში შრის წნევის გამზომი ხელსაწყო.

МОНОЦЕНОЗ - Monocenosis - მონოცენოზი - მცენარეულობა (გაერთიანება), რომლებიც შედგებიან ძირითადად ან მთლიანად ერთი სახისგან, ოზრდებიან წყალსატევების ქვიშიან ნაპირზე, ზღვის დამარილიანებულ პლაჟზე და ა.შ. იშვიათი მოვლენაა ბუნებაში.

МОРЕ КАМЕННОЕ - Stone placer - ძვინ ზღვა - ქანების მსხვილნამტვრევებიანი ქაოსური, უწესრიგო გროვა, რომელთაც უჭირავთ დიდი ფართობი და თითქმის მოკლებულია მცენარეულ საფარს. მათ წარმოებაზე არსებობს სამი შეხედულება: ყინულოვანი გამოფიტვა ნივალურ, პერიგლაციაურ პირობებში, გრავიტაციაური წარმოშობა (ჩამონაკცევი, ჩამონახალი), განპირობებული ლითოლოგიური შედგენილობით კლდოვან ქანებში (მჭიდრო ამონთხეული და მეტამორფული ქანები), ნორმალური გამოფიტვის ქერქში ლოდნარევი პორიზონტი; 2. აკუმულაციური ფორმა, განპირობებული მყინვარული გამოფიტვით. წარმოიშობა მჭიდრო ქანების მრავალგზის გაყინვისა და გადნობის შედეგად ბრტყელ წყალგამყოფზე, რომლებიც დაჯაჭვნილია მდგრადი ქანებით. მსხვილი ნამტვრევე

ბი და ბელტები ამოიქანებიან მათში შერეულ მიწიდან ზემოთ და წარმოქმნიან ბელტურ მიკრორელიეფს. კუთხური კაქრების ვრცელი დანაგროვი ჩამოყალიბებულია ადგილზე მესინვარული გამოფიტვით ძლიერ ნაპრალოვან ქანებში, მაღალ პლატოებზე ან მთების მაღალ ბრტყელ მწვერვალებზე; 3. უხეში ელუვი და დელუვი მთების ბრტყელ მწვერვალებზე, რომელიც შედგება ბელტებისგან და მაგარი ქანების დაუქუთხავი ნამტვრევებისაგან, ზოგჯერ დაკუთხულია ან ოდნავ მომრგვალებული წვერობებთან, ხშირად გვხვდება კაქრებიც.

МОРОЗНЫЕ ПОЧВЫ, ГОРНЫЕ ПОРОДЫ, ГРУНТЫ - Frost soils, rocks grounds - მზრალი ნიადაგები, ქანები, ბრუნტები - ნიადაგები, ქანები და გრუნტები უარყოფითი ტემპერატურით, რომლებიც არ შეიცავენ ყინულს.

МОРОЗНЫЕ ПУЧИНЫ - Forest abyss (chasm) - ყინვისმიერი ამონახურცი - გზის საფარის ადგილობრივი ამობურცვა, რომელიც გამოწვეულია ტენიანობის ზრდით ზამთრის ყინვების დროს

და შეგვიან გასაფხულზე დარბილებით, როცა საგებ ქანებში იწყება ლილობის პროცესი.

МОРОЗНЫЕ ТРЕЩИНЫ - Frost clef - (ყინვისმიერი ნაპრალები) - წარმოიქმნება ქანებში წყლის გაყინვით, მოცულობის ზრდის ხარჯზე და ახდენს ქანის კედლებზე დაწოლას 890 კგ/სმ³ ძალით.

МОРСКАЯ ВОДА - Sea (ocean) water - ზღვის წყალი - ზღვისა და ოკეანის წყალი, რომლის საშუალო მარილიანობა 35%-ია, ე.ი. 1 კგ წყალი შეიცავს 35 გრ გახსნილ მარილს.

МОРОФИТОГЕНЕЗ КОЛЛИВИАЛЬНЫЙ - Colluvial morpho lithogenesis - კოლუვიალური მორფოლითობენსი - მორფოგენეზის პროცესების და ფერდობებზე ნალექების წარმოქმნისა და დინამიკის ერთობლიობა.

МОРФОЛОГИЧЕСКАЯ КЛАССИФИКАЦИЯ РЕЛЬЕФА - Morphological classification of relief - რელიეფის მორფოლოგიური კლასიფიკაცია (სხვადასხვა ავტორის მიხედვით, იხ. ცხრილი).

რელიეფის კატეგორია		აბსოლუტური სიმაღლეები მ	დანაწევრების სიღრმე, მ (შეფარდებითი სიმაღლე ჯკმ-ზე)		
			არა ღრმად დანაწევრებული	დანაწევრებული	ღრმად დანაწევრებული
1	2	3	4	5	6
მთები და მთიანეთი	უმაღლესი მაღალი	5000-ზე მეტი	-	-	> 1000
	მაღალი	2000-5000	-	-	> 1000
	საშუალო დაბალი	1000-2000	-	400-600	> 600
		1000-მდე	< 200	200-400	> 400
მთათა შუა მთის შიგნით ჩაჯვარდნები	მაღალმთიანი	1000-ზე მეტი	< 300	300-600	> 600
	საშუალომთიანი	500-1000	< 200	200-400	> 400
	დაბალმთიანი	500-მდე	< 100	100-200	> 200
პლატო	მაღალი	100-ზე მეტი	< 300	300-500	> 600
	საშუალო	500-1000	< 200	200-400	> 400
	დაბალი	500-მდე	< 100	100-200	> 200
ვაკები	ამაღლებული დაბლობი	200-ზე მეტი ფუძის 200-მდე აკუმულაციური	25-50 10-50 < 10	50-100 50-100 10-25	> 100 > 100 25-50

МОЧЕЖИНА - (Rus). mochezhina (permanently wet land due to the outflow of underground water) - ნაშპური - მუდმივად სველი ადგილი, რომელიც წარმოადგენს გრუნტის წყლის გამოსავალს ზედაპირზე, ნაკადის გარეშე. ნაუურის ადგილები დაფარულია მწვანე ბალახებით. მიწისქვეშა წყლების ძიების დროს ნაუური პირდაპირ მიუთითებს მათ არსებობას მიწის ზედაპირთან ახლოს.

МОЩНОСТЬ ВНЕШНЕЙ ВСКРЫШИ - External stripping thickness - ბარანი სახშურავის (ბაღასასხნაღის) სიმძლავრე - 1. ქანების წყების ვერტიკალური სიმძლავრე, რომელიც ფარავს მყარ სასარგებლო წიაღისეულს. არჩევენ მინიმალურ, საშუალო და მაქსიმალურ სიმძლავრის სახურავს; 2. ფუქი ქანები, რომლებიც უნდა მოიხსნას საბადოს სასარგებლო დამუშავების დროს.

МОЩНОСТЬ ВОДОНОСНОГО ГОРИЗОНТА (ПЛАСТА ТОЛЩИ) - Thickness of water-bearing horizon (stratum, series) - წყალშემცველი პორიზონტის (შენის) სიმძლავრე - მანძილი ვერტიკალურად წყალშემცველი პორიზონტის წყალგაუმტარი საგებიდან მიწისქვეშა წყლის ზედაპირამდე. წყალშემცველი პორიზონტის სიმძლავრე შეიძლება შეიცვალოს, გადიდდეს მიწისქვეშა წყლის დონის აწევის დროს და შემცირდეს დონის დაწევისას.

МОЩНОСТЬ КОЛЛЮВИЯ НОРМАЛЬНАЯ - Normal thickness of colluvium - კოლუვიონის ნორმალური სიმძლავრე - ფერდობის ნალექების სიმძლავრე, რომელიც დამახასიათებელია ფერდობის დინამიკური წონასწორობის მდგომარეობისათვის.

МУЛЬДА - Trough, synclinal fold - მულდა - გეგმაში იზომეტრული ან ოვალური, დედამიწის ქერქის დამრეცად ჩალუნული შრეთა სტრუქტურა და მასთან დაკავშირებული რელიეფის ფორმა.

МУЛЬДА ОСЕДАНИЯ - Cauldron - ლაღლო - მის მულდა - 1. ნაწეული მიწის ზედაპირზე დადაბლებული ადგილი, წარმოშობილი პორიზონტალური სამთო გამოწევის შედეგად; 2. ნეთობის ან გაზის გამოქვამების პროცესში წარმოშობილი რელიეფის ზედაპირზე დადაბლებული ადგილი, მისი დაჯდომის შედეგად.

МУРЫ - Stone run, rock river - მური - მოკლეუვადიანი წყლის ნაკადები მთებში.

МУТАЦИЯ - Mutation - მუტაცია - მკვეთრად გამოხატული მემკვიდრეობითი ცვლილებები ორგანიზმში, რომლებიც ცვლიან მათ მორფოლოგიურ და ფიზიოლოგიურ ქცევით ნიშნებს.

МУТНОСТЬ ВОДЫ - Water turbidity (foullence) - წყლის სიმღვრივე - წყლის მოცულობის ერთეულში ნატანის წონითი რაოდენობა.

МУТУАЛИЗМ - Mutualizm - მუტუალიზმი - შემთხვევა, მოვლენა, როდესაც თითოეულ სახეობას შეუძლია ცხოვრება, ზრდა და გამრავლება მხოლოდ მეორესთან კავშირში. ისინი სიმბიოტები არიან და თანაბარ სარგებლობას იღებენ თანაცხოვრებით.

МЫС - Capc - კონსხი - ხელეთის მცირე ნაწილი, რომელიც შეჭრილია ზღვაში. მდგრადი კონცხები შედგებიან ძირითადი ქანებისაგან.

МЯГКОСТЬ ВОДЫ - Soft water - წყლის სირბილე - წყალში კარბონატების მცირე შემცველობა (კალციუმის, მაგნიუმის), ხისტი წყლის შემცველობის საპირისპირო.

Н

НАБЛЮДАТЕЛЬНАЯ БУРОВАЯ СКВАЖИНА (КОЛОДЕЦ, ШУРФ) - Observation drill hole (well, pit) - სათვალთვალო ჰაბურღილი (ბა, შურფი) - მიწისქვეშა წყლის დონეზე სათვალთვალოდ მოწყობილი ჰაბურღილი რეჟიმზე დასაკვირვებლად. არსევენ დროებითსა და მრავალწლიურს.

НАБУХАНИЕ ПОРОД - Swelling of rocks - ძანების ბაჰირჯჰება - ქანების თვისებას გატენიანებისას - მოიმატოს მოცულობაში - ეწოდება გაჯირჯევაბა ანუ ბურცვა. გაჯირჯევაბა ძირითადად ახასიათებს თიხოვან ქანებს და განაპირობებს მათ წყალმედვობას. გაჯირჯევის მაჩვენებელია გაჯირჯევის სიდიდე, რომელიც გამოიხატება %-ობით ქანის საწყისი მოცულობისაგან.

НАГРУЗКА АНТРОПОГЕННАЯ - Anthropogenic load - ანთროპოგენური ღატმირთჰა - ადამიანების ან მათი მეურნეობის პირდაპირი ან არაპირდაპირი საქმიანობის ზემოქმედება მთლიანად ბუნებაზე ან მისი ნაწილის ეკოლოგიურ კომპონენტებსა და ელემენტებზე (ღანდშაფტი, ბუნებრივი რესურსები, ცოცხალი სახეები და ა.შ.).

НАГРУЗКА ДОПУСТИМАЯ - Admissible load - ღასაშჰები ღატმირთჰა - დატვირთვა, რომელიც შეიძლება მოვახდინოთ ქანზე, ნაგებობაზე ან მის ნაწილზე დაუზიანებლად.

НАГРУЗКА ЛАНДШАФТА - Landscape load - ღანდშაფტის ღატმირთჰა - ანთროპოგენურ-ტექნოგენური ზემოქმედების გავლენა ღანდშაფტზე ღანდშაფტის დატვირთვის ქვეშ იგულისხმება ანთროპოგენურ-ტექნოგენური ზემოქმედება, რომელსაც შეუძლია გამოიწვიოს ღანდშაფტის ცალკეული კომპონენტების თვისებების ცვლილებები და არსებული სოციალ-ეკონომიკური ფუნქციების დარღვევა, ბუნების დაცვის

მიზნით გათვალისწინებულია ღანდშაფტის ყველა სახეობისთვის მისი შესატყვისი განსაზღვრული დატვირთვის ნორმა, რომელიც არ იწვევს სოციალ-ეკონომიკური ფუნქციის დარღვევას. კრიტიკულ ან უაღრესად დასაშვებ დატვირთვად ითვლება ისეთი დატვირთვა, რომლის ზემოთაც ხდება ღანდშაფტის სტრუქტურისა და მისი ფუნქციის დარღვევა. დატვირთვის ნორმის გადაშეტებისას ბუნებრივი თვისებები შეიძლება მკვეთრად დაირღვეს და მოხდეს მთელი ანთროპოგენური ღანდშაფტის შეცვლა. ღანდშაფტზე დატვირთვის ნორმის შესწავლა და განსაზღვრა მისი ზღვრული დასაშვები დატვირთვის მიზნით მეტად საჭირო ამოცანაა დაგეგმვისა და დაპროექტების დროს იმ ღონისძიების ჩასატარებლად, რომელიც საჭიროა ღანდშაფტის გამოყენებისა და დაცვისათვის.

НАГРУЗКА МГНОВЕННАЯ - Momentary load - მჰისი (შუტარი) ღატმირთჰა - დატვირთვა, რომელიც მოქმედებს მინიმალურ ინტერვალში.

НАГРУЗКА НА ПОРОДУ - Load on rock - ღატმირთჰა ძანზე - ძალისმიერი ზემოქმედება ქანზე.

НАГРУЗКА НА ПРИРОДУ (ОКРУЖАЮЩУЮ ПРИРОДНУЮ СРЕДУ) - Load on nature (environment) - ღატმირთჰა ბუნებაზე (ბარემოზე) - ანთროპოგენური ძალის ზემოქმედებისა და ბუნების აღდგენითი უნარიანობის ხარისხის ურთიერთ შეფერადება, რომელიც განისაზღვრება ცალკეული ეკოლოგიური კომპონენტების რეაქციით (წყლიანობის, მცენარეულობისა და ცხოველების სახეების ცვლილებებით) ან შეძლებისდაგვარად ეკოსისტემის გასაზღვრული ფაზის განვითარების მიღწევით (სუქსცესიის მსვლელობაში). განსაზღვრულ პირობებში ბუნებაზე დატვირთვით იცვლება ეკოლოგიური წონასწორობის ხასი-

ათი ლოკალურიდან რეგიონალურამდე და საბოლოო ჯამში – გლობალურამდე.

НАГРУЗКА РЕКРЕАЦИОННАЯ - Recreational load - რამრამატიული ღატიმირთ-მა - დასვენებლების უშუალო მოქმედების გავლენის ხარისხი (ტურიზმი, ტყის მკენარების ნაყოფის შეგროვება, სპორტული ნადირობა, თევზის ტერა და სხვ.) მათი სატრანსპორტო საშუალებებით, საცხოვრებელი (სახლი, აგარაკი) და სხვა ნაგებობების მშენებლობით გამოწვეული ზემოქმედებით ბუნებრივ კომპლექსებზე ან რეკრეაციულ ობიექტებზე. გამოსახება ადამიანების რაოდენობით ან კაც/დღეებით ფართობის ერთეულზე. რეკრეაციული დატვირთვის სახეში არჩევენ: ოპტიმალურს, უკიდურეს (მაქსიმალურად დასაშვები) და დესტრუქციულ (დაბლუბველი), რეკრეაციულ დატვირთვებს. პირველი ბუნებაში არ იწვევს დარღვევებს (რეკრეაციულ ობიექტზე). მეორე იწვევს დარღვევას, ხშირად დალუბვასაც კი, მაგრამ შექცევადი ხასიათისაა, ხოლო მესამე ბუნებაში იწვევს რეკრეაციული ტერიტორიის ან კომპლექსის სრულ დაღუპვას.

НАДВИГ - Thrust, overthrust - შმტოცება - წყვეტილი რღვევა ჩვეულებრივ დამრეცი (45°-მდე ან არა უმეტეს 60°) დახრილობის სიბრტყეზე გადაადგილებით, რომელზედაც ზედა ბაგე აწეულია შედარებით ქვედა ბაგეზე და შეცოცებულად მასზე.

НАДМЕРЗЛОТНЫЕ ВОДЫ - Superpermafrost water - მზრალობის ზამა ფჰლამი - მიწისქვეშა გრავიტაციული წყლები, რომლებიც განლაგებულია მზრალ ქანებზე, როგორც წყალგაუმტარ საგებზე, იყოფა სამ ჯგუფად: 1. სეზონურად გამყინვარე წყლები; 2. ნაწილობრივ გამყინვარე წყლები; 3. მრავალწლიანი გაყინვიანი ღხობილი წყლები (ტალიკი).

НАДСОЛЕВЫЕ ВОДЫ - Supersalt water - მლაშობისაჰაა ფჰლამი - ზღაშე წყლე-

ბი და წათხები, რომლებიც ადრე გადაადგილდებიან საფარ ქანებში მარილის ფენაზე. ისინი ხელს უწყობენ კარსტული პროცესების ინტენსიურ განვითარებას და წარმოადგენენ საშიშროებას მარილის მალარობისათვის.

НАКЛОНОМЕР - Tiltmeter - ღახრის შზოში - ხელსაწყო, რომლის საშუალებითაც დგინდება დედამიწის ზედაპირის დახრის ცვლილებები.

НАКОПЛЕНИЯ ОПОЛЗНЕВЫЕ - Landslide conglomeration - მჰჰჰრული ღანაბროში - 1. ქანების ურავი მასა, რომელიც დაგროვდა რადენიმე მეწყრული სხეულის გადაადგილების შედეგად და არ არის დანაწილებული ცალკეულ სხეულებად და მათ ელემენტებად; 2. ჩამომეწყრილი მასა. სინონიმი: მეწყრული დელუვიონი.

НАНОСЫ ГОРНЫЕ - Mountain overburden - მთის ნატანი (ნალამაში) - უახლესი ნალექები, რომლებიც დევს მთის ფერდობებზე და რელიეფის ჩადაბლებებზე. მათ მიეკუთვნება დელუვიონი, მეწყრის ჩამონაკცეები, ღვარცოფის წარმონაქმნები და მთის ფერდობებიდან ჩამოტანილი სხვადასხვა სახის ნამტერევი მასალა, გარდა მეყინვარულია. სინონიმი: მთის დელუვიონი.

НАПОРНАЯ (ПЬЕЗОМЕТРИЧЕСКАЯ) ПОВЕРХНОСТЬ - Pressure (piezometric) surface - ღაწნემის (პიეზომეტრული) - ზამაპირი - წარმოდგენითი ზედაპირი, სადამდეც იწევს ან შეიძლება აიწიოს წნელებმა.

НАПОРНЫЙ ПОТОК - Head stream - ღაწნემის ნაჰამი - სითხის დაწნეითი მოძრობა.

НАПРАВЛЕНИЕ РЕКУЛЬТИВАЦИИ ЗЕМЕЛЬ - Land recultivation direction - მიწაბის რამჰლტიმაციის მიმართულია - რეკულტივრებული მიწების მიზნობრივი გამოყენება სახალხო მეურნეობაში. ყველაზე უფრო გავრცელებულია სასოფლო-სამეურნეო, სატყეო-სამეურნეო, თევზის მეურნეობის, წყლის მეურნეო-

ბის, რეკრეაციული და სანიტარიულ-ჰიგიენური მიმართულებები.

НАПРЯЖЕННОЕ СОСТОЯНИЕ ПОРОДЫ

- Strained (stressed) state of rock - ძანის დაძაბული მდგომარეობა - ხასიათდება ნორმალური და მხები დაძაბულობის მნიშვნელობებით.

НАРУШЕНИЕ ОКРУЖАЮЩЕЙ /ЧЕЛОВЕКА/ СРЕДЫ

- Environment disturbance - ადამიანის გარემომცველი გარემოს დარღვევა - ბუნებრივი, ბუნებრივ-ანთროპოგენური ან სოციალური პირობების ყოველგვარი ცვლილება, რომელიც აღემატება ან არ აღემატება ადამიანის ადაპტაციისადმი ბიოლოგიურ, ან სოციალურ-ეკონომიკურ უნარს (ჯანმრთელობის დარღვევის ან მისი გაუარესების გარეშე).

НАРУШЕНИЕ ПРИРОДНОГО (ЭКОЛОГИЧЕСКОГО) РАВНОВЕСИЯ

- Natural balance disturbance - ბუნებრივი (ეკოლოგიური) წონასწორობის დარღვევა - ეკოსისტემის კომპონენტების და ელემენტების შემადგენლობაში პროცესების ურთიერთქმედების ცვლილება, რომელსაც საბოლოო ჯამში მიყვავართ მისი სხვა ეკოსისტემით შეცვლამდე ხანგრძლივი ან პირობითად უსასრულო დროით.

НАРУШЕНИЕ ТЕХНОГЕННОЕ (ТЕХНОГЕОГЕНЕЗ)

- Technogenic disturbance (technogenesis) - ტექნოგენური დარღვევა (ტექნოგენეზი) - ბუნებრივ ან ანთროპოგენურ ლანდშაფტში ადამიანის საწარმოო საქმიანობით გამოწვეული ძირითადი რაოდენობრივი ცვლილებები თანამედროვე ტექნიკური საშუალებების გამოყენებით, რომლებსაც თანახლავს ტექნოგენური კომპლექსის გამოჩენა.

НАРУШИТЕЛЬ ЛЮРИДИЧЕСКИЙ ПРЕСТУПНИК/ В ПРИРОДОПОЛЬЗОВАНИИ

- Nature infringe management - დამრღვევი (იურიდიული დამნაშავე) ბუნებათსარგებლობაში - იურიდიული, ფიზიკური პირი, რომელიც გვერდს უვლის შეას-

რულოს სახელმწიფო, უწყებრივი რეგიონალური, საერთაშორისო და სხვა ნორმატიული აქტები და მითითებები.

НАСЫПНОЙ СЛОЙ

- Poured layer - ნაჰარი შენა - სელექციურად მოხსნილი ჰუმუსირებული ნიადაგის ფენა, გადატანილი წინასწარ მოწესრიგებულ ნაყარზე ან მცირე პროდუქტიულ სავარეულეებზე. შეტანილი ნაყარი ფენის სიმძლავრე დამოკიდებულია სარეკულტივაციო მიწის მიხნობრივ დანიშნულებაზე და დაყრილი ნიადაგის ან ქანის ნოყიერების ხარისხზე.

НАСЫПЬ

- Embankment - ნაჰარი - რელიეფის ტექნოგენური აკუმულაციური ფორმა, შექმნილი ჰიდროტექნიკური და სატრანსპორტო მშენებლობის დროს.

НАЧАЛЬНЫЙ ГРАДИЕНТ НАПОРА

- Initial gradient of head - დაწვევის საწყისი ბრადინენტი - გრადიენტის მნიშვნელობა, რომლის გადაჭარბების შემდეგ თიხოვან ქანებში იწყება ფილტრაცია.

НЕБЛАГОПРИЯТНЫЕ МЕТЕОРОЛОГИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ

- Unfavourable meteorological condition - არახელსაყრელი მატეოროლოგიური პირობები, რომლებიც იწვევენ ატმოსფერული ჰაერის დაბინძურების დონის ამაღლებას.

НЕЙТРАЛИЗАЦИЯ ФИТОТОКСИЧНЫХ ПОРОД НА ОТВАЛАХ

- Neutralization of phytotoxic rocks on piles (dumps) - შიტო-ტოქსიკური ქანების ნეიტრალიზაცია ნაჰარზე - მუყეუ და ტუტე ქანების ძირითადი ქიმიური თვისებების გაუმჯობესება, მათში თაბაშირის, ფიზიოლოგიურად მუყეუ მარილებისა და სხვა ნივთიერებების შეტანით, რათა შეიქმნას ნიადაგის გარემოს ოპტიმალური რეაქცია.

НЕЙТРАЛИЗМ

- Neutralism - ნეიტრალიზმი - ერთმანეთისაგან დამოუკიდებელი ორი სახეობა, რომლებიც არაერთარ გაელენას არ ახდენენ ერთმანეთზე. **НЕПОЛНАЯ (КАПИЛЛЯРНАЯ) ВЛАГОЕМКОСТЬ (В ПОЧВОВЕДЕНИИ - АБСОЛЮТНАЯ ВЛАГОЕМКОСТЬ)** -

Incomplete (capillary) moisture capacity - არასრული (კაპილარული) ტენტიკა-ლოზა (ნიდაგამცოდნეობაში - აბსოლუტური ტენტიკალოზა) - ქანის თვისება, მოითავსოს ფორებში წყლის გარკვეული რაოდენობა, რომელიც შეესაბამება ქანებში კაპილარული ფორების შევსებულ მოცულობას.

НЕРАВНОМЕРНАЯ ОСАДКА - Nonuniform subsidence (settlement) - არათანაბარი ჯდომა - საძირკვლის ან ნაგებობის რომელიმე ელემენტის არათანაბარი ჯდომა მის სხვადასხვა ნაწილში.

НЕРАВНОМЕРНОЕ ДВИЖЕНИЕ ПОТОКА ПОДЗЕМНЫХ ВОД - Nonuniform travel of underground water flow - მიწისქვეშა წყლების ნაკადის არათანაბარი მოძრაობა - მიწისქვეშა წყლების მოძრაობა, რომლის დროსაც სიჩქარის სიდიდე იცვლება ნაკადის სხვადასხვა ცოცხალ კვთში.

НЕСОВЕРШЕННАЯ СКВАЖИНА (КОЛОДЕЦ) - Imperfect well - არასრულყოფილი ჰაბურღილი (ჰა) - ჰაბურღილი (ჰა), რომელიც ნაწილობრივ კვეთს წყალშემცველ ჰორიზონტს.

НЕСУЩАЯ СПОСОБНОСТЬ ГРУНТА - Ground carrying capacity - ბრუნტის მზინდი უნარი - გრუნტის სიმტკიცის ნორმატიული მაჩვენებელი, რომელიც გამოიყენება შენობებისა და საწარმოს ნაგებობების ბუნებრივი საძირკვლების პროექტირებაში, ტექნიკური პირობების ნორმატივების მიხედვით.

НЕУСТАНОВИВШЕЕСЯ ДВИЖЕНИЕ ПОДЗЕМНЫХ ВОД - Unsteady travel of underground water - მიწისქვეშა წყლების დაუმყარებელი მოძრაობა - მოძრაობა, რომლის დროსაც ხარჯი, მიმართულება, სიჩქარე და ნაკადის დახრა იცვლება დროში.

НЕУСТАНОВИВШИЙСЯ УРОВЕНЬ - Unsteady level - არამდგრადი დონე - მიწისქვეშა წყლების დონე, რომელიც იცვლება დროში.

НИЖНИЙ БЬЕФ - Tail bay, downstream lower pool - ძველა ბიეფი - წყალსაცავის ნაწილი, რომელიც აკრავს კაშხალს ქვემო მხრიდან (დინების მიმართულებით).

НИЖНИЙ ДЕНУДАЦИОННЫЙ УРОВЕНЬ - Lower denudation level - ძველა დენუდაციონი დონე - როგორც წესი, ემთხვევა ეროზიის საერთო ბაზისს, ე.ი. ოკეანის დონეს. სინამდვილეში ოკეანის დონეზე დაბლა დევს, რადგან ზღვის აბრაზია და მდინარის ეროზია მატერიკული მეჩხის ფარგლებში ამ დონეზე დაბლა ვლინდება.

НИЖНИЙ ПРЕДЕЛ ПЛАСТИЧНОСТИ (ГРАНИЦА РАСКАТЫВАНИЯ ГРУНТОВ) - Lower limit of plasticity - პლასტიკობის ძველა ზღვარი (ბრუნტის გაბლინვის ზღვარი) - ეწოდება ტენიანობას, რომლის დროსაც გრუნტი გადადის პლასტიკური მდგომარეობიდან მაგარ მდგომარეობაში.

НИЖНЯЯ ВОДОРАЗДЕЛЬНАЯ ТОЧКА ГРУНТОВОГО ПОТОКА - Lower interstream point of ground flow - ბრუნტის ნაკადის ძველა წყალბამფორი ფარტილი - კრიტიკული ან კულმინაციური წერტილი - დერესიული მრუდის გადაღუნვის წერტილი, რომელიც იმყოფება ჰაბურღილიდან ქვემოთ (ნაკადის მიმართ).

НИЗИННЫЕ БОЛОТА - Fenland, low-land bog - ბარის (დაბლობის) ჰალობი - იკვებება გრუნტის და ნაწილობრივ ზედაპირული წყლებით. წარმოიქმნება წყალსაცავების ზედაპირის ან მდორედ მიმდინარე ნაკადების წყალმცენარეების დაფარვით.

НИЗКОГОРНЫЙ РЕЛЬЕФ - Low-mountain relief - დაბალმთიანი რელიეფი - მთიანი რელიეფის ტიპი, რომელიც მთების ყველაზე დაბალ იარუსს შეესაბამება. შეფარდებით სიმაღლე ჩვეულებრივ შეადგენს რამდენიმე ასეულ მ-ს, ხოლო აბსოლუტური 1000 მ არ აღემატება. რელიეფი ნაზი, მოგლულებულია. მისთვის არ არის დამახასიათებელი ვერ-

ტიკალურ-ლანდშაფტური დიფერენცია-ცია. მაღალ განედებში კი, სადაც გეხედება მკინეარული ფორმები, დაბალმთიანს რელიეფმა შეიძლება აღაქური იერი მიიღოს.

НИСХОДЯЩИЕ ИСТОЧНИКИ - Gravity spring - მაღმამაღლი წყაროები - იკვებებიან გრუნტის წყლით და საერთოდ უწნევი წყლებით. წყალი მოძრაობს ზევიდან ქვევით, კვების არედან განტვირთვის არემდე - წყლის გამოსასულელამდე.

НИША - Recess; niche - „ნიში“ - სახეობის მიერ ეკოსისტემაში (ბიოგეოცენოზში) ფუნქციონალურად დაკავებული ადგილი.

НОЗДРЕВАТОСЬ ПОРОД - Rock porosity, rock cavernosity - ძანების მდუშპვილობა - იგივეა, რაც ქანების კავერნოზულობა, რაც ნიშნავს ქანებში დიდი რაოდენობით მცირე ზომის სიცარიელების არსებობას.

НОЗОАРЕАЛ - Nasoareal - ნაზოარეალი - ავადმყოფობის არეალი, ე.ი. ტერიტორია, სადაც არის ან ახლო წარსულში იყო რეგისტრირებული ამა თუ იმ ავადმყოფობის კერა. ადამიანების, ცხოველების, მცენარეულობის ან მათი ჯგუფების დაავადებას ეწოდება ჯგუფური ნოზოარეალი. ცალკე ლოკალური დაავადების კერას - ნოზოკერა.

НООСФЕРА - Noosphere - ნოოსფერო - საზოგადოების და გარემოს ურთ-

იერთქმედების სფერო ან ოლქი.

НОРМА ЗАГРЯЗНЕНИЯ - Pollution standards - ბაზაშპინანსის ნორმა - ნორმატიული აქტებით დასაშვები სიოიერებების უკიდურესი კოეფიციენტი, რომელიც შემოდის ან იმყოფება გარემოში.

НОРМА ОСУШЕНИЯ - Draining rate - მარობის ნორმა - გრუნტის წყლების დაწევის სიდიდე დასაშრობ ტერიტორიაზე, რომელიც აუცილებელია სოფლის მეურნეობის განვითარებისათვის, ქალაქების მშენებლობისათვის, საწარმოო ორგანიზაციებისათვის და სხვ.

НОРМАЛЬНОЕ НАПРЯЖЕНИЕ - Normal stress, normal tension - ნორმალური მძაბულობა - დრეკადი სხეულის დაძაბულობა, რომელიც მოქმედებს საკვლევი კვეთის პერპენდიკულარულად.

НОРМЫ КАЧЕСТВЕННОГО СОСТАВА ВОД - Water qualitative composition rate - წყლების ხარისხობრივი შედგენილობის ნორმები - ქიმიური და ფიზიკური მინარეების დასაშვები შემცველობის მანევენბელი, აგრეთვე, წყლის მოცულობის ერთეულში ბაქტერიების რაოდენობა, რომელიც განკუთვნილია სასმელი, სამეურნეო, სამკურნალო, ტექნიკური, საამშენებლო და სხვა მიზნებისათვის.

НУЛЬ АБСОЛЮТНЫЙ - Absolute zero - აბსოლუტური ნული - ტემპერატურა, რომლის დროსაც წყდება მოლეკულების მოძრაობა. ეს ტემპერატურა ტოლია (-) 273.15°C.

O

ОАЗИС - Oasis - ოაზისი - ადგილი უდაბნოში, სადაც არის მცენარეულობა და წყალი (წყაროები, გრუნტის წყლები, მდინარეები).

ОБВАЛ - Collapse, failure, downfall caving - ზვავი, ჩამონახვავი - ქანების მასის მოწყვეტა ციკაბო ფერდობზე, რომლის

კუთხე აღმატება მის ბუნებრივ დაქანებას. ეს ხდება მაშინ, როცა ფერდობი კარგავს მდგრადობას სხვადასხვა ბუნებრივი და ტექნოგენური ფაქტორების გავლენით. ჩამოკვევა-ჩამოხვავება კუთვნის ქანების გრავიტაციულ მოძრაობას წყლის მონაწილეობის გარეშე, თუმცა

ის ხელს უწყობს მის წარმოქმნას. უფრო ხშირად ჩამოქცევა-ჩამოზვავება ხდება გაზაფხულზე, წვიმების დროს, თოვლის დნობისას, ხშირად გამოწვეულია სეისმური მოვლენებით და ფეთქებადი სამუშაოებით.

ОБВАЛ ГОРНЫЙ - Rock fall, mountain ccep
კლდეზვავი /ჩამონაზვავი/ - კლდეზვავი ეწოდება ციცაბო და ფლატოვან ფერდობებზე მასის მოწყვეტას და თავისუფალ გადაადგილებას.

ОБВАЛ ЗЕМЛЯНОЙ - Earth avalanche - მიწის ზვავი - მიწის მასის მოულოდნელი ჩამოქცევა ფერდობიდან ან საფეხურიდან.

ОБВАЛ ОПОЛЗНЕВОЙ - Landslide collapse - ზვავ-მეწყური - ციცაბო ფერდობზე მასივის მოცილება, რომელიც თავდაპირველად ჩამოცურდება რომელიღაც სიბრტყეზე, შემდგომ გადმოყრავდება, იშლება ნამტვრევებად და მოგორავს ქვემოთ.

ОБВАЛ ОСОБЕННЫЙ - Special collapse - განსაკუთრებული ჩამონაზვავი - წარმოშობა მდინარის ან ზღვის ნაპირის ძირის გამორეცხვის შედეგად.

ОБВАЛ СЕЙСМОГРАВИТАЦИОННЫЙ - Seismogravitational collapse - სეისმოტრამ-ნიტაციული ზვავი - მიწისძვრის შედეგად კლდოვანი ქანების ჩამოქცევა.

ОБВАЛ СМЕШАННЫЙ - Mixed collapse - შერეული ზვავი - ფხვიერი და კლდოვანი ქანების ჩამონაზვავი.

ОБВАЛЫ И ОБРУШЕНИЕ - Collapses (avalanches) and rock falls - ჩამონაზვავი და ჩამოქცევა - ქანების მასის ძალიან სწრაფი მოძრაობა ფერდობზე, რომლის დროსაც მოძრაი მასა მთლიანად კარგავს შინაგან კავშირს და მოკლე ხნით კონტაქტს ფერდობთან, წარმოიქმნება ქვანაშალი, კლდეზვავი, ქვათაცვენა.

ОБЕЗЗАРАЖИВАНИЕ ВОДЫ - Decontamination of water - წყლის გაუზვეთება - სამუერნო ან სასამელი მიზნებისათვის წყლის გაწმენდა სხვადასხვა ავადმყოფობის გამომწვევი მიკრობებისაგან.

ОБЕСПЕЧЕНИЕ СЕЙСМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ - Provision of seismic safety - სეისმური უსაფრთხოების უზრუნველყოფა - სამართლებრივი ნორმების მიღება და მათი დაცვა, ეკოლოგიური და სეისმოლოგიური წესების და მოთხოვნების შესრულება, აგრეთვე ორგანიზაციული და სპეციალური ღონისძიებების კომპლექსის გატარება, რომელიც მიმართულია მიწისძვრებისა და მათგან გამოწვეული შედეგებით ადამიანების, სამრეწველო ობიექტებისა და გარემოს დაცვის უზრუნველსაყოფად.

ОБЛАСТЬ - Region, area - ოლქი, არამტერიმის თავისუფალი სარგებლობისათვის, გეოლოგიასა და ჰიდროლოგიაში, ხშირად ხმარობენ პროვინციის, ზონის, მხარის ან ოლქის და რაიონის აღსანიშნავად.

ОБЛАСТЬ ИНЖЕНЕРНО-ГЕОЛОГИЧЕСКАЯ - Engineering-geological area - საინჟინერო-გეოლოგიური ოლქი - რეგიონის დიდი ნაწილი, რომელიც საინჟინერო-გეოლოგიური პირობებით ერთანეთის მსგავსია.

ОБЛАСТЬ ИНФИЛЬТРАЦИИ - Infiltration area - ინფილტრაციის არამტვრეული - წყალშეცველი ქანების გაერცვლების ფართობის ნაწილი, სადაც ხდება ზედაპირული და ატმოსფერული ნალექების ინფილტრაცია წყალგამტარ ქანებში.

ОБЛАСТЬ ОСЕДАНИЯ ОПОЛЗНЯ - Landslide subsidence area - მეწყურის ჩაჯდომის (ჩაწვივის) არამტვრეული - ტერიტორია მეწყურის ზედა ნაწილში, რომელშიც ვლინდება მასის დეფექტი, დარბილვითი თიხების გამოწვევისა და სუფოზური ლამების გამოდინების შედეგად. ხასიათდება მეწყურული ნასხლეტის, მოწყვეტის, ფლატის, საფეხურის, ტერასის დაჯდომისა და დეგრესიული ცირკის წარმოშობით (Нифантов, 1935).

ОБЛАСТЬ ОТДЕЛЕНИЯ ОБВАЛА - Landslide calving area - ნაზვავის მოწყვეტის არამტვრეული - ჩამოზვავების დროს ქანების მასის მოწყვეტის ზედა ზონა.

ОБЛАСТЬ ПИТАНИЯ ВОДОНОСНОГО ПЛАСТА - Water-bearing bed alimentation area, aquifer alimentation area - წყალშემცველი შპნის კვების არე - მიწის ზედაპირის ის ნაწილი, საიდანაც ატმოსფერულ ნალექები და ზედაპირული წყლები მიედინებიან მათი შთანთქმის არისაკენ და წაეფონებიან ქანებში. თანამედროვე კვების არე წარმოადგენს პიდროსტატიკური წნევის გადაცემის არეს მთელ აუქსზე.

ОБЛЕССОВАНИЕ ПОРОД - Rock loessing - ძანების ბალიოსება - ბუნებრივ პირობებში არალაიხისებურ ქანებში ლიონისებური ქანების თვისებების შექმნა.

ОБРЫВ - Scarp, cliff - ფლატე - ვერტიკალური ან მასთან ახლო ($>60^\circ$) ფერდობის გაშიშვლებული უბანი, მკენარეული და ნიდაგის საფარის გარეშე.

ОБСЛЕДОВАНИЕ ПЛОЩАДИ ОТВАЛОВ - Investigation of pile (dump) area - ნაყარის შართობის ბამოკვლევა - ნაყარის რელიეფისა და სტრუქტურის, პიდროგეოლოგიური რეჟიმის, შედეგნილობის, რეკულტივაციური ფენის მინერალური სუბსტრატის თვისების, ბალახეულობით დაფარვისა და ხარისხის, ასევე ცხოველური დასახლების ხასიათის შესწავლა.

ОБХОДНАЯ ФИЛЬТРАЦИЯ - By pass filtration - შამოვლთი შილტრაცია - ფილტრაცია, რომელიც ხდება წყალსაცავებიდან ქვედა ბიფში კაშხლის შემოვლით.

ОБЩАЯ ВЛАЖНОСТЬ - Total humidity - საერთო ტენიანება - ქანის წონის სხეობა გამოშრობამდე და მის შემდეგ შეფარდებული ქანის აბსოლუტურ მშრალ წონასთან და გამრავლებული ასზე, შეადგენს ტენიანობას პროცენტებში.

ОБЩАЯ ЖЕСТКОСТЬ ВОДЫ - General water hardness - წყლის საერთო სიხისტე - წყლის თვისება განპირობებული კალციუმისა და მაგნიუმის შემცველობით, გამოიხატება მილიგრამ ეკვივალენტებ-

ში ერთ ლიტრ წყალზე. 1 მგ - ეკვივალენტი წყლის საერთო სიხისტე პასუხობს 20.04 მგ/ლიტრ კალციუმის ან 12.16 მგ/ლიტრ მაგნიუმის შემცველობას. წინათ საერთო სიხისტეს გამოხატავენ გრადუსებში.

ОБЪЕМНАЯ ВЛАЖНОСТЬ ГОРНОЙ ПОРОДЫ - Volumetric humidity of rocks - ძანის მოცულობითი ტენიანობა - ფორებში, ნაპრალეხსა და სხვა სივრცელებში არსებული წყლის მოცულობის შეფარდება ძანის მთელ მოცულობასთან, გამოხატული პროცენტებში.

ОБЪЕМНАЯ ДЕФОРМАЦИЯ ПОРОДЫ - Volumetric deformation of rock - ძანის მოცულობითი დეფორმაცია - ძანის დეფორმაციის შედეგად მოცულობის ცვლილების ფარდობა საწყის მოცულობასთან.

ОБЪЕМНЫЙ ВЕС ВЛАЖНОГО ГРУНТА - Volumetric weight of humid ground - ტენიანი ბრუნტის მოცულობითი წონა - მოცემული გრუნტის მოცულობის წონის შეფარდება 4°C ტემპერატურიან წყლის წონასთან, აღებული მთლიანი გრუნტის მოცულობიდან.

ОБЪЕМНЫЙ ВЕС ПОРОДЫ - Volumetric weight of rock - ძანის მოცულობითი წონა - ძანის ბუნებრივი აღნაგობის და ტენიანობის პირობებში ერთეული მოცულობის წონას გრამობით კუბურ სანტიმეტრზე ეწოდება ძანის მოცულობითი წონა. რიცხობრივად ის ტოლია ძანის წონის ფარდობისა მის მოცულობასთან.

ОБЪЕМНЫЙ ВЕС ПОРОДЫ ПОД ВОДОЙ - Volumetric weight of rock under the water - ძანის მოცულობითი წონა წყალქვეშ წარმოადგენს ერთეულის მოცულობის წონას, გრუნტის წყლის დონის ქვემოთ. არქიმედეს კანონის თანახმად, ეველა ძანის წონა წყალში ჩაძირულ პირობებში მცირდება წონის იმ სიდიდით, რომელსაც გამოდევნის ძანის მყარი ნაწილაკები წყლიდან, ე.ი.

ქანის მოცულობითი წონა წყალში იქნება ნაკლები, ვიდრე ჰაერზე, ნათელია, რომ წონას კარგავს ქანის მყარი ნაწილი.

ОБЪЕМНЫЙ ВЕС СКЕЛЕТА ПОРОДЫ - Volumetric weight of rock skeleton - ქანის ჩონჩხის მოცულობითი წონა - მიღებულია ეწოდოს აბსოლუტურად მშრალი ქანის მოცულობის ერთეულის წონას, ანდა ბუნებრივი ფორიანობის ქანის მოცულობის ერთეულის წონას წყლის გამოკლებით. მოცემული მშრალი ქანის მოცულობითი წონა ყოველთვის ნაკლებია მის ხვედრით წონაზე და იმავე ქანის მოცულობით წონაზე ტენიან მდგომარეობაში. ჩონჩხის მოცულობითი წონა დამოკიდებულია მის მინერალურ შემადგენლობასა და ფორიანობაზე. რაც უფრო მცირეა ფორიანობა და მეტია მძიმე მინერალები ქანში, მით მეტია ჩონჩხის მოცულობითი წონა (Е. Чаповский).

ОБЪЕМНЫЙ ВЕС ТВЕРДОЙ ФАЗЫ (СКЕЛЕТА) ГРУНТА - Volumetric weight of ground hard phase (skeleton) - ბრუნტიის მყარი ფაზის (ჩონჩხის) მოცულობითი წონა - მყარი ნაწილაკებს ან აბსოლუტურად მშრალი ქანის წონის შეფარდება წყლის წონასთან 4°C დროს, აღებული იმ მოცულობით, რომელიც ტოლია მთელი ქანის მოცულობისა (მარცვლების მოცულობას + ფორების მოცულობა) მოცემული ფორიანობის პირობებში. რიცხობრივად გრუნტის მყარი ფაზის მოცულობითი წონა ტოლია გრუნტის მოცულობის ერთეული წონისა ფორებში არსებული წყლის წონის გამოკლებით (გრუნტის ბუნებრივი ფორიანობისას).

ОВРАГ - Gulch, gullg, ravine - ხრამი - რელიეფის ეროზიული ფორმა, რომელიც წარმოიქმნება ფერდობზე ან წყალგამყოფზე, წარმოადგენს შედარებით ღრმა, წაგრძელებულ, დაქალაქიან ან დატოტილ ჩაღრმავებას, ქმნის V - ფორმის მქონე დროებითი ნაკადის ხეობებს,

რომლებიც წარმოიქმნებიან წყალდიდობის დროს, ან პატარა ლეღებისაგან და გვალვების დროს შრებიან.

ხრამი ეროზიის განვითარების პერიოდში განიცდის რიგ კანონზომიერ ურთიერთშემცველ სტადიებს: მცირე სიღრმისა და სიგრძის ნალვარევიდან (პირველი სტადია); ღრმა და განტოტვილი ხრამამდე (მეორე სტადია), რომელიც ჩამოყალიბდება ხევად, რომლის გრძივი პროფილი და ფერდობები აღწევენ განვითარების განსახლდერულ წონასწორობას; იფარება ბუჩქნარებით, ხოლო მათი განივი კვეთი უახლოვდება ტრამეციის ფორმას, ხასიათდება მკვეთრად გამოხატული ფსკერით (მესამე სტადია) (В. Д. Ломтадзе, 1999).

ОДНОЖИДКОСТНЫЙ ПОТОК - Monofluid flow - მართხითხიანი ნაკადი - მუდმივი სიბლანტის მქონე სითხის ერთგვაროვანი ნაკადი.

ОДНООСНОЕ СЖАТИЕ - Uniaxial compression - მართხითხიანი შეკუმშვა - ლაბორატორიული გამოცდის მეთოდი ქანის სიმტკიცესა და დეფორმაციულობაზე, ქანის ნიმუშზე ღერძული კუმშვადი ძალის მიყენებით და ერთდროულად დეფორმაციაზე დაკვირვებით.

ОДНОЯРУСНЫЕ ОПОЛЗНИ - Onecycle landsllide - ერთიარუსიანი მუჰყრბი - ვითარდებიან ერთი პორიზონტის არსებობის პირობებში. ასეთი მეწყრები, ჩვეულებრივ, გეხვდება მდინარის ხეობებში, ზღვისა და ტბის სანაპიროებზე და სხვ. ერთიარუსიანი მეწყრების დატურების ზედაპირი კვეთს ხეობის ფერდობს სულ ზედა ნაწილიდან წყლის დონემდე.

ОДОМЕТР - Odometer - ოლომეტრი - ცილინდრი ფხეიერი ქანების გამოცდისათვის კუმშვაზე, გვერდითი გაფართოების გარეშე (კომპრესულ გამოცდაზე).

ОЗЕЛЕНЕНИЕ ОТКОСОВ ОТВАЛОВ - Afforestation of pile slopes (dump slopes) - ნაჭარის შმარლობის ბამშვნაბა - ეროზიის საწინააღმდეგო ხე-ბუჩქნარის გაშენება ან ნაყარის დაკორდება სხვადასხვა

მრავალწლიანი ბალახით. გამწვანებას იწყებენ ნაყარის ფერდობების მდგრადობის მიღწევის შემდეგ. სამუშაოების დაგეგმვის დროს ითვალისწინებენ ნაყარის სიგრძეს, დაქანებას, ექსპოზიციას, ქანების ტენიანობას, ნაყარის თაყინვას და მათ ფიზიკურ-ქიმიურ თვისებებს. გამწვანებისთვის გამოიყენება ადგილობრივი უბრალო მდგრადი მცენარეული ჯიშები. დასათესი ან დასარგავი ფართობები, ან რიგები უნდა განლაგდეს პორიზონტალურად, თუ ფერდობის დაქანება 20°-ზე მეტია, უმჯობესია მოხდეს მათი დატერასება. ნარგავების სიხშირე ისაზღვრება გამოანგარიშებით იმისდა შესაბამისად, თუ ტენიანობის რა მარაგა ნაყარ ქანებში, ნიადაგ-გრუნტებში და წყლის რა რაოდენობა იქნება საჭირო ნარგავებისთვის ვეგეტაციის პერიოდში.

ОЗЕЛЕНЕНИЕ ПОВЕРХНОСТИ ОТВАЛОВ - Greening of dump surface (pile surface) - ნაყარის მიწის ზემოპირის გამწვანება - საინჟინრო-ტექნიკური და აგროტექნიკური ტექნოლოგიის კომბლექსი ნაყარზე დამკვედი და მელორაციული ნათესების შექმნისთვის, რომელიც იმავე დროს ასრულებს სანიტარიულ-ჰიგიენურ და რეკრეაციულ ფუნქციებს. მწვანე ნარგავებსა და ბალახეულ კულტურებს ნაყარზე შეიძლება ჰქონდეს აგრეთვე სამეურნეო მნიშვნელობა.

ОКНО ГИДРОГЕОЛОГИЧЕСКОЕ - Hydrogeological window (inlier) - პირფორაციული პირი შანჯარა - მცირე ზომის ფართობი (ფანჯრები) წნევიანი წყალ-შემცველი ქანების გაერცელების უბანზე, რომელიც სასათადგო წყალგამტარი თავისუფალი ზედაპირით. წყალგაუმტარი სახურავი არ არის და ადგილობრივი მიწისქვეშა წყლები გადაიქცევიან გრუნტის წყლებად.

ОКРУЖАЮЩАЯ СРЕДА - Environment - ბარემო - ბუნებრივი გარემოსა და ადამიანის მიერ სახეცვლილი (კულტურული) გარემოს ერთობლიობა, რომელიც

მოიცავს ურთიერთდამოკიდებულებაში მყოფ ცოცხალ და არაცოცხალ შენარჩუნებულ და ადამიანის მიერ სახეცვლილ ბუნებრივ ელემენტებს, ბუნებრივ და ანთროპოგენურ ლანდშაფტებს.

ОКРУЖАЮЩАЯ СРЕДА, ВИДИЗМЕНЕННАЯ ЧЕЛОВЕКОМ (КУЛЬТУРНАЯ) - Environment (cultured) changed by human activity - ადამიანის მიერ სახეცვლილი (კულტურული) ბარემო - მოიცავს ადამიანის მიერ სახეცვლილ ბუნებრივ გარემოს, სახეცვლილ და შერეული ტიპის ეკოსისტემებს, ურთიერთდამოკიდებულებაში მყოფ სახეცვლილ ბუნებრივ ელემენტებს და მათ მიერ ჩამოყალიბებულ ანთროპოგენურ ლანდშაფტებს.

ОЛИСТОСТРОМЫ, ОЛИСТОЛИТЫ - Olistostrome, olistolith - ოლისტრომ(ოლისტი)ები, ოლისტოლიტები - წყალქვეშა მეწყრული მოვლენებით წარმოქმნილი ნალექები (დანალექი მელანჯი), წარმოადგენენ მძლავრ ქაოტურად დაგროვილ დაუხარისხებულ მასალას, მოთავსებულს წერილმარცვლოვან ფრაქციებში. დანალექი ქანების ნორმალურ ფენებში ოლისტოსტრომები გვხვდება ცალკეული ლინზების, შრეებისა და მძლავრი პორიზონტების სახით. მათი ლინზებისა და პორიზონტების სიმძლავრე მერყეობს ერთეული მეტრიდან კილომეტრამდე. ცალკეულ შემთხვევაში ოლისტოსტრომები გავრცელებულია ათეულ და ასეულ კილომეტრზე, ოლისტოსტრომები მთლიანობაში წარმოადგენილი არიან ბრექჩიებით, რომლებიც შეიცავენ უცხო ნატეხებს სანტიმეტრებიდან რამდენიმე ათეული მეტრის დიამეტრის სიდიდით, მათ ცალკეულ ლოდებს უწოდებენ ოლისტოლიტებს (Зайка-Новацки).

ОПАСНОЕ ВЕЩЕСТВО - Hazardous substance - საშიში ნივთიერება - ეფლანაირი ნივთიერება ან ენერგორესურსი, ტოქსიკურების ჩართვით, მდგრადი და ბიოაკუმულირებადი ნივთიერება და მავნე მიკროორგანიზმები, მათ შორის ვენტე-

კურად შეცვლილი ორგანიზმები, რომლებიც წარმოადგენენ მნიშვნელოვან რისკს ადამიანის ცხოვრებისათვის და ჯანმრთელობისათვის და ასევე წყლის ეკოსისტემებისათვის. როგორც წესი, ცნებაში „საშიში ნივთიერება“ არ შედის რადიაქტიული ნივთიერებები, რომლებიც განიხილებიან როგორც საშიში ნივთიერების ცალკეული სახესხვაობა.

ОПАСНОЕ ГЕОЛОГИЧЕСКОЕ ЯВЛЕНИЕ - Dangerous geological phenomena (geological disaster) - სახიშნაო გეოლოგიური მოვლენა (გეოლოგიური კატასტროფა) - გეოლოგიური წარმოშობის მოვლენა ან იმ პროცესების მოქმედების შედეგი, რომლებიც წარმოიშობიან მიწის ქერქში, გარეკეულ ბუნებრივი და ჰიდროდინამიკური ფაქტორების ან მათი ერთობლივი ზემოქმედების შედეგად და ახდენენ ან შეიძლება მოახდინონ დამახიანებელი ზემოქმედება ადამიანზე, შენობა ნაგებობაზე, შინაურ ცხოველებზე, სასოფლო-სამეურნეო სავარგულეებზე, სამრეწველო ობიექტებზე, გარემოზე (გარემოს დაცვის ინსტიტუტი).

ОПАСНОЕ ГИДРОЛОГИЧЕСКОЕ ЯВЛЕНИЕ (ГИДРОЛОГИЧЕСКАЯ КАТАСТРОФА) - Dangerous hydrological occurrences (hydrological disaster) - სახიშნაო ჰიდროლოგიური მოვლენა (ჰიდროლოგიური წარმოშობის შემთხვევა (მოვლენა) ან ჰიდროლოგიური პროცესების შედეგი, რომელიც ახდენს დამახიანებელ ზემოქმედებას ადამიანზე, შინაურ ცხოველებზე, სასოფლო-სამეურნეო სავარგულეებზე, სამრეწველო ობიექტებსა და გარემოზე (გარემოს დაცვის ინსტიტუტი - 2002 წ.).

ОПАСНОЕ ПРИРОДНОЕ ЯВЛЕНИЕ - Dangerous natural phenomenon - სახიშნაო ბუნებრივი მოვლენა - ბუნებრივი წარმოშობის მოვლენა ან ბუნებრივი პროცესების ზემოქმედების შედეგი, რომელსაც თავის ინტენსივობით, გავრცელებ-

ის მასშტაბით და ხანგრძლივობით შეუძლია შეუქმნას საფრთხე ადამიანის სიცოცხლეს, მის საქმიანობას, დაზიანოს საწარმოო ობიექტები და გარემო.

ОПАСНОЕ ВЕЩЕСТВО - Hazardous substance - საშიში ნივთიერება - ყველანაირი ნივთიერება ან ენერგორესურსი, ტოქსიკურების ჩართვით, მდგრადი და ბიოაკუმულირებადი ნივთიერება და მანვე მიკროორგანიზმები, მათ შორის გენეტიურად შეცვლილი ორგანიზმები, რომლებიც წარმოადგენენ მნიშვნელოვან რისკს ადამიანის ცხოვრებისათვის, ჯანმრთელობისათვის და ასევე წყლის ეკოსისტემებისათვის. როგორც წესი, ცნებაში „საშიში ნივთიერება“ არ შედის რადიაქტიული ნივთიერებები, რომლებიც განიხილებიან როგორც საშიში ნივთიერების ცალკეული სახესხვაობა.

ОПЛЫВАНИЕ - Slipping - ჩამოცურება - ნალექების ზედაპირული ჩამოშრება, რომელიც ხდება მათი გათხევადებით და დენად მდგომარეობაში გადასვლით. სინონიმი: გრუნტის დინება.

ОПЛЫВАНИЕ СКРЫТОЕ - Hidden slipping - შარული ჩამოცურება - მცენარეული საფარის ქვეშ წერილმიწოვანი თიხიანი გრუნტის გათხევადების შედეგად გამოწვეული მოძრაობა, მათი მთლიანობის დარღვევის გარეშე (Тимофеев, 1978).

ОПЛЫВАНИЕ ТИКСОТРОПНОЕ - Hixotropic slipping - ტიქსოტროპული ჩამოცურება - ფერდობზე ტიქსოტროპული ღორღიანი ქვიშარის და თიხნარის ნელი პლასტიკური გადანაცვლება. ნიათდება ნალექების ცრუფენოვანი ტექსტურით.

ОПЛЫВИНА - Mud-stream, mud-flow - ჩამონაცხარი - მცირე სიმაღლის შრის გადაადგილება ფერდობზე (1 მ სიღრმემდე) მათი დენად მდგომარეობაში გადასვლით. სინონიმი: ზედაპირული მიწყურით.

ОПЛЫЗНАНИЕ - Sliding, slipping - ჩამოშრება - გეოლოგიური მოვლენა, რომელიც შეიქმნება ფერდობზე, ნაყარის ფერ-

დობზე, კარიერის ბორტებზე და სხვ. ხასიათდება ქანების მასივის გადაადგილებით. 1. დენუდაციის ფორმა, რომელიც შოიციავს სამ ელემენტარულ პროცესს: ბლოკური ტიპის მეწყრების გადაცვლებას; მეწყრული-ნაკადების მოძრაობასა და ჩამოცურებას (Шаниძე, 1966); 2. გრუნტის სრიალით მოძრაობის პროცესი, ქანების მასის გადაყრავების გარეშე (Трифонов, 1966); 3. გრუნტის მასის დასრიალება ფერდობზე მასივის ბლოკებად დანაწილების შედეგად, რაც გამოწვეულია დატენიანებით და სიმტკიცის დაქვეითებით ყინულისა და გრუნტის კონტაქტზე (Жигарев, 1975); 4. სხვადასხვა ტიპის მეწყრების მოძრაობა. სინონიმი: კრიპი.

ОПОЛЗНИЕ ПЛАСТИЧНОЕ - Plastic sliding - პლასტიკური ჩამომავყვრება - პლასტიკური გრუნტების ნელი გადაადგილება ფერდობზე; ხასიათდება წვრილი ნაოჭისებური ტექსტურით.

ОПОЛЗНИЕ ПЛОСКОСТНОЕ - Plane sliding - სინარტყითი ჩამომავყვრება - ფერდობის გრძელ, ბრტყელ ზედაპირზე მის პარალელურად დახრილ ან ტექტონიკურად დანაწევრებულ შრეებში განვითარებული მეწყერო, ხშირად წარმოიქმნება ფხვიერი შალითის ძირითად ქანებთან კონტაქტში. სიბრტყით მეწყრების ტრაექტორია სწორსაზოვანია და ფერდობის პარალელური (Тер-Степанян, 1970).

ОПОЛЗНИЕ ПОКРОВЫ - Cover slipping - საფარის ჩამომავყვრება - მცირე სიმძლავრის ფხვიერი ქანის, საფარის ნელი ჩამოსრიალება მზრალი წყების დახრილ ზედაპირზე. მოიცავს ფერდობს მთლიანად ან მის მნიშვნელოვან უბანს. მეწყრის შედეგად ჩნდება ნაპარალები და მცირე საფეხურები.

ОПОЛЗНИЕ ПОЧВЫ - Soil slipping (sliding) - ნიადაგბანის ჩამომავყვრება - ზედაპირული მეწყერი, რომელიც ჩაითრევს ნიადაგს ან მის ზედა პორიზონტს.

ОПОЛЗЕНЬ - Landslide - მწუხარი - 1. შრეებრივი ქანის ან მასის მოწყვეტა და

გადაადგილება ფერდობზე, სიმძიმის ძალის გავლენით, წარმოადგენს გრავიტაციული ტიპის გადაადგილების ერთ-ერთ სახეს. ჩამოწოლილ მასას უწოდებენ მეწყრულ სხეულს, ხოლო ქანებს - ხშირად დელიაპსს. ზედაპირს, რომელზეც მეწყერი მოწყდება და გადაადგილდება ქვემოთ ეწოდება დაცურების ან გადაადგილების ზედაპირი, რომლის დაქანების მიხედვით არჩევენ: ძლიერ დამრეცი მეწყერი 5°-მდე, დამრეცი (5°-15°); ციცაბო (15°-45°); ძლიერ ციცაბო (>45°); დაცურების ზედაპირის წოდის სიღრმის მიხედვით არჩევენ შემდეგ მეწყრებს: ზედაპირულს (1 მ სიღრმემდე ჩამონაცური), მცირეს (5 მ-მდე), ღრმას (20 მ-მდე), ძალიან ღრმას (20 მ-ზე მეტი). დაცურების მიზეზებია: ქანების ფერდობზე წონასწორობის დაკარგვა, რაც გამოწვეულია ფერდობის ძირიდან ქანების საყრდენის გამოცლით, ფიზიკური მდგომარეობის შეცვლით, ქანის სიმტკიცის შესუსტებით (ტენიანობისა და გამოფიტვის შედეგად), მიწისქვეშა წყლების პიდროდინამიკური და პიდროსტატიკური წნევების მოქმედების ან სეფოზიის განვითარების შედეგად, ხელოვნურ ნაგებობათა დატვირთვით (აეოლ. ლექსიკონი, 1978). 2. სიმძიმის ძალის მოქმედებით ქანების მასის მოძრაობა ფერდობის დახრის მიმართულებით, რომელიც მრავალ შემთხვევაში დაკავშირებულია ზედაპირულ და მიწისქვეშა წყლებთან. 3. მეწყრული პროცესის (ჩამომეწყვრის) ქვეშ იგულისხმება ქანების ნაწილის გადაადგილება ფერდობზე, უფრო დაბალი პიუსომეტრიულ დონეზე, უძრავ საგნებთან კონტაქტის დაკარგვის გარეშე (Шекто, 1969). 4. მეწყერი ეწოდება ფერდობის სწრაფ დარღვევას. ამ შემთხვევაში ჩამომეწყვრა წარმოებს 15 წუთზე ნაკლებ დროში. წინააღმდეგ შემთხვევაში ეს მოვლენა უნდა იქნეს განხილული, როგორც ფხვიერი ან მასივის ცოცვალობა (Шейдער).

ОПОЛЗЕНЬ АДАПТИВНЫЙ - Adaptive landslide - ალპატური მღვწერი - დახურული მეწყერი, რომელსაც სხვადასხვა ნაწილში აქვს სხვადასხვა კინეტიკური ენერჯია. ჩამომეწყერა არ წყდება უცურად მთელ მასაზე, როცა მეწყერის ერთი უბანი წყვეტს მოძრაობას, მეორე განაგრძობს; სრული შეჩერება ხდება მოგვიანებით (Урбанск, 1968).

ОПОЛЗЕНЬ АКТИВНЫЙ - Active landslide - აატიური მღვწერი - ამჟამად მოქმედი მეწყერი.

ОПОЛЗЕНЬ БАТУМСКОГО ТИПА - Batumi type landslide - ბატუმის ტიპის მღვწერი - მეწყერი-ჩამონაკეცი მთებში მავარ ძირითად ქანებში (Буцько, 1951).

ОПОЛЗЕНЬ БЕРЕГОВОЙ - Coastal landslide - სანაპირო მღვწერი - ვითარდება ზღვის, მდინარის, ტბის სანაპირო ფერდობზე.

ОПОЛЗЕНЬ-БЛОК - Blockglide-landslide - მღვწერი-ბლოკი - ცალკეული, სუსტად გამოფიტული ქანების ბლოკების გადაადგილება, შრეობრიობის ან სტრუქტურის შენარჩუნებით (Золтарев, 1956).

ОПОЛЗЕНЬ БЛОКОВЫЙ - Block landslide - ბლოკური მღვწერი - მეწყერი, წარმოშობილი საკმაოდ მეკრივი და მონოლითური ქანების წყებაში, რომელიც ვითარდება დიდი ბლოკების სრიალის სახით დახრილ ჩახნეკილ მოწყვეტის ზედაპირზე და კვეთს ფერდობის ძირითად მასივს დიდ სიღრმეზე (Шанцер, 1966).

ОПОЛЗЕНЬ БОЛОТНЫЙ - Swamp landslide - ჭაობის მღვწერი - ტორფნარის გაჯირჯეული მასის გამოდინება, ჭაობის გამოხედიქვა (Софьяно, 1957).

ОПОЛЗЕНЬ ВЕЕРООБРАЗНЫЙ - Fan-like landslide - მარაოსებური მღვწერი - თითქმის იზომეტრიული, ზედა ნაწილში მომრევალებული მეწყერი, რომელიც ფერდობის ძირისაკენ სიგანეში კლებულობს (Емсельянова, 1972).

ОПОЛЗЕНЬ ВНЕЗАПНОГО РАЗЖИЖЕНИЯ - Landslide of sudden liquescency - უა-

ცარი ბათხმვალვის მღვწერი - წარმოშობა მისი ზედაპირის ამგებელი ქანების წყლის გაჯერებით და უცარი გათხევალებით (Бойко, 1963).

ОПОЛЗЕНЬ ВНУТРИОВРАЖНЫЙ - Intragorge landslide - ხრამისშიბა მღვწერი - გამოწვეულია ხრამის ეროზიით და არ სცილდება მის ფარგლებს. ზედა საზღვარი ხრამისშიბა მეწყერისა თან ხედება ხრამის კედეს ან განლაგებულია მის ქვემოთ; ქვედა საზღვარი აღწევს ტალღევს და დინამიკურია. ხრამისშიბა მეწყერი შეიძლება იყოს ფრონტალური, ცირკისებური ან ულტრეტრეული (Львадник, 1972).

ОПОЛЗЕНЬ ВТОРОГО ПОРЯДКА - Secondary landslide - მეორე რიგის მღვწერი - წარმოშობა ადრე არსებული მეწყერის სხეულში; მეორადი მეწყერი (Борзанович, 1911).

ОПОЛЗЕНЬ ВЫДАВЛИВАНИЯ - Squeeze out landslide - ამოწმხმის მღვწერი - 1. ფრონტალური მეწყერი, რომელიც გამოიხატება გადამფარავე ქანების დიდი ბლოკების გადაადგილებაში. წარმოშობის მიზეზია ცოცხადობის ვამომწვევი პროცესების არსებობა, რომელსაც თან ახლავს ფერდობზე არსებულ ქანებში ან მათ ძირში შედარებით სუსტი ფენების ამოწმხმვა, ბლანტ-პლასტიკური დინების სახით, დაბალი წნევის უბანზე. სინონიმ: ბლოკური მეწყერი, გაჭყლეტის მეწყერი, სტრუქტურულ-პლასტიკური მეწყერი (Гулакян, Кюнтцель, 1970); 2. მეწყერის მოძრაობის პროცესში მეწყერული მასის დიდი დატვირთვის შედეგად ბაზისის ზონაში ცოცხითი სიბრტყის ქვეშ განლაგებული დეფორმაციისადმი დამყოლი შრეების მიწის ზედაპირზე ამოწმვა. იგი მორფოლოგიურად წარმოადგენს მეწყერის მოძრაობის პერპენდიკულარულად წარმოქმნილ შედარებით წავრმელებული რელიეფის ფორმას (ე.წ. რეთელი, ბ. ვიპრკელია).

ОПОЛЗЕНЬ ВЫПИРАНИЯ - Bulging up landslide - ამოზურცვის მღვწერი - მეწყ-

რული სხეული (უმეტესად მკოცავ-პლასტიკური), რომელიც თავის მოძრაობის გზასე წინააღმდეგობის შეხვედრისას ახდენს ენის ზონაში არსებული მასის შეკუმშვას და მისივე მოძრაობის პერპენდიკულარულად წარმოიქმნება ამობურცვის ზეიწეულები (ე. წერეთელი).

ОПОЛЗЕНЬ ВЫПЛЫВАНИЯ - Swimming up landslide - ამოზურცვის მთაში - გადაშურავი ბლოკური ქანების გადაადგილება ფერდობზე ან მის ფუძეში ფხვიერი საგები ქანების ამოცურების შედეგად მაღალი ჰიდრაულიკური გრადიენტის დროს. მორფოლოგიურად გამოსახულია ცირკისებური მეწყრის სახით (Гулакян, Кюнтсел, 1970).

ОПОЛЗЕНЬ ГЛЕТЧЕРООБРАЗНЫЙ - Gletchier-shaped landslide - ბლატჩარისებური მთაში - წაგრძელებულია ფერდობის დაქანების მიმართ. მისი სიგრძე საგრძობლად ჭარბობს სიგანეს. სინონიმი: მეწყერნაკადი (Емсельнова, 1972).

ОПОЛЗЕНЬ ДЕТРУЗИВНЫЙ - Detrusion landslide - დეტრუზიული მთაში - 1. მოძრაობა იწყება ზემოდან და თანდათან გადაეცემა ქვემოთ. მოწყვეტილი ფერდობის ზედა ნაწილი ახდენს დაწოლას ქვემოთ მდებარე მასაზე. თელავს მას, წყვეტს ფერდობიდან და მასთან ერთად მიცოცავს ქვემოთ. წარმოიშობა იმ შრეების პლასტიკური გამოწურვით, რომლებიც დაწეულია ფერდობის ძირის ქვემოთ. რელიეფში გამოხატულია ბორცვოვანი ფერდობებით (Шукин, Емсельнова, 1972); 2. მეწყრის ტიპი, რომელიც წარმოიშობა შეღუნული ზედაპირის გასწვრივ და ტოვებს ფერდობის რელიეფზე ამფითეატრის მსგავს საფეხურს, გრუნტი მოძრაობს მთლიანი მასით, შეუძლია ბიძგი მისცეს მათ წინ განლაგებულ ქანებს და წარმოქმნას სერების მქორივი (Colton, 1949).

ОПОЛЗЕНЬ ДРЕВНИЙ - Ancient rock-slide - ძველი მთაში - წარმოიშვა ადრინდელი დროის ეროზიის ბაზაზე და აბრაზიის დონეზე. მეწყერი, რომელიც მოქმედება გეოლოგიურ წარსულში განსხვავებულ გეოლოგიურ პირობებში, იყოფა: ღია, დახურულ და მკვდარ მეწყერებად (Попов, Емсельнова, Ницаигов, 1946, 1972).

ОПОЛЗЕНЬ ЗАКРЫТЫЙ - Closed landslide - დახურული მთაში - მოქმედებს, როგორც დახურული სისტემა. კიბეტიკური ენერჯია ეცემა ნულამდე, მეწყერული პროცესის ხანგრძლივობა მცირეა და არ შეორდება. იყოფა: ადაპტურ და დეკენერირებულ (ვადაკვარებულ) მეწყერებად (Urbanek, 1968).

ОПОЛЗЕНЬ ИНСЕКВЕНТНЫЙ - Insequent landslide - ინსეკვენტური მთაში - დასრიალების ზედაპირი კეფის სხვადასხვაგვარ ლითოლოგიურ ქანებს (Савапенский, 1934).

ОПОЛЗЕНЬ КОНСЕКВЕНТНЫЙ - Consequent landslide - კონსეკვენტური მთაში - დასრიალების ზედაპირი გეოლოგიური შრეებრიობის გამყოფი ზედაპირის თანხვედნილია (Емсельнова, Маккавцев, 1972).

ОПОЛЗЕНЬ КОНСИСТЕНТНЫЙ - Consistence landslide - კონსისტენტური მთაში - გამოწვეულია ფერდობზე ქანების არამდგრადი კონსისტენციით.

ОПОЛЗЕНЬ КОНТАКТНЫЙ - Contact landslide - კონტაქტური მთაში - მეწყერი, ფიქსირებული, ბრტყელი, დასრიალი დასრიალების ზედაპირით, წარმოქმნილი და შრეების კონტაქტზე. წარმოიშობა შრეებრივ ქანებში, განვითარებას იწყებს ფერდობის ძირში და თანდათან ვრცელდება ზევით ფერდობზე (Дранников, 1956).

ОПОЛЗЕНЬ МЕЛКИЙ - Shallow landslide - მცირე მთაში - სიმძლავრე ვრცელდება არ აღემატება 5 მ.

ОПОЛЗЕНЬ МНОГОЯРУСНЫЙ - Multicycle landslide - მრავალბინარული მთაში - განვითარებულია ფერდობზე რამდენიმე ცოცვის სიბრტყით სხვადასხვა აგებულების შრეებში, მეწყრის ძირისადმი განსხვავებული მანევენებლებით.

ОПОЛЗЕНЬ НАДВОДНЫЙ - Overwater landslide - წყალზედა მთწვერი - იმყოფება წყალსატევის ან წყალსადინარის დონის ზემოთ.

ОПОЛЗЕНЬ-ОБВАЛ - Landslide-collapse - მთწვერი-ზმაპი - მეწყერი, რომლის დაძვრის დროსაც მისი სხეულის ნაწილი გამოეყოფა დასრიალების ზედაპირს და განიცდის თავისუფალ ვარდნას.

ОПОЛЗЕНЬ ОВРАЖНЫЙ - Gorge landslide - ხრამი მთწვერი - წარმოიქმნება ხრამის ან ხევის ფერდობზე, გრუნტის წყლები და წყალგაუმტარი თიხების გამოსასვლელების ზონაში, რომელთა ზედაპირზე ხდება მოწყვეტილი ქანების მასის დაცურება (Кссь, Семснова-Тянь-Шанская, 1951).

ОПОЛЗЕНЬ-ОПЛЫВИНА - Landslide-mudflow - ჩამონაცური მთწვერი - წარმოშობილია ძირითადად თიხნარებისა და თიხების გადაადგილების შედეგად, რომლებიც ზედაპირული და მიწისქვეშა წყლების გაჯერებით კარგავენ მდგრადობას და ჩამომიწყვრებიან ძლიერ აშლილი, გათხევადებული მასის სახით (Спиридонов, 1970).

ОПОЛЗЕНЬ ОРОГЕНИЧЕСКИЙ - Orogenic landslide - ოროგენული მთწვერი - ქანების დიდი მასის გადაადგილება მიწის ზედაპირზე ოროგენული აზვეების შედეგად.

ОПОЛЗЕНЬ ОСОБЕННЫЙ - Particular landslide - განსაკუთრებული მთწვერი - წარმოიშობა დიდი სიცარიელის ქანებში, ფილტრაციის დარღვევის, ქანების სიმკვრივისა და მოცულობის შეცვლის შედეგად (Емельянова, 1972).

ОПОЛЗЕНЬ ОТКРЫТЫЙ - Open landslide - ღია მთწვერი - მოქმედებს როგორც ღია ენერგეტიკული სისტემა, იცვლის სტრუქტურას და ურთიერთკავშირს გარემოსთან. მიმართულია კინეტიკური ენერჯის გაზრდისაკენ და კინეტიკურად არასტაბილიზებული მზარდი მეწყერია (Urbanek, 1968).

ОПОЛЗЕНЬ ОЧЕНЬ ГЛУБОКИЙ - Very deep landslide - ძლიერ ღრმა მთწვერი - ცოცვის ზედაპირის სიღრმე 20 მ-ზე მეტია.

ОПОЛЗЕНЬ ПАРАЛЛЕЛЬНО СТУПЕНЧАТЫЙ - Parallel steplike landslide - პარალელურ საფეხურებიანი მთწვერი - ვანიერი უკუდახრილი საფეხურების ზედაპირებით. მეწყერის ძირში განვითარებულია ბორცვები და ზვინულები, რომლებიც წარმოიშობა მეწყერის პასიური უბნის ამობურცვის შედეგად ზემოდან დაწოლილი, ადგილმომცველი მასის ზეგაფლენით; დეტრუიციული მეწყერის სახესხვაობა (Никфантов, 1935).

ОПОЛЗЕНЬ ПЕРВОГО ПОРЯДКА - Primary landslide - პირველი რიბის მთწვერი - ვითარდება ადრე გადაუნაცვლებელ ქანებში. პირველადი მეწყერი (Богданович, 1971; Емельянова, 1972).

ОПОЛЗЕНЬ ПЛАСТИЧЕСКИЙ - Plastic landslide - პლასტიკური მთწვერი (Савренский, 1934). - ყოველთვის კონსეკუენტური. ქანების მასის დინება მიმდინარეობს დასრიალების დახრილ ზედაპირზე, ბლანტი სითხის მსგავსად, პლასტიკურ მეწყერებს მიეკუთვნება: საკუთრივ მეწყერები, ნაკადი-მეწყერები, ჩამოცოცვის მეწყერები და სოლიფლუქციური ბიძგები (Ломтадзе, 1976). წარმოიშობა ფერდობის წონასწორობის დარღვევის შედეგად მის ძირში, თიხოვანი ქანების დარბილებით (Маккавсв, 1971).

ОПОЛЗЕНЬ ПОВЕРХНОСТНЫЙ - Surficial landslide - ზედაპირული მთწვერი - 1. მეწყერი, რომელიც დაკავშირებულია ფერდობზე საფარის წარმონაქმნების წონასწორობის კონკრეტულ დარღვევასთან (Емельянова, 1972); 2. მეწყერი, რომელიც მოიცავს გრუნტის ზედაპირულ სიზრქეს 1 მეტრამდე (Маккавсв, 1971).

ОПОЛЗЕНЬ ПОГРЕБЕННЫЙ - Buried landslide - დამარხული მთწვერი - დაფარულია ახალგაზრდა ნალექებით.

ОПОЛЗЕНЬ-ПОТОК - Land-flow - ნაკადი მთწვერი - 1. წარმოიქმნება ფხვიერ-

თხოვანი ქანების ზედმეტი დატენიანების პირობებში; (Милаповский, Золотарев, 1956); 2. გამოფიტვის პროდუქტების ნახევრად თხევადი ან პლასტიკური მასის ენა, ტალახიან ნაკადისაკენ გარდამავადი ტიპი, აქვს კარგად გამოსახული დაცურების ზედაპირი და ჩამომეწყვრების გზა, რომლის სიგრძე რამდენჯერმე აღემატება მის სიგანეს; მეწყვის სხეული გადაკვეთილია განივი ნაპრალებით და საფეხურებით (Николаев, 1954); 3. დიდი ჩამონაცური მოძრაობა ხდება ვარცლისებურ კალაპოტში. ნათლად გამოიკვეთება მეწყვის ზედა საფეხური და მეწყვის სხეული, იყოფა მარტივ და რთულ-ნაკადურ მეწყვრებად (Дранников, 1956). სინონიმი: ცირკისებური.

ОПОЛЗЕНЬ-ПОТОК ПРОСТОЙ - Simple land-flow - მარტივი ნაკადი-მეწყვრი - ერთჯერადი მოძრაობის ნაკადი-მეწყვრი (Дранников, 1956).

ОПОЛЗЕНЬ-ПОТОК СЛОЖНЫЙ - Multiple landslide-flow - რთული ნაკადი-მეწყვრი - წარმოიქმნება მრავალჯერადი მოძრაობის შედეგად (Дранников, 1956).

ОПОЛЗЕНЬ ПРОГИБА (ДЕПРЕССИВНЫЙ) - Depression landslide - ჩაღუნვის მეწყვრი (დეპრესიული) - ცირკისებური სეისმური მეწყვრი, რომელიც წარმოიქმნება გრუნტის მნიშვნელოვანი მასის მკვეთრი დაწევიით და ფერდობის დიდი ან მცირე ნაწილის მოწყვეტით. სეისმური დარტყმის შედეგად, გრუნტი გადაადის დენად მდგომარეობაში და დარღვეული უბნის ადგილზე წარმოიქმნება ღრმა დეპრესიული ცირკი (Колотилин, 1961).

ОПОЛЗЕНЬ ПРОСАДОЧНЫЙ - Subsidence landslide - დაჯდომარეობის მეწყვრი - დაკავშირებულია გრუნტების დაჯდომასთან, გვეხედება ლიოსურ ქანებში.

ОПОЛЗЕНЬ РАЗДАВЛИВАНИЯ - Diluted landslide - ბაზალტის მეწყვრი - დაკავშირებულია პორიზონტალურად განლაგებული ქანების შრებისაგან აგებული მაღალი პლატოს ან ტერასის ფერდობის საერთო მდგრადობის დარღვევასთან.

გამოწვეულია სუჯტი თიხიანი პორიზონტების გაქცელებით ან ამოწნეხვით (Емельянова, 1972).

ОПОЛЗЕНЬ РАЗЖИЖЕНИЯ - Diluted landslide - ბათხმამაშული მეწყვრი - მაღალი „მგრძნობიარე“ ქანების გათხევადება და გადაადგილება. მათი მდგრადობის უეცარი დაკარგვით, გამოტუტვის პროცესების შედეგად, რომელიც გამოიხატება ტალახის ნაკადებში. მორფოლოგიურად მეწყვისთვის დამახასიათებელია შევიწროებული ყელი (Гулякин, Кюнтцел, 1970).

ОПОЛЗЕНЬ РЕГРЕССИВНЫЙ - Regressive landslide - რეგრესიული მეწყვრი - იზრდება მისი მოძრაობის საწინააღმდეგოდ (Емельянова, 1972).

ОПОЛЗЕНЬ „СВЕЖИЙ“ - „Fresh“ landslide - „ახალი“ მეწყვრი - მორფოლოგიური სახე, შემდგომი პროცესების მიუხედავად, თითქმის უცვლელი რჩება (Емельянова, 1972).

ОПОЛЗЕНЬ-СДВИГ - Shift landslide - ძირის მეწყვრი - გამოწვეულია ტექტონიკური ძვრებით მთიან რაიონში (Нифантов, 1935).

ОПОЛЗЕНЬ СЕЙСМИЧЕСКИЙ - Seismic landslide - სეისმური მეწყვრი - წარმოიშობა მიწისძვრის შედეგად (Колотилин, 1961).

ОПОЛЗЕНЬ СЕЙСМОГРАВИТАЦИОННЫЙ - Seismogravitational landslide - სეისმოგრავიტაციული მეწყვრი - მეწყვრი ძირითად ქანებში, რომლის მოძრაობა გამოწვეულია მიწისძვრის შედეგად (Храмовских, 1965).

ОПОЛЗЕНЬ СКАЛЬНЫХ ПОРОД - Rockslide - კლდეებიანი ქანების მეწყვრი - 1. ძირითადი ქანების უბნებიდან მოწყვეტილი მასის ჩქარი მოძრაობა შრების დაქანების სიბრტყეზე, ნაპრალის ან ნახსლევის ზედაპირზე (შარპი); 2. კლდეოვანი ქანების გადაადგილება, რომელიც მოიცავს დიდ ფართობს და გამოირჩევიან ნელი მოძრაობით, წელიწადში 2-10 მმ (Мещеряков, 1972).

ОПОЛЗЕНЬ СКАНДИНАВСКОГО ТИПА

- Skandinavian landslide - სკანდინავშიური ტიპის მთწვერი - კატასტროფული მეწყერი, წარმოიქმნება ახალგაზრდა ტექტონოპლასტიკური და ტბიური თიხიდან ნალექებში, რომლებსაც თითქმის არ განუვადობია დიაგენეტიური გამკვირვება (Шанишв. 1966).

ОПОЛЗЕНЬ СКОЛЖЕНИЯ - Sliding landslide - მასრიკალის მთწვერი - მსხვილი ბლოკების ან ფხვიერი მასის დასრიალება მდგრადობის უეცარი დაკარგვის ან დაცოცების განვითარების პროცესის გამო, რომელიც გადადის ტრიაში, მორფოლოგიურად გამოისახება ცირკისებური, გლტნიერისებური, დაკუთხული მონახულობის მეწყერებით (Гулакян. Кюнтш. 1970).

ОПОЛЗЕНЬ СРЕЗАЮЩИЙ - Shearing landslide - წამკვეთი მთწვერი - მეწყერი შრეებრივ ქანებში, რომლის დასრიალების ზედაპირი კვეთს სხვადასხვა ასაკის და შემადგენლობის ქანებს. ასეთი მეწყერების წარმოშობა ხდება ძირითადად ქანების დაქანების მიმართულებით, რომლებიც იკვეთებიან მდინარის ხეობებით. სინონიმები: ინსექვენტური, გამკვეთი მეწყერები (Тимофеев. 1978).

ОПОЛЗЕНЬ-СРЫВ - Stripping landslide - მთწვერი-მოწყვეტა - ვითარდება მხოლოდ ნამტვრევი მასალის საფარში და სრიალებს კლდოვანი მაგარი ქანების ზედაპირზე (Воскресенский. 1971). სინონიმი: სოკი-ტუაფის ტიპის მეწყერი (Бышко. 1951).

ОПОЛЗЕНЬ СТАРЫЙ - Old landslide - ძველი მთწვერი - შეჩერებული, გაჩერებული ან დამთავრებული მეწყერი, რომლის მორფოლოგიური სახე მოგლუვებული და მოსწორებულია სხვა ზედაპირული პროცესების მოქმედებით (Емельянова, 1972).

ОПОЛЗЕНЬ СТРУКТУРНО-ПЛАСТИЧЕСКИЙ - Structural-plastic landslide - სტრუქტურული პლასტიკური მთწვერი - ქანების ბლოკის ან ბლოკების დას-

რიალება, რომლებიც მოძრაობის დროს იწლებიან, ქვეცადლებიან და გადაიქცევიან ისეთ მასად, რომელიც ბლანტი სიბრტყის მსგავსად ცოცავს დასრიალების ზედაპირზე (Ломтадзе. 1976).

ОПОЛЗЕНЬ СТРУКТУРНЫЙ - Structural landslide - სტრუქტურული მთწვერი - 1. წარმოიშობა ცალკეული ბლოკების ან ბლოკების სისტემის მოძრაობით ფერდობებზე, როცა ყველა ბლოკი ინარჩუნებს თავის ბუნებრივ აკუმულაციას; 2. მეწყერი, რომლის დასრიალების ზედაპირს წარმოადგენს ქანების შრეობრიობის სიბრტყე. ნაპრალების სისტემა ან ტექტონიკური რღვევა დახრილი ფერდობის მიმართულებით (Маклаев. 1961).

ОПОЛЗЕНЬ СТУПЕНЧАТЫЙ - Step-like landslide - საფეხურიანი მთწვერი - ვერცხლდება ქანების წყების სესონური ცვლილებების ზონაზე და უფრო ღრმად. იგი შედგება რამდენიმე მეწყერული საფეხურისგან, მოიცავს ფერდობის დიდ უბანს. ფერდობის ზედა ნაწილში ხდება ვერტიკალური გადაადგილება, მეწყერული მონაწილეების განვითარებით, ფერდობის შუა ნაწილში გამოიკვეთება პორიზონტალური გადაადგილებები, ქვედაში - დასაწყისში პორიზონტალური, ხოლო შემდგომ - ვერტიკალური. ჩამომეწყერა ხორციელდება მრავალჯერ, დაბორცვილ დაცურების ზედაპირზე (Дранников. 1956).

ОПОЛЗЕНЬ СУФОЗИОННЫЙ - Suffosion landslide - სუფოზიონური მთწვერი - წარმოიშობა სხვადასხვა მარცვლოვანი ქვიშების ქვედა პორიზონტებში წონასწორობის დარღვევით, მიწისქვეშა წყლებით წერილმარცვლოვანი ნაწილაკების გამორცხვის შედეგად, რაც იწვევს ზემოთ განლაგებული ქანების მდგრადობის შესუსტებას (Поднинов).

ОПОЛЗЕНЬ СУХОИ - Dry landslide - მშრალი მთწვერი - წარმოიშობა ზედაპირული და გრუნტის წყლების უმნიშვნელო მონაწილეობით.

ОПОЛЗЕНЬ ТЕЧЕНИЯ - Flow landslide - ღინაჲი მჰჰჰარი - მიწის მასის ნაკადობური დინება, ზოგჯერ უხეშონატეხოვანი მასალის მნიშვნელოვანი მინარევით, რაც გამოწვეულია ნალექების სიმბტიცის შემცირებით მათი დატენიანების გამო. მორფოლოგიურად გამოხატულია გლეტნირისებური, კოეზისებური ან არაკოეზური საზღვრებით გამოხატული მეწყრებით (Гулакян, Кюнтцел, 1970).

ОПОЛЗЕНЬ ФИКСИРОВАННЫЙ - Fixed landslide - შიშინიშული მჰჰჰარი - მეწყერი, რომელმაც დაამთავრა მოძრაობა, განერდა, ხასიათდება ბორცვიან ფოსტურული მიკრორელიეფით და გამოკვეთილი ბოლოთი.

ОПОЛЗЕНЬ ФРОНТАЛЬНЫЙ - Frontal landslide - შრონტალური მჰჰჰარი - წაგრძელებულია ფერდობის ძირის გასწვრივ. მისი სიგანე მნიშვნელოვნად აღემატება სიგრძეს და დიდდება ქვემოთ (Емсельнова, 1972).

ОПОЛЗЕНЬ ЦИРКОБРАЗНЫЙ - Cirque landslide - ცირკისმჰჰარი მჰჰჰარი - მეწყერი, რომლის შედეგად წარმოიშობა ღრმად შეტრილი ამფითეატრი (ამაღლებაში). ჩამოცურებელი შრეები წარმოშობს ანტიკლინურ ნაოჭს, რომლის ღერძი მდინარის პერპენდიკულარულია და მის ძირში გამოედინება მრავალი წყარი (Павлов, 1972).

ОПОЛЗЕНЬ ЭЛЕМЕНТАРНЫЙ - Elementary landslide - ელემენტარული მჰჰჰარი - განვითარება ხდება დაცურების ზედაპირის წარმოშობით, წინათ დაურღვეველ და შესუსტებულ ქანებში. ჩვეულებრივ ფორმირდება ერთგვაროვან დაუშლელ თიხოვან-ქვიშიან, ზოგჯერ პორიზონტალურად განლაგებულ შრეებრივი ქანების მძლავრ წყებებში (Славянов, 1964).

ОПОЛЗЕНЬ ЭРОЗИОННЫЙ - Erosional landslide - ეროზიული მჰჰჰარი - მეწყერი, რომელიც წარმოიშობა, ფერდობის ძირის გამორეცხვით წყლის დროებითი ან მუდმივი ნაკადით (Корженевский, 1962).

ОПОЛЗЕНЬ ЯРУСНЫЙ - Stage landslide - იარუსული მჰჰჰარი - ფერდობზე ერთი მეორეზე ვანლაგებული რამდენიმე მეწყერი (Саваренский, 1939).

ОПОЛЗНЕВАЯ ЗОНА ИЛИ ЗОНА ФОРМИРОВАНИЯ ОПОЛЗЕНИЯ - Landslide zone or landslide forming zone - მჰჰჰარული ზონა ანუ მჰჰჰარების ფორმირების ზონა - გეოლოგიური გარემოს ნაწილი, რომელშიც ვლინდება მეწყრული დეფორმაციები.

ОПОЛЗНЕВАЯ СТУПЕНЬ - Landslide step - მჰჰჰარული საფეხური - ფერდობის ნაწილი, რომელიც შედგება პორიზონტალური ან სუსტად დახრილი მოედნისგან და მისდამი ქვემოდან მომიჯნავე უფრო ციცაბო ფერდობისაგან.

ОПОЛЗНЕВАЯ СЪЕМКА - Landslide survey - მჰჰჰარული აბშეშა - სამეშაოები, რომლებიც მოიცავს გეოლოგიური, გეომორფოლოგიური, ჰიდროგეოლოგიური, გეობოტანიკური კომპლექსური პირობების შესწავლას, მეწყრული დეფორმაციის ხასიათს ფერდობის მდგრადობის შეფასებას, მეწყერსაწინააღმდეგო ღონისძიებების შემუშავების მიზნით.

ОПОЛЗНЕВАЯ ТЕРРАСА - Landslide terrace - მჰჰჰარული ტარასა - მეწყრული ფერდობის დატერასებული საფეხური.

ОПОЛЗНЕВЕДЕНИЕ - Landslide science - მჰჰჰართმცოდნეობა - მეცნიერება, რომელიც შეისწავლის მეწყრულ მოვლენებს.

ОПОЛЗНЕВОЕ ТЕЛО - Landslide body - მჰჰჰარული სხეული - ფერდობის ნაწილი, რომელიც გამოიყოფა მისი უძრავი ნაწილისგან და მოდის მოძრაობაში დაცურების სობრტყეზე (Маккавцев, 1971).

ОПОЛЗНЕВОЙ БЛОК - Landslide block - მჰჰჰარული ბლოკი - მეწყრული სხეულის ნაწილი, რომელიც მოძრაობისას ინარჩუნებს შედარებით მთლიანობას.

ОПОЛЗНЕВОЙ ПОТОК - Landslide flow (stream) - მჰჰჰარული ნაჰაღი - მეწყერი, რომლის წინააღობა ხდება ხაზობრივ

ტალევეში უწყვეტად, დროის ხანგრძლივ პერიოდში. მეწყრული დინება აღრმავებს და ასწორებს კალაპოტის უსწორმასწორობას მანამ, სანამ მიაღწევს წონასწორობის მრუდს (Пчельнищев).

ОПОЛЗНЕВОЙ СКЛОН - Landslide slope - მიწისძვრის მრუდი - ბუნებრივი ფერდობი ან ხელოვნური ფერდობი, რომელზედაც ვითარდება მეწყრული დეფორმაციები.

ОПОЛЗНЕВОЙ УЧАСТОК - Landslide plot (area) - მიწისძვრის უბანი - ტერიტორია, რომლის ფარგლებში ხორციელდება მეწყრული პროცესების შესწავლა.

ОПОЛЗНЕВЫЕ ДИСЛОКАЦИИ - Landslide dislocation - მიწისძვრის დისლოკაცია - მეწყრული მოვლენებით გამოწვეული ქანების დისლოკაცია, რომლებიც გამოიხატება წყვეტებში ან დანაოჭებაში. ასეთი მოვლენები შეიძლება განვითარდეს ნალექების ფორმირების დროს და უკვე ჩამოყალიბებულ ქანებშიც.

ОПОЛЗНЕВЫЕ НАКОПЛЕНИЯ (ОПОЛЗНЕВОЙ ДЕЛЮВИЙ) - Landslide accumulation (talus) - მიწისძვრის მანაბროში (მიწისძვრის დელუვიონი) - ფერდობიდან ან ფერდობიდან ჩამოცურებული ქანების დანაბრო.

ОПОЛЗНЕВЫЙ ЯЗЫК - Landslide tongue - მიწისძვრის ენა - მეწყრული სხეულის ქვედა ნაწილი.

ОПОЛЗНЕОПАСНЫЙ И СЕЛЕОПАСНЫЙ СЕЗОНЫ - Seasons of landslide and mudflow danger - მიწისძვრის და ლმარცროვანი სანონების - წლის განმავლობაში მეწყრის ან ლმარცროვის წარმოშობის ყველაზე უფრო საშიში პერიოდი (ერთი ან ორი თვე).

ОПТИМАЛИЗАЦИЯ ЛАНДШАФТА - Optimization of landscape - ლანდშაფტის ოპტიმიზაცია - ღონისძიებების კომპლექსი მიმართული ლანდშაფტის მაქსიმალურად შესაძლო პროდუქტიულობაზე.

ОПТИМИЗМ ЭКОЛОГИЧЕСКИЙ - Ecological optimism - ეკოლოგიური ოპტიმიზმი - ეკოლოგიური ფაქტორების შემზღუ-

დავი ზემოქმედების შეუმჩნეელობაა, როგორც ბუნებასარგებლობაში, ასევე მთელი კაცობრიობის ცხოვრებაში. ეკოლოგიური ოპტიმიზმი ასევე ეკოლოგიურ ვოლუნტარიზმთან. ეკოლოგიური ოპტიმიზმი განსაკუთრებით საშიშია საცხოვრებელ გარემოზე გლობალური ომის შეფასების საკითხში (Реймерс, 1990).

ОПТИМУМ - Optimum - ოპტიმუმი - ყველაზე უფრო ხელსაყრელი ეკოლოგიური პირობების ერთობლიობა.

ОПУСТЫНИВАНИЕ - Deserting - ბაუზაზნობა - მიწის დეგრადაცია არიდულ, ნახევრად არიდულ და მშრალ რაიონებში, გამოწვეული სხვადასხვა ფაქტორით, მათ შორის კლიმატური ცვლილებებით და ადამიანის საქმიანობით.

ОРГАНИЧЕСКИЕ СОЕДИНЕНИЯ В ПОРОДАХ - Organic compounds in rocks - ორბანული შინაარსი ქანებში - ფხვიერ ქანებში, განსაკუთრებით თიხებში, სშირად გვხვდება მცენარეებისა და ცხოველების მოქმედების შედეგად დაგროვილი (ტორფი, საპროფელი, ქვანახშირი და ა.შ.) ორგანული ნივთიერება. ის როგორც წესი, ცვლის ქანების თვისებებს, განსაზღვრავს მალაქ ტენენტადობასა და პლასტიკურობას, დაბალ წყალშედევადობას, მალაქ კუმშვადობას დატვირთვის ქვეშ და დაბალ წინააღმდეგობას ძერაზე.

ОРОГРАФИЯ - Orography - ოროგრაფია - გეომორფოლოგიის დარგი, რომელიც სწავლობს ქედების, მაღლობების, ქვაბულების ურთიერთგანლაგებას, მათ ზომებს, სიმაღლეებს, მიმართულებებს და სხვა. ახდენს მათ კლასიფიკაციას გარეგანი ნიშნების მიხედვით. სინონიმი: მორფოგრაფია, ოროლოგია.

ОСАДКА - Subsidence - დაჯდომა - გეოლოგიური მოვლენა, წარმოიშობა შენობის (ნაგებობის) ზემოქმედებით საძირკველზე.

ОСАДКА ОСТАТОЧНАЯ - Residual subsidence - დაჯდომის ნარჩენი - ქანების ჯდო-

მის (დეფორმაციის) ნაწილია, რომელიც რჩება მათზე მოქმედი დატვირთვის მოხსნის შედეგად.

ОСАДКА ПРИ ПРОТАИВАНИИ - Settlement on melting - ღაჯღომა ბალხობის პროცესში - ნიადაგის, გრუნტების ან ქანების ვერტიკალური დაჯდომა, გამოწვეული მათი გალხობის დროს მოცულობის შემცირებით.

ОСАДКА СООРУЖЕНИЯ - Construction subsidence - ნაბეზობის ღაჯღომა - ნაგებობის ვერტიკალური გადაადგილება, მიმართული ქვემოთ, რომელიც გამოწვეულია ქანების შემჭიდროებით, დეფორმაციით ან საძირკეის ქანების დაშლით (В.Д. Ломтадзе, 1999).

ОСАДЧНЫЕ ШВЫ - Subsidental seam - ჯღომის ღრეჩომა - შენობა ნაგებობის კონსტრუქციული ელემენტი, რომელიც ნაგებობას ყოფს ვერტიკალურ ნაწილებად (კედლებს შორის), რათა შეამციროს ნაგებობის მგრძობიარობა ადგილობრივი არათანაბარი ჯდომისაღმი და უზრუნველყოფილი იქნეს შენობა-ნაგებობის ცალკეული ნაწილების მდგრადობა და მათი გათანაბრება (В.Д. Ломтадзе, 1999).

ОСВОЕНИЕ ЛАНДШАФТОВ - Development of landscape - ღანღშაფტის ათვისება - აუთვისებელი, წინათ გამოუყენებელი ღანღშაფტის სახალხო მეურნეობაში ჩართვა.

ОСЕДЕНИЕ - Subsidence, Settlement, sag - ღაჯღომა - ვერტიკალური დაწევა (ჩანეკვა), ზედაპირის დაჯდომა სხვადასხვა პროცესის ზემოქმედებით (სუფოზია, დამეწყერა და სხვ.).

ОСНОВАНИЕ ОПОЛЗНЯ - Base of landslide - მუჭრის შუამი (ძირი) - ზედაპირის ნაწილი, რომლის ქვემოთ მეწყრის გადაადგილების არავითარი ნიშანი არ არის. მეწყრის ფუძე შეიძლება დაფარული იყოს გადაადგილებული მასის დანაგროვით ან წნევისაგან დეფორმირებული დაბორცვილი და დაზინული (Нифантов, 1935).

ОСНОВАНИЕ СООРУЖЕНИЯ - Basement of structure - ნაბეზობის საშუაპედი - ნაგებობის წნევის გადაცემის ზედაპირი ან ზონა ქანზე.

ОСНОВНЫЕ ВИДЫ СПЕЦИАЛЬНЫХ ПРОТИВООПЛЗНЕВЫХ СООРУЖЕНИЙ И МЕРОПРИЯТИЙ - Main modes of special antilandslide constructions and arrangements - სპეციალური მეჭყრსაწინააღმდეგო ნაბეზობათა და ღონისძიებათა ძირითადი სახეები: 1. ბრძოლა ფერდობის ძირის გამორეცხვასთან; 2. ფერდობისა და ფერდობების სახეშეცვლა; 3. ჩამომეწყრული მასის მექანიკური შეკავება; 4. მიწისქვეშა წყლების სადრენაჟო ღონისძიებები; 5. ზედაპირული ჩამონადენის რეგულირება; 6. ფერდობების და ფერდობის დამაგრება მათზე მცენარეულობის განაშენებით; 7. ფერდობის დაფარვა სხვადასხვა საფარით; 8. გრუნტების თვისებების შეცვლა (საინჟინრო-გეოლოგიური ცნობარი).

ОСНОВНЫЕ ХАРАКТЕРИСТИКИ СЕЛЕВЫХ ПОТОКОВ - Main mud-stream characteristics - ღვარცოფების ძირითადი მახასიათებლები - 1. ღვარცოფის მოძრაობის სიჩქარე; 2. ნაკადის სიმკვრივე (მისი კონსისტენცია); 3. მაქსიმალური ხარჯი და ღვარცოფული მასის მოცულობა; 4. ღვარცოფის სტრუქტურულ-რეოლოგიური ტიპი; 5. ღვარცოფის გამონატანის გრანულომეტრიული შედგენილობა; 6. ღვარცოფის მიერ ტრანსპორტირებული ნამტერევეების მაქსიმალური ზომები; 7. ნაკადის სიღრმე განხილულ კვეთში.

ОСОВЫ - Glissement - ოსოვი - ფიზიკური გამოფიტვის პროდუქტების უცარი გადაადგილება ფერდობზე და გადაადგილებული მასალის ნამტერევეებად ქცევა. ასეთი ჩამონგრევა-ჩამოშლა შეიძლება მოხდეს როგორც ჩამონაშალის დასაკლებით, ატმოსფერული ნალექებით, ასევე მის მშრალ მდგომარეობაში.

ОСТАНЦЫ - Outlier, relic, remnant - შთიწილები - სხვადასხვა წარმოშობის, იზო-

ლირებულები მაკლობები და ბორცვები, ოდესღაც უფრო მაღლა მდებარე ზედაპირების ნაშთები, რომლებიც გადაურჩნენ ეროზიასა და დენუდაციას (Ломтаძე, 1999).

ОСТРОВНЫЕ ГОРЫ - Island mountain - კუნძულა მთები - ფართო ვაკეზე ეწეულად ან ჯგუფურად განლაგებული მთენილი მთები, რომლებიც წარმოიქმნენ ოდესღაც მთიანი სისტემის დენუდაციით. კუნძულა მთები არიდული ქვისა და საფანური ზონის, ტექტონიკურად სტაბილური ოლქების, რელიეფის დამახასიათებელი ელემენტია, სადაც გეხვდება, აგრეთვე, ბრტყელმწვერვალიანი (მაგიდა) მთები დაჯაეშნული ლატერიტული ქერქით.

ОСЫПЬ - Talus - შვავი (ჩამონაშალი) - რელიეფის ფორმა, წარმოქმნილი ჩამონაშალის შედეგად. დაუხარისხებელი დაკუთხული ნამსხვრევები მასალის დაგროვება ციკაბო ფერდობის ქვედა ნაწილში ან ძირში. წარმოიქმნება გამოფიტული ქანების დაგროვებით ფერდობზე. ჩამონაშალის ზედაპირი წარმოადგენს ქანობს 30-40° დაქანებით. ჩამონაშალი კლასიფიცირდება მასალის შედგენილობის მიხედვით: მსხვილნამტვრევებიანი (ნამსხვრევის სიდიდე >100 მმ); საშუალო ნამტვრევებიანი - (20-100 მმ ფარგლებში); წერილნამტვრევებიანი (2-20 მმ) და სხვადასხვა სიდიდის.

ОСЫПАНИЕ - Wasting - ჩამოშლა - 1. გამოფიტვის შედეგად მეტნაკლებად მცირე ზომის ნამტვრევების ჩამოცვენა ფერდობიდან, 2. ციკაბო ფერდობზე ნატეხების გრავიტაციული გადაადგილება, რომელიც გამოწვეულია თანდათანობითი დაგროვებით, ჩამოსრიანებით ან ჩამოზავებით ფიზიკური გამოფიტვის შედეგად.

ОСЫПЬ ЖИВАЯ - Live talus - ცოცხალი ჩამონაშალი - ჩამონაშალი, რომელიც დაფარული არ არის მცენარეულობით. მისი ზედაპირის დახრილობა, მოცემუ-

ლი ფორმისა და ზომის ნამტვრევებისთვის, ბუნებრივი კუთხის ტოლია.

ОСЫПЬ МЕРТВАЯ - Dead talus - მკვლარი ჩამონაშალი - მცენარეულობით დაფარული უმოძრაო ჩამონაშალი.

ОСЫПЬ СЛОИСТАЯ - Bedded talus, stratified talus - შრეშრივი ჩამონაშალი - შედგენილია დაემუშავებული მსხვილი ნამტვრევებისა და წვირილი ალუვიონლიტულის მასალის შორივებით. შრეებრიობა, ჩვეულებრივ, ჩამონაშალის ფერდობის ზედაპირის პარალელურია (35-35°).

ОТВАЛ - Pile, heap, dump - ნაქარი - წარმოიშობა სამთო ნამუშევრებიდან გადასხნილი და გამოტანილი ქანების დაგროვებით სპეციალურად გამოყოფილ ადგილზე. ნაყარი შეიძლება დაგროვილი იქნეს რელიეფის უარყოფით (ჩადაბლებებში, ხევებში და სხვ.) ფორმებში.

ОТВАЛ ВНЕШНИЙ - External pile - ბარმ ნაქარი - ნაყარი, რომელიც იყრება კარიერის კონტურის გარეთ.

ОТВАЛ ВНУТРЕННИЙ - Internal pile - შიდა ნაქარი - რელიეფის დენუდაციურ-აკუმულაციური ტექნოგენური ფორმა, რომელიც წარმოიშობა ქანების დაყრის ხარჯზე სასარგებლო წიაღისეულის ღია დამუშავების დროს. განსხვავებით გარე ნაყარისა ისინი კარიერის შიგნითაა დაგროვილი.

ОТВАЛ ГОРЯЩИЙ - Burning pile - წვაბი ნაქარი - ნაყარი, რომელიც ამჟღავნებს თერმულ აქტივობას სასარგებლო ნამარბეში ან სახურავ ქანებში თვითწვადი ნარჩენების არსებობით.

ОТВАЛ СПЛАНИРОВАННЫЙ - Levelled dump (pile) - მონორეზული ნაქარი - ნაყარი, ხელოვნურად მოსწორებული ზედაპირით.

ОТВАЛ ШАХТНЫЙ - Mine dump - შახტის ნაქარი - ტექნოგენური რელიეფის აკუმულაციური ფორმა, რომელიც წარმოიშობა სასარგებლო წიაღისეულის მიწისქვეშა დამუშავების დროს, ფუჭი ქანების გამოტანის ხარჯზე, ვადანაყარის

ტექნოლოგიიდან გამომდინარე შეიძლება შეგვეხედეს სხვადასხვა მორფოლოგიური ტიპის წარმონაქმნები: პლატოსებური, თხემისებური და სხვა.

ОТВАЛ ШЛАМОВЫЙ - Sludge pile, slime pile - შლამისმპური ნაქარი - წყრილად დამტვრეული ნაყარის ნარჩენები, მიღებული სასარგებლო ნამარხების სეფლი გამდიდრების ან მეტალურგიული წარმოების შედეგად.

ОТКОС ОТВАЛА - Pile scarp - ნაქარის შპრღო - ვერტიკალური ან დახრილი ფრონტალური ზედაპირი, რომელიც შემოსაზღვრავს საფეხურს გამონამუშევარი სივრცის მხრიდან.

ОТКРЫТАЯ ГОРНАЯ ВЫРАБОТКА - Opencast workings, open pit - ღია სამთო ბამონამუშეპარი - გამონამუშევარი მიწის ზედაპირზე, წარმოქმნილი სასარგებლო ნამარხის ამოღების ან ქანების გამოტნის შედეგად.

ОТКРЫТЫЕ ГОРНЫЕ РАБОТЫ - Open-pit mining - ღია სამთო სამუშაოები - სამთო სამუშაოების კომპლექსი, რომელიც ხორციელდება უშუალოდ ზედაპირიდან სასარგებლო წიაღისეულის მოსაპოვებლად.

ОТКРЫТОЕ МОРЕ - Open sea - ღია ზღვა - ზღვა სანაპირო ზონის იქით.

ОТЛОВ ВЫБОРОЧНЫЙ - Selective catching - შერჩევითი ჰპრა - ცხოველების შერჩევითი ჰერა განსაზღვრული დანიშნულების (ნადირობა, რეწვა) მიხედვით.

ОТЛОЖЕНИЯ ГРАВИТАЦИОННЫЕ - Gravitational sediment - ბრავიტაციული ნალექები - 1. ფერდობის ნალექები, რომლებიც წარმოიშობა მასივების და ნამტვრეუების გრავიტაციული გადაადგილების შედეგად. არჩევენ : ჩამონაკცევისა და ჩამონაშალის გროვას, მეწყერილსა (დელიაპსი) და სოლიფლუქციურ ნალექებს; 2. ნალექები, რომლებიც წარმოიშობა ძირითადი ქანების ან ფერდობების ფხვიერი საფარის გადაადგილებით მათი მდგრადობის დარღვევის შედეგად.

ОТЛОЖЕНИЯ ДЕЛИОБИАЛЬНО-СО-ЛИФЛЮКЦИОННЫЕ - Talussolifluction sediment - ლალუპიპრ-სოლიფლუქციული ნალექები - წარმოიშობიას შედარებით დამრეც; ფერდობზე, დელუვიური ჩამორეცხვისა და სოლიფლუქციის პროცესების ერთობლივი მოქმედების შედეგად. გეხვდება მრავალწლოვანი მზრალი ქანების გაერეკლების არეში და შედარებით ტენიანი კლიმატის პირობებში.

ОТЛОЖЕНИЯ СКЛОНОВЫЕ - Slope sediment - შპრღოების ნალექები - კონტინენტური ნალექების პარაგენეტიული რიგი, რომელიც წარმოიშობა ფერდობზე სხვადასხვა დენედაციური პროცესების მიმდინარეობით, ქანების დაშლის პროდუქტების ტრანსპორტირებისა და აკუმულაციის შედეგად. მათ მიეკუთვნებათ დელუვიური და გრავიტაციული ნალექები.

ОТНОСИТЕЛЬНОЕ ВЕРТИКАЛЬНОЕ ДВИЖЕНИЕ БЕРЕГА - Relative vertical movement of coast - ნაპირის შედარებითი შპრტიპალური მოძრაობა - მატერიკის კიდეზე საპანირო ზოლის გადაადგილება ზემოთ ან ქვემოთ. მათი მიზეზი შეიძლება იყოს ზღვის დონის შეცვლა ან ხმელეთის ტექტონიკური მოძრაობა.

ОТСТРЕЛ ВЫБОРОЧНЫЙ - Selective shooting - შერჩევითი ჰპლა - ცხოველთა შერჩევითი კვლა, რომელიც აკმაყოფილებს განსაზღვრულ მოთხოვნილებებს (მაგ., მხოლოდ ხსიერი მამრობითი ნადირის გამოსშირვა).

ОТСТУПАНИЕ СКЛОНА - Retreat of slope - შპრღობის შპან მახეპა - ფერდობების უკუსვლა მათი ამგებელი ქანების ფიზიკური გამოფიტვის, დენუდაციის სხვადასხვა აგენტის მიერ გამოფიტული მასალის ფერდობების ძირიდან გადაადგილების შედეგად. ეს პროცესი განსაკუთრებით ენერგულად მიმდინარეობს არიდულ და სემიარიდულ ჰავის ოლქებში (სტაბილური ტექტონიკური რეჟიმის პირობებში), სადაც ფერდობე-

ბი უკან იხევენ ერთმანეთის პარალელურად; უკან დახეული ფერდობების ძირის გასწვრივ ყალიბდება მთისწინეთის ვაკე-პედიმენტი და პედიპლენი. სინონიმი: ფერდობის უკესვლა.

ОХРАНА ЛАНДШАФТА - Landscape protection - ლანდშაფტის დაცვა - ღონისძიებათა სისტემა, მიმართული ლანდშაფტის ბუნებრივი, სამეურნეო და ესთეტიკური ღირებულების შენარჩუნებისათვის.

ОХРАНА ПРИРОДЫ ПРАВОВАЯ - Legal nature protection - ბუნების სამართლებრივი დაცვა - 1. იურიდიული ნორმების შემუშავება, რომელიც დაკავშირებულია ბუნების დაცვასთან; 2. სახელმწიფო ღონისძიებათა ერთობლიობა, რომელიც განმტკიცებულია სამართლებრივად და მიმართულია ადამიანის ბუნებრივი პირობების დაცვის, აღდგენისა და ცხოვრების პირობების გაუმჯობესებისათვის.

ОХРАНА ПРИРОДЫ - Nature protection - ბუნების დაცვა - 1. ღონისძიებათა სისტემა, მიმართული ადამიანის საქმიანობის და ბუნებრივ გარემოსთან რაციონალური ურთიერთქმედების დასამყარებლად; ბუნებრივი რესურსების დაცვა-აღდგენის უზრუნველსაყოფად. იგი ითვალისწინებს საზოგადოების უარყოფით ზემოქმედებას ბუნებასა და ადამიანის ჯანმრთელობაზე; 2. კომპლექსური დისციპლინა, რომელიც შიშისუშავებს ბუნებრივი რესურსების შენახვისა და აღდგენის საერთო პრინციპებსა და მეთოდებს. მოიცავს მიწის, წყლის, ატმოსფეროს, მცენარეულობის, ცხოველთა სამყაროს და სხვა ბუნებრივი კომპლექსების დაცვის საკითხებს.

ОХРАНА РАСТИТЕЛЬНОСТИ - Vegetation protection - მცენარეულობის დაცვა - ღონისძიებათა ერთობლიობა ფიტოცენოზის დაცვის მიზნით.

ОХРАНЯЕМАЯ ТЕРРИТОРИЯ - Protected territory - დაცული ტერიტორია - ბიოლოგიური მრავალფეროვნების, ბუნებრივი რესურსებისა და ბუნებრივ გარემოში ჩართული კულტურული ფენომე-

ნების შენარჩუნების თვალსაზრისით, განსაკუთრებული მნიშვნელობის მქონე სახმელეთო ტერიტორია და (ან) აკვატორია, რომლის დაცვა და მართვა ხორციელდება გრძელვადიან და მყარ სამართლებრივ საფუძველზე. დაცული ტერიტორია იქმნება უმნიშვნელოვანესი ეროვნული მემკვიდრეობის - უნიკალური, იშვიათი და დამახასიათებელი ეკოსისტემების, მცენარეთა და ცხოველთა სახეობების, ბუნებრივი წარმონაქმნებისა და კულტურული არელების დასაცავად და აღსადგენად; მათი სამეურნეო, საგანმანათლებლო, რეკრეაციული და ბუნებრივი რესურსების დამზოვავი მუდგონების განვითარების მიზნით გამოყენების უზრუნველსაყოფად (კანონი გდშ).

ОХРАНА ЭКОСИСТЕМ - Ecosystem protection - ეკოსისტემების დაცვა - ეკოსისტემის მთლიანობის დაცვის ღონისძიებათა კომპლექსი. უზრუნველყოფს ეკოლოგიური კომპონენტების მკვეთრი შეცვლის თავიდან აცილებას, ეკოლოგიური წონასწორობის შენარჩუნებას და გამორიცხავს ეკოსისტემის ცალკეული ელემენტების გაქრობას ეკოსისტემის მთელ იერარქიულ დონეზე - ბიოგეოცენოზიდან ბიოსფერომდე.

ОЦЕНКА РИСКА ЭКОЛОГИЧЕСКОГО УЩЕРБА - Environmental damage risk assessment - ეკოლოგიური ზარალის რისკის შეფასება - ეკოლოგიური დარღვევის ხარჯის გამოანგარიშების დროს, ძირითად პრინციპად ითვლება ეკოდარღვევის რისკის შეფასება და არარეალური დარღვევა. ადამიანის ცხოვრების და ჯანმრთელობის შეფასებისათვის არ არის საკმარისი სამედიცინო დახმარებაზე გაწეული ხარჯების შეფასება.

ОЦЕНКА ЭКОЛОГИЧЕСКАЯ - Ecological estimation (evaluation) - ეკოლოგიური შეფასება - ცხოვრების გარემო პირობების მდგომარეობა ან მასზე ზემოქმედების ფაქტორების ხარისხის განსაზღვრა.

ОЧАГ - Hearth, centre, focus - კმრა - 1. რომელიმე გეოლოგიური პროცესის ან მოვ-

ლენის წარმოშობის ადგილი - ცენტრი; მანებლების მასიური გამრავლებისა და გატყუყიანების კერა და სხვა; 2. ფართობის შეზღუდული ნაწილი, რომელზედაც შეიმჩნევა ესა თუ ის პროცესი.

ОЧАГ ЗЕМЛЕТРЯСЕНИЯ - Focus of earthquake - მიწისძვრის კერა - დედამიწის ქერქის წიაღში (სიღრმეში) ან ზედა მანტიაში მიწისქვეშა ბიძგების (დარტყმების) წარმოშობის არე, რომლებიც შემდგომ მიწისძვრის მიზეზი ხდება.

ОЧЕРЕДНОСТЬ РЕКУЛЬТИВАЦИИ - Recultivation priority - რეკულტივაციის რიბიტობა - ცალკეული რეგიონის ფარგლებში მიწების უვარჯისი უბნების რე-

კულტივაციის თანმიმდევრობითი ჩატარება.

ОЧИСТКА СТОЧНЫХ ВОД - Sewage treatment - ჩამდინარე წყლის ბაწმწმწა - ჩამდინარე წყლებიდან ორგანიზმების, ატივინარებელი და გასხნილი ნივთიერებების მოცილება, რომელსაც შეუძლია არასასურველი ზემოქმედება გამოიწვიოს ადამიანის ჯანმრთელობაზე და ბუნებაზე.

ОЧИСТКА ХИМИЧЕСКАЯ - Chemical cleaning - ქიმიური ბაწმწმწა - მაცხენივითიერებების შეკავშირება ქიმიური რეაგენტებით და ამ მეთოდით ქიმიური გაწმენდა.

П

ПАГОН - Pagon - პაბონი - ორგანიზმების ერთობლიობა, რომლებიც არსებობენ ყინულის ფენაში, წყალსაცავების ზედაპირზე და იყოფებიან ანაბიოზურ მდგომარეობაში. ამ დროს საგრძობლად დაბლა ეცემა მათში ნივთიერებათა ცვლა და არ შეინიშნება რაიმე შესამჩნევი ცხოველყოფელი გამოვლინებები, რაც საშუალებას აძლევს ზოგიერთ სახეს გადაიტანოს მათთვის უკიდურესად არასასურველი ცხოვრების პერიოდი ზამთარში, ექსტრემალური გვალებების დროს და სხვა.

ПАДЕНИЕ ПЛАСТА - Seam pitch - შრის დაქანება - ქანების წოდის ფორმის ერთ-ერთი ელემენტი მიწის ქერქში, რომელიც გამოხატავს მათ მდგომარეობას სივრცეში, ე.წ. დაქანების აზიმუტს. განისაზღვრება დაქანების ხაზის მიმართულებით, რომელიც დევს შრის სიბრტყეზე და გაერტყელების ხაზის (მიმართულების) პერპენდიკულარულია. შრის დაქანების აზიმუტის განსაზღვრის დროს დგინდება, აგრეთვე, დაქანების კუთხე (В.Д. Ломтадзе, 1999).

ПАДЕНИЕ СКЛОНА ПРЕДЕЛЬНОЕ - Maximum slope dip - შმარობის ზღვრული დაქანება - უმცირესი მნიშვნელობის ძლიერ ცვლადი სიდიდე, რომელსაც შესაძლებელია ფერდობის დაქანების კუთხეებმა მიაღწიონ მოცემულ ქანებში განსაზღვრულ კლიმატურ პირობებში.

ПАЛ - Pal - ბაღამწმწარი ალბილი - 1. ბაღახეული და ბუქნარი მცენარეულობის გადაწვა, არასასურველი მცენარეულობის შევიწროებისა და განადგურების მიზნით, საძოვრებზე ბაღახეული მცენარეულობის ზრდის გაეზღობესისათვის; 2. ანთროპოგენური ან ბუნებრივი წარმოშობის ტყის ხანძარი ზოგჯერ წინასწარ გამოიწველია, რათა ტყის უბანი გადააქციონ საძოვრად ან სათეს ფართობად.

ПАЛЕОГЕОГРАФИЯ ПОБЕРЕЖИЙ - Seashore paleogeography - სანაპიროების პალეოგეოგრაფია - პალეოგეოგრაფიის დარგი, რომელიც შეისწავლის თანამედროვე ზღვებისა და ოკეანეების სანაპიროების განვითარების ისტორიას.

ПАМЯТНИК ПРИРОДЫ - Natural monuments - ბუნების ძეგლები - ცალკეული ბუნების ობიექტები (ჩანჩქერი, გამოქვაბული, გეიზერი, უნიკალური ხეობები, ასწლოვანი ხეები), რომლებსაც აქვთ მეცნიერული, ისტორიული და კულტურულ-ესთეტიკური მემკვიდრეობა. მათ შეიძლება მიეკუთვნოს: უნიკალური გეოლოგიური გაშიშვლება, ფლორისა და ფაუნის იშვიათი ეგზემპლარები, ცალკეული წყალსატევები, ტბები, ნაძვნარი, ისტორიული მოვლენების ადგილები და სხვა.

ПАНЦИРЬ - Shell - ჰაშშანი - გამოფიტვის ქერქის მკვირი ზედაპირული პორიზონტი ან მსხვილნამტვრევებიანი მასალა, რომელიც ქანებს იცავს შემდგომი დაშლისგან.

ПАРАГЕНЕТИЧЕСКИЙ КОМПЛЕКС ПРОЦЕССОВ - Paragenetic complex of processes - პროცესების პარაგენეტიკური კომპლექსი - ურთიერთდაკავშირებული და ურთიერთგანპირობებული პროცესების ჯგუფი, რომელიც ვითარდება ბუნებრივი ასოციაციის სახით.

ПАРАЗИТ - Parasit - პარაზიტი - მცირე ზომის ცხოველი, იკვებება მასპინძლის ხარჯზე, იყენებს მას, როგორც ადგილსამყოფს, ამუხრუჭებს მის ზრდა-განვითარებას, აფერხებს მის ცხოველმოქმედებას და ზოგჯერ ღუპავს კიდევ.

ПАРАМЕТР - Parameter - პარამეტრი - რომელიმე პროცესის, მოვლენის ან ფიზიკური საგნისთვის დამახასიათებელი სიდიდე.

ПАССИВНОЕ ДАВЛЕНИЕ ГРУНТА - Passive pressure of ground - ბრუნტის პასიური წნევა - ქანების მასივის ზღვრული წინააღმდეგობა საინჟინრო კონსტრუქციის პორიზონტალური წნევისადმი.

ПЕЛИТИЗАЦИЯ - Pelitization - პელიტიზაცია - თიხოვანი ქერქის შექმნა ქიმიური გამოფიტვის შედეგად.

ПЕЛИТОВЫЕ ФРАКЦИИ - Pelitic fraction - პელიტური ფრაქციები - ფხვიერი ქანები

ის ფრაქცია სიდიდით 0,002 მმ. დანალექი ქანების საერთო სახელწოდება, რომელიც შედგება <0,001 ან <0,002 მმ ნაწილაკებისაგან (სხვადასხვა ავტორები). **ПЕПТИЗАЦИЯ - Peptization** პეპტიზაცია - აგრეგატის დაშლის პროცესი ან მისი დაქუცმაცება - დისპერგირება. ეს პროცესი გვეხდება კოაგულაციის საწინააღმდეგო პირობებში. პეპტიზაცია შეიძლება გამოიწვიოს ხელოვნურად - სხნარიდან ელექტროლიტური მარილების მოშორებით და მის მაგივრად სხნარში მადისპერგირებელი ნივთიერებების შეყვანით (მწვანე ტუტე, ამიაკი, და სხვ.)

ПЕРВИЧНАЯ РАВНИНА - Primary plain - პირველადი ვაკე - წარმოადგენს ზღვის სიღრმიდან ამოწულ ფსკერს. შედგება პორიზონტალურად განლაგებული ზღვიური ნალექებისგან, რომლის სწორი ზედაპირი სშირად შემდგომი დენუდაციური პროცესებით იცვლება.

ПЕРВИЧНАЯ РАСТИТЕЛЬНАЯ ГРУППИРОВКА - Primary grouping of vegetation - პირველადი მცენარეული ღაჯბუფობა - მცენარეთა ერთობლივი დაჯგუფების სახეები, რომლებიც ყველაზე ადრე სახლდებიან ტექნოგენურ მიწებზე და გარემოს ზეგავლენით ქმნიან განსაზღვრული კავშირის გამავრთიანებელ თანასაზოგადოებას.

ПЕРВИЧНЫЕ ПУСТОТЫ В ПОРОДАХ - Primary (original) interstice in rocks - პირველადი სიტარიშლი ქანებში - სიტარიშელი ქანებში, რომლებიც წარმოიქმნება ქანის ფორმირებასთან ერთად.

ПЕРЕВАЛ - Mountain pass - უღელტეხილი - ქედის ან მთის მასივის გადასასვლელად მოხერხებული, ყველაზე დაბალი ადგილი. წარმოშობის მიხედვით არჩევენ: ეროზიულ, ტექტონიკურ, მყინვარულ, შედარებით ბრტყელიძირიან და ღრმად დაწულ უღელტეხილებს აქვთ მნიშვნელოვანი სატრანსპორტო დანიშნულება.

ПЕРЕВАЛ-СЕДЛОВИНА - Saddle pass - ბადასაპალი უნაბირა - უნაბირის მს-

გავსი ადგილი, მთის ქედზე, წყალგამყოფზე ან მასივზე, რომელიც, როგორც წესი, ფხვით მოსიარულეთათვის გადასახელელად მისაწვდომია.

ПЕРЕРАБОТКА БЕРЕГОВ - Coast reworking - ნაპირების ბაღამშმამშა - ზღვის, ტბების, მდინარეებისა და წყალსაცავების სანაპიროების წონასწორობის ახალი პროფილის გამოიმუშავება ზედაპირული წყლების გავლენით. ძირითადი ღონისძიება ამ პროცესების წინააღმდეგ ბრძოლისთვის დაკავშირებულია ნაპირების გამაგრებისა და ტალღების ენერჯის ჩაქრობასთან. ასეთ შემთხვევაში, საინჟინრო-გეოლოგიური კვლევები მოიცავს ნაპირების მორფოლოგიის, მათი ლითოლოგიის შედგენილობის შესწავლას, ქანების რეცხვადობის შეფასებას მათი ანალოგების მოქებით, რათა გაადვილდეს ნაპირების სვრევის პროგნოზირება და სხვა.

ПЕРЕУПЛОТНЕННОЕ СОСТОЯНИЕ ПОРОД - Overconsolidated state of rocks - ძანების ბაღამშმამშაში მდგომარეობა - ქანების ისეთი თანამედროვე მდგომარეობა, რომლის დროსაც მათი ბუნებრივი ფორიანობა უფრო მცირეა, ვიდრე უნდა იყოს თანამედროვე გარეგანი დატვირთვისა და შიგა კავშირების ჯამური ზემოქმედების შედეგად.

ПЕРЛЮВИЙ СКЛОНОВЫЙ - Slope perluvium - შპარტის პარლუმია - 1. კურემების გროვა; 2. უხეშმატერეებიანი ნალექები ფერდობზე, წარმოქმნილი წერილმარცვლოვანი მასალის ჩამორეცხვისა და გამორეცხვის შედეგად. დელუვიური ფაცოესი.

ПЕСОК - Sand - შირა - დანალექი წერილნამტერეებიანი სხვადასხვა პეტროგრაფიული შედგენილობის ფხვიერი ქანი. წარმოიშობა სხვადასხვა ქანის მექანიკური დაშლის შედეგად. მისი მარცვლები სიდიდე სხვადასხვა ავტორის მიხედვით სხვადასხვანაირია. მარცვლების სიდიდის მიხედვით არჩევენ: უხეში - 2-1 მმ; მსხვილი - 1-0.5 მმ; საშუალო - 0.5-

0.25 მმ; წერილი - 0.25-0.1 მმ; წმინდა - 0.1-0.05 მმ (საინჟინრო-გეოლოგიური ცნობარი, 1974 წ.).

ПЕСТИЦИДЫ - Pesticides - პესტიციდები - ქიმიური საწამლაგების ზოგადი სახელწოდება, რომელიც გამოიყენება სოფლის მეურნეობაში. პესტიციდები უარყოფითად მოქმედებს ადამიანის ჯანსრთელობაზე. პესტიციდები იყოფიან: პერტიციდებად (სარეველების გასანადგურებად), ინსექტიციდებად (მაგნი მწერების წინააღმდეგ), ზოოციდებად (მღრნელთა წინააღმდეგ), ფუნგიციდი (სოკოვანი დაავადების წინააღმდეგ), დეფოლიანტი (ფოთლების მოსაშორებლად), დეფლორანტი (ზედმეტი ყვავილების მოსაშორებლად).

ПИОНЕРНЫЕ ПОРОДЫ (ЛЕСНЫЕ) - Pioneer silvan breed - პირნარული ჯირის ტყე (მცნარუმია) - ტყის ჯიშები, რომლებიც თავისი ბიოეკოლოგიური თვისებების გამო ადვილად იზრდებიან ქანების ნაყარზე. მათი დასახლება ნაყარზე აჩქარებს ტყის წარმოშობის პროცესს, აქმლარებს ზრდის პრობებს. ყველაზე უფრო ვარჯკლებულ წარმომადგენლად ითვლება წერილფოთლოვანი ჯიშები (ვერხვი, არყის ხე), ნაყარზე იზრდებიან აგრეთვე, შერეული ან სუფთა ჯიშის ნარკაეები. ისინი ხშირად გამოიყენებიან ბიოლოგიური ათვისების პირუელტაზე ხელოვნური მოთვისებათის, ნაყარის ზედპირის გასამკვრელად.

ПИОНЕРНЫЕ РАСТЕНИЯ НА ОТВАЛАХ (ТРАВЯНИСТЫЕ) - Pioneer herbaceous plants on dump - პირნარული ბალახმუმი მცნარუმია ნაყარზე - მცნარეულობა, რომლებიც ყველაზე ადრე დასახლდა ნაყარზე. შედეგებობა დამოკიდებულია ირგვლივ მყოფ მცნარეულობაზე, დიასპორის ვადატანის საშუალებაზე, მათ რაოდენობასა და ნაყარის თავისებურებებზე.

ПЛАГИОТРОПИЧЕСКИЕ РАСТЕНИЯ - Plagiotropic plant - პლაგიოტროპული მცნარუმია - მცნარეულობა, რო-

მელთა ზრდა მიმდინარეობს ნიადაგზე ჰორიზონტალურად გართხმულ პირობებში.

ПЛАН ОРГАНИЗАЦИИ ТЕРРИТОРИИ - Territory arrangement plan - ტერიტორიის ორბანინზაციის გეგმა - ტერიტორიის გეგმა, რომელიც ასახავს მიწის მიხნობრივ დანიშნულებების საზღვრებს კარტოგრაფული გამოსახებით.

ПЛАН РАБОТ ПО ГОРНОТЕХНИЧЕСКОЙ РЕКУЛЬТИВАЦИИ - Mining technical recultivation work plan - სამთოტექნიკური რეკულტივაციის სამუშაო გეგმა - სამთო სამუშაოების შემადგენელი ნაწილი, რომელიც მოიცავს ტექნიკური რეკულტივაციის სახეებს, სამუშაოთა მოცულობებს და მათი შესრულების დროს მატერიალურ-ტექნიკური საშუალებებით და სამუშაო ძალით უზრუნველყოფას.

ПЛАНИРОВАНИЕ РЕКУЛЬТИВАЦИЙ - Recultivation design - რეკულტივაციის დაგეგმვა - საგეგმო ორგანიზაციების მიერ მიწის რეკულტივაციისთვის საჭირო სახეების, მოცულობისა და სამუშაოს ღირებულების დადგენა.

ПЛАНИРОВКА ЗЕМЕЛЬ СПЛОШНАЯ (ОРГАНИЗАЦИЯ ЗЕМЕЛЬ) - Total levelling of ground (ground arrangement) - მიწის მთლიანი მოსწორება (მიწის ორბანინზაცია) - დახრილი მიწის ზედაპირის მთლიანი მოსწორება, უვარგისი მიწების მექანიზებული წესით ასათვისებლად სოფლის ან სატყეო მეურნეობის მიზნებისათვის.

ПЛАНИРОВКА ЗЕМЕЛЬ ЧАСТИЧНАЯ - Partial leveling of ground - მიწის ნაწილობრივი მოსწორება - ზედაპირის შერჩევითი მოსწორება, რომელიც უზრუნველყოფს უვარგისი მიწების მიხნობრივ ათვისებას. გამოიყენება სატყეო მეურნეობისა და რეკრეაციული მიმართულების რეკულტივაციის დროს.

ПЛАСТИЧЕСКАЯ ДЕФОРМАЦИЯ - Plastic deformation - პლასტიკური დეფორმაცია - ქანის ფორმის შეცვლა გარე

ძალების ზემოქმედებით, მთლიანობის გაწყვეტის გარეშე. ამ ძალის მოხსნის შემდეგ ქანი ინარჩუნებს მიღებულ ფორმას. პლასტიკური დეფორმაცია დამოკიდებულია ტენიანობაზე, წნევაზე და ტემპერატურაზე. კლდოვან ქანებში პლასტიკური დეფორმაცია ტენიანობაზე არ არის დამოკიდებული და შეიძლება მოხდეს 10-20 ტ/სმ² წნევის შემდეგ. უფრო მაღალი პლასტიკური თვისებებით ხასიათდება თიხები და ქვამარილი. თიხები პლასტიკურ დეფორმაციას განიცდიან მასში წყლის განსაზღვრული რაოდენობის შემცველობის შედეგად. ამასთან მასზე მოქმედი ძალა შეიძლება მცირე იყოს.

ПЛАСТИЧНОСТЬ ГОРНЫХ ПОРОД - Rock plasticity - ქანების პლასტიკურობა - ქანის თვისება გაუძლოს ნარჩენ დეფორმაციას ისე, რომ არ დაირღვეს ქანის შინაგანი შეკიდულობა. უწყვეტი კაეშირის აღდგენა გადაადგილებულ ნაწილაკებს შორის დამოკიდებულია მასალის თვისებებზე. მაღალი წნევა და ტემპერატურა ხელს უწყობს ქანებისა და მინერალების პლასტიკურობის ზრდას. აქედან გამომდინარე, მეცნიერები თვლიან, რომ დიდ სიღრმეზე (15-20 კმ და უფრო ღრმად) ისინი ინარჩუნებენ სიმაგრეს, მაგრამ იძენენ მაღალ პლასტიკურობას და ხდებიან დენადები.

ПЛАСТИЧНОСТЬ ЛИНИСТЫХ ПОРОД - Cley rock plasticity - თიხოვანი ქანების პლასტიკურობა - თიხოვანი ქანების თვისება გარე ძალების მოქმედების შედეგად შეიცვალოს თავისი ფორმა (ვანაცადლოს დეფორმაცია) გაწყვეტის გარეშე და შეინარჩუნოს მიღებული ფორმა ზემოქმედების შეწყვეტის შემდეგაც. პლასტიკურობის რიცხვის მიხედვით არჩევენ: თიხა >17; თიხნარი - 17-7; ქვიშნარი - 0-7; ქვიშები - 0.

ПЛАСТИЧНОСТЬ И ЕЕ ПРЕДЕЛЫ (НИЖНИЙ И ВЕРХНИЙ) - Plasticity and its limits (upper and lower) Atterberg limits - პლასტიკურობა და მისი საზღვრები

(ჰმეზა ღა ზმეა) - პლასტიკურობის ზედა ზღვარი ანუ დენადობის ზღვარი, რაშიც იგულისხმება ტენიანობის ისეთი მნიშვნელობა, როდესაც ქანი გადადის პლასტიკურიდან დენად მდგომარეობაში; პლასტიკურობის ქვედა ზღვარი ანუ გაგლინვის ზღვარი ეწოდება სინოტივის იმ ზღვარს, როდესაც ქანი პლასტიკური მდგომარეობიდან გადადის მყარში.

ПЛАСТОВЫЕ (МЕЖПЛАСТОВЫЕ) ВОДЫ - Stratal water (middle water) - შრატ-ბრივი წყალი (შრატაშორისი წყალი) - წყალი, რომელიც იმყოფება წყალგაუმტარ სახურავსა და საგებ ქანებს შორის მოთავსებულ შრეებში.

ПЛАТО - Plateau, upland - პლატო - 1. ხმელეთზე: მაღალი, ბრტყელი ან ტალღოვანი ვაკე, რომელიც განლაგებულია თითქმის ერთ დონეზე და მკაფიოდ გამოხატული კალთებით გამოყოფილი მიმდებარე სივრცისგან; 2. ზღვის ფსკერის ამაღლობები მოსწორებული ზედაპირით, რომლებიც შემოსაზღვრულია ციცაბო კალთებით; ხშირად გვხვდება შუა ოკეანური ქედების არეალებში.

ПЛОДОРДИЕ (ПОЧВЫ) ЕСТЕСТВЕННОЕ - Natural fertility (of soil) - ნიადაგის ბუნებრივი ნოყიერება - ნიადაგში მინერალური და ორგანული მკვებავი ნივთიერების მარაგი და კიდროთერმული რეჟიმის ხასიათი.

ПЛОДОРДИЕ (ПОЧВЫ) ИСКУССТВЕННОЕ - Artificial fertility (of soil) - ნიადაგის ხელოვნური ნოყიერება - ნიადაგში სასუქების შეტანა და აგროტექნიკური თესვბრუნვის, მელიორაციისა და სხვა ღონისძიებების ჩატარება.

ПЛОСКОГОРЬЕ - Highland, upland - ზემანი - ხმელეთის ზედაპირის ვრცელი უბანი, რომელიც ირგვლივ მდებარე ტერიტორიიდან მაღლაა აზიდული და ხასიათდება მნიშვნელოვანი ეროზიული დანაწევრებით; გეოლოგიური სტრუქტურის მიხედვით კი ზოგი მკვლევარი თვლის,

რომ ზეგანი აგებულია პირიზონტალურად განლაგებული ქანებისაგან და არსებითად იოიკეა, რაც პლატო დანაწევრებული რელიეფით; სხვა მკვლევრები კი ზეგანს ბაქსურ პირობებში წარმოქმნილ ძველ მოიან მხარეს მიაკუთვნებენ.

ПЛОСКОСТЬ СДВИГА - Displacement (shift) plane - ძმრის სიბრტყე - სიბრტყე, რომელზედაც ხდება სხეულის ნაწილის გადაადგილება, გამოწვეული შემხები დაძაბულობით.

ПЛОСКОСТЬ СКОЛЬЖЕНИЯ - Slip plane, glide plane - სრიალის სიბრტყე - ზედაპირი, რომელზეც ხდება მეწყრული მასივის გამოყოფა და გადაადგილება.

ПЛОТИНА - Dam - ქაშხალი - წყალამწვევი პიდროტექნიკური ნაგებობა, რომლებსაც აშენებენ მდინარეებზე, მათი ენერჯის გამოყენების მიზნით.

ПЛОТИНА АРОЧНАЯ - Arch dam - თაღური ქაშხალი - როგორც წესი, აშენებენ ბეტონისაგან ან რკინაბეტონისაგან თაღისებურად, რომლის ქუსლი ებჯინება მდინარის კალაპოტის ბორცვს, ან მდინარის ნაპირის საფეხურს, ხოლო მისი კამარა (თაღი) მიმართულია ზემო ბიუფისაკენ.

ПЛОТИНА ЗЕМЛЯНАЯ - Earth dam - მიწის ქაშხალი - ქაშხალი, რომელიც აგებულია ერთგვაროვან ან არაერთგვაროვან ქვიშიან ან თიხიან ქსნებზე, ყრით, დატკეპნით, ან მორიყვით (მოსიღვით). ასეთ ქაშხალებს, როგორც წესი, უკეთებენ ფილტრაციის საწინააღმდეგო მოწყობილობას.

ПЛОТНОСТЬ - Density, compactness - სიმკვრივე - ქანის მასის მყარი ნაწილაკების შეფარდება მის მოცულობასთან. ქანის სიმკვრივე დამოკიდებულია არა მის ფორიანობასა და ტენიანობაზე, არამედ მხოლოდ შემადგენელი მინერალების სიმკვრივისა და ორგანული ნივთიერების შემცველობაზე.

ПЛОТНОСТЬ ВОДЫ - Water density - წყლის სიმკვრივე - წყლის მასა, რომელ-

იც იმყოფება მისი ერთეულის მოცულობაში; მაგალითად, 1 მ³-ში 4°C ტემპურატურის დროს იქმნება 1 ტ. წყალი. სიმკვრივე განირჩევა კუთრი წონისაგან იმით, რომ სიმკვრივეს აქვს წონის ზომა, ხოლო კუთრი წონა - განზოგადობუელი სიდიდეა.

ПЛОТНОСТЬ ГОРНЫХ ПОРОД - Rock density - ძანის სიმკვრივე - ქანის ერთეულის მოცულობის მასა (გ/სმ³) მის ფორმებში არსებული სითხითა და გაზებით.

ПЛОТНОСТЬ СНЕГА - Snow density - თოვლის სიმკვრივე - თოვლის ფენიდან აღებული სინჯის წონის შეფარდება მოცულობასთან (გ/სმ³).

ПЛОТНЫЙ ОСТАТОК - Dense remnant - მყარი ნაშთი - წყალში გახსნილი ნივთიერებები, რომლებიც რჩებიან წყლის 105° - 110°-ზე აორთქლების შემდეგ. ჩვეულებრივად, წყლის ანალიზს საზღვრავენ გრამებში ან მილიგრამებში 1 ლიტრზე, ან ერთ კილოგრამ წყალზე.

ПЛОЩАДЬ ЖИВОГО СЕЧЕНИЯ ПОТОКА - Live section area of flow - ცოცხალი კვეთის ფართობი - გეომეტრიული ფიგურის (სხეულის) ფართობი, წარმოქმნილი წყლის ნაკადის პერიმეტრით, მისი ვერტიკალური სიბრტყით გადაკვეთისას.

ПЛЫВУН - Quicksand - მცურავი ძანი - ფხვიერი ქვიშიანი ქანები, რომლებიც განიცდიან დიდ მოძრაობას (ცურავლობას) გარკვეულ პირობებში (ცურავლობაში) გარკვეულ პირობებში. არსებობს ნამდვილი მცურავ ქვიშებს, რომლებიც შეიცავენ პირობითად უფილურ კოლოიდებს და ცრუ მცურავ ქვიშებს, კოლოიდური ნაწილაკების გარეშე პირველები გადადიან მცურავ მდგომარეობაში მცირე დაწვეით გრადიენტის დროს და აქვთ მდგრადი მცურავი თვისებები; მეორენი კი - დიდი დაწვევითი გრადიენტის შედეგად იოლად ვასცემენ წყალს და კარგავენ მცურავ თვისებებს. სამთო გამოწამყმერების გავლის დროს

(ვეირაბები, შახტები და სხვ.) მცურავ ქანებში იყენებენ დაცვის განსაკუთრებულ ღონისძიებებს (გაყინვას, საეციალურ ფარებს, კესონებს და სხვ.).

ПЛЮВИАЛЬНАЯ ОБЛАСТЬ - Pluvial area - პლუვიალური (ოქაი) - ტერიტორია, სადაც დიდი რაოდენობით მოდის ატმოსფერული ნალექები. აქ მეკვთრადია გამოხატული ქიმიური გამოფიტვა, რომელსაც თან ახლავს გამოფიტვის პროდუქტების გამოტუტვა (მაგალითად, თანამედროვე სუბტროპიკების ზონა).

ПЛЯЖ - Beach - პლაჟი - (ზღვის, მდინარის, ტბის გაშლილი ნაპირი) - ზღვის, მდინარის, ტბის თანამედროვე სანაპირო ზონის წყალზედა ნაწილი, რომელიც წარმოიშობა ზვირთკემის ზონაში. მორფოლოგიურად გამოხატულია ზღვისაკენ დამრეცი ნაფენებით აგებული სანაპირო ზვიხულის სახით. მასალის შედეგნილობის მიხედვით განასხვავებენ კენკიან, ხრეშიან, ქვიშიან, ნიჟარიან, მარჯნოვან და სხვა პლაჟებს; რეკრუაციული მიზნებისათვის მეტწილად გამოყენებულია ქვიშიანი და კენტიანი პლაჟები.

ПЛЯЖЕВЫЙ КАРЬЕР - Beach quarry - პლაჟის ქარიშხრი - პლაჟის უბანი, საიდანაც ნატანი სისტემატურად და დიდი რაოდენობით ამოიღება, როგორც სამუნი მასალა.

ПОБЕРЕЖЬЕ - Coast, shore - სანაპირო - ზოლი ხმელეთსა და ზღვას შორის, რომელიც ხასიათდება რელიეფის თანამედროვე და ძველი სანაპირო ფორმების გაერცვლებით. სანაპირო მთლიანად მოიცავს ზღვისპირეთს (ტერიტორიას ძველი ზღვიური ტერასებით) და სანაპირო ზონას (წარმოდგენილია თანამედროვე სანაპირო ფორმებით და წალეკილი ძველი ფორმებით).

ПОВЕРХНОСТНОЕ НАТЯЖЕНИЕ - Surface tension - ზედაპირული დაჭიკუშობა - წნევა, რომელიც ახასიათებს სითხის ზედაპირის ფენას თოელ სითხეზე, გამოწვეულია შიგა მოლეკულათაშორის ძალების მიზიდულობით (В. Д. ЛОМАЧЕВ).

ПОВЕРХНОСТНОЕ ТРЕНИЕ - Surface friction - ზედაპირული ხახუნნი - ხახუნი, რომელიც ვითარდება ორი სხეულის შეხების ზედაპირზე, როდესაც ერთი მოძრაობს მეორის მიმართ, რაც განპირობებულია ნაპირის ან ნაგებობის დაშლით წყლის მიერ საძირკვლის ქანების გამოტანის შედეგად.

ПОВЕРХНОСТНЫЙ СТОК - Surface runoff (drainage) - ზედაპირული ჩამონადენი - წყლის ნაკადი, რომელიც ჩაედინება მდინარის კალაპოტში ზედაპირული ვხით, ვრუნტებში ჩაყონის გარეშე. ზოგჯერ მას უწოდებენ ფერდობის ჩამონადენს.

ПОВЕРХНОСТЬ АРТЕЗИАНСКАЯ ИЛИ ПОВЕРХНОСТЬ НАПОРНАЯ - Artesian surface or pressure surface - ლანდშაფტის ზედაპირი ანუ არტეზიული ზედაპირი - სიმაღლე, სადამდეც შეიძლება აიწიოს მიწისქვეშა დაწნევიანმა წყალმა. სინონიმები: პიეზომეტრული ზედაპირი ან არტეზიული ზედაპირი.

ПОВЕРХНОСТЬ ОТДЕЛЕНИЯ ОПОЛЗНЯ - Landslide separation surface - მიწისძვრის გამაცალკავებელი ზედაპირი - ზედაპირი, რომელზედაც მეწყრის წარმოშობისას ხდება ქანების მთლიანობის დარღვევა.

ПОВЕРХНОСТЬ СКОЛЬЖЕНИЯ - Sliding surface, slipping surface - სრიალის ზედაპირი - ზედაპირი, რომელზედაც ხდება ქლასტიკური რღვევა და მოწყვეტილი მასის გადაადგილება (В. Д. Ломтадзе, 1999) სინონიმი: სრიალის სარკე, სრიალის სიბრტყე.

ПОВРЕЖДЕНИЕ ПОЧВ - Soil damage - ნიადაგის დაზიანება - წარმოადგენს ნიადაგური საფარის მექანიკურ დაშლას სასარგებლო წიაღისეულის მოპოვებით გამოწვეული აუცილებლობით და ექვემდებარება წიაღით სარგებლობის დასრულების შემდგომ სარეკულტივაციო სამუშაოებით აღდგენას, სამშენებლო-გეოლოგიური სამუშაოების, სტიქიური მოვლენებისა და ეროზიული პროცესების

ზემოქმედების შედეგად. დაზიანებულ ნიადაგს მიეკუთვნება ნიადაგი, რომელზეც მოხსნილი ან დაფარული აქვს მემუსოვანი ქორიზონტი, ან დაბინძურებულია ისე, რომ მოითხოვს კონსერვაციას, რადგან გამოუსადეგარია სასოფლო-სამეურნეო დანიშნულებისათვის, ან წინასწარი ნაყოფიერების აღდგენის გარეშე მათი გამოყენება შეუძლებელია. ე.ი. მიწები, რომლებსაც დაკარგული აქვთ თავისი პირვანდელი ღირებულება.

ПОГАШЕНИЕ КАРЬЕРА - Quarry extinction - ქარიერის ჩაქრება - სამუშაოები, რომლებიც საჭიროა კარიერის ლიკვიდაციისათვის სასარგებლო ნაძარხის ექსპლუატაციის დამთავრების შემდეგ. მათი მიზანია უზრუნველყოს უსაფრთხოება გამონამუშევარი სივრცის შექცევილი გამოყენების პროცესში.

ПОГЛОТИТЕЛЬНАЯ СПОСОБНОСТЬ ЛЕСА - Absorbing capacity of forest - ტყის შთანთქმითი უნარი - ტყის ფორმაციის უნარი შთანთქოს ანთროპოგენური ატმოსფეროს გამაჰუტკიანებლები როგორც ვაზისებური (ნახშირჟანგი, ოქსიდი, აზოტი, გოგირდის დიოქსიდი, ოზონი და სხვა), ასევე მავარი გამონაყოფი (მტვერი, მავარი მეტალები და სხვა). დედამიწის ზედაპირის ეკოსისტემებში, ატმოსფეროს გამაჰუტკიანებლების მთავარი დამცველი არის ტყის საფარის ვორიანია.

ПОГЛОЩАЮЩИЙ (ДРЕНАЖНЫЙ) КОЛОДЕЦ - Absorption (drainage) well - შთანთქმელი (საღრმანაჰი) ზა - სამთო გამონამუშევარი (ჯა, შერფი, ბურღილი და სხვ), რომლებიც გამოიყენება დედამიწის ზედაპირიდან ატმოსფერული, ზედაპირული ან კანალიზაციური წყლების არინებისათვის როგორც უწყლო, ასევე ნაწილობრივ წყლით ვაჯერებულ ქანებში ჩანასმებზე. წყლის ის რაოდენობა, რომელიც შეიძლება მიწოდებულ იქნეს შთანთქმელი ჭით წყალშელწვეად ქანებში იწოდება ჭის შთანთქმის უნარად;

ეს უკანასკნელი განისაზღვრება შთან-
თქმული წყლის რაოდენობით დროის
ერთეულში (მ/საათი, ლიტ/წმ).

ПОГРЕБЕННЫЕ ВОДЫ - Connate water -
ბანამარხნაშული წყლები - ზღვების,
ტბების, წყალსატევების წყლები, რომ-
ლებიც აჯერებენ ნალექებს მათი დაღეჭ-
ვის პროცესში და შემდგომ განამარხდე-
ბიან ღრმად დახურულ ფენებში ხან-
გრძლივი გეოლოგიური დროით.

ПОДВЕШЕННЫЕ ВОДЫ - Perched water -
დაკიდებული წყლები - კაპილარული
წყლები, რომლებიც შეკავებული არი-
ან ქანების ნაპრალებში, ფორებში და
სხვა სიცარიელებში კაპილარული ძა-
ლების მეშვეობით და არა აქვთ კავში-
რი გრუნტის წყლებთან.

**ПОДВодно-ОПОЛЗНЕВЫЕ ДИСЛО-
КАЦИИ** - Underwater landslide dislocation -
წყალქვეშა მიწისძვრა - დანალექი შრეების დანაოჭება
წყალქვეშა მეწყრული პროცესებით.
წყალქვეშა მეწყრული ნაოჭების მორფო-
ლოგია მრავალმხრივია - სიმეტრიული,
ასიმეტრიული და რთული ფორმების
ნაოჭები. ამ ტიპის ნაოჭები შეიძლება
იყოს ლოკალიზებული მრავალმხრივ
ფენის ზედა ნაწილში; ფენები შეიძლე-
ბა იყოს დისლოცირებული მთლიანად
და შემოფარგლული მომიჯნავე შრეებ-
ის კონტაქტით (მნიშვნელოვნად გადა-
ადგილებული ნალექები); ნალექების
დანაოჭებაში შეიძლება მიტაცებული
იყოს რამდენიმე ფენა. წყალქვეშა მეწყ-
რული ნაოჭების წარმოქმნის მთავარი
მიზეზია: მიწისძვრა აუზის ფსკერის
შეზღვევით. ასეთ პირობებში საკმარის-
ია ფსკერის დახრა 1-3° ფარგლებში;
ინტენსიური ნალექდაგროვების შედე-
გად ნალექებით მდგრადობის მაქსი-
მალური კუთხეების გადამეტება; ამ შემ-
თხვევაში ნალექდაგროვების დახრის
კუთხეები 5-10° აღემატება (Зайка-
Новацки).

**ПОДГОТОВИТЕЛЬНЫЕ ЛЕСНЫЕ
КУЛЬТУРЫ** - Preparatory silvan crop - მო-

სამზადებელი ტყის კულტურები - ტყის
კულტურები, რომლებიც გამოყავთ და
ამრავლებენ ნაყარზე ქანების ნაყოფი-
ერების გაზრდის მიზნით.

**ПОДГОТОВИТЕЛЬНЫЕ СЕЛЬСКОХО-
ЗЯЙСТВЕННЫЕ КУЛЬТУРЫ** - Preparatory
agricultural crop - მოსამზადებელი სა-
სოფლო-სამეურნეო კულტურები - კულ-
ტურები, რომლებსაც თესვენ მეღიო-
რაციული მიზნებისათვის რეკულ-
ტივირებულ მიწებზე მათში ორგანუ-
ლი ნივთიერების ამადლების მიზნით
და აგროფიზიკური თვისებების გასაუმ-
ჯობესებლად.

ПОДЗЕМНАЯ РАЗРАБОТКА - Under-
ground mining - მიწისქვეშა დამუშავება
- სამუშაოთა ერთობლიობა საბადოს გახ-
სნისათვის, მომზადებისა და სასარგებ-
ლო წიაღისეულის ამოღებისათვის მი-
წისქვეშა დამუშავების მეთოდებით.

ПОДЗЕМНЫЕ ВОДЫ ТЕХНОГЕННЫЕ -
Technogenous subterranean water - ტექნო-
გენური მიწისქვეშა წყლები - წყლები,
რომელთა ჩამოყალიბება, გავრცელებ-
ა, წოდის პირობებში რეჟიმი, შემად-
გენლობა და თვისებები დაკავშირებუ-
ლია ადამიანის სამეურნეო და საინჟინ-
რო მოქმედებასთან (В. Д. Ломтадзе).

**ПОДЗЕМНЫЕ ЛЬДЫ (ИСКОПАЕМЫЕ
ЛЬДЫ, КАМЕННЫЙ ЛЕД)** - Subsurface ice
(fossil ice, iceformed rock) - მიწისქვეშა
ყინული (ნამარხი ყინულბი, ძვის ყი-
ნული) - ყინული, რომელიც იმყოფება
მიწის ზედაპირის ქვეშ შრეებს შორის
ან ქანების სიცარიელებში.

**ПОДЗЕМНЫЙ БАССЕЙН ПРИРОДНЫХ
ВОД** - Underground basin of natural water -
ბუნებრივი წყლების მიწისქვეშა აუზი
- გეოლოგიური სტრუქტურა, რომელიც
მოიცავს წყალშემცველი ქანების კო-
მპლექსს და ერთმანეთთან დაკავშირე-
ბული არიან ჰიდრაულიკურად, გაანჩი-
ათ ნათლად გამოსახული კვებისა და
განტვირთვის არეები.

ПОДЗЕМНЫЙ ПОТОК - Subterranean
stream - მიწისქვეშა ნაკადი - მიწისქვე

შა წყლები, რომლებიც უწყვეტად გადაადგილდება წყალშემცველ შრეებში.

ПОДОШВА СКЛОНА - Base (toc) of slope - შარდობის ძირი - ფერდობის ქვედა გადაღუნვის ხაზი, რომლის ქვემოთ ფერდობი იღებს უფრო დამრეც ფორმას.

ПОДПОР ПОДЗЕМНЫХ ВОД - Underground water retain - მიწისძვრვა წყლებს შიშვრება - წყლის დონის აწევა კალაპოტის შევიწროებით ან მისი კაშხალით, ხიდის ბურჯებით გადაღობით და ა.შ.

ПОДПОРНАЯ СТЕНКА - Retaining wall - სახრდანი კედელი - ხელოვნური ნაგებობა, რომლის დანიშნულებაა გაამაგროს ბუნებრივ პირობებში არამდგრადი მიწის ფერდო ან ფერდობი.

ПОДСЕЧКА СКЛОНА - Slope undercutting - შარდობის ძირის ჩამოჭრა - ფერდობის ქვედა ნაწილის ბუნებრივი ან ხელოვნური ჩამოჭრა, რომელიც იწვევს მის ზედა ნაწილში ქანების მდგრადობის შესუსტებას.

ПОДТОПЛЕНИЕ - Imbuv - წყლით დაზარება - გრუნტის წყლის დონის აწევა, გამოწვეული ჰიდროტექნიკური ნაგებობებით (წყალსაცავით, კაშხლით, არხებით და სხვა) და ზედაპირული წყლების ნატბორით, ასევე სოფლის მეურნეობის მიწების არასწორი მორწყვით.

ПОДУШКА ГЛИНЯНАЯ, ЦЕМЕНТНАЯ - Clay, cement cushion - თიხის ცემენტის ბლანკეტი - თიხის ან ცემენტის ფენა, რომელსაც განალაგებენ სამირკვლის საგებზე ნაგებობის დაწოლის წინების თანაბრად განაწილების უზრუნველსაყოფად.

ПОЗЕМКА - Ground wind - მიწისძვრა - თოვლიანი ძარი - ნამქერის გადატანა ქარის მიერ უშუალოდ თოვლის საფარზე.

ПОЙКИЛОГИДРИДНАЯ РАСТИТЕЛЬНОСТЬ - Poikilohydride vegetation - პოიკილოჰიდრიდიანი მცენარეულობა - მცენარეები, რომლებსაც წყლის შთან-

თქმა-გაცემის რეგულაციის უნარი არ გააჩნიათ ან სუსტად აქვთ გამოხატული.

ПОЙМА - Floodplain - ზალა - სიმწიფის სტადიაში მყოფი ხეობის ძირის მორფოლოგიური ნაწილი - მდინარის კალაპოტის მომიჯნავე ვაკე ზედაპირის მქონე ადგილი, რომელიც დიდი წყალდიდობისას ან წყალმოვარდნისას იტბორება; დაფარულია მცენარეულობით და აგებულია ალუვიონით.

ПОЙМЕННЫЕ БОЛОТА - Back-water swamp - ზალბის ზაბზაბი - წარმოიშობა მდინარის ჭალების სწორი ან მინიმალური დაქანების მქონე ზედაპირზე.

ПОКАЗАТЕЛЬ КОЛЛОИДНОЙ АКТИВНОСТИ ГРУНТА - Ground colloidal activity index - ბრუნტის კოლოიდიური აქტიურობის მაჩვენებელი - მაჩვენებელი, რომელიც განისაზღვრება ფორმულით $Kp = Mp/Mc$; სადაც Mc არის გრუნტის თიხური ფრაქციის მაჩვენებელი %-ში Mp - პლასტიკურობის რიცხვი %-ში; ამ მაჩვენებლის მიხედვით თიხოვანი ქანები ნაწილდება (სკემპტონის მიხედვით) 3 ჯგუფად: $Kp > 1.25$ - მაღალი აქტიურობის (ჭარბობს მონთმორილინობით); $0.75 < Kp < 1.25$ - საშუალო აქტიურობის და $Kp < 0.75$ - დაბალი აქტიურობის (ჭარბობს კაოლინით).

ПОКАЗАТЕЛЬ КОНСИСТЕНЦИИ ГРУНТА - Index of soil consistency - ბრუნტის კონსისტენციური მაჩვენებელი - მაჩვენებელი, რომლითაც ხასიათდება გრუნტის ბუნებრივი კონსისტენცია. იხაზვრება ფორმულით: $B = (W - Wp) / Mp$. სადაც W - ბუნებრივი ტენიანობა; Wp - ტენიანობის პლასტიკურობის ქვედა საზღვარზე; Mp - პლასტიკურობის რიცხვი. როცა $W < 1.2 Wp$ გრუნტი იმყოფება მყარ კონსისტენციაში, როცა $W > 1.2 Wp$ - გრუნტი პლასტიკურ მდგომარეობაშია.

ПОКАЗАТЕЛЬ РАЗМОКАНИЯ ГРУНТА - Soil soaking number - ბრუნტის დაღბობის მაჩვენებელი - ქანების უნარს შეინარჩუნონ ფიზიკური მდგომარეობა და

სიმტკიცე გატენიანებისას ან ტენიანობის რეჟიმის ცვალებადობის დროს. თიხოვანი ქანებისთვის წყალმდეგობის ერთ-ერთ მანევრებელს წარმოადგენს ქანების წყალში დაღობის სიჩქარე და ხასიათი.

ПОКАЗАТЕЛЬ ФИЗИКО-ХИМИЧЕСКОЙ ЧУВСТВИТЕЛЬНОСТИ ГЛИНИСТЫХ ГРУНТОВ - Index of physico-chemical susceptibility of clay soil - თიხოვანი ბრუნტების შიზიკურ-ქიმიური მგრძობიანობის მანევრებელი - მანევრებელი, რომელიც ახასიათებს წყლის მინერალიზაციის გაელენას ჰიდროფილურობაზე.

ПОКРОВ ОБЛОМОЧНЫЙ - Detrital sheet - ნაბტრეპეპიანი საშარი - სხვადასხვა გენეზისის ფხვიერი ნალექების კომპლექსი, რომელიც ფარავს დედამიწის ზედაპირზე რელიეფის შემადგენელ ელემენტებს.

ПОЛЕЗНАЯ НАГРУЗКА - Useful load - სასარგებლო დატვირთვა - ნაგებობებით გამოწვეული დატვირთვა, რომელიც დაკავშირებულია თავის დანიშნულებების შესრულებასთან.

ПОЛЗУЧЕСТЬ ГРУНТА - Ground creep - ბრუნტის ცოცვადობა - ქანის უნარი შენელებული და განუწყვეტელი დეფორმაციისადმი, როცა მასზე მოქმედებს ხანგრძლივი გარეგანი დატვირთვა. ეს დეფორმაციები შეიძლება იყოს შექცევადი (დრეკადი) და შეუქცევადი (ნარჩენი). პირველი ზოგჯერ აღინიშნება ტერმინი „კრიპ“-ით, მეორე - „გრუნტის დინებით“.

ПОЛЗУЧЕСТЬ ПОВЕРХНОСТНАЯ - Surface creep - ზედაპირული ცოცვადობა - ფხვიერი ნალექების საფარის ნელი მოძრაობა ფერდობის ძირისკენ, გამოწვეული სიმძიმის ძალით და მისი თანხლები ფაქტორებით (Тер-Степанян).

ПОЛЗУЧЕСТЬ СКЛОНОВ ГЛУБИНАЯ - Depth creep of slope - შირდობების სიღრმითი ცოცვადობა - თიხოვანი და კლდოვანი ქანებით აგებული ფერდობების ნელი დეფორმაცია, რომელიც გამოწვეულია მათი დაძაბულობის წარმოქმნის შედეგად.

ბების ნელი დეფორმაცია, რომელიც გამოწვეულია მათი დაძაბული მდგომარეობით. დაძაბულობა წარმოიქმნება ქანებში საკუთარი წონის ძალის ზემოქმედებით თუ ქანების მასივი განლაგებულია დახრილ სიბრტყეზე. გრუნტის მასის გადაადგილება ხდება მისი მთლიანობის შენარჩუნებით (Тер-Степанян, 1969, 1970).

ПОЛНЫЙ ОПОЛЗНЕВОЙ ЦИКЛ - Uninterrupted landslide cycle - მთქარის სრული ციკლი - მეწყრული პროცესების თანამიმდევრობით გამოვლინების სტადიები და ფაზები.

ПОЛУНАПОРНЫЕ /СУБАРТЕЗИАНСКИЕ/ ВОДЫ - Half head water/subartesian water/ - ნახემრად დაწნეპიანი (სუბარტეპიული) წყლები - ფ. საფარენსის მიხედვით, წყლები, რომლებსაც განსაზღვრულ ფართობზე მუდმივი დაწნევა არ აქვთ და შეიძლება იცვლებოდეს მცირე მანძილზე (სინონიმი - „დაწნეპიანი გრუნტის წყლები“, „ადგილობრივი - დაწნეპიანი წყლები“).

ПОЛУСКАЛЬНЫЕ ПОРОДЫ /ГРУНТЫ/ - Half hard rocks - ნახემრად კლდოვანი ძანები - ქანები, რომლებსაც ახასიათებთ დრეკადი კრისტალური ან ამორფული და პლასტიკური კოლოიდური კავშირი. ნახეერადკლდოვანი ქანები კემშვის განსაზღვრულ ზღვრამდე, სანამ არ დარღვეულია დრეკადი კავშირი, განიცდიან დეფორმაციის დატვირთვის პროპორციულად და პირკეყ. ამ ზღვრის ზემოთ დეფორმაცია მიმდინარეობს ისე, როგორც ფხვიერ ქანებში. მათ მიეკუთვნება: მერგელები, არვილიტები, თიხაფიქლები და სხვა.

ПОНЯТИЕ О „ПРОЦЕССЕ“ И „ЯВЛЕНИИ“ - Concept of „process“ and „phenomenon“ - ცნება პროცესში და მოვლენაში - ყველა მოვლენა შეპირისპირებულია წინამორბედ და მისი გამოწვევი პროცესით, ბუნებრივ (ფიზიკო-გეოლოგიურ) მოვლენებს მიაკუთვნებენ, მაგალითად, ლიოსების ეპიგენტურ გამეკრივე

ბას, „მდელოს ფინჯნისებური“ ჩაღრმავების წარმოშობით, მაგრამ გამკერძებულ წარმოშობილი დატვირთვის შედეგად - ეს არ არის მოვლენა - ეს პროცესია. რაც შეეხება მდელოს, ბუნებრივ ფინჯნისებურ ჩაღრმავებას - ეს მოვლენაა გამოსწვეული გამკერძების პროცესის დამთავრებით.

ამრიგად „მოვლენა“ და „პროცესი“ განსხვავებული მნიშვნელობისაა, ამ ცნებების ურთიერთ არევა არა მარტო ტერმინოლოგიური, არამედ უხეში მეთოდოლოგიური შეცდომაა, რომელიც ამახინჯებს წარმოდგენას მიზეზსა და შედეგს შორის.

ცნებას „პროცესსა“ და „მოვლენის“ არასწორ განსაზღვრას მიეყვართ იქამდე, რომ არსებულ კლასიფიკაციაში ისეთი ტიპური ფიზიკურ-გეოლოგიური მოვლენები, როგორიც გაყინვითი დეფორმაცია და ნაბურცვებია, ასევე დეფორმაციები ხელოვნური ფერდოსგან მიეკუთვნება საინჟინრო-გეოლოგიურ „პროცესებს“, ხოლო ტიპური გეოლოგიური პროცესი, როგორცაა ქანების გამკერძება დატვირთვის ქვეშ (მყინვარის გეოლოგიური შემოტევის შედეგად) ან აბრაზია მიეკუთვნებიან ფიზიკურ-გეოლოგიურ მოვლენებს (Л.Д.Белый, В.В.Попов).

ПОПУЛЯЦИОННАЯ ЭКОЛОГИЯ - Population ecology - პოპულაციური ეკოლოგია - გამოკვლევებმა ცხადყვეს, რომ ცალკეულ ინდივიდზე გარემო ფაქტორების უშუალო ზემოქმედების მიუხედავად, შეგუება ამ ინდივიდთა ერთობლიობის - პოპულაციების დონეზე ხორციელდება. ამის საფუძველზე ჩამოყალიბდა და განვითარდა ეკოლოგიის მეორე მიმართულება - პოპულაციური ეკოლოგია, რომელიც სახეობრივი პოპულაციების ზოგად თავისებურებებსა და გარემოსთან მათი შეგუების მექანიზმებს შეისწავლის. სწავლება პოპულაციების შესახებ მიუთითებს, რომ ბიოსფეროს ნებისმიერი მონაკვეთი უნდა განვიხილოთ, როგორც სხვადასხვა სახეობის

მცენარის, ცხოველისა და მიკროორგანიზმის პოპულაციებისა და არაკოცხალი ფაქტორების რთული სისტემა, რომელშიც ხორციელდება ბიოგენური ნივთიერებებისა და ელემენტების ცვლა. **ПОПУЛЯЦИЯ** - Population - პოპულაცია - გარკვეულ ტერიტორიაზე გავრცელებული ერთი სახეობის ან უფრო მცირე ტაქსონომიური ერთეულის ინდივიდთა ერთობლიობა.

ПОРАЖЕННОСТЬ ТЕРРИТОРИИ ЭКЗОГЕННЫМ ГЕОЛОГИЧЕСКИМИ ПРОЦЕССАМИ - Damage of territory by exogenous geological processes - ტერიტორიის ეგზოგენური გეოლოგიური პროცესებით ზაზიანება - მოცემული პროცესის ფორმის გამოვლინების შეფარდება მთელი უბნის ფართობთან ხასიათდება დაზიანების კოეფიციენტით.

ПОРИСТОСТЬ - Porosity - შორიანობა - ქანში ყველა სიცარიელის მთლიანი მოცულობა, რაოდენობრივი ფორიანობა გამოიხატება პროცენტებში, რომელიც წარმოადგენს სიცარიელის მოცულობის შეფარდებას გრუნტის საერთო მოცულობასთან.

ПОРИСТОСТЬ АКТИВНАЯ - Active porosity - აქტიური შორიანობა - ქანის მსხვილი ფორების ურთიერთშეერთება, რომლებშიდაც თავისუფლად ხდება წყლის ფილტრაცია.

ПОРОВО-ТРЕЩИННЫЕ И ТРЕЩИННО-ПОРОВЫЕ ВОДЫ - Pore-fracture and fracture-pore water - შორიან-ნარკალური და ნარკალ-შორიანური წყლები - ქანებში არსებული, ბუნებრივი მიწისქვეშა წყლები, რომლებიც გადაადგილდებიან სიცარიელეებსა და ნარკალებში.

ПОРОДЫ ЗАКАРСТОВАННЫЕ - Carsted rock - ლაპარსტული ქანები - ქანები, რომლებშიც განვითარებულია კარსტური სიცარიელები.

ПОРОДЫ МАЛОПРИГОДНЫЕ - Less useful ground (soil) - ნაკლებად ვარგისი ქანები - ქანები, რომლებიც მცენარეულობის წარდისთვის არაადაქმნადი

ბელი ფიზიკურ-ქიმიური თვისებებით ხასიათდებიან. ასეთ მიწებზე საჭიროა ჩატარდეს ქიმიური ან აგროფიზიკური მელიორაცია, რათა შემდგომში უზრუნველყოფილი იქნეს ბიოლოგიური რეკულტივაციის ჩატარება.

ПОРОДЫ НЕПРИГОДНЫЕ - Useless ground (soil) - უშარბისი ძანძბი - ქანები, რომლებიც შეიცავენ იოლად ხსნად მარილებს ან სულფიდების ქანგვის პროდუქტებს ისეთი რაოდენობით, რომ ტოქსიკური ხდება მცენარეულობისა და ცხოველებისათვის.

ПОРОДЫ ПОТЕНЦИАЛЬНО-ПЛОДОРОДНЫЕ - Potentially fertile soil - პოტენციურად ნოყიერი ძანძბი - ქანები, რომლებიც მცენარეულობის ზრდისათვის ხასიათდებიან კარგი ფიზიკური, ქიმიური და აგროქიმიური თვისებებით.

ПОРОДЫ ПРИГОДНЫЕ - Useful ground (soil) - შარბისი ძანძბი - ქანების წყების ნაწილი, რომლებიც მოიცავენ ნიადაგების ფენას და პოტენციურად ნაყოფიერ ქანებს, ხასიათდებიან კარგი თვისებებით მცენარეულობის ზრდისა და განვითარებისათვის.

ПОРОДЫ ФИТОТОКСИЧНЫЕ - Phytotoxic grounds (rocks) - ფიტოტოქსიკური ძანძბი - ქანები ისეთი ნივთიერებების შემცველობით, რომლებიც ასუსტებენ მცენარის ზრდა და განვითარებას. ასეთი ქანების გამოტანა ნაყარის ზედაპირზე დაუშვებელია. ისინი ათეული წლობით რჩებიან მცენარეული საფარის გარეშე, განიცდიან წყლისა და ქარის ინტენსიურ ეროზიას, ამიტომ საშიში წყაროა გარემოს დანაგვიანებისათვის.

ПОСТ ВОДОМЕРНЫЙ - Water rating (gauge) station - შხალსაზომი პოსტი - წყალსატეესა ან წყალსადინარში წყლის დონის გამზომი მოწყობილობა.

ПОСТОЯННАЯ НАГРУЗКА - Permanent load - მუდმივი დატვირთვა - დროში უცვლელი დატვირთვა.

ПОСТОЯННЫЙ УРОВЕНЬ ПОДЗЕМНЫХ ВОД - Permanent level of subterranean

water - მიწისქვეშა წყლების მუდმივი დონე - დონე, რომელიც არ იცვლება დროში. დონის უცვლელობა განპირობებულია წყალშემცველი ქანების ღრმა განლაგებით.

ПОТЕРЯ НАПОРА - Loss of head - დაწმკის დაკარგვა - მიწისქვეშა წყლების დაწმკის შემცირება წნევის წყლის მოძრაობის მიმართულებით. ეს ხდება გამფილტრავი ქანების წინააღმდეგობით და წყლის სიბლანტით.

ПОТОК ПЛОСКОСТНОЙ - Plane stream - სიბრტყითი ნაკადი - ზედაპირული, ერთ მთლიან კალაპოტად არაკონცენტრებული ჩამონადენი.

ПОТРЕБНОСТИ ЧЕЛОВЕКА - Human requirements - ადამიანის მოთხოვნები - საჭიროება ან არასაკმარისობა რამეში, რაც საჭიროა ორგანიზმის სასიცოცხლო ფუნქციებისათვის, ადამიანისათვის, სოციალური ჯგუფისა და საზოგადოებისათვის; ინდივიდის მდგომარეობისათვის, რომელიც აუცილებელია მათი არსებობისათვისა და განვითარებისათვის.

ПОЧВА - Soil - ნიადაგი - დედამიწის ზედა, ფხვიერი და ნაყოფიერი ფენა, რომელიც ნიადაგწარმოქმნელი ფაქტორთა ხანგრძლივი ურთიერთმოქმედების შედეგია.

ПОЧВА НАМЫВАНИЯ - Alluvial soil, washed-in soil - მონალში ნიადაგი - ივიეა, რაც ნაყარი ნიადაგი, მაგრამ მათი ფორმირება ხდება ქანებისა და ნიადაგების პიდროტრანსპორტირების დროს.

ПОЧВА НАСЫПНАЯ - Earth-spread soil - ნაქარი ნიადაგი - ნიადაგი, რომელიც ხელოვნურად არის შექმნილი უვარგისი მიწების რეკულტივაციის დროს, სელექტიურად მოხსნილი ჰუმუსიანი ზონალური ნიადაგების ფენების გამოყენებით. „ნაყარი ნიადაგების“ პროფილისი მორფოლოგიას, ბუნებრივი ტიპის ნიადაგებისაგან განსხვავებით, არ ახასიათებთ ვერტიკალური პროფილის კა-

ნონზომიერი ჩამოყალიბებული წყობა.
ПОЧВЕННЫЕ ВОДЫ - Soil water - ნიადაგის წყლები - მიწისქვეშა წყლები, რომლებიც იმყოფებიან ნიადაგის ფენაში. ზოგჯერ ეძახიან „ფესვების წყალს“.

ПОЧВЕННЫЙ РАСТВОР - Soil solution - ნიადაგის ხსნარი - ნიადაგის თხევადი ნაწილი, რომელიც შედგება წყლისა და მასში გახსნილი სხვადასხვა ნივთიერებისაგან.

ПОЧВООБРАЗОВАТЕЛЬ - Soil former - ნიადაგმომქმნელი - ორგანიზმები, რომლებიც განსაკუთრებულ როლს ასრულებენ ნიადაგის წარმოქმნაში.

ПРАВИЛА ПРЕДПОЧТЕНИЯ - Preference law - შპირატმსობის წესები - ორი უბნის ფაქტორების ერთობლიობის შეფასება, რომელიც საშუალებას იძლევა მათი ურთიერთ შედარებისას განესაზღვროთ ამ ფართობზე მოცემული ეგზოგენური გეოლოგიური პროცესებით გამოწვეული დაზიანების ხარისხი.

ПРЕДГОРЬЕ - Foothills, piedmont - მთის-წინა ნაწილი - ქედის ან მთიანი ქეფის დადაბლებული განაპირა ნაწილი, რომელიც ხასიათდება გორაკ-ბორცვიანი, დაბალი რელიეფით. ჩვეულებრივ აგებულია უფრო ახალგაზრდა ნალექებით, ვიდრე მთები, ანდა მათი გადარეცხვის პროდუქტებით.

ПРЕДЕЛЫ ПЛАСТИЧНОСТИ - Plastic limit - ქლასტიკურობის ზღვარები - თხოვანი ქანების ტენიანობის ზღვრები ანდა დენადობასა და პლასტიკურობის ზღვრები, რომელთა შორის ისინი იმყოფებიან პლასტიკურ მდგომარეობაში (Ломтадзе, 1999).

ПРЕДЕЛ ПРОЧНОСТИ - Ultimate resistance, ultimate strength - სიმტკიცის ზღვარი - მაქსიმალური დატვირთვა ქანებზე (კუმშვაზე, ჩამოხეთქვაზე, ძვრაზე, წყვეტაზე), რომლის დროსაც ხდება მათი ნგრევა ან გადამეტება შეუქცევადი დეფორმაციებით დასაშვებ ზღვრამდე (Ломтадзе, 1999).

ПРЕДЕЛ ПРОЧНОСТИ НА РАСТЯЖЕНИЕ - Tensile strength - ბაჰიმშლობის სიმტკიცის ზღვარი - მინიმალური გამჭიმვი დაძაბულობა, რომელიც იწვევს მასალის გახლეჩვას.

ПРЕДЕЛ ПРОЧНОСТИ ПОРОДЫ НА СЖАТИЕ (ВРЕМЕННОЕ СОПРОТИВЛЕНИЕ ПОРОДЫ СЖАТИЮ) - Compression strength of rock - ქანის სიმტკიცის ზღვარი კუმშვაზე (ქანის დროებითი წინააღმდეგობა კუმშვაზე) - დაძაბულობის სიდიდე, რომელიც იწვევს ქანის ნიმუშის დაშლას ან დეფორმაციის დაუშვებელი სიდიდე ერთდროიან კუმშვაზე, წარმოადგენს დატვირთვის შეფარდებას (რომლის დროსაც ხდება დაშლა-დამსხვრევა) გამოსაცდელი ნიმუშის განივი კვეთის ფართობთან, გამოისახება კგ/სმ².

ПРЕДЕЛ ТЕКУЧЕСТИ - Liquid limit - დენადობის ზღვარი - თხიურ ქანში წყლის პროცენტული რაოდენობა, რომლის დროსაც იწყება ქანის პლასტიკური დინება (Ломтадзе, 1999).

ПРЕДЕЛ УСАДКИ - Ultimate shrinkage, contraction limit - შპკლმსობის ზღვარი - თხოვანი ქანების ისეთი ტენიანობა, რომლის დროსაც, ჰაერზე გამოშრობის შედეგად, წყდება მოცულობის შემცირება და ხდება გადასვლა ნახევრად მყარი მდგომარეობიდან მყარში (Ломтадзе, 1999).

ПРЕДЕЛЬНАЯ НАГРУЗКА - Ultimate load - ზღვრული დატვირთვა -

ПРЕДЕЛЬНО ДОПУСКАЕМАЯ КОНЦЕНТРАЦИЯ ЗАГРЯЗНЯЮЩЕГО ВЕЩЕСТВА В АТМОСФЕРНОМ ВОЗДУХЕ - Ultimate contaminant concentration in air - ატმოსფერულ კაიარში დამაბინძურებელ ნივთიერებათა მაქსიმალური კონცენტრაცია დროის გარკვეულ გასაშუალოებულ პერიოდისათვის, რომელიც პერიოდული ზემოქმედებისას ან ადამიანის მთელი ცხოვრების მანძილზე არ ახდენს მასზე

და საერთოდ გარემოზე მანვე ზემოქმედებას.

ПРЕДЕЛЬНО ДОПУСТИМОЕ РАСПЫЛЕНИЕ ЗАГРЯЗНЯЮЩЕГО ВЕЩЕСТВА В ВОЗДУХЕ АТМОСФЕРЫ - Ultimate dispersion of contaminants in air - ატმოსფერულ ჰაერში ღამაბინძურებაზე ნივთიერებათა ზღვრულად მაქსიმუმი გაფრქვევა (ბაზანტვა) - მეცნიერულ-ტექნიკური ნორმატივი, დადგენილი იმ პირობით, რომ დაბინძურების წყაროდან ან წყაროების ერთობლიობიდან გაფრქვეული დამაბინძურებელი ნივთიერებათა შემცველობა ატმოსფერული ჰაერის მიწისპირა ფენაში არ აღემატებოდეს ატმოსფერული ჰაერის ხარისხის ნორმატივებს დასახლებული პუნქტებისთვის, ცხოველთა და მცენარეთა სამყაროსთვის.

ПРЕДЕЛЬНОЕ СОПРОТИВЛЕНИЕ - Ultimate resistance - ზღვრული წინააღმდეგობა - გრუნტის ზღვრული ზიდვის უნარი მოცემული დატვირთვის პირობებში.

ПРЕОБРАЗОВАНИЕ ЛАНДШАФТОВ - Transformation of landscape, reconstruction of landscape - ლანდშაფტების ბარდაქმნა - ღონისძიებათა სისტემა, მიმართული ლანდშაფტების გადასაყვანად ისეთ მდგომარეობაში, როცა ისინი შექმნილი შესარულონ ახალი სოციალურ-ეკონომიკური ფუნქცია ან მათი ამოღების არსებითი ეფექტურობა. გარდაქმნის ძირითად საშუალებას წარმოადგენს მელორიაჟი. ლანდშაფტის გარდაქმნა უნდა მოხდეს ისე, რომ შენარჩუნებულ იქნეს მისი სტრუქტურა (ინვარიანტის ჩარჩოში) და რესურსების და გარემო პირობების აღწარმოების უნარი.

ПРИБОЙНАЯ ЗОНА - Surf zone, swash zone - ზვირთცემის ზონა - ზვირთცემის ნაკადის ზონა, რომელიც მოთავსებულია ტალღის დაშლის ბოლო ხაზსა და შხევის ხაზს შორის. ზვირთცემის ზონის განივ ცილებით დიდია ღრმა ნაპრალებთან, ვიდრე თავთხელთან.

ПРИВЕДЕННАЯ ВЛАЖНОСТЬ ПОРОДЫ - Reduced humidity of rock, reduced moisture content of rock - ქანის დაჰუმანილი ტენიანობა - ქანის ფორებში, ნაპრალებსა და სხვა სიცარიელებში არსებული წყლის მოცულობის შეფარდება ქანის ჩონჩხის მოცულობასთან, გამოხატული პროცენტებში.

ПРИНЦИПЫ ИНЖЕНЕРНО-ГЕОЛОГИЧЕСКОГО РАЙОНИРОВАНИЯ ТЕРРИТОРИЙ - Principles of engineering-geological zonation of territory - ტერიტორიის საინჟინერო-გეოლოგიური ღარიონება - საინჟინერო-გეოლოგიური დარაიონება გამოხატება ტერიტორიის სივრცობრივი დანაწილებით საინჟინერო-გეოლოგიური პირობების ერთგვაროვნებისა და ცვალებადობის პრინციპებზე დაყრდნობით (Сепреев). საინჟინერო-გეოლოგიური დარაიონებისა და მისი პრინციპების გარეშე შეუქმლებელი იქნებოდა შედარება და შეფასება იმ საინჟინერო-გეოლოგიური პირობების სხვადასხვაობისა, რომელიც ცალკეულ ტერიტორიაზე გვხვდება. საინჟინერო-გეოლოგიური დარაიონების შედარებით სრული პრინციპი შემომავა ი. პოპოვა, რომელმაც რანგისა და რიგის მიხედვით გამოყო ტაქსონომეტრიული ერთეულები: რეგიონი, ოლქი, რაიონი, ქვერაიონი. რეგიონები იყოფიან სტრუქტურულ-ტექტონიკური, ხოლო ოლქი - გეომორფოლოგიური ნიშნების მიხედვით. ოლქში გამოიყოფა რაიონები, რომელთა ტერიტორიაზე აღინიშნება გეოლოგიური აგებულებების ერთგვაროვნება, გამოხატული ქანების ერთნაირ თანმიმდევრულ განლაგებაში, წყობაში, სიმძლავრესა და პეტროგრაფიულ შემადგენლობაში. ასეთი საინჟინერო-გეოლოგიური რაიონის ტერიტორიაზე გამოიყოფა ქვერაიონები, რომლებიც განსაზღვრავენ გეოლოგიური პროცესების განვითარების კანონზომიერებას, მასშტაბებსა და ცვლილებების ტენდენციებს. მსხვილმასშტაბიანი საინჟინერო-გეოლო-

გიური კვლევის დროს ქვერეაინებებში გამოიყოფა საინჟინრო-გეოლოგიური უბანი, მათში კი - საინჟინრო-გეოლოგიური ელემენტები.

ПРИНЦИПЫ ИНЖЕНЕРНО-ГЕОЛОГИЧЕСКОЙ ТИПИЗАЦИИ ТЕРРИТОРИИ - Principles of engineering-geological type design of territory - ტერიტორიის ტიპიზაციის პრინციპები - ივლისისხმება ტერიტორიაზე ცალკეული ნაწილების გამოყოფა, რომელიც შეესაბამება წინასწარ დადგენილ განსაზღვრული რეგიონის ტიპებს და ხასიათდება საინჟინრო-გეოლოგიური პირობების საერთო და მნიშვნელოვანი ნიშნებით. ასეთი მიდგომა საინჟინრო-გეოლოგიური შესწავლის დროს იწოდება ტიპოლოგიურად. საინჟინრო-გეოლოგიური ტიპიზაციას აქვს დიდი პრაქტიკული მნიშვნელობა, რადგან მასზე ბევრად არის დამოკიდებული რიგი პრაქტიკული საკითხების რაციონალური გადაწყვეტა, საინჟინრო-გეოლოგიური კვლევების ოპტიმალურად ჩატარება სხვადასხვა ამოცანის გადაწყვეტის დროს და სხვა.

ПРИРОДНАЯ СТИХИЯ - Element - ბუნებრივი სტიქია - ბუნების მძლავრი მოვლენა, დამანგრეველი ძალა (ქარიშხალი, წყალდიდობა, მიწისძვრა, ღვარცოფი და სხვა).

ПРИРОДНО-ТЕРРИТОРИАЛЬНЫЙ КОМПЛЕКС - Nature and territory complex - ბუნებრივი-ტერიტორიული კომპლექსი - ცნება, რომელიც აღნიშნავს ბუნებრივი ან ადამიანის მიერ ბუნების ნებისმიერი მასშტაბის ძირითადი კომპონენტების ნაწილობრივ შეცვლილ სისტემას.

ПРИРОДНО-ТЕХНОГЕННАЯ КАТАСТРОФА - Natural technogenic calamity - ბუნებრივი-ტექნოგენური კატასტროფა - ტექნოლოგიურ ობიექტებსა და გარემოს კომპონენტებს შორის ნორმალური ურთიერთქმედების დარღვევის შედეგად გამოწვეული დამანგრეველი პროცესი, რომელსაც მოჰყვება ადამიანთა მსხვერ-

ვლი, ნგრევა, ზიანდება სამრეწველო ობიექტები და გარემოს კომპონენტები. **ПРИРОДНЫЕ ЧРЕЗВЫЧАЙНЫЕ СИТУАЦИИ** - Natural emergency situations - ბუნებრივი საბუნებრივი სიტუაციები - კატასტროფის შედეგად შექმნილი ვითარება გარკვეულ ტერიტორიაზე ან აკვატორიაზე, რომელიც ჩამოყალიბდა საგანგებო სიტუაციის წყაროს წარმოშობის შედეგად, რასაც შესაძლოა მოჰყვეს ან უკვე მოჰყვა ადამიანთა მსხვერპლი, მნიშვნელოვანი მატერიალური დაზარალებები და ძლიერი დაზიანება.

ПРИРОДНЫЙ КОМПЛЕКС (ПРИРОДНАЯ СРЕДА) - Natural complex - ბუნებრივი კომპლექსი (ბუნებრივი ბარამი) - ბუნებრივი გარემოს უბანი, რომელიც წარმოდგენილია გენეტიურად ერთგვაროვანი ტერიტორიით (აკვატორიით), რომელზედაც მისთვის დამახასიათებელი ფიზიკურ-გეოგრაფიული პროცესების გავლენით იქმნება კომპონენტების ინდივიდუალური კანონზომიერი სტრუქტურა - გეოლოგიური წყობის, რელიეფის, მავის, მიწისქვეშა და ზედაპირული წყლების, ნიადაგებისა და ბიოცენოზების (В. Д. Ломтадзе).

ПРИРОДОПОЛЬЗОВАНИЕ - Rational use of nature - ბუნების ბამომყვანება - ადამიანის მიერ ბუნებრივი რესურსების რაციონალური გამოყენების თეორია და პრაქტიკა. ბუნების რაციონალური გამოყენება არის მოღვაწეობის სისტემა, რომელიც მოწოდებულია უზრუნველყოს ბუნებრივი რესურსების ეკონომიური გამოყენება და მათი კვლავწარმოება პრაქტიკული ინტერესების ვათვალისწინებით, განვითარებადი სახალხო მეურნეობის და ადამიანის ჯანმრთელობის შენარჩუნებისათვის.

ПРОБА БАРАБАНАЯ - Drum sample, drum test - სინჯის ბამომცდა ფოლზე - ქანის მექანიკური სიმტკიცის გამოცდის მეთოდი.

ПРОБА БОРОЗДОВАЯ - Trench sample - ნალარის სინჯი - სინჯის მასალა აღებუ-

ლი მასივის ღარიდან საცდელ-ლაბორატორიული კვლევებისათვის.

ПРОБА ОБЪЕМНАЯ (ВАЛОВАЯ) - Gross sample - მოცულობითი სინჯი (მთლიანი) - დიდი მოცულობის ნიმუში, რომელიც საინჟინრო-გეოლოგიაში ჩვეულებრივ გამოიყენება ფხვიერი ნალექების გრანულომეტრიული შედგენილობის ფრაქციულობის დასადგენად.

ПРОБЛЕМА РАЦИОНАЛЬНОГО ИСПОЛЬЗОВАНИЯ И ОХРАНЫ ГЕОЛОГИЧЕСКОЙ СРЕДЫ ПРИ ГИДРОТЕХНИЧЕСКОМ СТРОИТЕЛЬСТВЕ - Problem of rational utilization and protection of geological environment in case of hydrotechnical construction - გეოლოგიური გარემოს რაციონალური გამოყენებისა და დაცვის პრობლემა ჰიდროტექნიკური მშენებლობის დროს - ჰიდროტექნიკური ნაგებობები - დამბა, წყალსაცავი, არხი და სხვა, გეოლოგიურ გარემოზე ახდენენ განსაკუთრებულ გავლენას. ეს ობიექტები სხვადასხვა ზომის არიან, ხასიათდებიან განსხვავებული თვისებებით და ახდენენ განსხვავებულ ზემოქმედებას გეოლოგიურ გარემოზე. ნაგებობათა ზემოქმედება დამოკიდებულია: გარემოს გეოლოგიურ სირთულეზე, მოედნის ზომასა და ჰიდროტექნიკის წინაშე დასმულ ამოცანაზე.

ПРОБЛЕМЫ ЗАГРЯЗНЕНИЯ - Pollution problems - ბაჭუნჯიანების პრობლემა - გარემოს გაჭუჭყიანების პრობლემა საწარმოო ობიექტებით.

ПРОВАЛ - Sink, pit, caving - ჩაქცევა - რელიეფის დენუდაციური ტექნოგენური ფორმა, რომელიც წარმოიშობა სასარგებლო წიაღისეული დამუშავების პროცესში რელიეფის ჩაჯდომისა და სახურავის ჩანგრევის შედეგად.

ПРОГНОЗ РЕКУЛЬТИВАЦИИ - Recultivation forecast (prediction) - რეკულტივაციის პროგნოზი - უფარვის მიწებზე პერსპექტიული ფართობების განსაზღვრა, რომლებიც ექვემდებარებიან რეკულტივაციას მათი სამეურნეო და ბუნებრივი

მიზნების შესაძლო მიმართულებით გამოყენებისთვის.

ПРОГНОЗИРОВАНИЕ ЗЕМЛЕТРЯСЕНИЯ - Prediction of earthquakes - მიწისძვრის პროგნოზი - იმ რეგიონის ან რაიონის განსაზღვრა დაზუსტება, რომლის ფარგლებში მოსალოდნელია მიწისძვრა, დროის ინტერვალებისა და მაგნიტუდის გამოთვლა.

ПРОГНОЗИРОВАНИЕ СЕЛЕЙ - Debris flow, Mudflow forecast (predication) - ლვარცოფების პროგნოზირება - ლვარცოფების განვითარების შესაძლო პროგნოზი მოცემულ ტერიტორიაზე (აუზში) სივრცესა და დროში. სივრცითი პროგნოზის ქვეშ იგულისხმება მოცემული ტერიტორიის რეგიონალური შეფასება, როგორც ლვარცოფსაშიში, რომლის დადგენა ხდება სპეციალური საინჟინრო-გეოლოგიური ავგემვის საფუძველზე და ლვარცოფების ძირითადი (გეოლოგიური, გეომორფოლოგიური და ჰიდრომეტეოროლოგიური) ფაქტორების ჩამოყალიბების ანალიზის მეთოდით. დროის პროგნოზი ითვალისწინებს პირობების რაოდენობრივ გამოსახელებას, რომლის დროსაც შესაძლებელია ლვარცოფების წარმოშობის საგრძნობი ზრდა გარკვეულ დროში. ლვარცოფების წარმოშობის პროგნოზირების ძირითადი მეთოდებია: ჰიდრომეტეოროლოგიური, საინჟინრო-გეოლოგიური და გეობოტანიკური. თითოეული მათგანი განიხილება და შეისწავლება ცალკე და კომპლექსში.

ПРОДУКТИВНОСТЬ БИОЛОГИЧЕСКАЯ - Boiological productivity - ბიოლოგიური პროდუქტიულობა - ორგანული ნივთიერების საერთო რაოდენობა (ბიომასა), რომელიც წარმოებულია პოპულიაციით ან გაერთიანებით დროის ერთეულში ფარდობის ერთეულზე.

ПРОДУКТИВНОСТЬ МЕСТОРОЖДЕНИЯ - Deposit efficiency - საბადოს პროდუქტიულობა - სასარგებლო კომპონენტების რაოდენობა ტონელში, კილოგრამებში, გრამებში, კარატებში საბადოს ფართობის ან სიღრმის ერთეულზე.

ПРОДУЦЕНТЫ - Producers - პროდუცენტები - მცენარეები, რომლებიც არაორგანულ ნივთიერებებიდან წარმოქმნიან ორგანულს.

ПРОЕКТНАЯ НАГРУЗКА - Design load - საპროექტო დატვირთვა - დატვირთვა, რომელიც ქანზე ან ნაგებობაზე გათვალისწინებულია პროექტით.

ПРОИЗВОДСТВЕННАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ЧЕЛОВЕКА И ГЕОЛОГИЧЕСКАЯ СРЕДА - Human industrial activity and geological environment - ადამიანის საწარმოო საქმიანობა და გეოლოგიური გარემო - ადამიანის საწარმოო საქმიანობის გავლენამ გეოლოგიურ გარემოზე თავის მასშტაბითა და შედეგებით ამ ეტაპზე უკვე მიაღწია ბუნებრივი გეოლოგიური პროცესების დონეს. ამიტომ მას უკვე განიხილავენ როგორც გეოლოგიური პროცესების სახეს. ხშირად ადამიანის მოღვაწეობა ურთიერთსაწინააღმდეგოა: ერთ შემთხვევაში ის აღმშენებლობითი შემოქმედებითაა, მეორეში - დამანგრეველი, რაც იწვევს ბუნებრივი წონასწორობის რღვევას, გეოლოგიური პროცესებისა და მოვლენების განვითარებას, ცვლის ან არღვევს გეოლოგიურ გარემოს. ამიტომ აუცილებელი გახდა გეოლოგიური გარემოს დაცვა და რაციონალური გამოყენების პრობლემის გადაწყვეტა.

ПРОЛЕТ МОСТА - ხიდის მალი - ხიდის სიგრძის შემადგენელი თანაბარი ნაწილი.

ПРОМЫШЛЕННАЯ ЗОНА ГОРОДА - Industrial zone of city - ქალაქის საწარმოო ზონა - ზონა, რომელშიც განლაგებულია ორგანიზაციები და მასთან დაკავშირებული ობიექტები.

ПРОСАДКА - Subsidence - დაჯდომა - დეფორმაცია ლიოსებში და ლიოსისებურ ქანებში. რელიეფის ზედაპირზე მულანდებიან ჩაჯდომებით და პატარა ჯამისებური ჩაღრმავებებით (ლაბაქისებური), რომლებიც წარმოიქმნებიან ჩა-

ჟონილი წყლის შედეგად გრუნტებზე გარეგანი დატვირთვის ზრდის გარეშე.

ПРОСАДКА ПОВЕРХНОСТИ - Surface subsidence - ზედაპირის დაჯდომა - ქანების დაძვრა ხდება უფრო ხშირად ზემოდან ქვემოთ მოლიანობის უმნიშვნელო დარღვევით. დაჯდომა შეიძლება წარმოიქმნას ფხვიერი ქანების შექცევით, სასარგებლო წიაღისეულის მოპოვებისას ღრმა ფენიდან, ასევე ფხვიერი მასის ნაყარში და სუფოზიური პროცესებით მათი შემჭიდროების შედეგად.

ПРОСАДКА ПРИ ПРОТАИВАНИИ - Subsidence on melting - დაჯდომა დნობის პროცესში - ნიადაგის ან ქანების სწრაფი და შედარებით მნიშვნელოვანი დაჯდომა მათი დნობის პროცესში, რაც გამოწვეულია ყინულის პატარ-პატარა ლინზების ან კრისტალების დნობით.

ПРОСАДОЧНОСТЬ ГОРНЫХ ПОРОД - Subsidence of rock - ქანების დაჯდომა - ქანის თვისება სწრაფად და მნიშვნელოვნად შემკვრივდეს დასველების ან ყინულის დნობის პროცესში. ჩვეულებრივად გვხვდება ლიოსისებურ ქანებში მათი მაკროფორების შემჭიდროებით, ხოლო მარილიან ქანებში მარილების გახსნით, მზრალში - მათი გაღვლით.

ПРОСАДОЧНОСТЬ ГРУНТОВ - Subsidence of soil - ბრუნტების დაჯდომა - გრუნტის მოცულობის შემცირება მათი ტენიანობის შედეგად. გრუნტის დაჯდომადობა დამახასიათებელია ლიოსებისა და ლიოსისებური ქანებისათვის, რომლებიც მოქმედი საშენებლო ნორმებით და წესებით განეკუთვნებიან ვერეთ წოდებულ მაკროფორიან გრუნტებს. გრუნტების დაჯდომადობის თვისებები ხასიათდება სხვადასხვა მაჩვენებლებით.

ПРОСАДОЧНОСТЬ ПОРОД АБСОЛЮТНАЯ - Absolute subsidence of rock - ქანების აბსოლუტური დაჯდომადობა - დაჯდომადობის სიდიდე, გამოთვლილი შესასწავლი ფენის მთელი სიძლიერისთვის.

ПРОСАДОЧНОСТЬ ПОРОД ОТНОСИТЕЛЬНАЯ - Relative subsidence of rock - ძანების შუშარღებითი დაჯდომადობა - დაჯდომადობის სიდიდე გამოთვლილი შესასწავლი ქანის ერთეული სიმძლავრისათვის.

ПРОСТИРАНИЕ ПЛАСТА - Course of seam, strike - ძანის შრის მიმართობა - ქანის წოლის ელემენტი მიწის ქერქში, რომელიც გამოხატავს მათ მდებარეობას სივრცეში. განისაზღვრება პორიზონტალური ხაზის მიმართულებით, რომელიც დევს შრის სიბრტყეზე, - გავრცელების აზიმუტი (В. Д. Ломтадзе, 1999).

ПРОТИВОСЕЛВЫЕ МЕРОПРИЯТИЯ - Antimudflow arrangement (measures) - ღვარცოფსაწინააღმდეგო ღონისძიებანი - ღვარცოფებთან ბრძოლა სხვადასხვა სახალხო მეურნეობის ობიექტების დაცვის მიზნით, რომელიც უმეტესწილად ხორციელდება კომპლექსურად: სამეურნეო-ორგანიზაციული, სატყეო-მელიორაციული, აგროტექნიკური და საინჟინრო-ჰიდროტექნიკური ღონისძიებებით. პირველს - სამეურნეო-ორგანიზაციულს ეკუთვნის ფერდობის ნაკადის რეგულაცია და ღვარცოფნაკადის გამაფრთხილებელი სამსახური; მეორეს - ფერდობის გატყიანება, ტყის გაშენება მდინარის კალაპოტების გასწვრივ და გამოტანის კონუსებზე; მესამეს - საინჟინრო-ჰიდროტექნიკურს ახორციელებენ ღვარცოფების აუზის კალაპოტებში. მათი გამაგრებისა და სტაბილიზაციის მიზნით, მათ მიეკუთვნება ღვარცოფდამტყერი, ღვარცოფგამშვები, ღვარცოფმიმართეული, ნაპირსამაგრი, ღვარცოფჩამშვები, გვირაბების გაყვანა ღვარცოფების „მკედარ“ ნაკადებში და სხვა.

ПРОТИВОЭРОЗИОННЫЕ НАСАЖДЕНИЯ НА ОТВАЛАХ - Anti-erosion plantation on piles - პროზონის საწინააღმდეგო ნარბამები ნაშარზე - ბუნებრივი და ხელოვნური ტყის ნარგავები, რომლებიც იცავენ ნაყარს ქანისა და წყლის ეროზიისაგან.

ПРОФИЛЬ РАВНОВЕСИЯ СКЛОНА - Slope balance profile - შარღობის წონასწორობის პროფილი - 1. სესტად ჩალუნული პროფილი, რომელიც გამოიქვამება სიბრტყითი და ნაკადულისებური ჩამორეცხვით. ფორმირდება შედარებით სტაბილური დენვდაციის ბაზისის პირობებში; 2. ფერდობის პროფილის ზღვრული ფორმა; 3. ჩახეკილ-ამოხნეკილი პროფილი, რომელიც გამოიქვამება ფერდობმაფორმირებელი პროცესების კომპლექსით. დამახასიათებელია ფერდობებზე მასალის გადატანისა და დაღეპვის პროცესების შედარებით დინამიკური წონასწორობებით და მათი შედარებითი სტაბილურობით.

ПРОЦЕССЫ АНТРОПОГЕННЫЕ - Anthropogenic process - ანთროპოგენური პროცესები - ადამიანის საქმიანობის შედეგად რელიეფის წარმოქმნელი პროცესები (Никлаев, 1947; Котлов, 1963).

ПРОЦЕССЫ ГЕТЕРОМОРФОГЕНЕЗА - Heteromorphogencty process - კეტმორმორფოგენური პროცესების პროცესები - რელიეფწარმოქმნელი კომპლექსური ეგზოგენური პროცესები, რომლებიც არსებული რელიეფის პირობებით, კლიმატისა და გეომორფოლოგიური ციკლების სტადიებზე დაყრდნობით, წარმოქმნიან ხან დანაწევრებულ, ხან მოსწორებულ რელიეფს. პეტერომორფოგენურ პროცესებს მიეკუთვნებიან ფერდობული, ჭაღლისებური ჩამორეცხვა, სოლიფლუქცია, ჩამომეწყვრება, ჩამოცვენა; მყინვარული, კარსტული, ეოლური, სეფოზური და ა.შ. პროცესები (Тимофеев, 1978).

ПРОЦЕССЫ ГЛИПТОМОРФОГЕНЕЗА - Gypiomorphogenetic process - გლიპტომორფოგენური პროცესები - რელიეფის წარმოშობის ეგზოგენური კომპლექსური პროცესები, რომლებიც იწვევენ რელიეფის დანაწევრებას (ვერტიკალური მდინარეული ეროზია, ხაზობრივი ეროზია ფერდობზე). გლიპტომორფოგენური პროცესი უფრო დამახასიათებელი

ლია გეომორფოლოგიური ციკლის პირველი სტადიისთვის (Тимофеев, 1978).

ПРОЦЕССЫ ГРАВИТАЦИОННЫЕ - Gravitational processes - მრავლბუნებრივი პროცესები - პროცესები, რომლებიც განპირობებულია სიმძიმის ძალის მოქმედებით და იწვევს ქვათაცვენის, ჩამონახაშის, ჩამონაკეცვის, მეწყრის, ღვარცოფების წარმოშობას (Мещеряков, 1972).

ПРОЦЕССЫ ДЕНУДАЦИОННЫЕ - Denudation process - დენუდაციური პროცესები - 1. ქანების ნგრევის პროდუქტების და მათი გადარეცხვა და გადატანა (წყლით, ქარით, ყინულით, სიმძიმის ძალის გავლენით და სხვ.); 2. დედამიწის ზედაპირის დამანერვეელი პროცესები გარეგანი ძალების ზემოქმედებით. დენუდაციურ პროცესებს შეიძლება ეწოდოდთ გარეგანი, რადგან ისინი ძირითადად თავს იყრიან მიწის ზედაპირზე და აღწევენ მის მცირე სიღრმეს. დენუდაციური პროცესები ცვლიან რელიეფის ყველა ტექტონიკურ ფორმას და აძლევენ მას რთულ დანაწევრებულ სახეს როგორც პორიზონტალური, ისე ვერტიკალური მიმართულებით.

ПРОЦЕССЫ ДЕСТРУКТИВНЫЕ - Destructive process - დესტრუქციული პროცესები - ეგზოგენური გეომორფოლოგიური პროცესები, რომლებიც იწვევენ ადრე არსებული რელიეფის დაშლას.

ПРОЦЕССЫ ДИСЕКЦИИ - Dissection process - დისექციური პროცესები - ლოკალური მოქმედების აქტიური რელიეფწარმოშობი პროცესები, რომლებიც იწვევენ რელიეფის დანაწევრებას (მდინარეული ეროზია, აბრაზია, ქანების გადაადგილება რღვევებზე). უპირისპირებენ დენუდაციას.

ПРОЦЕССЫ ИНЖЕНЕРНО-ГЕОЛОГИЧЕСКИЕ - Engineering-geological processes - საინჟინრო-გეოლოგიური პროცესები - ანთროპოგენური პროცესი გამოწვეული ადამიანის საინჟინრო-გეოლოგიური საქმიანობით.

ПРОЦЕССЫ НЕПТУНИЧЕСКИЕ - Neptunic process - ნეპტუნური პროცესები - სინონიმი: დენუდაციური პროცესი.

ПРОЦЕССЫ СКЛОПООБРАЗУЮЩИЕ - Slope forming processes - ფორმირების პროცესები - პროცესები, რომლებიც ქმნიან ფერდობებს.

ПРОЧНОСТЬ МОРФОЛОГИЧЕСКАЯ - Morphological strength - მორფოლოგიური სიმტკიცე - ქანის თვისება დაუპირისპირდეს დენუდაციის აგენტების ზემოქმედებით დაშლის პროცესებს, რაც და მოკიდებულია ქანის ფიზიკურ თვისებებზე და კლიმატურ პირობებზე.

ПРОЧНОСТЬ ПОРОД - Strength of rocks - ქანის სიმტკიცე - ქანის თვისება წინააღმდეგობა გაუწიოს გარეგან მოქმედებულ ძალებს, მიღებულია მისი გამოხატვა დროებითი წინააღმდეგობით სიმტკიცეზე, კუმულაზე, წყვეტაზე, გაქმევაზე, ლუნვაზე, მსხვრევასა და ჩამოხეთქვაზე (კლდოვან და ნახევრად კლდოვან ქანებისათვის) ძერაზე (ფხვიური და რბილი ქანებისათვის) (В. Д. Шохадзе, 1999).

ПРЯМЫЕ УБЫТКИ - Direct loss - პირდაპირი ზარალი - მატერიალური ფასეულობის ღირებულება, რომელიც განადგურებულ იქნა მეწყერების, ღვარცოფებისა და სხვა ეგზოგენური გეოლოგიური პროცესების გამოვლინების შედეგად.

ПСАММИТ - Psammite, arenite - შსამიტი - ქვიშების საერთო სახელი.

ПСАММИТИЗАЦИЯ - Psammitization - შსამიტიზაცია - გამოფიტვის პროცესების კომპლექსი, რომელიც წარმოქმნის ქვიშას.

ПСАММОФИТ - Psammophyte - შსამოფიტი - მცენარე, რომელსაც აქვს ქვიშაში ცხოვრების სპეციალური შეგუების უნარი (ქვიშის საქსაუდი, ისლი). ფსამოფიტები გამოიყენებიან ქვიშების ადგილზე დამაჯერებისთვის.

ПСЕФИТЫ - Pscephite - შსეფიტები - მსხვილნამტვრევებიანი ქანების საერ-

თო სახელწოდება, მარცვლების ზემოთ არა უმეტეს 2 მმ; სინონიმი: ფსეფიტოლიტი.

ПСИХОЭКОЛОГИЯ - Psychocology - ფსიქოეკოლოგია - კომპლექსური დისციპლინა, რომელიც შეისწავლის ეკოლოგიური ფაქტორების გავლენას ადამიანის ფსიქიკაზე.

ПУЛЬПА - Pulp - პულპა - ქანის ფხვიერი მასალის ნარევი წყალთან.

ПУСТЫННЫЙ РЕГИОН - Desert region - უდაბნო რეგიონი - პრაქტიკულად დაუ-

სახლებელი სივრცე, სადაც კლიმატის სიმშრალის გამო მცენარეული საფარი ძალიან სუსტადაა განვითარებული.

ПУЧЕНИЕ - Swell, bulge - ამოზურცვა - დატენიანებული ქანების ზედაპირის ადგილობრივი დეფორმაცია მათი გაყინვის, ამოზურცვის ან ამოწნევის, ასევე მარილების გაჯირჯეების შედეგად.

ПЫЛЕВАТАЯ ФРАКЦИЯ - Dust-like fraction - მტპრიისებური შრატცია - ფხვიერი ქანების ფრაქცია სიდიდით 0.005-დან 0.05 მმ-მდე.

Р

РАВНОМЕРНОЕ ДАВЛЕНИЕ ЖИДКОСТИ - Uniform pressure of liquid - სითხის თანაბარი წნევა - სითხის მოძრაობა, რომლის დროსაც სიჩქარის სიდიდე ნაკადის მთლიან ცოცხალ კვეთაში თანაბარია.

РАДИОАКТИВНОСТЬ ВОДЫ - Water radioactivity - წყლის რადიოაქტიურობა - წყლის თვისება, რომელიც განპირობებულია მასში რადიოაქტიური ელემენტების არსებობით.

РАДИАЦИОННАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ - Radiation safety - რადიაციული უსაფრთხოება - მეცნიერულ-პრაქტიკული დისციპლინა, რომლის მიზანია გამოიშუშაოს კრიტერიუმები იონიზებული გამოსხივების მავნე ზემოქმედების შეფასებისათვის და მის დასაშვებ ნორმებზე ცალკეულ ადამიანზე, მოსახლეობასა და გარემოზე ასევე გამოიშუშაოს დასაშვები ნორმების და პროგნოზირების მეოდები რადიაციის საწინააღმდეგო დაცვის საშუალებებისათვის.

РАДИАЦИОННАЯ КАТАСТРОФА - Radiation catastrophes - რადიაციული კატასტროფა - რადიაციულად სახიფათოობიექტებზე, რადიაციული ნივთიერების გაჟონვა და მათი გამოტყორცნა

დადგენილი ნორმების ზემოთ, რაც ახდენს ან შესაძლებელია მოახდინოს დამაზიანებელი ზემოქმედება ადამიანზე, შინაურ ცხოველებზე, სასოფლო-სამეურნეო საფარგულებზე, სამეურნეოობიექტებსა და გარემოზე.

РАДИУС ВЛИЯНИЯ СКВАЖИНЫ (ВОДОЗАБОРА) - Seepage area of well (water inlet) - ზაბურლილის (წყალსაღპის) ბაშპუნის რადიუსი - მანძილი ჭაბურღილიდან, რომელშიც ტარდება ამოქაწვა მისი გავლენის ზონის საზღვრებამდე. ჭაბურღილის გავლენის ზონა განისაზღვრება ამ ბურღილის ჰიდროდინამიკური ევლით.

РАЗБУХАНИЕ ГЛИНЫ - Clay swelling - თიხის ბაჰროჰჰევა - თიხის მოცულობის ზრდა მისი დატენიანების შედეგად.

РАЗВЕДКА ИНЖЕНЕРНО-ГЕОЛОГИЧЕСКАЯ - Engineering-geological survey (exploration) - საინჰინრო-გეოლოგიური რაზვერცვა - გეოლოგიური დაზვერვის სახე, რომლის დანიშნულებაა შეისწავლოს ტერიტორიის საინჰინრო-გეოლოგიური პირობები.

РАЗВИТИЕ (ЭВОЛЮЦИЯ) ЛАНДШАФТОВ - Landscape development (evolution) -

ლანდშაფტის ბანვითარება (მვოლუ-
ცია) - ლანდშაფტის განვითარება გან-
პირობებულია როგორც ვარე ფაქტორე-
ბის შეცვლით, ასევე შინაგანი მიზეზე-
ბით. ინვარიანტების შეცვლა შეიძლე-
ბა მოხდეს როგორც ბუნებრივი პრო-
ცესებით, ასევე ანთროპოგენურ-ტექნო-
გენური ზემოქმედებით. ჩვეულებრივ პი-
რობებში ინვარიანტების შეცვლა ხდე-
ბა თანდათანობით, მაგრამ შესაძლებე-
ლია სწრაფადაც, რომელიმე კატასტროფ-
ული ბუნებრივი ან ტექნოგენური პრო-
ცესების შედეგად. ასეთ შემთხვევაში
ხდება ინვარიანტების დაშლა და ამ-
რიგად ამის შედეგად საქმე ეხება არა
ლანდშაფტის განვითარებას, არამედ მის
დევრადაციას. ლანდშაფტის განვითარე-
ბის მიმართულების ცოდნა და აღრიცხვა
აუცილებელი წინაპირობაა მისი პროგ-
ნოზირებისათვის.

РАЗГРУЗКА ПОРОДЫ - Rock relaxation -
ქანების ბანტპირთვა - ქანიდან დატ-
ვირთვის მოხსნა.

РАЗМОКАЕМОСТЬ ГРУНТОВ - Soil soak-
ing - ბრუნტაბის ღალბობა - გრუნტის
თვისება წყლის შთანთქმის დროს დაკარ-
გოს ბმულობა და გადაიქცეს ფხვიერ-
შეუკავშირებელ მასად მზიდი უნარის
მთლიანი დაკარგვით. გრუნტის დაღ-
ბობა დამოკიდებულია მის შემადგენ-
ლობაზე, დისპერსიულობასა და ნაწი-
ლაკებს შორის ბმულობის ხარისხზე,
თავდაპირველად სინოტივესა და წყლის
შემადგენლობაზე. დაღბობის მაჩვენებ-
ლებს წარმოადგენენ: 1. დრო, რომლის
განმავლობაში წყალში მოთავსებული
გრუნტის ნიმუში კარგავს ბმულობას
და იშლება; 2. დაშლის ხასიათი (მსხვი-
ლი და წერილი კოშტები, მტვერი და
სხვა). დაღბობის სიდიდე გამოიყენება
წყალსაცავების ნაპირების გადაშეშავე-
ბის დადგენის, არხების ფერდობ, ქვაბ-
ულების ბორტებისა და სხვა მიწის ნაგე-
ბობის მდგრადობის შესაფასებლად.

РАЗМЫВАНИЕ - Washing out, scouring -
წარმცხვა - 1. დედამიწის ზედაპირი-

დან წერილი მიწერალეური ნაწილაკე-
ბის გადარეცხვა წვიმისა და მდნობარე
თოვლის წყლის ჭაველების მიერ, რომ-
ლებიც ვაედინებინან მიკროკალაორებ-
ში ან წყლის მოღიანი ფენის ხახით.
საპირისპიროა ხაზობრივი ეროზიისა.
სინონიმი: ზედაპირული ჩამორეცხვა.
წვიმისებური დენუდაცია; 2. ქანის გაძო-
ფიტვის პროდუქტების გადატანა წყლის
ნაკადით, მყინვარებით, ქართა და სხვა;
არჩევენ ზედაპირული და წყალქვეშა
წარეცხვას. ზედაპირული წარეცხვის
ნიშნებს წარმოადგენენ: დაღეკვის შეწ-
ყვეტის პროცესში ჭრილში შექმნილი
ზედაპირის უსწორმასწორობა, ახალ-
გაზრდა ქანების ტრანსპორტიული გას-
ლაგება უფრო ძველზე და მისი საერ-
თო შეკეთი ლითოლოგიური განსხვა-
ება, კუთხური უთანხმოება, ეროზიუ-
ლი ჩატრა საგებ ქანებში და ა.შ. წყალ-
ქვეშა წარეცხვა გამოწვეულია ზღვის
დინებით, რასაც თან ახლავს: დინების
ღარები, ჭაველები, მექანიკურად დახა-
რისხებული ნივარების ვიოვია, წყლის
ძლიერ დინებას შეეუბუბი ფაენა,
კენქნარი, საგები ქანების შემცირებუ-
ლი სიმძლავრე და სხვ.; 3. ოკანოლო-
გიაში წარეცხვა ნიშნავს ტალღების მიერ
ფხვიერი მასალისაგან შემდგარი ნაპირის
დაშლას. წარეცხვა ხარისხობრივად ვან-
სხვადება აბრაზიისაგან, რომლის დრო-
საც ტალღური ზემოქმედებს კლდოვან
ქანებზე. წარეცხვა წარმოადგენს აბრაზი-
ის კერძო შემთხვევას.

РАЗМЫВАНИЕ ПОЧВЫ - Soil scouring -
ნიადამის წარმცხვა - პროცესი, როდე-
საც ნიადამის ყველა ნაწილაკი ჩაი-
ტანება წყლით და შესატყვისად იც-
ლება ნიადამის ზედაპირზე არა მარტო
იმ ადგილზე, სადაც ნიადამის ჩამოტ-
ანილი ნაწილაკები ილეკება, არამედ
იქაც, სადაც ნიადამი ვარეცხილია; ამ
მიზეზით ხრამები წარმოდგენილია მეტი
ან ნაკლები სიდიდით.

РАЗМЫВ И РАЗРУШЕНИЕ СКЛОНОВ -
Slope washout and failure - შპრლობის

წარმცხვა და ნბრმვა - ატმოსფერული წყლების ეროზიულ მოქმედებას მოჰყვება ფხვიერი ქანების მიწის ზედაპირიდან წარეცხვა და ხრამ-ხეუვების წარმოშობა. ხეუვების ზრდა შეიძლება გააქტიურდეს ასევე მათ მიერ გრუნტის წყლების პორიზონტის გახსნის ხარჯზე. სტრატების განვითარებას ახასიათებს სტადიურობა. თავდაპირველად პატარა ნიაღვარებისა და ღრანტების წარმოქმნა, რომელთა სიღრმე საშუალოდ 0.05-1.0 მ-ს არ აღემატება, ხოლო შემდგომ ხდება წონასწორობის გასწვრივი პროფილის გამოქვეყნება და მისი გადაქცევა ხეუვად.

РАЗМЫВАНИЕ ПОРОД - Rock scouring - ძანმვის ბაღარმცხვა - ზედაპირული და გამდინარე წყლებით ქანების დაშლა და მინერალური ნაწილაკების გადატანა. წყალთან ქანების ურთიერთქმედება შეიძლება იყოს დინამიური და სტატიკური. დინამიკური ზემოქმედება არის გარეცხვის პროცესი, რომელიც დამოკიდებულია ქანების წყალმედგობაზე და ხასიათდება დაღობის კოეფიციენტით ე.ი. წყლის სტატიკური ზემოქმედებით ქანზე. ქანების გადარეცხვა აღემატება სუსტად შესწავლილი პროცესია. შედარებით სუსტად შესწავლილია წყლის ზედაპირული ნაკადის გარეცხვითი მოქმედება ფხვიერ ქანებზე, რომლებსაც არ გააჩნიათ ქიმიური ბუნების სტრუქტურული და იონოელექტრონ სტატიკური კავშირები (ქვიშიანი, ხვინჯიანი ქანები და სხვა). ასეთი ქანები ეწინააღმდეგებიან გარეცხვას ნაწილაკების წონის ხარჯზე, ამიტომ უნდა დადგინდეს დამოკიდებულება ფხვიერი ქანების ნაწილაკების ზომებისა და იმ ნაკადის საშუალო სიჩქარეს შორის, რომლის დროსაც იწყება ქანის გადარეცხვა, ე.ი. ცალკეული მარცვლების მოწყვეტა და ნაკადით მათი გადატანა. წერილი ქვიშა გადაიტანება წყლით თუ მისი სიჩქარე 0.2 მეტრზე მეტია დღე-ღამეში, ხოლო თუ სიჩქარე 10 მ/წმ აღემატება,

ნაკადს შეუქლია გადაიტანოს 15კე სიმატიმის ქვა (Ссргсв, 1978).

РАЗМЯГЧАЕМОСТЬ - softening - ზარბილვა - მავარი ქანის სიმტკიცის შემცირება წყლის ზეგავლენით. დარბილება ხასიათდება ეგრეთ წოდებული დარბილების კოეფიციენტით. დარბილება ახასიათებს ქანის წყალმედგობას (В. Д. Ломтадзе).

РАЗНОГЛАСИЕ ГЕОМОРФОЛОГИЧЕСКОЕ - Geomorphological discord - გომორფოლოგიური უთანხმოება - კონტაქტი ორ ტერიტორიას შორის, რომლებიც ჩამოყალიბდა სხვადასხვა პირობებში და სხვადასხვა დროს (Тимофеев, 1978).

РАЗРЕЗ ГИДРОГЕОЛОГИЧЕСКИЙ - Hydrogeological section - ჰიდროგეოლოგიური ზრილი - გეოლოგიური ჭრილი, რომელზედაც ნაჩვენებია: წყალ შემცველი ქანები, როგორც გრუნტის წყლის თავისუფალი, ასევე არტეზიული წყლების წნევიანი ზედაპირებით, წყლის დონე ბურღილებში, ჭებში, გამონამუშევრებში და სხვა ჰიდროლოგიური მონაცემები.

РАЗРУШАЮЩАЯ НАГРУЗКА - Breaking load - ზაშლითი ზატვირთვა - წნევა, რომელიც აღემატება ქანის ზღვრულ უკიდურეს წინააღმდეგობას. დამშლელი დატვირთვა შეესატყვისება ძვრის ფაზის დაწყებას და გრუნტის ამობურცვას შტამპიდან.

РАЗУПЛОТНЕНИЕ ГЛИН - Clay deconsolidation (discompaction) - თიხამვის ბანძმკრმვა - თიხებში ტენიანობის და ფორიანობის გადიდება სხვადასხვა ფაქტორით (დატვირთვის მოხსნა, გამოფიტვა და სხვ.).

РАЗУПРОЧНЕНИЕ ПОРОДЫ - Rock strength loss - ძანმვის სიმტკიცის კარბვა - ქანის შინაგანი შეჭიდულობის დაკარგვა ან შესუსტება; სიმტკიცის და მათი სტრუქტურული კავშირის დაქვეითება განმკრივების გამო, რაც გამოწვეულია დარბილების და ტენიანობის გადაჭარბებით.

РАЙОН ГИДРОГЕОЛОГИЧЕСКИЙ - Hydrogeological area - ქიროგეოლოგიური რაიონი - გეოლოგიური სტრუქტურის ნაწილი, სადაც ყალიბდება გარკვეული ტიპის მიწისქვესა წყლების ფორმირების პირობები (კვების, გავრცელებისა და განტვირთვის), რითაც განსხვავდება მომიჯნავე უბნებისგან და გააჩნია მიწისქვესა წყლების დამოუკიდებელი ბალანსი.

РАЙОНИРОВАНИЕ ЗЕМЕЛЬ ПО ОЧЕДНОСТИ РЕКУЛЬТИВАЦИИ - Landzonation by recultivation priority - მიწის ღარიონება რეკულტივაციის თანამიმდევრობის მიხედვით - ტერიტორიის დაყოფა (კვეყნის, რესპუბლიკის, რეგიონის) რაიონებად იმისდა მიხედვით თუ რა თანამდევრობით უნდა გატარდეს მათზე უეარგისი მიწების რეკულტივაცია.

РАНА - Wound - რანა - დენუდაციის დახრილი ზედაპირი, დაფარული სუსტად დამუშავებული კვარცის ღორღით. **РАПА** - Brine - მარილ-ამპო - მარილიან ტბებში და ხელოვნურ აუზებში არსებული მარილიანი ხსნარი, როცა მარილ-ქვი ახლოა გაჯერბასთან მისგან შეიძლება გამოილეკოს ფიზიკურ-ქიმიური წონასწორობით განპირობებული ამა თუ იმ სახის მარილი.

РАСПРЕДЕЛЕНИЕ НАГРУЗКИ - Distributed load - დატვირთვის განაწილება - დატვირთვის კანონზომიერი განაწილება ფართობზე და გეოლოგიური სივრცის სიღრმეში (В. Д. Ломтадзе).

РАССОЛЬНЫЕ ВОДЫ (РАССОЛЫ) - Salt brine - მარილხსნარიანი წყლები - წყლები, რომლებშიც ხსნადი მარილების რაოდენობა აღემატება 50 გ/ლ-ზე (В. Д. Ломтадзе).

РАСТВОРЫ ГИДРОТЕРМАЛЬНЫЕ - Hydrothermal solution - ქიროტერმული ხსნარები - მაგმური წარმოშობის ცხელი ხსნარები, რომლებიც წარმოიქმნება მაგმიდან წყლის ორთქლისა და მისი თანამგზავრი გაზების ზემოქმედებით.

РАСТВОРЫ ИЛОВЫЕ - Uliginous silty, slimy solution - ლამინანი ხსნარები - ხსნარის პირველადი ფორმა, რომელშიც წყალი ჰიდროსფეროდან მიიტაცება და შემდეგ გადადის ლითოსფეროში - დანალექ ქანში. ეს ხსნარი თავის მდგომარეობით და თვისებებით განსხვავდება დანალექი ქანების, კაპილარულ-თხევადი წყლებისგან.

РАСХОД ПОДЗЕМНОГО ПОТОКА - Rate of underground water discharge - მიწისქვეშა ნაკადის ხარჯი - წყლის მოცულობა, რომელიც გაივლის წყალშემკვებელი შრის კვეთში დროის ერთეულში.

РАСЧЕТНОЕ СОПРОТИВЛЕНИЕ ГРУНТА - Calculated resistance of soil - ბრუნტის ბანბარემული წინააღმდეგობა - ვრუნტის სიმტკიცის ნორმატიული მაჩვენებელი, რომელიც გამოიყენება ნაგებობების ბუნებრივი საფუძვლის პროექტირების დროს.

РАСЧЕТЫ ВОДОХОЗЯЙСТВЕННЫЕ - Water management analysis - წყალმეურნეობის ბანბარემება - ვანჯარიშება წყალმეურნეობის საწარმოო ბოროლადი მანევენების შერჩევისა და დასაბუთებისათვის (ჰიდროლოგია, სავაჭრო წყალსაღებები, სარწყავი და დასაშრობი სისტემები და ა.შ) და ასევე მათი მეშობის რეჟიმის ვანსახდერისათვის.

РАЦИОНАЛЬНОЕ ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ГЕОЛОГИЧЕСКОЙ СРЕДЫ ПРИ ГОРОДСКОМ И ПРОМЫШЛЕННОМ СТРОИТЕЛЬСТВЕ - Rational utilization of geological environment in civil and industrial engineering - ბოლოგეოლოგიური ბარემოს რაციონალური ბამოყნება სამოქმედო და სამოქალაქო მშენებლობის დროს - განიხილება სამ ასპექტში: 1. ურბანიზაცია და ინდუსტრიალიზაცია, როგორც გეოლოგიური ვარემოს შეცვლის უმძლავრესი ფაქტორი; 2. ქალაქის ზემოქმედების ხასიათი და მიმართულება გეოლოგიურ ვარემოზე; 3. ქალაქის ნოოტექნოსფეროს ვაგენა გეოლოგიურ ვარემოს ცვლაზე და სხვა.

РЕАКЛИМАТИЗАЦИЯ - Reclimatization - რეაკლიმატიზაცია - რომელიმე სახის ხელოვნური დაბრუნება ძველ ადგილზე (ადრევე იქ მყოფის).

РЕКРЕАЦИОННАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ЧЕЛОВЕКА НА ЛЕСНОЙ ПОКРОВ - Human recreational activity effect on silvan cover - ადამიანის მიერ რეკრეაციული მოქმედება ტყის საფარზე - ადამიანის მანერ გავლენა ტყის საფარზე.

РЕГИОН ИНЖЕНЕРНО-ГЕОЛОГИЧЕСКИЙ - Engineering-geological region - საინჟინრო-გეოლოგიური რეგიონი - ტერიტორიის საინჟინრო-გეოლოგიური დარაიონების ყველაზე მსხვილი ტაქსონომეტრიული ერთეული.

РЕГИОНАЛЬНАЯ ПРОГРАММА - Regional program - რეგიონალური პროგრამა - დაგეგმარების მეთოდის მიზნობრივი პროგრამის რეალიზაციის ერთ-ერთი ფორმა, მართვა და საზოგადოებრივი წარმოების ორგანიზაცია, რომლის მიზანია უზრუნველყოს ე.წ. საწარმოო ძაღების განაწილება რეგიონში, მისი სამეცნიერო-ტექნიკური პოტენციალის, ბუნებრივი, კლიმატური და სხვა პირობების გათვალისწინებით.

РЕГИОНАЛЬНАЯ СХЕМА ЗАЩИТЫ ТЕРРИТОРИИ - Regional scheme of area protection - ტერიტორიის დაცვის რეგიონალური სქემა - წინასწარი დაცვითი ღონისძიებების ღირებულება ეგზოგენური გეოლოგიური პროცესებისაგან, რომელსაც შეიძლება ადგილი ჰქონდეს ფიზიკურ-გეოგრაფიულ ან საინჟინრო-გეოლოგიურ რეგიონებში.

РЕГИОНАЛЬНОЕ ГРУНТОВЕДЕНИЕ - Regional soil science (pedology) - რეგიონალური ბუნებრივი-გეოლოგიური და აფასებს სხვადასხვა ტერიტორიის ქანების გენეტიკური ტიპების და სტრატეგიული კომპლექსების საინჟინრო-გეოლოგიურ პირობებს.

РЕГИОНАЛЬНЫЕ КЛАССИФИКАЦИИ ОПОЛЗНЕЙ - Regional classification of landslides - მშპრების რეგიონალური კლასი-

სიფიკაცია - ჩვეულებრივ მეწყერების რეგიონალური კლასიფიკაცია ეფუძნება: 1. გარკვეული სტრატეგრაფიის და გენეზისის ქანებს (Дранников, 1949); 2. სხვადასხვა გენეზისის ფერდობებს (ზღვური, მდინარეული, ხელოვნური ფერდობები და ა.შ.) ან მეწყერწარმოქმობ ძირითად ფაქტორებს. მაკალითად, აბრაზიული, ეროზიული, ხელოვნური მეწყერები და ა.შ.

РЕГРЕССИВНАЯ ФАЗА ОПОЛЗНЕЙ - Landslide regressive phase - მშპრების რეგრესიული ფაზა - ციკლის (რთმის) ნაწილი, რომლის დროსაც მიმდინარეობს იმ პარამეტრების დაქვეითება, რომლებიც მეწყერების აქტიურობას ახალეობს.

РЕГУЛЯЦИЯ ЧИСЛЕННОСТИ И ЕМКОСТЬ СРЕДЫ (ЭКОЛОГИЯ) - Number control and environment capacity (ecology) - რიცხოვნობის რეგულირება და ბარემოს ტევადობა (ემოლოგია) - როგორც კი რიცხოვნობა გადაჭარბებს ზღვარს, თავს იჩენენ ჯგუფის ეფექტით განპირობებული შექანისმები. ამის შედეგად შობადობა ქვეითდება, სიკვდილიანობა კი მატულობს, რაც იწვევს პოპულაციის სიმჭიდროვის დაქვეითებას. საწინააღმდეგო ეთარებაში, როდესაც პოპულაციის სიმჭიდროვე დაბალია, ხოლო სასიცოხლო რესურსები - ოპტიმალურია, შობადობა ჰარბობს სიკვდილიანობას და პოპულაციის რიცხოვნობა იზრდება.

РЕЖИМ ВОДНЫЙ - Water regime - წყლის რეჟიმი - მიწისქვეშა წყლების ფერის, გემოს, გამჭირვალობის, სუნის, ტემპერატურის, რადიაქტიულობის, ქიმიური თვისებების, დებიტის, დონისა და სხვა თვისებების პერიოდული ცვლა.

РЕЖИМ ГИДРОЛОГИЧЕСКИЙ - Hydrological regime - ჰიდროლოგიური რეჟიმი - დროში და სივრცეში წყლის ობიექტის ცვლილებების კანონზომიერება, განპირობებული აუზის ფიზიკურ-გეოგრაფიული პირობებით.

РЕЖИМ ОПОЛЗНЕЙ И СЕЛЕЙ - Landslide and mudflow regime - მუშარამბისა და ღვარცოფვანის რეჟიმი - მეწყერებისა და ღვარცოფების გამოვლინების აქტიურობის ხასიათის ცვლა დროში და სიერცეში.

РЕЖИМ ПОДЗЕМНЫХ ВОД - Underground water regime - მიწისქვეშა წყალბის რეჟიმი - ბუნებრივ-ისტორიული პროცესი, რომელიც წარმოადგენს მიწისქვეშა წყლების ცალკეული სტადიების ფორმირების რაოდენობრივი და ხარისხობრივი ცვლილებების მანვენებელს, მიმდინარეობს კლიმატური, ჰიდროგეოლოგიური, გეოლოგიური და ასევე ნიადაგების, ბიოლოგიურ და ხელოვნურ ფაქტორთა ერთობლივი ზემოქმედებით.

РЕЖИМ РЕАЛИЗАЦИИ МОДЕЛЕЙ - Model realization regime - მოდელბის რეალიზაციის რეჟიმი - ოპერაციის თანმიმდევრობითი განხორციელების მეთოდი ემ-ზე მოდელბის აგებისათვის, რომელიც ითვალისწინებს ამა თუ იმ დონეზე ინჟინერ-გეოლოგიის მონაწილეობას.

РЕЖИМ УСТОЙЧИВОСТИ СКЛОНОВ - Slope stability regime - შერდობის მდგრადობის რეჟიმი - ფერდობების მდგრადობის კოეფიციენტის მერყეობა დროში (Емельянова, 1970).

РЕЖИМНЫЕ НАБЛЮДЕНИЯ - Regime observation - რეჟიმული დაკვირვება - დაკვირვება ერთი და იგივე პუნქტებში განსაზღვრული მეთოდიკით, რომელიც უნდა განმეორდეს დროის განსაზღვრულ ინტერვალში.

РЕЖУЩЕЕ КОЛЬЦО - Cutting ring - მჭრელი რბოლი - ცილინდრი შიდა დიამეტრით 50-100მმ და სიმაღლით 15-30 მმ მჭრელი პირით. გამოიყენება რბილი შეკავშირებული ქანის ნიშნის ასაღებად.

РЕЖУЩИЕ ОПОЛЗНИ - Shearing landslide - ბამპვითი მუშარამბი - მეწყერები, რომელთა დასრიალების ზედაპირები კვეთენ ფერდობზე გაშიშვლებულ სხვადა-

სხვა შრეებსა და შედგენილობის ქანებს (Маккавцев, 1971).

РЕЗЕРВАТ - Reservation - რეზერვატი - ბუნებრივად დაცული ტერიტორია შეკვეთილი რეჟიმით. ეს ტერმინი თავის მნიშვნელობით ახლოა საკრძალოთ.

РЕКОГНОСЦИРОВКА ИНЖЕНЕРНО-ГЕОЛОГИЧЕСКАЯ - Engineering-geological reconnaissance - საინჟინერო-გეოლოგიური რეკოგნოსციონება - ტერიტორიის საინჟინერო-გეოლოგიური კვლევების საწყისი ეტაპები, ძირითადად, აეროფოტოალური და ვიზუალური დაკვირვებით.

РЕКРЕАЦИОННОЕ НАПРАВЛЕНИЕ РЕКУЛЬТИВАЦИИ - Recreational course of recultivation - რეკრეაციული რეკონსტრუქციის რეკონსტრუქციული მიმართულება - უვარკის მიწებზე დასასვენებელი ობიექტების შექმნა, რისთვისაც გამოიყენება საწარმოო ყრილის გამწვანების მეთოდი, პარკის ტიპის ნარგავების დარგვა, კარიერების მოწყობა წყალსატევებად, სპორტული ნაგებობების მშენებლობა და სხვა.

РЕКРЕАЦИОННЫЕ НАГРУЗКИ - Recreational load - რეკრეაციული დატვირთვა - რეკრეაციული დატვირთვები იყოფა: უნებელი, საშიში, კრიტიკული და კატასტროფული. უნებლად ჩაითვლება ისეთი რეკრეაციული დატვირთვა, რომლის შედეგადაც ბუნების კომპლექსში არ რჩება მის მიერ გამოწვეული ცვლილებების ნიშნები. ასეთი დატვირთვა ბუნების კომპლექსში იწვევს II ან III სტადიის დიგრესიას. დატვირთვა, რომელიც შეესაბამება II სტადიას, პირობითად ეძახიან „დაბალს“, რადგან ბუნების კომპლექსი ასეთი დატვირთვის დროს არ კარგავს აღდგენის უნარს. ზღვრულად დაშვებულ რეკრეაციულ დატვირთვას მიჰყავს ბუნების კომპლექსი III სტადიის დიგრესიამდე. თუ ბუნების კომპლექსი გადადის III-დან IV დიგრესიის სტადიაში, მაშინ რეკრეაციული დატვირთვა ითვლება საშიშად. კრიტიკული დატ-

ვირთვა შეესატყვისება IV სტადიის ფიტოცენოზის დიგრესიას. კატასტროფული დატვირთვას ბუნების კომპლექსი მიჰყავს V სტადიის დიგრესიამდე, რომლის დროსაც ირღევეა კავშირი ბუნების კომპონენტებსა და მათ შემადგენელ ნაწილებს შორის (Никитин, Новиков, 1986).

РЕКРЕАЦИЯ - Recreation - რეკრეაცია - ჯანმრთელობის და შრომისუნარიანობის აღდგენა ბუნების წიაღში ან ტურისტული მოვზაურობის დროს, რომელიც დაკავშირებულია საინტერესო სანახობასთან და დასათვალისწინებელ ადგილებთან.

РЕКУЛЬТИВАЦИОННЫЙ ПЕРИОД - Recultivation period - რეკულტივაციური პერიოდი - პერიოდი, რომლის განმავლობაში მთავრდება რეკულტივაციისთვის აუცილებელი სამუშაოების მთელი ციკლი.

РЕКУЛЬТИВАЦИОННЫЙ СЛОЙ - Recultivation layer (bed) - რეკულტივაციური ფენა - მიწის რეკულტივაციის დროს ხელოვნურად შექმნილი ფესვებსაარსებო ფენა მცენარის აღმოცენებისა და ზრდისათვის ხელსაყრელი პირობები.

РЕКУЛЬТИВАЦИЯ - Recultivation - რეკულტივაცია - ნიადაგების ნაყოფიერების და მცენარეული საფარის ხელოვნური აღდგენა ბუნების ტექნოგენური დარღვევის შემდეგ.

РЕКУЛЬТИВАЦИЯ БИОЛОГИЧЕСКАЯ - Biological recultivation - ბიოლოგიური რეკულტივაცია - რეკულტივაციის ეტაპი, რომელიც მოიცავს ღონისძიებას ნიადაგის ნაყოფიერების აღდგენისათვის, ხორციელდება ტექნიკური რეკულტივაციის შედეგად. მას მიეკუთვნება აგროტექნიკური და ფიტომელიორაციული კომპლექსების ღონისძიებები, მიმართული ფლორისა და ფაუნის სამეურნეო პროდუქტიულობის აღდგენისთვის. რეკულტივაციის ყველა მიმართულება მთავრდება ბიოლოგიური ეტაპით.

РЕКУЛЬТИВАЦИЯ ГОРНО-ТЕХНИЧЕСКАЯ - Mining recultivation - სამთო-ტექნიკური რეკულტივაცია - ტექნიკური რეკულტივაციის სახესხვაობა. სასარგებლო წიაღისეულის მოპოვების და გადაამუშავების პროცესში შექმნილი უვარგისი მიწების რეკულტივაციის ეტაპი; მოიცავს მათ მომზადებას შემდგომი მიზნობრივი გამოყენებისათვის და ხორციელდება სამთო ტექნიკური დაწესებულებების მიერ.

РЕКУЛЬТИВАЦИЯ ЗЕМЕЛЬ - Recultivation land - მიწის რეკულტივაცია - საჭირო სამუშაოების კომპლექსი უვარგისი მიწების პროდუქტიულობის აღდგენისა და გარემო პირობების გაუმჯობესებისათვის.

РЕКУЛЬТИВАЦИЯ ЗЕМЕЛЬ ВРЕМЕННАЯ - Temporary recultivation of land - მიწის დროებითი რეკულტივაცია - მიწები, რომლებზედაც პერსპექტივაში იგეგმება მათი გამოყენების შეცვლა: სასარგებლო ნამარხების მეორადი გადამუშავება, მშენებლობა და სხვ. დროებითი რეკულტივაცია განისაზღვრება, როგორც წესი, გამწვანებითი სამუშაოებით და სანიტარიულ-ჰიგიენური ნორმების შენარჩუნებით.

РЕКУЛЬТИВАЦИЯ ЗЕМЕЛЬ ПОСТОЯННАЯ - Constant recultivation of land - მიწის მუდმივი რეკულტივაცია - რეკულტივაცია, რომელიც ხორციელდება მიწებზე, სადაც არ არის მოსალოდნელი პროექტით გათვალისწინებული მიზნობრივი გამოყენებითი ცვლილებები.

РЕКУЛЬТИВАЦИЯ ЛАНДШАФТОВ - Landscape recultivation - ლანდშაფტების რეკულტივაცია - მიწების რეკულტივაცია, რომელიც არ შემოიფარგლება ლოკალური ღონისძიებებით მისი ცალკეული დარღვეული უბნების „წესრიგში მოსაყვანად“, არამედ ითვალისწინებს უვარგისი მიწების კომპლექსური გარდაქმნის ღონისძიებათა საერთო სისტემას ტექნოგენური ლანდშაფტის ოპტიმიზაციისათვის.

РЕКУЛЬТИВАЦИЯ ТЕХНИЧЕСКАЯ - Technical recultivation - ტექნიკური რეკულტივაცია - მიწების რეკულტივაციის ეტაპი, რომელიც მოიცავს მის მომზადებას შექმნილი მიზნობრივი გამოყენებისათვის სახალხო მეურნეობაში. მას მიეკუთვნება მოსწორება, ფერდობების ფორმირება, მოხსნა და ტრანსპორტირება, ნაყოფიერი ქანების და ნიადაგების შეტანა სარეკულტივაციო მიწებზე, გზების, პიდროტექნიკურ-მელიორაციულ ნაგებობათა მშენებლობა და სხვ. როგორც ტექნიკური რეკულტივაციის სახესხვაობა ყველაზე უფრო დიდი გავრცელება აქვს სამოტექნიკურ რეკულტივაციას.

РЕКУЛЬТИВИРУЕМЫЕ ЗЕМЛИ - Recultivated land - რეკულტივაციის პროცესში მყოფი ევარგისი მიწები.

РЕЛАКСАЦИЯ - Relaxation - რელაქსაცია - საინჟინრო გეოლოგიაში - დაბაზულობის შემცირება, შესუსტება; ქანების მიღებული სიმტკიცის თანდათანობით შესუსტება ამ მდგომარეობის გამოწვევი ფაქტორების მოქმედების შეწყვეტის შემდეგ.

РЕЛЬЕФ СРЕЗАННЫЙ - Cutted relief - მოკვეთილი რელიეფი - რელიეფი, რომელიც წარმოიშობა აქტიური დენუდაციით, რის შედეგადაც ძველი ფორმები გადაირეცხება და შეიცვლება ახალი, უფრო დაბალი ფორმებით, სავალდებულო არ არის ეს ფორმები იყოს უფრო მოსწორებული.

РЕМОНТНЫЕ РАБОТЫ НА ОТВАЛАХ - Repairs on dumps (piles) - შიკამბინოტი სამუშაოები ნაჰარზე - ტექნიკური ღონისძიება, მიმართული ნაყარი ფართობების ზედაპირის ნორმატივების დარღვევის სალიკვიდაციოდ.

РЕОЛОГИЧЕСКОЕ СВОЙСТВО ПОРОД - Rheological rock properties - ქანების რეოლოგიური თვისება - ქანების თვისებაა მათში, დროში ხანგრძლივი ნარჩენი დეფორმაციის განვითარების მიმდინარეობის შესახებ.

РЕПТАЦИЯ - Reptation - რეპტაცია (ლიტვა) - გრუნტის შეუმჩნეველი მოძრაობა ფერდობის ძირისაკენ, გამოწვეული გრუნტის ნაწილაკების გაფართოებისა და შეკუმშვის პერიოდულობით, რომელსაც თან ახლავს დეფორმაციები. კრიპისა და ნამოცურების სახესხვაობა.

РЕСУРСОСБЕРЕЖЕНИЕ - Reasonable consumption of natural resources - რესურსების დაცვა - საბოლოო პროდუქტების წარმოება და რეალიზაცია ენერჯისა და მასალის მინიმალური დახარჯვით (წარმოების ციკლის ყველა ეტაპზე მოპოვებიდან გამსაღებელ დარგებამდე), უზრუნველყო შემოქმედებით ბუნებრივ ეკოსისტემებზე და ადამიანზე. ეს უპირველეს ყოვლისა ენერგეტიკული ეფექტურობა ანუ შეფარდება დანახარჯისა და სასარგებლო პროდუქტებს შორის მიღებული ამ ხარჯების შედეგად.

РЕСУРСЫ ВОДНЫЕ - Water resources - წყლის რესურსები - მიწისზედა და მიწისქვეშა წყლების რაოდენობა, რომელიც სახალხო მეურნეობაში შეიძლება გამოყენებულ იქნეს სხვადასხვა მიზნებისათვის.

РЕУТИЛИЗАЦИЯ - Recultivation - რეპტაცია - მიღება და გამოყენება მზა პროდუქციის გადამუშავებით იგივე ან ახალი სახის პროდუქციად. მაგალითად, ქალაღის მიღება მაკულატურიდან, ეტალის - ჯართიდან და სხვა; ე.ი. ერთი დარგის ნარჩენების გამოყენება მეორე დარგის გამოსავალ პროდუქტად.

„РИМСКИЙ КЛУБ“ - „Rome club“ - „რომის კლუბი“ - საერთაშორისო (არასამთავრობო) მეცნიერული ორგანიზაცია შექმნილი 1968 წელს რომში, იტალიელი ეკონომისტის აურელიო პენჩევის ინიციატივით. ამჟამად აერთიანებს სხვადასხვა მიმართულების 100 წამყვან სპეციალისტს (მათ შორის ნობელის პრემიის ლაურეატებს) 30 ქვეყნიდან. „რომის კლუბის“ მოღვაწეობა მიმართულია შეიმუშავოს სტრატეგია მრავალი გლობალური ეკოლოგიური პრობლემე

ბის გადაწყვეტისათვის: ბუნების რესურსების დაცვაზე, გარემოს გატუჭყიანებაზე, სურსათის პრობლემებზე და სხვა.

POB - Trench, ditch - თხრილი - ხელოვნური ან ბუნებრივი ჩაღრმავება რელიეფში, დაკავშირებული ენდოგენურ ან ეგზოგენურ წარმოშობასთან.

РОКХЕД - Rockhead - რომხედი - ძირითადი და საფარი ქანების გამყოფი ზედაპირი.

РОССЫПЬ - Placer, placer deposit - ძვიშრობი - 1. დედამიწის ზედაპირზე მინერალების ან ქანების მცირე ნატეხების გროვა, წარმოშობილი საბადოების ან ქანების დაშლის შედეგად, ზოგჯერ მცირე რაოდენობით შეიცავს სასარგებლო

წიაღისეულს; 2. ზედაპირი, რომელიც შედგება ქვის ლოდებისგან, წარმოშობილი ადგილზე მასიური ძირითადი ქანების დაშლის შედეგად. ჩვეულებრივ გვხვდება მთების, თხემების ბრტყელ ზედაპირზე; სინონიმ: ქვათა ქვიშრობები; 3. მექანიკური დაშლის შედეგად წარმოშობილი გამოფიტვის პროდუქტების განიერი ზოლი ან მთლიანი საფარი. მათი მოძრაობა განსხვავებით ჩამონაშალისაგან ხდება ცალკეული ნატეხების გადაგორებით შედარებით დამრეც, გლუვ ზედაპირზე.

РУЧЕЙ - Brook, creek, streamlet - ნაკადული - მცირე ზომის, 5-6 კმ სიგრძის მდინარე-ნაკადული.

C

САЛТАЦИЯ - Saltation - სალტაცია - 1. გრუნტის ნაწილაკის შემთხვევითი გადაადგილება ფერდობის ზედაპირზე, უფრო ხშირად ნახტომისებურად, რაც გამოწვეულია სხვადასხვა მიზეზით: ხეების დაცემით, მიწის მთხრელი ცხოველებით, წვიმის წვეთების დარტყმის ძალით.

САМОЗАРАСТАНИЕ ОТВАЛОВ - Vegetation selfovergrowth on dumps - ნაჰარის ბუნებრივი მცენარეულობით დაფარვა - მცენარეული საფარის თვითფორმირება ნაყარზე.

САМОИЗЛИВАЮЩАЯ СКВАЖИНА - Self-discharging well, spouter, gusher - თვითდენადი ჰაბურლილი - ჰაბურლილი, რომლიდანაც წნევიანი წყალი ზედაპირზე გადმოიღვრება სამაგრი მიღებიდან.

САМООЧИЩЕНИЕ ВОДЫ (ПОЧВЫ И Т.Д.) - Self-purification of water, (soil, etc.) - ფხლის თვითდაფარვა (ნიადაგის და სხვ.) - გარემოს გატუჭყიანების ლიკვიდაცია აბიოტიკური ფაქტორებით და ბუნებრივი ორგანიზმების ცხოველმკმედებით.

ნებრივი ორგანიზმების ცხოველმკმედებით.

САНИТАРНАЯ ОХРАННАЯ ЗОНА ВОДОЗАБОРОВ - Sanitary protection zone of water in let - წყალსაღებების სანიტარული დაცვის ზონა - ტერიტორია, სადაც ხორციელდება სანიტარიული ღონისძიებები დასახლებული პუნქტების წყალმომარაგების წყაროების გატუჭყიანებისგან დასაცავად და გასასუფთავებლად.

САНИТАРНО-ГИГИЕНИЧЕСКОЕ НАПРАВЛЕНИЕ РЕКУЛЬТИВАЦИИ ЗЕМЕЛЬ - Sanitary-hygienic course of land recultivation - მიწების რეკულტივაციის სანიტარულ-ჰიგიენური მიმართულება - გარემოზე უარყოფითად მოქმედი უვარგისი მიწების ბიოლოგიური ან ტექნიკური კონსერვაცია, რომელთა რეკულტივაცია სახალხო მეურნეობაში გამოსაყენებლად ჯერჯერობით ეკონომიკურ ეფექტს არ იძლევა.

САНИТАРНО-ЗАЩИТНАЯ ЗОНА - Sanitary protection zone - სანიტარული დაც-

მის ზონა - სამოქალაქო ცხოვრებაში მისი დანიშნულებაა შემცირდეს სამრეწველო და ტრანსპორტის ობიექტების უარყოფითი გავლენა მოსახლეობის ჯანმრთელობაზე. გამოთქმა „სანიტარიული ზონა“ იხმარება, აგრეთვე, მიწისქვეშა წყლების, წყალსაცავებისა და სხვა ობიექტების მიმდებარე ტერიტორიების დაბინძურების, გაჭუჭყიანების თავიდან აცილების მიზნით.

СБРОСОВЫЕ ИСТОЧНИКИ - Fracture spring - ნახსლავური წყაროები - მიწისქვეშა წყლების გამოსავლები ზედაპირზე ნახსლავური წარმოშობის ნაპრალებიდან.

СБРОС ОПОЛЗНЕВОЙ - Landslide fault - მფხრული ნახსლავი - მოწყვეტა, ფლავტე ან მეწყრების დაჯდომის არეში ნაპრალების გასწვრივ წარმოქმნილი საფესურებრივი სისტემა (Мушкетов, 1926).

СБРОС ПРЕДЕЛЬНО ДОПУСТИМЫЙ - Maximum allowable fault - მაქსიმალურად დასაშვები უშარბისი ნარჩენი - გარემოს გამაჭუჭყიანებელი ნივთიერების მაქსიმალურად დასაშვები მასა განსაზღვრული დადგენილი რეჟიმის შესატყვისად, მოცემულ ადგილზე დროის ერთეულში, გარემოს ხარისხის ნორმის მიხედვით უზრუნველყოფის მიზნით მოცემულ საკონტროლო პუნქტში.

СВАЯ - Palus (pl. pali) - ხიმიწი - ფუნდამენტის ბოძისებური სახის ელემენტი, ჩასობილი ქანების წყლებში ვერტიკალურად ან დაქანებით. მისი დანიშნულებაა გადასაცეს დატვირთვა ფუნდამენტიდან ქანებს.

СВЕТОВОЙ РЕЖИМ - Light regime - სინათლის რეჟიმი - ერთ-ერთი აბიოტური წამყვანი ფაქტორი, რომელიც განსაზღვრავს მზის რადიაციის განაწილების ინტენსივობის ცვალებადობას, რომელიც აღწევს ბუნებრივ ეკოსისტემაში. სინათლის რეჟიმი ყოველი ადგილსამყოფლისათვის განისაზღვრება არა მარტო მზის რადიაციის წლიური ჯამით, არამედ სხვა ფაქტორებითაც (ატმოსფ-

ეროს მდგომარეობა, რელიეფის ხასიათი და სხვა).

СВИДЕТЕЛЬ - Outlier, monadnock - მწვენი - დენუდაციური პროცესების შედეგად შთენილი კლდოვანი ქანების ცალკე მდგარი კლდე-სვეტი. - „მოწმე“.

СДВИЖЕНИЕ ГОРНЫХ ПОРОД - Rock shifting - ძანძანის ღაძრა - სამთო გამოწვევებში ქანის დეფორმაცია - გადაადგილება გამოწვევად სივრცის ირგვლივ, რომელიც ხშირად აღწევს დედამიწის ზედაპირს.

СЕГМЕНТ МАКСИМАЛЬНЫЙ - Maximum segment - მაქსიმალური სეგმენტი (რეკონსტრუქციის) - ფერდობის პროფილის ნაწილი, რომელიც უფრო ციცაბოა, ვიდრე მის ქვემოთ და ზემოთ განლაგებული მონაკვეთები. იხმარება აგრეთვე, ჭის, პლიტის და სხვა რაიმის სექვენტი.

СЕГМЕНТ МИНИМАЛЬНЫЙ - Minimum segment - მინიმალური სეგმენტი (რეკონსტრუქციის) - ფერდობის პროფილის ნაწილი, რომლის დაქანება უფრო ნაკლებია, ვიდრე მის ზემოთ და ქვემოთ განლაგებული მონაკვეთებისა.

СЕГМЕНТЫ СКЛОНА - Slope segments - შარბის სეგმენტი - ფერდობის პროფილის მონაკვეთები, რომლებიც გამოიყოფიან ერთმანეთისგან დახრილობისა და სიგრძის მიხედვით.

СЕКТОР СКЛОНА - Slope sector - შარბის სექტორი - ფერდობის ელემენტის მონაკვეთი, რომელშიც სიმრედე მთელ თავის სიგრძეზე თითქმის უცვლელი რჩება.

СЕГРЕГАЦИЯ - Segregation - სეგრეგაცია - ყინულის სუფთა კრისტალების წარმოშობა ტენიანი და წყლით გაჯერებული ქანების გაყინვით. სეგრეგაციის შედეგად მზარდი ყინულის კრისტალები მთელ მთიზიდება კოლოიდები არსებული წყალიც. ნებისმიერი ყინულის კრისტალები ხლენენ ქანს პატარა-პატარა ფორფიტებად და ნაწილებად. სეგრეგაცია მყინვარული გამოფიტვის ერთ-ერთი ფაქტორია.

სეისმическая безопасность - Seismic safety - სეისმური უსაფრთხოება - მოსახლეობის, სამრეწველო ობიექტებისა და გარემოს დაცვა იმ საშიშროებისაგან, რომელიც წარმოიშობა მიწისძვრების შედეგად.

სეისმические волны - Seismic wave - სეისმური ტალღები - წარმოიშობა სეისმური კერიდან (ეპიცენტრიდან). წარმოშობილი სეისმური ენერგია ყველა მიმართულებით ვრცელდება სხვადასხვა დრეკადი ტალღების სახით. სეისმური სიღრმის ტალღები იყოფიან გასწვრივად (მოცულობითი ტალღები, რომლებიც იწვევენ ქანების გაფართოებას და შემჭიდროებას) და განივად (რომლებიც იწვევენ მათში ძვრით დეფორმაციას - ფორმის შეცვლას). გასწვრივი ტალღები ვრცელდება ყოველგვარ გარემოში - მყარში, თხევადში, გაზისებურში; განივი კი - მხოლოდ მყარ გარემოში. ისინი არ ვრცელდებიან წყალში. ორივე სახის ტალღა აღწევს მიწის ზედაპირამდე და იწვევს ზედაპირულ ტალღებს (რელიას და ლიავას ტალღებს). გასწვრივი და განივი ტალღების გავრცელების ურთიერთისწრაფის ფარდობა კლდოვან ქანებში უდრის - 1.73-ს. ფხვიერ ქანებში ეს ფარდობა შეიძლება იყოს დიდი. რელიას ტალღების სისწრაფე განივი ტალღების სისწრაფეზე ნაკლებია. დრეკადი ტალღების ჩაქრობის კოეფიციენტის მნიშვნელობა გეოლოგიური სტრუქტურისა და ტალღის მიმრცელების მიმართულების მიხედვით განსვენდობენად იცვლება.

სეისმические пояса - Seismic belt - სეისმური სარტყლები - ზონები დედამიწის ზედაპირზე, უმთავრესად იმ საზღვრების გასწვრივ, სადაც განსაკუთრებით ხშირად ხდება მიწისძვრები.

სეისмические явления - Seismic events - სეისმური მოვლენები - სეისმურს მიეკუთვნება ტერიტორიები, რომელსაც მიდრეკილება აქვს მიწისძვრისაგან, რაც გამოვლინდება მკვეთ-

რი, უეცარი მიწისქვეშა ბიძგებით და მიწის ქერქის მერყეობით, რომელიც საშიშროებას უქმნის ადამიანის ცხოვრებას და მოღვაწეობას. სეისმური პროცესები იყოფიან ბუნებრივად და ხელოვნურად. პირველი, გამოწვეულია ტექტონიკური პროცესებით, ვულკანური მოვლენებით, მთის ჩამოწოლით და კარსტული ნაფარდებით; მეორე - დაკავშირებულია საწარმოო და სხვა აფეთქებებთან (მაგალითად, ბირთვული). წარმოშობის ადგილის მიხედვით არჩევენ ხმელეთისა და ზღვის ძვრას. ამ უკანასკნელს თან ახლავს დიდი ოკეანური ტალღები - ცუნამი, რომელიც მეტად დამანგრეველია. მიწისძვრის წარმოშობის ადგილს, რომელიც იმყოფება სიღრმეში უწოდებენ კერას ან ჰიპოცენტრს, ხოლო ადგილს, რომელიც ვრცელდება ვერტიკალურ ჭრილში მიწის ზედაპირზე უწოდებენ ეპიცენტრსა და ეპიცენტრულ არეს. ტერიტორია სადაც ვლინდება დამანგრეველი მიწისძვრები უწოდებენ პლეისტოსეისმურ არეს. არევენ ნორმალურ კერას 70-80 კმ სიღრმეზე, შუალედურს - 70-300 კმ სიღრმეზე და ღრმას - 300 კმ-ზე მეტ სიღრმეზე.

სეისмический эффект - Seismic effect - სეისმური ეფექტი - მიწისძვრის ეფექტი, რომელიც გამოიხატება რყევითი მოძრაობით, წყვეტების წარმოშობით დედამიწის ქერქზე, რელიეფის შეცვლით, ნაგებობისა და შენობის ნგრევით და სხვ. (В. Д. Ломтадзе. 1999).

სეისмичность - Seismicity - სეისმურობა - განსაზღვრული ინტენსივობის მიწისძვრის შესაძლებლობა და პერიოდულობა. მიწისძვრების ანალიზის შედეგად, გეოლოგიური აგებულობის, შედგენილობის, თვისებრიობის, ინტენსიურობისა და მიწისძვრის სისშირის მიხედვით ახდენენ სეისმურ დარაიონებას. მაღალსეისმურობის საერთო ფართობი ყოფილ საბჭოთა კავშირში შეადგენდა 28.6% ტერიტორიის საერთო ფართობიდან. 8-10-ბალანი მიწისძვრა რეგის-

ტრიბუტულია კავკასიაში, შუა აზიაში, კამჩატკაზე და სხვა.

სეისმოგრაფი - Seismograph - სეისმოგრაფი - ხელსაწყო, რომლის საშუალებითაც ხდება მიწისძვრებითა და აფეთქებებით წარმოქმნილი დედამიწის ქერქის რხევის ჩაწერა.

სეისმოопасная область - Vulnerable seismically region - სეისმოსაშიშროების რეგიონი - მაღალმოთიანი ნაოკა მხარე ან აქტიური ბაქანი, რომლის საზღვრებში შეიძლება მოხდეს მიწისძვრები და რომელთა პოტენციური სეისმური ხიფათის ხარისხი ხასიათდება მიკრო სეისმური ინტენსივობით და შესაძლო ნიჟაგის რყევის მაქსიმალური აჩქარებით მიწისძვრის დროს.

სეიში - Sciche - სეიში - მდგარი ტალღები დახურულ წყალსაცავებში (ხანგრძლივობით რამდენიმე წუთიდან რამდენიმე ათეულ საათამდე). სეიშის დროს წყალსაცავის ზედაპირი იძენს დაქანებას ხან ერთი, ხან მეორე მიმართულებით.

სეკრეცია - Secretion - სეკრეცია - მომრგვალო ან ღინზისებური ფორმის მინერალური აგრეგატი; წარმოიშობა ქანში არსებული სიციარილეების მინერალური ნივთიერებებით ამოვსებისას. ისინი სითხიდან გამოილეკება ქანების სიციარილეში ცირკულაციის დროს.

სელეაქტივობა - Mudflow activity - ლვარცოვის აქტიურობა - ლვარცოვის გავლის გამეორების სიხშირე მოცემულ აუზში.

სელეოვოი ბასეინი - Mudflow basin - ლვარცოვის აუზი - წყალშემკრები აუზი, რომელშიც ფორმირდება ლვარცოფული ნაკადი.

სელეოვოი ოჩაგ - Mudflow hearth - ლვარცოვის კმრა - ლვარცოვის აუზის ნაწილი, რომელშიც მიმდინარეობს მყარი ფაზის ფორმირება.

სელეოვოი პოტოკი - Mudflow - ლვარცოფული ნაკადი - გეოლოგიური თვალსაზრისით მთის დენუდაციის ერთერთი აქტიური ფორმაა, დამახასიათე-

ბელი მრავალი მოთიანი რაიონისათვის (იხ. ლვარცოფი).

სელედუკი (სელესპუცკი) - Mudflow channel - ლვარცოვბამტარი ხილი - ხიდის ნაგებობა სატრანსპორტო გზის გადასასვლელზე, რომელიც წარმოადგებს წყლის გამტარი არხის ნაწილს; მისი დანიშნულებაა ლვარცოვის გატარება (В. Д. Лосапуце).

სელეოპასხოწი - Mudflow danger - ლვარცოვსაშიშროება - ლვარცოვის მოსალოდნელი გამეორებადობის სიმძლავრე (მაქსიმალური მოცულობა და ხარჯი) და მოსალოდნელი სიხშირე.

სელეპროვოდი - Mudflow fault - ლვარცოვბამტარი - ლვარცოფული ნაკადების გამტარი პიდროტექნიკური ნაგებობა.

სელი ილი სილსი - Mudflow - ლვარცოფი - ტერმინი აღებულია არაბული ენიდან და ნიშნავს მთის ჩქარ ნაკადს. თანამედროვე ლიტერატურაში ტერმინი - ლვარცოფი ნიშნავს ხანმოკლე მოქმედი მთის ნაკადს, ნაყარი მასალის დიდი (60-70%-მდე საერთო მოცულობიდან) რაოდენობის შემცველობით. ხასიათდება წარმოშობის მოულოდნელობით, მოძრაობის დიდი სიჩქარითა და მნიშვნელოვანი დამანგრეველი ძალით. ლვარცოფულ ნაკადს, დინების მიმართულებით, ახასიათებს პულსაციური რეჟიმი, რომელიც დაკავშირებულია მოძრაობის პროცესში ჩახერგილი ადგილების შექმნასთან. ამრიგად, ლვარცოფი არის მოკლევადიანი ბოიქარი წყალდიდობა მთის მდინარეებზე, რომლის გავლის დროსაც ნალექების კონცენტრაცია წყალში საგრძნობლად იზრდება, რაც მდინარეს აძლევს ტალახის ან ქვა-ტალახის ნაკადის ხასიათს. ლვარცოფების წარმოშობისათვის აუცილებელია შემდეგი ბუნებრივი პირობები: 1) ციკაბოფერდობიანი და ძლიერ დანაწევრებული რელიეფი, მუდმივი და დროებითი წყალსადინარების კალაპოტების მნიშვნელოვანი (არანაკლებ 0,1) დახრით; 2) მდინარის აუზებში ფხვიერნამტვრე-

ვი მასალის დიდი მარაგი, რომელიც წარმოადგენს ლვარცოფების მყარ შემადგენელს; 3) კალაპოტებისა და ფერდობების ინტენსიური ჩამონადენი, რომელიც გამოწვეულია წყალდიდობით, უხვი თოვლდნობით, იშვიათად ყინულდნობით ან ღია (კაშხალის ტიპის მთის ტბის) და დასუყრული (მყინვარებში და მორენებში) წყალსატევების გარღვევით. ლვარცოფების აქტიუზაციის ბუნებრივ ფაქტორთა რიცხვს მიეკუთვნება: გეოლოგიური, გეომორფოლოგიური, ჰიდროლოგიური, ჰაობნიადაგური, ანთროპოგენური და სხვა ფაქტორები.

СЕЛЪГОВЫЙ РЕЛЬЕФ - Selga relief - სელგური რელიეფი (საზღვრი - ალპილოზრინი სახელწოდება პარალიაში) - გრებილისებური რელიეფი, რომელიც აგებულია კრისტალური ქანებისგან და ფხვიერი მყინვარული ნალექებისგან. ტერიტორია ჩვეულებრივად დაფარულია ხმელი წიწვიანი ტყით (ბორი).

СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОЕ НАПРАВЛЕНИЕ РЕКУЛЬТИВАЦИИ ЗЕМЕЛЬ - Agricultural iourse of land recultivation - მიწის რეკულტივაციის სასოფლო-სამეურნეო მიმართულება - უვარგის მიწებზე სოფლის მეურნეობის სავარგულების შექმნა.

СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОЕ НАСЕЛЕНИЕ - Rural population - მემურნეობის მოსახლეობა - ადამიანები, რომლებიც დაკავებული არიან სოფლის მეურნეობის წარმოებით, მიუხედავად მათი საცხოვრებელი ადგილისა.

СЕМИАРИДНЫЙ (ПОЛУАРИДНЫЙ) КЛИМАТ - Semiarid climate - სემიარიდული (ნახემრად არიდული) კლიმატი - ნაკლებტენიანი (ნახევრად მშრალი) კლიმატი, სადაც ცალკეულ წლებში ტენიანობა საკმარისი არ არის სოფლის მეურნეობის კულტურების მოსაყვანად, რადგან ხშირია გვაღვა, ნახევრად არიდული კლიმატის რაიონებში წარმოდგენილია ძირითადად ველის ან ტყე-ველის ტიპის მცენარეულობა.

СЖИМАЕМОСТЬ ГРУНТОВ - Ground (soil) compressibility - ბრუნტის კუმშვადობა - გრუნტის თვისება-დეფორმაცია განიცადოს, შემცირდეს მოცულობაში გარე დატვირთვის შედეგად. კუმშვადობის ხარისხი და მოვლენა, რომელიც ხდება კუმშვის დროს, დამოკიდებულია გრუნტის ხასიათზე და სტრუქტურაზე. ქვიშიანი გრუნტების შეკუმშვა დამოკიდებულია ცალკეული მარცვლების ურთიერთგადანაცვლებაზე, ხოლო დიდი წნევის დროს მათ მსხვრევაზეც, ამ ტიპის გრუნტის შეკუმშვა ხდება სწრაფად და დამოკიდებული არ არის ტენიანობაზე. თიხიანი ქანების კუმშვადობა დამოკიდებულია მათ მინერალოგიურ შედგენილობაზე, დისპერსიულობის ხარისხზე, გაცვლითი კათიონების შედგენილობაზე, ფორიანობაზე, ასევე ქანის მდგომარეობასა და შეკუმშვის პირობებზე. ჰიდროფილური მონთორილონიტური თიხები ხასიათდებიან შედარებით მეტი კუმშვადობით, ვიდრე კაოლინიტური. ცდის ჩატარების ერთსა და იმავე პირობებში თიხიანი ქანების კუმშვადობა მით მეტია, რაც უფრო მეტია მათი დისპერსიულობა. რაც უფრო მეტია ფორიანობა, მით უფრო მეტია კუმშვადობის აბსოლუტური სიდიდე.

СИЛА ВЕТРА (СКОРОСТЬ ВЕТРА) - Wind force - ძარის ძალა (ძარის სიჩქარე) - ქარის სიჩქარე გამოსახული ბალებში ბოფორტის შკალის მიხედვით.

СИЛА НАБУХАНИЯ - Swelling power - ბაჭირჯემების ძალა - ეწოდება ძაბვას, რომელიც ვითარდება ქანში გატენიანებისას და გამოიხატება კგ/სმ².

СИЛИКАТИЗАЦИЯ ГРУНТОВ - Ground silicatization - ბრუნტის სილიკატიზაცია - სუსტი გრუნტების ქიმიური გამაგრების მეთოდი, მათში ქიმიური რეაგენტების ჩაწნეხვით (მაგალითად, ნატრიუმის სილიკატისა და ქლორიანი კალციუმის ხსნარი) ქიმიური რეაქციის შედეგად გრუნტის ნაწილაკები იკვრივიან მონოლითურ მასად. სიმტიცე შეკუმშ-

ვაზე იზრდება, წყალგამტარიანობა მკირდება.

СИНЭКОЛОГИЯ - Synecology - სინეკოლოგია - ეკოლოგიის დარგი, რომელიც იკვლევს პოპულაციების, გაერთიანებებისა და ეკოსისტემის ურთიერთდამოკიდებულებას გარემოსთან.

СИРОККО - Sirocco - სიროკო - ცხელი, მძლავრი ქარი, რომელიც ქრის სმელთაშუა ზღვის ქვეყნებში (ჩრდილო აფრიკა, იტალია, სიცილია და სხვა) და დამლუქველად მოქმედებს მცენარეებსა და ცხოველებზე.

СИСТЕМА - System - სისტემა - ელემენტების (კომპონენტების) ერთობლიობა, დაკავშირებული ერთმანეთთან განსაზღვრული დამოკიდებულებით.

СИСТЕМА АНТРОПОЭКОЛОГИЧЕСКАЯ - Anthropoecological system - ანთროპოეკოლოგიური სისტემა - დინამიკური ერთობლიობა, შემდგარი ადამიანთა კოლექტივების მიერ თავისი სამეურნეო მოღვაწეობით და ამ კოლექტივების მიერ ათვისებული ტერიტორიით. თავისი იერარქიული დონით შეიძლება იყოს გლობალურიდან ელემენტარულამდე.

СИСТЕМА ВОДОНАПОРНАЯ - Water pressure system, water head system - წყალსაღაწნო სისტემა - მიწისქვეშა წყლების აუზი, რომელიც მოიცავს მიწისქვეშა თანამედროვე კეების, დაწნევისა და განტვირთვის არეებს.

СИСТЕМА ГЕОМОРФОЛОГИЧЕСКАЯ - Geomorphological system - გეომორფოლოგიური სისტემა - 1. აგენტებისა და პროცესების ჯგუფი, რომელიც ურთიერთმოქმედებს რელიეფის წარმოშობისას ამა თუ იმ ირგვლივ მყოფ გარემო პირობებში; 2. დედამიწის ზედაპირის ნაწილი, რომლის ელემენტები იმყოფებიან ურთიერთდამოკიდებულებაში, მორფოლოგურად წარმოადგენენ ერთ მთლიანობას და გარკვეული სახით უნარი შესწევთ გააღწენა მოახდინონ ევზოგენური და ენდოგენური პროცესების აქტივობის ცვლაზე.

СИСТЕМА ГЕОМОРФОЛОГИЧЕСКАЯ ПРИРОДНАЯ - Natural geomorphological system - ბუნებრივი გეომორფოლოგიური სისტემა - გეომორფოლოგიური ელემენტების ერთობლიობა ურთიერთდაკავშირებული რომელიმე ნიშნით ას ნიშნების ერთობლიობით. რომელიც ემორჩილებიან განვითარების საერთო კანონს და ქნიაან გეოგრაფიულ კომპლექსს (Трофимов, 1975).

СИСТЕМА ДЕНУДАЦИОННАЯ - Denudation system - დენუდაციური სისტემა - მორფოგენეტიკური მდგომარეობა, რომელიც წარმოიქმნება რელიეფწარმოქმნელი ფაქტორების ურთიერთქმედებით ამა თუ იმ ბუნებრივ პირობებში და განსხვავდება ხასიათითა და ინტენსიურობით დენუდაციური პროცესებისგან.

СИСТЕМА ДИНАМИЧЕСКОГО РАВНОВЕСИЯ СКЛОНОВ ЗОНАЛЬНАЯ - Zonal system of slope dynamic equilibrium - შერლოპების დინამიკური წონასწორობის ზონალური სისტემა - კინეტიკური ერთიანობა სიერცემო და რივი ევზოგენური რელიეფწარმოქმნის პროცესების რთული ურთიერთდამოკიდებულება დროში. ვითარებიან განსაზღვრული სიბოხსა და ტენიანობის შეფარდების საერთო ენერგეტიკულ ბაზაზე, რომელსაც საფუძველად უდევს ბუნებრივი ზონის არსებობა.

СИСТЕМА УКЛОНОВ - Gradient system - დახრილობის სისტემა - დახრილობის კომბინაცია, რომელიც დამახასიათებელია მოცემული რეგიონისთვის, დაკავშირებულია განსაზღვრულ მორფოგენეტიკურ ევოლუციასთან.

СИСТЕМНЫЙ ПОДХОД - System approach - სისტემური მიდგომა - მეცნიერული კვლევის მეთოდოლოგია, რომელიც განიხილავს ობიექტს, როგორც სისტემას შემდგარს ელემენტებისგან.

СИСТЕМЫ ДРЕНАЖНЫЕ - Drainage system - სადრენაჟო სისტემები - სხვადასხვა ტიპის მიწისზედა ან მიწისქვეშა ნაგებობები, ზედაპირული და მიწისქვეშა

წყლების შესაკრებად და წყალგადასადგებად ადგილის დაშრობის მიზნით.

СИФОННЫЕ ИСТОЧНИКИ - Siphon spring - სიფონური წყარომბი - პერიოდულად მოქმედი წყაროები, მათი მოქმედება იწყება, როცა ივსება კარსტული ღრმულიები და სიფონური არხები, რომლებიც აერთიანებს ღრმულებს დედამიწის ზედაპირთან. როცა წყალი გაედინება ღრმულიდან წყარო წყევტს მოქმედებას (მისი მოქმედება აღდგება, როცა ღრმული კელავ გაივსება წყლით).

СКАЛА - Rock - კლდე - მცირე ზომის შერეული ან ნარჩენი, რომელიც შედგება კლდოვანი ქანებისგან, ფხვიერი საფარის გარეშე.

СКАЛЬНЫЕ ГОРНЫЕ ПОРОДЫ - Hard rock - კლდოვანი ქანები - ქანების ჯგუფი კრისტალური სტრუქტურული შეკავშირებით. მათში შედის ამონთხეული და მეტამორფული ქანები, დანალექი შეცემენტებული ქანები (კირქვები, დოლომიტები. ქვიშაქვები - კარბონატული და კვარციანი ცემენტით და სხვ.). ასევე ქანების ნაწილი ამორფული დრეკადი თვისებებით (ქვიშაქვები, კაჟიანი ტუფი და სხვ.). ეს ქანები პრაქტიკულად უკუმშვადია, ახასიათებს მაგარი სიმტკიცე გატყველტვაზე, მაგრამ იოლი ხსნადობის გამო ჩქარა იშლებიან, თუ მათ ნაპრალებში და მსხვილ ფორებში წყალი ცირკულირებს.

СКАТЫВАНИЕ - Roll down - დაბორბა - ნატეხების თავისუფალი გადაადგილებების პროცესი ფერდობის ზედაპირზე. მიეკუთვნება გრაიტიაციულ პროცესს.

СКВАЖИНЫ ФОНТАНИРУЮЩИЕ - Flowing well - შაღრმენიანი ჰაბპრლიმბი - გეხედება წნევიანი (არტეზიული) წყლის პორიზონტის გახსნის და ექსპლუატაციის დროს.

СКВАЖНОСТЬ КАПИЛЛЯРНАЯ - Capillary porosity - კაპილარული ღრულობა - ფორიანობა, გამოწვეული ქანში წერილი კაპილარული ხასიათის სიცარიელებით.

СКВАЖНОСТЬ ПОРОД - Rock porosity - ქანების ღრულობა - ქანში არსებული ყოველგვარი ფორები, ნაპრალები, კავერნები, კარსტული ღრუები და სხვა სიცარიელები.

СКВАЖНОСТЬ ПОРОД СВЕРХКАПИЛЛЯРНАЯ - Overcapillary rock porosity - ქანების ზეკაპილარული ღრულობა - ქანებში არსებული შედარებით დიდი ზომის სიცარიელების ერთობლიობა, ვიდრე ეს შეინიშნება წერილ კაპილარულ ქანებში.

СКЕБЛЕНД - Scabland - სკაბლენდი - ძლიერ დანაწევრებული გორაკების (ბორცვების) ლაბირინთები, რომლებიც წარმოადგენილია მკერივი (ბახალტის) ქანებისგან. ბელენენის სახესხვაობა.

СКЕЛЕТ ГРУНТА - Ground skeleton (frame, carcass) - ბრუნტის ჩონჩხი - მაგარი მინერალური ნაწილაკები, რომლებიც შედიან გრუნტის შემადგენლობაში.

СКЛЕРОФИТЫ - Sclerophyte - სკლეროფიტები - მცენარეები, ვიწრო, წერილი ფოთლებით (ზოგჯერ მილისებურად დახვეული), კარგად აქთ განვითარებული სკლერენქიმა, ამიტომ მათ შეუძლიათ დაკარგონ ტენის 25% და არ დატკენენ. ფესვების შემწოვი ძალა რამდენიმე ათეულ ატმოსფეროს უდრის. უწყლობის პირობებში მკვეთრად ეცემა ტრანსპირაცია.

СКЛОН (СКАТ) - Slope, descent - შერდობი - დედამიწის რელიეფის დახრილი ზედაპირები, რომლებიც ყალიბდებიან ხმელთაზე, ზღვებისა და ოკეანეების ფარგლებში ენდოგენური და ეგზოგენური პროცესებით. ფერდობების მოყვანილობა განისაზღვრება ამგებელი ქანების შედგენილობით და აგებულებით, ადგილის შეფარდებითი და აბსოლუტური სიმაღლეებით, ფერდობული პროცესების ინტენსივობით, პავის თავისებურებით, ექსპოზიციით და სხვა. ფორმის მიხედვით განასხვავებენ: სწორ ფერდობებს - მთელ ზედაპირზე თანაბარი დახრილობით; ამონხევილ ფერდობებს

- დახრილობით, რომლებიც მატელობს ძირისაკენ; ჩაზნექილ ფერდობებს - დახრილობით, რომლებიც მცირდება ზემოდან ქვემოთ; რთული აღზავობის ფერდობებს, მათ რიცხვში საფეხურებრივს. ამა თუ იმ სახის გრავიტაციული მოძრაობის ვაბატონებისა და რელიეფპარამოქშიზი პროცესების ხასიათის მიხედვით გამოყოფენ: ჩამოხრეულ, მეწყერულ, სოლიფლუქციურ, დელუეციურ, ეროზიულ და სხვა ფერდობებს. მთებში მეტწილად ფერდობების დახრილობა 20° აღემატება. სინონიმი: კალთები.

СКЛОНЫ/БОРТА/ДОЛИНЫ - Valley side - ხეობის შერალოპანი (გვმარაგნი) - მდინარის გასწვრივი უბანი, რომელიც შემოფარვლავს მის ხეობას ორი მხრიდან. ხეობის ფერდობის ზედაპირი შეიძლება ამობურცული იყოს, ჩაღუნული ან სწორი და სხვადასხვა დაქანების, იმისდა მიხედვით თუ თავის განვითარების რა სტადიაზეა გამომუშავებული. ხეობის ფერდობები ჩვეულებრივ დატერასებულია.

СКЛОН ИНСТРАТИВНЫЙ - Instrative slope - ინსტრატიული შერალოპი - ციკაბო ფერდობი, რომელზეც ფხვიერ საფარს, წვეროდან ფუქემდე აქვს ნორმალურზე ნაკლები სიმძლავრე. ინსტრატიული ფერდობების ძირითადი საგები ფიქსირდება მთელ სიგრძეზე მათზე ნატეხი მასალის მოძრაობის შედეგად.

СКЛОН КРИТИЧЕСКИЙ - Critical slope - კრიტიკული შერალოპი - პირდაპირი ფერდობი, რომლის დაქანებას განსაზღვრავს შემადგენელი ქანების ტიპები და მათი გამძლეობა დენუდაციისადმი მოცემულ კლიმატურ პირობებში.

СКЛОН РАВНОВЕСНЫЙ - Equilibrium slope - წონასწორული შერალოპი - სწორი ფერდობი, გამომუშავებული და აგებული ისეთი დაქანებით, რომლიდანაც გამოფიტვის შედეგად წარმოქმნილი ნამტვრევი მასალა გადაიტანება. ფერდობი, რომელიც აღწევს წონასწორობის პროფილს; ფერდობი ან ფერდობის

ნაწილი, რომელზეც ნამტვრევი მასალის შემოტანა და გადატანა ბალანსირებულია.

СКОЛЬЖЕНИЕ - Sliding, gliding - სრიალი - გრუნტის მასის გადაადგილება ფერდობზე ერთი ან რამდენიმე სრიალის ზედაპირით საგების ქანებთან კონტაქტის გაწყვეტის გარეშე. სრიალის პროცესი ფაქტიურად ეს არის საკუთრივ ჩამომეწყვერა.

СКОРОСТЬ ДЕНУДАЦИИ - Denudation rate - დენუდაციის სიჩქარე - 1. რელიეფის დადაბლების სიღრმე დროის ერთეულში უკზოვესური პროცესების კომპლექსური მოქმედების გაეღებით; 2. მასალის რაოდენობა, რომელიც გამოიტანება ზედაპირის ერთეულიდან განსაზღვრულ დროში.

СКОРОСТЬ ФИЛЬТРАЦИИ - Filtration rate - ფილტრაციის სიჩქარე - ხსნარის ხარჯი, რომელიც გაედინება წყალშემცველი ფენის ერთეულის განიკეპეთის ფართობში.

СКРЫТЫЙ ПЕРИОД - Latent period, hidden period - დახურული პერიოდი - პერიოდი, როდესაც ვიზუალურად არ შემჩნევა მეწყერული დეფორმაციების განვითარება.

СМЕРЧ - Water-spout, sand-storm - ძარბორალა - ქარბორბალა, რომელიც მოძრაობს (ქრის) ქვემოდან ზემოთ.

СОБСТВЕННО ГРАВИТАЦИОННЫЕ СМЕЩЕНИЯ - Strictly gravitational displacement - საკუთრივ გრავიტაციული გადაადგილება - ასეთ გადაადგილებაში არჩევეს ძირითადს და შეაღდეურს. ძირითადს მიაკუთვნებენ: ჩამონაქცევს, ჩამონაშალს, მეწყერს, ზვავს, ხოლო შეაღდეურს: მეწყერ-ჩამონაქცევს, ოსოვს და სხვა.

СОВЕРШЕННЫЙ КОЛОДЕЦ - Perfect well - სრულყოფილი ჰა - ჰა, რომელიც კვეთს წყალშემცველ შრეს მთლიანად, წყლის მოდენა ხდება მთელი წყალშემცველი შრიდან.

СОВРЕМЕННЫЕ ГЕОДИНАМИЧЕСКИЕ ПРОЦЕССЫ - Recent geodynamical pro-

cesses - თანამედროვე გეოლოგიური პროცესები - პროცესები, რომელსაც მოჰყავს ცვლილებაში მორფოლოგიის, გეოლოგიური გარემოს და მისი კომპონენტების სტრუქტურა და თვისებები.

СОВРЕМЕННЫЕ ГЕОЛОГИЧЕСКИЕ И ИНЖЕНЕРНО-ГЕОЛОГИЧЕСКИЕ ПРОЦЕССЫ И ИХ ВИДЫ - Modern geological and engineering-geological processes and their types

- თანამედროვე გეოლოგიური და საინჟინრო-გეოლოგიური პროცესები და მათი სახეები - I. გრავეტაციული გადაადგილება; II. პროცესები დაკავშირებული ზედაპირულ წყლებთან: 1. წყალსატევების ნაპირების გადაშუალება; 2. ჭაობები და დაჭაობებული მიწები; 3. ღვარცოფები; III. პროცესები დაკავშირებული მიწისქვეშა წყლებთან: 1. კარსტული პროცესები; 2. სუფოზია; 3. მცურავი ქანების მოვლენები ქვიშებში; IV. გაფანტვის და გამოფიტვის პროცესები: 1. ეოლური პროცესები; 2. ქანების გამოფიტვა; 3. ქანების დანაპრალიანება; 4. ზედაპირული შესუსტების ზონა ქანების მასივში; V. სეისმური პროცესები; VI. საინჟინრო-გეოლოგიური პროცესები: 1. მოვლენები დაკავშირებული წყლის ამოქანებასთან; 2. მთის წნევა და ქანების დამერა გამონამუშევრებში.

СОЛЕВОЙ РЕЖИМ ПОЧВ - Saline regime of soil

- ნიადაგების მარილიანობის რეჟიმი - ნიადაგების პროფილში მარილების პერიოდული გადაადგილება.

СОЛЕВАЯ КОРКА - Salt crust

- მარილპანის ძირი - დანალექი ქანის ზედაპირისა და ნიადაგზე მარილოვანი მჭიდრო, ადვილად ხსნადი მარილები, ძირითადად შედგებიან NaCl-გან სიმძლავრით 0.5 მ-მდე. ჩნდება გრუნტიდან კაპილარული ხსნარების აორთქლების შედეგად.

СОЛЕВАЯ КОРКА - Salt crust

- მარილპანის ძირი - დანალექი ქანის ზედაპირისა და ნიადაგზე მარილოვანი მჭიდრო, ადვილად ხსნადი მარილები, ძირითადად შედგებიან NaCl-გან სიმძლავრით 0.5 მ-მდე. ჩნდება გრუნტიდან კაპილარული ხსნარების აორთქლების შედეგად.

СОЛЕВАЯ КОРКА - Salt crust

- მარილპანის ძირი - დანალექი ქანის ზედაპირისა და ნიადაგზე მარილოვანი მჭიდრო, ადვილად ხსნადი მარილები, ძირითადად შედგებიან NaCl-გან სიმძლავრით 0.5 მ-მდე. ჩნდება გრუნტიდან კაპილარული ხსნარების აორთქლების შედეგად.

СОЛЕВАЯ КОРКА - Salt crust

- მარილპანის ძირი - დანალექი ქანის ზედაპირისა და ნიადაგზე მარილოვანი მჭიდრო, ადვილად ხსნადი მარილები, ძირითადად შედგებიან NaCl-გან სიმძლავრით 0.5 მ-მდე. ჩნდება გრუნტიდან კაპილარული ხსნარების აორთქლების შედეგად.

СОЛЕВАЯ КОРКА - Salt crust

- მარილპანის ძირი - დანალექი ქანის ზედაპირისა და ნიადაგზე მარილოვანი მჭიდრო, ადვილად ხსნადი მარილები, ძირითადად შედგებიან NaCl-გან სიმძლავრით 0.5 მ-მდე. ჩნდება გრუნტიდან კაპილარული ხსნარების აორთქლების შედეგად.

СОЛЕВАЯ КОРКА - Salt crust

- მარილპანის ძირი - დანალექი ქანის ზედაპირისა და ნიადაგზე მარილოვანი მჭიდრო, ადვილად ხსნადი მარილები, ძირითადად შედგებიან NaCl-გან სიმძლავრით 0.5 მ-მდე. ჩნდება გრუნტიდან კაპილარული ხსნარების აორთქლების შედეგად.

СОЛЕВАЯ КОРКА - Salt crust

- მარილპანის ძირი - დანალექი ქანის ზედაპირისა და ნიადაგზე მარილოვანი მჭიდრო, ადვილად ხსნადი მარილები, ძირითადად შედგებიან NaCl-გან სიმძლავრით 0.5 მ-მდე. ჩნდება გრუნტიდან კაპილარული ხსნარების აორთქლების შედეგად.

СОЛИФЛЮКЦИОННЫЕ ТЕРРАСЫ - Solifluction terrace

- სოლიფლუქციური ტერასები - ტერასები - (იხ. გოლცური ტერასები).

СОЛИФЛЮКЦИЯ - Solifluction

- სოლიფლუქცია - დამრეც ფერდობზე (2-3-დან 10-15-მდე) წყლით გაჟღენთილი ნიადაგისა და წვირადლისპერსიული გრუნტის ნელი, პლასტიკური გადაადგილება სიმძიმის ძალით, დამახასიათებელია მზარდ მზრალი რაიონებისთვის. სოლიფლუქციას ხელს უწყობს ინტენსიური თოვლდნობა და თავსება წვიმები, რომლის დროსაც გრუნტის მდგრადობა სუსტდება. გრუნტის გადაადგილების სიჩქარე წელიწადში რამდენიმე სმ-დან რამდენიმე მ-მდეა. იგი ჩვეულებრივ ეთარდება ტყის ზედა სახეულის ზემოთ და წარმოშობს მზრალი რელიეფის სპეციფიკურ ფორმებს - სოლიფლუქციურ ტერასებს, ზინულებს და სხვა.

СОЛНЕЧНАЯ ЭНЕРГИЯ - Solar energy

- მზის ენერჯია - მზის სხივური ენერჯია უმნიშვნელოვანესი ეკოლოგიური ფაქტორია. მინდავიკის კლასიფიკაციის მიხედვით, იგი პირველად პერიოდულ ფაქტორთა ჯგუფს მიეკუთვნება. სხივური ენერჯია მონაწილეობს მრავალ ფიზიოლოგიურ მოვლენაში; მათგან უმთავრესია ფოტოსინთეზი, რომლის ინტენსიუობა მნიშვნელოვან წილად გაპაირობებს ეკოსისტემების პროდუქტიულობას. მზის ენერჯია უშუალოდ მოქმედებას ახდენს ორგანიზმებში მიმდინარე პროცესებზე.

СОЛОДЫ - Solod

- სოლოდი - ნიადაგი, რომელიც წარმოიშობა, ძირითადად, ბიცობიანი ნიადაგებიდან, მათი ზედაპირული ტენიანობის გაზრდის შემთხვევაში.

СОЛОНЦЫ - Saltern, salt garden, solonetz

- ბიცობიანი ნიადაგები, რომლებიც ფორმირდებიან ძირითადად მლაშე ნიადაგების განმარილიანების შედეგად. გავრცელებულია მშრალ ადგილებში ცალკეულ ლაქებად.

СОЛОНЧАК - Salt bottom, white alkali soil, solonchak

- მლაშობი (ბიცვი) - 1. გეო-

მორფოლოგიაში - დადაბლება რელიეფში ან ამომშრალი ტბის ფსკერი დაფარული თიხის ფენით, ან მარილებით.
2. ნიადაგმცოდნეობაში - ქლორიანი ნატრიუმით, მაგნიუმითა და კალციუმით გააღწეული ნიადაგები.

СООПЖЕНИЯ ВОДОСБОРНЫЕ - Drainage (catclunent) structure - წყალშემპარპნი ნაბმსოზანი - ზედაპირული და მიწისქვეშა წყლის ასაღები ნაგებობები: დაშრობისთვის, მორწყვისათვის, წყალმომარაგებისთვის, წყლის ენერჯის გამოყენებისთვის და სხვა.

СОПКА - Coniform hill, coniform mountain; bald peak; mud volcano - სოკპა - ტერმინი მალლობის აღსანიშნავად (სხვადასხვა ქვეყნებში ხმარობენ სხვადასხვა მნიშვნელობით): 1. კავკასიის სამხრეთში სოკპას უწოდებენ ტალახის ვულკანს; 2. ურალში, ციმბირში და სხვა ადგილებში - უტყეო მთების მწვერვალებს; 3. კამჩატკაზე - ჩამქრალ და მოქმედ ვულკანებს; 4. საქართველოში - ბორცვს ან გორაკს გუმბათისებური ან კონუსისებური მწვერვალებისთვის.

СОР/ШОР/ - Sor - სორი (შორი) - თურქმენულად - 1. მლაშობი (ბიცი) ადგილების სახელწოდება შუა აზიაში, წარმოიშობა მარილიანი ტბების ამოშრობის შედეგად; 2. მდ. ობის აუზში (მის ქვედა ნაწილში) შეტბორილი მდინარის ველი, მაგალითად, პოლუისის სორი.

СПЕЦИАЛЬНАЯ СХЕМА ЗАЩИТЫ - Special protection scheme - ღაცვის სპეციალური სქემა - სქემა, რომელიც ითვალისწინებს მთელი სამეურნეო ობიექტების (რკინიგზა და სხვ.) ან ამ ტერიტორიისთვის ერთ ყველაზე უფრო საშიში გეოლოგიური პროცესებისგან დაცვას.

СПЕЦИФИКАЦИЯ ТЕХНОГЕННЫХ КАТАСТРОФ - Specifications of technology originated catastrophes - ტექნოგენური კატასტროფები იყოფა: 1. რადიაციული; 2. ქიმიური; 3. ბიოლოგიური; 4. ჰიდროდინამიური; 5. ხანძარი და

აფეთქება; 6. სატრანსპორტო, მაგისტრალური მილსადენები (გარემოს დაცვის ინსტიტუტი).

СПОНТАННЫЙ ГАЗ - Spontaneous gas - სპონტანური აირი - აირი, რომელიც იმყოფება თავისუფალ მდგომარეობაში და გამოიყოფა წყილდან ბუმბების სახით, წყლის გაზით სრული გაჯერების შემთხვევაში მოცემულ ტემპერატურაზე და წნევაზე. ტემპერატურის აწევის ან წნევის დაწევის შემთხვევაში გაზის ნაწილი, რომელიც გახსნილია წყალში გადადის სპონტანურ მდგომარეობაში.

СРЕДА - Medium; environment, surroundings - ბარემო - ბუნებრივი პირობების ერთობლიობა, რომელშიც მიმდინარეობს ადამიანთა საზოგადოების და საერთოდ ორგანიზმების მოქმედება (გეოგრაფიული გარემო); გარემომცველი სოციალურ-ყოფითი პირობები, ასევე ადამიანთა ერთობლიობა, დაკავშირებული ამ პირობების ერთიანობით (Ожсгов, 1978). ამრიგად, ცნება „გარემო“ ყოველთვის ანარეკლია ანთროპოცენტრულ ან ბიოცენტრულ სუბიექტურობიექტური ურთიერთობის. ამის გამო გარემოს განსაზღვრის დროს ყოველთვის აუცილებელია მიუთითოთ, რომელ სუბიექტთან ერთად განიხილება „გარემო“. გარემო - ერთ-ერთი ფუნდამენტური გაგება თეორიისა და პრაქტიკის, ბუნებისა და საზოგადოების ურთიერთობის, ეკოლოგიისა და ბიოლოგიური მიდგომის. ცნება „გარემო“ ახლო კავშირშია „გეოგრაფიული გარემოს“, „ბუნებრივ გარემოს“ და „ადამიანის გარემომცველ გარემოს“ ცნებებთან. 6. რეიმერსის მიხედვით გარემო წარმოადგენს: 1. ნიუთონობას ან სივრცეს (ან ორივეს), რომელიც გარის ერთეობის განსახილველ ობიექტს; 2. ბუნებრივ სხვადასხვა მოვლენას, რომელთანაც ორგანიზმი იმყოფება პირდაპირ ან არაპირდაპირ ურთიერთდამოკიდებულებაში (ეკოლოგია); 3. ფიზიკური (ბუნებრივი), ბუნებრივ-ანთროპოგენური

(დასახლებული პუნქტების, კულტურული ლანდშაფტი) და ადამიანის ცხოვრების სოციალური ფაქტორების ერთობლიობას.

СРЕДА АБИОТИЧЕСКАЯ - Abiotic medium - აბიოტიკური გარემო - ბუნების ძალები და მოვლენები, რომელთა წარმოშობა პირდაპირ არ არის დაკავშირებული ამჟამად მცხოვრები ორგანიზმების (ადამიანთა ჩათვლით) ცხოველმქმედებასთან.

СРЕДА АГРЕССИВНАЯ - Aggressive medium (environment) - აბრასიული გარემო - ყოველგვარი გარემო, რომელიც იწვევს ან აძლიერებს მასალების და ნაკეთობების კოროზიას ფიზიკური, ქიმიური და ბიოლოგიური ზემოქმედებით. იშვიათად ტერმინი გამოიყენება ცოცხალი ორგანიზმების დანართად მათთვის უვარგის გარემოს აღსანიშნავად.

СРЕДА АРТЕПРИРОДНАЯ (ТРЕТЬЕЙ ПРИРОДЫ, НАСЕЛЕННЫХ МЕСТ, ТЕХНОГЕННАЯ) - Artcnatural medium (of third nature; populated areas; technogenic) - არტბუნებრივი გარემო („მესამე ბუნების“ დასახლებული აბტილიბის, ტანტრობანური) - ადამიანის ირგვლივ შექმნილი ხელოვნური გარემო, რომელიც შედგება ტექნიკური (შენობები, ნაგებობები, ხელოვნური განათება, ასფალტირებული გზა და სხვ.) და ბუნებრივი (პარი, ბუნებრივი განათება და სხვ.) ელემენტებისგან. არტბუნებრივი გარემოს მიეკუთვნება კოსმოსური ხომალდების გარემოც, რომლებიც ხელოვნურია, მაგრამ დაფუძნებულია ბუნებრივ კომპონენტებზე, კერძოდ, მცენარეულ და მიკრობულზე (კოსმონავტების ნაწლავების ფლორის გათვალისწინებით). როგორც ჩანს, ადამიანის სხეულის მოწყვეტა ბიოსფეროდან პრინციპულად შეუძლებელია. არტბუნებრივი გარემო ხელოვნური ხელშეწყობის გარეშე დებრადირდება.

СРЕДА АНТРОПОГЕННАЯ - Anthropogenic medium - ანთროპოგენური გარემო -

უშუალოდ ან არაპირდაპირ, განზრახული ან წინასწარ განუზრახველი ვხით ადამიანის მიერ შეცვლილი ბუნებრივი გარემო.

СРЕДА БИОГЕННАЯ - Biogenic medium - ბიოგენური გარემო - ბიოლოგიური და ბიოტიკური გარემოს ერთობლიობა.

СРЕДА БИОЛОГИЧЕСКАЯ - Biological medium - ბიოლოგიური გარემო - ცოცხალი ორგანიზმები, რომელთა სისტემაში არსებობს განხილული ორგანიზმები (სახე) ან ობიექტი.

СРЕДА БИОТИЧЕСКАЯ - Biotic medium - ბიოტიკური გარემო - ბუნების ძალები და მოვლენები, რომლებიც თავის წარმოშობით დაკავშირებულია ამჟამად მცხოვრებ ორგანიზმების ცხოველმქმედობასთან.

СРЕДА ВНЕШНЯЯ - External medium - გარე გარემო - ბუნების ძალა და მოვლენა, მისი ნივთიერება და სივრცე, ადამიანის ყოველგვარი საქმიანობა, რომელიც იმყოფება განსახილველი ობიექტის ან სუბიექტის გარეშე, მაგრამ არ არის აუცილებელი მასთან იყოს უშუალო კონტაქტში (Реймерс, 1990).

СРЕДА ГЕОГРАФИЧЕСКАЯ - Geographical medium - გეოგრაფიული გარემო - 1. დედამიწის ბუნება, დაკავშირებული მოცემულ ისტორიულ ეტაპზე ადამიანის საქმიანობის სფეროსთან, წარმოადგენს საზოგადოების განვითარებისა და არსებობის აუცილებელ პირობას; 2. ბუნებრივი, ტექნიკური, ტექნოლოგიური, სოციალური და ეკონომიკური ცხოვრების პირობების ერთობლიობა. 3. იგივეა რაც გარე გარემო, როგორც ცოცხალი, ისე არაცოცხალი, ჩვეულებრივად ფართო რეგიონალურ ჩარჩოში. ზოგჯერ ეს ცნება ახლოა მსხვილი განზომილების ბუნებრივ გარემოსთან; 4. ხშირად სხვადასხვა განსაზღვრებებში სუბიექტად ნაჩვენებია „ადამიანთა საზოგადოება“. მიწიერი ბუნების ნაწილი ..... ადამიანთა საზოგადოების გარემოცვა, რომელთა ანაც მოცემულ მომენტში საზოგადოე-

ბა უშუალოდ არის დაკავშირებული თავის ცხოვრებითა და საწარმოო მოღვაწეობით.

СРЕДА ЖИЗНИ ЧЕЛОВЕКА - Human surroundings - ადამიანის ბარემო - აბიოტური და ბიოტური გარემოს კომპლექსი, რომელიც გავლენას ახდენს ადამიანზე და მის მეურნეობაზე, ბუნებრივი და ბუნებრივ-ანთროპოგენური სხეულების და მოვლენების (ფაქტორების) შერწყმა, რომლებიც უშუალოდ და გასაშუალებულად ზემოქმედებს ადამიანზე (მისი ჯანმრთელობის გათვალისწინებით) და სახალხო მეურნეობის ფუნქციონირების ბუნებრივ-რესურსულ ეკონომიკურ მანქანებლებზე აწმყოსა და მომავალში.

СРЕДА ЭКОЛОГИЧЕСКАЯ - Ecological medium - ეკოლოგიური ბარემო - იგივეა, რაც გარემო, მხოლოდ ცოცხალ ორგანიზმებთან ან ობიექტებთან გათვალისწინებით. ამიტომ არ შეიძლება ითქვას საწარმოო ან ტექნოლოგიური ხაზის ეკოლოგიური გარემო თუ მხედველობაში არ არის მიღებული ხალხი ან ცოცხალი ორგანიზმები ამ წარმონაქმნების შემადგენლობაში (Реймерс, 1990).

СРЕДНЕГОРНЫЕ ЛАНДШАФТЫ - Medium height, mountain landscape - საშუალო სიმაღლის მთის ლანდშაფტი - ლანდშაფტის ქვეკლასი, რომელიც მდებარეობს მაღალმთიან და დაბალმთიან ლანდშაფტებს შორის. აბსოლუტური სიმაღლე ხშირად 1000 მ-დან 2000-3000 მ-მდეა, სითბოს რეჟიმობენ მცირე რაოდენობით, ხოლო ტენიანობას დიდს. აქ ჭარბობს ეროზიული დანაწევრება.

СРЕДНЕГОРНЫЙ РЕЛЬЕФ - Medium height, mountain relief - საშუალო მთიანი რელიეფი - საშუალო სიმაღლის მთები; მაღალ ნაწილებში ხშირად შერბილებული და შებრტყელებული, მომრგვალო, ზოგჯერ გეხვედება მკვეთრი კლდოვანი ფორმებიც. საშუალო მთიანეთში მდინარეების ხეობები ხშირად კარგად გამოუმუშავებულია, მთის კალთე-

ბი ჩვეულებრივ უმეტესად დაფარულია მცენარეული (ხშირად ტყის) საფარით. **СРЕЗНОЙ ПРИБОР** - Shearing instrument - ზრის ხელსაწყო - ლაბორატორიული ხელსაწყო ქანის წინააღობის განსასაზღვრავად ჭრაზე.

СРОК ОКУПАЕМОСТИ ЗАТРАТ НА РЕКУЛЬТИВАЦИЮ - Tears of recultivation cost payment - რეკულტივაციის ღირებულების ანაზღაურების ვადა - რეკულტივაციაში ჩადებული ყველა საშუალებების (ხარჯების) ანაზღაურების ვადა, იმ ფუნქციით, რომელიც მიიღება რეკულტივირებულ მიწიდან.

СТАБИЛИЗАЦИЯ ГРУНТА - Soil stabilization - ბრუნტის სტაბილიზაცია - ქანის სიმტკიცის ბუნებრივი ან ხელოვნური ზრდა (მოპყველებული ტერმინი).

СТАБИЛОМЕТР - Stabilometer - სტაბილომეტრი - უნივერსალური ხელსაწყო გრუნტის კომპლექსური ფიზიკურ-მექანიკური თვისებების კვლევისთვის სამღერძა დაძაბულობის მდგომარეობის პირობებში.

СТАБИЛЬНОСТЬ СИТУАЦИИ ПРОЦЕССОВ - Processes situation stability - პროცესების სიტუაციის სტაბილიზაცია - იგულისხმება ის დონე, როცა მათი აქტიუზაცია იმყოფება მიღებულ ფონურ დაბალ ზღვარზე ქვემოთ.

СТАБИЛЬНЫЙ УЧАСТОК - Stable segment - მდგრადი უბანი - ფერდობის უბანი, რომელზედაც არ გეხვედება მეწყერილი ან სხვა დეფორმაციები.

СТАДИИ ОБРАЗОВАНИЯ ОСЫПЕЙ /ПО С.Г. ВИШНЯКОВУ/ - Talus forming stage - ჩამონახაშლის ჩამოცალიზების სტადიები (ს. ვიშნიაკოვის მიხედვით)

- 1. ინტენსიური დაშლა - კვების არის ზედაპირის დაქანება 60°-ზე მეტი, ხშირია ჩამონგრევა, ჩამოქცევა, მცენარეულობა თითქმის არ არის, ჩამოშლა აქტიურია; 2. ზომიერი დაშლა - კვების არის ზედაპირის დაქანება 45-60°, ხდება ჩამონგრევა ზოგიერთ ადგილებზე, გეხვედება მცენარეულობა; 3. სუსტი დაშლა

- კვების არის ზედაპირის დაქანება 30-45°, ხდება აქერცვლა, თითქმის მთელი ფერდობი დაფარულია მცენარეულობით.

СТАДИИ ОПОЛЗНЕВОГО ПРОЦЕССА - Landslide process stage - მიწისძვრის პროცესის სტადია - ვ. სლაივანოვის მიხედვით გამოყოფენ 4 სტადიას: 1) ფერდობების მდგრადობის თანდათანობითი შემცირება. მაგალითად, მდინარისგან ყოფილი მდგრადი ფერდობის ძირის გამორეცხვა; 2) საწყისი და ცალკეული ადგილობრივი დეფორმაციები ნაპრალების წარმოშობის შედეგად; 3) მეწყრის მოძრაობა; 4) დროებითი წონასწორობა; ე. ტრავცინსკის მიხედვით გამოიყოფა ორი სტადია: 1) ხისტი ქანების ბლოკების მცირედი გადაადგილება თიხოვანი ნალექების ნელი პლასტიკური მოძრაობით, ფერდობის სიღრმითი ცოცვის შედეგად; 2) ქანების მასივის სწრაფი გადაადგილება (ჩამოსრიალება), რომელიც გამოწვეულია ქანების საგებ თიხებში მკვეთრი ძვრითი დეფორმაციებით; ემილიანოვას მიხედვით მიიყოფა სტადიები: 1. მეწყრის მომზადება (ფერდობის საერთო წონასწორობის გაუარესება); 2. ძირითადი გადაადგილება (საერთო წონასწორობის აღდგენა); 3. მეორადი გადაადგილება (ფერდობის ლოკალური პირობების წონასწორობის აღდგენა); 4. სტაბილიზაცია.

СТАДИЯ ОСНОВОГО СМЕЩЕНИЯ - Basic displacement stage - ძირითადი ბაზალბიძების სტადია - სრული მეწყრული ციკლის ნაწილი, მცოცავი პროგრესირებადი ფაზის დაწყების მომენტიდან მის დაშლელ დეფორმაციამდე.

СТАДИЯ ПОДГОТОВКИ ОПОЛЗНЯ - Landslide preparation stage - მიწისძვრის მომზადების სტადია - სრული მეწყრული ციკლის ნაწილი, რომლის მიმდინარეობის დროს გამოვლინდება ქრობადი და ჩაუქრობადი მეწყრული დეფორმაციები.

СТАРИЦЫ - Oxbow-lake, mortlake - ნამდინარეები - მდინარის ნამგლისებური

ფორმის ნაკალაპოტარი, ზოგჯერ მდინარის ძალზე სუსტი დინების ვაჭი ტოტი წყდება მდინარეს, ივსება ნალექებით და ღებულობს ტბის სახეს. ზოგჯერ ნამდინარევი ამომშრალია. ეს პროცესები ხდება მდინარის ჯალაში, რომელიც შეანდრირებს მდინარე.

СТАТИКА - Statics - სტატიკა - 1. მექანიკის ნაწილი, რომელიც სხეულის წონასწორობის პირობებს სწავლობს; 2. გეოდინამიკაში - სწავლობს იმ კანონზომიერებებს, რომელიც გეოლოგიურ გარემოში ინარჩუნებს ამა თუ იმ ბუნებრივი მოვლენის წარმოქმნის წონასწორობის პირობებს.

СТВОР ГИДРОМЕТРИЧЕСКИЙ /ГИДРОСТВОР/ Discharge site. hydrologie (measuring) section - კიდრომეტრიული კვანძი (კიდროკვანძი) - განივი კვეთი მდინარის დინების პერპენდიკულარულად, რომელზედაც აწარმოებენ სიღრმის, წყლის ხარჯისა და ნატანის გაზომვას.

СТЕНА - Wall - კედელი (ბოლოპობიაში) - ციცაბო ფერდობი შემდგარი მაგარი, მუკიდრო ქანებისგან.

СТЕНКА ОТРЫВА ОПОЛЗНЯ - Landslide detachment wall - მიწისძვრის მოწყვეტის კედელი - ჩამოწოლილი მასის ზედაპირიდან აღმართული ციცაბო კედელი, რომელიც ზოგჯერ რამდენიმე ათეული მეტრით უფრო მაღლაა, ვიდრე ჩამოწოლილი მასა (Щукин, 1960).

СТЕНКА СРЫВА - Stripping wall - მოწყვეტის კედელი - მეწყრის ჩამოწოლის გადაადგილების შედეგად გაშიშვლებული ციცაბო ზედაპირი, რომელიც განლაგებულია გაკიშვის ზონაში (Емцельнова, 1972).

СТЕПЕНЬ АТМОСФЕРНОГО ВОЗДУХА - Air pollution rate - ატმოსფერული ჰაერის ხარისხი - ატმოსფერული ჰაერის თვისებების ერთობლიობა, რომელიც განსაზღვრავს გარემოზე ქიმიური, ფიზიკური და ბიოლოგიური ზემოქმედების დონეს და ხასიციოცხლო პროცესებზე მისი ზემოქმედების ხასიათს.

СТЕПЕНЬ ВЛАЖНОСТИ /ОТНОСИТЕЛЬНАЯ ВЛАЖНОСТЬ/ - Degree of humidity (relative humidity) - ტენიანობის ხარისხი (შუშარდებითი ტენიანობა) - ტენიანობის ხარისხი განისაზღვრება იმით, თუ ქანში ფორების რა ნაწილია შევსებული წყლით. ხასიათდება ფორები ში არსებული წყლის მოცულობის შეფარდებითი ქანის მთლიანი ფორების მოცულობასთან.

СТЕПЕНЬ УПЛОТНЕННОСТИ ГЛИНИСТЫХ ПОРОД - Clay rock compaction degree - თიხოვანი ქანების სიმკვრივის ხარისხი - თიხოვანი ქანების სიმკვრივე დამოკიდებულია მათი სიმჭიდროვის ხარისხზე. ბუნებრივ პირობებში ერთი და ოგივე ასაკისა და წარმოშობის თიხები, სიმკვრივის ხარისხის მიხედვით, შეიძლება იყოს სხვადასხვაგვარი, რაც დამოკიდებულია იმ ქანების წონაზე, რომელიც მათ თავზე ადევს და ასევე დიაგენეზის რთულ პროცესზე. თიხის ნალექების შემჭიდროვების მსვლელობაში ხდება მათი სიმკვრივის თანდათანობით ზრდა. ამ შემთხვევაში ქანის ფიზიკური მდგომარეობა იცვლება. ეს ცვლილებები ხასიათდება განსაზღვრული საზღვრებით, რომელთა შედეგადაც მათ ფიზიკურ თვისებებში იწყება ხარისხობრივი ცვლილებები. ასეთ დამახასიათებელ საზღვრებად ითვლებიან თიხოვანი ნალექების გადასვლა დენად ან პლასტიკურში, პლასტიკურიდან ნახევრად მაგარში და მაგარში.

СТЕПНОЙ КЛИМАТ - Steppe climate - სტეპის (შაქის) კლიმატი - მშრალი კლიმატი თბილი ან ცხელი ზაფხულით და ნალექების განსაზღვრული რაოდენობით (არა უმეტეს 450 მმ წლიურად). ზოგიერთ წელს ნალექები არასაკმარისია საველე კულტურებისთვის. ნალექების მაქსიმუმი ზაფხულობითაა. ზამთარი ზომიერი განედის მინდერებში გრილია ან ცივი, სუბტროპიკულში ან ტროპიკულში - თბილი.

СТИХИЙНОЕ БЕДСТВО - Natural calamity - სტიქიური უკუპრმა - განსაკუთრებული ბუნებრივი მოვლენა, რომელიც იწვევს ადამიანის მსხვერპლს და ზიანს დიდი მატერიალური ზარალი. არსევენ გამანადგურებელ და კატასტროფულ სტიქიას, მისთვის დამახასიათებელია წარმოშობის და დროის განუსაზღვრელობა შედეგების სხვადასხვაობით (Герасимов).

СТОК РУСЛОВОЙ - River bed run-off - კალაპოტის ჩამონადენი - წყლის ჩამონადენი მდინარის კალაპოტის წყალშემკრებ ქსელში.

СТОЛОВЫЕ ГОРЫ - Table-mountain, mesa. flat-topped mountain - მაბიფისებური მთები - რელიეფის იზოლირებული დადებითი ფორმები ციკაბო ფერდობებით და ბრტყელი დაჯაქმული პორიზონტულად განლაგებული დანალექი ან უულქანური ქანებით.

СТОЛОВЫЙ РЕЛЬЕФ - Table relief, flat-topped topography - მაბიფისებური რელიეფი - ამაღლებული ვაკის ან პლატოს ეროზიის შედეგად დანაწევრებული რელიეფი, აგებული პორიზონტულად განლაგებული ქანებით. ხასიათდება განიერი, ბრტყელი (მაგნიტსური) წყალგამყოფებით. ძირითადად დამახასიათებელია არიდული პავის ოლქებისთვის.

СТРАБИЗМ - Strabizim - სტრაბიზმი - მეწერიული პროცესების გაელენით დაბრცილი ხე-მცენარეები - „ტანბრეცილი ტყე“ (უცხო სიტყვათა ლექსიკონი).

СТРЕЛЯНИЕ ПОРОД - Rock outburst - ქანების გამოსროლა - ქანებიდან ცალკეული ნაშხვერეების გამოსროლა სამთო გამონამუშევრებში, მათი ზედმეტი (გადამეტებული) დაძაბულობის გამო.

СТРЕСС - Stress - სტრესი - არასპეციოეიური რეაქცია (სინდრომი) ცოცხალი ორგანიზმის ყოველგვარ ძლიერ ზემოქმედებაზე.

СТРОИТЕЛЬНОЕ НАПРАВЛЕНИЕ РЕКУЛЬТИВАЦИИ ЗЕМЕЛЬ - რეკულტი-

tion for construction engineering - მიწის რეკონსტრუქციის სააგროგეოლოგიური მეთოდები - უვარგისი მიწების ვარგის მდგომარეობაში მოყვანა სამრეწველო და სამოქალაქო მშენებლობისთვის.

СТРУКТУРА ГОРНОЙ ПОРОДЫ - Rock structure - ძანის სტრუქტურა - ძანის წყობის თავისებურება, რომელიც განისაზღვრება ზომებით, ფორმით და ძანის წარმომშობი ელემენტების ხასიათით (В. Д. Ломтадзе, 1999).

СТРУКТУРА ПЕСЧАНЫХ И КРУПНО-ОБЛОМОЧНЫХ ПОРОД - Texture of arenaceous and coarse detrital rocks - ძმრძინანი ღა მსხვილნამტრეპეზიანი ძანების სტრუქტურა - ქვიშების ძირითად სტრუქტურას ეწოდება ფსამიტური. იმისდა მიხედვით თუ რა ზომის ნაწილები ჭარბობენ ქვიშებში, ფსამიტური სტრუქტურა იყოფა: მსხვილ, საშუალო, წვრილ და წმინდამარცვლოვნად. იმაზე დამოკიდებულებით თუ რამდენად ერთგვაროვანი ხარისხისაა ნაწილაკები, ქვიშების სტრუქტურა შეიძლება იყოს თანაზრმარცვლოვანი ან არათანაზრმარცვლოვანი. მსხვილნამტრეპეზიანი ქანებისთვის (კენჭნარი, ხრეში) დამახასიათებელია ფსეფიტური სტრუქტურა. ისინი მარცვლების ზომის ერთგვაროვნების, სიმჭიდროვის წყობის მიხედვით შეიძლება იყოს მსხვილმარცვლოვანი, მკერივი, ფხვიერი და ა.შ. მარცვლების ზომების შემცირებასთან ერთად მცირდება წყალშელწვედობა და უარესდება მექანიკური თვისებები.

СТРУКТУРА ПОРОД С ЖЕСТКИМИ СВЯЗЯМИ И ИХ ЗНАЧЕНИЕ В ИНЖЕНЕРНОЙ ГЕОЛОГИИ - Texture of rigid bond rocks and its importance in engineering geology - ხისტად შიკაფშირეპეზიანი ძანების სტრუქტურა ღა მათი მნიშვნელობა საინჟინერო გეოლოგიაში - მარცვლოვანი შორის ხისტად შეკავშირებული ქანების სტრუქტურის შესწავლა (მაგმური, მეტამორფული და შეცემენტებული დანალექი ქანები) ჩვეულებრივ ნაგე-

ბობათა საფუძვლის თვალსაზრისით დიდ პრაქტიკულ მნიშვნელობას არ იმსახურებს. ამ ქანების სიმტკიცე თითქმის ყოველთვის აკმაყოფილებს ნაგებობათა მდგრადობას, რაც გამოწვეულია ხისტ კავშირით მარცვლებს შორის. დანარჩენი სტრუქტურული ნიშნები საინტერესოა გამოფიტვის პროცესების ინტენსივობის გავლენაზე, ხოლო ზოგიერთ შეცემენტებულ დანალექ ქანებზე მათი გამოტუტვის პროცესის თვალსაზრისით.

СТРУКТУРА ПОЧВ - Soil texture - ნიაღბაბუნის სტრუქტურა - ნიადაგებისთვის მეტწილად დამახასიათებელია მაკროსტრუქტურები, რომლებიც გამოიყოფა ფორმითა და განაწილების ზომებით. ყველაზე მეტად გავრცელებულ მაკროსტრუქტურების ტიპებს წარმოადგენენ: ბელტური, როცა ნიადაგები წარმოდგენილია მახვილკუთხა მსხვილი განაწილებებით; კოშტისებური, როცა ცალკეული კოშტები ზემოთ აღნიშნული ბელტური მაკროსტრუქტურული განაწილებები მცირე ზომისაა; კაკლისებური, როცა ნიადაგები წარმოდგენილია მომრევალო განაწილებებით და გლევი კუთხებით; ფენობრივი წარმოდგენილია შუა შრეებით (1-დან 100 სმ-მდე); ბოძისებური, როცა ნიადაგები შედგება ვერტიკალურად გაჭიმული განაწილებებისაგან; ფილისებური, როცა ნიადაგები წარმოდგენილია ცალკეული ფილისებური ფორმის განაწილებებისაგან; ფიქლისებური, როცა ნიადაგები წარმოდგენილია განაწილებებით, რომლებიც განსხვავებულია ფილისებურისგან მცირე ზომებით; ფურცლოვანი ნიადაგების განაწილებების ზომები არ აღემატება: სისქით 1-3 მმ, სიგრძითა და სიგანით 1-0.5 სმ. ქერცლოვანი ნიადაგების განაწილებების ზომა სისქით 1 მმ, სიგრძე 1 სმ-მდე და სიგანე 0.5 სმ-მდე.

СТРУКТУРНО-ГЕОМОРФОЛОГИЧЕСКАЯ КЛАССИФИКАЦИЯ КАРСТА/ПО

Н. РОДИОНОВУ/ - Structural and geomorphological classification of karst - კარსტის სტრუქტურულ-გეომორფოლოგიური კლასიფიკაცია (ნ. როდიონოვის მიხედვით): - 1. ეროზიული კარსტი - გეხვდება თანამედროვე და ძველი მდინარეების ხეობებსა და ხეობებში; 2. წყალგამყოფი სივრცის (მდინარეთა შუა) კარსტი - ვითარდება პირველადი ნაპრაღის დანაწევრებისა და გამოფიტვის გასწვრივ; 3. ტექტონიკური აწევის კარსტი - წარმოიშობა ტექტონიკური ნაპრაღების სისტემის არსებობის პირობებში; 4. ტექტონიკური რღვევის ზონის კარსტი - აქვს საზოგადოებრივი ხასიათი, წარმოიშობილია რღვევებისა და ნაპრაღების არსებობის ხსნადი ქანების ზონაში; 5. ეროზიულ-ტექტონიკური კარსტი - გეხვდება მდინარეების ხეობებში, რომლებიც კვეთენ ტექტონიკური აზეების ზონებს. ამ შემთხვევაში კარსტული ფორმების განაწილებაზე მოქმედებს არა მარტო პირველადი დაგენეტიური ნაპრაღიანობა, არამედ ტექტონიკური, ხლეჩვის და სხვა ნაპრაღები; 6. ძველი ტექტონიკური ჩაღრმავების კარსტი - გეხვდება კარსტული სიკარივლების და კავერნების სახით, ზედაპირიდან 2000 მ-ის სიღრმემდე. ფ. სავერენსკის მიხედვით ეს არის ვერეთ წოდებული მიწისქვეშა (დამარხული, წყლით სავსე, პასიური) კარსტი; 7. კონტაქტის ზონის კარსტი - გავრცელებულია ხსნადი და უხსნადი ქანების კონტაქტის გასწვრივ; 8. ანთროპოგენური კარსტი - მისი თანამედროვე აქტივობა გამოწვეულია წოლის პირობების დარღვევით და ქანების, ასევე მიწისქვეშა წყლების ბუნებრივი რეჟიმის ცვლით ფართო რეგიონალური მასშტაბით.

СТРУКТУРНЫЕ СВЯЗИ - Structural bond - სტრუქტურული კავშირები - ყველა ქანს, გარდა ფხვიერისა (ნამტვრევებიანი შეუცემენტბელი ქანები) აქვს კავშირი მათ შემადგენელ ელემენტარულ მინერალურ ნაწილაკებს შორის. ასეთ შეკავშირებას გრუნტმცოდნეობაში უწო-

დებენ სტრუქტურულ კავშირს. თავისი ბუნებით სტრუქტურული კავშირი შეიძლება იყოს კრისტალიზაციური, ცემენტაციური და კოლოიდური.

СТРУКТУРНЫЙ РЕЛЬЕФ - Structural relief - სტრუქტურული რელიეფი - დედაიწიწის ზედაპირის რელიეფის მსხვილი ფორმები, რომელთა ჩამოყალიბებაში წამყვანია ენდოგენური პროცესები. ყველაზე დიდი (პლანეტარული) მორფოსტრუქტურები შეესატყვისება კონტინენტებს და ოკეანურ ღრმულებს. პლანეტარული მასშტაბის მორფოსტრუქტურები იყოფა უფრო დაბალი რანგის ტექტონიკური სტრუქტურების შესაბამის მორფოსტრუქტურებად, როგორცაც ბაქნური ვაკეები, ნაოჭა ოლქები, მთათა სისტემები და სხვა. ყველაზე ვრცელ მორფოსტრუქტურას ვეოტექტურას უწოდებენ. ტერმინი შემოგვთავაზა ი. გერასიმოვი (1946წ.).

СТРУКТУРЫ ГЛИНИСТЫХ ПОРОД - Structures of clayey rocks - თიხოვანი ქანების სტრუქტურა - 1. პელიტური სტრუქტურა - შედგება ძირითადად თიხიანი ნაწილაკებისაგან. დამახასიათებელია ზღვიური, ტბიური და ლაგუნური წარმოშობის ქანებისათვის; 2. ალევროპელიტური სტრუქტურა - თიხის ძირითად მასაში 8-10%-ზე და მეტ პროცენტს შეადგენ ალევრიტული (მტვრისებური), დაკეთხლები, იშვიათად მრგვალი ფორმის ნაწილაკები; 3. ფსამოპელიტური სტრუქტურა - თიხის ძირითადი ნაწილი, გარდა ალევრიტულისა, შეიცავს 8-10%-ს ქვიშიან ნაწილაკებს. ეს სტრუქტურა, ძირითადად ახასიათებს კონტინენტალური წარმოშობის თიხებს; 4. ფიტოპელიტური სტრუქტურა - დამახასიათებელია ჭაობის, ტბების, ალუვიური მუქი ფერის თიხოვანი ქანებისათვის სხვადასხვა მცენარეული ნარჩენებით; 5. ალევროლიტური სტრუქტურა - დამახასიათებელია ძირითადად, ეოლურ წარმოშობის მტვრიანი ქანებისათვის (ლიოსი და ლიოსისებური ქანები).

СТУПЕНЬ ОПОЛЗНЕВАЯ - Landslide step - მძვწრული საწმსური - ზედაპირზე გამოსული ჩამოიწყურელი ბლოკის წახნავი (კიდე) მეწყურელი საფესური შედგება პორიზონტალური ან სუსტად დახრილი, ხშირად ფერდობების შიგნით გადაქანებული მოედნებისა და მასთან მომიჯნავე ციკაბო საფესურისაგან (Емельянова, 1972).

СУБАКВАЛЬНЫЙ / ПОДВОДНЫЙ / ИСТОЧНИК - Submerged (subaquous) spring - სუბაკვალური (წყალქვეშა) წყარო - წყარო, რომელიც გამოდის წყალქვეშ, წყალსატევის ფსკერზე ან მათ ფერდობებზე (უპირისპირდება სუბაერალურ წყაროს).

СУБАЭРАЛЬНЫЙ ИСТОЧНИК - Subaerial spring - სუბაერალური წყარო - წყარო, რომელიც გამოედინება დედამიწის ზედაპირზე.

СУБКАПИЛЛЯРЫ / СУБКАПИЛЛЯРНЫЕ ПОРЫ - Subcapillary (subcapillary pores) - სუბკაპილარები (სუბკაპილარული ფორები) - ფორები, რომელთა დიამეტრი 0.0002 მმ-ზე ნაკლებია. წყალი სუბკაპილარებში მოძრაობს მხოლოდ ძლიერი პიდროსტატიკური წნევის შედეგად, რომელიც ძლევის კედლების ფორებისა და ნაპრალების მიერ გამოწვეულ მოლეკულურ მიზიდულობას.

СУБЛИМАЦИЯ - Sublimation - სუბლიმაცია - 1. მყარი ნივთიერების გაზისებურ მდგომარეობაში გადასვლა თხევადი ფაზის გამოტოვებით. სუბლიმაციას თან ახლავს სითბოს შთანთქმა; 2. მეტეოროლოგიაში სუბლიმაცია ნიშნავს ატმოსფეროში წყლის ორთქლის გადასვლას უშუალოდ მყარ მდგომარეობაში ისე, რომ გამოტოვოს თხევადი ფაზა.

СУБМАРИННЫЙ ИСТОЧНИК - Submarine spring - სუბმარინული წყარო - წყარო ზღვის ფსკერზე.

СУГЛИНКИ - Loam - ოინხარი - ფხვიერი ახალგაზრდა ანტიენტაური ნალექი, რომელიც შეიცავს დაახლოებით 35-50% ნაწილაკებს, ზომით 0.01 მმ-ზე

ნაკლებს, ხოლო ნამტერეე მასალას კი 0.01 მმ-ზე მსხვილს - შესატყვისად 70-60%-ს. თიხნარებში ნეველებრივ გეხედება (10-30%) თიხოვანი ნაწილაკები, რომელთა $d < 0.005$ მმ-ზე და რომლებიც, ძირითადად, განსაზღვრავენ ქანის ფიზიკურ-ტექნიკურ მანევენებებს. თიხნარის პლასტიკურობის რიცხვი 7-დან 17-მდეა.

СУКЦЕССИЯ - Succession - სუქსესია - თანმიმდევრობითი შეუქცევადი ცვლა ბიოცენოზების, მექეიდრეობით წარმოშობილი ერთი და იგივე ტერიტორიაზე, ბუნებრივი და ანტროპოგენური ფაქტორების გავლენით.

СУКЦЕССИЯ ЭКОЛОГИЧЕСКАЯ - Ecological succession - ეკოლოგიური სუქცესია - მოცემულ უბანზე ერთი ბიოცენოზის თანმიმდევრობითი შეცვლა მეორეთი. ეს მოვლენა დაკავშირებულია განსხვავებული ცხოვრების წესთან და ორგანიზმების ბინადრობის გარემოს ადგილობრივ ცვლილებებთან.

СУПЕСЬ - Sandy loam - სპინხარი - ფხვიერი ახალგაზრდა კონტინენტალური ნალექები, რომლებიც შედგება ძირითადად (70-90%) ალევროლიტური ქვიშიანი მასალისაგან და მხოლოდ 10-30% მოდის ნაწილაკებზე, რომელთა ზომა 0.01 მმ-ზე ნაკლებია (1-10% ნაწილაკების $d < 0.005$ მმ). ქვიშნარის პლასტიკურობის რიცხვი < 7 .

СУСПЕНЗИЯ - Suspension - სუსპენზია - ქანის მექანიკური, ატიენარებული წერილი ნაწილაკები წყალში. ამის მაგალითად შეიძლება გამოყენებულ იქნეს თიხის სუსპენზია. წმინდა სუსპენზია (ზომით 10³ სმ-მდე) ძალიან მდგრადია და ილექება ნელა. უხეში სუსპენზია (ზომით 10³ სმ-ზე მეტია) იმყოფება ატიენარებულად, შეისწავლება პიდროლოგიაში როგორც ნატანის ჩამონადენი, ანუ მყარი ნაკადი.

СУСПЕНЗИОННЫЙ ПОТОК - Suspension flow - სუსპენზიური ნაკადი - გრავიტაციული ბუნებრივი დინება ზღვებსა და

ოკეანეებში, რომელიც გაჯერებულია ატინარებული მასით და ხასიათდება მომეტებული სიმკვრივით. წარმოიშობა მიწისქვეშის, მდინარეებზე წყალდიდობის (ამ დროს ნაკადი ქარბად შეიცავს მყარ ჩამონადენს), წყალქვეშა მეწყრების განვითარების დროს. სუსპენზიური ნაკადის სივრცე შეიძლება რამდენიმე ასეულ კილომეტრს აღწევდეს, ხოლო სიჩქარე – 70-90-ს საათში. სინონიმი: მღვრიე ნაკადი.

სუფოზიონные оползни - Suffosion landslide - სუფოზიური მიწისძვრა - მეწყრები, რომლებიც წარმოიშობა გრუნტიდან მცირე ზომის ნაწილაკების გამოტრეცხვის შედეგად, ანდა ხსნადი ნაწილაკების გამოტრეცხვით მიწიქვეშა წყლებით, რომლებიც ფერდობებზე გამოდიან წყაროების სახით. ასეთი გამოტანა იწვევს ქვიშიანი ქანების გაფხვიერებას, რასაც მოჰყვება ზემდებარე ქანების გადაადგილება.

სუფოზია - Suffosion - სუფოზია - წყლის მიერ წერილი მინერალური ნაწილაკების (მექანიკური სუფოზია) და ხსნადი ნივთიერებების (გამოტუტვა) გამოტანა. სუფოზია არღვევს გრუნტების მიკროავრეგატულ სტრუქტურას, წარმოქმნის მიწისქვეშა სიღრეეებს და იწვევს ზემოთ მდებარე შრეების ჩაწოლას, რის შედეგად წარმოიშობა დახშული ჩადაბლებანი, ქვაბურები.

სუფოზია კონტაქტная - Contact suffosion - კონტაქტური სუფოზია - მიწისქვეშა სუფოზიის სახე, რომლის დროსაც ორი ქანის კონტაქტის საზღვარზე მცირე ნაწილაკები ერთი ქანიდან წყლის ნაკადის მეშვეობით გადადის მეორის ფორებში. კონტაქტური სუფოზიის შედეგად კონტაქტის ზოლის გასწვრივ შეიქმნება ქანის ფენა (შრე), რომელსაც ახასიათებს სხვა გრანულომეტრული შედეგენილობა და განსხვავებული თვისებები.

სუფოზია подземная - Subterranean suffosion - მიწისძვრა სუფოზია - ქანის მცირე ნაწილაკების გადატანა მორავი წყლით ერთი შრიდან მეორეში ან შრე შრეში. ამის შედეგად ხდება მეორადი ცვლილებები და გრანულომეტრიული შედეგენილობის ვადანაწილება. მიწისქვეშა წყლების მოძრაობით წარმოიშობა „გადარეცილი ვხები“. რომლებიც ხასიათდებიან მაღალი ფილტრაციის კოეფიციენტით, ვიდრე ის ქანები, რომლებმაც არ განიცადეს მიწისქვეშა სუფოზია.

სუფოზია пород - Rock suffosion - ძანძანის სუფოზია - ნიადაგის ხსნადი მარილების (ქლორიანი, ქლორ-სულფატის, კარბონატული) გამოტუტვა, მიკროავრეგატული სტრუქტურის დარღვევა და ქანის წერილი ნაწილაკების ჩაქრანა სიღრმეში წყლის დაღმაეალი დინებებით და შემდეგ კი - გამოტანილი მიწისქვეშა წყლებით. ეს იწვევს ზემდებარე ქანების ჩაჯდომას და დედაამიწის ზედაპირზე ჩაქტილი ჩაღრმავებების წარმოშობას, რომლებიც თავისი სიდიდით ზოგჯერ პატარებია (მიკროჩაღრმავებები), ზოგჯერ კი საკმარისად მოზრდილები. პატარების დიამეტრი მერყეობს 100-500 მ-მდე, სიღრმე 0.1-0.5 მ, დიდი ზომების შესატყვისად დიამეტრი - 0.6-1.5 მ, ხოლო სიღრმე კი - 1.5-2.0 მ-მდე. სუფოზია დამახასიათებელია ლიოსებისა და ლიოსისებური გრუნტებისათვის.

სუფოზია пород отвалов - Dump (pile) rock suffosion - ნაქარი ძანძანის სუფოზია - დაქუცმაცებული მინერალური და წყალში გახსნილი ნაწილაკების გამოტანა, რომლებიც იფილტრებიან სახურავი ქანების წყებაში.

сухой остаток - Dry remains - შშრა-ლი ნარჩენი - ბუნებრივ წყალში გახსნილი ნივთიერებებიდან აორთქლების შედეგად წარმოქმნილი ნარჩენი.

T

ТАЙГА /ХВОЙНЛ: ЕЛЕСА СЕВЕРА/ - Taiga - ტაიგა (ჩრდილოეთის ვიწვნიანი ტყეები) - ამერიკისა და ევრაზიის ჩრდილოეთი ნაწილი, სადაც ფართო ზოლადაა გადაჭიმული მარადმწვანე წიწვიანი ტყეები. აქ გაბატონებულია: ნაძვი, სოჭი და ფიჭვი, გვხვდება აგრეთვე, ფოთოლცვენია წიწვიანი მცენარე - ლარიქსი. არსებენ ორი ტიპის ტაიგას: დაბურულ-წიწვიანს, რომელიც, ძირითადად ნაძვისა და სოჭისაგან შედგება და ნათელ-წიწვიანს, სადაც ლარიქსი და ფიჭვი ჭარბობს.

ТАКСОН - Taxon - ტაქსონი - კლასიფიკაციური ერთეულის სახელი, რომელიც უჩვენებს მათ კლასს, რანგს ან ადგილს სისტემაში. გამოიყენება გეოლოგიური, საინჟინრო-გეოლოგიური, გეოგრაფიული დარაიონებისა და კლასიფიკაციის დროს. მაგალითად, რეგიონი, ოლქი, რაიონი და სხვა.

ТАКЫР - Takyr - ტაკირი - უდაბნოში თიხიანი ვაკე, ტყე-მცენარეულობის საფარის გარეშე. გაზაფხულობით ტენიანდება და ხშირად იფარება წყლის თხელი ფენით. ტაკირი წარმოადგენს პერიოდულად დაშრობილი ტბის ფსკერზე ფისივით მწვებარე ტალახს. ეს უკანასკნელი გაშრობისას მცირდება მოცულობაში, რის გამოც ფსკერის ზედაპირი იფარება მკერძი ქერქით, რომელიც ნაპრალებით დანაწევრებულია სხვადასხვა ფორმისა და ზომის პოლიგონებად. ტაკირის ზომები - რამდენიმე მ-დან ათეულ კმ-მდეა, ფორმირდება იმ პირობებში, თუ გრუნტის წყლები განლაგებულია ზედაპირიდან 1.5 მ-ზე მეტ სიღრმეზე. დამახასიათებელი გეალგეიანი მხარეებისთვის (მაგალითად, ყარაყუმი).

ТАКЫРНЫЕ ВОДЫ - Takyr water - ტაკირის წყლები - ი. ლანგე - მიანდვილი ნიადაგების წყლები ტაკირზე. მათი

ფორმირება დაკავშირებულია, არსებობდა, გაზაფხულის ტენიანობასთან, მიწის ზედაპირის დატბორვასთან წყლით და ტბების გაჩენასთან.

ТАЛИК - Talik, tabetisol - ტალიკი - ქანის უბანი დადებითი, საშუალო წლიური ტემპერატურით. მშრალი ან წვეთოვანი თხევადი სითხის შემცველობა მუდმივად მზრალ რაიონში.

ТАЛЬВЕГ - Thalweg - ტალვები - ხევის, ხეობის, ხრამის ყველაზე ღრმა, ღერძული ნაწილი.

ТАМПОНАЖ СКВАЖИН - Well cementation - ჰაბშერლილის ტამპონაჟი - სამუშაოთა კომპლექსი ქანების ცალკეული ინტერვალების იზოლაციისათვის ჰაბურდილებში (В. Д. Ломтадзе).

ТАФОНИ - Tafone - ტაფონი - სხვადასხვა ზომის მომრგვალებული ან უწესო ფორმის ჩაღრმავებანი, რომლებიც ყალიბდებიან კრისტალურ ქანებში ან მასიურ ქვიშაქვებში. ტაფონები ხშირად ერწყმან ერთმანეთს და თავისებურ ლანდშაფტს ქმნიან. მათ წარმოშობაში მონაწილეობს გამოფიტვის პროცესები (ფიზიკური, ქიმიური). გავრცელებულია არიდული და სემიარიდული ჰავის პირობებში. სინონიმი: ამოქარვის ქვაბები.

ТВЕРДАЯ СОСТАВЛЯЮЩАЯ СЕЛЕЙ - Mudflow solid component - ღზარცოფების მყარი შემადგენელი - მთელი მყარი მინერალური და ორგანული მასალა, რომლის ტრანსპორტირებაც ხდება ღვარცოფული ნაკადით.

ТВЕРДОСТЬ ПОРОД С ЖЕСТКИМ СВЯЗЯМИ - Hardness of rigid bond rocks - ხისტად შეკავშირებული ქანების სიმბარმი - ქანების თვისებას წინააღმდეგობა გაუწიოს, მასში სხვა უფრო მაგარი სხეულის შეჭრას.

ТФКСТУРА ПОРОД - Rock texture - ქანების ტექსტურა - ქანების აგებულების

ნიშნები განპირობებულია ქანების შექმნის დროის და მათი სტრუქტურის მიხედვით. მაგალითად, დანალექ ქანებში გამოიყოფენ პირველად ტექტურებს, წარმოშობის სელიმენტაციის პერიოდში (მაგალითად, შრეებრივი) ან ჯერ კიდევ შეუქმტაციებელ, პლასტიკურ ნალექში (მაგალითად, წყალქვეშა - მეწყერული) და მეორადს - წარმოშობის ნალექის გარდაქმნის სტადიაში ქანად, ასევე მისი შემდგომი ცვლილებისას (დეფორმაცია, კატაგენეზი, მეტამორფიზმის საწყისი სტადიები).

ТЕКУЧЕСТЬ ГРУНТОВ (ГЛИН) - Flow of ground (clay) - ბრუნძამის ტიხების მდინარე - დასველებული გრუნტის (თხის) თვისება გაიშალოს ფენად პორიზაციის გარეშე.

ТЕНЗОМЕТР - Tensometer - ტენზომეტრი - ხელსაწყო ხსენების დაძაბულობის გასაზომად.

ТЕРМИНАНТА ДЕНУДАЦИОННАЯ - Equilibrium profile of denudation thermiant - მდინარის ტერმინანტი - ფერდობის ან მდინარის წინაწარმოების სფერული პროფილი. სინონიმი: ეროსიული თერმინანტი.

ТЕРМОКАРСТ/МЕРЗЛОТНЫЙ ПОЛЯРНЫЙ КАРСТ/ - Thermokarst - (congelation, polar karst) - თერმოკარსტი - ფიზიკური (თერმული) პროცესი, რომელსაც თან ახლავს მიწისქვეშა ყინულის ან მზრალი გრუნტის გადნობის წარმოშობილი რელიეფის ფორმები: ქვაბულები, ალასები, ღრმულები, ლამბაქები, აგრეთვე სიდრები (ნიშები, ორმოები და სხვა). გავრცელებულია მრავალწლიანი მზრალი ქანების სონაში. ტერმინი შემოიღო მ. კრმლოვმა. სინონიმი: კრიოკარსტი, თერმული კარსტი, პოლარული კარსტი.

ТЕРРАСА - Terrace - ტერასა - ხეობებში, ტბებისა და სდების საპირობებზე არსებული ბუნებრივი საფეხურები, რომლებსაც გააჩნიათ ბაქანი, ე.ი. სწორი მოედანი ან მისი წარმოქმნილი პილარი-

ლოგიური ობიექტებისაკენ (მდინარე, სდვა, ტბა) სუსტად დახრილი სედაპირი, განახლებებზე: აკუმულაციურ, ეროსიულ, ცოკალურ, შერეულ და სხვა. ტერასებს ახასიათებთ საროლებრივი განლაგება, რაც მოქმედებს მდინარის მოქმედებაში აკუმულაციური და ეროსიული პროცესების მონაცვლეობას. ტერასების ნაშთიანობა ხდება არათანაბარი ტექტონიკური მოძრაობის ფონზე, აგრეთვე პეის ცვლილებებით, წყლის აუზის ევსტატიკური რეკვირით. ტერასების ასაკი მათი სიმაღლებრივი მდებარეობის შესაბამისად იზრდება, ყველაზე ახალგაზრდაა მდინარის (ტბის, სდვის) ნაპირთან მდებარე ტერასა. გვხვდება ცრუ ანუ ფსევდოტერასებიც.

ТЕРРАСИРОВАНИЕ ОТКОСОВ - Scarp terracing - შერდოს მატერასება - ფერდოს სედაპირის ხელოვნური შექმნა, რაც ხელს უწყობს მის მდგრადობას და ქმნის ოპტიმალურ პირობებს მათი გამოყენებისათვის სოფლის მეურნეობაში და ტყის გაკულტურებისათვის. ეროსიის თავიდან ასაცილებლად ტერასებს უნდა პიქნდეს დაქანება 1.5-2.0°-მდე შემოთმდებარე ტერასების მიმართულებით.

ТЕРРАСИРОВАНИЕ СКЛОНОВ - Slope terracing - შერდობების მატერასება - ფერდობის პროფილის შექმნა ტერასების მოწყობის საშუალებით.

ТЕРРИГЕННЫЕ ОТЛОЖЕНИЯ - Terrigenous deposits - ტერიგენული ნალექები - ფეხიური ნალექები ან კლასტური ქანები, რომლებიც შედგებიან ხმელეთის ნგრევის შედეგად წარმოქმნილი ქანების ნატეხების ან მინერალების მარცვლებიდან. ტერიგენული ნალექები გროვდება როგორც სდებში, ისე ხმელეთის პირობებში.

ТЕРРИКОН - Waste pile, Spoil bank - ტერიკონი - მახტიდან გამოტანილი კონუსის ფორმის ქანების ყრული ან გამდიდრების შედეგად დაგროვილი ნარჩენები. ტერიკონების მოცულობა 0.5 მლმ-დან რამდენიმე ათეული მილიონი

მ-მდეა, ხოლო სიმაღლე ხშირად აღწევს 100 მ-ზე მეტს, ჯგუფური ნაყარის ფუძის ფართობის ზომით ათეული ჰექტარის ტოლია. ტერიკონები ჩვეულებრივ შედგება ფიტოტოქსიკური ქანებისაგან. მათი რეკულტივაცია მოიცავს სამ ეტაპს: სამთო ტექნიკურს (ზედაპირის მომზადება), მელორა(ციულს (ღონისძიებები ტოქსიკურობის ნეიტრალიზაციისათვის) და ფიტომელორა(ციულს (მწვანე ნარგავების შექმნა). ტერიკონების ტიპებისათვის სხვადასხვა რეგონში დაქუჩავებულია ღონისძიებათა კომპლექსი მათი ფართობების რეკულტივაციისათვის.

ТЕХНИЧЕСКИЙ ПРОЕКТ РЕКУЛЬТИВАЦИИ - Technical project of recultivation - რეკულტივაციის ტექნიკური პროექტი, რომლის შედეგნილობა და შინაარსი პასუხობს დადგენილ მოთხოვნილებებს მრეწველობის დარგის თავისებურების შესატყვისად.

ТЕХНОГЕНЕЗ - Technogenesis - ტექნოგენეზი - ბუნებრივი კომპონენტების შეცვლის პროცესი, გამოწვეული ადამიანის საწარმოო ზემოქმედების შედეგად, რომელიც მდგომარეობს ბიოსფეროს გარდაქმნაში, გამოწვეული გეოქიმიური პროცესების ერთობლიობით. დაკავშირებულია ადამიანების ტექნიკურ და ტექნოლოგიურ საქმიანობასთან, მთელი რიგი ქიმიური ელემენტების კონცენტრაციით, გადაჯგუფებითა და გარემოდან მათი მიწერალების და ორგანული შენაერთების ამოღებით.

ТЕХНИЧЕСКАЯ ДЕФОРМАЦИЯ - Technogenous deformation - ტექნოგენური დეფორმაცია - ნიადაგის თვისებების, ფიზიკური მდგომარეობისა და აგრონომიული მახასიათებლების გაუარესება, რომელიც წარმოიქმნება ნიადაგის საექსპლუატაციო დატვირთვის შედეგად, ყველა სახის მიწათმოქმედების დროს.

ТЕХНИЧЕСКАЯ КАТАСТРОФА - Technology originated. calamities/catastrophes - ტექნიკური კატასტროფა - დიდი მას-

შტაბის (მსხვილი) ტექნოგენური ავარია, რომელიც იწვევს ადამიანთა მსხვერპლს, აზიანებს ადამიანის ჯანმრთელობას, ანგრევს და ახადგურებს მატერიალურ ფასეულობას, სერიოზულად აზიანებს ვარემოს.

ТЕХНОГЕННАЯ МИГРАЦИЯ ВЕЩЕСТВ - Substance technogenetic migration - ნიშნობა ტექნოგენური მიგრაცია - ადამიანის სამეურნეო საქმიანობით ნიუთიერებათა გადაადგილება ატმოსფეროში, მიწის ზედაპირზე, ზედაპირულ და მიწისქვეშა წყლებში, ლითოსფეროში.

ТЕХНОГЕННАЯ ЭКОСИСТЕМА - Technogenous ecosystem - ტექნოგენური ეკოსისტემა - ცოცხალი ორგანიზმებისა და გარემოს ფუნქციონალური სისტემა, წარმოშობილი ან ძლიერ შეცვლილი ტექნოგენური ფაქტორების გავლენით. ამის მკვალითად შეიძლება მოიყვანოს კომპლექსები, რომლებიც წარმოიშენენ ბუნებრივი ან კულტურული ეკოსისტემების ძირეული გარდაქმნით, სასარგებლო ნაშარსების ღია მოპოვების პროცესში, ლანშაფტის სამეურნეო გარდაქმნით; ეკოსისტემები შეცვლილი საწარმოო გაკუჭყანებით, შეტბორვით, ჭაობების დაშრობით, ტყეების გაჩეხვით და სხვა.

ТЕХНОГЕННЫЕ СУКЦЕССИИ - Technogenous succession - ტექნოგენური სუქსესიონი - ტექნოლოგიური ფაქტორების მოქმედების შედეგად ბუნებრივი ლანდშაფტის, ბიოტების, კომპონენტების თანმიმდევრობითი შეუქცევადი ცვლილებები დროში.

ТЕХНОГЕННЫЙ БИОГЕОЦЕНОЗ - Technogenous biogeocenosis - ტექნოგენური ბიოგეოცენოზი - ბიოგეოცენოზი, რომლის კომპონენტები და ნიუთიერებათა მიმოქცევა მთლიანად ან ნაწილობრივ შეცვლილია ტექნოგენური ფაქტორების ზემოქმედებით.

ТЕХНОГЕННЫЙ РЕЛЬЕФ - Technogenic relief - ტექნოგენური რელიეფი - ადამიან-

ნის სამეურნეო საქმიანობით წარმოქმნილი ან სახეზეცუკლილი რელიეფის ფორმათა ერთობლიობა, განასხვავებენ სტიკიურად წარმოქმნილ და შეკნებულად შექმნილ ტექნოგენურ რელიეფს. რელიეფის შეგნებული გარდაქმნა ხდება მშენებლობის (დაძებები, მიწაყრილები, არსები და სხვ.), მელორაციის (ფერდობების დატერასება, სადრენაჟო და სარწყავი ქსელის მშენებლობა) და დარღვეული ლანდშაფტების რეკულტივაციის დროს. ტექნოგენური რელიეფის სტიკიური წარმოშობა დაკავშირებულია მეურნეობის არასწორ მართვასთან (ხრამების, ზოძრავი ქვიშების, მიწისქვეშა გამონამუშევრები, ჩანაქცევებისა და სხვათა წარმოქმნა), ავრეთვე ზოგიერთ სამშენებლო და სამთო სამუშაოებთან (კარიერები, ტერიკონები და სხვ.). ტექნოგენური რელიეფი კლასიკურად არის გამოხატული საქართველოში (მესხეთი, იმერეთი და სხვ.). სინონიმი: ანთროპოგენური რელიეფი.

ТЕХНОГЕННЫЙ ЭЛЮВИЙ - Technogenic eluvium - ტექნოგენური ელუვიონი - ნაყარი ქანების პოლიმინერალური და პოლიდისპერსიული სუბსტრატი, რომელმაც გაირა პირველადი დეზინტეგრაცია სატრანსპორტო, ბურღვა-ფეთქვადი და სხვა ტექნოლოგიური ოპერაციების პროცესები. მათ განიცადეს გამოფიტვა, აბიოტიკური და ბიოლოგიური ავენტების გავლენით. ტექნოგენური ელუვიონის ნივთიერი და მინერალური შედგენილობა განისაზღვრება სახურავი წყების ლითოლოგიური სხვადასხვაობის ხარისხით და ნაყარის წარმოშობის ტექნოლოგიით. ტერმინი ახასიათებს არა მარტო გენეზისს, არამედ ნაყარი ქანების მინერალური სუბსტრატის თვისებებსაც.

ТЕХНОГЕННЫЙ ЭЛЮВИЙ-ДЕЛЮВИЙ - Technogenic eluvium-talus - ტექნოგენური ელუვიონი-დელუვიონი - მასალა გადაადგილებული და დახარისხებული ფერდობის პროცესებით (გრავიტაციუ-

ლი დახარისხება, ეროზიული, მეწყერული მოვლენები, კრიოგენური გადაადგილება და სხვ.).

ТЕХНОЛОГИЧЕСКИЕ ЗЕМЛИ - Technological land - ტექნოლოგიური მიწები - მიწები, რომლებიც ექვემდებარებიან კონსოზიმიერ დარღვევას და თანდათანობით ჩაერთვებიან სამთო-სამშენებლო და სხვა სამუშაოების ტექნოლოგიურ პროცესში.

ТЕХНОСФЕРА - Technosphere - ტექნოსფერო - დედამიწის ქერქის ზონა, რომლის ფარგლებში მიმდისარეობს ადამიანის სანაწარმო საქმიანობა.

ТЕХНО-ЭКОНОМИЧЕСКОЕ ОБОСНОВАНИЕ РЕКУЛЬТИВАЦИИ - Techno-economic basis of recultivation - რეკულტივაციის ტექნო-ეკონომიკური ოპერაციის მიზანშეწონილობა და მუშაობის ჩატარების სამეურნეო აუცილებლობა. მისი შედგენა ხდება გაცილებელი მითითების შესატყვისად, დამუშავების წესის და ტექნო-ეკონომიკური დასაბუთების დამტკიცებით.

ТЕЧЕНИЕ ВЯЗКОЙ ЖИДКОСТИ - Viscous liquid flow - ზღანტი სითხის დინება - ტექნოლოგიური ვრუნტის გადაადგილება ფერდობზე, რომელიც გამოიხატება ჩამონაცურის, ჩამოცოცებული მეწყერების, სკანდინაური ტიპის მეწყერებისა და სოლიფლუექციის სახით, მოძრაობა კატასტროფულ ხასიათს ატარებს და ტოვებს შესამჩნევ მორფოლოგიურ კვალს (Симонов. 1972).

ТЕЧЕНИЕ ВЯЗКОЕ - Viscous flow - ზღანტი დინება - ნატეხი მასალის მოძრაობის ტიპი ფერდობზე, რომელიც დაფარულია ფხვიერი ნალექების შალითით. სინონიმი: დეფლუექცია (Симонов. 1972).

ТЕЧЕНИЕ ГРУНТА - Solifluction - ბრუნტის დინება - მცურავი მასის დახურული გრავიტაციული ფერდობზე მცნარეული საფარის ქვეშ, რომელიც გვხვდება

გრუნტის დინების გამოსავლის სახით ქვემოთ ფერდობის ზედაპირზე.

ТЕЧЕНИЕ ГРЯЗИ - Mud current - ტალახის დინება - გათხევადებული გრუნტის გამოდინება ფერდობზე.

ТИПИЗАЦИЯ АТМОСФЕРНОЙ ЦИРКУЛЯЦИИ - Atmospheric circulation type design - ატმოსფერული ცირკულაციის ტიპიზაცია - ატმოსფერული ჰაერის მოძრაობის სისტემის დანაწილება ელემენტარულ ცირკულაციურ მექანიზმებად (ეცმ).

ТОКСИЧНОСТЬ ВТОРИЧНАЯ - Secondary toxicity - მმორაღი ტოქსიკურობა - ადრე ვარვის ქანებში ბიოლოგიური რეკულტივაციის ისეთი ელემენტებისა და შენაერთების დაგროვება, რომელიც იწვევს დამარილიანებული ან მუავე სუბსტრატის შექმნას.

ТОКСИЧНОСТЬ ПОРОД - Rock toxicity - ქანების ტოქსიკურობა - ქანებში ტოქსიკური მარილების არსებობა ისეთი კონცენტრაციით, რომელიც აფერსებს მცენარეებისა და ცხოველების ზრდას და განვითარებას.

ТОЛЕРАНТНОСТЬ - Tolerance - ტოლერანტობა - სხვისი აზრებისა და რწმენის შემწყნარებლობა.

ТОПЬ - Mire, marsh, swamp - საფლობი - ჭაობიანი მასივის ძლიერტენიანი უბანი, რომელიც ხასიათდება გათხევადებული ტორფის ბუდობით, მუდმივი ან პერიოდული წყლის მაღალი დონით და მცენარეულობის არამდგრადი კორდნარის საფარით.

ТОРФЯНИК ВЫРАБОТАННЫЙ - Worked out peat bog - ბამომშუშავებული ტორფის საბადო - ტორფის საბადო, საიდანაც მოხდა ტორფის ამოღება-დამუშავება.

ТОРФЯНЫЕ ВОДЫ - Peaty water - ტორფის წყლები - ჭაობიანი ტორფის წყალი, ჩვეულებრივ მუქი ყავისფერი. მდინარია ჰემინური სიმჟავეებით. წყლები, რომლებიც ტორფიანი ადგილებიდან გამოედინებიან ქმნიან, ეგრეთ წოდებულ „შავ მდინარეებს“.

ТРАНЗИТНАЯ ЗОНА СЕЛЕЙ - Mudflow (transit zone - ღვარცოფის ტრანზიტული ზონა - აუზის ნაწილი, სადაც ხდება ფორმირებული ღვარცოფული ნაკადის მოძრაობა მნიშვნელოვანი ცვლილებების გარეშე.

ТРАНСГРЕССИВНАЯ ФАЗА ОПОЛЗНИЯ - Landslide transgressive phase - მიწის ტრანსგრესიული ფაზა - ციკლის (რთმის) ნაწილი, რომლის განმავლობაში ხდება პარამეტრების ზრდა, რაც დამახასიათებელია მეწყრის აქტივიზაციისთვის.

ТРАНСПОРТНАЯ АВАРИЯ - Transport accident (catastrophics) - სატრანსპორტო ავარია (კატასტროფა) - ავარია სატრანსპორტო საშუალებებზე, რასაც მოყვება ადამიანის მსხვერული, მძიმე ტრამეები, სატრანსპორტო საშუალებებისა და ნაგებობების დაზიანება, ვანადგურება, დიდი მატერიალური ზარალი, გარემოს დაზარალება (გარემოს დაცვის ინსტიტუტი, 2002წ.).

ТРАНШЕЯ - Trench, ditch - ტრანში - რელიეფის ტექნოგენური დენუდაციური ფორმა. ღია სამთო გამონამუშევარი ტრაპეციული განივი კვეთით და დიდი სიგრძით. ტრანშიის გვერდით ზედაპირს უწოდებენ გვერდს (ქიშს), ხოლო ფსკერს - ძირს.

ТРЕЩИНА БОРТОВОГО ОТПОРА - Edge backpressure fracture - ბორტის უკუწმენვის ნაპარალი - ნაპარალები, რომლებიც წარმოიქმნებიან მდინარის ღრმა ხეობების მაღალ ნაპირებზე, მისი კიდის პარალელურად, გეოსტატიკური წნევის უეცარი ვარდნის შედეგად, ფერდობის მოხლეჩვის ერთ-ერთი ნიშანია (Макашевцев, 1971). სინონიმი: ხლეჩვის ნაპარალი.

ТРЕЩИНА ЗАКОЛА - Shear fracture - ჩანატამჩის ნაპარალი - მეწყრული ნაპარალი, რომელიც წარმოიქმნება მეწყრის ზემოთ არსებულ სახლვარზე.

ТРЕЩИНА ОПОЛЗНЕВАЯ - Landslide fracture - მიწის ტრანსგრესიული ნაპარალი, რომელიც

მელიც დაკავშირებულია გაჭიმვასთან და დაახლოებით ორიენტირებულია მეწყრის ფრონტის პარალელურად. ზოგიერთი მეწყრის ვერტიკალური ნაპრალი ორიენტირებულია მეწყრის მოძრაობის მიმართულად.

ТРЕЩИНА ОТРЫВА - Tear off fracture - მოწყვეტის ნაპრალი - რკალისებური ნაპრალი ფერდობის ზედა ნაწილში, რომელიც წინ უსწრებს მეწყრის წარმოშობას და გამოხატავს მოსალოდნელი მეწყრის კონტურს გეგმაში (Саваренский, 1939).

ТРЕЩИНА ОТСЛАИВАНИЯ - Exfoliation fracture, desquamation fracture - აშრეპვის ნაპრალი - სუბორიზონტალური ნაპრალი ძირითად ქანებში, რომელიც მიეკუთვნება ევზოგენური ჯგუფის განტირთვის ნაპრალებს. ბევრ შემთხვევაში აშრეპვის ნაპრალი დედამიწის ზედაპირის პარალელურია. ზედაპირთან აშრეპვის ნაპრალის რაოდენობა დიდდება, რაც ხელს უწყობს ელუვიური შალითის წარმოქმნას (Рац, Чрнишев, 1970; Аняшев, 1976).

ТРЕЩИНОВАТОСТЬ ПОРОД - Rock jointing - ძანის ნაპრალიანობა - ქანის მონოლითურობის დარღვევა, მისი სხვადასხვა ზომებად განაწილება. ნაპრალები ქმნიან დასუსტებულ ზონას, მიწისქვეშა წყლების მოძრაობის გზას, მასივის ყველაზე უფრო მოსალოდნელი დაძვრის მიმართულებას, ბლოკების განწვევრებას ფერდობებზე და სამთო გამოწამუმერებში. ნაპრალები მოქმედებენ ქანის მდგრადობაზე და სიმკვრივეზე, გაზისა და წყლის შეღწევადობაზე (გამტარიანობაზე), მათი დამუშავების ხარისხზე, ჭაბურღილის გაყვანაზე; ნაპრალიანობის ხარისხით და ხასიათით საზღვრავენ სამშენებლო სამუშაოების ორგანიზაციას, წარმოებასა და სამთო-გეოლოგიურ ძირობებს სასარგებლო ნამარხების საბადოების დამუშავებისათვის (Чаповский, 1975).

ТРОПИЧЕСКИЕ ВЛАЖНЫЕ ЛЕСА - Tropical moist forests - ტროპიკული ნესტიან-

ნი (ნოტიო) ტყე - ადგილი, სადაც იზრდება ყველაზე უფრო მეტი მცენარეთა სახესხვაობა ბიომასის მიწისზედა ეკოსისტემაში, რომელშიდაც დომინირებს მუდამ მწვანე და მწვანეფოთლიანი ფორმაციები.

ТРОПИЧЕСКИЕ КЛИМАТЫ - Tropical climate - ტროპიკული კლიმატი - არჩვენს ტროპიკული განედის შემდეგი კლიმატის ტიპებს: ეკვატორიალურ კლიმატს (ტენიანი ტროპიკული ტყის კლიმატი), ეკვატორიალური მუხონების კლიმატს (სავანების კლიმატი) და პასატურ კლიმატს.

ТРОПИЧЕСКИЕ ПОЯСА - Tropical belt - ტროპიკული სარტყლი - კლიმატოლოგიაში არჩვენს ოთხ თერმულ სარტყელს: 1. ტროპიკული სარტყელი. ამ სარტყელში ტემპერატურა არ ეცემა 0°C-ზე დაბლა (მთიანი ოლქის გარდა). ყველაზე ცივი თვის საშუალო ტემპერატურა უდრის 15-20°C. ტემპერატურის წლიური ცვლა გათანაბრებულია ამპლიტუდა არ აღემატება +5°C-ს. სარტყელში მცენარეთა ვეგეტაცია მთელი წლის მანძილზე მიმდინარეობს და ცხოველები მუდმივად აქტიური არიან (გვალიანი ოლქების გარდა); 2. სუბტროპიკული სარტყელი - ყველაზე ცივი თვის საშუალო ტემპერატურა +4°C-ზე მაღალია, ხოლო ყველაზე თბილი თვის +20°C-ზე მეტი. მინიმალური ტემპერატურა ეცემა 0°C-ზე დაბლა და იშვიათად აღწევს (-)15°C. თოვლის საფარი არამდგრადია. მცენარეთათვის არსებობს ორი სავეგეტაციო პერიოდი - ზაფხულისა და ზამთრის. ცხოველები წლის უმეტეს დროს აქტიურები არიან; 3. ზომიერი კლიმატის სარტყელი. მცენარეებში კარგად არის გამოხატული ზაფხულის სავეგეტაციო პერიოდი და ზამთრის ხანგრძლივი დასვენება. ცხოველებს კი ზამთარში ახასიათებთ პასუური მდგომარეობა ან ძილქუში. უყინვო პერიოდის ხანგრძლივობა უდრის 70-80 დღეს, ზამთარში თოვლის საფარი მდგრადია

და ხშირია ყინვები; 4. ცივი სარტყელი. მთელ სავეგეტაციო პერიოდში, რომელიც სულ 1.5-2 თვე გრძელდება, შესაძლებელია სუსხი. მცენარეული საფარი ღარიბია და ძირითადად ჯუჯა მცენარეებითაა წარმოდგენილი. ცხოველთა სამყარო სპეციფიკურია - ძირითადად გვხვდება დაბალი ტემპერატურისადმი ადაპტირებული სახეობები.

ТУРБУЛЕНТНОЕ ТЕЧЕНИЕ (ЦИКЛОНИЧЕСКОЕ ДВИЖЕНИЕ ЖИДКОСТИ)-Tur-

bulent flow (cyclonic movement of liquid) - ტურბულენტური მოძრაობა (სითხის ციკლონური მოძრაობა) - სითხის (ან გაზის) დინება, რომლის დროსაც ხდება ნაწილაკების ინტენსიური გადაადგილება უწესრიგო, არათანაბარი ტრეკტორიით.

ТЯЖЕЛАЯ ВОДА - Heavy water - მძიმე წყალი - დეიტერიის ჟანგი - ქიმიური შენაერთი წყალბადის (დეიტერიის) მძიმე იზოტოპის ჟანგბადთან.

У

УВАЛ - Ridge, spur - სმარი (ბამობი) - წაგრძელებული სიმაღლე საგრძობი სიგრძის დამრეცი ფერდობებით. ისინი სწორი ან ამობურცული სახისაა და აქვთ სუსტად გამოხატული ძირის ხაზი. სერის თხემი ხშირად ბრტყელია ან ოდნავ ამობურცული, სიმაღლე 200 მ-ს არ აღემატება.

УЛЕКИСЛОТНОЕ И СЕРНОКИСЛОТНОЕ ВЫВЕТРИВАНИЕ - Carbon dioxide and sulphuric acid weathering - ნახშირმჟავური და გობირმჟავური გამოფიტვა - ქიმიური გამოფიტვის პროცესი, რომლის შედეგად წარმოიქმნება წყალში ხსნადი შენაერთები. ნახშირმჟავური გამოფიტვა ხდება ნახშირმჟავასა და წყლის ზეგავლენით, ხოლო გობირმჟავური - ჟანგბადისა და წყლის ზეგავლენით.

УГОЛ ВНУТРЕННЕГО ТРЕНИЯ - Angle of internal friction - შიბა ხახუნის კუთხე - დაქანების კუთხე გრუნტის ძვრის დიარამის სწორხაზოვან ნაწილში ნორმალური წნევის ღერძისადმი. 1 კვ/სმ²-ზე მეტი წნევის დროს გრუნტების შიბა ხახუნის კუთხე პრაქტიკულად მუდმივი სიდიდეა. შიბა ხახუნის კუთხე არის ხახუნის ძალის მანევრებელი გრუნტში, რომელიც წარმოიქმნება ძვრის დროს და უწევს მას წინააღმდეგობას.

УГОЛ ЕСТЕСТВЕННОГО ОТКОСА - Angle of natural scarp - შმარღოზის ბუნებრივი კუთხე - კუთხე, რომლის დროსაც ქვიშიანი გრუნტის გაუმავრებელი ფერდო ინარჩუნებს წონასწორობას ან კუთხე, რომელსაც ინარჩუნებს ქვიშა თავისუფალი დაყრის დროს. ბუნებრივი დაქანების კუთხე ისაზღვრება მშრალ პეროვან მდგომარეობაში და წყალში.

УГОЛ КРИТИЧЕСКОГО ОТКОСА - Angle of critical scarp - შმარღოს კრიტიკული კუთხე - მაქსიმალური დაქანება, რომლის დროსაც წყდება შეუკავშირებელი (ფხეიერი) ქანების მოძრაობა. ზღვარი, რომლის მიღწევისას ქანების განაწევრების შედეგად მიღებულ მასალას არ შეუძლია დამოუკიდებლად გადავიდეს მოძრაობაში (Трофимов, 1974). სინონიმი: ფერდოს ბუნებრივი კუთხე.

УГОЛ ОПОЛЗАНИЯ - Angle of sliding - ჩამომავწყვრის კუთხე - დაქანების ისეთი კუთხე, რომლის დროსაც მასალის ჩამომეწყვრა ჩერდება. ჩვეულებრივად სიმშვიდის კუთხეზე ოდნავ მეტია, მაგრამ მოძრაობისთვის არასაკმარისი.

УГОЛ ОТКОСА ОТВАЛА /ДОПУСТИМЫЙ/ - Angle of dump scarp (admissible) - ნაჰარის შმარღოს (დასაშვები) კუთხე - ნაყარის ფერდოს დაქანების კუთხე

პორიზონტალურ სარტყელისადმი. არჩევენ ბუნებრივ ფერდოს კუთხეს - უდიდესი კუთხე, შექმნილი ფერდოთი და თავისუფლად დაყრილი ქანით, რომელიც იმყოფება წონასწორობაში პორიზონტალურ სიბრტყესთან.

УГОЛ ПОКОЯ - Angle of rest - სიმშვიდის კუთხე - მაქსიმალური დაქანება, რომლის დროსაც ნიადაგი ან ფხვიერი ნალექები რჩებიან მდგრად მდგომარეობაში. სიმშვიდის კუთხის მიღწევის პირობებში წყდება მასალის მასიური მოძრაობა, ჩამომეწყვრა, წყლის ეროზია და სხვა. სინონიმი: ბუნებრივი ფერდოს კუთხე, კრიტიკული ფერდობი.

УГОЛ СКОЛЬЖЕНИЯ - Angle of slide - სრიალის კუთხე - ფერდობის ზედაპირის დაქანების კუთხე, რომლის დროსაც იწყება მასალის დასრიალება, ჩამომეწყვრა. სინონიმი: ჩამომეწყვრის კუთხე.

УДЕЛЬНАЯ ВЛАЖНОСТЬ ВОЗДУХА - Specific humidity (dampness) of air - ჰაერის კუთხრი ტენიანობა - წყლის ორთქლის წონის შეფარდება ტენიანი ჰაერის წონასთან (იგივე მოცულობით). კუთრი ტენიანობა ჩვეულებრივ იზომება წყლის ორთქლის რაოდენობით გრამებში, რომელსაც შეიცავს 1კგ ტენიანი ჰაერი.

УДЕЛЬНАЯ ВОДООТДАЧА - Specific yield of water - კუთხრი წყალბატემა - ქანიდან თავისუფლად გამომდინარე გრავიტაციული წყლის მოცულობის შეფარდება ქანის მოცულობასთან.

УДЕЛЬНАЯ ПОВЕРХНОСТЬ ЧАСТИЦ - Specific surface of particle - ნაწილაკების კუთხრი ზედაპირი - ნაწილაკების ჯამური ზედაპირი ქანის მოცულობის ერთეულში.

УДЕЛЬНАЯ ПОРИСТОСТЬ ПОРОД - Specific porosity of rock - ძანების შორიანობა - ქანების ფორიანობის მოცულობის შეფარდება ჩონჩხის მოცულობასთან.

УДЕЛЬНАЯ ТЕПЛОЕМКОСТЬ - Specific heat - კუთხრი თბოტევადობა - 1 გრ ნიუთიერების თბოტევადობა.

УДЕЛЬНОЕ ПОГЛОЩЕНИЕ ВОДЫ БУРОВОЙ СКВАЖИНОЙ - Specific absorption of water with drill hole - ჰაბურღილის მიერ წყლის კუთხრი შთანთქმა - წყლის ხარჯი, ჩაწნეხილი ბურღილში, გამოსახული ლიტ/წუთში, მიკუთვნილი ბურღილით გადაკვეთილი გამოსაცდელი ინტერვალი 1მ დაწნევაზე და 1მ სიგრძეზე.

УДЕЛЬНЫЙ ВЕС - Specific weight - კუთხრი წონა - ქანის კუთხრი წონა ეწოდება მისი მინერალური ნაწილის ჩონჩხის მოცულობის ერთეულ წონას, გრამობით კუბიკურ სმ-ზე. რიცხობრივად ის ტოლია ქანის მყარი ნაწილის წონისა და მისი მოცულობის ფარდობისა.

УДЕЛЬНЫЙ ДЕБИТ СКВАЖИНЫ - Specific discharge (yield) of well - ბურღილის კუთხრი დებიტი - შეფარდება ბურღილის დებიტის (გამოსატულს ლ/სეკ-ში) წყლის დონის დაწვეასთან ჰაბურღილში გამოსატულს მეტრებში.

УДЕЛЬНЫЙ ОБЪЕМ - Specific capacity (volume) - კუთხრი მოცულობა - ქანის მასის ერთეულის მოცულობა, სიმკვრივის უკუ სიდიდეა (В.Д. Мокрячев, 1999). რომელიც გამოისახება სმ/გ, ტექნიკაში ნიუთიერების კუთხრი მოცულობა გამოსახება მ³/კვ-ში ან მ³/ტ-ში.

УДЕЛЬНЫЙ РАСХОД ПОДЗЕМНОГО ПОТОКА - Specific discharge of underground flow - მიწისქვეშა ნაკადის კუთხრი ხარჯი - მიწისქვეშა წყლის ნაკადის ხარჯი მისი განის ერთეულზე.

УКЛОН ПОВЕРХНОСТИ ПОТОКА ГРУНТОВЫХ ВОД /СРЕДНИЙ УКЛОН/ - Gradient of ground water stream surface (table) - გრუნტის წყლის ნაკადის ზედაპირული დაქანება (საშუალო დაქანება) - გრუნტის წყლის თავისუფალი ზედაპირის ნაკადის დინების მიმართულებით განლაგებული, ერთიერთდაშორებული ორი წერტილი ნიშნულების სხვაობის შეფარდება მათ შორის არსებულ მანძილზე.

УКЛОН ПРЕДЕЛЬНЫЙ - Top gradient - ზღვრული დახანება - ფერდობის დაქანება, რომლის დროსაც ხდება მოძრაობაში ჩართული მასალის სრული ტრანზიტი ფერდობის ზედა ნაწილიდან.

УКЛОН РАВНОВЕСНЫЙ - Equilibrium gradient (slope) - წონასწორული დახანება - დაქანება, რომელსაც იქვს ფერდობი მისი ევოლუციის პროცესში და არ იცვლება მოცემულ ბიოკლიმატურ სტაბილურ პირობებში.

УПЛОТНЕНИЕ ГРУНТОВ - Soil compaction (consolidation) - ბრუნტის შემკვირვება - გრუნტის შემკვიდროება ფორების (სიცარიელების) მოცულობის შემცირების ხარჯზე. შემკვიდროება ადიდება გრუნტის მოცულობით წონას, მის წინააღმდეგობას კუმშვაზე, ჩაწევაზე და ზიდვაზე (დაწოლაზე), ამცირებს წყლის ფილტრაციის შესაძლებლობას გრუნტში და ასევე წყლის შთანთქმას, ჯდომას და ა.შ. გრუნტის შემკვიდროება ჩვეულებრივად მიმდინარეობს, როგორც გაზისებური ფაზის გამოდინების პროცესში გრუნტიდან, რის შედეგადაც ხდება მაგარი ნაწილაკების ურთიერთმიახლოება, ხოლო გრუნტი, რომელიც შედგება სამი ფაზისაგან - მაგარი, თხევადი და გაზისებური, გადადის ორფაზიან სისტემის ახლო მდგომარეობაში - გრუნტის მასაში, მაქსიმალურად შემკვიდროებული გრუნტი შეიცავს არაუმეტეს 3%-ის ა.შ. მაქსიმალურ შემკვიდროებას გრუნტი აღწევს ოპტიმალური ტენიანობის დროს.

УПЛОТНЯЕМОСТЬ ПЕСКА - Sand compaction - ძვიშის შემკვირვება - ქვიშის თვისება შეიცვალოს მარცვლების ურთიერთგანლაგება შენჯღრევის დროს, რასაც მოჰყვება მისი ფორიანობის შემცირება.

УПРАВЛЕНИЕ - Management - მართვა - რთული სისტემის (ბიოლოგიური, სოციალური, ტექნიკური) განსაკუთრებული ფუნქცია უშუალოდ მიმართული მოწვესრიგების შენარჩუნებისა, სისტე-

მის მთლიანობის ამაღლებისა და მისი ორგანიზაციისთვის.

УПРАВЛЕНИЕ ГОСУДАРСТВОМ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ПРИРОДНЫХ РЕСУРСОВ - State control of natural resources employment - ბუნებრივი რესურსების გამოყენების მართვა სახელმწიფოს მიერ - ბუნებრივი რესურსების სარგებლობის რეგულირება, აღრიცხვა, ლიცენზირება, ზედამხედველობა და კონტროლი (კანონი გდშ).

УПРУГАЯ ДЕФОРМАЦИЯ - Elastic deformation - ღრმკაღი დეფორმაცია - დეფორმაცია, რომელიც დაძაბულობის გამომწვევი მიზეზის მოქმედების შეწყვეტის შემდეგ ქრება.

УПРУГИЕ СВОЙСТВА ПОРОД - Elastic property of rocks - ძანების ღრმკაღობის თვისება - თვისება, რომელიც ხასიათდება ზღვრული დაჭიმულობის მოდულით, განივი კუმშვით და დრეკადი ტალღების გავრცელების სიჩქარით.

УРБАНИЗАЦИЯ - Urbanization - ურბანიზაცია - 1. ქალაქის ზრდა და განვითარება, ქალაქის მოსახლეობის ხვედრითი წონის გაზრდა ქვეყანაში, რეგიონში, მსოფლიოში; 2. სოფლის ადგილებსათვის ქალაქის დამახასიათებელი გარეგანი და სოციალური იერის მიღება; 3. ურბანიზაცია არის ისტორიული პროცესი ქალაქის როლის ამაღლებისა საზოგადოების განვითარებაში.

УРЕЗ ВОДЫ - Edge of water. water line - წყლის პიღი - მდინარის წყლის გადაკვეთის ხაზი ხმელეთის ზედაპირთან.

УРМАН - Urman - ურმანი - სქელი წიწვიანი ტყე ჭაობში, სადაც ჭარბობს სოჭი, ნაძვი და კედარი, მცირე რაოდენობითაა ფოთლოვანი მცენარეულობა.

УРОВЕНЬ ПОДЗЕМНЫХ ВОД - Ground water table (level) - მიწისქვეშა წყლების დონე - მოცემულ წერტილში მიწისქვეშა წყლების თავისუფალი ან პიეზომეტრიული ზედაპირის დონის მდებარეობა შესადარებელი ნებისმიერი სიბრტყისადმი (მაგალითად, ზღვის დონის მიმართ).

დონე შეიძლება იყოს დამყარებული ან დაუმყარებელი, მუდმივი ან ცვალებადი.

УРОЧИЩЕ - Area different from surrounding places - ალბილი - შედარებით დაბალი გეოგრაფიული ტაქსონომეტრული ერთეული, გეოგრაფიული ლანდშაფტის შემადგენელი ნაწილი (მორფოლოგიური). ფართო გაგებით ნიშნავს ნები-სმიერი ადგილის ნაწილს განსხვავებულს ირგვლივ მყოფისაგან.

УСАДКА - Shrinkage, contraction - შუკლება - ქანის მოცულობის შემცირება გამოშრობის შედეგად. ეს პროცესი გაჯირჯეების საწინააღმდეგოა. დამახასიათებელია თიხიანი ქანებისათვის და ქანებისათვის თიხიანი ცემენტით. შეკლების პროცესი ხასიათდება ნაპრალების გაჩენით.

УСАДКА ОТВАЛА - Shrinkage of dump - ნაჰარის შუკლება - ქანების ნაყარის მოცულობაში შემცირება თავისი წონის და მთის წნევის შედეგად გამოწვეული შემჭიდროებით.

УСАДКА ПРИ ПРОМЕРЗАНИИ - Freezing contraction - შუკლება ბაჰინგის შუკებად - გრუნტის (ქანის) მოცულობის შემცირება გაყინვის შედეგად.

УСТОЙЧИВОЕ РАЗВИТИЕ - Sustainable development - მდგრადი განვითარება - ბრუნტლანდის კომისიის მიხედვით „მდგრადი განვითარების“ ქვეშ იგულისხმება ისეთი განვითარება, რომელიც დააკმაყოფილებს დღევანდელ მოთხოვნილებებს, მაგრამ არ დააყენებს საშიშროების ქვეშ მომავალი თაობის შესაძლებლობებს დაიკმაყოფილონ საკუთარი მოთხოვნილებები. საქართველოს გარემოს დაცვის კანონში „მდგრადი განვითარება“ განსაზღვრულია ისეთი სიტუაციით, რომელიც საზოგადოების ეკონომიკური განვითარებისათვის და გარემოს დაცვის ინსტიტუტის გათვალისწინებით უზრუნველყოფს ადამიანის ცხოვრების ხარისხის ზრდას და მომავალი თაობის უფლებას ისარგებლონ შეუ-

ქცევადი რაოდენობრივი და ხარისხობრივი ცვლილებებისაგან მაქსიმალურად დაცული ბუნებრივი რესურსებით და გარემოთი.

УСТОЙЧИВОСТЬ ОТКОСОВ И СКЛОНОВ - Stability of scarps and slopes - შირლოპის და შირლოპის მდგრადობა - დაქანების მუდმივობა და ფერდოს სიმაღლე, რომელიც სტატისტიკური წონასწორობის დარღვევამდე არსებობს. ფერდოს და ფერდობის უნარი შეინარჩუნოს თავის პროფილი დიდი ხნის განმავლობაში (Макавцев, 1971).

УСТОЙЧИВОСТЬ ОТКОСА, СЛОЖЕНОГО СВЯЗНЫМИ ГРУНТАМИ - Stability of scarp of cohesive soils - შუკაშშირბული ბრუნტაპისაგან შამღბარი შირლოს მდგრადობა - თუ გრუნტები, რომლისგანაც შედგენილია ფერდო, ხასიათდებათ მხოლოდ შეჭიდულობით, მაშინ გარკვეულ სიღრმემდე ფერდოს სიმაღლე შეიძლება იყოს ვერტიკალური, ხოლო ქვემოთ სიღრმეში მას ექნება მრუდხაზოვანი მოხაზულობა.

УСТОЙЧИВОСТЬ ОТКОСА, СЛОЖЕНОГО СЫПУЧИМИ ГРУНТАМИ - Stability of scarp of loose grounds - შხმირი ბრუნტაპისაგან შამღბარი შირლოს მდგრადობა - ფხვიერ გრუნტებში, რომლებიც ხასიათდებიან მხოლოდ ხახუნით ფერდოს მდგრადობა უზრუნველყოფილი იქნება იმ შემთხვევაში, თუ თითოეული ელემენტალური ნაწილაკი ფერდოს ზედაპირზე იქნება წონასწორობაში. ამ შემთხვევაში ზღვრული წონასწორობა გამოისახება შუფარდებით $\text{tg}\alpha = \text{tg}\Phi$ ანუ $\alpha = \Phi$, ე.ი. ფხვიერი გარემოსათვის ფერდოს მდგრადობა უზრუნველყოფილი იქნება იმ შემთხვევაში თუ ბუნებრივი დაქანების კუთხე = ან < გარემოს (ქანის) შივა ხახუნის კუთხე - Φ -ზე.

УСТУП - Bench, ledge - საშხმირი - რელიეფის მეტ-ნაკლებად ციცაბო ელემენტი, რომელიც კუთვს სხვადასხვა სიმაღლეზე განლაგებულ ზედაპირს. წარმოშობით შეიძლება იყოს: ტექტონიკური,

აბრაზიული, ეროზიული, დეფლაციური, დენუდაციური, ტექნოგენური და სხვა. განიხილება როგორც ფერდობის სახესხვაობა.

УСТЬЕ СКВАЖИНЫ - Mouth of well - ჰაბპრლილის პირი - ჭაბურღილით დედამიწის ზედაპირის გადაკვეთის ადგილი (მისი გაყვანის დასაწყისი).

Ф

ФАЗА - Phase - შაზა - დროის მონაკვეთი, რაიმე ხანგრძლივი პროცესის ნაწილი. მაგალითად, მაგმის გაციების პროცესი, ცალკეულ მინერალთა დაკრისტალების ფაზა და სხვა ამგვარი პროცესების მიმდინარეობისათვის საჭირო დრო.

ФАЗА ОПОЛЗНИЯ - Sliding phase - ჩამოშრევის შაზა - ჩამოშრევის სტადიის ნაწილი, რომლის განმავლობაში მეწყრული პროცესი ხარისხობრივად და რაოდენობრივად მეტ-ნაკლებად ერთგვაროვანია და ხასიათდება დეფორმაციის ერთნაირი ტიპებით ან გადაადგილების განვითარებით (Емельянова, 1970).

ФАЗА РАЗВИТИЯ СКЛОНА - Slope development phase - შარდობის ბანვითარების შაზა - პერიოდი, რომლის განმავლობაში მასალის ჩამოტანის ინტენსიურობა ფერდობის ძირში რჩება მუდმივი ან მცირდება. გამოიხატება ფერდობის პროფილში ან მთლიანი პროფილის სრული რიგით, ან როცა მოსაზღვრე რიგთა ნაწილებს შორის არ შეიმჩნევა ელემენტებიდან ელემენტამდე თანდათანობითი გადასვლა დაქანების მკვეთრი გადადიდებით, ზემოდან ქვემოთ.

ФАКТОР АНТРОПОГЕННЫЙ - Anthropogenic factor - ანთროპოგენური ფაქტორი - ადამიანის სამეურნეო მოღვაწეობის შედეგად შექმნილი სხვადასხვა ფორმის ელემენტები, რომლებიც გაედუნას ახდენენ ბუნებრივ კომპონენტებზე (რელიეფზე, ატმოსფეროზე, ჰიდროსფეროზე, ცოცხალ არსებებზე და სხვ.) და მონაწილეობენ ანთროპოგენური ლანდშაფტის ფორმირებაში.

ФАКТОР ТЕХНОГЕННЫЙ - Technogenic factor - ტექნოგენური ფაქტორი - ადამიანის საქმიანობის შედეგად შექმნილი ტექნოგენური ფორმების ელემენტების გაედუნა ბუნებრივ კომპონენტებზე, რომლებიც მონაწილეობენ ტექნოგენური ლანდშაფტის ჩამოყალიბებაში, როგორც ანთროპოგენური კომპლექსის შემადგენელი ნაწილი.

ФАКТОРЫ ОПОЛЗНЕЙ И СЕЛЕИ - Landslide and mudflow factors - მეშრევისა და ლმარცოვების ფაქტორები - გარემო და მისი განვითარების პირობები, რომლებშიც მიმდინარეობს პროცესები; ნებისმიერი მდგომარეობა, რომელიც გავლენას ახდენს ღვარცოფის ფორმირებასა და განვითარებაზე. დროსთან შედარებით გამოიყოფა: მუდმივი, ნელაცვალებადი და სწრაფადცვალებადი ფაქტორები. ურთიერთგანპირობებით გამოიყოფა დამოუკიდებელი და წარმოებულ ფაქტორები. სინონიმი - პირობები, ღვარცოფებისა და მეწყრების განვითარება.

ФАКТОРЫ, ОПРЕДЕЛЯЮЩИЕ ПЛАСТИЧНОСТЬ - Plasticity determining factors - პლასტიკურობის განმსაზღვრელი ფაქტორები - ძირითადი ფაქტორები, რომლებიც განსაზღვრავენ პლასტიკურობის ხარისხს შემდეგია: 1. გრანულომეტრიული შედგენილობა; 2. ნაწილაკების ფორმები; 3. მინერალური შედგენილობა; 4. გაცვლითი კათიონების შედგენილობა; 5. ქიმიური შედგენილობა და

მარილების კონცენტრაცია ფორების სსნარებში.

ФАЦИЯ (В ГЕОЛОГИИ) - Facies - შაბლიონი (გეოლოგიაში) - ქანი (შრე ან მისი ნაწილი), რომელსაც უჭირავს განსაზღვრული ადგილი გეოლოგიურ კრილიში. ის იმყოფება კანონზომიერ კავშირში გეოლოგიური კრილის სხვა ქანებთან და გამოირჩევა მთელი თავისი გაერცელების არეში ერთნაირი ლითოლოგიური შედგენილობით, ერთნაირი ფაუნით და ფლორით. ფაციესი ეს არის ერთგვაროვანი და ერთსაკოვანი ლითოლოგიური ელემენტი, რომელიც ყველაზე მკორერ ერთეულს წარმოადგენს ფორმაციის ტაქსონომიურ სისტემაში.

ФАЦИЯ ФИЗИКО-ГЕОГРАФИЧЕСКАЯ - Physico-geographic environment facies - შიზიკურ-გეოგრაფიული შაბლიონი - მარტივი გეოგრაფიული კომპლექსი, მიკუთვნებული მეზორელიეფის ერთ ელემენტს ან მიკრორელიეფის ცალკე ფორმას. ფლორბს ადგილის ყოფის ერთგვაროვან პირობებს და მოიცავს ერთ ბოცენოზს.

ФЕН - Pochn - შირინი - ქარი, ხშირად ძლიერი და გამჟოლი. მას ახასიათებს მაღალი ტემპერატურა და ჰაერის დაბალი ფარდობითი ტენიანობა, ქრის მთიდან დაბლობისაკენ, მათაა სისტემის ხეობებში. ფონისათვის დამახასიათებელია ადიაბატური გათბობა მთის ფერდობზე ზემოდან ძირისაკენ ქროლების გამო. ხშირად ფონების ქროლვა გრძელდება რამდენიმე დღე-ღამე, ზოგჯერ ერთ დღეზე ნაკლები.

ФЕНОЛОГИЯ - Phenology - შნოლოგია - ცოდნის სისტემა ბუნების სეზონურ მოვლენებზე, მათი დადგომის დროზე და მიზეზებზე, რომლებიც განსაზღვრავენ ამ დროს.

ФИЗИКО-ГЕОЛОГИЧЕСКИЕ ПРОЦЕССЫ - Physicogeological processes - შიზიკურ-გეოლოგიური პროცესები - პროცესი, რომელიც იწვევს დედამიწის ზედაპირის შეცვლას ფიზიკურ-ქიმიური და ფიზიკური ფაქტორების გავლენით.

ФИЗИКО-ТЕХНИЧЕСКИЕ СВОЙСТВА ГОРНЫХ ПОРОД - Physico-technical properties of rock - ქანების შირიკურ-ტექნიკური თვისებები - ქანების წყლოვანი თვისებები, რომელიც მდგომარეობს უმთავრესად მათ ტენემცველობაში, წყალგამტარიანობაში, კაბილარულ მოქუნებასა და სხნალობაში.

ФИЗИКО-ХИМИЧЕСКАЯ ПОГЛОТИТЕЛЬНАЯ СПОСОБНОСТЬ ПОЧВЫ - Physico-chemical adsorptivity of soil - ნიადაგის შირიკურ-ქიმიური შთანთქმის შნარი - ნიადაგის თვისება შითავსოს ნიადაგის კოლოიდების შემადგენლობაში შთანთქმული კათიონები, რომელთაც შესწევს უნარი გარკვეულ პირობებში შეიცვალონ სხვა კათიონებით, რომლებიც შემოიჭრებიან ნიადაგის ხსნარში.

ФИЗИЧЕСКИЕ СВОЙСТВА ПРИРОДНЫХ ВОД - Physical properties of natural water - ბუნებრივი წყლის შირიკური თვისებები, რომლებიც ახასიათებს წყლის ხარისხს და განსაზღვრება მარტივი ფიზიკური ხელსაწყოებით. ფიზიკურ თვისებებს მიეკუთვნება ტემპერატურა, გამტკირევალობა, სიმღვრივე, ფერი, სუნი და გემო.

ФИЗИЧЕСКАЯ ДЕГРАДАЦИЯ ПОЧВ - Physical degradation of soil - ნიადაგის შირიკური მშრბრადცია - ხასიათდება ნიადაგის აგებულების დაზიანებით და მათი ფიზიკური თვისებების კომპლექსური გაუარესებით.

ФИЗИЧЕСКОЕ ВЫВЕТРИВАНИЕ - Physical weathering - შირიკური ბამოშიტმა - ქანის დაშლა დიდი და მცირე ზომის ნამტრეკებად, მათი ქიმიური შემადგენლობის შეცვლის გარეშე (იხ. გამოფიტვა).

ФИЛЬТРАЦИОННЫЕ ПОТЕРИ ИЗ ВОДОХРАНИЛИЩА - Filtration losses from reservoir - შილტრაციული დანაკარგები - შხალსსაცავშიდან - მდინარეების მიწისქვეშა კვების სიდიდეთა სხვაობა წყალსაცავის შესწამდე და მის შემდგომ.

ФИЛЬТРАЦИОННЫЕ ВОДЫ - Seepage water - ფილტრაციული წყლები - მიწისქვეშა წყლები, რომლებიც განიცდიან ფილტრაციას წერილფოროვან ქანებში, განსხვავებით ფლიუაციური მიწისქვეშა წყლებისაგან, რომლებიც ერწყმის ქანებს ღია ნაპრალებით და სიცარიელებით.

ФИЛЬТРАЦИЯ - Filtration - ფილტრაცია - სითხის მოძრაობა ფოროვან გარემოში გრავიტაციული ძალების მოქმედებით.

ФИЛЬТРЫ СКВАЖИН - Filter of well - ბურღის ფილტრები - განსაკუთრებული მოწყობილობა, რომლის დანიშნულებაა ბურღის წყალმიმღებ ნაწილში კედლების დამაგრება, როცა ის კვეთს ფხვიერ წყალშემცველ ქანებს. ფილტრი არ უშვებს ბურღის შიგნით წყალშემცველი ქანის მყარ ნაწილაკებს, წყალს კი თავისუფლად ატარებს. ბურღის ფილტრი ივსება ბურღის კედელს წყალმიმღებ ნაწილში ნერევისაგან.

ФИОРД - Fiord, fjord - ფიორდი - ზღვის მთიანი სანაპიროს ვიწრო, შეჭრილ-შემოჭრილი ღრმა ყურე, რომლის სიგრძე ბევრად აღემატება სიგანეს. ფიორდის კლდოვანი კალთები ციცაბოა (ზოგან შეველიც), ხოლო ფსკერი უსწორმასწორო. ფიორდი მყინვარის მიერ დამუშავებული ძველი ეროზიული ან ტექტონიკური ხეობაა, რომლებიც გამყინვარების შემდგომი ტრანსგრესიით წყალმა დაიკავა (მისი სიგრძე 320 კმ, ხოლო სიღრმე 1000 მ-მდე შეიძლება აღწევდეს). ფიორდები გვხვდება მაღალი განედების პლეისტოცენური და თანამედროვე გამყინვარების მხარეებში. ფიორდების კლასიკური მხარეა სკანდინავიის დასავლეთი სანაპირო.

ФИТОМЕЛИОРАЦИЯ ОТВАЛОВ - Phytoreclamation of pile - ნაჰარის ფიტომელიორაცია - ღონისძიებათა კომპლექსი ნაყარის რეკულტივირებული ფენის შესაქმნელად ბალახეულის, ბუჩქნარის,

ასევე ხე-მცენარეების კულტურის მოშენებით.

ФИТОФАГИ И ЗООФАГИ - Phytophage and zoophage - ფიტოფაგები და ზოოფაგები - იმის მიხედვით, თუ როგორი საკვებით იკვებება ცხოველი, განასხვავებენ ფიტოფაგებს, რომლებიც იკვებებიან ფიტოპლანქტონებით, მცენარეთა ვეგეტატიური ნაწილებით, თესვებითა და ნაყოფებით; ზოოფაგებს ანუ ცხოველური საკვებით მკვებავებს მიეკუთვნებიან ე.წ. „მშვიდობიანი“ ზოოფაგები, რომლებიც იკვებებიან მცირე ზომის ფიტოფაგებით (მწერები, მრავალი კობოსნაირი, პლანქტონითა და ბენტოსით მკვებავი თევზები, ამფიბიებისა და ქვეწარმავლების ნაწილი, მწერიჭამია ფრინველები და ძუძუმწოვრები). დანარჩენი ზოოფაგებს მტაცებლების ჯგუფს აკუთვნებენ, მათ შეუძლიათ მოზრდილი ცხოველებით კვება. ზოოფაგების ჯგუფს მიაკუთვნებენ, აგრეთვე გარეგან და შინაგან პარაზიტებს. დაბოლოს, მესამეულ მომხმარებელს ანუ საპროფაგებს მიეკუთვნებიან მკვდარი ორგანული საკვებით მკვებავი ცხოველები. ესენი არიან: დეტრიტოფაგები, ცხოველთა გვამებით მკვებავები - კოპროფაგები. მათი წარმომადგენლები გვხვდებიან როგორც უხერხემლოთა, ისე ხერხემლიანთა შორის.

ФЛУКТУАЦИЯ - Fluctuation - ფლუქტუაცია - პოპულაციის რიცხოვნობის ან არეალის ბუნებრივი მერყეობა (ზრდა და კლება).

ФЛЮИД РУДОНОСНЫЙ /РУДНЫЙ/ - Ore-bearing fluid - მაღანშემცველი ფლუიდი (მაღნის) - გაზისებური ან თხევადი ხსნარი, რომელსაც გადააქვს მადნეული კომპონენტი მაგმის მადანშემცველი კერიდან. ტერმინი იხმარება იმ შემთხვევაში, როცა ამ ხსნარების აგრეგატიული მდგომარეობა უცნობია.

ФОНОВАЯ РИТМИЧНОСТЬ ПРОЦЕССОВ - Background rhythmicity of processes - პროცესების ფონური რიტმიკა - ფონური

რიომიკის ქვეშ იგულისხმება პროცესების ინტენსიურობის რაოდენობრივი მასშტაბები, რომლებიც მოცემულ ფიქსირებულ პერიოდში არ გადის იმ მასშტაბების დონის გარეთ, რომელიც აღინიშნება საშუალო მრავალწლიური ატმოსფერული ნალექების დროს. **ФОРЕСИЯ** - Phoresia - ფორმისია - მოვლენა, როდესაც დიდი მასის მქონე ორგანიზმი თავის სხეულზე ატარებს მეორეს, უფრო მცირე ზომისას.

ФОРМАЦИЯ - Formation - ფორმაცია - 1. გეოლოგიაში ქანის პოლიფაციალური კომპლექსი, პარაგენეტიკურად განკერძოებული დედამიწის ქერქის სხვადასხვა ტექტონიკურ ზონაში, მისი განვითარების სხვადასხვა ევოლუციურ პერიოდში ერთნაირად მიმართული ტექტონიკური და კლიმატური ფაქტორების გაუღებით; 2. საინჟინრო-გეოლოგიაში (ი. პოპოვის მიხედვით) კლასიფიკაციური დაყოფა, რომელიც აერთიანებს საინჟინრო-გეოლოგიურ ქანებს, გეოლოგიურ გენეტიკურ კომპლექსებს, მათ დამახასიათებელ ძირითად თვისებებსა და ქიმიურ-მინერალურ შემადგენლობას, სტრუქტურასა და ტექსტურას.

ФОРМИРОВАНИЕ ЗОН МЕРЗЛЫХ ПОРОД, ГРУНТОВ (КРИОЛИТОЗОН) - Formation of frozen rock (soil) zone (cryolithozone) - მზრალი ქანების, ბრუნტების ზონების ფორმირება (კრიოლიტოზონები) - მის წარმოშობას თან სდევს სიმძლავრის გადიდება, ტემპერატურის დაქვეითება, ფართობის ზრდა და მზრალი შრეების წყვეტილების შემცირება. **ФОРМЫ КОНСИСТЕНЦИИ** - Form of consistency - კონსისტენციის ფორმები - კონსისტენციის ქვეშ იგულისხმება თიხიანი ქანის ნაწილაკების მოძრაობის ხარისხი, გარე მექანიკური ზემოქმედების შედეგად, მათი სხვადასხვა ტენიანობის დროს. არჩევენ კონსისტენციის რამდენიმე ძირითად ფორმას: მყარს, პლასტიკურს, დუნასა და შუალედურს: ნახევრად მაგარს,

ძნელად პლასტიკურს, რბილ პლასტიკურსა და დენად პლასტიკურს.

ФОРМУЛА КУРЛОВА - Kurliv formula - კურლოვის ფორმულა - ბუნებრივი წყლების ქიმიური გამოსახვა. შუაში გამოსახულია წილადი, მრიცხველში ჩამოითვლება ანიონები, ხოლო მნიშვნელში კატიონები. მათი კლუბადი თანმიმდევრობით მარცხნივ წილადისგან უწყენებენ გასს და მათ შემადგენლობას გრამებში ლიტრზე, სპეციალური კომპონენტების სიმბოლოებით და ასევე სიმბოლო M-ით მინერალიზაციის გრამ-ლიტრებზე. წილადიდან მარჯვნივ მოთავსებულია წყალბადის მანქანებელი, წყლის ტემპერატურა და მისი დებიტი (D) (B.Д. Ломтадзе, 1999).

მაგალითად: $FeO, 015CO_2 M_6 \frac{HCO_3, 60 Ca10}{Na90 Ca10}$

pH6,9°C25 D150.

ФОСФОРНЫЕ УДОБРЕНИЯ - Phosphate fertilizer - ფოსფორმარი - ფოსფორის შენაერთები, რომლებიც მონაწილეობენ ამინომჟავების, ცხიმების, სახამებლის, შაქრის სინთეზში და სხვა პროდუქტების გაცვლაში, უშუალოდ არაორგანული ნივთიერებებიდან, რომელსაც ღებულობს მცენარე ნიადაგიდან და კაერიდან. ისინი აქტიურ ზემოქმედებას ახდენენ მოსავალზე.

ФРАГМЕНТИРОВАННАЯ ПОПУЛЯЦИЯ - Fragmental population - ფრაგმენტირებული პოპულაცია - ანთროპოგენური ზემოქმედების შედეგად დანაწევრებული პოპულაცია, სადაც ფრაგმენტებს შორის არ მიმდინარეობს მიგრაციები.

ФРАКЦИЯ ГРУНТА - Ground fraction - მრუნტის ფრაქცია - ფხვიერი ქანების მარცვლების ჯგუფი, რომელიც ხასიათდება მარცვლების განსაზღვრული სიდიდის ამპლიტუდით.

ФРЕАТИЧЕСКИЕ ВОДЫ - Phreatic water - ფრეატული წყლები - ჭის წყლები, ხშირად იხმარება, როგორც გრუნტის წყლების სინონიმური ტერმინი.

ФРЕАТОФИТЫ - Phreatophyte - შრმატოზიტაზი - ო. მეინცერის მიხედვით, მცენარეულობის ეკოლოგიური ჯგუფი, რომელთა წყლით კვება ხდება გრუნტის წყლებით. ფრეატოფიტების ფესვების სისტემა აღწევს გრუნტის წყლის დონემდე. ფრეატოფიტების გავრცელების ადგილი, როგორც ინდიკატორი მიუთითებს გრუნტის წყლების გავრცელებაზე, განსაკუთრებით უდაბნოებში.

ФУМАРОЛЫ - Fumarole - შუშარ(ოლ)აზი - ცხელი ვულკანური გაზისა და ორთქლის გამოსავლები ჭავლის ან წყნარად მოღვლევი მასების სახით ვულკანის ზედაპირზე, ანდა ჯერ კიდევ თბილი ლავეებიდან, პიროკლასტური ნაკადებიდან და განფენებიდან როგორც ხმელეთზე, ასევე ზღვისა და ოკეანეების ფსკერზე.

ФУНДАМЕНТ - Foundation - შუნდამენტი (საძირკმედი, საშუკმედი) - შე-

ნობისა და ნაკებობის ქვედა ნაწილი, რომელიც გადასცემს ნაკებობის საფუძველს მის დატვირთვას. ფუნდამენტი ასევე იცავს ნაკებობას გრუნტის წყლების ზემოქმედებისაგან. ფუნდამენტის ძირითადი გეომეტრიული ნაწილებია: ჩაყრის (ჩადების) სიღრმე (h) და ძირის სიკანე. **ФУНДАМЕНТ ЛЕНТОЧНЫЙ** - Band foundation - ლანტაზი შუნდამენტი - მკირე ნაღრმეების ფუნდამენტი, რომელსაც აკეთებენ, როგორც წესი, მთლიანი-უწყვეტი მზიდი შენობა-ნაკებობის ქვეშ. მასალა - ბეტონი, რკინაბეტონი, რიყის (ყორღის) ქვა და სხვა.

ФУНДАМЕНТ СБОРНЫЙ - Assembled foundation - ასაწყობი შუნდამენტი - ცალკეული და ლენტური ფუნდამენტი, რომელიც მზადდება ქარხნის წესით (ბოქები, ფუნდამენტის ბლოკის პლიტები, ფუნდამენტის ბალიში, რკინა-ბეტონის ბლოკი და სხვა).

X

ХАКИ /КАКИ/ - Khaki (little closed reservoir with salt water and mud) - ხაკი - პატარა გაუმდინარე წყალსატევი, მარილიანი წყლითა და ტალახით. ტერმინი წარმოადგენს ადგილობრივ სახელწოდებას კასპიისპირა დაბლობში.

ХАУЗ /БАССЕЙН/ - Hause (basin) - აუზი - ხელოვნური წყალსატევი წყლის მარაგის შესაკმნელად იმ პერიოდისათვის, როცა არხებით წყლის მიწოდება წყდება. ასეთი წყალსატევეები არის როგორც გამდინარე, ასევე გაუმდინარეც. აკეთებენ მიწისგან, ქვიშისგან, ავურისგან, რკინა-ბეტონისგან და სხვა.

ХВОСТОХРАНИЛИЩЕ - Tail store - ნარჩენების შუსანახი - სხვადასხვა მიწერა-ლური ნედლეულის გამდიდრების შემდგომი ნარჩენების მისაღები და შესანახი.

ХИМИЧЕСКАЯ АВАРИЯ - Chemical accidents (catastrophes) - ქიმიური ავარიანა (კატასტროფა) - ქიმიურად სასიფათო ობიექტზე მანევ ქიმიური ნივთიერებების დაღვრა-გამოტყორცნა, რასაც შეუძლია მოჰყვეს ადამიანის მსხვერპლი ან საკვები პროდუქტების ქიმიური მოწამე-ლა, ასევე სასოფლო-სამეურნეო სავარგულებისა და გარემოს ქიმიური დაბინძურება.

ХИМИЧЕСКАЯ АКТИВНОСТЬ ПОРОД - Chemical activity of rocks - ქანების ქიმიური აქტივობა - ქანების თვისება აამაღლონ pH წყალში, რომელზედაც ისინი ახდენენ გავლენას.

ХИМИЧЕСКИЕ ОСАДКИ - Chemical sediments - ქიმიური ღალამაზი - ნალექები, რომლებიც გამოიყოფა ხსნარიდან ქიმიური და ბიოქიმიური რეაქციის შედეგად,

გამოწვეული წყლის ტემპერატურის შეცვლის გამო. ქიმიურ ხაღვლებს ეკუთვნის სხვადასხვა მარილი, ზოგიერთი კორქეზი, კაიანიტი ქანები, დოლომიტები და სხვა.

ХИМИЧЕСКИ СВЯЗАННАЯ ВОДА - Chemically bound water - ძიმიური წყალბაზური წყალი - წყალი, რომელიც მოთავსებულია მინერალების კრისტალურ მესერში. არსევენ ქიმიურად შეკავშირებული წყლის შემდეგ სახეებს: 1. კოსტრუქციურს; 2. კრისტალურს და 3. ცეოლითურს (Вернадский).

ХИМИЧЕСКИЙ ТИП ПОДЗЕМНЫХ ВОД - Chemical type of underground waters - მიწისქვეშა წყლების ძიმიური ტიპი - ანიონების და კათიონების შემცველობის სიდიდეთა თანაფარდობა წყალში. წყლის ქიმიური ტიპების სახელწოდების აღსანიშნავად წინ იწერება იონის დასახელება, რომელიც წყალში შედარებით დიდი რაოდენობითაა.

ХИМИЧЕСКОЕ ВЫВЕТРИВАНИЕ - Chemical weathering - ძიმიური ბაეოფიტიზა - ქანების დაშლის პროცესი ვრუნტის წყლებიდან და ატმოსფეროს აგენტების ქიმიური ზემოქმედებით; თან ახლავს გახსნა, გამოტუტვა და ქანების ქიმიური შედგენილობის შეცვლა. მაგალითად, მინდვრის შპატები ქიმიური გამოფიტვის შედეგად გადაიქცევიან თიხებად და სხვა.

ХИМИЧЕСКОЕ УКРЕПЛЕНИЕ ПОРОД - Chemical strengthening of rocks - ძანების ძიმიური ბაეობრუნა - ქანების სიმტკიცის გაზრდა მათი ქიმიური დამუშავების გზით.

ХИЩНИК - Predator - მტაცებელი - თავისუფლად მცხოვრები ორგანიზმი, რომელიც იკვებება სხვა ცხოველებით და მცენარეებით.

ХЛОПУШКА / ГЛУХАРЬ / Equipment for measure of water depth in wells - ზამუნა - ხელსაწყო წყლის სიღრმის გასაზომად ვერტიკალურ სამთო გამოწამუშევრებში (კაბურღილებში, შურფებში).

ХЛОРИДНЫЙ КОЭФФИЦИЕНТ - Chloride coefficient - ქლორიდული კოეფიციენტი

მნიშ - ბუნებრივ წყლებში არსებული მარილების რაოდენობის შეფარდება ქლორის შესწველობასთან.

ХОЗЯЙСТВЕННО-ПИТЬЕВЫЕ ВОДЫ - Service and potable water - სამკურნალო-სასმელი წყლები - ბუნებრივი წყლები, რომლებიც გამოიყენება სასმელად და სამეურსეთო წყალმომარაგებისათვის.

ХОЗЯЙСТВЕННОЕ ИСПОЛЬЗОВАНИЕ РЕКУЛЬТИРОВАННЫХ ЗЕМЕЛЬ - Economic use of recultivated land - რეკულტირებული მიწების სამკურნალო გამოყენება - უვარვისი მიწების მიზნობრივი გამოყენება რეკულტივაციური კომპლექსური სამუშაოების შესრულების შემდეგ.

ХОЗЯЙСТВО ВОДНОЕ - Water economy - წყლის მკურნალობა - ღონისძიებათა კომპლექსი ზედაპირული და მიწისქვეშა წყლების გამოყენებისათვის სახალხო მეურნეობის სხვადასხვა დარგში (ქნერეპტიკული, საზღვაო, წყალმომარაგება, მორწყვა და ა.შ.).

ХОЛМ - Hill. knoll - ბორცვი - მცირე შეფარდებითი სიმაღლის (200 მ-მდე) მქონე რელიეფის დადებითი ფორმა, შედარებით დამრეცი (30° ნაკლები), ნეველებრივ კორდიანი ფერდობებით, მომრეკვლებული მწვერვალებითა და სუსტად გათხარული ძირით.

ХОЛМИСТО-МОРЕННАЯ РАВНИНА - Monticulate-morainic plain - ბორცვიან-მორენული ვაკე - ხასიათდება მრავალფეროვნებით, მისთვის დამახასიათებელია ბორცვიანი რელიეფი, ვორაკები, ტბები, ჭაობები, ადვილობრივი საღრმავებები, ქვბულები (ხანდახან ვაკედინარე). მასზე არსებული მდინარეები დაკლაკნილებია, ისინი ხშირად ურთიერთშორის აერთებენ ტბებს. ასეთი რელიეფი დამახასიათებელია ისეთი ადგილებისთვის, რომლებიც განათვისუვლდა ყინულოვანი საფარისგან.

ХОЛОДНЫЕ ВОДЫ - Cold water - ცივი წყლები - წყლები ტემპერატურით 4°-დან 20°C-მდის.

Ц

ЦВЕТЕНИЕ ВОД - Water bloom - **წყლის მკვამილობა** - ფიტოპლანქტონის მასიური გაერცელება, რომელიც იწვევს წყლის ფერის შეცვლას მწვანედან წითლამდე. ამ პროცესის ინტენსიურობა განისაზღვრება წყალმცენარეების (ბიომასის) ფერით.

ЦЕМЕНТАЦИЯ (В ГЕОЛОГИИ) - Cementation - **ცემენტაცია (გეოლოგიაში)** - ნამტერევი ქანების შემადგენელი ნაწილის შეცემენტების პროცესი თხევადი გახსნილი მინერალური ნივთიერებებით.

ЦЕМЕНТАЦИЯ ГОРНЫХ ПОРОД - Rocks cementation - **ქანების ცემენტაცია** - ნაპრალებიანი ქანების მონოლითურობის გადიდება და წყალგამტარიანობის შემცირება, მათში ბურღილების სისტემაში ცემენტის ხსნარის ჩაჭირვებით.

ЦЕМЕНТАЦИЯ СКВАЖИН - Well cementation - **ჯაბურღილის ცემენტაცია** - სხვადასხვა წყალშემცველი პორიზონტების წყლების ურთიერთშერევის თავიდან აცილების მეთოდი. ბურღილის ცემენტაციას ახდენენ დიდი წნეებით დაჭირვების საშუალებით მილის გარე სივრცეში სპეციალური ცემენტით, რომელიც ჩქარა მაგრდება.

ЦЕНТРАЛЬНАЯ СКВАЖИНА - Central well - **ცენტრალური ჯაბურღილი** - საცდელი ჭაბურღილი, რომლიდანაც სათვალთვალო ჭაბურღილის დროს ხდება ამოქაჩვა. სათვალთვალო ბურღილისგან განსხვავებით ცენტრალურ ბურღილს აქვს დიდი დიამეტრი, რომელიც მოწყობილია ტუმბოთი, ფილტრით, აუზით - ამოქაჩული წყლის გაზომვისათვის, წყალსარინის მოწყობილობით და სხვა.

ЦЕНТРАЛЬНЫЙ СТВОР - Central range (line) - **ცენტრალური კვბო** - დაკვირვების ხაზი, რომელიც განლაგებულია მეწყრის შუა ნაწილში მისი ღერძის გასწვრივ. სინონიმი: ღერძული პროფილი.

ЦИКЛОН - Cyclone - **ციკლონი** - მსხვილმასშტაბიანი, გრივალისებური ხასიათის ატმოსფერული მოძრაობა, რომელიც დაკავშირებულია დაბალ ატმოსფერულ წნევასთან.

ЦИКЛ НАБЛЮДЕНИЙ - Observation cycle - **დაკვირვების ციკლი** - დაკვირვების ერთობლიობა, რომელიც გამოიყოფა დანარჩენი ანალოგიური ერთობლიობისგან განსაზღვრული ინტერვალების დროში.

ЦИРК ОБРУШЕНИЯ - Collapse cirque - **ჩამონგრევის ცირკი** - ნახევრადცირკისებური ღრმული ფერდობზე, რომელიც წარმოშობილია კლდეზევის შედეგად.

ЦИРК ОПЛЫВАНИЯ - Slipping cirque - **ჩამოცურვის ცირკი** - ნახევრადცირკისებური ჩაღრმავება ფერდობზე, რომელიც წარმოქმნილია ჩამონაცურის შედეგად.

ЦИРК ОПОЛЗНЕВОЙ - Landslide cirque - **მეწყრული ცირკი** - ჩაღრმავება ფერდობზე, რომელიც წარმოქმნილია მეწყრული მასივის ქვეით გადაადგილების შედეგად.

ЦУНАМИ - Tsunami - **ცუნამი** - ვეებერთელა ზღვის ტალღა, რომელიც წარმოქმნილია მიწისძვრის ან ვულკანის ამოფრქვევის შედეგად. ტალღის მოძრაობის სიჩქარე 50 კმ-დან 100 კმ-მდე და უფრო მეტიც.

Ч

ЧАСТИЧНО СВЯЗАННЫЕ /МОЛЕКУЛЯРНЫЕ АДГЕРЕНТНЫЕ/ ВОДЫ - Partially bound (molecular, adhesive) waters - ნაწილ(ობრივი) გეშული (მოლეკულარული, ალბერენტული) წყლები - მიწისქვეშა წყლები, რომლებიც მოლეკულარულად შეიძროდაა დაკავშირებული ქანთან და არ შეიძლება ამოღებული იქნეს ჩვეულებრივი კაბტაური ნაგებობითა და ხელსაწყოებით.

ЧАТМАГИ - Chatmagis - ძმპრილი - ქეუბისგან შემდგარი გამოტანის კონუსი.

ЧЕРТЫ РАСПРЕДЕЛЕНИЯ ОРГАНИЗМОВ В ПОПУЛЯЦИИ - Organism distribution features in population - ორგანიზმთა განაწილების ხასიათი პოპულაციაში - პოპულაციის ნორმალური არსებობა დაკავშირებულია იმ ტერიტორიასთან, რომელშიც იგი ბინადრობს. როგორი ვრცელიც არ უნდა იყოს ეს ტერიტორია, მისი სასიცოცხლო რესურსები მაინც შეზღუდულია; აქ შეიძლება იარსებოს ორგანიზმთა მხოლოდ განსაზღვრულმა რაოდენობამ. ვასაგებია, რომ არსებული რესურსების გამოყენების სისრულე დამოკიდებულია არა მხოლოდ პოპულაციის რიცხოვნობაზე, არამედ იმაზეც, თუ როგორ არიან განაწილებული ორგანიზმები ტერიტორიის ფარგლებში. სასეობის სპეციფიკისა და ტერიტორიის ფიზიკურ-გეოგრაფიული თავისებურების შესაბამისად არჩევენ ორგა-

ნიზმთა სიერკობრივი განაწილების ასე შევა პოპულაციური დისპერსიის სამ ძირითად ტიპს - შემთხვევითს, თანაბარსა და ჯგუფურს.

ЧИПК - Chink - ჩიჩპი - ფლატე, საფეხური, ცოკაბი ფერდობი, რომელიც შესიფარვლავს (შესისაზღვრავს) პლატოს ან მცირე ზომის მაგდისებურ მთენილს. პლატოს სიღრმეში ქანები ხასიათდებიან სუსტი დაქანებით, რაც აფერხებს მის დაშლას.

ЧИСЛЕННОСТЬ ПОПУЛЯЦИИ - Population quantity - პოპულაციის რიცხვობა - პოპულაციისა და ზრდასრულ ინდივიდთა რაოდენობა.

ЧИСЛО ПЛАСТИЧНОСТИ - Plasticity number - პლასტიკურობის რიცხვი - ტენიანობის ინტერვალი, რომლის საზღვრებს შორის თიხნარი ქანი იმყოფება პლასტიკურ მდგომარეობაში; რიცხოვრივად ტოლია პლასტიკურობის ზღვრების სხვაობისა და გამოიხატება პროცენტებში. რაც მეტია პლასტიკურობის რიცხვი, მით მეტია ქანის პლასტიკურობა. პლასტიკურობის რიცხვი გრუნტების მიხედვით მერყეობს შემდეგ ფარგლებში: თიხა >17, თიხნარი 17-7, ქვიშნარი 7-0. ქვიშა - 0.

„ЧУВСТВИТЕЛЬНАЯ“ ГЛИНА - „Sensitive“ clay - „მგრძობიარე ტიხა“ - თიხა, რომელიც დეფორმირდება, კარგავს სიმტკიცეს დისლოკაციებისა და ვიბრაციის დროს.

Ш

ШАПКА ГАЗОВАЯ - Gas cap - ბაზის ქაში - ნავთობის გაუხსნელი ფენის თავისუფალი გაზის დავროვება პიპსომეტრიულად ყველაზე ამოწეულ ნაწილში, ერთიანი ნავთობბუდობის გაზიანი ნაწილი.

ШАХТА - Mine, pit - შახტი - სამთო მრეწველობის საწარმოო ერთეული, რომლის საშუალებითაც ხდება სასარგებლო ნამარხების მოპოვება სამთო მიწისქვეშა საშუალებით.

ШАХТНЫЕ (РУДНИЧЬЕ) ВОДЫ - Pit waters, mine waters - შახტის (მაღაროს) წყლები - მიწისქვეშა (ზოგჯერ ზედაპირული) წყლები, რომლებიც ჟონავენ სამთო გამონამუშევრებში და ახდენენ გავლენას საბადოს გასხნასა და ექსპლუატაციაზე.

ШАХТЫ ЕСТЕСТВЕННЫЕ - Deep karst channel - ბუნებრივი შახტები - მნიშვნელოვანი სიღრმის კარსტული არხები ვერტიკალური კედლებით, ცვალებადი განივკვეთებით და დარბაზისებური გაფართოებებით.

ШЕЛЬФ - Shelf - შელფი - გეოლოგიური თვალსაზრისით, მატერიკის ზღვით დაფარული ნაწილი, რომელიც გარს არტყია სანაპირო ხაზიდან 300 მ სიღრმემდე - მატერიკის კონტინენტალური კიდემდე (В. Д. Ломтадзе). გლობალურ მასშტაბში შელფის განივ იცვლება 0-1500 კმ-მდე. საშუალოდ შეადგენს 78 კმს. შელფს უჭირავს 28 მილ. კმ³ ანუ მსოფლიოს ოკეანეების ფართობის 8%. იყოფა: გარე და შიგა ზონებად. გარე ზონა წარმოადგენს სწორ ან ტალღისებურ, ზოგჯერ ძლიერ დანაწევრებულ, სუსტად დახრილ აბრაზიულ-აკუმულაციურ ზედაპირს (სანაპირო თავთხელი ზღვის ან ოკეანის ნაწილი). სივანით რამდენიმე ათეული მეტრიდან ასეულ კმ-მდე და მეტი, რომელიც ღია ზღვის მხრიდან შემოფარგლულია გადაღუნებული ფსკერით - შელფის კიდი. შელფის კიდის სიღრმე იცვლება 20-550 მ-მდე, ჩვეულებრივ 200 მ-მდე, საშუალოდ შეადგენს 133 მს. თუ შელფის კიდე ძლიერ დანაწევრებულია და ხასიათდება ისეთი სიღრმეებით, რომლებიც განსხვავდება ტიპური შელფისგან, ასეთ ზონების სოფის მიღებულია ტერმინი - ბორდერლენდი. შელფის შიგა ზონა ეკერის სანაპირო ხაზს და წარმოადგენილია რთული, არასწორი ზედაპირით და აბრაზიით სუსტად გადაშუშავებული სუბაერალური (დენუდაციური, ეროზიული, მყინვარული) ან ზოგჯერ ტექტონიკური (ქვა-

ბურები, მადლობები, ციკაბო საფეხურები და სხვ.) წარმოშობის რელიეფით, რომელიც ამ უკანასკნელ შემთხვევაში, დაპირულია მნიშვნელოვან სიღრმეზე. **ШКАЛА СЕЙСМИЧЕСКОЙ БАЛЛЬНОСТИ** - Scale of seismic (earthquake) intensity, magnitude scale - სმისმური პალინოზის შკალა - მიწისძვრის ინტენსიურობა გამოიხატება ბალებში, რომელიც მიუთითებს მიწისძვრის ძალას მიწის ზედაპირზე. ინტენსიურობის შკალა შედგენილია 1953-1954 წლებში ს. მედევევის (სსრკ), ვ. პონხოვის (გერმანია) და ვ. კარნიკოვის (ჩეხოსლოვაკია) მიერ. მიწისძვრის მოძრაობის ძალის ინტენსიურობის განსაზღვრისთვის გამოიყენება შენობის და გრუნტის მდგომარეობა მიწისძვრის მომენტის დროს, ასევე ადამიანების შეგრძნება და სხვა. იხ. „მიწისძვრის ინტენსიურობა ბალებში“.

ШНЕКОВОЕ БУРЕНИЕ - Auger drilling - შნეკური ბურღვა - კაბურღილის ბურღვა მბრუნავი დაზვით, აღკურვილი ჩვეულებრივი საბურღი შტანგების ნაცვლად, შნეკით (ვინტისებური შტანგებით), რომელიც ახდენს საგრეზე გაბურღული ქანის (კერნის) ტრანსპორტირებას ზედაპირზე გამოიყენება მიწისქვეშა წყლების არაღრმა განლაგების (50 მეტრამდე) დროს, სადაზვერვო ჭის ბურღვისთვის, როცა გეოლოგიური ჭრილი წარმოდგენილია ფხვიერი კვიშა-თიხიანი ქანებით.

ШОВ КОНСТРУКТИВНЫЙ - РАЗРЕЗ (ДЕФОРМАЦИОННЫЙ, ОСАДЧИЙ И ДР.) - Constructive suture - კონსტრუქტიული ნაკერი - ჭრილი (დეფორმაციული, დაჯდომის და სხვ.) ნაგებობებში, რომელიც საშუალებას იძლევა მისი ცალკეული ნაწილების (ბლოკების) შესატყვისად გადაადგილებას მოლიანობისა და მდგრადობის დარღვევის ვარგშე (В. Д. Ломтадзе).

ШОВ ТЕКТОНИЧЕСКИЙ - Tectonic suture - ტექტონიკური ნაკერი - ხაზობრივად გაკომული ზონა, რომელიც წარმოადგენს ღრმა რღვევების წყვეტითი

დაშლის ზედაპირულ გამოხატულებას (В. Д. Лощагин).

ШОР (СОР) - Shor. salina. salt lake - შორი - მარილიანი ნიადაგები არიდულ უდაბნო ზონაში, ჩვეულებრივად, წარმოდგენილია თიხოვანი ნიადაგებით, რომლის ზედა ფენა გამდიდრებულია ქლორიდებით და სულფატებით, წარმოიშობიან რელიეფის დადაბლებულ ადგილებში, როცა მინერალიზებული გრუნტის წყლები ზედაპირთან ახლოა.

ШТОЛЬНЯ - Adit - შტოლნა - კორიზონტალური მიწისქვეშა სამთო გამოხამუშევარი, რომელსაც აქვს უშუალო გამოსავალი მიწის ზედაპირზე, დანიშნულებ-

ის მიხედვით შტოლნა შეიძლება იყოს საძიებო, საექსპლუატაციო, საეცესტილაციო და სხვა.

ШУРФ - Borc pit. dug hole - შურფი - ვერტიკალური ან დახრილი მიწისქვეშა გამოხამუშევარი, რომელსაც აქვს უშუალო გამოსავალი მიწის ზედაპირზე. მისი დანიშნულებაა სასარგებლო წიაღისეულის დაძიება, მიწისქვეშა წყლების გახსნა, მოსისჯვა და სხვა.

ШТОРМ - Storm - შტორმი - ხანგრძლივ, ძალიან ძლიერი ქარი, 20-25 მ/წმ (72-90 კმ/სთ) სისქარით, იწვევს ძლიერ ღელვას ზღვაზე (ოკეანე), სასაპირო ზოდის გამორეცხვას და ნგრევას ხმელეთზე.

Щ

ЩЕБЕНЬ - Rock debris. rock waste - ლორღი - ფხვიერი, მსხვილნატეხოვანი (ფსეფიტური), დაკუთხული თითქმის დაუმუშავებელი ქანი. ზომების მიხედვით გამოპყოფენ: მსხვილს - 50-100 მმ, საშუალოს - 25-50 მმ და წვრილს - 10-25 მმ. ღორღი, ძირითადად, წარმოიშობა ქანების გამოფიტვის შედეგად. გამოიყენება მშენებლობაში როგორც ბუნებრივი, ასევე ხელოვნურად დამსხვრეული ღორღი.

ЩЕКИ - High and steep slope - შლატიშ ნაპირი - მდინარის მაღალი, ციცაბო ნაპირი ხეობის შევიწროების ადგილზე.

სადაც წარმოიქმნება კანიონი და სხვა სახის ხეობები. ასეთ ადგილებში ხშირად ვითარდება ჩქერი ან ზღურბლი, ამიტომ ნაოსნობა გართულებულია.

ЩЕЛОЧНОСТЬ ВОДЫ - Water alkalinity - წყლის ტუშტიანობა - წყლის თვისება განპირობებულია მასში სუსტი მჟავების ანიონების არსებობით.

ЩЕЛОЧНЫЕ ФУМАРОЛЫ - Alkaline fumarole - ტუშტი ფუმაროლანი - ფუმაროლები 200-400°C ტემპერატურით, რომლებიც გამოყოფენ წყლის ორთქლს, ამიაკის მარილების გაზებს, ამონიუმის სულფატებს, ფტორიდებს და სხვა.

Э

ЭВОРЗИЯ (РАЗМЫВАНИЕ, РАЗЪЕДАНИЕ) - Evorsion (washing out) - ევორზია (წარმცხვა, გამონარა) - სწრაფად გამდინარე ზედაპირული თუ მიწისქვეშა ნაკადის კალაპოტში ლოკალური ერო-

ზია, რაც ხდება ევრტიკალურად მსროლი ნაკადის ტრიალით ქვებთან ერთად. სწორედ ამ დროს კლდოვან კალაპოტში წარმოიქმნება ორმოები და ქვაბები - ე.წ. „გოლიათური ქვაბები“.

ЭВРИБИОНТНЫЕ ОРГАНИЗМЫ - Eurybiontic organism - მვრიბიონტური (ორბანიზმები) - ორგანიზმები, რომელთა არსებობა შესაძლებელია განსხვავებული მნიშვნელობის სხვადასხვა ფაქტორების გარემოში (ტემპერატურა, სინათლე, ტენიანობა და ა.შ.) ევრიბიონტურ ორგანიზმებს ეკუთვნის ორგანიზმები ფართო ეკოლოგიური ვალენტობით.

ЭВРИТЕРМНЫЕ ОРГАНИЗМЫ - Eurythermic organism - მვრიტერმული (ორბანიზმები) - ორგანიზმები, რომლებიც შეეუბნულია ცხოვრებას გარემოს ტემპერატურის ცვალებადობის პირობებში. მათ ეკუთვნიან ყველა მიწისზედა საშუალო და მაღალი ვანედის მცენარეულობა და ასევე ცხოველები, რომლებიც ზამთარში არ ინაცვლებენ უფრო თბილ რეგიონებში, არ იკეთებენ სოროებს და არ ვარდებიან ზამთრის ძილში. ევრიტერმული ორგანიზმები თავისი ყოფის პირობებით უპირისპირდებიან სტენოტერმულ ორგანიზმებს.

ЭВРИФАГИ - Euryphagous - მვრიფაგები - ყოვლისმკამელი ცხოველები, რომლებიც იკვებებიან მცენარეული და ცხოველური წარმოშობის სხვადასხვა საკვებით (მწვანე ბალახით, მწერებით, პატარა მღრღნელებით და სხვ.).

ЭВТРОФИРОВАНИЕ (ЭВТРОФИКАЦИЯ, ЭВТРОФИЯ) ВОД - Water eutrophication - წყლის მვტროფიკაცია (მვტროფიკაცია, მვტროფია) - 1. ბუნებრივი ან ანთროპოგენური ფაქტორების ზეგავლენით წყლის ობიექტების ბიოლოგიური პროდუქტიულობის აწევა მასში ბიოგენური ელემენტების დაგროვების შედეგად; 2. წყლის ეკოსისტემების ბიოლოგიური პროდუქტიულობის ანთროპოგენური აწევა მკვებავი ნივთიერებებით გაძლიერების ხარჯზე, რომელიც წყალში ხვდება ადამიანის მოღვაწეობის შედეგად.

ЭВТРОФНОЕ ОЗЕРО - Eutrophic lake - მვტროფული ტბა - შედარებით თხელი ტბა, სადაც ტემპერატურა მაღალია

და პროდუქტიულობა დიდი. სრწნის პროცესი ნქარი ტემპით მიმდინარეობს, წყლის ფერი მომწვანოა; თუეხები კსაყოფილდებიან ჟანგბადის შედარებით მცირე რაოდენობით, სშირია „წყლის ყვავილობა“ (მაკროფიტთა, კუქისის ტბა). **ЭВТРОФНЫЕ РАСТЕНИЯ** - Eutrophic plant - მვტროფული მცენარეულობა - მცენარეულობა, რომელთა წარმატებით განვითარებისათვის აუცილებელია ისეთი ნიადაგი, რომელიც მდიდარია მკვებავი ნივთიერებებით. ევტროფულს ეკუთვნის მდელის და ტყის მცენარეულობა. **ЭДАФИЧЕСКИЕ ФАКТОРЫ** - Edaphic factors - ედაფიური ფაქტორი - ნიადაგების ფიზიკური და ქიმიური თვისებების ერთობლიობა, რომელსაც შესწევს უნარი მოახდინოს ეკოლოგიური გავლენა ცოცხალ არსებებზე.

ЭДАФОН - Edaphon - ედაფონი - ცოცხალი არსებების ერთობლიობა, რომელიც ცხოვრობს ნიადაგში. ედაფონის გაუვლენა ნიადაგზე გამოიხატება ორგანული ნივთიერებების გახრწნით, ფიზიკური თვისებების შეცვლაში, აზოტის ფიქსირებაში და სხვა.

ЭКЗАЛЬНАЯ СРЕДА - Exal medium (environment) - ექსალური გარემო - სხვა ორგანიზმების სხეულზე მცხოვრებ ორგანიზმთა გარემო.

ЭКЗАРАЦИЯ (ЛЕДНИЧКОВАЯ ЭРОЗИЯ) - Exaration (glacial crosion) - ექსარაცია - მოძრავი მყინვარის ეროზიული მოქმედება კლდოვან ზედაპირზე, რის შედეგადაც წარმოიქმნება რელიეფის მყინვარული ფორმები (ტროვები, ვერძის შებლები და სხვ.). სინონიმი: მყინვარული ეროზია.

ЭКЗОГЕННЫЕ ПРОЦЕССЫ - Exogenic process - ექსოგენური პროცესები - რელიეფწარმოქმნელი პროცესები, რომლებიც მიმდინარეობს დედამიწის ზედაპირზე ან დედამიწის ქერქის ყველაზე მაღალ ნაწილებში (ჰიპერგენეზის ზონაში) მზის ენერგიით გამოწვეული პროცესებით, სიმძიმის ძალით, ორგანიზმ-

ბის ცხოველმოქმედებით. ევზოვენურ პროცესებს მიეკუთვნება გამოფიტვა, ფლუვიალური, მყინვარული, ეოლური, აბრაზიული, მზრალობითი და სხვ. პროცესები. ევზოვენურ პროცესებთან დაკავშირებულია მორფოსკულპტურების ჩამოყალიბება. სინონიმი: ევზოდი-ნამიკური პროცესები, გარედინამიკური პროცესები, ნეპტუნური პროცესები.

ЭКЗОСФЕРА - Exosphere - მზ(ოს)შპრო - დედამიწის ატმოსფეროს გარე ნაწილი განლაგებული იონოსფეროზე. დაწყებული 800 კმ სიმაღლიდან დაახლოებით 1000 კმ სიმაღლეზე გადადის მიწის გვირგვინში. პაერის სიმკვრივე ევზოსფეროში იმდენად მცირეა, რომ მსუბუქი ვაზის ატომების ნაწილაკები შეიძლება მისგან გაფრინდნენ კოსმოსურ სივრცეში.

ЭКОГЕНЕЗ - Ecogenesis - მკ(ბ)მნპზი - (ბერძნული სიტყვა - საცხოვრებელი და წარმოშობა) ორგანიზმების ეკოლოგიური თვისებების შექცვლის ისტორიული პროცესი. ეკოლოგია ევოლუციის ერთ-ერთი ისტორიული უმნიშვნელოვანესი კანონზომიერებაა და ელინდება როგორც ახალ სახეობათა ფორმირების პროცესში, ისე ორგანიზმთა ყველა დიდი ჯგუფის, ე.ი. მთელი ორგანული სამყაროს ისტორიულ განვითარებაში. ეკოგენეზი გამოიხატება მრავალრიცხოვანი ახლად შეგუებითი თავისებურებების შექმნით, რაც განაპირობებს ორგანიზაციის საერთო აღნაგობას, იძლევა ახალი ეკოლოგიური პირობებისადმი შეგუებისა და ახალი საარსებო ტერიტორიების დაუფლებას, ე.წ. ეკოგენეზური ექსპანსიის საშუალებას.

ЭКОЛОГИЗАЦИЯ - Ecologization - მკ(ლ)-ობიზაცია - განუხრელი და თანმიმდევრობითი დანერგვა ტექნოლოგიური სისტემების, მმართველობითი და სხვა გადაწყვეტილებების, რომლებიც საშუალებას იძლევა გაძლიერდეს ბუნებრივი რესურსების გამოყენების ეფექტურობა და პირობები ბუნებრივი გარემოს ან საერთოდ ცხოვრების გარემოს გაუმჯო-

ბესების, ან მისი ხარისხის შენარჩუნების მიზნით როგორც ლოკალურ, რეგიონალურ, ისე გლობალურ დონეზე (კალკული წარმოებებიდან ტექნოსფერომდე). ეკოლოგიზაციას თვლიან თანამედროვეობის მნიშვნელოვან მოთხოვნად.

შენიშვნა: ტერმინმა მიიღო მრავალი განმარტება - ცოდნის, მეცნიერების ეკოლოგიზაცია და ა.შ. საერთოდ ეკოლოგიზაცია ნიშნავს მრავალმხრივ (უფრო სისტემურ, ვიდრე წინათ), მიდგომას ობიექტური სამყაროსადმი და ბუნების როლის მეტ აღქმას ადამიანის ცხოვრებაში, რაც ნიშნავს კულტურის ახალ ეტაპს („ეკოლოგიურს“). სოციალურ-ეკონომიკურ მიმართებით ეკოლოგიზაცია მოითხოვს ბუნების განთავისებობის ან დახარჯვის პრინციპიდან მისი დაზოგვით გამოყენების მეთოდზე გადასვლას, უარყოფას ბუნების რესურსების ექსტენსიურ გაფართოებით გამოყენებაზე, მაქსიმალური სარგებლობის მიღება მინიმალური ნედლეულის ხარჯვით და ცხოვრების გარემოს უმნიშვნელო დარღვევით.

ЭКОЛОГИЧЕСКАЯ ВАЛЕНТНОСТЬ - Ecological valence - მკ(ოლ)ბი(პ)რი ვალენტ(ობა) - ქიმიის ანალიზით, ეკოლოგიაში დამკვიდრდა ვალენტობის ცნება. ცოცხალი არსების სახის უნარის დახასიათება იარსებოს გარემოს სხვადასხვა პირობებში. ეკოლოგიური ვალენტობა ნიშნავს ეკოლოგიურ კლასტიკურობას, გარემოსადმი ორგანიზმის შეგუებულობის ხარისხს.

ЭКОЛОГИЧЕСКАЯ ГЕОГРАФИЯ - Ecological geography - მკ(ოლ)ბი(პ)რი გეოგრაფია - ბიოგეოგრაფიის დარგი (შესატყვიად ბოტანიკური გეოგრაფიის და ზოოგეოგრაფიის), რომელიც შეისწავლის თანამედროვე გარემოს ზემოქმედებას ორგანიზმების გეოგრაფიულ გავრცელებაზე. ეკოლოგიური გეოგრაფია განიხილავს ცალკეული ფაქტორების გავლენას ორგანიზმების გეოგრაფიულ გავრცელებაზე.

ЭКОЛОГИЧЕСКАЯ КАРТА - Ecological map - მკოლოგიური რუკა - იძლევა ეკოლოგიური მოვლერების დახასიათებას და ანთროპოგენური ხარისხის ზემოქმედების დახასიათებას სხვადასხვა ბუნებრივ ლანდშაფტზე და ეკოსისტემაზე.

ЭКОЛОГИЧЕСКАЯ НИША - Ecological niche (recess) - მკოლოგიური „ნიში“ - სახეობის მიერ ეკოსისტემაში (ბიოგეოცენოზში) ფუნქციურად დაკავებული ადგილის აღსანიშნავად ეკოლოგიაში შემოღებულია ცნება „ნიში“. ეკოლოგიური „ნიში“-ს ცნება მოიცავს არა იმდენად ფიზიკურ სივრცეს, რომელსაც ორგანიზმები იკავებენ, არამედ იმ ფუნქციურ როლს აღნიშნავს, რომელსაც ეს ეხს თუ ის ორგანიზმი ასრულებს თანასაზოგადოებაში.

ЭКОЛОГИЧЕСКИЕ ОБЛАСТИ МИРОВОГО ОКЕАНА - World ocean ecological areas - მსოფლიო ოკეანის მკოლოგიური ოლქები - ოკეანეების ოლქების (ზონების) გამოყოფა ზღვის ორგანიზმების ყოფის პირობების მიხედვით. ოკეანის წყლის მასის ფიზიკური და ქიმიური თვისებების და ფსიკერის რელიეფის მიხედვით გამოყოფენ შემდეგ ვერტიკალურ ოლქებს: სუბრალიტორალურს, ლიტორალურს, სუბლიტორალურს, ბათიალურსა და აბისალურს.

ЭКОЛОГИЧЕСКИЕ РЯДЫ (В БОТАНИКЕ) - Ecological series - მკოლოგიური რიგები (პოტანისკაში) - მცენარეულობათა გაერთიანების ერთობლიობა, რომელიც გარკვეული მიმართულებით ცვლის ერთმანეთს რომელიმე ფაქტორის ან ფაქტორების გარემოს (ტენიანობა, ნიადაგის დამარილიანება და სხვ) შეცვლის მიხედვით.

ЭКОЛОГИЧЕСКИЕ ФАКТОРЫ - Ecological factor - მკოლოგიური ფაქტორები - ეკოლოგიურ ფაქტორებად იწოდებიან გარემოს ელემენტები, რომლებიც ახდენენ არსებით ზღვარებს ცხოველებისა და მცენარეების ორგანიზმზე. ისინი თავისი თავისებურებებით სხვადასხვანაირად

აქვთ სხვადასხვა ბუნება და მოქმედების სპეციფიკა. ეკოლოგიური ფაქტორები იყოფა სამ დიდ ჯგუფად: აბიოტიკური (არაცოცხალი გარემოს ფაქტორები), ბიოტიკური (დაკავშირებულია ცოცხალი არსების მოქმედებასთან) და ანთროპოგენური (დაკავშირებულია ადამიანის საქმიანობასთან).

ЭКОЛОГИЧЕСКИЕ УСЛУГИ - Ecological service - მკოლოგიური მომსახურება - ეკოლოგიური ფუნქციები, რომლებიც ხელს უწყობენ და იკავებენ ადამიანის საქმიანობას წარმოებაში და (ვანსაკუთრებული ხარისხით ზემოქმედებენ საერთო კეთილდღეობისათვის) ზეგავლენას ახდენენ ცხოვრების საერთო მდგომარეობასა და ხარისხზე.

ЭКОЛОГИЧЕСКИЕ ФОНДЫ - Ecological funds - მკოლოგიური ფონდები - ისეთი ღონისძიებები, რომლის დანიშნულებაცაა მიზნობრივად მიმართოს ფულადი შემოსავალი (მოგება) გარემოს გაუმჯობესებისათვის. ზოგიერთმა ქვეყანამ (ცენტრალური და აღმოსავლეთ ევროპა) შექმნა ეკოლოგიური ფონდი, რათა ჯარიმიდან შემოსული თანხა გამოიყენონ ეკოლოგიური მდგომარეობის გასაუმჯობესებლად.

ЭКОЛОГИЧЕСКИЙ ВЗРЫВ - Ecological explosion - მკოლოგიური აფეთქება - ცოცხალი ორგანიზმების მასიური გამრავლება ოლქში, რომელშიდაც ისინი შეყვანილი იყვნენ შემთხვევით და არ დახვდნენ მათი გამრავლების შემაფერხებელი ბუნებრივი ფაქტორები.

ЭКОЛОГИЧЕСКИЙ ДЕФИЦИТ - Ecological deficit - მკოლოგიური დეფიციტი - ბუნებრივი გარემოს და ეკოსისტემის მდგომარეობის გაუარესებისას ირღვევა მათგან მიღებული ძირითადი ეკოლოგიური რესურსები და მომსახურება, რომელთა ფასეულობა ადამიანის მიერ წარმოებულ მატერიალურ ფასეულობასთან შედარებით იზრდება. ხანგრძლივად ეკოლოგიურ რმა დეფიციტმა შეიძლება მიგვიყვანოს ძირითადი ცხოვრე

ბის დამკვეთი ფუნქციის დაკარგვამდე და ეკოსისტემის დრეკადობის სრულ რღვევამდე, რასაც მოჰყვება ეკოლოგიური კოლოფსამი და კატასტროფები.

ЭКОЛОГИЧЕСКИЙ ПАСПОРТ - Ecological passport - მკოლოგიური პასპორტი - ნორმატიული ტექნიკური დოკუმენტი, რომელიც ასახავს ბუნებრივი რესურსების გამოყენების დონეს ადამიანის საინჟინრო-სამეურნეო საქმიანობით და მათ ზემოქმედებას გარემო პირობებზე.

ЭКОЛОГИЧЕСКИЙ ПЕССИМИЗМ - Ecological pessimism - მკოლოგიური პესიმიზმი - მსოფლმხედველური პოზიცია, რომელიც გულისხმობს ბუნებრივი გარემოს ცივილიზაციის გარდაუვალ დაღუპვას ტექნიკით გამოწვეული კატასტროფებით.

ЭКОЛОГИЧЕСКОЕ ВОСПИТАНИЕ - Ecological education, ecological training - მკოლოგიური აღზრდა - აღზრდებლობითი ზემოქმედების სისტემა, რომელიც მიმართულია გამოუმუშავოს საზოგადოების წევრებს ეკოლოგიური კულტურა, უმანურობა, მეცნიერულად გამართული დამოკიდებულება და მოქმედება ბუნებისადმი, როგორც უზენაესი ეროვნული, საერთო საკაცობრიო ფასეულობისადმი.

ЭКОЛОГИЯ - Ecology - მკოლოგია - ბიოლოგიის ნაწილი, რომელიც სწავლობს ორგანიზმებისა და გარემოს ურთიერთდამოკიდებულებას. ტერმინი „ეკოლოგია“ შემოთავაზებულ იქნა გერმანელი მეკლეერის პეკელის მიერ. ეკოლოგიური გეომორფოლოგია - მეცნიერული მიმართულება, რომელიც სწავლობს ნებისმიერი რანგის გეომორფოლოგიური სისტემების ურთიერთკავშირებს და ურთიერთზემოქმედების შედეგებს ადამიანის ეკოლოგიის სისტემასთან., ე.ი. ადამიანის ცხოვრების პირობებთან და საქმიანობასთან. სინონიმი: რაციონალური ბუნებათსარგებლობის გეომორფოლოგია. 5. რეიმერსის მიხედვით ეკოლოგია წარმოადგენს: 1. ბიოლოგიის ნაწილს (ბიოეკოლოგია) - შეისწავლის ორგანიზ-

მებისა და გარემოს ურთიერთდამოკიდებულებას; 2. დისციპლინას, რომელიც შეისწავლის სხვადასხვა იერარქიული დონის ეკოსისტემების ფუნქციონირების საერთო კანონებს; 3. ცოცხალ ორგანიზმთა ბინადრობის (ადამიანის ჩათვლით) გარემოს ვატიკულაციის კომპლექსურ მკონერებას; 4. ცოდნის დარგს, რომელიც განიხილავს საცნებისა და მოვლენების ერთობლიობას ობიექტის ან სუბიექტის თვალსაზრისით; 5. პლანეტის ეკოსფეროში ადამიანის მდგომარეობის სახის და საზოგადოების ვატიკულევას, მათ კავშირებს ეკოლოგიურ სისტემებთან და მათზე ზემოქმედების ზომებს. დღევანათვის ეკოლოგია ვაიგება როგორც დარგთაშორისი მეცნიერება, თუმცა მისი თანამედროვე მიმართულების საფუძველად მაინც რჩება ბიოეკოლოგიის ფუნდამენტური იდეა. ეკოლოგიის თანამედროვე მიმართულებებიდან ვახსაკუთრებით აღსანიშნავია: ბიოეკოლოგია, ატმოსფეროს ეკოლოგია, ცოცხალეკოლოგია, სოციალური ეკოლოგია, ეკოცხოვლავას მიხედვით ეკოლოგია ზოგადი მეცნიერებაა, რომელიც შეისწავლის ცოცხალი არსების გარემოსთან ურთიერთობას და მათთან დაკავშირებულ ბიოლოგიურ, საინჟინრო-ტექნიკურ, ტექნოლოგიურ, სოციალურ, პოლიტიკურ პრობლემებს. მას აშკარად გამოეყოფილი საზღვრები არ გააჩნია და იგი ბიოლოგიასთან ერთად ეყრდნობა ზოოლოგიას, ეკოლოგიას, ნიადაგმცოდნეობას, გეოგრაფიას, ჰიდროლოგიას, ეკონომიკას, პოლიტიკას და მეცნიერების სხვა დარგებს.

ЭКОЛОГИЯ ГОРОДА - City ecology - ქალაქის მკოლოგია - მეცნიერული დისციპლინა, რომელიც შეისწავლის ადამიანის ზემოქმედებას ქალაქის გარემოზე.

ЭКОЛОГИЯ ДИНАМИЧЕСКАЯ (ЭВОЛЮЦИОННО-ДИНАМИЧЕСКАЯ) - Dynamic ecology (evolutional-dynamic) - 8 ნაშიკური მკოლოგია (მკოლოგიაში მდინამიკური) - დისციპლინა, რომელიც

შეისწავლის ორგანიზმებისა და მათი ჯგუფების (პოპულაციის) დამოკიდებულებას ბინადრის გარემოსთან დინამიკურ-ეკოლოგიურ კრილში (დინეკოლოგია).

ЭКОЛОГИЯ ОБЩАЯ - General ecology - ზოგადი ეკოლოგია - მეცნიერების დარგი ორგანიზმთა ურთიერთდამოკიდებულების საერთო კანონზომიერებასა და გარემოზე.

ЭКОЛОГИЯ ПРИКЛАДНАЯ - Applied ecology - ბამოყენებითი ეკოლოგია - ბუნებრივი რესურსების და ცხოვრების გარემოს ნორმების გამოყენების შემუშავება, მათზე დასაყუბი დატვირთვა, სხვადასხვა იერარქიული დონის ეკოსისტემების მართვის ფორმები, მეურნეობის ეკოლოგიზაციის მეთოდები. უფრო ზოგადი გააზრებით - ადამიანის მიერ ბიოსფეროს დაშლის შესწავლის მექანიზმი, ამ პროცესების თავიდან აცილება და ბუნებრივი რესურსების რაციონალური გამოყენების მეთოდების გამოშუშავება, ცხოვრების გარემოს დეგრადაციის გარეშე გამოყენებითი ეკოლოგია დაფუძნებულია კანონთა სისტემაზე, ბუნებათსარგებლობის, ეკოლოგიის წესებსა და პრინციპებზე.

ЭКОЛОГИЯ ПРОМЫШЛЕННАЯ (ИНЖЕНЕРНАЯ) - Industrial ecology (engineering) - სამრეწველო ეკოლოგია (საინჟინერი) - „დიდი“ ეკოლოგიის ნაწილი, რომელიც განიხილავს მრეწველობის და ზოგჯერ მთელი მეურნეობის ზემოქმედებას (ცალკეული საწარმოდან ტექნოსფერომდე) ბუნებაზე და პირიქით, ბუნებრივი გარემო პირობების გავლენას საწარმოებზე და მათი კომპლექსების ფუნქციონირებაზე.

ЭКОЛОГИЯ ЧЕЛОВЕКА (АНТРОПОЭКОЛОГИЯ) - Anthropology - ანთროპოლოგია - კომპლექსური მეცნიერება (სოციალური ეკოლოგიის ნაწილი), რომელიც აკონსტიტუციონირებს ადამიანის ზემოქმედებას, როგორც ბიოსოციალური არსება, რთულ მრავალკომპონენტთან გარე-

მოზე, რომელიც განუწყვეტლივ რთულდება ცხოვრების დინამიკობით.

ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ЭФФЕКТИВНОСТЬ ЗАТРАТ НА РЕКУЛЬТИВАЦИЮ - Economic efficiency of expenses on reclamation - ხარჯების ეკონომიკური ეფექტიანობა რეკულტივაციაზე - ერთ მეტრზე უკარგის მიწის რეკულტივაციაზე გაწეული ხარჯების შეფარდება რეკულტივაციის შედეგად მიღებულ შემოსავალთან.

ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ЭФФЕКТИВНОСТЬ РЕКУЛЬТИВАЦИИ - Economic efficiency of reclamation - რეკულტივაციის ეკონომიკური ეფექტიანობა - მიწის რეკულტივაციაზე გაწეული ხარჯებიდან მასში მალური ეფექტის მიღება.

ЭКОСИСТЕМА - Ecosystem - ეკოსისტემა - ცოცხალი ორგანიზმებისა და მათი გარემოს ფუნქციონალური ურთიერთდამოკიდებულების შედეგად შექმნილი ერთიანი ეკოლოგიური სისტემა (ტენსოლი). ეკოსისტემის შესწავლის მიზანია ცოცხალი ორგანიზმების ცხოველყოფილობის პროცესში ნიუთონებობა წარმოქმნის, ცირკულაციის, დავროვებისა და ტრანსფორმაციის გამოკვლევა აბიოტურ ფაქტორებთან ერთად. ეკოსისტემს თვითმარეგულირებელი ღია სისტემაა. განარჩევენ მიკროეკოსისტემას (მაგალითად, მოჭრილი ხე ადონაყარით და მასზე დასახლებული ცხოველებით და მიკროორგანიზმებით) და მაკროეკოსისტემას (ოკეანე). ეკოსისტემათა ურთიერთკავშირი ქმნის ბიოსფეროს. ტერმინი „ეკოსისტემა“, „ბუნებრივი ეკოსისტემა“ და „ბუნებრივი ლანდშაფტი“ არ წარმოადგენენ სინონიმებს. ისინი ასახავენ ბუნების სხვადასხვა თვისებებს. ტერმინები „ეკოსისტემა“ განსაკუთრებით მეცნიერულ და ბუნების დაცვით ლიტერატურაში, მიზანშეწონილია გამოყენებული იქნეს იმ შემთხვევაში, როცა პირველადილზე ისმის ბიოტის დაცვის პრობლემა (ადამიანის ჩათვლით). ტერმინი „ბუნებრივი ეკოსისტემა“ უპირველესად

გამოიყენება იმ შემთხვევაში, როცა ძირითადი ყურადღება ექცევა ბუნების სხვა კომპონენტების დაცვას: წყალს, ჰაერს, ლითონფეროსა და ასევე მთლიანად ლანდშაფტს.

ЭКОСИСТЕМА ОКЕАНА - Ocean ecosystem - ოკეანის ეკოსისტემა - უპირავე დიდი ფართობი (ზედაპირი) - 361 მილ. კმ² და ფლობს წყლის დიდ მოცულობას - 1,37 მილ.კმ³, რომელიც შეადგენს დედამიწის მთელი ვიდროსფეროს 94%-ს. ეს არის ჩვენი პლანეტის ყველაზე დიდი ეკოსისტემა. ოკეანის საცხოვრებელი გარემო უწყვეტია. მას არა აქვს საზღვარი, რომელიც ზღუდავს ცოცხალი ორგანიზმების გაფანტვას. ოკეანეში წყალი იმყოფება მუდმივ მოძრაობაში, განსაკუთრებულ როლს თამაშობს ზღვის დინებები. ოკეანეს ახასიათებს როგორც პორიზონტალური, ასევე ვერტიკალური ცირკულიაცია. ოკეანის წყლებში გახსნილია 48-10⁵ ტონა სხვადასხვა მარილი, რაც ხელს უწყობს მრავალნაირი ფორმის ორგანიზმების განვითარებას. ამჟამად ოკეანეში არის 160 000 ცხოველების სახე და 10 000 სახის მცენარეულობა. აქედან 16 000 თევზის სახეა, 80 000 მოლუსკების, 20 000-ზე მეტი კობოსანიობის, 15 000 უმარტივესნი და სხვა.

ЭКОТЕХНОЛОГИЯ - Ecotechnologia - ეკოტექნოლოგია - განსაკუთრებული ეკოლოგიური სისტემის პროექტირება და შექმნა, რომელსაც საფუძვლად უდევს უნარჩენო ბუნების დამცველი ტექნოლოგია.

ЭКСПЛОЗИЯ - Explosion - ექსპლოზია - ვულკანური აფეთქების მოვლენა, რომელსაც ჩვეულებრივ თან ახლავს დიდი რაოდენობით პიროქლასტური მასალისა და გაზების ამოტყორცნა.

ЭКСПЛУАТАЦИОННЫЕ ЗАПАСЫ ПОДЗЕМНЫХ ВОД - Operational resources of underground water - მიწისქვეშა წყალმაღის სამსახურადად გამოყენება - მიწისქვეშა წყლის ხარჯი მ/დღე-ღამეში, რომე-

ლიც შეიძლება იქნეს მიღებული რაკონალური (ტექნიკურ-ეკონომიკური ოვალსახრისით) კატაქური ნაგებობებით, მის მთელ სამშორტიზაციო პერიოდში წყლის ექსპლუატაციის რეჟიმისა და ხარისხის გაუარესების გარეშე.

ЭКСПРЕСС-ИНФОРМАЦИЯ СТИХИЙНЫХ ПРОЦЕССОВ - Express information about elemental processes - სტიქიური პროცესების მასპრეს ინფორმაცია - დაუყოვნებლივ გადასაცემი ფაქტური და პროგნოსტიკული ინფორმაცია ბუნების საშიში მოვლენების ვაქტიურების შესახებ, რომლებიც შეიძლება საფრთხე შექმნას ადამიანთა სიცოცხლეს, ზიანი მიაყენონ გარემოს და გამოიწვიონ მნიშვნელოვანი მატერიალური ზარალი.

ЭКСПРЕСС-МЕТОД - Express-method - მასპრეს მეთოდი - კვლევის მეთოდი, რომელიც უზრუნველყოფს შედეგების სწრაფ მიღებას.

ЭКССОЛИЦИЯ - Exsolation - ექსოლიცია - მავარი ხსნარის დაშლა.

ЭКСТРАИРИДНЫЙ - Extraarid - ექსტრა-არიდული - ადგილები (ოლქები), რომლებიც ხასიათდებიან ძლიერი გვალეებით.

ЭКСТРЕМАЛЬНАЯ СИТУАЦИЯ ПРОЦЕССОВ - Extreme situation of processes - პროცესების ექსტრემალური სიტუაცია - ველისხმობს ტერიტორიის ისეთ მდგომარეობას, როცა პროცესების განვითარება დიდ ფართობზე ხშირად დებულობს დამანგრეველ და საშიშ ხასიათს; იწვევს დიდ მატერიალურ ზარალს და სტიქიურ უბედურებას.

ЭЛЕКТРОДРЕНАЖ (ЭЛЕКТРООСМОТИЧЕСКОЕ ВОДОПОНИЖЕНИЕ) - Electric drainage electro-osmotic water lowering - ელექტროდრენაჟი (ელექტროოსმოსური წყლის დაწვევა) - სუსტად წყალგამტარ ქანებში გრუნტის წყლის დონის ხელოვნური დაწვევა ჰაბურლილებიდან წყლის ამოტუმბვით, გრუნტის წყალუცემის გაძლიერებით, მასში მუდმივი ელექტრო დენის გატარებით.

ЭЛЕКТРООСМОС - Electrical osmosis - ელექტროოსმოსი - სითხის ცალმხრივი მოძრაობა ფორიან გარემოში (მაგალითად, დისპერსიული ქანები) მუდმივი ელექტროდენის პოტენციალების სხვაობათა გავლენით. ამ მოვლენაზე დამოკიდებული ელექტროოსმოსიკური წყალშემცველი თიხიანი ქანების გამოშრობა, რომელიც იწვევს გრუნტის გაშრობას დადებითი ელექტროდის ზონის ირგვლივ და წყლის დაგროვებას უარყოფით ელექტროდთან. ელექტროოსმოსური მოვლენა საფუძვლად უდევს ელექტროდენაჟს კარიერების, სამშენებლო ქვაბულების და სხვა გამოანამუშევრების გაყვლის დროს წყალშემცველ გრუნტებში, რომლებიც ხასიათდებიან სუსტი წყალგაცემით.

ЭЛЕКТРОХИМИЧЕСКИЙ СПОСОБ ЗАКРЕПЛЕНИЯ ПОРОД - Electric chemical mode (way) of rock strengthening - ძანპის ელექტრო-ქიმიური დამამკვამრის ხმარის ქანების სიმტკიცის გაზრდის მეთოდი, მათი ქიმიური და ელექტრონული დამუშავებით.

ЭЛЕМЕНТАРНЫЙ ЦИРКУЛЯЦИОННЫЙ МЕХАНИЗМ (ЭЦМ) - Elementary circulation mechanism (ECM) - ელემენტარული ცირკულაციონური მქანისმი (ეცმ) - საპერო დინების სისტემა, დამახასიათებელია ატმოსფეროს საერთო ცირკულაციონისთვის ჩრდილოეთ ნახევარსფეროში დროის განსაზღვრულ (4-6 დღე-ღამე) შუალედში და უზრუნველყოფს პერისა და სითბოს ცვალებადობას. სულ გამოყოფილია ეცმ-ის 13 ტიპი და 41 ქვეტიპი.

ЭЛЕМЕНТЫ РЕЧНОЙ ДОЛИНЫ И РУСЛА - Elements of river valley and river bed - მდინარის ხეობისა და კალაპოტის ელემენტები - მათ მიეკუთვნება: **Нарынный берег** - მთიანი ნაპირი - მაღალი და ციცაბო ძირითადი ნაპირი, რომელიც უშუალოდ ეშვება მდინარის ხეობისაკენ ან კალაპოტისაკენ; **Луговой берег** - მდელი ნაპირი - დაბალი დამრეცი მდინარის ნაპირი; **Бровка склона** - ფერდობის

კიდე - ხეობის ფერდობის გარდატეხის ხაზი, ხეობის ზემოთ მიმდებარე ზედაპირთან; **Пойма** - ქალა - მდინარის ფსკერის ბრტყელი ნაწილი, რომელიც იფარება წყალდიდობის დროს; **Дно** - ძირი (ფსკერი) - ხეობის ყველაზე დაბალი ადგილი, ჩვეულებრივ, ამოვსებული მდინარის ნალექებით; **Шириня долины по дну** - ხეობის განი ფსკერზე - მანძილი ხეობის კალთების ძირებს შორის; **Главное русло** - მთავარი კალაპოტი - კალაპოტი, რომელშიც მიედინება მდინარის დიდი ნაწილი; **Рукав (протока)** - განტოტება (ტოტი) - განშტოებული კალაპოტის მორეხარისხოვანი ტოტი; **Гуш** - მდინარის ტოტი დელტაზე - ვიწრო წყლის ნაკადი, რომელიც აერთებს ლიანს ზღვასთან; **Старина** - ნამდინარევი - მდინარისსაკან მთლიანად ან ნაწილობრივ გამოყოფილი ძველი კალაპოტის მონაკვეთი. წარმოიქმნება მდინარის კალაპოტის შეცულის შედეგად (მანდრის ყვლის გარღვევა, ტოტების გადაკეტვა და ა.შ.); **Излучина** - მეანდრი - მდინარის გრძელი მოსახვევი წყალმარხობის დროს; **Дельта** - დელტა - ზღვაში ან ტბაში შეჭრილი მდინარის შესართავი, რომელიც აგებულია ფსვიერი ნალექებით და გადაკვეთილია მუტ-ნაკლებად დატოტევილი მდინარის ნაკადებით და ფშანებით; **Плавни** - ჭაობიანი ქალა - ჭაოლის ან მდინარის დელტის დადაბლებული ჭაობიანი ადგილები, რომლებიც დაფარული არიან ლელქანით ან ლერწმით; **Липан** - ლიმანი - მდინარის გაფართოებული კალაპოტი შესართავთან; **Перекат** - ჩქერი - ვაკის მდინარეების კალაპოტების წყალმარხი მონაკვეთები, რომელთაც ახასიათებს ზინულეები მდინარის დინების საწინააღმდეგო მიმართული დამრეცად დახრილი ფერდობებით, ხოლო ციცაბო - დინების მიმართულებით; **Плос** - მუსლი (მდინარის) - მდინარის დინების უფრო ღრმა ადგილები ნელი დინებით, ვიდრე მის ზედა და ქვედა ნაწილებში; **Порог** - ზღურბ-

ლი - მდინარის წყალმარსხიანი უბანი დიდი დაქანებითა და სისწრაფით; **Волна** - წყალვარდნილი (ჩანსქერი) - მდინარის წყლის ვარდნა მკვირიე ქანებით აგებულ კალაპოტის საფუძვერიდან. რამდენიმე საფუძვერის არსებობის შემთხვევაში წარმოიქმნება კასკადი; **Стрежень** - მდინარის შუაწყალი - მდინარის დინების მაღალი სისქარის ზედაპირული ხაზი ნაკადში, რომელიც ჩვეულებრივად ემთხვევა ღრმა ადგილებს; **Фанатер** - ფორვატერი - მდინარის კალაპოტის ყველაზე უფრო ღრმა ნაწილების მანვენებელი ზოლი, რომელიც საჭიროა გემის უსაფრთხო კურვისათვის.

ЭМИГРАЦИЯ - Emigration - ემიგრაცია - 1. ბიოლოგიაში ორგანიზმების გასახლება გარკვეული რაიონიდან; 2. იტულებითი ან ნებაყოფლობითი გადასახლება თავისი სამშობლოდან სხვა ქვეყანაში.

ЭНДЕМИКИ, ЭНДЕМИЧНЫЕ ФОРМЫ - Endemic form - ენდემიკები, ენდემური ფორმები - ორგანიზმები, რომლებიც დამახასიათებელია მხოლოდ განსაკუთრებული გეოგრაფიული პროცესებისათვის ან უფრო მცირე უბნისათვის. მათი წარმოშობის ადგილი შეიძლება მდებარეობდეს არა ამჟამად მოზინადრე ადგილზე, შეიძლება იყოს რელიქტი ან ახლადწარმოშობილი მოცემულ ტერიტორიაზე.

ЭНДОГЕННЫЕ ПРОЦЕССЫ - Endogenic process - ენდოგენური პროცესები - რელიეფწარმოქმნელი პროცესები, რომლებიც ხდება უმთავრესად დედამიწის წიაღში და შეპირობებულია მისი შინაგანი ენერგიით, სიმძიმის ძალით, დედამიწის ბრუნვით გამოწვეული ძალებით. ელინდება მათაა წარმოშობი პროცესების, დედამიწის ქერქის რხევით მოძრაობების, დეგმატიზმის მოვლენებით, მიწისძვრების სახით. ენდოგენური პროცესების მოქმედებით წარმოიშობა მორფოსტრუქტურები, ხოლო ეგზოგენურ პროცესებთან ურთიერთშემოქმედებით - დედამიწის ზედაპირის რელიეფი. სინო-

ნიმი: შიგადინამიკური პროცესები, ეპიგენური პროცესები, პლეტორული პროცესები.

ЭНЕРГИЯ ВОЛНЫ - Wave energy - ტალღის ენერჯია - ტალღის მექანიკური (კინეტიკური და პოტენციური) ენერჯია, რომელსაც შეიცავს ტალღის მთელი მოცულობა და წარმოშობილია სიბხის მერყობის მოქმედების შედეგად ამავე მოცულობაში.

ЭОЛОВЫЕ ПРОЦЕССЫ - Eolian process - ეოლური პროცესები - ქარის მოქმედებით შეპირობებული რელიეფწარმოქმნელი პროცესები - დეფლაცია (გამოქარვა) და აკუმულაცია. ეოლური პროცესები უმთავრესად უდაბნოებში ხდება, მაგრამ აღინიშნება ავრეოვე მშრალი და ზომიერად სოტიო ოლქებში (ზღვებისა და ტბების სანაპიროებზე და სხვ.).

ЭОЛОВЫЙ РЕЛЬЕФ - Eolian topography - ეოლური რელიეფი - წარმოიქმნება ქარის მოქმედების შედეგად მეტწილად არიდული პავის პირობებში, ავრეოვე, ზღვების, ტბებისა და მდინარეთა სანაპიროებზე. უფრო მეტადაა გავცულებული აკუმულაციური და აკუმულაციურ-დეფლაციური რელიეფის ფორმები - ქვიშის ბორცვები და სერები, ბარხანები, დიუნები, ღარტაფები, იარდანეები და სხვა. მათი მორფოლოგია და სიდიდე ძირითადად ვაბატონებული ქარის რეჟიმზეა დამოკიდებული. ტროპიკული არიდული უდაბნოებისათვის (სამარა, თაკლამაკანი) დამახასიათებელია შიშველი, ადვილად მოძრავი ქვიშიანი ფორმები; მცენარეულობით სუსტად შემოსილ ტროპიკულ ვარე უდაბნოებში ვცხვდება ნაკლებად მოძრავი ან უმოძრაო ეროზიული რელიეფის ფორმები (შუაზია, ავსტრალია და სხვა).

ЭПИПОРОДА - Epirock - ეპიპანი - მეორადი ქანი, რომელშიც შენარჩუნებულია პირველადი ქანის რელიქტები.

ЭПИЦЕНТР - Epicentre - ეპიცენტრი - ადგილი, რომელიც წარმოადგენს მიწის-

ქერის კერის - ჰიპოცენტრის გეგმილს დედამიწის ზედაპირზე. განისაზღვრება სეისმური სადგურების ჩანაწერებით.

ЭРЛИФТ - Airlift - მრლიზტი - მოწყობილობა სითხის ამოსაღებად შეკუმშული ჰაერის საშუალებით. გამოიყენება ძირითადად ნავთობისა და წყლის ამოსაქანად ჭაბურღილიდან დედამიწის ზედაპირზე.

ЭРОЗИОННАЯ РАВНИНА - Plain of erosion - ეროზიული ვაკე - ხშირი ეროზიული ქსელით და საკმაოდ ღრმად დანაწევრებული ვაკე რელიეფი.

ЭРОЗИЯ - Erosion - ეროზია - წყლის ნაკადის დამანგრეველი მოქმედება კალაპოტის ამგებ ქანებსა და ნიადაგზე. დედამიწის ზედაპირზე ეროზიის შედეგად წარმოიქმნება ხაზობრივად გადაჭიმული უარყოფითი ფორმები - ხეობები, ხრამები, ხევები და სხვა; საბოლოოდ კი მას შეიძლება მოჰყვეს მთიანი რელიეფის თითქმის ვაკედ ანუ პენეპლენად გარდაქმნა. ეროზიის სიძლიერე დამოკიდებულია წყლის მასაზე, რომელიც ნაკადს გადააქვს (III), მის სიჩქარეზე (V), რაც თავის მხრივ დამოკიდებულია კალაპოტის დაქანებაზე და გამოიხატება ფორმულით $mv^2/2$. ხანგრძლივი ეროზიული მოქმედების შედეგად ნაკადი გამოიშუშაგებს ისეთ გასწვრივ პროფილს, რომლის დახრილობა მატულობს

შესართავიდან სათაისაკენ. ეს არის წონასწორობის პროფილი, რომლის ქვემო დონეს ეწოდება ეროზიის ბაზისი. განასხვავებენ სიღრმით, კვერდით და უკუსვლით (რეგრესიულ) ეროზიას. უკუსვლილი გეომორფოლოგები ეროზიაში ხაზობრივ და სიბრტყით დენუდაციის ყველა პროცესს გულისხმობენ.

ЭРОЗИЯ БОКОВАЯ - Lateral erosion - გვერდითი ეროზია - ხეობის ფერდობების ძირის ნგრევა მდინარის მოქმედებით, რასაც მოსდევს ხეობის გაფართოება (იხ. ეროზია).

ЭРОЗИЯ ОТВАЛОВ - Dump (pile) erosion - ნაპარის ეროზია - ნაყარის ზედაპირის დაშლის პროცესი თოვლის, წვიმის წყლის ან ქარის მოქმედების შედეგად.

ЭРОЗИЯ ПОЧВ - Soil erosion - ნიადაგის ეროზია - ნიადაგის ზედა ფენის რღვევა, დაშლა, გადაადგილება (გაფანტვა). ჩამორეცხვა ანთროპოგენური და სხვა ფაქტების ზეგავლენის შედეგად.

ЭФФЕКТИВНАЯ ПРОНИЦАЕМОСТЬ - Effective permeability - ეფექტიური შეწვევა - რთული სითხის ან გაზის შეღწევადობა ქანის ფორიან გარემოში, როცა ერთდროულად არის მათი ნარევი. ქანის ეფექტიური შეღწევადობა მოცემული სითხისთვის ან გაზისთვის დამოკიდებულია ამ ქანის ფორების სითხით, ან გაზით გაჯერების ხარისხზე.

Я

ЯВЛЕНИЕ ПРИРОДНО-АНТРОПОГЕННОЕ - Natural and anthropogenic phenomenon - ანთროპოგენური-ბუნებრივი მოვლენა - ადამიანის და ბუნებრივი ფაქტორების ერთობლივი ზემოქმედებით გამოწვეული უარყოფითი მოვლენა. ადამიანის საქმიანობა შეიძლება იყოს ბუნებრივი მოვლენების ბიძგის მიმცემი მექანიზმი. მაგალითად, ევრეთ წოდებული

გამიზნული ან „ხელოვნური“ მიწისძვრები, განპირობებული დედამიწის ქერქზე შექმნილი წყალსაცავის დამატებით დაწვლით.

ЯВЛЕНИЕ БОР - Bore phenomenon - მოვლენა ბორი - ზღვის მოქცევის ტალღები სიმაღლით 9 მ-მდე, სისწრაფით 16 კმ/სთ-ში, გეხვდება ზოგიერთ სანაპირო რაიონში.

ЯВЛЕНИЯ ИНЖЕНЕРНО-ГЕОЛОГИЧЕСКИЕ - Engineering-geological phenomena - საინჟინრო-გეოლოგიური მოვლენები - პროცესები, რომლებიც წარმოიქმნება ბუნებრივ პირობებში მშენებლობისა და სხვადასხვა საინჟინრო ნაგებობების ექსპლუატაციის დროს. ტიპიურ საინჟინრო-გეოლოგიურ პროცესებს ეკუთვნის: ვისის ვაკისის დეფორმაცია და ფერდობის დეფორმაციები, ქანების შეკუმშვა, ქანის გამოტუტვა, მთის წნევა, ამობურცვა სამთოგამონამუშევრებში და სხვა.

ЯД ПРОМЫШЛЕННЫЙ - Industrial poison - სამრეწველო შხამი - ყველა სახის მომწამვლელი ნივთიერება, რომლებიც გამოიყოფა საწარმოებში ან წარმოიშობიან ნივთიერებათა ურთიერთმოქმედებით (მეორადი დაბინძურება), ხედებიან წყლის, ჰაერის ან ნიადაგის გარემოში და იწვევენ მათ დაბინძურებას.

ЯДОХИМИКАТЫ - Chemical weed and pest killers - ჰიმიური საწამლაშები - (იხილეთ პესტიციდები).

ЯМА ОТСТОЙНАЯ - Settling pit - სალექარი ორმო - აუზი ან რეზერვუარი, რომელშიც შენელებული დინების დროს ან უძრავ მდგომარეობაში ხდება ატიენარებული ნაწილაკების დალექვა, ან ურთიერთშეურევადი სითხეების (საფთი და წყალი) განცალკევება. სალექარი ორმო გამოიყენება წყლის გასაწმენდად.

ЯР - Ravine, gill - ხრამი - დროებითი საკადების ეროზიული მოქმედებით წარმოქმნილი ვიწრო და ციცაბოკალთებიანი რელიეფის უარყოფითი საზობრივი ფორმა, რომელიც აგებულია ადვილადშლადი დანალექი ქანებით; სივრცე რამდენიმე კმ-მდეა, სიგანე და სიღრმე ათეულობით მეტი. ხრამები დამახასიათებელია სემიპუმიდური ჰავის მქონე მაღლობი ვაკე მხარეებისათვის.

ЯРУСНОСТЬ ЛАНДШАФТОВ - Staging of landscape - ლანშაფტების სართულიანობა - მთების ლანდშაფტური დიფერენციაციის კანონზომიერება, რომელიც გამოიხატება პიქსომეტრიული მდგომარეობის თანმიმდევრულ ცვლაში, კლიმატწარმოქმნელ პროცესებში, ზედაპირის ევზოგენურ დანაწევრებაში, მათაა ახევეების სიმაღლეთა სარტყლების შედგენილობაში ქვემოდან ზემოთ და პერიფერიიდან ცენტრისკენ. ტიპურ შემთხვევაში გამოირჩევა სამი იარუსი - დაბალი, საშუალო და მაღალმთიანი. **ЯРУСНЫЙ ВОДОЗАБОР** - Staged water intake - სართულიანი წყალსაღები - წყალსაღები ადგილი, შემდგარი ერთმანეთისადმი ახლო განლაგებული არასრულყოფილი საექსპლუატაციო ჰაბურღილებით, რომლებიც მკლავრი წყალშემკვველი პორიზონტების სხვადასხვა ინტერვალზე აღჭურვილია ფილტრებით.

ლიტერატურა – ЛИТЕРАТУРА

- გეომორფოლოგიური ლექსიკონი (რედ. ზ. ტატაშიძე), თბილისი, 1997.
- გეოფიზიკის ტერმინოლოგია (ი. ცუცქერიძისა და რ. ღამბაშიძის რედაქციით), „მეცნიერება“, თბილისი, 1988.
- ეკოლოგიის საფუძვლები (ავტ.: ი. ელიაევა, ვ. ნახუცრიშვილი, ვ. ქაჯაია), თბილისი, 1992.
- კატასტროფები, ძირითად ცნებათა განმარტებითი ცნობარი // საქართველოს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, თბილისი, 2002.
- მოკლე რუსულ-ქართული ლექსიკონი (ავტ.: ა. ტოროტოძე, ე. ტოროტოძე), თბილისი, 1959.
- რუსულ-ქართული ლექსიკონი (საქ. მეცნიერებათა აკადემია), თბილისი, 1983.
- რუსულ-ქართული და ქართულ-რუსული მასალები გეოგრაფიის ტერმინოლოგიისათვის (რედ. ა. კაპანაძე), თბილისი, 1941.
- საინჟინრო გეოლოგია (ავტ. ვ. ლომთათიძე), თბილისი, 1985.
- ტექნიკური ტერმინოლოგია - (რედ.: ვ. ბერიძე, რ. დვალი, რ. ღამბაშიძე), თბილისი, 1957.
- ტექნიკური ტერმინოლოგია (ავტ. ე. ოშიაძე), თბილისი, 1942.
- ტექნიკური ტერმინოლოგია (რედ.: რ. დვალი, და რ. ღამბაშიძე), თბილისი, 1982.
- ტექტონიკური ტერმინოლოგია (ავტ. მ. ჯაფარიძე), თბილისი, 1992.
- უცხო სიტყვათა ლექსიკონი (შემდგენელი მ. ჭაბაშვილი), თბილისი, 1989.
- ქანების ფიზიკურ-მექანიკური თვისებების ლაბორატორიული კვლევის მეთოდები (ავტ. ვ. ლომთათიძე), თბილისი, 1989.
- ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონი (რედ. ა. ჩიქობავა), თბილისი, 1986.
- ქართული ენის ორთოგრაფიული ლექსიკონი (ავტ. ე. თოფურია, ივ. გიგინეიშვილი), თბილისი, 1968.
- ქართული ენციკლოპედია (რედ. ი. აბაშიძე), თბილისი, 1977–1981.
- А.С. Барков - Словарь-справочник по физической географии. Москва. 1948.
- Геологический словарь, том 1-2 (ред. А.Н. Криштофович), Москва, 1955.
- Геологический словарь, том 1-2 (ред.: К.И. Паффенгольц, Л.И. Боговаков и др.), Москва, 1978.
- Краткий толковый словарь по рекультивации земель (ред.: С.С. Трофимов и Л.В. Моторина). Новосибирск. 1980.
- В.Д. Ломтадзе - Инженерная геология. Ленинград. 1977.
- В.Д. Ломтадзе - Инженерная геология. Ленинград. 1984.
- А.А. Маккавеев - Словарь по гидрогеологии и инженерной геологии. Москва. 1971.
- Морская геоморфология. Терминологический справочник (ред.: В.П. Зенкович и Б.А. Попова). Москва. 1980.
- Научно-технический словарь (ред. Р.Г. Яновский), Москва. 1987.
- Д.П. Никитин, Ю.В. Новиков - Окружающая среда и человек. Москва. 1986.

- Оползни и сели (ред. Е.А. Козловский). Москва, 1984.
- Охрана ландшафтов. Толковый словарь (ред. В.С. Преображенский). Москва, 1982.
- Н.Ф. Реймерс - Природопользование. Москва, 1999.
- Е.М. Сергеев - Инженерная геология. Москва, 1978.
- Словарь по гидрогеологии и инженерной геологии (ред. О.К. Ланге). Москва, 1961.
- М.А. Солодухин, И.В. Архангельский - Справочник техника-геолога по инженерно-геологическим и гидрогеологическим работам. Москва, 1982.
- Справочник по инженерной геологии (ред. М.В. Чуринова). Москва, 1974.
- Д.А. Тимофеев - Терминология денудации и склонов. Москва, 1978.
- Е.Г. Чаповский - Инженерная геология. Москва, 1975.
- А.И. Чеботарев - Гидрогеологический словарь. Москва, 1970.
- Энциклопедический словарь географических терминов (ред. С.В. Калесник). Москва, 1968.
- Гидрологический словарь (авт. А.И. Чеботарев), Гидрометеорологическое изд., Ленинград, 1970.
- Справочник строителя (инженерные изыскания в строительстве). Москва, 1982.
- Справочник по инженерной геологии (авт. ред. М.В. Чурнков), изд. „Недра“, Москва, 1981.
- Прикладная экология (авт. В.А. Вронский), изд. „Феникс“, Ростов-на-Дону, 1996.
- Экологические проблемы (ред. В.И. Данилова-Данильяна), Москва, 1997.
- Экономика и окружающая среда (англо-русский словарь-справочник), Гарвардский институт международного развития (авт. Р. Перелет), 1996.

ს ა რ ჩ ე ვ ი

წინასიტყვაობა	7	П	155
А	9	Р	174
Б	21	С	182
В	31	Т	200
Г	45	У	206
Д	62	Ф	210
Е	71	Х	214
Ж	73	Ц	216
З	74	Ч	217
И	82	Ш	217
К	92	Щ	219
Л	113	Э	219
М	121	Я	228
Н	133		
О	137	ლიტერატურა – Литература	230

გამომცემლობის რედაქტორები: ც. თოდუა, ლ. გელოვანი
 ტექნიკური ნ. ოკუჯავა
 კორექტორი ე. ნხარტიშვილი

გადაეცა წარმოებას 30.11.2004; ხელმოწერილია დასაბუქდად 14.06.2005;
 ქაღალდის ზომა 70x100/₪; ბეჭდვა ოფსეტური;
 ფიზიკური ნაბეჭდი თაბახი 14,5; სააღ. საგ. თაბახი 17,7

ფასი სახელშეკრულებო

ტირაჟი 250

შეკვეთა 92

საწარმო-საგამომცემლო გაერთიანება
 „მეცნიერება“
 თბილისი, 0160, გამრეკელის 19